Monroe S. Kuttner

HAHAM KRAL HAZARLI DAVUT

Birharf Yayınları
Yayın No: 30

Orijinal Adı: The Rabbi King, Davit of Khazaria

GENEL MÜDÜR / Mehmet Kocabaş
YAYIN YÖNETMENİ / Attila Akdemir
EDİTÖR / Ece Özbaş
ÇEVİRİ/Enver Günsel
PROJE/Ahmet Seyrek
İÇ TASARIM / Ersin Say
KAPAK / Emirhan Akyüz
BASKI / Kilim Matbaacılık
istanbul Haziran 2005 ISBN 975-8961-46-2
© Birharf Yayıncılık Sanayi Ltd.Şti., 2004
© Monroe S. Kuttner
© Bu kitabın Türkiye'deki tüm yayın hakları Bir Harf Yayınlan'na aittir. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının izni olmaksızın hiçbir şekilde çoğaltılamaz.
BİR HARF YAYINLARI Alemdar Mah. Çatalçeşme Sokak. No: 15/1
Cağaloğlu / İSTANBUL Tel. 0212. 511 99 55 - Fax: 0212 511 99 06
www.birharfyayinlari.com
Iı W- KEMAl

Çeviri: Enver Günsel

YAZARA DAİR

Monroe (Manİy) Kuttnçr New York City'de doğmuştur, ama Macaristan ve Rusya'da Hazar ataları olduğunu düşünmektedir. Haham Kral, Hazarlı Davut isimli romanını uzun bir araştırma çalışmasından sonra yazmıştır. Araştırması sırasında Kafkaslar ve Ortadoğu coğrafyasını ve bu bölgelerin 1150-1170 yılları arasındaki tarihlerini incelemiştir.
Bay Kuttner'in ilk romanıdır bu. Daha önce Yönetim danışmanlığı kariyeri süresinde yazdığı birkaç iş hayatı ve ticari konulu kitapları vardır. Bay Kuttner'in gazetecilik ve yaratıcı yazarlık dallarında yüksek lisans derecesi vardır.
Askerlik görevini Kore Savaşında piyade teğmeni olarak yapmıştır. Daha sonra Bölge Tiyatrosunda çalışmış ve 25 yıl içinde bir düzine kadar oyunda rol almıştır.

ÖNSÖZ

Tarih kayıtlarına göre M.S. 5. yüzyılda Türk kökenli Hazarlar Hazar Denizi'nin doğusundaki bölgelerden Hazar'ın kuzey ve batısına göç ettiler ve Kırım Yarımadası'na kadar vayıldılar. Türk kökenli pek çok kabile daha sonraki yüzyıllarda aynı şeyi yaptılar. Hazarlar'm ilginç tarafı, uyumlu, güçlü bir imparatorluk kurduktan sonra 8. yüzyılda, güçlerinin zirvesinde iken din olarak Museviliği seçmeleriydi. Hazar ülkesini yönetenler ve soylular putperestliği bıraktılar. İncil adları aldılar ve Abraham, İshak ve Musa'nın Tanrısı'na tapmaya başladılar.
Hazarlar'm Musevi İmparatorluğu güçlü bir ulus olarak 2 yüzyıldan fazla yaşadı. Bu süreçte Hıristiyan Bizans'tan, İran'dan ve Müslüman ülkelerden pek çok Yahudi, azınlık sayıldıkları bu ülkelerden yöneticileri Yahudi olan Hazar'ya kaçtılar. Yahudi göçmenlerin, sayıları pek de fazla olmayan Hazarlı Yahudi soylularla evlenmeleri sonucu Hazar yönetimindeki Yahudilerin sayısı gittikçe arttı.
Hazar İmparatorluğu onuncu yüzyıl sonlarında Polovtsi denen ve diğer adları da Kumanlar ya da Kıpçaklar olan bir diğer Türk boyunun ve Ruslar'm saldırısına uğradı. Bununla beraber Hazarlar'm ve Hazar denen

bölgenin 13. yüzyıl başlarına kadar büyük olasılıkla Dağıstan ve Çeçenistan'da varlığını sürdürdüğünü söyleyen belgeler vardır.
Hazarlar'm tarihe belirli bir etkileri olmuştur. Bazı tarihçilere göre, pek çok Avrupalı Yahudi'nin kökenini Hazar Ya-hudilerine kadar izlemek mümkündür.
Bu kitaptaki hikaye; Hazar tarihinin son zamanlarında saltanat sürmüş olan bir Yahudi hükümdarın, Davut'un hikayesidir. Bu bir kurgu romandır; ama, hikayedeki olayların
1140 ve 1170 yılları arasında yaşandığı yerler Kafkasya ve Ortadoğu'dadır.
Eğer Arthur Koestler'in On Üçüncü Aşiret adlı kurgu olmayan kitabı 1976'da basılmamış olsaydı bu roman da yazı-lamayacaktı. Bu kitap, pek fazla incelenmemiş bir ülkedeki son Yahudi hükümdarla ilgili bu romanın da tohumunu atmış oldu. Bu konuya ilgili duyanların okumaları gereken bir başka kitap da, D. M. Dunlop tarafından yazılmış ve 1954'te basılmış olan, Yahudi Hazarlar'in Tarihi isimli kitaptır. Kevin Ailen Brook tarafından yazılıp 1999'da basılan Hazar Yahudileri adlı belgesel kitap da ilginçtir.
Bu hikayenin yaşandığı tarihlerde, yani 12. yüzyılda yazılmış bir kitabın yazarı ise Hazarlı Davut'un gittiği yerlerin çoğuna gitmiş, ama Hazar'yı ziyaret etmemiştir. Haham Tu-dela'lı Benjamin de diğer birçok tarihî karakterle beraber bu romanda yerini almıştır. Tudela'lı Haham Benjamin'in kitabının adı Tudelalı Haham Benjamin'in Seyahatleri: Ortaçağ'da Yolculuklar'dır (Kitap 1987'de Pangloss Press tarafından yeniden basılmıştır). Kitapta haklarında çok az şey bilinen o zamanın Yahudilerinden söz edilmektedir.

BÖLÜM 1

HAZAR-M. S. 1150

Davut, büyük ama insanı pek etkilemeyen kerpiç sinagogun önündeki meydanda dururken boynundaki ipek ilmiğin boynunu sıktığını hissediyordu. Yarın burada olacak bu iş, diye düşündü. Yarın! Buna henüz hazır değildi o. Fakat yarın beyaz atın üstünde oturacak ve hayatı değişecekti.
Davut, Haham Ezra'nın yanında dururken babasının boynundaki ipek ilmiğin gittikçe sıkıldığını çok iyi hatırlıyordu. Olay sanki o anda oluyormuş gibi, tüm canlılığıyla gözlerinin önündeydi.
Babasının bindiği ve yerdeki kârlar gibi bembeyaz olan aygırın burnundan buharlar çıkıyordu. Davut'un, babasının arkadaşı olarak tanıdığı Bey, şimdi eyerinin üstünden eğilmiş ilmiği sıkan altm çubuğu döndürürken gözlerinden öfke saçan bir cellada benziyordu.
O zamanlar sadece 5 yaşında olan Davut çok korktuğunu hatırlıyordu. Babasına neler olduğunu anlayamıyordu. Haham Ezra onun elini tutmuş ve, "Her şey yoluna girecek evlat," demişti. Her şey biraz sonra bitecek ve baban Hazarların Hakanı olacak.!"
O anda Bey'in, çubuğu biraz daha sıktığını hatırladı Davut. Babasının boynundaki ilmik gittikçe sıkılıyordu ve Davut, lapa lapa yağan karın oluşturduğu perdeye rağmen babasının, dizginlere yapışıp, ellerini boğazına götürmemek için gayret gösterdiğini görebiliyordu, babası nefesinin kesildiğini bile göstermek istemiyordu etrafındakilere. Babası artık boğulup bilincini kaybetmek üzereyken Bey ona o geleneksel soruyu sordu: "Bizim Hakanımız olabilecek ve Hazar'ı yönetebilecek misin?"
Davut zihninde ilmiğin biraz gevşetildiğini görerek gerildi, babası nefes almaya çalışıyordu. Babası konuşamıyordu, ama artık rahatlamış gibi doğrulmuştu atının üstünde. Saray yetkilileri hep beraber başlarını salladılar. Babası testi geçmişti, haham, "Atından düşmedi," diye konuştu. "Güçlü bir Hakan olacak ve uzun yıllar saltanat sürecek.!" Bu sözlerin anlamı bilemiyordu, ama herkesin neşe içinde bağırdığını gören 5 yaşındaki Davut da onlarla birlikte bağırdı.
Davut şimdi 17 yaşındaydı, başını salladı. Bunların 12 yıl önce olduğuna inanamıyordu. Üzücü ve biraz da korkutucu anılardı bunlar, babası Hakan ölmüş ve Yahudi yas haftası Shiv'ah yeni bitmişti.

Bu kez atın üstünde kendisi otururken yerlerde kar olmayacaktı. Hava sıcaktı, ama güney İspanya'dan, Cordo-ba'dan kısa zaman önce dönmüş olan Davut'a yine de soğuk-muş gibi geliyordu. Hazar'dan sürekli esen ve Samandar köyünü serinleten rüzgârda hafifçe titredi.
Üzerindeki kıyafetle kendini hâlâ garip hissediyordu. Şimdi İspanya'daki Yahudilerin giydiği siyah kaftan ve türban yerine üzerinde bol bir pantolon, tunik ve geniş kenarlı ve kürklü bir şapka vardı, Hazarların her zamanki kıyafetiydi bu.
Burada ona İspanya'yı hatırlatan tek şey uzakta gördüğü dağlardı, ama onlar bile farklıydı. Bunlar Kafkas dağlarıydı ve tepelerinden hâlâ kar vardı. Yaza girmeye başladıkları bu mevsimde güneş yeryüzünün manzarasını değiştiriyordu, yamaçlar bazı yerlerde çıplak, bazı yerlerde yemyeşildi.
Davut içini çekti, meydandan ayrılıp kaderini saptayacak olan iki adamı görmeye giderken kendini ülkesinde bir yabancı gibi hissediyordu. Yarın beyaz ata binme sırası ona gelecekti.
Köyün hiç değişmeyen, daimi yapılarından biri olan görüşme evine giderken, meydan çevresine dikilen çadırların son bir hafta içinde çok arttığını fark etti. Hakanın öldüğü ve
yeni tören yapılacağı haberi Hazar*nm en ücra köşelerine kadar yayılmıştı ve soylular toplanıyordu.
Çoğunun yılın bu zamanında burada olmaları olağandışı bir olaydı. Bu insanlar bozkırlarda yaşar, köye sadece özel günlerde ya da Polovtsi saldırılarına karşı kadın ve çocuklarını savunmaya başlayınca gelirlerdi. Hazarların çoğu - Yahudi olanlar bile - köyde yaşayamazlardı. Onlar zamanlarının çoğunu at üzerinde, hayvan sürülerinin peşinde geçirirler, yaşamlarını hayvanlarından ve etraflarındaki vahşi steplerden sağlarlardı. Samandar'da yaşayanların çoğu yaşlılarla kadın ve çocuklardı. Köyde balıkçılar da vardı.
Samandar köyü Hazar Krallığında ailelerin yaşadığı iki yerden biriydi, diğer köy Balanjar'dı ve güneydeydi. Köy alçak tepelerle çevrili bir vadideydi ve uzaktan pek fark edilmezdi. Davut'un şimdi geçtiği meydanın çevresinde sinagog, yine kerpiçten yapılmış olan saray, ahşap toplantı evi ve köy halkının atlarının bulunduğu ahır vardı. Köyün diğer meskenleri, meydanın çevresine dikilmiş çadırlardan ve yurtlardan oluşuyordu. Onun için yapılacak olan tören büyük bir kalabalık toplamıştı.
Toplantı evi Samanda/daki üç binanın en eskisiydi ve üçgen şeklindeki çatısı tomruklardan oluşuyordu. Bir ucu açık olan kare şeklindeki bir odada oturdular. Odada, duvarların önündeki alçak sedirlerden başka eşya yoktu.
Bu bölgede az ağaç vardı ve Davut bu ahşap binanın yüzyıl önce Vikingler tarafından, gemi enkazı kullanılarak inşa edildiğini duymuştu. Bu ahşap bina bir yangında yanana, çökene ya da çürüyene kadar kalacaktı burada.
Şimdi biraz daha yaşlanmış, olgunlaşmış ve toplumda hâlâ önemli mevkileri olan Bey İshak ve Haham Ezra toplantı evine giren Davut'u selamladılar. Odanın toprak zemininde, tam ortada, kışın ateş yakmak için açılmış olan çukurun kenarında, yere serilmiş olan halılar ve hayvan postlarının üstüne oturmuşlardı. Davut da onlara katıldı.
On yedi yaşındaki delikanlının karşısında oturan iki adamın yüzlerinde ciddi bir ifade vardı. Onu hâlâ yedi yaşında bir çocukmuş gibi görüyorlardı. Davut onlara ancak birkaç ay önce bir delikanlı olarak dönmüştü.
Bey İshak hiç beklemeden konuya girdi ve, "Yarın yapılacak olan törenin önemini kavrayabilir musun Davut?" diye sordu. "Eğer attan düşersen boğazını kesmek zorunda kalacağım, bu benim görevim."
Genç Davut'un sakin yüzünde birden bir korku ifadesi belirdi, şoke olmuştu. Yapılacak olanların sonucu konusunda bilgisi yoktu, hiçbir şey anlamıyordu. Önce İshak'm gri gözlerine, sonra da başını sallayan hahamın yüzüne baktı.
Duyduğuna inanamıyormuş gibi, "Ne? Beni öldürecek misiniz yani?" diye sordu. "Nasıl yaparsınız bunu? Neden? Tanrı yasalarına aykırı bir şey bu! O öldürmeyin diyor!"
Daha önce pek çok insan öldürmüş bir savaşçı olan İshak Davut'un yüzündeki ifadeyi görünce gülmemek için zor tuttu kendini. Yüzündeki sert ve ciddi ifadeyi hiç değiştirmeden, "Ben bir Bey olarak Hazaryı korumak zorundayım!" dedi. "Ben sadece savaşta komutanlık yapmam, her konuda gerekli emirleri veririm. En önemli görevim de Hakanı korumaktır."
Davut, "Peki ama atan düşersem beni öldüreceğini söylüyorsun, nasıl korumak bu?"
İshak, "Burada önemli olan konumdur," diye cevap verdi ona. "İnsanlara Hakanlarının doğru ve mükemmel bir şekilde seçildiğini söylemem gerekir. Testi geçemeyen bir aday ne kadar asil olursa olsun halkını yönetemez. Onu tören atı üzerinde izleyecek olan bir sonraki adaya meydan okuyacak kadar da yaşayamaz!"
Davut, "Fakat İshak - Haham Ezra!" diye bağırdı. Ayağa kalktı ve onların yüzlerine baktı. "Biz Yahudi'yiz, vahşi insanlar değiliz! İspanya'da öğrendiğim kutsal yasalarımızda böyle şeyler yok, hazır değilim ben bunlara."
10
Delikanlının kafası karışmıştı, ben buraya ait değilim diye düşündü, ispanya'ya, Cordoba'ya aitti o - orada Tevrat ve Talmud okuyarak eğitim almıştı o. Hazarya hiç gelmemesi gerekirdi. Birkaç ay önce buraya döndüğünden beri yaşamı adeta bir kabusa dönüşmüştü. Elleriyle boncuk işlemeli tuniğini kavradı, oradan koşarak çıkıp kaçmamak için zor tutuyordu kendini. Kaçabileceği bir yer de yoktu zaten.

Haham Ezra rahatsız olmuş gibi kıpırdandı yerinde ve ellerini önünde kenetledi. Saçları dökülmüş başında duran küçük takke kaydı ve elini kaldırıp düzeltti onu. Ezra'nın üzerindeki kıyafet onun Baş Haham olduğunu göstermiyordu, zaten Yahudi Hazar'da iki haham kalmışlardı. Üzerinde bol pantolon ve tunik, ayaklarmda deri çizmeler vardı. Başındaki işlemeli küçük takkesi de çoğu kez Davut ve diğer Yahudi Hazarların giydiklerine benziyordu. Bu takkeler Hazar Denizi'nin doğusundaki Buhara'dart getirilirdi, Yahudiler ve Müslümanlar için işlemeli takke yapmak oradaki halkın geçim kaynağıydı.
Davut, İshak'm başında takke olmadığını gördü, adamın uzun sarı saçları omuzlarına dökülmüştü. Tevrat ve Talmud Yahudilerin her zaman baş örtmelerini emretmiyordu ama adet olmuştu bu. Evlerin içinde giyilen küçük takkelerin üstüne dışarda da başın üşümemesi için kürklü şapka giyilirdi. İklimi daha sıcak olan Cordoba'da ise hem içerde ve hem de evin dışında sadece türban giyilirdi. İshak da dahil olmak üzere Hazar Yahudilerinin her zaman başlarını örtmemeleri ve saçlarını peoth yapmamaları Davut'u rahatsız ediyordu. Davut ve Ezra'nın saçlarında peoth vardı, yani saç lülelerini kulaklarından aşağıya doğru sarkıtmışlardı, Tevrat'ta yazıyordu bu ve dindar Yahudiler saçlarını böyle yapardı.
Haham Ezra sessizliği bozdu ve, "Bu beyaz atla yapılan tören bizim. Yahudiliğimizin bir parçası değil Davut," diye konuştu. "Bu bizim Hazar atalarımızdan gelen eski bir gelenek, yeni Hakan'ın böyle seçilmesi gerekiyor. Biz sadece 400 yıldan beri Yahudi'yiz. Ama çok daha eski zamanlardan beri Hazar'ız."
11
Ezra ayağa kalktı ve konuşurken odanın içinde dolaşmaya başladı. "Dedelerinin dedelerinden biri olan Büyük Bulan 740 yılında ilhamı aldığında Hazarların çeşitli tanrıları vardı ama hepsi Hakana inanırlardı. Hakan bizim kutsal yöneticimizdir, dünya tarihinde en asil atamızdır. Sen ve buradaki diğer asiller de onların kraliyet kanını taşıyorsunuz. Bunu kaybetmemeliyiz, yoksa Hazar olamayız! Hakanın ve soyluların Yahudiliği seçmiş olmaları bizim kimliğimizi değiştirmez. Senin yöneteceğin ulusun büyük çoğunluğu Yahudi değildir."
Davut buraya geldiğinden beri halkın bazı garip adetlerinin, İspanya'da öğrendiği Yahudi adetlerine benzemediğini görüyordu ama geleli kısa bir zaman olmuş ve onlara pek aldırmamıştı. Fakat soğukkanlılıkla insan öldürülmesi gibi bir adeti görmezden gelemezdi elbette.
"Fakat bize kalan iki miras birbiriyle ters düşerse ne olacak Haham?" diye sordu. "O zaman Yahudi yasaları ön plana çıkmaz mı? Biz burada, Samandar'da yaşayanlar artık atalarımız gibi barbar değiliz."
Haham, "Hazar'nın Baş Hahamının geçmişte buraya getirilmiş olan Yahudi öğretmenlerden biri değil de gerçek bir Hazar olmasının nedeni de budur zaten," dedi. "İki mirasımız arasında bir anlaşmazlık çıktığında bir uyuşma sağlamak benim görevimdir. Fakat bu tören yeni bir anlaşmazlık değil. 400 yıldan beri seçilen Yahudi Hakanların hiçbiri seçim sırasında attan düşmemiştir, bunu söyleyebilirim sana. Bu nedenle bu adet değişmemiştir. Ama sen düşersen idamına hükmetmek zorunda kalırım ve İshak da infazı gerçekleştirir. Ondan sonra bu adeti değiştirmek gerekiyor mu diye düşünebiliriz."
Davut toplantı evinden çıktı ama İshak ve Ezra orada kaldılar, ikisi de düşünceliydi. Bey İshak çıkıp giden delikan-
I
12
İmin arkasından baktı, bu çocuk bir sorun olacağa benziyordu. Davut 17 yaşındaydı ve hâlâ bir çocuktu, bir yetişkin gibi davranmıyordu. İshak daha on dört yaşındayken- Hazar'nın savunması sırasında ilk Polovtski düşmanını öldürmüştü bile. On sekiz, yaşma geldiğinde kuzey savunma bölgesinin komutanıydı. Ve 22 yaşında Beyliğe terfi etmiş, tüm Hazar ordusunun komutanı olmuştu.
Davut ise büyüme ve gelişme yıllarını sinagoglarda, hahamlar arasında, yararı kısıtlı olan Tevrat ve Talmud öğrenmekle geçirmişti. Ve delikanlı bu yüzden zayıf ve soluk yüzlü bir genç olup çıkmıştı.
İshak kendi kendine gülümsedi. Arkadaşı olan Davut'un babası Hakan Yusuf un da kendisi gibi ufak tefek ve zayıf bir bünyeye sahip olduğunu hatırladı.
Diğer Hazar soyluları gibi, Yusuf da Türk atalarının bazı fiziksel özelliklerini almıştı. Ama sadece bazı özellikleri almıştı onlar, çünkü Yahudi Hazarların çoğu, Yahudi olduktan sonra Bizans ya da Müslüman ülkelerden kaçıp gelen Yahudilerle yapılan evliliklerin çocuklarıydı. İshak, Davut'u ilk gördüğünde, annesine benzemediğini görünce şaşırmıştı, çünkü Davut'un annesi sarışın ve mavi gözlüydü, Rus -Vi-king- soyundan gelmiş olmalıydı, İshak da öyleydi. Davut ise ne Türk'e, ne de Rus'a benziyordu, çıkık yanak kemikleri, açık kahverengi saçları, gri-mavi gözleri vardı, teni İshak'm teninden biraz daha esmer ve boyu da ondan on santim daha kısaydı.
32 yaşında olan İshak'a göre, halkını bu zor günlerde yönetecek gücü ve yeteneği gösteremezse, 17 yaşında bir gencin Hakan olmaması gerekirdi. Davut'da şimdiye kadar böyle bir güç ve yetenek görememişti İshak. Bu çocuk beyaz atın üstünde testi geçemeyebilir diye düşündü.
Haham Ezra da giden Davut'un arkasından baktı, ama onun düşünceleri değişikti. Davut'un kişiliğinde dindar bir Hakan görüyordu o ve bundan memnundu. Davut henüz 17
13

yaşındaydı, ama Yahudi dini ve yasaları hakkından kendinden bile bilgili görünüyordu. Onun din bilgileri babasından gelmişti ki babası da bunları dedesinden öğrenmişti. Itil'in düşüşünden sonra Hazar'ya hiçbir Yahudi din alimi gelmemişti. Ve onun, kendisinden sonra Baş Haham olabilecek bir oğlu da yoktu.
Hakan Yusuf u, küçük oğlunu din eğitimi için Cordo-ba'ya göndermesi konusunda ikna etmeye çalışırken çektikleri zorluğu düşününce gülümsedi Haham. Şimdi ise Davut, Yahudi dinini ve yasalarını iyice öğrenmiş bir genç adam olarak, ilk Haham Hakan olacaktı. Onun, Karaite Yahudilerini ve Hazar"nın dindar olmayan Yahudilerini ikna ederek Tevrat ve Talmud'u onlara kabul ettireceğini umuyordu. Kendisi de Baş Haham olarak Davut'un yanında olacak ve İspan-ya'daki Cordoba'dan farklı olan bu ülkede onun Hazarları iyi yönetmesine yardım edecekti.
İki adam genç Davut hakkındaki düşüncelerinin farklı olduğunu sanki hissetmiş gibiydiler. İlk konuşan İshak oldu.
"Bu çocuk Hakan olacak kadar olgunlaşmamış. Eğer Hazar" nm geriye kalanını elimizde tutmak istiyorsak güçlü birini bulmalıyız. Halkın saygı duyacağı, dinleyeceği biri olmalı bu. Davut ayrıca bir yabancı gibi."
Ezra başını salladı. "Bu doğru. Ama bu sorunları zamanla aşarız. Fazla seçeneğimiz yok, tahtın varisi o çocuk."
"Sadece ağabeyleri öldüğü için taht ona kaldı. Bir felaket bu!"
Ezra yine baş salladı. "Itil'in düşmesinden önce, sıraları geldiğinde beyaz ata binecek birçok prens vardı. Ama şimdi Tanrı'nm isteğiyle, Hakan'ın dört karısına rağmen kral kanı taşıyan çocuk sayısı sadece birkaç tane. Savaşta Polovtsi tarafından öldürülenler yetmiyormuş gibi çoğu da çocuk yaşta ölüyorlar."
İshak kendini savunur gibi, "Samuel'i kurtaramadım," dedi.
Ezra, "Kimse seni suçlamıyor bunun için," diye cevap verdi. "Ama Davut Hakan olmalı."
14
İshak, "Daniel'e ne dersin?" diye sordu. "Yusuf un kardeşi o, ve eğer Davut dönmemiş olsaydı beyaz ata o binecekti."
"Hayır, ben yine de Davut'u çağıracaktım zaten. Yaşadığı sürece tahtın varisi odur."
Davut toplantı evinden çıktığında kafası karmakarışıktı. Birden barbarların arasına düşmüştü. Şimdi köyüne ve halkına farklı gözlerle bakıyordu.
Samandar küçük bir köydü ve insan yürüyerek istediği yere kısa zamanda gidebiliyordu. Yaklaşık 200 yıl önce Volga üzerindeki Itil'in düşmesinden önce bu köyün Hazar Krallığı'nm başkenti olduğunu biliyordu Davut. Köyün etrafında, halkı Kuma Nehrini aşarak gelen saldırgan Polovtsi'lere karşı savunmak için güçlendirilmiş, silahlandırılmış tepeler vardı. Sürekli olarak köyde yaşayan insanlar vardı burada. Meydanın kenarında, geldikleri zaman çadırlarını ya da yurtlarını kurabilmeleri için diğer asil Hazar aileleri için yerler ayrılmıştı. Bunlar köye genellikle, sinagogdaki ayinlere katılmak ya da düğünler için gelirlerdi. Seçkin ailelerin sinagoga yakın çadır yerleri vardı ve bu yerler kuşaktan kuşağa geçerdi.
Köye gidiş gelişler için kullanılan iki yol vardı, bunlardan biri, balıkçıların teknelerini bağladıkları Hazar Denizi sahiline inen yol, diğeri de Balanjar ya da daha güneyden gelen tüccarların kullandığı dağ yoluydu. Kuzeyde Kuma Nehri vardı ki burası Polovtsi saldırılarına karşı kullanılan ilk savunma hattıydı.
Etraftaki tepeleri örten bahar çiçeklerinin manzarası çok güzeldi, ama Davut'un onları görecek hali yoktu. Uzaklardaki dağların tepeleri bile onun dikkatini çekemiyordu, dalgındı delikanlı. Uygar bir yer olan ve çok sevdiği Cordoba'yı düşünüyordu. Orada 10 yıl süreyle Tevrat ile Talmud'u ve belki
15'
de yaşam için gerekli en uygar yasalar olan Yahudi yasalarını öğrenmişti. Şimdi ise barbar geçmişiyle uzlaşmayı öğrenmesi gerektiğini biliyordu.
Davut yurduna gitmek için tekrar sinagogun önünden, meydandan geçmek zorundaydı. Düşüncelere dalmış yürürken birden bir el hissetti omzunda.
Tanımadığı bir ses, "Ee, yarın için hazır mısın Davut?" diye sordu.
Davut başını çevirince Samandar'da tanıdığı birkaç yüzden birini gördü karşısında, ama adamın sesi garip bir şekilde farklı gelmişti ona. Babasının küçük kardeşi, amcası Dani-el'di bu. Amcası, siyah saçları ve siyah, delici gözleriyle babasını hatırlatıyordu ona; ama, adamın ona bakışlarında garip bir ifade var gibiydi.
"Daniel. Evet, ben de yarını düşünüyordum zaten. İshak ve Haham Ezra meseleyi anlattılar bana."
"Senin yaşında o atın üstünde oturmak kolay olmayacak Davut."
"Düşmeyeceğim!"
"Ben bunu demek istemedim zaten. Tören zor değildir, asıl ondan sonrası zordur. Ve senin için çok daha zor olabilir."
Davut onun içinde kendisine karşı bir kin, bir öfkenin varlığını hisseder gibi oldu. "Ne demek istiyorsun sen?" diye sordu.
"Sen çok uzun zaman ayrı kaldın buradan -belki de Hakan olamayacak kadar uzun bir zaman. Sen kendi halkını tanımıyorsun. Benim kadar iyi tanıyamazsın onları.
Davut durdu, 17 yaşındaydı, ama insanları ve davranışlarını oldukça iyi tanırdı. Anlıyordu, beyaz ata binme sırası kendinden sonra Daniel'deydi. Amcası Hakan olmak istiyordu.

"Bu doğru olabilir Daniel. Halkı daha iyi anlayabilmem için yardımına ihtiyacım olursa sana haber veririm."
Daniel kaşlarını çattı, ondan böyle olgun bir cevap beklemiyordu doğrusu.
16
Davut, "Şimdi gitmeliyim," dedi. "Ama eminim birbirimizi bundan sonra çok göreceğiz, Amca."
Davut'un yurttaki yeri Cordoba'da Guadalquivir Nehri yakınındaki odası kadar rahat değildi belki, ama yine de İspanya'dan gelirken bindiği geminin yatağından iyi sayılırdı. Yurdun ağaç dallarından yapısını örten keçe, yağmuru ve soğuğu çok güzel tutuyordu ve çevresindeki çadırlarda yaşayanlar onunla hemen yer değiştirmeye hazırdı. O ne de olsa ölen Hakanın oğluydu ve büyük olasılıkla geleceğin Hakanıydı.
Babası o geldikten sonra saray yakınında bu yurdu onun için yaptırmıştı. Babasının karılarını rahatsız etmeden sarayda kalamaz, annesi dışında hiçbirini peçesiz yüzle göremezdi.
Yurt inşa edilirken Davut şaşkınlıkla izlemişti çalışmayı. Önce toprağı düzeltmişlerdi. Büyük bir yurt olmalıydı onunki, yarıçapı yaklaşık altı metre olacaktı. Daha sonra ortadan kesilerek bölünmüş söğüt dalları örülerek kafesler yapılmış ve bunlar birbirine hayvan derisinden yapılmış sırımlarla bağlanmıştı. Bu kafesler bir yurdun ana yapı elemanlarıydı ve kolayca taşmabilmeleri için baskı altında ezilip sıkıştırılıyorlardı. Bu kafeslerle daire şeklinde bir kulübe yapılıyor ve bunlar yurt çatısının desteği oluyorlardı.
Bu daire şeklindeki duvarın bir yeri açık bırakılıp kapı olarak kullanılırdı. Duvarları sağlam tutmak için kafeslerin üst kısımlarına örülmüş ve çekince kopmayacak kadar kuvvetli bir bant geçiriliyor, bağlanıyordu. Kubbe şeklinde çatının tam ortasında bir delik bırakılıyor ve yurdun içinde yanan ateşin dumanı buradan çıkıyordu.
Yurdun duvarları ve çatısı tamamlandıktan sonra kadınlar tarafından yapılan keçeyle örtülüyordu. Yün kabartılıp
17
sazdan yapılmış bir hasır üzerine seriliyor, ıslatılıyor, rulo yapılıyor ve lifleri birbirine kaynayana kadar dövülüyordu. Davut'un yurdu sekiz kat keçeyle kaplanmış ve son tabaka da yağmur suyunu kaydırması için yağlanmıştı. Güzel, sağlam bir meskendi burası.
Davut yurda girince hizmetçisi Ruth tarafından karşılandı. Ruth yaklaşık 40 yaşında bir kadındı ve Davut'a bakması için babası tarafından verilmişti ona. Hazar'da Ruth adını taşıyan birçok kadın gibi o da Yahudiliği kabul etmiş eski bir köleydi. Onlara İncil'deki ünlü dönme Ruth'un adını vermek bir gelenek haline almıştı. Yahudiliği kabul eden bu köleler Yahudi yasalarına göre serbest bırakılırdı. Ama pek çoğu serbest kalmalarına rağmen bir yere gitmez ve eski efendilerine hizmet ederlerdi, çünkü gidecek yerleri olmazdı. Fakat artık kimsenin malı değillerdi ve satılamazlardı. Çoğunlukla kadınlar Yahudiliği kabul ediyor, erkeklerse sünnet olmanın korkusuyla kaçmıyorlardı bundan.
Topluma köle olarak gelenler gençken aile yakınları tarafından zengin birine satılıyor, ya da serbest kaldıktan sonra bir borç ödemesi için kendilerini satıyorlardı. Böylece kadınların çoğu Yahudi oluyor, özgürlüğünü kazanıyor, ama yine de hizmetçi olarak o evde kalıyorlardı. Bunlara genellikle bir aile bireyi gibi davranılıyordu.
Ruth, yurdun kadın bölümünde, yani onun ev işlerini yapacak her şeyinin bulunduğu bölümde yayıkla uğraşıyordu. Erkek bölümünde ise silahlar muhafaza edilirdi. İki bölüm bir perdeyle ayrılır ve kadın kendi bölümünde iş yaparken erkek de arkadaşlarını misafir edebilirdi. Kapı yurdun erkek bölümündeydi.
Davut yurdu bir kenara bırakıp İspanya'yı düşündü. Oradaki yaşamın nasıl bir şey olduğunu hiç kimse anlamıyor burada diye söylendi kendi kendine. Bunu onlara nasıl anlatabilirdi ki? Bu insanlar bu vahşi steplerde doğmuş, bölgeden hiç ayrılmamışlardı. Halbuki o, orada yaşadığı 10 yıl için çok
18
şey görmüş ve öğrenmişti. Büyük ve küçük gemiler, şahane binalar ve sanat eserleri. Şehirler!
7 yaşında bir çocuk için müthiş bir yolculuk olmuştu İspanya seyahati ve Davut aradan 10 yıl geçmesine karşın çok iyi hatırlıyordu o yolculuğunu. Kervan Samandar'dan Volga ağzındaki eski Hazar başkenti itil harabelerine gitmişti. Davut o zaman 7 yaşındaydı, ama halkının tarihini iyi biliyordu. Bir Hakan çocuğu bir çoban gibi cahil olamazdı elbette. Fakat itil harabelerini görünce kötü olmuştu. Hazar başkentinin şanlı tarihi ve büyük-büyük dedesinin Davut'un yaşında iken yaşadığı muazzam tuğla saray, babadan oğula anlatılan hikayelerle kutsal bir yer edinmişti kafasında. Sanki iyi yüzyıl öncesinin Itil'inde yaşamış gibi hissederdi kendini; itil Hazar İmparatorluğu'nu ve onun çekirdeğini oluşturan 9 şehri yönetmişti; büyük Bizans'tan haraç ödemeye gelen elçileri kabul etmişti; Hazar düşmanlarının korktuğu ve müttefik olmaya çalıştığı bir güç olmuştu.
Ama imparatorluk zamanla zayıflamış, batıdan Ruslar7 m ve doğudan da Polovtsilerin saldırısına uğramıştı, itil harap edilmiş, onarılmış ve tekrar yerle bir edilmişti. Büyük dedesi ve sağ kalan yakınları Samandar'a gelmiş ve farklı bir yaşama başlamışlardı. Yahudi Hazarlar özellikte Kırım'da, Kher-son'da olmak üzere eski imparatorluğun değişik yerlerinde hâlâ yaşıyorlardı, ama kendi topraklarını yönetemiyorlardı. Toprakları istila edilmişti. Ama Itil'in eski hali hakkında hikayeler duyanlar bunu hâlâ anlatırlardı ve Davut harabeleri görünce ağlamıştı.

Itil'in harabelerinden sonra yolculuk Hazar Denizi'nden, Volga'nm ağzından başlamış ve diğer büyük nehre, Don'a kadar devam etmişti. Don Nehri Azak Denizi'ne akıyordu,
19
eski Hazar kalesi Sarkel'i geçmişler, Karadeniz ve Ege'den sonra Akdeniz'e çıkmışlardı. Hazar Limanı Kherson'dan İspanya'ya deniz yolculuğu haftalar sürmüş, Constantinop-le'da gemi değiştirmişlerdi.
İspanya Davut'a önce tamamen başka bir dünya gibi gelmişti. Müslüman sarayları, camileri ve sinagogları ile Cordo-ba, Itil'in şanlı tarihini bile unutturmuştu çocuğa. Cordoba'lı insanlardan şehrin uygarlığın zirvesinde olduğunu dinlemiş ve inanmıştı buna.
Davut eski anıları kafasından çıkarıp gerçeklere dönmek için başını salladı, Samandar ve Hazar'yi düşünmeliydi şimdi. İspanya'yı unutması gerektiğini biliyordu. Orada öğrendiklerinin çoğu burada işine yaramayacaktı, ama buradaki gerçekleri öğrenmemek hayatına mal olabilecekti. Firavun şehrinden kaçan eski Yahudiler de onun şimdi hissettiği gibi hissetmiş olmalıydılar. Evet, şehirde tehlike vardı, ama etraflarında hiç olmazsa onlara güven ve devamlılık sağlayan bir günlük yaşamları, tanıdık çevreleri vardı onların. Hazar ise onlara göre vahşi bir bölgeydi, çevrelerini kaybedecekler, tehlike yine kalacaktı.
Cordoba'daki ilk yılları Davut'un karakterini oluşturdu, çalışkan bir öğrenci oldu. Çabuk öğreniyor ve öğrenmeyi seviyordu. Şimdi ise Tanrı'nm ona verdiği aklı iyi kullanması gerekiyordu. Yurtta pöstekilerin üstüne uzandı ve durum değerlendirmesi yapmaya başladı. Korkunun onu yönetmesine izin vermemeliydi.
İspanya'dan, Almohadlar tarafından öldürülmemek için kaçmıştı, orada Yahudileri öldürüyorlardı. Artık dönemezdi oraya. Burada bir testten geçecek ve başarılı olursa geride kalan Hazarlar'm Hakanı olarak onları yönetecekti; ülkede Ya-
20
hudiler, Müslümanlar ve putperest Hazar göçebeleri olmak üzere karışık bir toplum yaşıyordu. Göçebeler en kalabalık gruptu ve Kafkaslar7 m yamaçlarından Kuma Nehrine kadar olan geniş bir bölgede yaşıyorlardı.
Hazar Yahudi Krallığı'ndan geriye kalanların çekirdeğini, çok önce Yahudi olmuş olan yaklaşık 200 soylu aile oluşturuyordu. Fakat bunların çoğu, Tevrat'tan alınmış ve yaklaşık 7 yüzyıl önce Babil'de büyük hahamlar tarafından Tal-mud'da toplanmış olan Oral yasaları konusunda pek bir şey bilmiyorlardı. Davut, köy denebilecek kadar nüfusu olan yerler olarak sadece Samandar ve Balanjar'ı biliyordu. Sadece buralarda sinagog vardı. Nüfusun büyük çoğunluğu steplerde, sürülerinin peşinde yaşıyordu.
Davut'un, ülkenin birçok yerinde bir Hazar Yahudisi soylu ailenin işlettiği ve posta tatarlarının durup at değiştirdiği ve yemek yiyebildiği istasyonlar olduğunu duymuştu. Bu istasyonlar aynı zamanda diğer yerlerdeki halkı Polovtsi saldırıları konusunda uyarıyor ve savunmaya yardımcı oluyorlardı.
Hazar Denizi kıyıları boyunca, daha güneyde Selçuklular ve diğer Müslüman ulusların topraklan vardı. Kuzeyde ise Polovtsi'ler bulunuyordu. Davut buraya dönerken onlar hakkında bazı şeyler öğrenmişti. Constantinople'da onlara Kumanlar deniyordu. Onlar da kendi Hazar ataları gibi putperest Türkler'di. Daha güneyde, Ermenistan ve Gürcistan'da ise Hıristiyanlar vardı.
Davut, Hazar hakkında daha neler bildiğini hatırlamak için düşünmeye başladı. Sonra Daniel'in söylediği geldi aklına ve ona hak verdi. Gerçekten de kendi ülkesi hakkında çok az şey biliyordu. Eğer beyaz attan düşmezse bu ülkeyi yönetebilecek miydi acaba? Bu halk kendilerine yabancı olan ve onlar hakkında çok az şey bilen birinin izinden gidecek miydi? Belki de fikrini değiştirip ata binmekten vazgeçmesi daha iyi olacaktı. Aslında o Hakan olmak değil, okuyup yeni şeyler öğrenmek istiyordu.
21
O sırada yurdun kapısındaki kalın perde birden kaldırıldı ve Haham Ezra içeri girdi. Davut ufak tefek, sakallı adama baktı, onun karşısında rahat hissetmiyordu kendini. Haham Maimon'a ya da İspanya'da tanıdığı diğer hahamlara benzemiyordu bu adam. Haham Maimon ona nasıl düşüneceğini öğretmişti. Haham Ezra ise ona ne düşüneceğini ve ne yapacağını söylüyordu. Davut hoşlanmıyordu bundan.
Ezra, "Sanırım yarınki törenden önce anneni görsen iyi edersin," dedi. "Seni merak ettiğine eminim."
"Elbette Haham. Ben başka şeyler düşünüyordum da. Lütfen otur. Anneme gitmeden önce seninle konuşmalıyım."
Ezra yavaşça çömelip yerdeki halının üstüne oturdu ve, "Nasıl istersen Davut," dedi. "Tören konusunda endişelisin sanıyorum. Ben de zaten bunun için geldim sana."
"Beni düşündüren sadece tören değil, aslında Hakan olma fikri. Ben eğitimime devam etmek istiyorum. Birkaç aydır buradaki hayata alışmaya çalışıyorum, ama zor bu benim için. Şimdi ise babam öldü ve..."
"Sen Hakan olmalısın Davut. Yaşayan başka kardeşin yok ve eğer vazgeçersen diğer soylular taht kavgasına başlarlar. O zaman Hazar7nın geriye kalanı da yok olur gider."
"Biliyorum Haham. Bunun için ata binmeye razı oldum zaten. Ama ben babam gibi bir Hakan olamam. Bu krallığı bir arada tutabileceğime pek inanamıyorum."
Haham Ezra, "Sen bu konuda endişelenme," dedi. "Sen burada yaşayan 200 soylu aileyle bu halkın, Yahudi olsun ya da olmasın kutsal lideri olacaksın. Hakan olarak Hazar'yı bundan daha fazla zayıflatmak için bir şey yapamazsın. Bizi savunacak olan Beydir. Seni korumak ve orduyu savaşa götürmek onun görevidir. Senin görevin bize öğretmenlik yapmak ve halk olarak bizi daha güçlü hale getirmektir - tıpkı baban ve ondan önce

de onun babası gibi. Artık nüfusumuz az ve topraklarımız küçüldü. Kimse bize vergi ya da haraç ödemiyor. Ama yaşamımızı sürdüreceğiz. Sen büyük bir Hakan olacaksın Haham Davut!"
22
Ezra son sözcükleri söylerken hafifçe gülümsedi. Bir haham bir süre sonra Hakan olacak ve onun rüyası da gerçekleşecekti. Davut'un da gülümsediğini görünce memnun oldu, söylediği son sözcüklerin anlamını o da kavramıştı. "Hadi şimdi annene git."
Davut ona cevap vermeye hazırlanırken Haham çıkıp gitti. Davut da çıktı ve Itü'deki harap olmuş sarayın daha küçük bir kopyası olan kerpiç saraya doğru yürüdü. Saray, Hakan ve haremi için inşa edilmişti. Babası ölünce diğer karısı ailesinin yanma gönderilmiş ve sadece geleceğin Hakanı Davut'un annesi ve hizmetçileri kalmıştı sarayda.
Sarayın bahçesinde çiçek tarhları vardı ve buradan toplanan çiçekler Hakan'ın eşlerinin odalarına götürülürdü. Bir uşak üzerinde kabartmalar bulunan büyük kapıları yavaşça açtı, itil düşman eline geçtikten sonra bu saray kapıları Sa-mandar'a kaçan Hakan ve yanındaki soylularla beraber gemiyle getirilmişti buraya. Bu kapılar Davut'un hoşuna gider ve geldiği zaman durup seyrederdi onları. Samandağ da sanat çalışmaları sayılacak fazla bir şey yoktu. Cordoba'daki sanat eserlerini özlemişti delikanlı.
Kapıların arkasında büyük bir salon vardı ve kerpiç duvarlar büyük renkli halılarla örtülmüştü. Salondan ayrılan birkaç koridor görülüyordu. Sağ tarafta, Hakan'ın, saygılarını sunmak isteyen soyluları ve diğer ziyaretçileri karşıladığı taht salonu vardı. Sol taraftaki koridor özel odalara gidiyordu. Bir hizmetçi kadın gidip annesine onun geldiğini haber verirken Davut bekledi. Kadın birkaç dakika sonra geldi ve birlikte koridorlardan birine girdiler.
Kadın, Hazar erkekleri gibi tunik ve bol pantolon giyiyordu, ve hizmetçi olduğu için yüzü peçeli değildi, ama zaten köle ya da hizmetçi olan bu kadınlara pek bakan olmazdı.
Rebecca harem bölümünde renkli halılar ve yastıklarla süslü bir odada oturuyordu. Üzerinde bir Müslüman Emir'in baş kadınının giydiği türden çok şık ve süslü bir elbise vardı,
23
bu kıyafetler güneydeki Müslüman ya da Ermeni tüccarlardan takas yöntemiyle satın alınıyordu.
Annesi onun karşısında bir an tereddüt etti, kalkmalı mıydı, oturmalı mıydı? Sonunda, işlemeli kırmızı deri terlikle-riyle, küçük ayaklan üzerinde doğrulup kalktı ve sağ kalan tek oğlu ve geleceğin Hakanı karşısında dimdik durdu. Kollarını oğluna doğru uzatırken bileklerindeki kalın gümüş bilezikler şıngırdadı. Geniş ve çiçekli pantolonu, üzerindeki uzun etekli ve işlemeli elbisenin altında fark edilebiliyordu. İki örgü halinde sırtına doğru inmiş san saçlannda, örgüler arasında altın ve gümüş paralar parlıyordu. Gelen erkek oğlu olmasına rağmen yüzü ince bir tül peçenin altında gizlenmişti. Bir sandığın üzerinde resmi kabullerde giydiği bir türban görünüyordu ve bunun üzerinde de aynca peçe vardı. Duvarda bir tahta çivi üzerinde samur kürklü bir manto asılıydı.
Davut annesinin 10 yıl içinde değişmiş olduğunu düşündü. Odadaki koku ona hiç de yabancı sayılmazdı, annesinin memesini emdiği günlerden hatırlıyordu bu kokuyu. Annesi Davut'dan sadece 13 yaş büyüktü, babası 33 yaşında iken, 12 yaşındaki annesiyle evlenmiş ve evliliklerinden bir yıl sonra da Davut doğmuştu. Davut'un annesi, yaşayan tek erkek evlada sahip olduğu için babasının baş kadını, yani Hatun olmuştu. Yusuf un dört karısından hiçbiri kız çocuğu doğurmamıştı ve Davut'un annesi de Hakan'ın karılarının en genciydi.
30 yaşındaki genç kadın evlilik süresince hiç bozulmamıştı. Hatun da dahil olmak üzere tüm soylu kadınların hiçbiri çalışmaz, üzüntüden ve hatta kötü havalardan bile uzak dururlardı. Kadının saçları ve açık renk teni, Slavlarla, Hazarlarla ve güneydeki Yahudiler'le evlenmiş olan Viking Rus atalarından geçmişti ona. Davut bazı özellikleriyle babasını andırıyordu; ama, o da yüzyıllar önce doğudan gelip Hazar Denizi'nin kuzeybatısına yerleşmiş olan Türk atalarının siyah saçlarını, gözlerini ve ten rengini tam olarak almamıştı.
24
Annesi kendi minderinin yanına bir minder daha koydu ve, "Otur Davut," dedi. "Konuşmamız gerekiyor. Bu fırsatı bir daha bulamam." s
"Nasıl bulamazsın?"
"Bir anne olarak konuşma fırsatını yani."
"Sen yine benim annem olacaksın."
"Hayır, senin tebaan, kulun olacağım. Yani babanın kulu olduğum gibi senin de kulun olacağım."
"Evet ama sen Hatundun."
"Bu neyi değiştirir ki? Ben sadece bir kadınım işte."
"Elbette, ama diğer kadınların arasında senin ayrı bir yerin vardı."
Rebecca güldü. "Garip fikirlerin var senin. Ama Hakan olduğun zaman farklı düşüneceksin."
"Anne, ben değişemem, şimdi neysem yine öyle olacağım."
"Farklı olacaksın. Farklı olman gerekir. Ölüm ve yaşam gücünü elinde tutmak, herkesin senin her dediğini yapması seni de farklı yapacaktır."

"Ama sen herkes olmayacaksın anne, sen herkes gibi olmayacaksın. Cordoba'da 10 yıl sensiz kaldım, seni tekrar kaybetmek istemem."
Rebecca başını kaldırdı karşısında bir yabancı gibi duran oğlunun yüzüne baktı. Oğlunun yüzünde, ölen sevgili kocası Hakan Yusuf a benzer bir şeyler vardı. Ama bu adam -bu çocuk- onunla, Yusuf un hiç yapmadığı gibi konuşuyordu. Babası gibi konuşmuyordu o. Ne de olsa o sadece bir kadındı. Bu toplumda kadınlara yatak odası dışında fazla önem verilmezdi.
"Galiba İspanya'da erkekler, kadınlar hakkında farklı düşünüyorlar. Burada, Hazar'da, 17 yaşında yetişkin bir genç böyle konuşmamalı. İspanya'da farklı olan nedir? Çok güzel bir yer olmalı orası. Bana anlatsana biraz."
"Sana Cordoba'yı kolayca anlatamam anne. Onu senin gözlerinde canlandırabileceğim sözcükler bile yok bizim di-
25
limizde. Bu sarayın bahçesinde çok güzel çiçekler var, ama Cordoba'daki çiçeklerle kıyaslandığında bakımsız, hatta yabani bitkiler gibi duruyorlar. Cordoba bahçelerinde şahane, büyük taş ve ahşap binalar, süslü kaplamalar, çeşmeler var, ama onların güzelliğini anlatacak sözcük bulamıyorum dilimizde. Bu fıskiyeli havuzlar, çeşmeler insan elinden çıkmış, ama onları sana nasıl anlatayım bilemiyorum."
"O güzel şeyleri göremeyeceğim için üzgünüm. Ama bana insanları anlat, bizden farklı mı onlar?"
"İspanya'da her çeşit insan var anne. Ama benim şansım vardı ve dünyanın en zeki, en nazik insanlarının arasında yaşadım."
"Mektubuyla senin oraya gitmen konusunda babanı ikna eden adamı da gördün mü peki? Hatırladığıma göre adam, yüzyıllar önce yaşamış Hakan Yusufla Ispanya'daki bir adam arasında yazılmış bazı mektuplar bulmuştu. Hazar'nın hâlâ varolup olmadığını bile bilmiyormuş da bir Yahudi tüccardan öğrenmiş bunu. O zaman seni benden alıp götüren o mektubu vermiş o Yahudi tüccara. Bunun için babanı hiç affetmedim."
Davut, "O adam Yahuda Halevi idi," dedi. "Onu çok az gördüm, çünkü ben Cordoba'ya vardıktan bir ay sonra Kudüs'e gitti. Yıllar sonra onun harika yazılarını, şiirlerini okudum, destan gibi şiirlerdi. Ayrıca bizim halkımız ve Yahudiliği kabul etmemizle ilgili bir de kitap yazmış. O eski mektuplardan çok şey öğrenmiş. Benim, Haham Maimon'un yanında kalmamı da o ayarlamış, çok akıllı, harika bir adamdı, bana kendi oğluymuşum gibi davrandı.
"Üzerinde belki 1000 yıl önce Romalılar tarafından yapılmış bir köprü bulunan Guadalquivir Nehri'ni gören büyük bir taş evde yaşadık. Evin çatısı kiremitlerle örtülüydü -sen şimdi kiremit de bilmezsin elbet- kapının üstünde küçük bir balkon vardı ve oradan bakınca Yahudi Mahallesinden geçen herkesi görürdük."
26
Rebecca, "Yahudi Mahallesi mi?" diye sordu. "Yani Yahudiler istedikleri yerde yaşayamaz mıydı orada?"
Davut gülümsedi. "Sanırım yaşayabilirlerdi. Ama sinagoglar yakınında yaşamak istedikleri için birbirlerine yakın yaşarlardı." t
"Sinagogları bizimkiler gibi mi?"
"Çok daha büyük onlar. Sinagogun içinde, zemin katın üstünde kadınlara ayrılmış büyük bir balkon vardı ve ayine çok kadın geliyordu."
"Zeminin üstünde nasıl balkon olur ki? Onu tutan neydi peki?"
Balkonu tutan 'kemer' denen şeyler vardı. Bunu sana anlatmam zor. Sinagogdaki bu kemerler Müslümanların cami-lerindeki kemerlere benziyordu, zaten yakında bir de cami vardı, o cami de nehri ve köprüyü görürdü. Caminin dış duvarlarında bile süsler vardı. Küçük renkli taşlarla yapılmış süslerdi bunlar. Keşke görebilseydin onları. O kadar güzeldiler ki!"
"Baban güzel şeylerden hiç söz etmezdi."
"Peki sana güzel olduğunu söylemedi mi babam?"
Rebecca, "Ah," dedi ve gülümsedi. "Bunu hatırlayabilirim. Sen bana Ispanya'daki yaşamından biraz daha bir şeyler anlat çok farklı görünüyor."
"Harika bir arkadaşım vardı anne, Haham Maimon'un oğlu Musa, benden iki yaş küçüktü, ama benden daha bilgiliydi. Ben ona asla yetişemedim. Daha 13 yaşma basmadan Talmud'dan dersler veriyordu ve pek çok hahamdan daha akıllıydı. Onun da adı Davut olan bir küçük kardeşi vardı. Haham Davut diye seslendiğinde ikimiz de koşardık. Kız kardeşleri de vardı ve orada yaşadığım 10 yılın hepsi de derslerle geçmedi elbet."
"Hep Kutsal Kitapları mı okudunuz peki?"
"İnsan bunları kolay öğrenemiyor anne. Ama haham din işlerinde olduğu kadar dünya işlerinde de çok bilgiliydi. Kıy-
27
metli taşlar alıp satardı. Onun astronomi, matematik ve tıp kitaplarını okuyabilmem için bana Arapça, Yunanca, Latince ve İbranice öğretti. Onu özlüyorum anne. Arkadaşım Musa'yı, kitap okumayı, Cordoba'yı özlüyorum."
"Davut! Hayatının o bölümü bitti artık. Sen artık Hakan olarak burayı düşüneceksin."
"Biliyorum anne. Artık istesem de gidemem oraya. Cordo-ba artık bildiğim Cordoba değil, çok değişti. Almohadlar tüm sinagogları ve çalışma evlerini yakıp yıktılar. Tanıdığım pek çok insan kılıçtan geçirildi ve

zorla Müslüman yapıldı. Şükürler olsun ki Haham ve ailesi benimle beraber Almeira'ya kaçtılar. Korkunç bir şeydi. İnsanların, kendilerine dokunmayan masum insanlara bunları yaptığına inanamıyorum."
Rebecca tekrar düşündü, yanında oturan bu genç adam hâlâ çocuktu. Hazar'da onun yaşında olan gençler ülkeyi Po-lovtsi saldırılarından korumak için yapılan savaşlarda çok kan ve işkence görmüşlerdi. Kocası ve İshak'm savaşla ilgili konuşmalarını çok duymuştu genç kadın. Onlar savaş konuşmaktan hoşlanırlardı. Hele İshak - düşmanı nasıl kestiğini ballandırarak anlatırdı.
Rebecca, "Davut, hayat ve insanlar hakkında öğrenmen gereken çok şey var," dedi. "Ölüm ve felaket her zaman vardır bu dünyada. Bizim insanlarımız da zamanında aynı şeyleri yaptılar. Artık küçülen ülkemizi ve azalan nüfusumuzu korumalıyız. Hadi şimdi git biraz uyu. Yarın beyaz ata bineceksin."
. /T\ .
İshak kendi yurdunda toprak zemine serilmiş koyun postunun üstüne oturdu ve halkını tanımayan yeni bir Hakan'la, kendisinin ve Hazar'nın geleceğini düşünmeye başladı. Bir ara elini kaldırdı ve bir Polovtsi kılıcıyla yaralanmış
28
omzundaki yara izini ovaladı. Ben neden olmazsam Davut attan düşmez, ve ben de bunu kolayca yapabilirim, diye düşündü. Fakat onun boğazını kesersem kim Hakan olacak?
Başka bir Hakana hizmet etmek ona belki de zor gelecekti. Yetişkinlik çağma girerken uzun yıllar hep Hakan olarak Yusuf un babasına hizmet etmişti. Yusuf onu Bey unvanını aldıktan sonra tanımaya başlamış, kısa bir süre sonra da o Hakan olmuştu. Sonra yıllarca uyum içinde beraber çalışmışlardı. Hazar tarihinde daha önceki Hakanlar ve Beyler arasında görülmüş olan rekabet ve güç kavgası onlar arasında hiç olmamıştı.
İshak savaş alam dışında, diğerlerine olan üstünlüğünün zevkini çıkarmazdı. O sadece bir savaşçıydı. Savaştan, avlanmaktan ve bunların arasında da bazen kadınlardan hoşlanırdı. Ama savaşmayı her zaman tercih ederdi.
Davut'un öğrendiği Talmud benim Hazar'yi savunmama yaramaz ki, diye düşündü. Pek çok insanın aklını karıştırır bu. Bulan bize Kutsal Kitapları verdi ve biz de onları kabul ettik, çünkü onlar bizim gibi savaşçı olan, düşmanlarını yenen ve Vaadedilmiş Topraklara giderek bir krallık kuran bir halktan söz ediyordu. Talmud onun inanışına göre, fethedilmiş insanlar tarafından yine fethedilmiş insanlar için yazılmış bir kitap. Talmud Musa'ya söylenmiş Tanrı sözü değil, onlar Kutsal Yasaların hahamlar tarafından yorumlanması.
İshak'm bu düşüncesinin kaynağı annesiydi. Kadın bir Karait Yahudi'siydi ve itil'in düşmesinden önce, 10. yüzyıl başlarında Halifelik'ten Hazar'ya kaçanların soyundan geliyordu. Karaitler Talmud'daki Oral Yasasını reddettiler. Onlara göre kutsal din kitapları sadece Musa'nın beş kitabıydı.
İshak, Hazarlar'm büyük çoğunluğunun ve özellikle de kendisi gibi Polovtsi'lerle savaşmış olanların, hahamların ayinlerine ve yasaklarına aldırmadıklarını biliyordu. İnsan kırsal kesimde yaşadığında ya da Polovtsi'lerle savaşmak için Samandar dışına çıktığında yiyecek bulmak için avlan-
29
mak zorundadır, diye düşündü. Yani kosher eti mi arayacaktı o zaman da? Domuz eti yemezdi, ama avlanabilirdi, çünkü steplerde yiyecek bulmak için avlanmaktan başka yol yoktu.
İshak yayını aldı ve oku körpe bir ağacı bile delecek kadar güçlü atabilen kavsi okşadı. Bir erkeğin yayı, bozkırlarda yaşayan savaşçının en kıymetli eşyasıydı. İnsan başka bir at bulabilirdi, ama iyi bir yay yapmak yıllar sürerdi. Onun yayı artık ölmüş olan bir usta tarafından yapılmıştı. İshak bir Po-lovtsi saldırısını başarıyla püskürttükten sonra bu yayı ona Yusuf vermişti.
Bozkır savaşçılarının yayları at üzerinde kullanılacak şekilde tasarlanırdı. Gerilmediği zaman boyu 1 metre kadar olan yay, İshak'm kendi boyu nedeniyle diğer pek çok Hazar'ın yayından 15 santim daha uzundu.
İshak'm yayı 3 parçadan oluşmuştu ve İshak onu yapan ustayı hep takdir ederdi. Yayın ortasındaki kabza yeri özel kıvrımlı yapılmıştı. Yay gerilirken kollardaki kıvrımlar düzeliyor ve gerilmeden önce bile bir güç oluşuyordu yayda. Böylece ok diğer yaylarda olduğundan daha büyük bir güçle hedefe doğru fırlatılmış oluyordu. Yayın ana parçası ağaçtı, ama bazı yerlerde kemik ve boynuz parçaları da kullanılmıştı. Yay 60 metreye kadar tam isabet kaydediyordu, ama oku 600 metreye kadar atabiliyordu.
İshak zihninde boynuzları güneşte parlayan ve önünden zıplayarak kaçan uzun bacaklı ceylanı canlandırdı. Yine zihninde yayını gerdi, okunu fırlattı ve kendi kendine tatmin olmuş gibi gülümsedi.
Ama sonra yine Davut sorununa takıldı aklı, ne yapacaktı o konuda? Oh Yusuf, diye düşündü, Davut'u İspanya'ya göndermenin ona neler yapacağını biliyor muydun sen? O çocuk Hazar kökenini kaybetti! Yarın beyaz ata bindiğinde ne yapacağım ben?
30
BÖLÜM 2 BEYAZ AT
O akşam sinagogdaki akşam ayini Ma'ariv, gelen adamların sayısı nedeniyle olağanüstüydü. Bozkırlarda yaşayan dindar Hazarlar Samandar'a geldiklerinde fırsatı kaçırmaz ve sinagoga giderlerdi. Onlar için, çölde birkaç ay kaldıktan sonra su görmek gibi bir şeydi bu. Her konuda Yahudi olduklarına inanan diğerleri için de ayine katılmak, karnı iyice tok olduğu halde tatlı yemeye benziyordu. Tedbirli olmak için katılıyorlardı ayine.

Bu akşam sinagog doluydu, çünkü Yahudi soyluları Da-vut'un yarın beyaz ata bineceğini biliyorlardı. Genelde Sebt ayini dışında gelen pek fazla değildi, ama Minyan'a gelmemek de olmazdı elbet -ayin için en azından 10 kişinin gelmesi gerekirdi.
Hazar Krallığı'ndan geriye kalan ülkede sadece iki sinagog kalmıştı. Samandar ve Balanja dışında Yahudiler öyle dağılmışlardı ki Minyan için gereken toplu ayin artık yapılamıyordu. Yahudilerin çoğu günlük yaşamlarında kendi dualarını yapıyorlardı, ama sinagoglarda topluca ayin yapmak Hazar'da artık zordu.
Davut Hazar'ya döndükten sonra katıldığı ilk shakha-rit'te, ayinin Cordoba'daki uzun sabah ayinlerinden farklı olup olmayacağını merak etmişti. Ama arada fazla bir fark olmadığını görünce rahatlamıştı, sadece burada, Hazarlar'm Yahudiliği kabul etmeden önceki bir ayinleriyle beraber yapılıyordu. Davut, Shemoneh Esray, Shema Yisrael ve ayinin diğer bölümlerini tanımıştı, ama ilahilerin bazılarında farklılıklar vardı.
31
i
Davut çok geçmeden yeni ilahi melodilerini de öğrendi ve artık cemaatin arasında yüksek sesle ve rahatça ilahi söy-leyebiliyordu. "Ulu Tanrım, Evrenin Hakimi, Sen her şeye kadirsin!" diye bağırabiliyordu.
İlahilerde olduğu gibi sinagoglarda da farklılıklar vardı elbet, buradaki sinagog Cordoba'daki sinagog gibi büyük değildi, duvarlarında kabartmalar, meyve ve hayvan resimleri ve Kutsal Kitaplardan yazılar yoktu. Tabletlerin sandığı doğu duvarının değil de Kudüs'e yakın olan duvarın yanındaydı. Bimah - Tevrat'ın okunduğu platform - açık bir alanın ortasm-daydı ve cemaat bunun çevresinde oturuyordu. Ama kerpiç duvarlarda hiçbir süs yoktu. Kadınlar için balkon da yapılmamıştı. Samandar'da yaşayan ve sinagoga devamlı gelen erkekler yan ve arka duvarlarda kendilerine ayrılmış yerlere gidiyor ve yerdeki minderlere oturuyorlardı. Diğerleri de boş buldukları yerlere oturmaktaydı. Sebt günü ya da tatillerde kadınlar geldiği zaman arka taraf bir perdeyle ayrılıyordu. O zaman arka duvarda oturan erkekler de perdenin önünde oturuyordu.
Perdeyle ayrılan bölüme giriş çıkışlar için arkada ayrı bir kapı vardı ve kadınlar buradan erkeklere görünmeden girip çıkabiliyorlardı. Kadınlara daha fazla özgürlük tanıyan Yahudiliğin bu kadın haklarını kısıtlayan kuralı ile Türklerin kadınları çoğu zaman evde tutma adeti arasında bir uyum var gibi görünüyordu.
Cemaat içinde Ibranice okuyup anlayan insan sayısı çok azdı. Adamların çoğu duaları küçük yaşlardan itibaren Haham Ezra'dan ve ondan önce de babasından öğrenmiş ve iyice ezberlemişlerdi. Tevrat okumayı öğrenmiş ve 13 yaşında gelince cemaate katılmış olanların sayıları ise çok azdı. Fakat hepsi de kalpten Yahudi'ydi. Abraham'm, İshak'm, Yakup ve Musa'nın tek Tanrısına tapıyorlardı.
Davut ayin sırasında birçok gözün kendi üzerinde olduğunu hissetti. Sinagog'a gelenlerin çoğunun, beyaz ata bin-
32
meden önce Hakan adayını görmek ve değerlendirmek için geldiklerini biliyordu. Boyu Hazar erkeklerinin çoğundan uzun olan Bey'i göremeşti cemaatin içinde. :
Kısa ayin sona erdikten sonra Haham Ezra, cemaatin yaşadığı ülkenin hükümdarı için özel olarak dua etmelerini söyledi. Çok uzun zamandan beri uygulanan bir Yahudi geleneğiydi bu. Yahudilerin, kendilerini yöneten kişilere karşı olmadıklarını ve iyi vatandaşlar olduklarını kanıtlamak için yapılırdı bu dua. Bazen yararı olurdu bunun. Bu sefer yeni Hakan bir haham olacaktı. Ezra emindi bundan.
Cemaat sinagogdan çıkarken, Haham Ezra, Davut'a işaret ederek arkadaki çalışma odasına gelmesini istedi. Çalışma odasının diğer tarafında da özel dairesi vardı Ezra'nın, karısı birkaç yıl önce öldüğünden beri burada yalnız yaşıyordu Haham.

Haham ciddi bir ifadeyle Davut'a, "Bu gece iyi uyumalı-sm Davut," dedi. "Yarın güçlü olman gerekiyor."
Davut yüzünü buruşturdu, sanki yarın idam edilecekmiş gibi konuşmuştu Haham. "Haham Ezra, ben buraya ait olmadığımı hissediyorum," diye konuştu. "Belki de beyaz ata amcam Daniel oturmalı diye düşünüyorum."
Ezra bir darbe yemiş gibi irkildi ve bir şeyler homurdandı. "Sakın böyle şeyler söyleme! Tahtın gerçek varisi sensin ve sen bir hahamsın! Hiç kimse senden daha iyi Hakan olamaz!"
"Evet ama ben çalışmak, öğrenmek istiyorum. Sen yorulup kenara çekildikten sonra ben Baş Haham olamaz mıyım yani? Ben bunu yeğlerim. Bırak Daniel Hakan olsun."
"Hayır. Samandar'da yaşadığı halde ayine bile gelmiyor o. Böyle Yahudi liderliği olur mu?"
"Şey..."
"Şimdi anlıyor musun? Hazar"ran ihtiyacı olan ruhani lider olamaz o. Sen olacaksın bu lider."
"Ama çalışmalarımı bırakmak zorunda mıyım?"
33
1
"Elbette hayır, seninle birlikte çalışacağız." "Elbette Haham. Ama öğrenmek için Kutsal Kitaplarda olduğundan çok daha fazla şeyler olduğunu umarım anlarsın. Burada başka kitap yok, bana kitaplar gerekiyor."
Ezra bir süre düşündü. Sonra çalışma odasının arka tarafındaki büyük bir dolaba gitti ve kapağını açtı.

Davut dolaba bakınca içini çekti. Dolapta rulolar, deri kaplı, parşömen sayfalı koca kitaplar doluydu. Ayağa fırladı ve koşarak dolaba gitti.
"Bunlar sinagog inşa edildiğinden beri burada duruyor. Tüm bu belgeler ve kitaplar itil'den getirildi, çocukları okuyamadığı için göçmen ailelerden toplanmış tüm bunlar. Burada yaşayan hiç kimsenin bilmediği dillerde yazılmışlar. Büyüklerimin söylediğine göre bazılarında Tanrı'nın adından söz edildiği için atılmamış, burada muhafaza edilmişler."
Davut dolaptan bir ruloyu dikkatle aldı, odanın ortasındaki alçak masanın üstüne itinayla açtı ve yazının baş tarafını görür görmez neşeyle bağırdı. "Yunanca bu! Yunanca yazılmış, okuyabilirim bunu!"
Haham Ezra memnun bir ifadeyle gülümsedi. Davut şimdi belki de beyaz ata binme korkusundan kurtulacaktı.
Davut rulodaki ilk kelimeyi okuyunca, yazı ona tanıdık geldi. Yazının başında başlangıçta sözcüğü vardı. Delikanlı heyecanla, "Ezra!" diye bağırdı. "Ataların bunları burada saklamakla çok iyi etmişler. Septuagint bu! Tevrat'ın Yunanca çevirisi."
"Tanrıya şükürler olsun! Artık burada, sandıkta kalacak, bunlar Tanrı sözü çünkü."
Davut, "Ben İspanya'da çalıştım bununla," diye konuştu. "Bu Yunanca çeviri Mısır'da, Yunan kökenli bir Firavun, Ptolemy için hazırlanmış, adam kütüphanesi için bütün büyük kitapların kopyalarını istemiş. Tevrat'ı İbranice'den çevirmek için 70 Yahudi bilim adamı bir araya gelmiş. Bunun için Septuagint diyorlar buna, yani 70 demek bu. Şuradaki

not da bu kopyanın 947 yılında Constantinople'da hazırlandığını yazıyor."
Ezra bunlardan bir şey anlamamış gibi bakıyordu, ama bu belgenin Tevrat'ın çevirisi olması önemliydi elbet. Davut dolaptaki diğer belgeleri gözden geçirmeye başladı. Galen'in birçok tıp metnini bulunca sevinçten ne yapacağını şaşırdı. Demek ki Itil'e bir doktor gelmiş ve kitaplarını da beraber getirmişti, emindi bundan. Dolapta ayrıca Plato, Aristotle, So-fokles, Euripides ve Aeschylus'un çalışmalarından kopyalar da vardı. Davut bu kitapları Samandar'da bulmasının bir mucize olduğunu düşünüyordu. Tanrı'nın bir işaretiydi bu, Tanrı onu gözetliyordu ve ihtiyacına cevap vermişti işte. Beyaz ata binecekti. Tanrı istemişti bunu!
Haham Ezra sinagogda tallit giymiş, yüzünü Tevrat'ın bulunduğu Kutsal Sandığa dönerek oturmuştu. Sol koluna teffilin şeridi sararak sabah duasına hazırlandı. Takkesini düzeltti ve muskayı başına koydu. Cemaat biraz sonra gelmeye başlayacak ve Davut da aralarında olacaktı.
Sinagog, Samandar'da saraydan sonraki ikinci kerpiç yapıydı. Burası da Ezra'nın sarayıydı, çünkü Ezra buradaki haham evinde doğmuş, büyümüştü ve şimdi de burada yaşıyordu. Ve burada Ezra'nın sözü geçerdi. O Tanrı için konuşuyor ve Yahudi Hazarlar da onu dinliyorlardı. Onu üzen şey, Yahudi ailelerden çok azının Samandar'da ya da köyün yakınlarında yaşıyor olmasıydı, bu yüzden ayine devamlı gelenler çok azdı, Talmud'dan verdiği vaazları çok az kişi dinliyordu, ama Tevrat okumaktan hoşlanıyorlardı.
Fakat günlük yaşamlarındaki sorunları, özellikle de Yahudi yasalarının yardımcı olabileceği sorunlarını hahamla görüşmek için gelenler vardı. Buradaki çalışmalar itil'deki

gibi değildi elbet. O zaman 7 yargıç vardı - bunlara hukum denirdi - ve insanlar arasındaki uyuşmazlıkları bunlar çözümlerdi. 7 yargıcın arasında Müslümanlar, Yahudiler, Hıristiyanlar ve putperestler vardı ve bunlar inancına göre herkesin davasına bakarlardı. Samandağ da ise haham hem Yahudilerin ve hem de Hazar'da yaşayan diğerlerinin yargıcı oluyordu.
Çözümlenmesi gereken birçok anlaşmazlık vardı. Davut Hakan olduğu zaman bu davaları onun üstüne yıkacağını düşünen Ezra kendi kendine gülümsedi. O zaman en çok hoşuna giden şeyi yapabilecekti. Çocuklara Yahudi dinini öğretecek ve bar mitzvah töreninde onların birer cemaat üyesi olmalarını sağlayacaktı. Onlara Talmud'u öğretmek de görevleri arasında olacaktı tabii. Şu anda buna ayıracak zamanı çok azdı.
Davut da onun yardımına ihtiyaç duyacaktı mutlaka. Hiç kuşkusuz İspanya'da gördüğü dinî eğitimden sonra, yeni Hakan danışmak için Bey'den daha çok Baş Haham'a başvuracaktı. Ve Davut henüz çok gençti ve aynı zamanda da halkına yabancıydı. Ezra tatmin olmuş gibi başını salladı, Hakan Yusuf u yönlendirememişti, ama Davut'u istediği yöne çekebileceğine emindi. Yahudilik her zamankin daha güçlü olacaktı artık. Talmud'u şimdiye kadar reddedenler, Hakan ve kendisinin işbirliği sayesinde onun öğretilerini kabul etmek zorunda kalacaklardı. Ezra yine gülümsedi. Fakat o sırada İshak'm sinagoga girdiğini görünce hemen ciddileşti, Bey'in yüzündeki ifade güzel değildi.
"Günaydın İshak," dedi. "Seni burada gördüğüme sevindim."
İshak, "Evet bugün buradayım Ezra," diye konuştu. "Önemli bir karar vermek zorundayım ve belki Tanrı bana bu konuda yol gösterir diye düşündüm."
"Ne kararıymış bu peki?"
"Bu benimle Tanrı arasında Ezra. Bunu seninle tartışacak değilim."

Davut o anda içeri girdi ve onlara doğru yürüdü. İki adam önce Davut'a, sonra da birbirlerine baktılar. Haham Ezra yavaşça doğruldu ve ağzı şaşkın bir ifadeyle açıldı. O anda Bey'in ne kararı vereceğini anlamış gibiydi. O ana kadar Davut'un attan deşebileceği olasılığını hiç düşünmemişti. Ama şimdi, onun hayatta kalması için dua etmesi gerektiğini biliyordu. ' '
Tevrat ve kutsal rulo her zaman durduğu Kutsal Sandığa konduktan ve sabah ayini de bittikten sonra Haham Ezra Davut'a işaret etti ve bimah"da ona katılmasını istedi.
"Davut, bugün senin ve halkımız için özel bir gün," dedi. "Sen beyaz ata binmeden önce cemaate topluca dua ettirmek adettendir."
Davut öne çıkıp Kutsal Sandığa eğilerek selam verirken Haham Ezra endişeli bir ifadeyle İshak'a baktı. Sonra, Da-vut'dan önce, "Hazar halkı," diye konuştu. "Çoğunuz Da-. vut'u tanıyor, ölen sevgili Hakanımızın tek oğlu olduğunu biliyorsunuz. Davut bugün beyaz ata binecek ve Tanrı'mn izniyle bizim ruhani liderimiz, Yahudi ve Hazarlar'm rehberi ve ulusumuzun simgesi olacak. Davut bizim için babası ve dedesinden daha önemli bir lider olacak. Davut İspanya'nın harikalarını gördü. En büyük hahamlarla birlikte çalıştı. Bu genç yaşında bile Yahudi Yasaları ve gelenekleri konusunda bilgisi benimkinden fazla. O artık Haza/nm geleceği olacak. Onun, bizi dünyanın büyük devletleriyle bir araya getireceğine, Ha-zar'yı, Constantinople'un elçiler gönderdiği zaman olduğu gibi büyük bir ülke yapacağına inanıyorum. Konuş Davut."
Davut hahamın kendisini konuşmaya davet ettiğini görünce birden irkildi. Kendisinden bir konuşma beklendiğini düşünememişti. Bimah'a çıkarken onun konuşmasını bekle-

yen cemaate göz gezdirdi ve Daniel'in de onların arasında olduğunu gördü.
Davut ülkesine adeta bir yabancı olarak dönmüştü, ama yine de bir avantajı vardı. İspanya'da Türkçe dilini kaybetmemişti ve hâlâ konuşabiliyordu. Cordoba'ya giderken yanına aldığı uşağı Jedidiah'la hep Türkçe konuşmuş ve bu dili unutmamıştı, uşağı ne yazık ki İspanya'da, Cordoba'dan Al-meira'ya kaçarlarken Faslı bir Arap askeri tarafından öldürülmüştü.
"Teşekkür ederim Haham Ezra," diye başladı söze. "Birkaç ay önce Samandar'a döndüğümden beri hepinizle tanışa-madığım için üzgünüm dostlarım. Halkımın arasında olmak güzel bir şey elbet, ama gelişimden kısa bir süre sonra babamı kaybetmem çok üzücü oldu. Çoğunuz beni bir yabancı gibi görebilir, davranışlarımı garip karşılayabilir. Ama ben babamın oğluyum, şimdi halkının önüne geçmem isteniyor benden, genç olduğum için Tanrı'nm izniyle Hazar'ya uzun yıllar hizmet ve liderlik edeceğim. Küçüklüğümden beri Hazar'ya büyük hizmetler vermiş olan Beyiniz İshak'm yardımlarına, desteğine ihtiyacım olacaktır. Ve elbette halkımın ihtiyaçlarını benden çok daha iyi bilen Haham Ezra'dan da yardım isteyeceğim. Tabii amcam Daniel'den de. Onların ve sizlerin yardımlarıyla Hazar tekrar dünyadaki ve Tanrı huzurundaki eski yerini alacaktır. Şimdi beyaz ata binmeye gidiyorum ve oradan Hakanınız olarak döneceğim. Tanrı Ha-zar'yı korusun!"
Haham Ezra onu şaşkın bir ifadeyle dinledi ve konuşma bitince rahat bir nefes aldı. Bu Davut doğuştan politikacıydı -gerçekten de babasının oğluydu! Ama yeterli olacak mıydı bu? Davut konuşurken İshak'a bakıp onun tepkisini görmek istemiş ama bir şey görememişti. Sadece Daniel, konuşmada adı geçerken gülümsemişti.
Beyaz ata binme zamanı gelmişti, Daniel acaba Hakan mı olacak, yoksa ölüp gidecek miydi?

Daniel iki büyük oğlunu sinagogdan yurduna götürmüş, töreni bekliyordu. Jsaiah ve Joshua artık büyüdükleri için kendi çadırlarında kalıyorlardı. İkisi de evlenmişti. Daniel'in 3 yaşındaki küçük oğlu Jeremiah, karısı Judith ve 10 yaşındaki kızı Deborah yurdun kadınlar bölümünde yaşıyorlardı.
Isaiah, "Attan düşer mi diyorsun?" diye sordu. "Çok güçlü gibi görünmüyor."
Daniel, "Tanrı öyle isterse olur," diyerek gülümsedi. "Ya da İshak isterse."
Josuah, "İshak mı?" dedi.
"Bey'in, yeni Hakan olarak genç bir yabancıdan hoşnut kalacağını sanmıyorum. Davut'un attan düşmesini isteyebilir."
Joshua, "Fakat - fakat..." diye kekeledi, "O zaman onu öldürmek zorunda kalacaktır. Ama şimdiye kadar hiç olmadı böyle bir şey."
Daniel, "Bulan din değiştirdikten sonra olmadı. Ama ondan önce? Kim bilir?" diye cevap verdi. "Ben sadece Da-vut'un, sağ kalmayı başarabilirse iyi bir Hakan olabileceğini sanmıyorum, o kadar."
O sırada Judith kocasına ve oğullarına meyve getirdi. Daniel ve Isaiah kadını sanki görmemiş gibi davrandılar, ama Joshua ona gülümsedi ve Judith de karşılık verdi ona, sonra da hiç konuşmadan çekilip gitti.
Daniel, "Bey'in Davut'dan kuşku duyması için elimizden geleni yapmalıyız," diyerek oğullarının yüzlerine baktı ve onlar baş sallayana kadar bekledi. "Fazla vaktimiz yok. Davut biraz sonra meydana gelip zırhını giyecek, silahını kuşanacaktır. Onu izlemek için orada olmalıyız. Davut'u zayıf göstermeye çalışın. Ona bir şeyler söyleyin ve eğer fırsat bulursanız gülün."

Oğulları, "Tamam baba, yaparız," dediler. Isaiah dayanamadı ve heyecanla, "Sen Hakan olmalısın!" dedi. "Ben de senin veliahdın olacağım."
Baba ile iki oğlu kalkıp biraz sonra beyaz at töreninin yapılacağı meydana doğru yürüdüler.
Judith onların konuştuklarına kulak misafiri olmuş ve kocasının niyetini öğrenince endişelenmişti. Bir sorun çıkabilirdi, ama o bir kadındı, fikrini söyleyemezdi. Isaiah ve Jos-hua da zaten onun değil, kocasının ölmüş olan diğer eşlerinden olan oğullarıydı. Judith, yanında oynayan kızı Debo-rah'la küçük oğlu Jeremiah'a sarıldı ve hafifçe titredi.
"Gel Deborah," dedi. "Babanla ağabeylerine yemek hazırlamalıyız kızım. Törenden sonra buraya gelecekler. Babanı kızdırmamalıyız, yemek hazır olmalı."
Bahar sona eriyor, yaz günleri başlıyordu ve güneş tam tepede, sinagogun önündeki meydanı parlak ışınlarıyla ısıtıyordu, biraz sonra bir drama yaşanacaktı burada. Saman-dar'ın erkekleri meydanda toplanmaya başlamışlardı. Balıkçılar bile beyaz at testini görmek için teknelerini bağlamış ve gelmişlerdi.
İshak ve yardımcıları test sırasında Daniel'in giyeceği zırhı getirirken seyirciler arasında Daniel ve iki oğlu Isaiah ve Joshua da vardı.
Isaiah hiç çekinmeden, "Bugün senin günün olacak baba," dedi.
Yakınlarındaki birkaç adam başlarını sallayarak bu sözü onayladılar ve bir şeyler mırıldandılar, ama çoğunluk suskundu.
Hakan adayının zırhını giymesi törenin önemli bölümlerinden biriydi. Eskiden itil'de yapılan törenlerde adayı, sa-

raydaki bir odada dostları giydirir, hazırlardı. Ama şimdi Sa-mandar'da küçük bir nüfus vardı ve isteyen herkes meydana gelip adayın zırh kuşanmasını izleyebiliyordu. Onun;için aday da açık bir yerde, meydanda giyiniyordu.
Davut üzerindeki, kıyafeti çıkardı ve beklemeye başladı. Belinde, Tanrı'nm emirlerini hatırlamaları için Yahudilerin Numaralar Kitabı'na göre taktığı her günkü tallit'in yerini alan ve tallit katan denen püsküllü bir aksesuar vardı. Hazar Yahudilerinin çoğu daha önce böyle bir şey görmemişti ve bazıları bunun ne olduğunu sordular.
Haham Ezra bunu biliyordu elbet, kendisi de takardı onu. Ama kendisine din eğitimi almak için gelen çocuklara öğrettiği şeylerden biri değildi bu elbette.
Isaiah kendini tutamadı ve yüksek sesle, "Belki de Davut Hakan adayı değil de Haham Ezra'nın yerine aday olmalı," dedi.
Daniel bu söze gülünce birkaç kişi daha güldü.
Davut'a önce, Çin'den ticaret yoluyla getirilmiş olan bir ipek fanila giydirdiler. İshak ona, "Savaşta bu fanila senin giydiğin diğerlerinden çok daha önemlidir," dedi. "Eğer bir ok göğüs zırhını delerse, ipek fanilanın bir parçası okun ucuna takılıp yaranın içine işler ve ipek, ok ucunun etrafında kaldığı için, okun yaradan dışarı çekilmesi daha kolay olur."
Davut'a daha sonra bozkır süvarilerinin giydiği türden bol bir pantolon ve kendi seçtiği, boyu dizlerine kadar inen bir tunik giydirildi, tuniğin kolları da uzun ve bilekleri sıkıydı. Tuniğin üstüne beline kadar inen bir zincir zırhlı yelek giydi Davut. Yelek tahmininden ağırdı ve bunun üstüne de köseleden yapılmış bir göğüs zırhı takıldı.
Davut'un giydiği miğfer başına biraz büyük geldi ve kulaklarının üstüne kadar indi. Daniel güldü ve oğullarıyla diğer seyircilerin de güldüğünü görünce sevindi.
Daniel, "Hakan zırhını kullanacak kadar iri ve güçlü değil bu genç adam," deyince gülüşmeler arttı.

Yardımcılar miğferin içine, biraz küçültmek için bir deri şerit takana kadar bekledi Davut. Sonunda kıyafet tamamlandı ve tören zamanı geldi.
Üzerindeki zırhlı kıyafet içinde kendini bir garip hissediyordu Davut. Başındaki demir miğfer ona, alacağı sorumlulukları hatırlatacak kadar ağırdı. Miğferin tepesinde, adı yine Davut olan bir başka Yahudi liderin simgesi olan altı köşeli altın yıldız takılıydı. Birkaç kat köseleden yapılmış olan göğüs zırhı yağlanmış, güneşte parlıyordu. Tuniğin uzun kollarındaki altın sırmalar da yine güneş ışınları altında pırıl pırıl parlıyor, göz alıyordu.
Davut bu zırhın bir tarih hatası olduğunu biliyordu. Hakanlar yüzyıllardan beri savaşlarda kumandayı Beylere bırakmış, koruma konumundan korunma konumuna geçmişlerdi. Fakat Davut zırhlı kıyafet içinde oldukça rahat hissediyordu kendini ki garipti bu.
Davut bir bilim adamı olacak şekilde eğitim almıştı, ama bir parçası hep savaşçı olmayı istemişti. Fakat savaşçı olmak öldürmeyi gerektiriyordu ve o bunu yapamazdı. Zihninde her zaman, "Öldürmeyeceksin," sözcüğü vardı. Yine de kendini savunurdu elbet ve buna her zaman hazır olacaktı.
Sonunda beyaz at getirildi ve sinagogun önünde beklemeye başladı - Davut'a bu da garip geliyordu. Haham Ezra kerpiç yapının kapısında durmuş olanları izliyor, ama törenin bir parçası olmak istemiyordu.

Kendisi de zırh giymiş olan İshak siyah bir ata binmiş, hemen yanındaki beyaz atın yularını tutuyordu. Her iki atm çevresi, Samandar'da ya da dışında yaşayan ve 13 yaşın üstünde olan hemen tüm erkekler tarafından kuşatılmıştı. Yaşı 13'ten küçük olan erkek çocuklar ve kadınlar görünmüyordu etrafta.
Davut iki ata doğru yürürken kalabalık açıldı. İshak'm yüzü ifadesizdi, ama kafasının içi karmakarışıktı. Davut'un Hakan olmasına izin vermeli miydi? Davut sinagogda yaptı-
42
ğı konuşmada, Hazar İmparatorluğu'nu çöküşten kurtarmak için liderlik yaparken Bey'den ve Haham'dan yardım isteyeceğini söylemişti. Haham Ezra'nın, ülkenin kaybolan ihtişamını geri getirme konusunda söyledikleri hoştu, ama artık çok geçti bunun için. t
Davut beyaz ata yaklaşırken İshak henüz kararını verememişti. Davut'un ayağı bir yere takıldı ve yere diz çökünce etraftan gülüşmeler duyuldu. Üzerindeki zırhın ağırlığı nedeniyle ata binmekte zorlanınca yine bazıları güldüler. İshak, gülüşmeleri başlatanların Daniel ve oğullan olduğunu görünce yüzünü buruşturdu. Bunun ciddi bir tören olması gerekiyordu. Bir Hakan adayı gülünecek bir kişi olamazdı. Evet ama Davut uygun bir aday mıydı acaba?
Davut atının yularını biraz çekti ve İshak'm atına soldan iyice yanaştı. İshak atın torbasından .Davut'in boğazına geçirilecek olan ipek ilmiği ve onu sıkacak olan altın çubuğu çıkardı.
Davut derin bir nefes aldı ve sinagogun kapısından olanları izleyen Haham Ezra'ya bakarak başını hafifçe salladı. Ha-ham'm sinagogdan çıkarken kulağına fısıldadığı söz hâlâ kulaklarında çınlıyordu: "Evladım, ata çok dikkat et, İshak hakkında kuşkularım var, senin Hakan olmanı istemeyebilir."
Davut gözlerini kısarak İshak'a baktı, güneş arkasından geldiği için adamın gözlerini göremiyordu. Ama İshak huzursuz görünmüyordu. Öldürmek üzere olan bir savaşçı heyecanlı, huzursuz olur mu acaba? diye düşündü Davut. Bundan kuşkusu vardı.
Miğferin içinde başı terlemeye başlamıştı. Miğferin içine yeni takılmış olan deri parçasından sızan terler aşağıya süzülüyordu. Atm dizginlerini tutan elleri titremiyordu. At çok güzeldi, ama şu anda bunu düşünecek zamanı yoktu.
Meydandaki kalabalık iyice artmıştı. İspanya'dan ayrıldığından beri bu kadar çok insanı bir arada ilk kez görebiliyordu. Herkes başını hafifçe kaldırıp iki atlıya baktığı için,
43
adamların başlarındaki farklı, ama geniş kenarlı kürk şapkalar hep aynı tarafa eğilmişti. Meydan şimdi sessizdi, ama Davut daha önceki gülüşmeleri duymuştu. Fakat artık onları umursamıyordu, beyaz ata binmişti, bundan sonra istese de vazgeçemezdi. Şimdi tek arzusu, boğazı kesilmeden, sağ olarak attan inmekti.
Davut, İshak'ın kulağına doğru eğildi ve, "Dikkatli ol Bey," diye fısıldadı. "Beyaz attan düşen ilk Hakan adayı olmaya hiç niyetim yok!" Sol kolunu İshak'a doğru uzatıp avu-cunu açtı ve onun yüzündeki şaşkınlık ifadesini görünce gülümsedi; İshak şaşkındı, çünkü Davut'un, tökezlenip bir dizi üstüne çöktüğü zaman kimseye sezdirmeden çizmesinden çekip kol yenine gizlediği kamanın kabza ucunu görmüştü.
İshak kendini çabuk toparladı ve tören, daha doğrusu test başladı. İpek kurdeleyi bir ilmik haline getirdi ve altın çubuğu ona soktu, çubuğu döndürdüğü zaman Davut'un boğazına dolanacak olan ipek ilmik sıkılacaktı. Davut başını ileri uzattı ve İshak ipek ilmiği onun boynuna geçirdi. Davut sol eliyle atın yularını tutuyordu. Sağ avucunda ise kol yeninde saklı duran kamanın kabzası vardı.
İshak onun boynundaki ipek ilmiği sıkmak için çubuğu yavaşça döndürdü. Davut sakindi, İshak hiç kuşkusuz kendi riskli durumunu anlamıştı. Töreni bozmadan ve etraftaki kalabalığa açıklama yapmadan kendi silahını kullanamazdı. Davut ise istediğinde, kamasını bir anda onun boğazına sap-layabilirdi. Eğer boynundaki ilmik fazla sıkılır ve bayılıp attan düşeceğini anlarsa kamasını kullanmakta bir an bile tereddüt etmeyecekti.
İshak ilmiği çok yavaşça sıkmaya devam etti. Boğazı iyice sıkılmaya başlayınca Davut daha fazla beklemedi, nefes almakta zorlanıyormuş gibi yaptı ve kol yenindeki kamayı İshak'ın gözleri önüne hafifçe çıkardı. İshak hemen tören sorusunu sordu ona:
"Hakanımız olabilecek ve Hazafyı yönetebilecek misin?"
44
Davut eyerin üstünde biraz sallandı, ama hemen doğruldu. Kalabalık bağırarak onaylıyordu onu. Davut avucundaki kama kabzasını sıkarak İshak'a döndü ve gülümsedi. ;
İshak beyaz atın üstünde oturan delikanlıya dikkatle baktı. Çocuk her nasılsa tehlike içinde olduğunu anlamış ve buna karşı akıllıca bir önlem almıştı. Ata binmeyi reddetmemiş, oradan kaçmamıştı.' Korkudan sinmemiş, ölümü beklememişti. Ve Bey'e güvenmediğini de henüz hiç kimseye belli etmemişti. İshak, Davut hakkında düşüncelerini hemen yeniden değerlendirdi ve ona bakıp gülümsedi.
"Korkma Davut," diye fısıldadı. "Silahın seni korumaktan fazlasını yaptı. Senin, tüm Haza/nm gurur duyacağı güçlü bir Hakan, mükemmel bir lider olacağın konusunda da ikna etti beni. Bu dönemde savaşçı bir Bey kadar cesur bir Hakan'a da ihtiyacımız var."
İkisi aynı anda attan inerlerken, Davut gözlerini İs-hak'dan bir an bile ayırmadı. İshak onun yanına gelirken delikanlı avucunun içindeki kama kabzasını sıktı. İshak onun önüne geldi, omuzlarından tuttu ve yüzünü

onun yüzüne iyice yaklaştırdı. Davut onun çelik grisi gözlerine baktı. Bu gözler İshak'ın gülümseyen yüzünde pırıl pırıldı. İshak bir adım geri çekildi ve yeni Hakanı önünde eğildi. Davut da bundan sonra sağ kolu olacak ve onu koruyacak olan adamın önünde eğilerek selamına karşılık verdi onun.
Şimdi herkes sevinç içinde bağırıyordu. Tören bitmişti, ama kalabalık içinde bulunan bazı soylular bu sevinci paylaşmıyor gibi görünüyorlardı. Bunların içinde hiç kuşkusuz Daniel başta geliyordu. Daniel, o beyaz ata binen ben olmalıydım, diye düşünüyordu. Bu çocuk Hakan olmaya uygun değil. Ben olacağım Hakan!

BÖLÜM 3 HAKAN
Yeni Hakan'ın soylu aileleri ziyaret etmesi adetti. Törenden sonraki birkaç hafta içinde soyluların çoğu köyü henüz terk etmediği için Samandar'da ziyaretler uzun sürdü. Erken giden soylulara yapılacak olan ziyaretler ise yıllar sürebilecekti. İlk ziyaret edilen yer hiç kuşkusuz Daniel'in yurdu oldu. Bu ziyaretin ilk ziyaret olması gerektiğini Davut'a hiç kimsenin söylemesine gerek yoktu zaten.
Yeni Hakan yurda girerken Daniel, Isaiah ve Joshua onu soyluların yaptığı gibi eğilip selamlayarak karşıladılar. Bu yurt saraya diğerlerinden daha yakındı ve Davut'un yurdu da, kendisi saraya taşındığı için sökülmüştü. Dört erkek ocağın başına oturdular, ocakta ateş vardı, ama Davut yine de onların soğuk tavırlarından sanki etkilenmiş, üşümüş gibi hissetti kendini. Amcası ve çocukları Davut'un babasından söz ederken sanki birden canlanıyorlar, ama yeni Hakan hakkında konuşurken rahatsız olmuş gibi davranıyorlardı.
Daniel, "Baban çok iyi bir adamdı ve Hazar'ya büyük hizmetler verdi," diye konuştu. "Onu özleyeceğiz. Bilirsin, biz onunla birbirimize çok yakındık. Ben onun sadece kardeşi değil, aynı zamanda baş danışmanıydım. Hazar meselelerini hep benimle konuşur, benim fikrimi alırdı."
Davut onun bu sözlerinden etkilenmiş gibi göründü ve, "Çok iyi," dedi. "Her konuda bilgisi olan birinin olduğuna çok sevindim."
Daniel gülümseyince oğulları da onu taklit ettiler. Yurdun kadınlar bölümünü ayıran perdenin arkasında Judith, Deborah ve hizmetçi, hazırlanan meyve ve şekerlemeleri ik-

ram etmek için içerden haber bekliyorlardı. Judith peçeliydi ama Deborah henüz bir çocuk olduğundan peçe kullanmıyordu. Bir süre sonra Daniel'in sesini duydular. ;
"Judith, gel de Hakan'a saygılarını sun."
Judith kızının (elini tuttu ve perdeyi açarak erkekler bölümüne geçti. Dizleri üzerine çöküp başını eğerken aynı şeyi yapması için kızının da elini çekti.
Davut insanların kendine karşı böyle davranmalarına hâlâ alışamamıştı. Kadının saygısını kabul etti ve Daniel'in ona, ayağa kalkmasını söylemesini bekledi, çünkü kendisi böyle istiyordu. Ama amcasının yüzünde garip bir ifade vardı ve Daniel, "Kadın!" diye bağırdı. "Bu çocuğu buraya getirmeni istedim mi senden? Benim sözlerimi dinlemeyi ne zaman öğreneceksin sen?"
Davut amcasının bu ani öfkesine şaşırdı, ama onun iki oğlu böyle şeylere alışık gibi görünüyorlardı. Demek bu evde bu davranışlar normal karşılanıyor, diye düşündü. Kadının yüzündeki peçe nedeniyle ifadesini göremiyordu, ama küçük kızın yüzündeki korku ifadesi her şeyi anlatıyordu. Küçük kız güzeldi ve birkaç yıl sonra kadınlığa ilk adımlarını atacaktı. Siyah saçları örülmüş ve tepesinde toplanmıştı. İri siyah gözleri sulanmaya başlamıştı, kolayca ağlayabilecek gibi görünüyordu.
Daniel, "Hadi gidin," deyince anneyle kızı hemen kalkıp perdenin arkasına geçtiler. Daniel sanki hiçbir şey olmamış gibi tekrar Davut'la konuşmaya başladı.
Judith perdenin arkasında kızını teselli etmeye çalışıyordu. "Üzülme yavrum, o bana kızdı, senin hiçbir suçun yok kızım. Sana hiçbir şey yapmaz baban."
Ama Deborah korkuyordu. Babası ona kaç kez, hem de hiç suçu yokken tokat atmıştı. Küçük kız, misafir gidince babasının gelip annesini tokatlayacağını biliyor ve bunu görmek istemiyordu.
Judith kızma, "Yeni Hakanımızı gördün mü?" diye fısıldadı. "O sana baktı ve gördü, eminim bundan. Seni bunun

için yanımda götürdüm oraya. Yakında evlenecektir ve sen de yakında evlenme çağma gireceksin. Zaten uzaklara gitmeseydi şimdi çoktan nişanlanmış olurdun sen onunla. Şimdi geri döndüğüne göre..." O sırada Hakan'ın ayrılmak üzere olduğunu anladı ve sustu Judith.
Deborah annesinin söylediklerine şaşırmıştı. Biraz önce gördüğü genç adam ilerde onun kocası mı olacaktı yani? Ve o da Hatun mu olacaktı? Acaba babasının annesini dövdüğü gibi, Hakan da Hatunu dövecek miydi? Eğer öyle olacaksa bu evliliği istemezdi.
Davut genellikle geceleri odasında yalnız başına oturuyor ve bir gaz lambası ışığında, Azra'nın çalışma odasında, dolapta bulduğu kitaplardan birini okuyordu. Cordoba'daki çalışmaları hiçbir zaman Yahudilikle ilgili konularla sınırlı olmamıştı. Şiirler, dramalar ve komediler de dahil olmak üzere Arapça, Yunanca ve Latince farklı konularda pek çok kitap okumuştu. Şimdi Ezra'nın dolabında bulduğu belgeler ve kitaplar sayesinde de bilgi açlığını gidermeye çalışıyordu. Ama bunu yaptığını kimseyle konuşmak istemiyordu.

Bir Hazar dili alfabesi ve de yazısı yoktu, halkın çok azı biraz Yunanca okuyabiliyordu ve Haham Ezra da birkaç kişiye İbranice öğretebilmişti. Bu nedenle Hazar'da okunabilen şeyler sadece Itil'den getirilmiş olan Tevrat ruloları, Talmud kopyaları, ya da Ezra ve ondan önceki din adamları tarafından hayatları boyunca tercüme edilmiş belgelerdi. Eğer Ezra'nın dolabında bulunan kitaplar, belgeler olmasaydı Davut da okuyacak bir şey bulamayacaktı.
Davut kaybolan uygarlığa üzülüyordu. Hazar'ın sınırları dışındaki dünyayı hiç tanımamış olsaydı çok daha mutlu olabilirdi diye düşünüyordu sık sık. Bir gün o dünya Ha-
48
zar7 a, Constantinople'dan, Alexander ben Judah adında bir Yahudi tüccar olarak geldi.
Alexander, sarayın taht odasında yeni Hakanla görüşmeye geldiğinde, Hazar dilinde konuştu ve, "Beni görmeyi kabul ettiğiniz için size çok teşekkür ederim Ekselansları," dedi. "Uzun yıllar önce gelmiştim Samandar'a ve o zaman da babanız bana karşı çok nazik davranmıştı."
Davut onun gözlemci bir Yahudi olduğunu hemen anladı. Adam peoth giymişti ve tuniğinin altındaki tallit katan'm püskülleri rahatça görülebiliyordu. Uzun ve yorucu bir yolculuk yapmış olmasına rağmen zinde görünüyordu, ama yüzündeki kırışıklıklardan pek de genç olmadığı belliydi.
Alexander, Davut'le görüşmek için en güzel kıyafetini giymişti ve uygar bir ülkeden geldiğini belli ediyordu. Saçının şekli, çizmeleri ve kıyafeti bunu hemen gösteriyordu.
Davut, "Hazar'a hâlâ batıdan tüccarlar geldiğini bilmiyordum," dedi, "Bizim dilimizi nerede öğrendin?"
Alexander, "Bu uzun bir hikaye," diye cevap verdi. "Dedem Hazar'dan ayrılıp Bizans imparatorunun ordusuna girmiş. Constantinople'da Hazar kökenli çok insan var. Onlar bu dili canlı tutuyorlar."
Davut, "Görüyorum ki dinlerini de," dedi.
Alexander bu kez İbranice konuştu ve, "Benim ailem öyledir," dedi. "Ama diğer aileler pek öyle değil."
Davut, "ibranice de konuşuyorsun!" dedi.
"Arapça ve Yunanca da konuşurum. Bir tüccarın en büyük avantajı iş yaptığı kişilerin dilini konuşmaktır."
"Yunanca da mı? Yunanca da mı konuşuyorsun?"
"Elbette, Bizans'ı yönetenlerin dili bu. Constantinople'da günlük yaşamda konuşulan dildir bu."
"Ben Yunanca okumayı Cordoba'da öğrendim. Ama o dilde konuşmuyorduk elbet. Bu konuda bana yardımcı olabilir misin acaba? Burada cok kalacak mısın?"
49
"Sanıyorum bir ay kadar kalırım. Postacılarla burada olduğumu bazı yerlere, bazı kişilere bildirmeliyim, böylece kürk avcıları kürklerini bana gönderebilirler. Buraya samur kürkler için geldim ben."
"Buralara gelen başka tüccarlar da var mı peki?"
"Constantinople'dan gelen olup olmadığını bilemiyorum. Uzun ve tehlikeli bir yolculuk bu. Çok şükür ki yol üzerinde hemen her yerde Yahudi toplumları var. Tamatark-ha'ya kadar gemiyle geldim, ama ondan sonra kara yolculuğu başladı, arada sırada nehirleri de kullandık tabii. Ama kürk satmanın bu yolculuğa değdiğini öğrendim."
"Benimle Yunanca konuşur musun? Bunun için bir ödeme yaparım sana."
"Buna hiç gerek yok Ekselansları. Size yardımcı olmak gurur verir bana. Siz de bana Cordoba'yı anlatırsınız. Babanız bana sizin orada olduğunuzu söylemişti zaten, iyi hatırlıyorum. Söyledikleri kadar güzel bir yer mi orası? Ben gidemedim oralara."
Davut, "Ben sana Cordoba'yı anlatırım," dedi. "Sen de bana Constantinople'u anlatırsın, çünkü dünyada bu iki şehrin benzeri yokmuş." Böylece Alexander oradan ayrılana kadar her gün beraber yemek yediler ve konuştular.
Davut ve muhafızları haftalardan beri, hâlâ Hazar'nm kontrolünde olan yaklaşık 100 mil uzunluğunda ve 150 mil genişliğindeki Hazar ovalarını ve bozkırları dolaşıyorlardı. Beyaz at töreninden sonra yaklaşık bir yıl geçmişti. Bu bölgede postacıların at değiştirip dinlendiği istasyonlar vardı ve insanlar arasındaki iletişimi bu adamlar sağlıyordu. Her istasyon bir soylu aile tarafından yönetiliyor ve her istasyonda birkaç yurt ve çadırdan oluşan küçük bir topluluk yaşıyordu.
50
Aile bireylerinin çoğu bu istasyonlarda yaşıyordu, ama yaşlılar genellikle kış aylarında Samandar ya da Balanjar'a sığmıyorlardı. ;
Hazar'ın Yahudi soyluları hiç kimsenin malı olmayan, göçebe diyarı olan bu topraklarda yöneticilik yapıyorlardı. Hazar'da zenginlik atların, koyunların ve büyük baş hayvanların sayısıyla ölçülüyordu. Bir insanın zenginliğini sürdürebilmesi için, sürekli olarak yer değiştirmesi, hayvanları için şu ve otlak bulması gerekirdi. İstasyon işletenler dışında, soylu olsun olmasın, Yahudiler ve putperestler için yuva, hayvanların olduğu yerdi. Davut soylu aileleri ziyaret etmek için işte tüm bu istasyonları dolaşıyordu.
Davut bulabildiği sürece, Hazar'nm normal vatandaşlarını da ziyaret ediyordu. Ama göçebeleri bulmak pek de kolay değildi elbet, Hazar göçebeleri hayvanları için otlak ve su ararken gittikleri yerlere yurt ve çadırlarını da öküz arabalarına yükleyip götürürlerdi. Hatta bazen çadırlarını yük arabalarında kurar ve yol alırken onların içinde yaşarlardı. Yeni ve verimli bir toprak bulduklarında belirli bir süre için oraya yerleşir, çadır ve

yurtlarını kurarlardı. Yahudi soyluları genellikle istasyonlarında yaşarlardı, ama onlar da bazen hayvanlarını su ve otlak bulmak için uzak bölgelere götürürlerdi, fakat istasyonların çoğu genelde su kaynaklarına yakın yerlere kurulmuştu.
Ruslar ve Polovtsi'ler gelip itil ve kraliyet topraklarını harap etmeden önce durum daha değişikti. Yahudilerin çoğu, uygar ülkelerden gelmiş olan Yahudi göçmenlerin inşa ettiği köy ve kasabalarda yaşardı. Son zamanlarda artan Po-lovtsi saldırıları karşısında dağılmışlar, yaşamlarını sürdürebilmek için geniş bozkırları putperest göçebelerle paylaşmaya başlamışlardı. Bir istasyona yapılan saldırıda ölen sayısı pek fazla olmuyordu.
Bozkırlarda yolculuk yaparken Davut halkı konusunda her gün yeni şeyler öğreniyor, aynı zamanda da muhafızla-

i

rıyla savaş eğitimi yaparak bu konuda da kendini yetiştiriyordu. Bozkırlarda sık sık çadırlar, yurtlar ve onların çevresinde otlayan çeşitli hayvanları görüyor ve sahipleriyle konuşuyorlardı. Fakat putperestlerle konuşurken biraz sıkılıyordu Davut. Putperestler onun Hakan olduğunu öğrenince önünde yere kapanıyorlar ve Davut onlara kalkın diyene kadar öyle kalıyorlardı.
Öğrenmesi gereken garip adetler vardı. Bir putperest göçmenin yurduna girmek isterken kapı eşiğine basmak istemiş, ama birisi onu hemen geri çekmişti, sonradan öğrendiğine göre, kapı eşiğine basmak, o yurdun sahibinin ensesine basmak gibi kabul ediliyordu.
Yurdun içi, onun saraya girmeden önce yaşadığı yurdun içine benziyordu, ama biraz daha küçüktü. Bir ziyarette yurdun erkekler bölümünde, yere serilmiş olan beyaz keçenin üstünde sürü sahibiyle otururken ona beyaz bir içecek ikram ettiler. Davut içecekten bir yudum aldı, ama tükürmemek için güç tuttu kendini, sirke gibi ekşi bir şeydi bu. Sonradan bunun kısrak sütünden yapılan kımız adlı bir içki olduğunu öğrendi. İçki, ağzında süt ve badem karışımı bir tat bırakmıştı.
İnsanların ikram ettiği yemekleri onları gücendirmeden reddetmesi olanaksızdı. Ama yemekler çeşitli olduğundan, domuz etinden hep kaçınabiliyor ve koyun, geyik ya da tavşan etini tercih ediyordu.
Davut bir süre sonra, haftalarca yolculuk yaptıkları boz-kırlardaki göçebe yaşamını benimsemesi gerektiğine inandı. Buralarda kosher yemeği bulmasına olanak yoktu ve av eti yemek zorundaydı. Yahudi soyluların yönetimindeki istasyonlarda bile etler kashruth usulüne göre kesilmemiş oluyordu.
Günde üç kez ibadet etmek yine mümkündü, ama yolculukta bunu açık havada yapmak zorundaydı. Hepsinden kötüsü de, bozkırlarda Sebt gününü (cumartesi kutsal dinlenme günü) uygulamanın olanaksız olmasıydı. Sebt günü kamp kurmakta ısrar etmesine karşm, adamlarının avlanmasına ve ateş yakmasına izin vermek zorunda kalıyordu.

İ\
Putperest çobanla karısının yattıkları yatakta yatarken sağ tarafta duran oyma şekillere ve küçük heykelciklere baktıkça canı sıkılıyordu Davut'un. Onların putperest tanrıları olduğunu biliyordu. Hakan olarak sadece Yahudilerin değil, tüm Hazarların lideriydi o. Bir haham olarak, halkı arasında hâlâ putperestler bulunması üzüyordu onu.
Hazar halkı içinde putperest olan çoktu ve öyle de kalacaktı onlar, itil günlerinde göçebelerin bazıları şehirlerde yaşayan Hakan ve soyluların desteğini kazanmak için Yahudi dinini kabul etmişlerdi. Şimdi ise sadece köleler ve genellikle Slavlar Yahudi oluyor ve Yahudi yasalarına göre özgürlüklerini kazanacakları için yapıyorlardı bunu.
Davut bazen Hakan Bulan'm da, Yahudiliği kabul ettikten sonra pek çok hükümdarın yaptığını yapmış olmasını isterdi; o da halkına iki seçenek tanımalı, ya Yahudi olmalarını ya da öleceklerini söylemeliydi. Ama Yahudilik'te böyle zorlama olamazdı, bir insan Yahudiliği kendisi isteyerek seçmeliydi.
Her putperest yurdunda ve çadırında kendisine gösterilen saygıya rağmen bu konu düşündürüyordu Davut'u. Halkıyla aynı dini paylaşmayan bir hükümdarın bir süre sonra zayıf düşebileceğini düşünüyordu. Öyle olursa yine onun peşinden gelirler miydi bu insanlar acaba? Bulan'ın Yahudiliği kabul ettiği 4 yüz yıl öncesinden beri dedelerine ve en son olarak da babasına itaat etmişti bu halk. Bir süre düşündükten sonra bu konuyu kapamaya karar verdi.
Putperest yurtları ve soyluları yaklaşık 1 yıl süreyle ziyaret edip onlarla konuştuktan sonra, göçebelerin, kendisine Yahudi soylulardan daha saygılı ve sadık olduklarını anladı Davut. Onlar basit, sade insanlardı. Hakanı efendileri, sahipleri olarak kabul ediyorlardı. Samandar'a geri dönerken amcası Daniel ve çevresinin yine nelerden şikayetçi olacağını düşünüyor, göçebelerin basitliği ve sadeliğini yeğlediğini kabul ediyordu.

Bir ağacın dalma asılmış olan ölü yaban domuzu sağa sola sallanıp duruyordu. Davut atını koştururken bir yandan da okunu germeye çalışıyordu. Okunu fırlattıktan sonra hemen elini sadağına attı ve bir ok daha alıp

yayma yerleştirdi. Dizleriyle kumanda verip atını önce durdurdu ve sonra ters yöne döndürüp tekrar koşturmaya başladı. At koşarken ikinci ok da fırladı yaydan. Sonra aynı şey tekrarlandı.
Bozkırlarda bir savaşçının başarı kazanması için, atma ve yayma sahip olması, onları iyi yönetip kullanması gerekiyordu. Yüzyıllardan beri güney ve batıdaki yerleşik insanlara saldırmış, mahvetmişlerdi onları. Bozkır atları İspanya'da gördüğü atlar kadar güzel değildi, daha küçük ve tıknaz hayvanlardı. Boyunları ve bacakları kaim, tüyleri kabaydı. Fakat kocaman başlarındaki beyinleri onlara hızlı refleks sağlardı ve bu nedenle bozkır okçuları için çok uygun hayvanlardı bunlar. Hazarlar iyi savaşçılardı, ama düşmanları olan Po-lovtsiler de onlar gibi cesur bozkır savaşçılarıydılar.
Davut atını durdurdu ve aşağı atladı. Kıraç toprak üzerinde yürüyüp ağaca asılı duran yabani domuz ölüsünün yanma gitti ve sallanması durmuş ölü hayvanın vücuduna saplanmış olan üç oku çıkardı. Okları kontrol edip sağlam olduklarını görünce sadağına soktu ve yanındaki Aaaron'a baktı. Onun performansından memnundu.
Kendisine okçuluk, at binme, kılıç, mızrak ve diğer silahları kullanma konusunda eğitim vermek üzere seçilmiş olan Hazar savaşçısına, "Ben hazırım Aaron," dedi. "Hakan olduktan sonra geçen iki yıl süresince aldığım eğitimi İshak beğenecek mi dersin?"
Genç savaşçı gülümsedi. Aaron Davut'dan sadece 2 yaş büyüktü, ama Polovtsi'lere karşı verilen birçok savaşta kanıtlamıştı kendini. Hazar ordusunun her zaman savaşa hazır
olan askerlerinden biriydi. Bu askerler Hakan ve Bey'e muhafızlık yapar ve 13 yaşma gelen erkek çocuklara savaş eğitimi verirlerdi. Bu gençler ancak 2 yıl askerî eğitim aldıktan sonra ailelerinin yanma dönebilirlerdi. Polovtsi saldırısı olduğunda tüm Hazarlar silahlanır ve savunmaya geçerlerdi.
Aaron, Davut'a' sadece bir Hakan olarak değil, aynı zamanda savaş yeteneğini gerçek savaşta göstermek isteyen, ama deneyimsiz bir genç olarak davranması gerektiğini iyi biliyordu, savaşlarda ölenlerin çoğu onun gibi genç ve deneyimsiz askerlerdi.
"Gerçekten yeteneklisiniz Hakan'ım," dedi. "Fakat... "
"Fakat mı?"
"Bu yeteneğinizi savaşta göstermek için sakın acele etmeyin."
"Hazır olmadığımı mı söylüyorsun yani?"
"Hiç kimse ölmek için hazır değildir."
"Peki ya sen? Birçok savaşa katıldın, öyle değil mi?"
"Ben bir askerim efendim."
"Ben ise bir Hakan'ım, öyle mi?"
"Evet."
"Evet ama ben de Hazafyı savunmak için ölmeye hazırım."
"Ama siz ölmemelisiniz. Sizin Hazar için yaşamanız gerekiyor."
"Anlamıyorum, neden o?"
"Polovtsi ordusu çok büyük, asker sayısı çok fazla, ne kadar usta bir savaşçı olsanız da tecrübesiz olduğunuz için kurtulamazsınız onların elinden. Kutsal liderlerin yenilmez olmaları gerekir, ama olmadıklarını biliyoruz ve siz de bunu gözlerimizin önünde kanıtlamaya çalışmayın."
"Demek öyle!"
"Savaşta Hakan'ını kaybetmek Hazar halkı için hiç de iyi olmaz."
Aaaron'un bu sözleri üzerine Davut bir süre konuşmadı, başarılı bir asker olduğunu sanarak sevinmişti, ama bu söz-

ler ona hâlâ tamamen kabul edemediği sorumluluğunu hatırlatmıştı. Bir süre düşündü ve sonra, "Haklısın Aaron," dedi. "Sanırım benim hazır olduğumu ve Hazar için savaşabileceğimi bilmeleri yeterli olacaktır."
Bunu söyledikten sonra atınm yanma gitti, yayını atın eyeri arkasındaki heybeye soktu ve sonra çevik bir hareketle eyerin üstüne sıçradı. Sığır midesinden yapılan heybeler su geçirmez ve şişirilebilirdi ve nehir geçişlerinde ata kaldırma gücü sağlardı. Heybelere ayrıca iki kısa kargı, bir ağır topuz ve bir de kılıç bağlanırdı.
Atın yularında bir kafes çerçeve üstüne gerilmiş deriden yapılmış yuvarlak bir şilt vardı ve bunun üzerinde altı köşeli Davut Yıldızı bulunuyordu, eski Yahudi savaşçılarının simgesiydi bu ve genç Hakan da benimsemişti bu simgeyi. Davut atın yularını kavradı, şildi yukarı çekerek zincirini boynuna geçirdi ve onu sırtına attı.
Bunu yaparken, Kutsal Kitaptaki Kral Davut'a da danışmanları acaba savaştan uzak durmasını tavsiye etmişler miydi? diye düşündü. Bunu hiç sanmıyordu. Ettilerse bile kral hiç kuşkusuz dinlememişti onları. Yahudi Hazar saldırıya uğrarsa o da kimseyi dinlemeyeceğini biliyordu. Yahudi krallığını kurtarmak için verilecek savaşı Tanrı da herhalde günah saymazdı.
Bunları düşünürken başını kaldırıp bakınca Aaaron'un atma binmiş ona baktığını gördü. Krallık turunda bir başka soyluyu ziyaret etmenin zamanı gelmişti. Beyaz at töreninden sonra 2 yıldan fazla zaman geçmişti,

ama ülke yönetimi görevleri ve savaş eğitimi derken zaman hızla akıp gidiyordu ve hâlâ ziyaret etmediği birçok bölge vardı ülkede.
Davut atını dizleriyle harekete geçirdi ve hafifçe koşturmaya başladı, miğferindeki ve şiltteki altı köşeli yıldız olmasa onu, etrafındaki Hazar muhafızlarından ayırmak mümkün olmayacaktı.
56
Hakan Samandar'a sağ salim döndükten sonra Aaaron, gidip İshak'a döndüklerini haber verdi. Yaşlı savaşçı, Da-vut'u eğitmesi için seçtiği askere rahat olmasını söyledi ve onu yanma çağırıp yerdeki koyun postuna, kendi yanına oturttu. Aaron, Davut'la ülke topraklarında yaptığı birkaç haftalık yolculuğa ait olayları anlatırken İshak'ın gözlerine bakmamaya çalışıyordu, çünkü yolculuğa çıkmadan önce İs-hak'm sormuş olduğu sorunun cevabını biliyordu artık. Genç asker konuşurken sürekli olarak yurdun duvarlarında asılı duran İshak'm yayma, oklarına, kargısına, miğferine ve savaşlarda kazandığı ganimetlere bakıyordu.
Aaaron ona Davut'un silahları kullanmadaki yeteneğinden söz edince İshak başını salladı. Aaron, "Hakanımız özellikle yay kullanmakta çok usta, efendim," dedi. "En iyi okçulardan biri oldu diyebilirim. Çok da iyi at biniyor."
O zaman İshak, Aaron'un beklediği soruyu sordu. "İyi bir savaşçı oldu mu peki? Savaşabilecek mi? Öldürebilecek mi? Bir savaştan sağ çıkabilecek mi?"
İshak beyaz at olayından sonra genç Hakanı çok sevmişti, ama bu sevgisini kimseye belli etmiyordu. Bir savaşçı hiç kimseye sevgi gösteremez, zaafını belli edemezdi. Ama Davut'un babası ölmüştü ve İshak onu bir ağabey gibi seviyordu. Davut'un akıllı bir rehbere, öğretmene, bir dosta ihtiyacı vardı. Ve İshak onun babası Yusuf'la olan arkadaşlığını özlü-yordu. Ölen Hakan Yusuf ve İshak çok iyi anlaşırlardı.
Davut Aaaron'dan alacağı askeri eğitimi severek kabul etmişti ve İshak buna çok seviniyordu. Ve İshak onun savaş yeteneğini övdüğünde Davut da mutlu olmuştu. Fakat tecrübeli savaşçı onda hâlâ bir şeylerin eksik olduğunu hissediyordu. Davut yetenekliydi, hızlıydı, zekiydi. Fakat - yumuşaktı. Karşılıklı mücadelede kendini çok iyi savunuyordu,
57
ama eline fırsat geçtiğinde bile saldırgan olamıyordu. İshak şimdi genç Aaaron'dan bu konudaki değerlendirmesini istiyordu.
Aaron hafif bir sesle, "Hayır Bey'im," diye cevap verdi. "O henüz bir savaşçı olamadı. Nazik bir adam o. Bir savaşta onu öldürmek çok kolay olur. Ben bunu ona söylemedim. Sadece bir Hakan'ın yaşamının kutsal olduğunu ve bir savaşta riske atılmaması gerektiğini anlattım."
İshak içini çekti ve, "Teşekkür ederim Aaron," dedi. "Değerlendirmen çok doğru, çünkü gerçek olan da bu. Davut'u biz, sen ve ben korumalıyız. Ben onu korumak için hayatımı severek verebilirim ve sanırım sen de aynı şeyi yaparsın. Halkın saygısını, sevgisini kazandı o, sadakatini kazandı. Hazar onu kaybetmeye tahammül edemez."
Sinagogdaki akşam ayinlerinden sonra Davut Haham Ezra'nın yanında kalıyor, onunla beraber yemek yiyor ve çalışıyordu. Haham aynı zamanda Samandar'daki tek shoklet -dinî usule göre hayvan kesen kasap- idi. Kashreuth Yasalarına uyulup uyulmadığını kontrol eden maskgiakh da yine Ezra idi. Eğer Davut gerçekten kosher eti yemek istiyorsa bunu ona sadece Ezra sağlayabilirdi. Aksi takdirde Yasaların haram kılmadığı diğer yiyeceklerden yiyebilirdi. Bozkırda gerekli olanı yapmıştı ama burada, Samandar'da dinî yasalara uymalıydı.
Davut Hakan olduktan sonra Ezra ile çok yakın olmuştu. Cordoba'da iken Haham Maimon ve oğulları ile birlikte sabah, öğleden sonra ve akşam ayinlerine katılırdı. Şimdi Haham Ezra ile de aynı şeyi yapmaya çalışıyordu.
Ama bu her zaman mümkün olmuyordu, çünkü artık sadece öğrenci değildi. Gündüzleri Hazar Hakanı idi ve Aa-
58
ron'la birlikte savaş eğitimini sürdürüyordu. Ama Sebt günü ve akşamları Yahudi diniyle ilgili yasaları, ayin kurallarını, adetleri ve tarihini çalışıyordu -o zaman bir bilim adamı, bir hahamdı o da. İspanya'ya zaten haham unvanını almak için gönderilmişti ve oradan ayrılmadan önce de Haham Maimon ona bu unvanı vermişti.
Davut, Ezra ile birlikte Tevrat ve diğer Kutsal Kitapları okuyup inceliyor, İspanya'da başladığı din eğitimi yaşamını burada da sürdürmeye çalışıyordu. Bir akşam Yahudi Yasaları' nın karmaşık bir bölümünü okuyup bitirdikten sonra birden Cordoba'daki dostu ve oda arkadaşını hatırladı.
"Ezra," dedi, "Moses ben Maimon'u tanısaydm sen de severdin. Benim hocam olan babası çok sertti ve benden iki yaş küçük olan Moses onu hiç memnun edemezdi. Haham Maimon onun hiç durmadan çalışmasını hep bir şeyler öğrenmesini isterdi. Bir gün birlikte ders yaparken babasının söylediklerine dikkat etmedi. Haham Maimon birden çok sinirlendi ve ona, 'Sen bir sürüngensin!' diye bağırdı. Moses evden çıkıp gitti ve bir daha da dönmedi. Haham Maimon onu uzun süre aradı ama bulamadı.
"Aradan birkaç ay geçtikten sonra Haham Maimon bir gün eve Moses'la birlikte döndü. İkisi de çok heyecanlı ve mutluydular. Anlattıklarına göre, Haham Maimon o gün, Yasanın biraz önce okuduğumuz bölümü

hakkında bir vaaz dinlemek için Cordoba'daki büyük bir sinagoga gitmişti. Orada çok güzel bir vaaz dinlemiş ama vaaz veren hahamın yüzünü uzaktan seçememiş. Vaaz bitince, yüzünü görmek için vaizin yanma gidince onun, evden kaçan küçük oğlu olduğunu görmüş ve şoke olmuş. O akşam onun dönüşünü neşe içinde kutladık."
Ezra gülümsedi. "O halde Moses Tanrı'nm sevgili bir ku-luymuş. Onu Cordoba'da mı bıraktın?"
"Hayır, hepimiz birlikte aynı zamanda İspanya'nın doğusuna, Almeira'ya kaçtık. Ben orada rıhtımda onlardan ay-
59
rıldım ve buraya gelmek için bir gemiye bindim. Haham, sana bir şey sormak istiyorum."
"Evet?"
"Tevrat ve Talmud'u gerektiği gibi uzun zaman çalıştık, okuduk. Ben ayrıca her gün bir Hakan'ın yapması gereken görevleri yaptım, insanlar arasındaki anlaşmazlıkları çözmeye çalıştım."
"Bu işi çok güzel yapıyorsun Davut. Bunu bana birçok insan söyledi."
Davut hiç beklemediği bu iltifat karşısında birden şaşırdı, sonra sevindi ve, "Bunu duyduğuma sevindim," dedi.
"Bunu nasıl beceriyorsun bilmiyorum."
"Neyi?"
"Tartışmanın iki tarafını da tatmin etmeyi. Ben yargıçlık yaptığım zaman taraflar genellikle birbirlerinden nefret ederek ayrılıyorlar mahkemeden ve tabii bana da kızıyorlar."
Davut, "Şey, ben özel bir şey yapmıyorum ki..." dedi.
Ezra bir şeyler homurdandı ve, "Evet, yapıyorsun," diye ısrar etti. "Gözetledim seni."
"Ee?"
"İnsanlar senin yanından tatmin olmuş olarak ayrılıyorlar."
"Evet orası doğru galiba. Ama nedenini bilmiyorum. Ben sadece iki tarafı da dikkatle dinliyorum."
Ezra parmağını ona doğru salladı ve, "İşte," dedi. "Görüyorsun ya!"
"Ne var?"
"Sonucun bir nedeni bu olmalı. Onlar senin dinlediğini görüyor, biliyorlar."
Davut şaşkın bir ifadeyle onun yüzüne baktı ve, "Sen dinlemiyor musun peki?" diye sordu.
"Evet ama ben işi hemen bitirmek için sabırsızlanıyorum. Yahudi Yasaları çoğu konuda açıktır ve ben de çabuk karar veririm. Ben senin gibi kararlarımı açıklamam. Sinagogda yapılacak daha önemli işlerim oluyor çünkü."
60
Davut ayağa kalktı ve, "Daha önemli işlerin mi oluyor?" dedi. "İnsanlara adaleti sağlamaktan daha önemli ne olabilir ki? Kutsal Kitaplarda Hazreti Süleyman'ı okudun mutsen?"
Haham Ezra'nın yüzü birden kızardı. "Elbette okudum! Fakat..." ,
"Ben Hazreti Süleyman değilim elbet, ama ben bir Hakanım. İnsan Kutsal Kitapları sadece okumamalı, onlardan dersler çıkarmalı, bir şeyler öğrenmeli. O kitapların amacı bu."
Haham Ezra boğazını temizledi ve konuyu değiştirmek istedi. "Ne soracaktın sen bana?"
"Mahkemede özellikle putperest vatandaşların davalarına bakarken Türk ve Yahudi kökenlerimin karşıma fikir ayrılığı çıkardığını görüyorum. Sanki iki farklı ülkede yaşıyor-muşum gibi geliyor bana."
"Sen iyi yapıyorsun. Merak etme."
"Atalarımızın din olarak neden Yahudiliği seçtiğini söyler misin bana?"
Haham Ezra bir süre düşündü ve sonra başını salladı. Ayağa kalktı ve odanın içinde dolaşmaya başladı, sinagogda bimah'dan vaaz verirken de böyle yapardı. "İlginç bir hikayedir bu, çok az insan bilir bunu. Ama madem ki sordun ve ben de bunu öğrenmiştim, o zaman anlatayım sana."
Ezra birden olduğu yerde durdu. Gençliğinde babasından dinlediği hikayeyi hatırlamak için bir süre düşündü. Yüzyıllar önce yaşanmış bir olayı Baş Haham'dan dinlemek ilginç olacaktı.
Ezra hafif bir sesle, "400 yıldan fazla oluyor," diye başladı anlatmaya. "Büyük Bulan, Yahudi dinini kabul ettiğini ve bu dinin Hazar'nm da dini olacağını söylediğinden bu yana 400 yıldan fazla zaman geçti. Ona bir ilham geldiğini duymuş olmalısın. Tam bir hikaye değil bu.
"O dönemde Hazar iki gücün baskısı altındaydı -bir yandan Constantinople'daki Hıristiyan Bizans İmparatorluğu, bir yandan da Peygamber Muhammet'in ordusu sıkıştı-
61
rıyordu Hazar'ı. Ordularımız önce Hıristiyanlarla çarpıştı. Fakat Bulan Hıristiyanlara ya da Müslümanlara köle olmak istemiyordu.
"Hazar'da, buraya yakın bir yerlerde, Babil ve Asurilerin Yahudileri esir aldıkları sırada buralara kaçmış ve mağaralar içinde yaşayan Yahudiler vardı."
Davut şaşkın bir ifadeyle, "Burada, Hazar'da mı?" diye sordu.
Ezra, "Evet," diye cevap verdi. "Sözümü kesme de unutmayayım. Zaten gençliğimde duyduğum bir hikaye bu, zor hatırlıyorum."

Davut başını salladı ve Ezra devam etti, "Bu adamların yanında Kutsal Kitapların kopyaları da vardı. Hakan Bulan bir gün Beyi ve bazı soylularla birlikte avlanırken bu Yahudileri buldu ve liderlerini alıp Itil'e getirdi.
"Bulan bu Yahudi lideriyle birkaç gün konuştu -bir hahamdı bu adam- Yahudilerin Tanrı kavramını ve dinin gereksinmelerini tartıştılar. Ona göre, Hazar'ı kendi taraflarına çekmek ve onlara kendi dinlerini kabul ettirmek için uğraşan Hıristiyan ve Müslümanlardan kurtulmanın en iyi yolu, ikisinden de farklı bir dini kabul etmek olacaktı. Yahudi dinini kabul etmeye karar verdi Bulan."
Ezra gülümseyerek baktı Davut'e. "Şimdi hikayenin iyi bölümünü dinle. Bulan yeni dinin kabul edilmesi için soyluları da razı etmesi gerektiğini biliyordu. Üç büyük dinin temsilcilerini bir tartışma için çağırdı ve soyluları da bu tartışmayı dinlemeleri için davet etti.
"Hıristiyan din alimi saatlerce konuşarak Hıristiyanlığı anlattı onlara. Müslüman din alimi de aynı şeyi yaptı ve ikisi de inançlarının temellerini açıkladılar. Bulan ondan sonra bir Yahudi din adamını çağırdı. Haham da onlara Kutsal Kitaplarda yazdığı gibi Yahudi dinini anlattı ve konuşmasının sonunda Hıristiyan din adamına, 'Sizin inancınız bu tek Tanrılı Yahudi dinini kabul edip saygı duymuyor mu?' diye sor-
62
du. Hıristiyan din adamı bunun doğru olduğunu kabul etti. Haham aynı soruyu Müslüman'a sordu ve ondan da aynı cevabı aldı. ;
"O zaman haham, Bulan'a ve orada bulunan Hazar soylularına baktı. Musevi dininin hem Müslümanlar ve hem de Hıristiyanlar tarafından kabul edildiğini ve saygı gördüğünü söyledi. Biz bu konuda aynı fikirdeyiz, o halde üçümüzün de kabul ettiği bir şeyi kabul etmek akılcı olacaktır dedi."
Ezra gülümsedi ve, "İşte böyle oldu," diye devam etti. "Bulan ve soyluları Musevi dinini kabul ettiler ve İbrani Kutsal Kitaplarını okuyup öğrenmeye başladılar, ve çocuklarına da Kutsal Kitaptan isimleri verdiler. Başka ülkelerden hoca olarak birçok haham getirdiler. Ama Bulan Hazar kültürünü de muhafaza etmek istiyordu. Uzun yıllar sonra Bulan'ın torunu Hakan Obediah, Talmud ve ayinler de dahil olmak üzere gerçek Hahamlık Musevi yasalarını kabul etti. Ama soylulardan çoğu onu izlemediler. Hazar'a gelen Yahudilerden bazıları Karaitler'di ve mezheplerinin inançlarını çocuklarına verdiler. Fakat göçebelerin çoğu yine putperest olarak kaldı."
Ezra bir süre sessiz kaldı ve sonra içini çekti. Kuşaktan kuşağa geçen, ilk olarak Bulan'a danışmanlık yapan haham tarafından söylenmiş olan bir hikayeyi hatırlamıştı, bunu ilk anlatan kişi onun ruhani lideriydi ve 400 yıl önce yaşamıştı. Ezra bunu otuz yıl önce dinlemiş ve ezberlemişti, nasıl unutabilirdi ki?
Davut bir süre sesini çıkarmadan biraz önce dinlediklerini düşündü ve sonra, "Bunu bana anlattığın için teşekkür ederim Ezra," dedi. "Şimdi ortada neden bu kadar çok çelişki olduğunu anlıyorum. Musevi dini, inançlar nedeniyle değil, siyasi nedenle kabul edilmiş demek ki."
Hazar'da Halakhah'a -Musevi Yasaları- neden tam olarak uyulmadığını da anlamaya başlıyordu Davut. Önce Tevrat, yani yazılı yasalar vardı. Orijinal din değiştirme Hahamlık Museviliğinin çekirdeği olan ve Talmud'da toplanan Oral Yasaları kapsamıyordu.
63
Bu durum ilk yıllarda, Hazar'daki din değiştirmeler sırasında Bağrat'ta Museviliğin ana akımından ayrılmış olan Ka-rait mezhebine mensup birçok Yahudi göçmeni tarafından takviye edilmişti. Bu mezhep Talmud'u reddetmişti.
Davut ise Cordoba'da hem Tevrat ve hem de Talmud eğitimi almıştı. Talmud Mishna'yı içeriyordu bu da sözlü yorumlar ve Tevrat'taki yazılı yasalar ve yorumlardan oluşuyordu, ve burada ayrıca Mishna 'nm daha sonraki yorumlan olan Gemarah da vardı. Bu yorumlar ve söylemler Musevi yaşamının her yönünü kapsıyordu ve böylece insanların yapacağı her şey için bir kural konmuştu.
Davut'un huzuru kaçmış gibiydi. Ezra'nın en büyük arzusu tüm Hazar Yahudilerinin hem yazılı ve hem de sözlü Yasaları uygulamalarıydı, Davut bunu biliyordu. Fakat Haham Ezra, Samandar ve sinagogdan hiç ayrılmamıştı, bozkırlarda sinagog ve hahamdan uzakta, istasyonlarda insanların nasıl yaşadıklarını bilmiyordu.
"Ezra," dedi. "Baş Haham olarak, Musevi Yasaları ve Hazar gelenekleri arasında bir sorun çıktığında bazı kararlar almak zorunda olduğunu söyledin bana."
Ezra, "Bu doğru," diye cevap verdi. "Ama dediğim gibi, sen bir yargıç olarak çok iyi gidiyorsun. Hiç kimse bana gelip de, senin kararlarında Hazar geleneklerini bozduğuna dair bir şikayette bulunmadı."
"Evet ama Hazar'da Musevi Yasalarına karşı gelen pek çok Yahudi var, bunu da bilmelisin."
Ezra başını salladı. "Ben de, ikimiz bir araya gelirsek bunu değiştirebiliriz diye düşünüyordum."
Davut ciddi bir ifadeyle, "Bu bir hayal Ezra," dedi. "Musevi Yasaları yazılırken Hazar gibi bir yer düşünülmemiş ki. Bu Yasalar her gün sinagoga gelip ibadet edebilen Yahudiler, dinlerine bağlı olanlar için yazılmış. Bu yerlerde bu Yasaları bilen ve tüm toplum adına gerekenleri yapabilecek din adamlarının bulunması gerekir. Bizde ise, Yahudi Hazar'da
64
sadece iki tane sinagogumuz var. İki hahamımız, hadi beni de sayarsak üç hahamımız bulunuyor."
"Peki ne yapalım o zaman Davut? Yasalarımızı terk mi edelim yani?"

Davut onun yüzündeki dehşet ifadesini görünce, hemen, "Hayır!" dedi. "Mantıklı olmalı ve çevremizi kabul etmeliyiz. Belki Samandar ve Balanjar'da daha geleneksel bir Yahudi yaşamı sürdürebiliriz. Ama vahşi bozkırlarda yaşayanlardan, bizim geleneklerimizi uygulamalarını bekleyemeyiz. Bu sıkı kurallar, işgal edilmiş kentlerde dindar Yahudiler için dinin temelini oluşturabilir, ama bu dönemde ve buralarda uygulanmaları zor."
"Ama sen Yasaları incelemeye devam ediyorsun."
"Elbette Ezra. Talmud'u incelemek sadece eski Yasaları öğrenmekten ibaret değil ki. Bak bizi nasıl tartışmaya teşvik ediyor. Bu yasa bile! Eski sorunları çözümlemeye alışmış olan hahamlar bana, ortaya çıkabilecek yeni meselelerle uğraşabilmek için gerekli tartışma ve analiz yollarını bile öğrettiler. Davalar hakkında karar verirken nasıl başarılı olduğumu sanıyorsun sen? Ben onları sadece dinlemekle kalmıyorum. Onları dinlerken neyin doğru, neyin yanlış, neyin pratik neyin pratik olmadığını görebiliyorum."
Ezra, "Fakat... fakat, "diye bir şeyler söylemek istedi.
Davut, "Bu o kadar da zor bir şey değil Ezra," diye devam etti. "Bilge Haham Hillel bunun sırrını biliyordu. Ondan Yasaları açıklamasını istedikleri zaman, onları bir tek cümlede toplayabiliyor, 'Nefret ettiğin şeyleri başkalarına zorla kabul ettirmeye çalışma,' diyordu. Hillel, başka her şeyin yorumlardan ibaret olduğunu söylerdi."
Fakat Davut, on yıl boyunca öğrendiklerini bir kenara koyarak pratik olmanın hiç de kolay olmadığını çok geçmeden öğrendi. Aslında hemen o akşam öğrendi bunu.
65
BÖLÜM 4 BAŞKA BİR GÖREV
Davut, Ezra ile çalıştıktan sonra her akşam yaptığı gibi, saraydaki yatak odasına gitmeden önce annesini ziyaret etti. Annesi hâlâ Hatun olduğu zamanlar kullandığı odasında kalıyordu. Ayrıca Hakan Yusuf un sağlığında diğer eşlerinin kullandığı odaları da almış ve dairesini genişletmişti. Ayrıca Hakan'ın, istediği zaman eşleriyle birlikte bir araya gelip toplandığı geniş salon da ona aitti şimdi.
Davut kapı perdesini kaldırıp içeri girerken annesi, "Hoş geldin oğlum," dedi. "İyisin, değil mi?"
"Çok iyiyim anne. Bugün savaş eğitimimi tamamladım."
Rebecca bir şey söylemedi, aslında oğlunun bir savaşçı olmasını hiç istemiyordu o. Ama o şimdi Hakan'dı ve onun arzularına karşı konuşamazdı. Ama ona söylemek istediği bir şey vardı ve bunu rahatça söyleyebilmek için bir süre düşündü ve saçının örgüsüyle oynadı.
Beyaz at testinden sonra Rebecca ona oğlu gibi değil de söylediği gibi, bir Hakan gözüyle bakmış, öyle davranmıştı. Ama Davut ondan bunu istemiyordu ve böylece bir anlaşma yapmışlardı. Rebecca ona kendi dairesinde annesi gibi davranacak, başka yerlerde -sinagogdan başka bir yere gitmezdi zaten- ise Hakan'ın herhangi bir tebaası gibi saygı gösterecekti.
Rebecca üzerindeki çekingenliği atmaya çalışarak, "Bunu duyduğuma sevindim Davut," dedi. "Eğitimin ve çalışmaların çok zamanını alıyor. Gel yanıma otur, konuşmalıyız. Sanırım çok önemli bir Hakanlık görevine biraz daha önem vermelisin."
66
Davut yerdeki İran halısının üstüne oturmak için eğilirken birden şaşırdı ve düşer gibi çöktü. Annesine hiçbir zaman sinirlenmemiş, başkalarına karşı da elinden geldiğince yumuşak davranmaya çalışmıştı, ama o anda nedense birden sinirlenir gibi oldu. I^akan olarak yaşadığı iki yıl onu oldukça değiştirmiş, olgun bir erkek haline getirmişti, artık elindeki gücün farkındaydı, arria yine de itil'in düşmesinden önce yaşamış Hakanlar gibi sert olamıyordu.
"Ne diyorsun sen anne? Benim herhangi bir görevimi ihmal ettiğimi mi söylüyorsun yani?"
Rebecca birden utanmış gibi önüne baktı. Birden ağzı kurumuştu, ama cesaretini toplayıp Davut'in yüzüne baktı ve, "Evet oğlum, yapmadığın önemli bir görevin var," dedi.
Davut annesine bakarak dişlerini sıktı. "Ne İshak, ne de Ezra kusur buldular benim görevlerimde," derken sesini biraz yükseltmişti. "Danışmanlarım benim bir Hakan olarak görevlerimde hiçbir yanlış ya da eksik görmediler. Nedir bizim göremediğimiz peki?" Davut daha da sinirlenecekti belki, ama annesinin yüzündeki ifadeyi ve kararlı halini görünce onun kendisine önemli bir şey söyleyeceğini anladı ve sakinleşti.
Annesini rahatlatmak için, "Nedir söylemek istediğin anne?" diye sordu. Halının üstündeki yerini değiştirdi ve adeta fısıldayarak konuşan annesine biraz daha yaklaştı.
Rebecca, çocukluğunda yaptığı gibi onun başını okşadı, "Sen ve danışmanların, hepiniz erkeksiniz," diyerek gülümsedi. "Kadınların kolayca gördüğü bazı şeyleri göremezsiniz. Sen bir Hakan olarak bir erkek çocuk sahibi olmalısın. Sen bunu hiç düşünmüyorsun, evlenmek bile gelmiyor aklına."
Davut birden şaşırdı. Cordoba'da din eğitimi alırken Haham Maimon ona birkaç kez, erken evlenmenin eğitim sürecini olumsuz etkileyeceğini söylemişti. Evet Hakan olmuştu, ama eğitimi hâlâ sürüyor ve buna büyük önem veriyordu Davut.
67
Delikanlı kendini birden boşluktaymış, bir yerlere sürük-leniyormuş gibi hissetti. İspanya'da da, Hazar'da da, evlenme çağındaki genç kız ve erkekler rahatça bir araya gelemezlerdi. Davut, yaşı ilerledikçe, fiziksel gelişmesiyle birlikte vücudundaki bazı değişiklikleri fark ediyordu elbet. Genç hizmetçiler arada bir ona garip

ifadelerle bakıyor ve gülümsü-yorlardı ve İshak da birkaç kez imalı laflar etmişti Davut'a. Ama kendisi istemediği takdirde bir kadınla yalnız kalması mümkün değildi ve o da şimdiye kadar düşünmemişti bunu.
"Şaşırdm, değil mi oğlum? Şaşıracağını biliyordum zaten. Seninle bunun için konuşmak istedim işte, seni sinirlen-dirdiysem özür dilerim."
"Önce sinirlendim biraz. Ama senin bana önemli bir şey söyleyeceğini anladım sonra. Dediğin gibi Hakanın bu görevi erkekler arasında hiç konuşulmadı ve konuşulmaz da, bunda tamamen haklıydın sen." "Teşekkür ederim oğlum."
"Peki ama anne, babam evlendiğinde kaç yaşındaydı?" "Baban ancak 38 yaşında Hakan oldu -sen o zaman beş yaşmdaydm. O zaman zaten dört karısı vardı. Sen bu yaşta Hakansın, henüz çok gençsin, ama ölüm hepimiz için gelebilir -insan gençken ölümü düşünmez elbet, ama ne olacağı hiç belli olmaz oğlum. Daha fazla beklememelisin."
Davut," Endişeni anlıyorum," diyerek başını salladı. "Doğru düşünüyorsun, ben de düşüneceğim bu konuyu."
Odada derin bir sessizlik oldu. Davut bu yeni konuyu düşünürken Rebecca onun yüzüne baktı. Genç Hakan şimdi annesine daha dikkatli bakıyordu. Rebecca zaten Samanda^ daki soyluların kızlarını mercek altına almıştı bile. Ama ona göre, Davut için en uygun kız amcası Davut'un kızı De-borah'tı.
Davut bir süre düşündükten sonra, "Söylesene anne,", dedi. "Bir Hakan karısını nasıl seçer?"

Rebecca amacına ulaştığını anlayarak gülümsedi ve, "Basit bu," diye cevap verdi. "Soyluların kızları arasından, anne olabilecek yaşta olanlardan birini seçebilirsin. Ben :uygun olan herkesi tanıyorum. Senin Hatunun olabilecek biri var, biliyorum, birinci eşin mükemmel biri olmalı."
Davut istihzalı gülümsemesini gizlemeye çalışarak, "Anlıyorum," dedi. "Peki bu mükemmel gelin adayını görebilir miyim acaba?"
"Hayır, evlilikle ilgili koşulları belirleyen ketubah imzalanana kadar göremezsin onu. Gelin için ödenecek yüz görümlüğü bedeli büyük olmalı, ne de olsa bir Hakansın sen. Biz evlenirken baban benim babama en iyi atlarından 10 tanesini ve ayrıca çok altın ve gümüş vermişti."
Davut, "Sen de bu servete layık olduğunu gösterdin anne," dedi, ama bu sözler ona komik geldi ve gülmemek için zor tuttu kendini. "Demek yüz görümlüğü ha? İspanya'da buna çeyiz diyorlar -gelinin babası damada armağanlar veriyor."
Bu kez şaşırma sırası Rebecca'daydı. "Bizde adetler değişiktir. Burada bir gelin satın alınır. Ketubah anlaşması bu satışla birlikte evlilikten sonra kadının ve erkeğin haklarını belirtir."
Davut Hazar'da kadınlara karşı gösterilen davranışların neden farklı olduğunu şimdi anlıyordu. Bir erkek, karısını da adeta köle alır gibi satın alıyordu.
Rebecca, "Sinagogda bir kızın annesiyle konuştum ben zaten," diye devam etti. "Kadın da kocasıyla konuştu. Onlar da bu birleşmeyi istiyorlar."
Davut şoke olmuş gibi, "Ne?" diye bağırdı. "Yani siz her şeyi kararlaştırdmız bile, öyle mi? Benim söz hakkım yok mu peki bu konuda?"
"Eğer baban sağ olsaydı evliliğini o ayarlayacak ve o zaman da söz hakkın olmayacaktı zaten, öyle değil mi?"
"Evet ama şimdi babam yok ve Hakan olan da benim. Bu senin değil, benim kararım olacak anne."

Rebecca birden fazla ileri gittiğini anladı. Bir anne olarak oğlunu evlenmesi için teşvik etmek göreviydi elbet. Oğlunun kiminle evleneceğine ise aslında baba karar verirdi. Rebecca başını eğdi ve, "Sen nasıl istersen Hakanım," dedi. "Pekala, o zaman benim ne yapmamı istiyorsun, söyle bakalım?"
Davut rahatladı, istediği olmuştu. Ama yine de gelin adayı seçmek gibi zor bir görev vardı önünde.
"Peki, beni evlendirmek istediğin şu kız kim anne?" diye sordu. "Senin teklifini dikkate alacağım elbette, ama son karar bana ait olacak."
Rebecca oğluna baktı ve gülümseyerek, "Teşekkür ederim oğlum," dedi. "Amcanın kızı Deborah bu. Şimdi 12 yaşında, ben de bu yaşta evlendim babanla. Annesi bir de erkek çocuk doğurdu. O da sana birkaç erkek evlat verecektir."
Davut yine sinirlendi ve, "Fakat... fakat o benim amcamın kızı! Birinci dereceden kuzenim o benim!" diye bağırdı.
"Elbette öyle, onun için de Hatun olmaya en layık kız o."
"Fakat bu tür evlilikler yasaklanmıştır. Tevrat ve Talmud yakın akraba evliliğini yasaklar. Onunla evlenemem ben!"
Rebeca dudağını ısırdı. Onun böyle bir yasaktan haberi bile yoktu. Hazar'da soylular arasında yakın akraba evlilikleri çok oluyordu. "Bundan emin misin Davut? Burada bu tür evlilikler çok olur. İstersen bu konuda Haham Ezra ile bir konuş..."
Davut, "Hayır, Haham Ezra ile konuşmayacağım!" diye bağırdı. "Yasalar kuzenden söz etmiyor elbette, ama Haham Maimon bunu anlattı bana. Leviticus'da, Tanrı'nm Musa'ya konuştuğu ve, 'Hiçbiriniz yakın akrabaya

yaklaşmayacaksınız!' dediği yazar. Amcamın kızı benim yakın akrabam değil mi? Biz Yasalara uygun yaşamalıyız."
"Fakat Davut ben onlarla konuştum bu konuyu. Daniel ve ailesine hakaret edemezsin! Lütfen! Bizim adetlerimizi kabul etmelisin."
Davut annesinin sesindeki korku ifadesini sezdi ve sesi-, ni biraz hafifletti. Annesi kötü niyetli değildi elbet. Ama bu
70
da onun Cordoba'da öğrendikleriyle çelişki oluşturuyor, Musevi Yasalarını çiğnemek oluyordu. Pek çok yasadışı olaya uyum sağlamıştı zaten. Fakat bu adet -beyaz attan düşeni öldürmek gibi- kabul edemeyeceği bir şeydi. ;
Üzgün bir ifadeyle, "Anlamıyorsun anne," diye konuştu. "Haham Maimon b'ana yakın akraba evliliğinin neden yasaklandığını anlattı ve ben de bu yasağa uyulmadığında neler olduğunu gördüm. Cordoba'daki sinagogda başının şekli bozulmuş bir çocuk vardı! Ben Deborah'la evlenemem. Kendim kimi istersem onunla evleneceğim ben."
Judith ufak tefek bir kadındı ve Daniel'in yurduna dönerken korku içindeydi. Yıllardan beri iyi arkadaşı olan Rebecca onu acele olarak saraya çağırmış ve o da hemen gitmişti oraya. Rebecca hiç de iyi durumda değildi, uzun süredir ağladığı belli oluyordu ve Judiht'e, Davut'un Deborah'la evlenmeyi kabul etmediğini anlatırken yine ağlıyordu.
Şimdi Judith bunu Daniel'e söylemek zorundaydı ve onun, bunu duyunca neler yapacağını biliyordu. Davut'un beyaz ata binişi üzerinden 2 yıldan fazla zaman geçmesine rağmen, Daniel'in ona duyduğu kin aynen devam ediyordu. Ama Judith ona Rebecca ile ilk konuşmasını anlatınca sevinmişti Daniel. Hakan onun kızıyla evlendiği takdirde, kendisi tahta çıkamasa bile, kızı Hatun, ve erkek torunlarından biri de ilerde Hakan olacaktı. Onun için bu evliliğe hemen onayını vermişti. Ama şimdi bu sorun çıkmıştı karşılarına!
Daniel bu tersliğin suçunu da karısının üstüne yıkacaktı, ve korkunç bir öfkesi vardı adamın. Onun yine kendisini döveceğini iyi biliyordu Judith. Çadıra girdiğinde, Daniel iki büyük oğlu Isaiah ve Joshua ile konuşuyor, kendi çocuğu olan küçük Jeremiah ise bir köşede uyuyordu. Kızı Deborah babasının yanında oturmuş yün örüyordu.
71
Judith halının üstüne diz çöktü ve başını önüne eğerek, çocuklarıyla konuşan kocasının kendisiyle konuşmasını bekledi.
Daniel bir süre sonra/'Rebecca ne söyledi sana?" diye sordu. "Dur da tahmin edeyim. Davut'la konuşmuş ve o da evlenmeyi kabul etmiş, değil mi?"
Judith inledi ve yüzükoyun yere kapandı. Daniel birden ayağa fırladı ve oğullan da onu izlediler.
"Kadın, ne inleyip duruyorsun? Neler oluyor?"
Judith yüzünü halıdan kaldırmadan, "Haberler korkunç, kocacığım!" diye kekeledi.
Daniel, "Ayağa kalk!" diye bağırdı. "Anlat bana, ne oldu?"
Judith kendini toparladı ve ayağa kalktı, hıçkırarak onun yüzüne baktı ve tüm gücünü toplayarak Rebecca'nm kendisine söylediğini anlattı ona. Sözünü bitirir bitirmez yediği bir darbeyle geriye doğru sendeledi kadın.
Daniel korkunç bir öfke içindeydi, iki oğluna döndü ve, "Bu kadın Rebecca'yı dinleyip ona inandığı için büyük bir aptal!" diye bağırdı. Fakat onun suçu değil bu! Büyük bir hakaret bu bizim için! Davut denen bu çocuk Hakan olmamalı, bunun bedelini ödeyecek o!" Daniel bunları söyledikten sonra adeta koşarak çadırdan dışarı fırladı.
Isaiah ve Joshua önce onun arkasından, sonra birbirlerinin yüzüne baktılar. Babalarının Davut'a olan kinini biliyorlardı. Fakat Davut Hakan'dı ve çadır dışında onun hakkında Daniel'in yaptığı şekilde konuşmak ölümü davet etmek demekti. Genç adamlar bunu düşününce titreyerek babalarının arkasından çıktılar, ama Daniel gecenin karanlığında kaybolmuştu.
Deborah elindeki yünü bıraktı ve annesinin yanına gitti. Genç kız sakindi, çünkü annesinin bu halini görmeye alışıktı o. Hafif bir sesle, "Kalk anne," diyerek yerden kaldırdı onu. "Hakan neden istemedi beni? Babama kuzenler konusunda söylediğini anlamadım. Bende doğru olmayan bir şey mi var?"
72
Judith kocasından yediği tokatla kızaran yanağını ovuyordu. Çene kemiğinin kırılıp kırılmadığını anlamak için ağzını açıp kaparken, yanağının birkaç gün acıyacağını biliyordu. Kızının gözlerindeki korku ifadesini görünce üzüldü ve, "Hayır, hayır kızım," dedi. "Şenin hiçbir şeyin yok yavrum. Bunun bir hata olduğuna eminim. Her şey yoluna girecektir."
Kızı ona inanamıyofmuş gibi bakıyor, tedirgin görünüyordu. Ama kızı haklıydı, ilk duyduğunda kendisi de inanamamıştı buna.
Daniel hemen sinagoga gitti, Haham Ezra'yı görecekti.

Daniel hahamın çalışma odasma girdiğinde, hiçbir şeyden haberi olmayan Ezra onun bu öfkesine bir anlam veremedi. Daniel odanın içinde sinirli adımlarla dolaşıp, yanından her geçişinde ortadaki masayı yumruklayarak, "Bu kadarı da fazla artık!" diye homurdanıp duruyordu.
"Senin sevgili Haham Hakan'ın benim kızımla evlenmeyi reddetti ve bunu için de saçma sapan bir bahane uydurdu. Artık susmayacağım. O çocuk Hakan olmaya layık değil. Onu her zaman bahsettiği Cordoba'ya geri göndermeliyiz. Hakan olacak adam benim!"
Ayağa kalkıp onunla birlikte odada dolanıp duran haham birden onu kolundan tutup durdurdu. "Davut'un evlenmeyi düşündüğünü kimse söylemedi bana," dedi. "Ne olmuş peki?"
"Bunu Rebecca söylemiş Judith'e, ve o da bana anlattı. Hepimiz de bunun uygun bir evlilik olacağını kabul ettik. Fakat Davut, kızımı kuzeni, yani yakın akrabası olarak gördüğü için reddetmiş bu evliliği, dediğine göre Musevi Yasaları yasaklıyormuş bunu. Eğer bu doğruysa burada çoğumuz karşı geldik bu Yasalara demektir."
73
Daniel'in öfkeli yüzüne bakan Ezra, "Anlamıyorum," diye söylendi. Bu olanların büyük soruna neden olacağını biliyordu. Daniel, halkın bir Hakan'da görmek istediği vücut yapısına ve yaşa sahipti. 2 yıl önce halkın Davut'u Hakan olarak kabul etmesi için Ezra kendisi de çalışmış, insanları ikna etmişti. Eğer Daniel Davut'a meydan okursa pek çok insanın Daniel'i destekleyeceğini biliyordu. Fakat Daniel'i bu konuda kandıramazdı, Daniel bu konuyu Kutsal Kitaplarda görmek isteyecekti.
Ezra, kendisini Daniel'in şiddetli tepkisine hazırladı ve, "Tevrat ve Talmud'daki yasakları birçok kez okudum," dedi. "Kitaplarda belirtildiğine göre evlenmeyi engelleyen 42 durum var, ama kuzenle evlenmek bunlardan biri değil."
Daniel, "İşte! Biliyordum bunu!" diye bağırdı. Bunun saçma bir bahane olduğunu anladım zaten. O çocuk kızıma ve aileme hakaret etti ve bunun bedelini ödeyecek!"
Haham, "Dur biraz," dedi. Lambanın zayıf ışığında Daniel'in yüzündeki şeytani ifadeyi görmüştü ve Davut için korkuyordu. "Bunda bir hata olduğuna eminim," diye söylendi. "Ben konuşurum Davut'la."
Hahamm saraya gelmesi doğal bir olay değildi ve Davut onun taht salonuna girdiğini görünce şaşırdı, ama sonra neden geldiğini anladı. Bir saat sonra hâlâ tartışıyorlardı. Haham Tevrat ve Talmud'u tekrar incelemiş ve evlilikle ilgili bölümleri Davut'a ayrıntılı olarak anlatmıştı. Fakat Davut fikrini değiştirmiyordu.
Genç Hakan, "Hamam," diye konuştu. "Sana saygı duyduğumu bilirsin, ama bu konuda aynı fikirde değiliz. Ben bu tartışmayı Cordoba'da da dinledim. Evet, Tevrat ve Talmud kuzenle evlenmeyi açık olarak yasaklamamış, fakat yakın ak-
74
rabalar evlenmemeli diyor. Haham Maimon Yasaların halka verilmesinin iyi bir nedeni olduğunu söylerdi hep. Yakın akraba evliliklerinde çocukların sakat ve zayıf doğacağmı söylüyordu. Hakan olarak benim görevim sadece çocuk sahibi olmak değil, güçlü, ve sağlıklı bir çocuk sahibi olmaktır. Amcamın kızıyla evlenmeyeceğim ben!"
"Fakat bu amcana yapılmış bir hakaret demektir Davut. Ve seni Hakan olarak kabul eden halk da memnun olmayacak bu karardan. Soyluların çoğu akraba evliliği yapmıştır ve çoğu birbiriyle evlenmiş olan kuzenlerin çocuklarıdır. Biz burada küçük bir toplumuz ve soylular arasında uygun evlilik için eş bulmak kolay değil. Sen şimdi onları yanlış yapmış oldukları için eleştirmiş oluyor, sakat çocuk sahibi olabilirler diyorsun, halbuki hiçbirinde sakat çocuk yok o ailelerin."
Tartışmaya Ezra'nın çalışma odasında devam ediyorlardı ve haham kalkıp eski belge ve kitapların durduğu dolaba gitti. Birkaç dakika aradıktan sonra kalın ve ciltli bir kitap çıkardı dolaptan. Davut'un daha önce görmediği bir kitaptı bu. Ezra kitabı getirdi ve masanın üstüne, Davut'un önüne koydu.
Sonra Davut'un gözlerindeki soru ifadesine cevap verdi. "Bu kitapta bizim ailelerin kayıtları vardır. Itil'in düşmesinden önceki zamanlara kadar gider."
Haham şimdiye kadar ona hiç yazılı kayıtlardan söz etmediği için Davut birden şaşırdı. Parmaklarını kitabın kapağı üzerinde gezdirdi, diğerlerinden bile eskiymiş gibi görünüyordu bu kitap. İlk sayfayı açınca zor okunan bir İbranice yazı gördü.
Ezra, "Bu kitaba yeni kayıtlar girmek Hazar Baş Haha-mı'nın görevidir," dedi. "Yasak evlilik olmaması için her evlilikte başvurulur bu kitaba. Ben kuzenler arasındaki hiçbir evliliğe hayır demedim."
Davut her aile için bir sayfa olarak yazılmış kayıtlara bakarken bazı kayıtların 400 yıl kadar geriye gittiğini gördü. Kısa bir süre önce girilmiş kayıtlar da vardı. "Bazı ailelerin tarihleri neden bu kadar eskiye gidiyor?" diye sordu.
75
Davut kitabın parşömen sayfalarını çevirirken Ezra onun arkasına gelip omzu üzerinden baktı. "Kayıt bir ailenin Hazar'da Yahudi yaşamına başladığı tarihten itibaren yapılır," diye cevap verdi. "Bulan'm din değiştirmesiyle Itil'in düşmesi arasındaki süreçte pek çok aile başka ülkeler istemediği için göçmen olarak buraya geldiler, Musevi yönetimi altında yaşamak isteyenler de vardı bunların içinde tabii. Diğerleri sonradan

Musevi olan putperestler, Hıristiyanlar ya da Müs-lümanlardı. Ben hepsinin ruhani nedenlerle Museviliği kabul ettiklerini düşünmek isterim elbet, ama çoğu başka nedenlerle yaptı bunu."
Davut şaşkın bir ifadeyle, "O halde bazı Yahudi aileleri gerçek Hazarlar'm soyundan gelmiyorlar," dedi.
Ezra güldü. "Eğer safkan Türkler demek istiyorsan haklısın. Bulan'dan sonra geçen 400 yıllık süre içinde, Yahudi göçmenlerin soyundan gelenler, Hazar kökenli olup da Yahudi olan birkaç yüz soylunun soyundan gelenlerden çok fazladır." Birkaç sayfa çevirdi ve istediğini bulunca, "İşte sizin soyunuz burada başlıyor," diye devam etti. "Annenin bü-yük-büyük-büyükannesi kocasıyla birlikte İran yoluyla gelmiş buraya. Kayıtlar doğal olarak anne soyunu izliyor, çünkü Yasalara göre, bir çocuğun Yahudi olması için annenin Yahudi olması gerekir."
"Ama ben annemin Rus kökenli olduğunu sanıyordum."
"Zaten öyle, sen de öylesin aslında. Annenin büyükannesi bir Rus Viking'le evlenmiş. İşte bak, adı burada, Rurik. O belki din değiştirip Musevi olmadı, ama çocukları yine de Musevi olarak doğdular."
"Peki babamın tarafında da yabancı Yahudiler ve başka kökenden insanlar var mı acaba?"
Ezra, "Elbette," diye cevap verdi. "Ama burada onu gösterecek kayıt yok. Hakan doğal olarak baba soyuna bağlıdır ve bu soyu belirtmek için de dinsel bir neden yok. Sen Bulan'm soyundan mı geliyorsun, kimse bilmiyor bunu. Sadece
76
senin, daha önceki Hakan Yusuf un oğlu olduğunu biliyoruz, Yusuf da daha önceki Hakan'ın oğluydu ve o da, daha önceki Hakan'ın oğlu olmadığı için kardeşiydi. Ondan öncekileri bilemiyoruz."
Davut, "İşte bu, çok garip," dedi. "Belki de atalarım Türk değildi, olabilir mi bu?"
"Muhtemeldir elbette ama ben sanmıyorum. Ben senin yüzünde bir Türk görüyorum."
"Ve bu olasılık her Hazar soylusu Yahudi için de geçerli mi?"
"Evet, ama halk tabakasından olanlar için değil. Bildiğin gibi göçebelerin çoğu sadece Türk değil, aynı zamanda putperestler."
"Onlar neden evlenmedi göçmenlerle peki?"
"Bu ülkeye gelen göçmen Yahudiler Hazarlar'm göçebe hayatını istemediler. Köyler kasabalar kurdular ve oralarda yaşamayı yeğlediler, itil, Samandar ve Balanjar da dahil olmak üzere tam 9 köy ve kent kurdular. Ama bunların hepsi 200 yıl önce Polovtsi ve Ruslar tarafından tahrip edildiler."
"Samandar ve Balanjar da mı tahrip edildi yani? Ne demek istiyorsun sen?"
Ezra, "Hakan ve saray mensupları itil tahrip edildikten sonra kaçtılar oradan," diye devam etti. "Burada ve Balan-jar'da sarayları ve sinagogları yeniden inşa ettiler. Tahrip edilen asıl Samandar ve Balanjar buralara yakın yerlerdeydi. Toplantı ya da görüşme evi eskiden de burada olduğu için Samandar olarak burayı seçmiş olabilirler."
Davut onun anlattıklarını şaşkın bir ifadeyle dinliyordu. Halkı ve kendi kökeniyle ilgili bildiklerini yeniden değerlendirmesi gerekiyordu.
Ezra, "Küçük ulusumuzda şu anda sadece 200 Yahudi aile var," diye devam etti. "Diğer kasabalardaki sinagoglarda bulunan kayıtlar kayıp, ama Itil'in düşmesinden önce bunun en azından on kat fazla Yahudi ailesi olması gerekir."
Davut, "Peki ama ne oldu onlara?" diye sordu.
77
"Polovtsi'ler ilerlemeden önce, sağ kalanların pek çoğu batıya kaçmış olmalı. Belki de onların torunları batıda bir yerlerde yeni köyler, kasabalar kurdular. Fakat burada, bizim topraklarımızda kalan Yahudilerin çoğu sinagoglardan ve birbirlerinden çok uzaktalar. Aileleri Musevi inançları ve adetlerine inandıkları için Yahudi kalmışlar sadece. İşte bizim yönettiğimiz Yahudi Hazar halkı bunlar."
Davut o anda, "Benim yönettiğim!" diye bağırmamak için zor tuttu kendini.
Ezra, "Nüfusumuz çok az," diye sürdürdü konuşmasını. "Kendi aramızda evlenmeliyiz, çünkü gelen başka göçmenler yok, olmayacak."
Ezra sustu ve ona baktı, söyledikleri acaba Davut'u etkilemiş miydi, Deborah'la evlenmeyi reddedişinin toplum için ne anlama geldiğini anlamış mıydı? Davut düşünceli bir halde kulağının memesiyle oynuyor, ama konuşmuyordu.
Ezra konuyu biraz daha açması gerektiğini düşündü. "Eğer kendi içimizde kavgaya tutuşursak her şeyimizi kaybederiz Davut. Eğer sen Deborah'la evlenmezsen Daniel sana meydan okuyacak. Halkın çoğu onun peşinden gidebilir." Davut sert bir sesle, "Daniel istediğini düşünebilir, istediğini yapabilir," dedi. "Ama beyaz ata ben bindim ve Hakan oldum. Herkes benim kararımı kabul edecek."
Haham Ezra bir şey söylemedi ve başını üzgün bir ifadeyle iki yana salladı. Ufukta kötü işaretler beliriyordu, emindi bundan, acaba İshak kimin peşinden gidecekti? Davut'un hayatı için tekrar korkmaya başladı.
BÖLÜM 5 İHANET
Bir yıl sonra bir yaz sabahı, parçalı bulutlar ağaçsız, çorak bozkır toprakları üzerinde rüzgârla sürüklenirken Daniel ve 2 güvenilir muhafızı kuzeye, Kuma Nehrine doğru at koşturmaya başladılar. Nehrin diğer tarafında

bir zamanlar Doğu Hazar'a ait olan toprakların çoğunu işgal etmiş olan ezeli düşmanları Polovtsi'lerin kampları vardı.
Samandar'dan sabahın erken saatinde ayrılmışlardı ve saatlerden beri sessizce yol alıyorlardı. Daniel, karısı Judith ve köydeki bazı kişilere, Kuma Nehri kıyısında nöbet tutan oğulları Isaiah ve Joshua'yı görmeye gideceğini söylemişti. Kimse ona bir şey sormamıştı. Güneş batmak üzereyken ilk duraklarına vardılar, bu bölgenin sahibi olan soylu aile Daniel taraftarı değildi.
Burada üç yurt ve birkaç atın bulunduğu bir ahır vardı. Acele götürecek mesaj ya da mektupları olan postacılar burada at değiştirir ve dinlenmeden hemen yola koyulurlardı. Ama acele postası olmayanlar orada biraz kalır ve ailenin misafiri olarak dinlenirlerdi.
Daniel ve adamları atları ahıra bıraktıktan sonra misafirler için ayrılmış olan bir yurda girip ev sahipleriyle birlikte ateşin başına oturdular, onlara yemek getirildi.
Bozkırlarda fazla ağaç bulunmadığı için odun yerine yakılan tezek ateşinin başında konuşmaya başladılar. Daniel'in buralara gelmesine neden olan bazı konulardan söz ettiler ve daha sonra evsahibi Daniel'e, yeni Hakan'ı neden sevmediğini sordu. Bir süre sonra tartışmaya başladılar ve Daniel herkese susmasını söyledi.
78
79
Bağrışmalar kesilince, "Dostlarım," diye konuştu Daniel. "Bu konuda çok konuştum. Davut'un, yaşadığı sürece Hakan olarak kalmasına bir itirazım yok. Ama bundan hoşlanmak zorunda da değilim."
Evsahibi, "Daniel, Davut'un yabancı davranışlarından hoşlanmadığını biliyoruz," dedi. "Fakat Haham Ezra onun bize iyi bir yönetici olacağını söylüyor. Onun aleyhine konuşman doğru değil."
Daniel içini çekti ve başını salladı. "Davut'u kendiniz görün de ondan sonra konuşalım isterseniz. Bu yaz sonlarına doğru buralara gelip sizi ziyaret edeceğini duydum. Sonunda sıra size de geldi işte. Buralara çok daha önce gelmesi, sizi ziyaret etmesi gerekirdi, ama bu Hazar geleneğinden daha önemli işleri oluyor her zaman! Geldiği zaman ona karşı bir Hakan'a layık olacak şekilde davranacağınıza eminim." Bunu söylerken sesinde alaycı bir ifade vardı.
Bu haberi alanlar kendi aralarında konuşmaya başlayınca Daniel onları susturdu ve, "Hakan buraya geldiğinde içinizden birinin bir ata atlayıp, size yakın bir yerde nöbette olan oğullarıma haber vermesini istiyorum," dedi. "Kuma'ya kadar gidip oradaki askerleri ve karşı kıyıdaki düşmanları da görmek istediğini söylemiş. Oğullarımın görev yerini de görmek isteyebilir ve onların buna hazır olmalarını istiyorum."
Daniel bunları söyledikten sonra ayağa kalktı ve, "Bence Davut İspanya'da kalmalıydı," diye devam etti. "Ama şimdi burada ve de Hakan. Onunla tanışınca kararınızı verirsiniz."
Evsahipleri çıkıp kendi yurtlarına gidince Daniel bir süre uyuyamadı, yatağında yatıp düşündü ve kendi kendine gülümsedi, kendisinden hoşlanmayan evsahipleri, onun Davut ve kendileri için hazırladığı planı asla öğrenemeyeceklerdi.
80
. Polovtsi askerleri çok uzun zamandan beri, geriye kalan Hazar topraklarına sürekli olarak saldırılarda bulunuyorlardı. Küçük gruplar halinde geliyor, birkaç esir alıp bulduklarını yağmalıyor ve Hazar askerleri geldiği zaman da Kuma Nehrinin diğer kıyısına kaçıyorlardı. Yaklaşık 200 yıl önceki ilk Polovtsi saldırılarında güneye değil de batıya, Rus hedeflerine doğru gidiyorlardı, çünkü Hazar kıyılarında yağmalanacak fazla bir şey yoktu. Bu nedenle Samandar ve Balanjar şimdiye kadar onlardan korunmuşlardı.
Üç atlı ertesi sabah yola çıktıklarında akıllarında ihanet düşüncesi yoktu. Ama gittikleri yerin korkusu bir an bile terk etmemişti onları. Daniel şeytanla işbirliği yapmaya karar vermişti. Polovtsi'lerin bazılarına para verip istediğini yaptırabileceğini düşünerek gelmişti kuzeye. Onu korumak için yemin etmiş olan muhafızları kararını sorgulanmıyorlardı.
Bir süre yol aldıktan sonra Mrkaç yurda rastladılar. Daniel atlarında bulunan soğuk yiyecekleri yemek yerine onların misafirperverliğinden yararlanmayı düşündü. Fakat yurtların yanma geldiklerinde onların boş olduğunu gördüler. Daniel yurtlardan birinin önünde toprağa saplanmış bir kargı gördü ve oraya gitti.
Putperest göçebelerin kargıyla yaptıkları şey bir ölüm haberiydi, "Burada biri ölmüş," dedi. İnsanların buradan uzak durması için bir uyarıydı bu, çünkü ölüme neden olan kötü ruhlar bir kurban daha bekliyor olabilirdi. Hazar Yahudilerinin çoğu hâlâ bu tür şeylerden korkarlardı, onun için yurtların yanından uzaklaştılar. Fakat Daniel Polovtsi'lere yapacağı ziyaret açısından bunu bir kötü şans belirtisi olarak düşünmedi. O doğru düşündüğüne emindi.
Bir süre sonra uzaklarda gökyüzüne doğru yükselen bir toz bulutu gördüler ve merak içinde o yöne doğru koşturdular atlarını. Oraya yaklaşınca bir göçebe ailesinin -büyük ola-
81
sılıkla boş yurtlardan olacaklardı- yeni kazıldığı belli olan iki çukurun yanlarındaki toprak yığınları arasında at koşturduğunu gördüler. Bunlar ölen birini gömüyorlardı,
Daniel gömülenin bir erkek olduğunu düşündü, çünkü mezarlardan biri adamın cenazesi, diğeri de atının ve silahlarının gömülmesi için kazılmış olacaktı. Orada koşan yarım düzine at vardı ve toz bulutunu kaldıranlar da onlardı. Daniel bu koşturmanın mezarlar doldurulup toprak düz hale getirilene kadar süreceğini biliyordu.

Daniel o anda Hakan Yusuf un mezarına yaptığı ziyareti hatırladı. Birkaç ay önce ağabeyinin ölüm yıldönümünde sinagogda onun ruhu için dua etmişti. Kendi törenleriyle şimdi gördüğü tören arasındaki farkı ve bunun nedenlerini düşündü. Hakan Yusuf, küçük bir mezarlıkta gömülüydü ve mezarın üstünde kim olduğunu belirten bir mezar taşı vardı. Putperestler ise kötü ruhlar ve vahşi hayvanlar bulmasın diye mezarlarını gizliyorlardı.
Daniel de öldükten sonra hatırlanmak isterdi. Kendi mezarı da Yusuf inkine yakm olacaktı, emindi bundan, çünkü zamanı gelince, o da bir Hakan olarak öleceğine inanıyordu.
Ertesi gün Daniel ve iki adamı Kuma Nehrinin kenarına yaklaştılar. Artık bozkırı geride bırakmış, nehir yakınlarında ağaçların altında ilerlemeye başlamışlardı. Isaiah ve Jos-hua'nm nöbette olduğu nehrin sığ kesimini bulmaları kolay değildi.
Nehrin kolayca geçilebilecek olan sığ kesimleriyle düz aktığı ve uzak mesafelerin görülebildiği yerleri gözetleyen nöbetçiler her yerde vardı. İkişer kişilik küçük gruplar halinde görev yapan nöbetçiler genç Yahudi soylularından oluşur yor ve sırayla nöbet tutuyorlardı. Polovtsi'lerin bir saldırısını

fark ettiklerinde hemen atlarına atlayıp en yakm istasyona haber verirlerdi. Orada onlara başka atlılar da katılır ve çevredeki tüm putperest ve Yahudilere haber verilerek, silahlanmaları sağlanırdı. Böylece Hazar güçleri birkaç saat içinde her yönden Polovtsi'lerin üzerine giderler, onları püskürtür-lerdi. Bu sistem genellikle işe yarar ve düşmanın Hazar topraklarını yağmalaması önlenebilirdi. Bazen Bey ve küçük birliği gelene kadar düşman geri püskürtülmez, beklenirdi.
Birden önlerindeki bölgeden birinin, "Dur!" diye bağırdığını duydular ve Daniel, oğlu Isaiah'm sesini tanıdı. Nehrin sığ olan kıyısını bulmuşlardı.
Daniel, "Ben Daniel!" diye seslendi.
Isaiah hemen onların önüne çıktı ve eliyle, kendisini takip etmelerini işaret etti. Çok geçmeden üç atlı ile Isaiah ve Joshua nehrin kıyısında bir düzlükte bir araya geldiler, bu sığ yerden karşı tarafa geçmek kolaydı. Atları yakındaki ağaçlara bağlamışlardı.
Joshua, "Baba bu çok tehlikeli senin için," dedi. "Hem senin ve hem de Hazar için tehlikeli bir şey."
Ağabeyi Isaiah ona baktı ve, "Hiçbir şey yapmamak daha da tehlikeli," dedi. "Kız kardeşini düşünsene. Davut istediklerini yaparsa neler olabileceğini düşünüyor musun sen?" Durdu ve sonra sırıttı. "Babamızın Hakan olduğunu da düşün."
Joshua başını öne eğdi ve yere bakarak, "Babamızın Po-lovtsi kampında öldürülebileceğini de düşün," diye mırıldandı ama kimse duymadı onu.
Daniel, "Tartışmayı kesin," dedi. "Ben kararımı verdim, Polovtsi tarafına geçiyorum."
Joshua babasını caydırmak için tekrar, "Ben bunun çok tehlikeli olduğunu bir daha söylüyorum," dedi. "Onlara nasıl güvenebiliriz ki? Eğer planlamayı iyi yaparsak Davut ölümcül bir kaza geçirebilir."

Isaiah başını iki yana sallayıp yüzünü buruşturdu ve, "Hayır, hayır ve hayır," dedi. "Davut'u çok iyi koruyorlar. Bir hata yaparsak başka bir fırsat bulamayız."
Joshua, "O zaman onu düelloya davet et," dedi. "Hazar adetleri izin veriyor buna."
Daniel canı sıkılmış gibi, "Hah, izin veriyormuş," diye konuştu. "Din değiştirme olayından beri yapılmamış düello, o da sadece Bey'le olmuş. İshak'm beni destekleyeceğini bilsem daha rahat olurdum, ama bilemiyorum ki. Ayrıca Davut kaç yıldan beri askeri eğitim alıyor, silahları kullanmakta çok usta. Sen meydan okur muydun ona?"
Joshua, "Hayır, ben yapamam bunu," dedi.
"Ben de öyle düşündüm."
Daniel'in, nehri iki muhafızıyla beraber geçeceğine önceden karar vermişlerdi. Kargılarını ve yaylarını burada bırakacaklardı, çünkü Polovtsi'ler onları silahlı görürlerse sağ bırakmazlardı. Üç adam güneş battıktan sonra ve ay çıkmadan önce nehri geçmeye başladılar, çünkü her iki kıyıdaki nöbetçilere de görünmek istemiyorlardı.
Nehrin bu kısmında sahil çok sığdı ve sadece iki kıyı arasında, ortada hızlı akan ince bir su şeridi vardı. Bazı yerlerde su yüzeyinin üstüne çıkan kayalar nehir yatağının kayalık olduğunu gösteriyordu. Atın yanlış bir adımı suya düşmelerine ve hatta başlarını bir kayaya çarpmalarına neden olabilirdi.
Üç adam atların rahat ilerlemesi için ellerini yularlardan çekmiş, eyerin ön kısmına tutunmuşlardı. Karşı kıyıya geçince atlardan indiler ve onları otlamaları için serbest bıraktılar. Burada herhangi bir ışık yakınında onları Polovtsi askerleri görebilir, ama karşı kıyıdaki Hazarlar göremezdi.
Kimse görmeden nehri geçtikleri için rahatlamıştı Daniel. Ama şimdi onların kendisini bulmalarını istiyordu. Po-lovtsi'lerin kendisini görebileceği bir yer seçti. Sornra iki adamıyla beraber orada oturup şafağı beklemeye başladılar. İki muhafız nöbetleşe uyudular, ama en küçük bir seste uyanı-

yorlardı, rahat uyumaları olanaksızdı. Sonunda günün ilk ışıkları göründü ve muhafızlardan biri sabah duasını yaptı, ama Daniel hiç sesini çıkarmadı. ;

Güneşin doğuşundan hemen sonra iki düzine Polovtsi askeri tarafından» sarıldılar, askerler bunun bir Hazar tuzağı olabileceğini düşünüp çok dikkatli davranıyorlardı. Üç Hazar yavaşça ayağa kalkıp kollarını ileri uzatıp ellerini açtılar. Askerler onlara ağır adımlarla yaklaştılar, kargıları ve yayları hazırdı. Polovtsi'ler, Hazarlar'ın kabile yaşantısını hatırlatmıştı Daniel'e.
Polovtsi'ler kısa boylu, tıknaz adamlardı ve sürekli at üzerinde oldukları için bacakları sanki çarpılmıştı. Çıkık elmacık kemikleri, çekik gözleri ve siyah, kalın kaşları vardı, ataları Yahudilerle karışmamış olan Hazar Yahudileri de bunlara benzerdi zaten. Başlarındaki saçları kazınmış, sadece tepelerinde bir tutam saç ve enselerinde iki at kuyruğu şeklinde örgü bırakılmıştı. Delinmiş uzun kulak memelerine altın ve gümüş halkalar takılmıştı.
Adamların üzerlerindeki kaba kıyafetler, Hazarlar'ın Müslüman ve Hıristiyan ülkelerinden getirilmiş güzel giysilerine çok az benziyordu. Polovtsi süvarileri yandan yırtmaçlı ve belden kemerli uzun kıyafetler giyiyorlardı. Gömlek ve bol pantolonlarının yenleri sıkılıydı. Omuzlarında bir kürk atkı ve başlarında yine kürklü şapkalar vardı. Fakat silahlarında bir değişiklik yoktu ve Daniel'in gözleri de onların si-lahlarındaydı.
Türk lehçeleri konuştukları için Hazarlar ve Polovtsi insanları anlaşmakta pek güçlük çekmiyorlardı. Her iki boy da aynı bölgeden, Hazar Denizi'nin doğusundan gelmişlerdi. Hazarlar batıya göç etmiş ve beşinci yüzyılda o bölgelerdeki
85
halkları ya kovmuş, ya da kendi içlerine almışlardı. Polovtsi de onlardan 500 yıl sonra aynı yolu izlemiş ve onlar da bu kez Hazarlar'ı kovmuşlardı o topraklardan.
Daniel ve iki muhafızını kampta büyük bir yurda götürdüler, burası büyük olasılıkla komutan yurdu olacaktı. Yurtta iri yarı ve yüzünde yara izleri olan bir adam oturuyordu. Daniel ve adamları içeri girince ayağa kalkmadı adam.
Daniel ellerini ileri uzatıp avuçlarını açarak barış işareti yaptı ve karşısındaki adama saygısını göstermek için başını hafifçe eğerek, "Selam Kumandan," dedi. Sonra hemen, nehri neden geçtiğini anlattı ona. "Buraya ikimizin de çıkarlarına olacak bazı şeyleri konuşmaya geldim. Ben Hazar Hakanı Davut'un amcası Daniel'im ama onun adına değil, kendi adıma konuşuyorum, ondan da hiç hoşlanmam."
Polovtsi savaşçısı ona, "Ben de Çelik Bey'im," diye cevap verdi. "Ben de efendimiz Hariç adına konuşuyorum. Söyleyeceklerini dinliyorum, Hazar." Adam susunca içerdeki diğer savaşçılar önce ona, sonra birbirlerine baktılar. Onun, gelenlerin ölüm emrini vereceğini sanmış ve beklemişlerdi.
Fakat Çelik Bey sadece kamp komutanı değil, Kuma Nehri boyundaki tüm Polovtsi birliklerinin komutanıydı ve kabile politikalarını bilecek kadar zeki ve bilgiliydi. Arkasına yaslandı ve Daniel'in söyleyeceklerini dinlemeye hazırlandı. Daniel başını salladı ve önceden hazırladığı konuşmasına başladı, söyleyeceklerinin karşısındakinin ilgisini çekeceğini umuyordu. Fakat onları yola getirecek olan şeyin altın sözü olduğuna emindi.
Daniel, "Hakanımız uzak bir ülkede yetişti ve bizim birçok adetimizi değiştirmek istiyor," diye başladı konuşmasına. "Polovtsi ile paylaştığımız adetlerimizi de değiştirmek istiyor. Dostlarım ve ben bu değişiklikleri istemiyoruz. Hakanı tahttan indirmek için sizin yardımınıza ihtiyacımız var. Askerlerinizin bizim hatlardan geçerek nehrin karşısında, onun kalacağı yere kadar gitmelerine izin verebiliriz. Onu kolayca öldürüp buraya dönebilirsiniz."
86
Çelik Bey hiç şaşırmamış gibi, "Anlıyorum," dedi. "Peki ama onu neden sizin için öldürelim?"
"Ben Hakan'ın amcası olarak tahtta hak sahibiyim."
Komutan başını salladı. "Bunu ben de tahmin ettim zaten. Fakat sen Pojovtsi'ye ne verebilirsin? Hazar bizim egemenliğimize girip vergi ödeyecek mi bize?"
Daniel böyle bir soru beklediği için hiç tereddüt etmedi. "Hayır Çelik Bey. Hazar'ın yeni Hakanı onun bağımsızlığına son veren adam olmamalı. Halkım, benim Hakan'ın ölümünden sorumlu olduğumu ve Polovtsi'ye vergi vereceğimi öğrenirse yeni Hakan olarak kabul etmez beni."
"Adamlarımı Hazar Hakanı'nı öldürmek için tehlikeye atacağımı sanmıyorsun herhalde, değil mi?"
Daniel içerdeki diğer adamları gösterip, "ikimiz yalnız konuşalım Çelik Bey," dedi. Daniel'in muhafızları bunu duyunca ayağa kalktılar ve komutan da kendi askerlerine dışarı çıkmalarını işaret etti.
Yalnız kaldıklarında Daniel komutana biraz daha yaklaştı ve, "Sayın Komutan," dedi. "Hakan Davut'un başını efendin Haric'e götürmek sana büyük şeref kazandıracaktır. Ama senin cebine girecek olan 5 kese altın bu şerefi daha da büyütecek, bu maceraya atılmana değecektir sanırım."
Komutan gülümsedi ve, "10 kese," dedi.
Daniel de gülümsedi ve, "7," diye cevap verdi. Artık pazarlık söz konusuydu.
Komutan, "10," diye tekrarladı.
Daniel, "Pekala," dedi. "Hakan Davut Samandar'dan ayrılıp kuzeye doğru yola çıktığı zaman, güneş battıktan sonra nehrin karşı kıyısında bir işaret ateşi yakacağız. Kuma'nm karşı sahiline o zaman 50 asker gönder ve biz onlara Hakan'ın yerini gösteririz. Onun yanında sadece birkaç asker olacaktır ve onları

kolayca halledebilirsiniz. Onun başını kesip nehrin sığ sahiline gelince altınlar sizi bekliyor olacak ve onları da alıp kendi tarafınıza geçebilirsiniz."
87
Komutan, "Plan güzel, ama bir şey var," dedi.
"Nedir o?"
"Askerlerim sizin tarafınıza geçtiği zaman bir tuzak olmayacağından emin olmalıyım."
Daniel bir an düşündü ve, "Tamam, senin endişeni anlıyorum," dedi. "İşaret ateşini benim iki oğlum, Isaiah ve Jos-hua yakacak ve askerlerini de onlar karşılayacak. Ben Saman-dar'da kalmalıyım. Ateş yandığı zaman oğlum Joshua'yı gör ve nehri öyle geçin. Askerlerin dönene kadar oğlum sizin tarafta, senin yanında kalacak. Diğer oğlum Isaiah askerlerini Hakan'ın yanına götürecek ve sen Joshua'yı bizim tarafa getirince de altınları sana verecek."
Komutan, "Tamam," dedi.
Daniel yurttan çıktı ve adamlarıyla beraber atlarına binip yine nehrin sığ sahiline geldiler. Bir süre karşı sahili gözetip kimse olmadığını görünce yine karanlık suların içinden nehri geçerek kendi taraflarına vardılar.
Çelik Bey onların arkasından baktı. Hazarlar'm sandığı gibi sadece kamp komutanı olsaydı hiç kuşkusuz 10 kese altını düşünürdü. Ama Kuma Nehri boyundaki tüm Polovtsi birliklerinin komutanı olarak o şimdi bu fırsattan nasıl yararlanacağını düşünüyordu; onların yardımıyla karşı tarafa geçtikten sonra Samandar ve Balanjar'a saldırıp oraları işgal edebilir ve Hazar İmparatorluğu'nun geriye kalan topraklarının kontrolünü eline geçirebilirdi.
İshak avlanmayı çok severdi. Savaş olmadığı zamanlar, bir savaşçı olarak yeteneklerini ve gücünü muhafaza etmenin tek yolu avlanmaktı onun için. Polovtsi askerleriyle en son savaşının üstünden 3 yıldan fazla zaman geçmişti, ve o zaman Hakan hâlâ Yusuf tu. O zamandan beri düşmanın sı-
nır geçişleri o bölgedeki Hazarlar tarafından karşılanmış, geri püskürtülmüş ve onun Samandar ve Balanjar'da kuvvet götürmesine gerek kalmamıştı. Bazen bir savaş çıkmasını ve yeteneklerini tekrar denemeyi istiyordu eski savaşçı.
Doğuştan savaşçıydı İshak. Bu duruma soylu bir aileden geldiği için değil, Bey'in kargıcısı olarak, savaş ve liderlik yetenekleri sayesinde gelmişti. Babası Vikingler soyundan gelen bir Rus tüccarıydı, bir gün Hazar'a gelmiş ve orada kalmaya karar vermişti. Daha sonra da sahipleri tarafından Musevi yapılmış olan eski bir köle kızla evlenmişti.
Uzun boyu, açık renk saçları ve ten rengi de onun kökenini belli ediyordu zaten. Yahudi bir anneden doğduğu ve Musevi dini kurallarıyla yetiştirildiği için doğal olarak bir Yahudi idi. Fakat babasının başka tanrılardan, örneğin Thor'dan bahsettiğini hatırlıyordu, Polovtsi'ye karşı verilen savaşlarda başarı gösterinceye kadar kabul edilmemişti Yahudi Hazar toplumuna.
O gün Davut'la birlikte kuzeydeki bölgenin sahibi ailelerden birini ziyarete gidiyorlardı. İshak onunla birlikte gitmeyi kendi istemişti, böylece biraz avlanabilecekti. Kuma Nehri yakınlarında çok bulunan yaban domuzu avlayacaktı. Yanlarında Aaron ve onun komutasında olan bir düzine kadar da asker vardı.
Yazın sonlarıydı ve hava değişmeye başlamıştı. Kafkas Dağlarında yaz ve sonbahar çabuk gelip geçiyor, kış hızlı geliyor ve kar yağışları başlıyordu. Daryal Geçidi birkaç ay sonra kapanacak ve Tiflis'den kuzeye gelen sebze ve meyveler bitecekti. Ondan sonra geçit tekrar açılana kadar kendi küçük ve büyükbaş hayvanlarından, avcılık ve balıkçılıktan yararlanacaklardı.
Terek Nehri'nin güneyinde de sebze meyve yetiştirme sezonu geçmiş olacaktı. Daha güneyde, Derbent yakınlarında, Büyük İskender yaklaşık 1000 yıl kadar önce Hazar Denizi kıyılarında geçidi barbarlara kapamak için büyük demir
89
kapılar yaptırmıştı. Haza/nm zirvede olduğu zamanlarda onların elinden mağlubiyetler tatmış olan Müslümanlar şimdi silahlarıyla geçidi onlara kapıyorlardı.
Kuma Nehri kıyısında yakındaki bir istasyondan gelen bir atlıdan Davut'un oraya geldiğini öğrenen Isaiah hazırlanmaya başladı. Atlı geldiği yere dönünce Joshua sinyal ateşi için çalı çırpı ve odun toplamaya başladı.
Hava iyice kararınca ateş yakılacak, sonra da Joshua nehrin karşı kıyısına geçerek Polovtsi'ye teslim olacaktı. Isaiah çok heyecanlıydı, çünkü babası Hakan olunca o da tahtın varisi ve gelecekte de Hakan olacaktı. Joshua ise kaygılıydı, işler ters giderse Polovtsi'nin elinde basma neler gelebileceğini düşünüyordu. Korkuyor ve onu böyle bir belanın içine attığı için de babasına kızıyordu. İşler ters giderse kendini savuna-mayacaktı bile. Çünkü atını ve silahlarını nehrin kendi taraflarında bırakmak zorundaydı.
Hava iyice kararınca Isaiah ateşi yaktı ve kardeşine nehri geçmesini söyledi. Joshua ona elini salladı ve sadece yıldızların ışığı altında hafifçe parlayan nehrin sığ kıyısından suya girerek karşı kıyıya, düşmanlarına doğru yürümeye başladı. Ortadaki hafifçe derin akıntının yarısında beline kadar suya batmıştı ki birden durdu.

Akan sular vücudunu yalayıp geçerken, hâlâ geç sayılmaz, diye düşündü. Karanlıkta nehrin diğer kıyısına baktı, Polovtsi askerleri onu orada sabırsızlıkla bekliyordu. Birden paniğe kapıldı genç adam. Kendini zorlayarak biraz önce geldiği kıyıya, kendilerine ait olan tarafa baktı ve o tarafa döndü.
O sırtını döner dönmez Polovtsi okları sırtına ve boynuna saplandı. Vücudu suları şıpırdatarak yavaşça suyun içine kaydı. Isaiah ateşle meşgul olduğu için hiçbir şey görmemiş
90
ve duymamıştı. Karşıdan gelecek olan Polovtsi askerlerine yol göstermeye hazırlanıyordu.
Polovtsi askerleri nehrin karşı kıyısına geçmeye başladığında Isaiah birlik komutanına istasyona kadar fazla yolları olmadığını söyledi, tatla gidecekleri için oraya kısa zamanda varabileceklerdi. Birlik komutanı sabahı beklemek istemiyordu. Nöbetçileri ve uyuyan diğer askerleri gece karanlığında öldürmek daha kolay olacaktı.
Isaiah tedirgindi, nöbetçilerin ve diğer askerlerle bölge-dekilerin de öldürüleceğini hiç düşünmemişti. O sadece Da-vut'un öldürüleceğini ve bunun da babası ve kendisi için ne anlama geleceğini düşünmüştü. Yine de Polovtsi askerlerini götürdü.
Her şey kısa sürede bitti. Nöbetçiler ve uyuyan askerler kolayca öldürüldü. O bölgedeki yurtlardan ikisinde uyuyan Hazarlar da ölümden kurtulamadılar. O bölgenin sahibi soylunun karısı, iki genç kızı ve hizmetçileri esir alınıp götürüldüler. Yurtlara giren Polovtsi askerleri ölenleri soydular, üzerlerinde kıymetli olan ne varsa aldılar.
Atından inmiş, komutanın yanında duran Isaiah her şeyin bu kadar çabuk bitmesine şaşırmış, şoke olmuştu.
Komutan ona, "Hakan'ın cesedini bul da başını keselim," emrini verdi.
Birinci yurda giren Isaiah'm yüzü sapsarıydı. Kendi vatandaşlarının kanlı cesetlerine bakarken midesi bulandı ve kendini aceleyle dışarı attı. Temiz havayı ciğerlerine çekerken komutana, "Davut burada yok," diye bağırdı. "Başka bir yurtta olmalı."
ikinci yurtta da sadece istasyonun sahibi olan soyluyu buldu Isaiah, adamın karısı ve kızları askerler tarafından alı-
91
nıp götürülmüştü, ya köle yapılacak ya da öldürüleceklerdi. Oradan da çıktı ve üçüncü yurda gitti, Davut burada olmalıydı. Acaba onun cesedini görünce diğerlerini unutup sevinebilecek miydi? Derin bir nefes aldı ve içeri girdi.
Burası boştu, içerde sadece bazı eşyalar vardı ve bunların da Davut ve İshak'a ait olduğunu biliyordu Isaiah. Panik içindeydi, ne yapacağını bilemiyordu, kusmak üzereydi. Nerdeydi bu adamlar? Polovtsi komutanına ne söyleyecekti şimdi?
Ona altın vereceğini söyleyebilirdi. Ama Davut'un başı olmazsa bu altınlar yeter miydi ona? Joshua da onların elindeydi, ama altınların nerede gömülü olduğunu biliyordu Isaiah. Bu yurdun içinde hiç kimse olmadığı için kendini kurtarmak için başka bir cesedi de Davut'un diye gösteremezdi komutana.
Kuma Nehrinin kıvrım yaptığı bir yerde, Isaiah ve Jos-hua'nm nöbet tuttuğu yerin yaklaşık 5 kilometre kadar aşağısında, kuytu bir köşede üç çıplak adam suyun içinden çıkmaya çalışıyordu. Kıyıda, ay ışığı altında çalıların arkasında çömelmiş 4 adam da nöbet tutuyordu. Sudaki adamlar Davut, İshak ve Aaron'du. Yemek yedikten sonra Davut yolun tozundan kurtulmak ve nehrin karşı kıyısındaki düşman askerlerine bakmak istemişti. Suyun içinde birbirleriyle çocuklar gibi itişiyor, oyun oynuyorlardı.
Nöbetçilerden biri birden bağırdı ve nehri gösterdi arkadaşlarına. Nehrin kıvrım yaptığı yerden aşağıya doğru yüzükoyun giden bir adam vardı, ölmüştü ve sırtına ve ensesine giren oklar ay ışığında rahatça görülebiliyordu. İshak ve Aa-ron nehrin sığ kıyısında yürüyerek gittiler ve cesedi çekerek Davut'un yanma getirdiler. Cesedi çevirdikleri anda Davut hemen tanıdı onu.
92
Acı bir sesle, "Joshua!" diye bağırdı. "Kuzen! Aman Tanrım!"
İshak okları inceledi ve, "Polovtsi oku bunlar," diye fısıldadı. "Saklanın hemen!" :
Üç çıplak adam elbiselerini ve silahlarını bıraktıkları ağaçların altına kqşarken silahlı olan 3 muhafız etrafı gözetlemeye başladılar. Düşmanın varlığını haber verecek en küçük bir sesi dinlemeye çalışırken esen serin rüzgârı hissetmiyorlardı bile. Bir süre etrafı dinleyip hiçbir ses duymayınca saklandıkları çalıların arkasından çıktılar. Hemen elbiselerinin olduğu yere gidip birkaç dakika içinde giyindiler. Onlar kılıçlarını çekip beklerken 2 muhafız yerde sürünerek cesedin yanma gittiler ve onu kıyıya çektiler.
İshak, "Bu adamı tanıyor musun?" diye sordu.
"Joshua bu. Amcamın iki oğlundan biri. Korkunç bir şey bu. Ne yapıyordu o burada?"
Muhafızlardan biri cesedin yüzüne yakından baktı ve, "Evet, Joshua bu," dedi. "Benim arkadaşım ve komşumdu. Ağabeyi Isaiah ile birlikte Kuma Nehri kıyısında nöbet tutmaya gelmişlerdi. Hangi noktada görevliydiler bilmiyorum, ben de burdan birkaç kilometre yukarda nöbet tutmuştum."
Aaron, "Hemen dönelim," dedi. "Nöbetçileri uyandıralım da nehrin o sığ kıyısına gidip bir bakalım neler oluyor."

İshak başını iki yana salladı ve, "Bunun ne demek olduğunu bilmiyoruz," dedi. "Tuzağa düşebiliriz. Atları burada bırakalım da o sığ kısmı görene kadar nehir kıyısından yürüyelim, nehir kıvrımını geçince uzaktan da olsa görebiliriz orayı."
Atları ve Joshua'nm cesedini beklemesi için bir nöbetçi bırakıp batıya doğru dikkatle ve sessizce yürümeye başladılar. Nehrin kıvrımına geldiklerinde ay ışığında görülmemek için yüzükoyun yere uzandılar ve sürünerek bir süre daha ilerlediler. Fakat birkaç dakika sonra oldukları yerde donup kaldılar. Nehir asker doluydu, Polovtsi askerleri sıra sıra onların tarafına geçiyordu.
93
Davut, İshak ve Aaron ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Düşman askerlerinin nehri ne zaman geçmeye başladıklarını bilemiyorlardı ve askerlerin sonu da gelmiyor gibiydi. Ne kadar asker geçmişti acaba? Bin? Beş bin? On bin? Bunun kısa süreli basit bir baskın olmayacağı belliydi.
Geriye dönerek geldikleri yöne sürünmeye başlayan İshak, "Acele edin, hemen atlara gidiyoruz!" diye fısıldadı. Biraz sonra kalkıp koşmaya başladılar, atlarına atladılar ve konakladıkları bölgeye doğru yola çıktılar. Davut'un ısrarıyla Joshua'nm cesedi muhafızlardan birinin arkasına, ata bağlanmıştı. Davut kuzenini mükemmel bir Yahudi töreniyle gömmek istiyordu.
İshak diğer atlılara, "Samandar ve Balanjar'ı uyarmalıyız!" diye bağırdı. "Eğer sürpriz bir saldırıya uğrarlarsa tüm Hazar gider elimizden. Umalım da Isaiah o bölgedekileri uyarmış olsun."
Geldiklerinde felaketi gördüler. Etrafı araştırdıklarında sağ kalmış sadece bir kişi buldular ve o da Isaiah'ti. Onu çıplak halde bir direğe bağlamışlar ve kan kokusuna gelecek olan vahşi hayvanların parçalaması için bırakmışlardı. Yurtlardan birinin içindeki cesetleri parçalamakta olan kurtların bir kısmı öldürüldü ve geriye kalanlar da kaçtılar.
İshak ve Davut'un çözdüğü Isaiah'm yüzünde büyük bir dehşet ve korku ifadesi vardı, Aaron ve diğerleri ise Joshua ve diğer ölen Hazarlar için büyük bir mezar kazıyorlardı. Davut ipleri kesmeye çalışırken, "Isaiah, neler oldu burada?" diye sordu.
Isaiah, "Joshua," diye inledi. "Polovtsi Joshua'yı aldı."
İshak soğukkanlılıkla, "Joshua öldü," dedi. "Cesedini nehirde bulduk, sırtında Polovtsi okları vardı. Senin buraya ge-
94

lip herkesi uyaracağını umuyorduk. Ama gördüğüm kadarıyla yapamamışsın bunu."
İshak'm yüzü bembeyaz oldu ve, "Joshua öldü," diye inledi. "Tanrı bizi affetsin." Sonra İshak'ın söylediğini düşündü ve, "Ne demek istiyorsun sen?" diye sordu. "Başka ne oldu ki?"
İshak, "Nehir kıyısında hiçbir nöbetçimiz yoktu," diye devam etti. "Polovtsi askerleri bölük bölük nehri geçiyordu. Samandar'a doğru ilerliyorlar şimdi... Tanrı neden affetsin sizi peki? Nöbet yerinde uyudunuz mu yoksa?" İshak şimdi iyice öfkelenmiş gibi konuşuyordu.
İshak, "Daha kötüsünü yaptık!" diye inledi. "Çok daha kötüsünü yaptık biz! Düşmanla anlaştık!"
İshak, "Onların geçmesine izin mi verdiniz yoksa? Hainler!" diye bağırdı.
İshak, "Ama böyle olmayacaktı ki!.." diye kekeledi. "Küçük bir birlik buraya kadar gelecek ve sonra geri dönecekti. Onlar sem öldürecekti Davut! Babam Hakan olmak istedi. Kız kardeşimi reddettiğin için senden nefret ediyordu."
Davut onun söylediklerini duyunca irkildi, şok olmuştu. Davut daha ne yapacağına karar veremeden İshak ani bir hareketle kamasını çekti ve Isaiah'm boğazını kesti.
Davut hâlâ direğe bağlı duran Isaiah'm başı kesilip yere düşerken büyülenmiş gibi baktı, kımıldayamıyordu. Yerde duran başın üzerindeki gözlerin kendisine bakar gibi olduğunu görünce bir çığlık attı ve başını çevirdi. Ama gözler hâlâ ona bakıyordu sanki ve Davut ellerini kendi başına götürdü ve yere çöktü.
Daniel iki oğlunu da kaybetti, diye düşündü. İnsan Tanrı'nm emirlerini unutursa böyle oluyordu işte. Demek Daniel, Hakan'ın gücünü ve prestijini kıskanmıştı. Ve Daniel akraba evliliğinin yasaklanmasını kabul etmiyordu.
Davut'un üzüntüsü birden dehşete dönüştü, belki de beyaz ata istemeden bindiği ve Deborah'ı küstahça reddettiği için yaşanmıştı bütün bu felaketler.
95
Genç Hakan birden içini çekti. Rebecca ve Ezra şu anda Samandar'da savunmasız bir haldeydiler. Kendisini suçlayacak zaman değildi şimdi. Aaron ve dört muhafızı yanma çağırıp onlara Isaiah'ın hikayesini kısaca anlattı. Aaron, "İhanet!" diye bağırdı. "İhanet Hazar'ı mahvetti!"
Davut, İshak ve Aaron'un yüzlerine bakarak, "Hazar'ı mahvetti!" diye fısıldadı.
"Polovtsi ordusu Samandar yolunda bizden en aşağı bir saat ilerde. Buradan gidip onları uyaran kimse olmadı, zaten uyarılsalardı bile düşman karşısında sayıca azınlıkta kalacaklardı. Biz Polovtsi'yi senden iyi tanırız Davut. Samandar ve Balanjar yerle bir olacak ve kimse sağ kalmayacak orada. Samandar'da bir Hakan olmazsa Hazar'ı kimse ayakta tutamaz. Sağ kalanlar da Polovtsi'ye esir düşecek, köle olacaktır. Yas tutmaktan başka yapabileceğimiz bir şey yok."

Davut hayatında hiç böyle öfkelendiğini hatırlamıyordu. Halkı öldürülüyor ve sağ kolu olan İshak ise hiçbir şey yapılamayacağını söylüyordu. "Biz savaşçı değil miyiz peki?" diye bağırdı. "Hazar'dan sen ve ben sorumlu değil miyiz Bey? Saman-dar'a gidelim ve halkımızı korumak için gerekiyorsa ölelim!"
İshak suratına müthiş bir tokat yemiş gibi birden irkildi. Kendisine sanki hakaret edilmiş gibi hissederek elini kamasına doğru götürürken kendini toparladı.
Davut'un öfkesini anladı ve, "Ben senin ölmene izin veremem!" dedi. "Sen Hakan'sın ve ben de seni korumakla görevliyim, çünkü Hakan sağ kaldıkça, Hazar'ı yeniden kurmak için küçük de olsa bir umut her zaman vardır."
Davut'un öfkesi birden geçti, şimdi içinde büyük bir boşluk var gibiydi. Bütün bu olanlar onun hatası yüzünden mi olmuştu acaba? Belki de içindeki sesi dinleyip beyaz ata bin-memeli ve dinî çalışmalarına devam etmeliydi. Sonra başını iki yana salladı. Bunun yanlış olduğunu biliyordu.
Beyaz ata bindiğinden bu yana bir şeyler değişmişti. Halkına karşı hissettiği görev duygusu Tevrat ve Talmud çalış-
malarındaki arzusunu bile geride bırakacak kadar büyümüş, onu etkisi altına almıştı. Halkının yaşamını etkileyecek kararlar alırken Tanrı'nın varlığını hissediyordu. ;
Davut Kutsal Kitaplarda çare bulamadığı zaman, kendi kendine, "Tanrı bu durumda ne yapardı acaba?" diye soruyordu. Şimdi de sordu bu soruyu kendine. Tanrı onun Samandar'a gidip cesurca, ama hiçbir işe yaramadan ölmesini ister miydi acaba? Yoksa halkını ve Samandar'da sevdiği insanları kurtaramasa bile ülkesini, ulusunu yeniden canlandırmanın, inşa etmenin bir yolu var mıydı?
Dört saray muhafızından biri onu düşüncelerinden ayırdı ve, "Samandar'da bir karım ve çocuklarım var," dedi. "Neler olduğunu bilmeliyim. Ben hemen atıma atlayıp Saman-dar'a gidiyorum efendim."
Muhafızlardan biri daha aynı şeyi söyledi, o da gitmek istiyordu. Eğer iki asker Samandar'dan iki gün sonra dönerek onlara haber getirirlerse onlar da ne yapacaklarını düşüneceklerdi. Ama şimdilik orada kalacak ölenleri gömeceklerdi.
Davut, İshak ve Aaron boş olan yurtta ateşin etrafında oturdular ve o sırada Samandar'da olabileceklerini düşünmeye başladılar, uykuları kaçmıştı, düşman şu anda belki de Samandar'ı yakıp yıkıyordu ve çok geçmeden Balanjar'a da saldıracaktı. Burada Polovtsi devriyelerinden mümkün olduğu kadar saklanmaya çalışarak 2 gün bekleyeceklerdi.
Davut ertesi sabah atının heybesinden teffilin ve tallit çıkarıp üzgün bir halde dua etti. Yaşanan olaylar konusunda Tanrı'ya hiç soru sormadı, onların nasıl yorumlanabileceği konusunda düşünmek istemiyordu.
Mezar kapandığında Davut çok üzgündü, ölenlerin hiçbir yakını onların öldüğünü bilmeyecek, onlar için dua etme-
96
97
yecekti, kandırılıp yoldan çıkarılmış iki kardeş için de aynı şey söz konusuydu. O anda yapabileceği tek şey, cenaze duasını, Zidduk-Ha-Din'i okumaktı.
Dua bitince İshak, "Yaşamak istiyorsak plan yapmalıyız," diye konuştu. "Bizim bildiğimiz eski Hazar yok artık." Davut, "Hayır!" dedi. O anda inancı kuşkularını yok etmişti, Hakan olma konusundaki karışık düşünceleri yok olmuş gibiydi. Tanrı istemeseydi Hakan olamazdı. Tanrı onun sağ kalmasını istemişti ve halkını, ülkesini kurtarmasını da istiyordu. Bu amacına ulaşma konusunda hiçbir kuşkusu olmamalıydı. Tanrı istiyordu bunu.
"Topraklarımızı ve sağ kalan vatandaşlarımızı kurtarmalıyız!" diye bağırdı.
İshak ve Aaron anlamlı bakışlarla birbirlerini süzdüler. Davut'un söylediği şeyin mümkün olmadığını biliyordu onlar. Bunu yapabilmek için bir orduya ihtiyaçları vardı ki bu gece olanlardan sonra ancak bir mucize gerçekleştirebilirdi bunu. Davut mucizelere inanabilirdi belki, ama iki savaşçı inanmıyordu.
İshak, "Bunu yapmak olanaksız Davut," dedi. "Biz burada hayatta kalmak için plan yapmalıyız."
Davut başını salladı. "Önceliğimiz bu elbette," dedi. "Ama daha sonra bir ordu toplamalıyız." "Polovtsi ordusunun gözü önünde mi?" "Hayır, batıya gitmeliyiz, gerekirse Kherson'a kadar gideriz. Orada Rus egemenliğinde yaşayan pek çok Hazar var. Tüccar Alexander bana o bölgede birçok Yahudi köyü olduğunu söyledi. Orada asker toplayarak bir Hazar ordusu kurar ve geri dönüp Polovtsi ordusunu dağıtır, topraklarımızdan kovarız."
Aaron ve İshak bir süre düşündüler ve sonra İshak, "Sen hâlâ Hakansın," dedi. "Seni dünyanın sonuna kadar izlerim." Her zaman gerçekçi olan Aaron, "Peki ama buradan Kherson'a nasıl gideceğiz?" diye sordu. "Sen İspanya'dan
98
dönerken Don ve Volga nehirlerini kullandın, Hazar Yo-ju'ndan geldin ve onlar için tehdit oluşturmayan bir çocuk olarak Rus ve Polovtsi topraklarından rahatça geçebildin. Silahlı beş adamın o topraklardan rahatça geçebileceğini sanmıyorum." ,
Aralarında uzun bir sessizlik oldu ve Davut onların kendisinden bir cevap beklediğini görünce, "Haklısın, kuzeye gidemeyiz," dedi.

Aaron, "Pekala, o zaman nereye gideceğiz?" diye sordu. "Polovtsi ordusu şimdi güneye ve batıya da yayıldı. Doğumuzda ise Hazar Denizi var."
Davut,"Su yollarını kullanırız," diye devam etti. "Güneye gideceğiz. Balanjar'm güneyine, Terek Nehrine. O nehir dağların arasında akar, Daryal Geçidi'nden geçer ve bizi Karadeniz kıyılarına oldukça yaklaştırır. Orada gemiye biner ve Kherson'a gidebiliriz."
İshak, "Polovtsi ordusundan nasıl kaçınacağız peki?" diye sordu.
Davut bir an düşündü ve, "Terek'e gitmek için Hazar Denizi'ni kullanırız," diye cevap verdi. "Şimdi Kuma'nın denize aktığı yere yakınız. Terek de Balanjar'ın güneyinde denize akar. Eğer hızlı gidersek oralarda henüz Polovtsi olmayabilir."
Aaron şimdi Davut'e daha çok inanıyormuş gibi baktı, onun zekasına, bilgisine ve ani karar yeteneğine bir kez daha hayran olmuştu. Kherson'a varamasalar bile kendilerine daha güvenli bir yer bulabilirlerdi. Ama o her zaman gerçekçiydi ve sonuçta öleceklerini düşünüyordu.
99
BÖLÜM 6 SAMAN DAR
Çelik Bey sinagogun önünde atının üzerinde oturuyordu. Her tarafta Hazar ve Polovtsi askerlerinin cesetleri yığılıydı, ölen atlar yerlere serilmişti, köyün tek ahşap binası olan görüşme evi hâlâ yanıyordu. Kerpiç saray ve sinagog dışardan bakıldığında sağlam kalmış gibi görünüyordu. Ama ikisinin içi de yağmalanmış, içerde aramalar yapılmıştı.
Köyün meydanında şimdi, 200 yıllık eski ahşap Viking binasını yakan alevlerin hışırtısından başka ses duyulmuyordu. Çadırların çoğu yıkılmıştı, yurtlar tahrip edilmiş, yakılmıştı.
Çelik Bey, elleri arkadan bağlanmış ve yere diz çökmüş olan Daniel'e hiç acımadan baktı. Sonra alaycı bir ifadeyle, "Demek sen hâlâ yaşıyorsun ha?" dedi. "Buna hiç şaşırmadım doğrusu, senin gibiler asla savaşarak ölmez zaten."
Yüzü toz toprak içinde kalmış, perişan bir halde olan Da-niel başını kaldırıp ona bakamadı. Kendisine bunu söyleyenin kim olduğunu anlamıştı. "Seninle bir anlaşma yapmıştık..." diye mırıldandı.
"Hah! Kuma'nm kuzeyindeki tüm Polovtsi ordularının Baş Komutanı Mareşal Çelik Bey'i birkaç kese altınla satın alacağını mı sandın sen?"
Daniel bu kez başını kaldırdı ve şaşkın bir ifadeyle ona baktı. "Mareşal mi?"
"Evet, aptal herif. Anlaşma yapmayı düşündüğün adamın kim olduğunu bile öğrenme zahmetine katlanmadın sen. Ama hainler böyle aptal oluyor işte."
Çelik ona kırbaçla vururken Daniel gözlerini kapadı ve fısıltı gibi bir sesle, "Oğullarıma ne oldu peki?" diye sordu.
100
"Bize rehine olarak gelecek olan oğlun nehrin ortasında fikir değiştirdi, geriye dönmek istedi, ama bizim okçularımız onu bırakmadılar elbet."
Daniel, oğlu öldürülen bir baba olarak bağırmak/inlemek istedi, ama ağzından hiç ses çıkmadı. "Peki ya diğer oğlum?"
"Sanırım o da, sayende Hakan'ın öldüğü yerde, o bölgede öldü. Onun nasıl öldüğünü bilemiyorum, çünkü onunla beraber gitmiş olan subayım henüz gelmedi buraya."
Daniel bu kez kendini tutamadı ve yüksek sesle inledi. Fakat hissettiği acının sadece oğulları için değil, aynı zamanda Davut için de olduğunu idrak edince şok oldu. Nasıl yapmıştı bunu? Bir haindi o! Nasıl olmuş da bunu daha önce görememişti? "Öldür beni! Hemen şimdi öldür beni!" diye bağırdı.
Komutan, Daniel'in bağırmasından ürkmüş olan atını sa-, kinleştirmek için yavaşça hayvanın boynunu okşadı. Kır sakalını sıvazladı ve karşısında inleyen adama cevap vermeden önce biraz düşündü. "Hayır, seni çok yararlı olabileceğini bir işte kullanacağım."
Daniel'in yüzündeki acı ifadesi şaşkınlığa, sonra da korkuya dönüştü. Seni çıkarmadı ve komutanın konuşmasını bekledi.
"Biz Polovtsi insanları siz Hazarlar gibi çoban ve balıkçı olmadık, biz topraklardan yararlanan savaşçılarız. Daha önce başkalarının toprakları gibi, sizin topraklarınızdan da yararlanacağız şimdi. Siz Hazarlar balıkçılık ve hayvancılık yapmaya devam edeceksiniz. Ama bizleri besleyeceksiniz! Zaman zaman genç Hazar erkeklerini toplayıp köle olarak kullanacağız. Bize direnmek isteyenler ölecek, bu günden itibaren hiçbir Hazar erkeği silahlanmayacak. Başkalarına zarar verilmeyecek."
Daniel doğru söyleyip söylemediğini anlamak ister gibi onun yüzüne baktı. Bu adamlar belki de herkesi öldürmeyecek, işe yarayacak adamları sağ bırakacaklardı. Mümkün müydü bu acaba?
OAHAN KEMAL
İL HAtK KÜTÜPHANESİ
101
"Ayrıca bize altın ve gümüş olarak haraç ödeyeceksiniz. Ve ben eğlenmek istediğim zaman sen bana soylularınızın güzel kızlarından birkaç tane göndereceksin."

Komutan onun bu sözlere nasıl tepki vereceğini biliyordu, beklediği gibi Daniel birden öfkeyle ayağa kalkmak istedi, ama yan tarafta duran askerin elindeki topuzun darbesiyle tekrar dizlerinin üzerine çöktü. "Bunu benim için yapacaksın Daniel. Çünkü yapmazsan seni öldürmeyeceğim, ama daha kötüsünü yapacak ve vatandaşlarına ihanetini anlatarak seni onların ellerine bırakacağım."
Daniel onun sözünü dinlemezse neler olabileceğini düşünerek titredi. Şerefli bir erkek gibi davranması mümkün değildi. Ama o zaten kaybetmişti şerefini, gururunu. Başını sallayarak kabul ettiğini belirtti ve o zaman ayağa kalkmasına izin verdiler.
"Sen Samandar ve Balanjar'da benim idarecim olacaksın. İstersen kendine 'Hakan' bile diyebilirsin. Ama benim her dediğimi yapacak, kölem olacaksın aynı zamanda. Hazar'da bulabildiğin tüm altın ve gümüşleri bana getireceksin. Ayrıca her hafta bizim ihtiyacımıza göre Kuma'nm her iki tarafındaki kamplarımıza canlı küçük ve büyükbaş hayvanlar göndereceksin. Ve söylediğim gibi, istediğim zaman, bana ve ödüllendirmek istediğim subaylarıma genç ve güzel kızlar getireceksin."
Daniel, "Ama... ama..." diye kekeledi.
"Tüm askerlerim için kadın isteyebilirim senden, ama o zaman kadınlar çabuk tükenir. Senin kadınların bana ait olacak, anlıyor musun beni? Ve benim için onların içinden en güzelleri sen seçeceksin."
Daniel'in tüyleri diken diken oldu, ürperdi.
"Galiba askerlerim seni bulduğunda kendi kadınlarının yanmdaydın, yani karm ve kızınla beraberdin. Ben tatmin olduğum sürece onları muaf tutabilirsin bu talepten."
Komutan'm bu sözleri, tatmin olmadığı takdirde Judith ve Deborah'a neler olabileceğini Daniel'e anlatmaya yetmişti. Anladığını belirtmek için başını sallarken zorlandı.

-•îH5u?Qm.<*jİM
Sinagogla saray arasındaki bir tünele saklanmış olan Haham Ezra, meydanda olanları toprak seviyesindeki küçük bir delikten görebiliyordu. Polovtsi komutanıyla onların eline esir düşmüş olan Daniel arasında geçenleri görebiliyor, ve konuşmalarını dinleyebiliyordu.
At üzerindeki komutanın ilk söylediğini anlayamamıştı, adam, "Demek sen hâlâ yaşıyorsun," derken ne demek istemişti acaba? Adam Daniel'i tanıyordu! Çok garipti bu ve aynı zamanda yanlış bir şeyler vardı bunda. At üstündeki komutan, dizleri üzerinde duran adama, Hakan sayende öldü dediği zaman Ezra'nın nefesi kesildi. Boğulur gibi oldu, ök-sürdü ve tünelin zeminine çöktü.-Tanrım, nasıl olur bu? diye mırıldandı. Tanrı' ran kulları ihanetten ve kölelikten yeterince çekmemişler miydi şimdiye kadar? Ezra ağlamaya başladı. Uzun yıllar önce annesinin ölümünde ağlamıştı sadece.
Tekrar gözetleme deliğine gittiğinde meydanda sadece birkaç nöbetçi kalmıştı. Neler olmuştu acaba? Daniel'i öldürdüler mi acaba? diye düşündü. Herkesi öldürecek miydi bu adamlar? Rebecca'ya gidip Hakan oğlunun öldüğünü ve bunun sorumlusunun da kim olduğunu söylemeliydi.
Meydanda görünmesi çok tehlikeliydi, ama zaten dışarı çıkmak zorunda kalmadı, çünkü Rebecca tünelin birkaç metre gerisinde duruyordu. Bu tünel itil'in düşmesinden sonra, yeni saray ve sinagog inşa edildiğinde açılmıştı. Kışın kar çok yağdığında köydeki hayat birkaç gün durduğu zaman Hakan ve Hatun'un sinagoga geçmesi, ya da hahamın saraya gitmesi için açılmıştı tünel. Fakat Ezra şimdiye kadar tünelin bu amaçla kullanıldığını görmemişti.
Tünel aynı zamanda, Samandar düşman işgaline uğrarsa sığınmak, gizlenmek için de kullanılabilecekti ve bu amaçla daha önce kullanıldığı olmuştu.

Düşman saldırısı için alarm verildiğinde, Ezra Kutsal Sandıktan Tevrat ve Kutsal belgeleri alarak gizli kapağı kaldırmış ve tünele inmişti. Tünelin diğer ucuna gitmiş ve yine gizli bir başka kapaktan saraydaki kadınlar bölümüne çıkmıştı, Rebecca korkudan bir köşeye sinmiş, dışardan gelen bağırışları, çığlıkları dinliyordu.
Ezra Rebecca'yı alarak tünele indirmiş ve gizli kapağı da iyice sıvayarak kapamıştı. İki bina arasındaki tünelde bir süre hiç seslerini çıkarmadan beklemişler, Ezra sinagogun yağmalandığını anlamıştı. Ama Kutsal Kitapları tünele indirmişti ve o konuda rahattı.
Ezra daha sonra Rebecca'yı orada bırakıp gözetleme deliğine gitmiş ve olanları izlemişti. Tekrar Rebecca'nm yanma döndüğünde ona ne söyleyeceğini bilemiyordu, iyice şaşkın bir haldeydi, kafası karmakarışıktı.
Rebecca korku içindeydi ve, "Neler gördün?" diye sordu. "Yüzündeki ifadeye bakılırsa korkunç şeyler görmüş olmalısın."
"Meydanın her tarafı cesetlerle dolu. Hazarlardan kaç kişi sağ kaldı bilemiyorum. Ama sanırım Daniel'i esir aldılar. Bir Polovtsi subayının önünde, dizleri üstünde duruyordu, ama onu öldürdüklerini görmedim."
"Oh, umarım yaşıyordur."
Ezra onun dileğini paylaşmıyordu elbet. Ona Davut'un öldüğünü ve Daniel'in ihanetini anlatmak istiyor ama bunu bir türlü yapamıyordu ve içindeki öfke de gittikçe büyüyordu. Ezra şimdi sadece, Tanrı'nm Daniel'i

cezalandırmasını istiyordu. Oğlunun öldüğünü güven içinde olana kadar söylemeyecekti Rebecca'ya -ama bunu ona söylemeden ölebilirlerdi de.
Judith, kızı Deborah'ı ve ağabeyleriyle babasına pek benzemeyen 6 yaşındaki küçük oğlu Jeremiah'ı almış, ailelerine
104
ait olan bir çadırda oturuyordu. Daniel için çok korkuyordu, çünkü Polovtsi askerleri birkaç saat önce onu almış ve öldürülen muhafızların arasından sürükleyerek götürmüşlerdi. Öldürülen muhafızlar Daniel'le birlikte Polovtsi kampına gitmiş olan adamlardı.
Garip bir sahne yaşanmıştı orada. Dört Polovtsi askeri ellerinde kanlı hançerlerle yurda daldıklarında Daniel ve iki muhafız da, Judith ve çocukları korumak için kapının yanında duruyorlardı.
Ama Polovtsi askerlerinden biri Daniel'i görünce arkadaşlarını durdurmuş ve, "Aradığımız adam bu işte," demişti. Daniel kılıcını çekip bu konuşan askere saldırırken diğerleri iki Hazar muhafızı öldürmüştü. Sonunda Daniel'in başına vurup kılıcını almış ve sürükleyerek götürmüşlerdi.
Deborah uykuya dalan kardeşini uyandırmamak için, "Anne," diye fısıldadı. "Babamı öldürdüler mi acaba? Askerler onu götüreli uzun zaman oluyor."
"Umarım sağdır kızım, dua edelim onun için. İsteselerdi onu burada da öldürebilirlerdi, ama bir nedenle sağ bıraktılar işte."
"Onu götürülürken görmek korkunç bir şeydi."
"Yine de öldürmelerinden iyidir. Yani umarım sağdır."
O sırada çadırın kapı perdesi açıldı ve daha önce Daniel'i tanıyan asker içeri girerek, "Benimle gelin," dedi. Judith ve Deborah bakıştılar ve Deborah ağlamaya başladı. Judith ona korkmamasını söyledi ve oğlunu uyandırdı.
İki Polovtsi askerinin arasında çadırdan çıkarak yürümeye başladılar, Jeremiah hiç korkmuyordu. O bir Hazar'dı ve babası onu çok sert yetiştirmişti. Etrafta hâlâ yanan yerler vardı ve cesetler her tarafa yayılmıştı.
Meydana yaklaştıklarında saray ve sinagogun olduğu gibi durduğunu gören Judith şaşırdı. O tarafa doğru yürüyorlardı.
Meydanda, etrafları atlı düşman askerleriyle sarılmış bir sürü insan vardı ve bunların çoğu da kadınlar ve çocuklardı.
105
Kalabalıktaki erkekler ise savaşamayacak kadar yaşlıydılar. Ju-dith genç erkeklerin öldürülmüş olmasından korkuyordu, ama Daniel ölmemişti. Kalabalığın arasında Haham Ezra ve Rebec-ca'yı da göremedi. İki binanın arasından yürürken onların toprak altında, tünelde gizlendiklerini bilemezdi elbette.
Judith çok geçmeden askerlerin onları saraya götürdüğünü anladı, komutanları oradaydı herhalde. Peki ama Daniel nerelerdeydi?
Saraya girdikten sonra doğruca taht odasına götürüldüler ve Judith, Hazar tahtında oturan adamı görünce şok oldu.
Daniel sırıtarak ona baktı ve, "Gel bakalım hanım," dedi. "Sonunda Hakan oldum işte! Sen de Hatun'sun."
Isaiah'ı takip ederek istasyona gitmiş olan Polovtsi subayı Çelik Bey'in önünde durdu, Samandar'a gelirken terlemiş, toz toprak içinde kalmıştı. Onu gören yorulup terlediğini sanırdı, ama adamın terlemesinin bir başka nedeni de vardı.
Subay, Hazar istasyonunda olanları anlatınca olacaklardan korkuyordu. Çelik Bey hataları hiç affetmezdi. Gerçi bunda onun hatası yoktu, ama sonuç olarak Davut'un başını mızrağının ucuna takarak oraya getirememişti.
Komutan, "Geç kaldın Teğmen," diye konuştu. "Sorun mu çıktı yoksa?"
Teğmen, "Hayır komutanım," diye cevap verdi. Kendisini ve askerlerini kurtarmak için bir şeyler yapmalıydı ve askerleri de onu destekleyecekti. "Emrettiğiniz gibi tüm Hazarlar öldürüldü efendim." Samandar'a gelirken iki Hazar askeri yakalamış, onlardan Hakan'ın yaşadığını öğrenmiş ve sonra da işkence ederek öldürmüşlerdi onları. Ama Teğmen bundan hiç söz etmedi elbet.
"Pekala, Hakan'ın başı nerede?"
106
"Bu garip bir hikaye komutanım."
"Nasıl yani?"
"Buraya gelirken, gece kamp yaptığımızda Hakah'ın başı mızrağımın uçundaydı. Battaniyemin üstüne uzanmadan önce mızrağımın dibini toprağa iyice saplamıştım. Bu sabah uyandığımda mızrağı yerde gördüm, baş da gitmişti. Tüm çevremizde ayı pençesi izleri vardı komutanım. Bana da sal-dırabilirdi ayı. Herhalde Hakan'ın başından akan kanların kokusuna geldi ve sonra da başı alıp gitti."
"Ayı mı? Buralarda ayı bulunmaz pek?"
"Ama pençe izlerini gördük komutanım. Askerlerim de benim gibi şaşırdılar."
"Peki sizi bölgeye götüren Hazar ne oldu?"

"Emrettiğiniz gibi yaptık komutanım, onu bir direğe bağladık ve kurtlara bıraktık. Ama kim bilir? Belki de ayı parçalamıştır onu."
Teğmenin bu esprisine ikisi de güldüler, Komutan da yıllardan beri tanıdığı subayının hikayesine inandı ve mesele kapandı gitti.
Rebecca çok susamıştı. Ezra ile birlikte tünelde çok uzun zaman kalmışlar gibi geliyordu ona, aslında tünelde sadece bir gün geçirmişlerdi, ama Rebecca birkaç kez derin uykuya dalmıştı. Vaktin gece ya da gündüz olduğunu sadece Ezra'nm gözetleme deliğinden dışarı bakmasıyla anlayabiliyorlardı.
Rebecca, sinagogdan getirilmiş olan gaz lambasının titrek ışığında ona ne zaman baksa uyanık görüyordu Ezra'yı. Haham hiç uyumuyor ve düşmandan kurtardığı Tevrat'ı okuyordu. Rebecca, haham belki de Tanrı kendisine inananları neden kurtarmıyor diye düşünüyordur diye söylendi kendi kendine.
107
Birden, sarayın kadınlar bölümündeki gizli ve sıvanmış kapağın üstünden bir takım sesler duyuldu. Rebecca tünelin tavanmdaki kirişlere başını çarpmamak için hafifçe eğildi ve okuduğu Tevrat'a dalmış olan Ezra'nın yanma gitti. Hahamın omzuna hafifçe dokundu ve parmağını dudaklarına götürüp konuşmamasını işaret etti ona. Sonra kapağın bulunduğu yeri gösterdi ve dikkatle dinledi. Ezra başını salladı. İkisi iyice eğilip adeta sürünürcesine ve sessizce kapağın yakınma gittiler.
Kapağın üstünden bir çocuk sesi konuştu, "Ama anne, anlamıyorum. Babam nasıl Hakan olabilir? Biz Polovtsi ordusunun esiri değil miyiz yani?"
"Baban onlarla anlaştığını söylüyor kızım. Bunun ne anlama geldiğini bilemiyorum, ama sağ kaldığımıza memnunum elbet. Söylediğine göre Davut ölmüş ve bu durumda da o Hakan olmuş."
Oğlunun ölümünü bu şekilde öğrenen Rebecca'nm sakin ve sessiz kalması elbette beklenemezdi. Kadın bir çığlık attı ve hıçkırarak ağlamaya başladı. Ezra onun susturmaya, sakinleştirmeye çalıştı ama başaramadı bunu. Ve Davut'un ölümünü ona daha önce söylemediği için kızdı kendine. Ama Davut'un ölüm haberinin bu yer altındaki tünele kadar gelebileceğini kim tahmin edebilirdi ki?
Kapağın üstünden gelen sesler birden kesilmişti, Rebecca'nm sesini duymuş olmalıydılar. Ne yapacaklardı acaba? Yukarıdakiler tüneli bilmiyorlardı. Tünelin varlığını sadece Ezra ve Hakan biliyorlardı. Yukarıdakiler belki de sesin ruhlardan geldiğini sanmışlardı.
Fakat Rebecca biraz sonra sakinleşti ve yukardan gelen sesleri tanıyarak onlara seslendi, "Judith, Deborah! Benim, Rebecca. Ben Haham Ezra ile beraber burada saklandım. Şimdi dışarı çıkıyoruz."
Ezra birden ne olduğunu anlayamadı, şaşkındı. Artık yar pacak başka bir şey yoktu, saraydaki insanların yanma çıka-
108
caklardı. Fakat Ezra müthiş öfkeliydi. Demek Daniel Polovtsi ile anlaşma yapmıştı ha! Demek şu anda Hakan oydu! Haham hayatında daha önce hiç bu kadar öfkelendiğini hatırlamıyordu.
Nihayet kendini toparladı, tünelin kapağını açmaya çalışırken, daha önce meydanda görüp duyduklarını Rebecca'ya anlatmadığına seviniyordu. Şimdi hainin, onu bu durumu bildiğini öğrenmemesi gerekiyordu, çok önemliydi bu. Ezra meydanda duyduklarını, gördüklerini herhangi birine anlattığı takdirde kendisini sağ bırakmayacaklarından emindi, Rececca'nm bile bunları bilmemesi gerekiyordu, çünkü o zaman Daniel onu da öldürürdü.
Saraydaki odaya çıktıkları zaman Judith sevinç içinde, "Rebecca! Ezra!" diye bağırdı. "Yerin altından çıkmanız nasıl bir mucize böyle?"
Ezra duvardaki kapağın üstünü örtüp onu gizleyen perdeyi yine eski haline getirirken, "Burası gizli bir yer, Polovt-si'den saklandık orada," dedi. "Bunun kimse bilmemeli, sakın kimseye söylemeyin bunu."
Rebecca hâlâ Davut'un ölüm haberinin etkisindeydi, koştu ve Judith'e sarıldı. "Davut'un öldüğünü söyledin, duydum seni. Nerden duydun bunu? Emin misin öldüğüne?"
Judith onu kollarının arasına alıp teselli etmeye çalıştı. "Bunu Daniel'den duydum. Ona da Polovtsi komutanı söylemiş."
"Fakat... adam yalan söylemiş olabilir!"
Judith onu biraz umutlandırmak için, "Belki de öyledir," diye fısıldadı, ama Davut'un sağ kalmış olabileceğini hiç sanmıyordu.
"Ya İshak! İshak ona zarar verilmesine müsaade etmezdi."
Ezra İshak'ı aklına bile getirmemişti. Şimdi, Davut öl-düyse İshak da ölmüştür diye düşündü, çünkü İshak Hakan'ı korumak için hayatını severek verirdi. Evet, şimdi hem Hakan'ı ve hem de Bey'i kaybetmişlerdi.
109
Deborah ise Daniel'in Hakan olduğunu söylemişti. Ezra bunun, ihanetin bir parçasını olduğunu anlamıştı, ama Daniel'in Hakan oluşuna sevinmiş gibi görünmeliydi.
Ezra, Judith'e baktı ve, "Judith!" dedi. "Bizim burada olduğumuzu hemen söylemelisin Daniel'e. Eğer dediğin gibi gerçekten Hakan olduysa bizi bu vahşilerden kurtarabilir. Hayatımız onun ellerinde."
Daniel Hakan'ın tahtına oturdu ve onu oraya getiren olayları düşünmeye başladı. Bunu istiyordu, ama bu şekilde olmasını istemezdi doğrusu. İki oğlu ölmüştü ve sadece isim olarak Hakan'dı. Beyaz ata

binemeyecekti, boynuna ilmik geçirip sıkacak bir Bey de yoktu ortada. Onun Hakan oluşunu onaylayacak hamam ya da halk da yoktu, aslında Hazar bile yoktu artık.
Bundan sonra sadece kölelik ve ölüm vardı ve o da kendisi ve halkı için köleliği seçmişti. Artık nereye gitse kapısında bekleyecek olan Polovtsi askerleri bunu hatırlatacaktı ona.
Çelik Bey kuvvetlerinin büyük kısmını almış ve güneye, Balanjar'ı almaya gitmişti. Söylediğine göre, ondan sonra Derbent'i geçip, Kafkasların güneyinden gelebilecek olan saldırılara karşı güney kanadını savunmaya alacak ve Polovtsi halkı da batıya, Rus topraklarına doğru yayılacaktı.
Komutan ona, yaşamak istiyorsa yapması gerekenleri anlatırken Daniel onu dikkatle dinlemişti. Çelik Bey kuvvetlerinin büyük kısmını Derbent Geçidi'ni savunmak için Ba-lanjar'm güneyine konuşlandıracaktı. Daniel oradaki birliklere Samandar ve Balanjar'dan gıda maddeleri ve malzeme gönderecekti. Ayrıca altın, gümüş ve hem Çelik Bey'e ve hem de Kuma'nın diğer yakasındaki subaylara kadın göndermesi gerekecekti.
110
Komutan, Daniel ve halkı kontrol altında tutmak için Sa-mandaı/da güvendiği bir teğmen emrinde 100 kişilik bir kuvvet bırakıyordu. Davut'un kaldığı istasyona saldırşn kişi olan teğmen, çevrede sağ kalan halkın, Daniel'in emirlerine itaat etmesini sağlayacaktı. Balanjar'da bir başka teğmen aynı görevi yine 100 kişilik bir birlikle yapacaktı.
Komutan bir süre' sonra Kuma'nın karşı yakasındaki eski komuta yerine dönecekti, ama efendisi olan Hariç, onun Hazar'dan aldığı ganimetleri, haracı bilmemeliydi, bunu Daniel'e söylerken sırıtıyordu Çelik Bey.
Daniel bunları düşününce derin bir iç çekti ve üzgün bir ifadeyle başını iki yana salladı. Ama şimdi kendini oynayacağı role hazırlamalıydı. Aslında bir hain değildi o; Hazar'ı Davut'un zulmünden kurtarmak için iki oğlunun hayatını vermiş olan bir vatanseverdi. Ama ojıu üzen şey, her şeyin ters gitmiş olmasıydı. Ama iyi olan bir şeyler de vardı; halk artık Davut'un ve İshak'ın değil, onun, sadece onun emirlerini dinleyecekti.
O sırada Deborah, kadınlar bölümünün kapısında göründü ve, "Baba!" diye seslendi ona. "Hemen buraya gel! Bir mucize oldu!"
Daniel heyecan içinde ayağa fırladı ve kapıya gitti. Son zamanlarda olanlardan sonra hiçbir şey artık şaşırtamazdı. Fakat Davut'un annesi Rebecca şaşırttı, Daniel onu görür görmez dondu kaldı. Ona ne söyleyebilir, nasıl davranabilirdi? Bu kadın Davut'un annesiydi, ama aynı zamanda ölen ağabeyinin karısı ve eski Hatun'du.
Sonunda toparlandı ve, "Nereden çıktın sen?" diye sorabildi ve o anda onun arkasında duran Ezra'yı fark edince şaşkınlığı daha da arttı.
Ezra sözcükleri dikkatle seçerek ve ağır bir ses tonuyla, "Saldırı başladığında sarayla sinagog arasındaki yer altı tünelinde saklandık," diye konuştu. "Judith ve Deborah senin Hakan olduğunu söylerken onları duyduk ve o zaman çıktık
111
ortaya, çünkü sen Hakan olduysan korkacak bir şey yok demekti, bizi koruyabilirdin."
Ezra bunu söyledikten sonra perdeyi kaldırıp gizli kapağı Daniel'e gösterirken Rebecca tekrar ağlamaya başladı ve hıçkırıklar arasında, "Demek oğlumun öldüğüne gerçekten inanıyorsun," dedi. "Yoksa kendini Hakan ilan etmezdin." Daniel içindeki suçluluk duygusunu bastırmaya çalışırken Rebecca başını tekrar Judith'in omzuna dayadı.
Daniel, "Korkarım ki bu doğru sevgili Rebecca," dedi. "Bunu bana düşman komutanı söyledi. Savaşı kazanan bir adamın yalan söylemesine gerek yok."
Ezra kendini tutamadı ve her şeyi bildiğini belli etmekten de korkarak, "Onlar savaşı kazandıysa o zaman sen nasıl Hakan oldun?" diye sormaktan alamadı kendini.
Daniel üzgün bir ifadeyle içini çekti ve, "Ne yazık ki halkımızı onun adına yönetmek ve onun emirlerini dinlemek zorundayım," diye cevap verdi. "Artık özgür insanlar değiliz, ama en azından halkımızı yönetecek kişi ben olacağım."
Ezra, "Tanrı bizi korusun!" diye söylendi. Ve Daniel'in yüzündeki ifade birden değişti.
"Ne demek istiyorsun sen?"
Ezra kendini toparladı ve, "Tanrı'nm yardımına ihtiyacın olacak demek istedim," diye cevap verdi. "Tevrat'ları kurtardım, aşağıda tünelde duruyorlar. Herhalde ayinlerimizi sürdürebilmemiz için sinagogu eski haline getirirsin."
Daniel, "Elbette Haham," diyerek gülümsedi, ama o anda sinagog düşünecek halde değildi. O şimdi sadece, herkese emir verebilecek durumda olduğunu düşünüyordu, herkes onu dinlemek zorundaydı.
Ezra onun aklından geçenleri bilemiyordu kuşkusuz, ama adamı iyice tanıyordu ve iyi şeyler düşünmediğinden emindi. Zaten onun için, "Tanrı bizi korusun!" demişti.
112
BÖLÜM 7 KAÇIŞ
Kılıçtan geçirilen Hazar askerlerinden geriye sağ kalan beş kişi, bulutlu gökyüzünün ve arada bir yağan yağmurun altında üzgün bir ifadeyle doğuya, deniz kıyısındaki istasyona doğru at sürerlerken, Samandar'a giden düşmanın o bölgeyi atlamış olmasını umut ediyorlardı. İki günlük bekleme süresini çok zor

geçirmişlerdi. Samandar'a giden ve onlara haber getirecek olan iki asker geriye dönmemişti. Artık dönmeleri de beklenemezdi.
Davut'un bu yolculuğu sırasında ziyaret etmeyi planladığı Reuben istasyonunda Hakan'ı hemen tanıdılar. Burada yaşayanlar daha önce böyle çok önemli kişileri konuk etmedikleri için büyük heyecan içindeydiler.
Burası deniz kıyısı olduğu için bu istasyonda, bozkır istasyonlarından çok daha fazla insan yaşıyordu. Burada çobanlar değil, genellikle balıkçılar olduğu için insanlar fazla uzağa gitmiyor, sürekli olarak kendi bölgelerinde yaşıyorlardı. Sahile yayılmış yaklaşık iki düzine yurt ve çadır görülüyordu etrafta. Balıkçıların çoğu Müslüman'dı, tekneleriyle güneyden gelmiş ve balık bol olduğu için burada kalmışlardı.
Bölgenin yöneticisi olan Reuben adındaki Yahudi soylusunu hemen çağırdılar. Adam İshak'ın yaşlarmdaydı - otuz beş- ve 10 yıl kadar önce, İshak'ın Bey'liğinden önceki dönemde onunla beraber Hazar muhafızlarında görev yapmıştı. Burayı yöneten soylu kişi geride oğul bırakmadan ölünce, Hakan Yusuf onu buraya yönetici olarak karısı ve kızıyla beraber göndermişti. Karısı bir süre sonra ölünce adam kızı ve hizmetçileriyle birlikte bir yurt içinde yaşamaya başlamıştı.
113
Reuben uzun boylu İshak'ı hemen tanıdı ve, "Hoş geldiniz Hakanım ve İshak," dedi. Eğilerek selamladı onları ve, "Sizi beklemiyordum, bana şeref verdiniz," diye ekledi.
İshak, "Reuben, korkarım ki mutlu bir ziyaret değil bu," dedi. "Haberler çok kötü. Kuma'yı geçen Polovtsi ordusu her tarafa yayıldı, şu anda Samandar ve Balanjar işgal altında."
Reuben'in yüzündeki gülümseme birden kayboldu ve duyduklarına inanamıyormuş gibi beş adama baktı. "Aman Tanrım!" diye mırıldandı. "Samandar'dan mı kaçtınız siz?"
Davut, "Hayır Reuben," diye cevap verdi. "Biz dün gece Jonah'm bölgesindeydik ve sağ olarak sadece biz kaldık. İhanete uğradık. Yemekten sonra dolaşmak için Kuma kıyısına gitmemiş olsaydık biz de ölmüştük."
"İhanet mi?"
"Polovtsi askerlerine beni öldürtüp Hakan olmak isteyen amcam Daniel ihanet etti bize. Oğulları Kuma Nehri kıyısında nöbetçiydiler ve düşmanın geçişine izin verdiler, kimseyi uyarmadılar. Onlar da öldü ve binlerce Polovtsi askeri de nehri geçti."
Reuben şok olmuş, dili tutulmuş gibi kalmıştı. Daniel'i tanıyordu ve Samandar'da bir çok dostu vardı. Duyduklarına inanmak istemiyordu, büyük felaketti bu.
İshak, "Buradan hemen gitmelisiniz," diye konuştu. "Ordumuz mağlup olduğuna, askerlerimizin çoğu öldürüldüğüne göre Polovtsi askerleri yakında gelecektir buraya, artık Samandar'da bozkırlara haber gönderip asker toplayacak Hakan ve Bey de yok."
Reuben'in yüzünde bir dehşet ifadesi belirdi ve, "Kızım!" diye inledi. "Kızımı nasıl koruyacağım ben?" Bu soruya ne Davut, ne de İshak cevap verebildiler.
Reuben, "Polovtsi'den kaçarak nereye gideceksiniz peki?" diye sordu. "Derbent'e ve oradan da Müslüman ülkelere mi gitmeyi düşünüyorsunuz?"
114
Davut, "Hayır," dedi. "Biz kaçmıyoruz. Kherson'da yeni bir Hazar ordusu kuracağız. Sonra da buraya dönecek ve düşmanı atacağız topraklarımızdan." ,-
Reuben o sırada Davut'un arkasında duran İshak'm, buna inanmıyormuş gibi bir hareket yaptığını gördü. Davut sözünü bitirince, Reuben, "Pekala," dedi. "Bunu yapabilirsiniz belki, ama ben burada kalıp düşman askerlerini bekleyecek değilim."
Davut, "Sen kendi kararı ver," dedi. "Ama belki bize yardım edebilirsin. Güneye, Terek'e gitmek için bir tekneye ihtiyacımız var bizim. Terek yoluyla Daryal Geçidi'ne gitmeyi düşünüyoruz."
Reuben bir an düşündü ve sonra, "Size bir tekne verebilirim elbette," dedi. "Ama beni ve kızımı da yanınıza almalısınız."
Reuben'in küçük kızı için İshak ve Aaron'dan itirazlar geldi. Aaron, "Çok zor bir yolculuk olacak bu. Küçük bir kız çocuğu bizi yavaşlatır," dedi. İshak da, "Bu zor yolcuğa dayanamaz o, yolda ölebilir," diye ekledi. Davut onları dinlerken Reuben'in yüzünde korku ifadesini gördü. Reuben dizlerinin üstüne çöktü ve, "Hakanım!" dedi. "Yalvarırım bizi de alın yanınıza."
Davut onu tutup ayağa kaldırdı ve, "Sizi alacağız Reuben," dedi. "Ben sadece sağ kalan her Hazar vatandaşını kurtarmak istiyorum. Sizi burada bırakmayacağım, korkma."
Çok geçmeden iki direkli, oldukça büyük bir balıkçı teknesine bindiler. Güvertesi ahşap olan tekne açık denizlerde uzun süre kalabilecek şekilde inşa edilmişti. Aşağıda kapalı ve oldukça büyük bir kamarası vardı. Bu gemi Reuben'e aitti ve maaşlı tayfaları da denize açılmak için emir bekliyorlardı. Büyük teknenin kıçına, nehirde kullanmak üzere iki de
115
küçük tekne bağladılar, bunların altı düzdü. Davut bu kadar rahat bir tekne beklemiyordu doğrusu, sevindi.
Babasıyla gelen ve Musa'nın annesi Yochebed'in adını almış olan kızı ilk kez gördü Davut. Adetlere göre kızın yüzü erkeklerin yanında peçeliydi.

Reuben kızını onların yanma getirdi, "Hakan'ım, Bey'im," dedi. "Bu benim hayatım kızım Yochebed, 13 yaşında ve aile erkekleri dışında hiçbir erkekle görüşmedi daha. Henüz evli olmadığı ve bu teknede bir süre hep bir arada yaşayacağımıza göre buradaki herkes aileden sayılır dedim, tabii Hakan'ımın başka bir emri yoksa."
Davut başını salladı. O zaman Reuben kızma döndü ve, "Peçeni açabilirsin kızım," dedi.
Genç kız biraz çekingen bir tavırla erkeklere sırtını döndü ve üzerindeki mantoyla peçeli başlığını yavaşça çıkardı. Birden ortalık aydınlanmış gibi oldu, sanki güneş aniden bulutların arkasından çıkmış, yeryüzünü ışıl ışıl yapmıştı. Kızm altın sarısı saçları nerdeyse beline kadar geliyordu. Davut önce gözlerini görmedi onun, ama annesininkiler gibi mavi olduklarını tahmin ediyordu. Yaşı küçük olmasına rağmen oldukça uzun boyluydu kız.
Davut kıza öyle dalgın bakıyordu ki İshak ve Aaron'un da ona kendisini gibi şaşkın ve hayran gözlerle baktıklarını fark etmedi. Yochebed onlara dönüp yüzlerindeki ifadeleri görünce gülümsedi. Babası ona her zaman güzel olduğunu söylerdi, ama şimdi bunu yabancılar da doğrulamış oluyordu. Davut da onun gülümsemesine karşılık verdi. Evet, yanılmamıştı, kızm gözleri maviydi.
Ertesi sabah yelken açıp Kuma Nehri'nin ağzını geride bıraktılar ve bazılarının Caspian Denizi dediği Hazar Deni-

zi'ne açıldılar. Dümenciye, seksen mil kadar güneyde olan Terek Nehri ağzına kadar sahili izlemesini, ama kıyıdan yapılacak ok atışlarının menzili dışında kalmasını emrettiler, gir süre sonra açık deniz tarafında küçük bir ada göründü, onu geçtiler ve ondan sonra Terek Nehri ağzına kadar rahat bir deniz yolculuğu başladı.
Ertesi gün hâlâ Kuma'nm ağzını görebiliyorlardı. Yaz sonuydu ve yol almaları için gerekli olan rüzgârlar oldukça hafif esiyordu. Balıkçı teknesinde kürek de yoktu.
Aaron ve İshak zamanlarının çoğunu birbirleriyle, Re-uben'le ve onların yanında kalan iki Hazar askeriyle konuşarak geçirirken, Davut her fırsatta Yochebed'le konuşmaktan hoşlanıyordu. İspanya'da kız arkadaş bulmak kolay değildi ve zaten böyle güzel bir kız da görmemişti. Davut içinde şimdiye kadar hissetmediği bazı duyguların uyandığını hissediyordu, Hakan olduğundan beri ilk kez oluyordu bu.
Yochebed genç bir kız olarak babasının anlattığı yeni duruma ve kurallara çabuk uymuştu. Davut onu çok zeki, nazik ve terbiyeli buluyordu. Fakat onunla konuşurken dokunma-maya özen gösteriyordu, çünkü bir kız ya da kadının eline bile dokunmak utanmazlık, küstahlık sayılırdı ve hele aybaşı döneminde ise Yahudi yasalarına göre tamamen yasaktı.
Yine konuşurlarken, teknenin hafif yalpalaması üzerine birden doğrulan genç kız, "Polovtsi Samandar ve Balanjar'ı aldığını göre biz nereye gidiyoruz böyle?" diye sordu.
Davut kendinden emin bir ifadeyle onun yüzüne baktı ve, "Ben Kherston'a gideceğim," dedi. "Orada pek çok Hazar var, yönetim onların elinde değil, ama Polovstsi'ni kölesi de değiller. Orada bir ordu kurup dönecek ve ülkemizi kurtaracağım."
Yochebed başlarının üzerinde dolaşan tehlikenin ciddiyetini henüz idrak edemiyordu, ama genç Hakan'da gördüğü özgüven, onu da her şeyin yoluna gireceği konusunda iyimser düşünmeye yönlendiriyordu. "Babamla ben de sizinle beraber Kherson'a gidecek miyiz?" diye sordu.

Davut bir süre uzaklara baktı ve sonra, "Üzgünüm Yoc-hebed," dedi. "Ama bu uzun ve yorucu bir yolculuk olacak. Seni ve babanı Terek'in güney kıyısına bırakacağız. Böylece Polovtsi ile aranızda en azından nehir olacaktır. Eğer onlar daha da güneye kayarlarsa eminim Derbent güneyindeki Müslüman ülkelere kaçanlar çoğalır ve size katılırlar."
Yochebed başını öne eğdi ve bir şey söylemedi. Hayatının geriye kalanını Davut'la beraber geçirmenin hiç de kötü olmayacağını düşünüyordu o.
Davut onun yüzündeki umutsuzluk ifadesini görmedi ve yelkenlerin ani bir çırpıntısı üzerine başını kaldırıp onlara baktı. Rüzgâr birden artıp yelkenleri şişirmiş ve teknenin sürati artmaya başlamıştı. Ama o zamana kadar ağır yol almış, vakit kaybetmişlerdi ve Polovtsi askerlerinin onlardan önce Terek Nehri ağzına varmış olmaları olasılığı Davut'u düşündürüyordu.
Bir süre sonra Davut ve İshak kamarada yeni tutulmuş taze balıktan oluşan öğle yemeğini yiyorlardı, balıkların hazırlanmasında Yochebed da aşçıya yardım etmişti. İştah açıcı bir kızarmış balık kokusu yer yana yayılmıştı.
İshak'm tavsiyesi üzerine Reuben tekneye birkaç varil de şarap koymuştu. Yemekte içilen birkaç bardak şarap hepsini rahatlatmıştı. İshak Reuben'e diğer istasyondaki savaş görüntülerini ve hatta Isaiah'm kafasını nasıl kestiğini anlatırken, Davut şarabın etkisiyle midesi bulanmadan dinleyebildi onu. Fakat Yochebed'in yüzü sapsarı kesildi ve genç kız güverteye çıktı. Kanlı hikaye, yemek ve teknenin alışık olmadığı yalpaları genç kız için değişik, rahatsız edici bir ortam yaratmıştı. Davut genç kızın arkasından güverteye çıkarken Reuben de onları izledi.

Davut merdiven başında iken gözleri, güverteye çıkmak üzere olan Yochebed'in, terliklerin üstü ve pantolonun sıkıca bağlı paçaları arasında görünen ayak bileklerine takıldı. Gözlerinin, kızın bileklerine takılıp kalması şaşırttı onu, bir. mucize görmüş gibi nefesini tuttu.
118
Genç kız teknenin parmaklığından sarkıp denize doğru öğürürken Davut onun yanma gitti. Denize düşmesinden korkarak ne yaptığını bilmiyormuş gibi onun koluna yapıştı ve ona dokunur dokunmaz vücudunda garip bir elektriklenme hissetti. Bu duyguyu açıklaması çok zordu. Birkaç saniye sonra Reuben kızının yanma geldi ve Davut geriye çekildi.
Tam o sırada teknenin burnunda suları gözetleyen tayfa bağırmaya başladı, o anda sahille, kumsalı olan küçük bir adanın arasındaki sığ sulardan geçiyorlardı. Birkaç saniye sonra da ahşap güverteye bir şeyler düşüyormuş gibi tok sesler duyuldu. Tayfalardan biri kendini yüzükoyun güverteye atarken, "Polovtsi!" diye bağırdı. "Adada, kum tepelerinin arkasına gizlenmişler!"
Davut da ani bir kararla kendini yüzükoyun yere attı. Yochebed çığlık atarken Reuben sendeleyerek birkaç adım attı ve dizlerinin üstüne çöktü. Davut ona isabet eden okun gövdesini ve dibindeki parlak renkli tüyleri hemen fark etti. Reuben vurulmuştu.
Yochebed içini çekti ve babasının düştüğü yere koştu.
Davut ona, "Yere yat!" diye bağırdı. "Ayakta durma, yere yat!" Fakat Yochebed şoktaydı, hâlâ ayakta duruyordu. Davut ayağa fırladı, onun yanma koştu ve kolundan çekerek kendisiyle beraber yere yatırdı. Genç kızın başı, yerde yatan babasının başına yakındı ve Yochebed tekrar ayağa kalkmaya çalıştı.
"Babama yardım etmeliyim!" diye bağırdı.
Davut, "Hayır, hayır!" diye haykırdı. "Oklar hâlâ geliyor. Güvenli mesafeye gelinceye kadar yerde kalmalıyız."
Yochebed hıçkırarak ağlıyordu, ama Reuben inleyince onun ölmediğini anladılar. Davut İshak'm kamara kapısında uzanan başını gördü, ama kapının yanma bir ok saplanınca ishak hemen geriye çekilip gözden kayboldu.
Bir süre sonra her şey yine eskisi gibi sakinleşti, sesler kesildi. Hızı artan rüzgâr tekneyi kısa sürede kanaldan çıkarmış ve küçük ada arkalarında kalmıştı.
119
Davut yerinden kalkarken İshak güverteye fırladı ve yerde yatan üç kişiye doğru koştu. İshak yerde yatanlardan birinin Davut olduğunu sanmıştı, olmadığını görünce derin bir nefes aldı, rahatlamıştı.
Davut Yochebed'i yerden kaldırırken, İshak ve birkaç tayfa yaralı Reuben'i kamara kapısına götürdüler ve merdivende duran Aaron'a verdiler. Yochebed yaralı babasının arkasından kamaraya inerken hâlâ ağlıyordu.
Reuben'i bir hamağa yatırdılar. Ok tam göğsüne saplanmıştı. Yaradan akan kan yoktu, demek kanama içerdeydi. İshak oku çıkarmak isterken Rueben kendine geldi ve Yochebed hemen babasının yanma koştu.
Genç kız, "Baba!" diye inledi.
Reuben bir şeyler mırıldandı ve kızının eline uzandı. Reuben'in göğsündeki ok onların birbirine sarılmalarını engelliyordu. Reuben, "Yavrum, kızım!" diye mırıldandı. "En azından seni Polovtsi'ye teslim ederek ölmeyeceğim."
"Hayır baba, hayır, ölemezsin sen!"
Reuben, "Davut, nerdesin?" diye konuştu. Davut hamağın yanma gitti ve yere diz çöktü.
"Buradayım Reuben."
"Hakanım! Benim yavrumu, Yochebed'i koruyacağına söz ver bana."
Davut hâlâ ağlayan Yochebed'e ve gittikçe kötüleşen Re-uben'e baktı ve düşünmeye bile gerek kalmadan konuştu. "Umarım onun yaşlandığını görene kadar yaşarsın Reuben. Ama yaşasan da, yaşamasan da onu koruyacak, ona bakacağım. Önce Tanrı'nm ve sonra da senin izninle, Yochebed'le evlenmek istiyorum."
Reuben kendini zorlayarak gülümsedi, rahatlamış gibiydi. "Tanrı seni kutsasm, ben de kutsuyorum Davut. Ve gelin için yüzgörümlüğü ödemek zorunda da olmayacaksın, çünkü onu alacak kimse olmayacak. Bunun yerine ona bir Hakan karısına yaraşır bir çeyiz düzeceksin. Teknede bulunan kü-
120
cük tahta sandık altın parayla doludur. O paralar artık Yoche-foed ve senin. Senden sadece, onunla inancımıza göre evlenmeni istiyorum, evlilikte onun haklarını koruyacak bir ketu-bah da olmalı. Tanrı benim Yochebed'imin, yeniden kurulacak Haza/nm Hatunu olmasına yardım etsin."
O anda İshak ve Aaron aynı anda, "Amin!" dediler. Yochebed durmuş Davüt'a bakıyordu. Ağlamıyordu artık, ama Reuben hareketsiz kalınca yeniden ağlamaya başladı. Reuben'in sön sözleri kutsama ve kızı hakkındaki temennisi olmuştu.
Samanda^lı beş erkek, beyaz bir yedek yelken bezine sarılı cenazenin başında durdular. Yochebed de yaşlı gözlerle biraz geride duruyordu. Davut, Reuben için İbranice özel bir dua okudu.
"Merhametli Yüce Tanrım, ruhunu sana teslim etmiş olan Reuben kulunu cennetine kabul et, onun günahlarını affet, dualarını kabul et, onu da azizlerin arasına al, onun ruhu için yapılan tüm duaları da kabul

et Ulu Tanrım. Onu sonsuza kadar kanatlarının altında tut, koru onun ruhunu. Mezarında onun rahat uyumasına yardımcı ol Yüce Tanrım. Amin."
Hazarlar amin derken Müslüman tayfalar başlarını iki yana salladılar, onlar duanın sözlerini anlamamışlardı elbet. Belki Hazarlar da tam olarak anlamamış ama tahmin etmiş olabilirlerdi, çünkü İbranice sadece ayinlerde kullanılıyordu ve orada bulunanların içinde Kutsal Dili bilen tek kişi Davut'tu. Yochebed'in de duadan bir şey anlamadığını anlayan Davut bu kez duayı Türkçe olarak tekrarladı.
Cenaze töreni ve dua bittikten sonra Reuben'in naaşı denize atıldı ve üzerine bağlanmış olan demir ağırlıkla suların içinde kaybolup gitti.
121
Davut hâlâ ağlayan genç kıza döndü ve, "Yochebed, babana verdiğim sözü tutacağım," dedi. "Ama önce bu yolculuğu tamamlamalı ve bir sinagog bulmalıyız. Orada bir ketu-bah hazırlanır ve bir haham da bizi evlendirir. O zamana kadar bekleyeceğiz."
Yochebed gözlerini sildi ve önünde duran erkeğe baktı. Onların küçük dünyasında genç kızların, erkeklerini seçme hakkının olmadığını biliyordu. Ama seçme hakkını ona ver-selerdi o yine Davut'u seçerdi. Onun söylediğini dinledi ve başını salladı.
Davut bir süre düşündü ve sonra herkesin kendisine dikkat etmesini isteyerek, "Bundan sonra Hakan sözünün kullanılmasını istemiyorum," dedi. "Bu unvanın sağladığı haklar ve otorite de yok artık. Şu andan itibaren ben de sizlerden biriyim ve adım Davut bin Yusuf olacak. Davut insana gurur veren bir isimdir. Tevrat'taki küçük Davut kral değildi, ama ölmeden önce İsrail krallığını yönetti ve o zaman gerçek kral oldu. Ben de ancak yeniden bir krallığa sahip olduğumda tekrar Hakan olacağım."
Terek Nehri ağzına vardıklarında her iki kıyıda da Po-lovtsi askeri görmediler ve Davut rahatladı. Burada Saman-dar ve Banajar'daki Hazar etkisi tamamen yok olmuştu. Müslüman orduları uzun zaman önce Derbent boğazını geçmiş ve nehrin güneyindeki toprakları Halife adına işgal etmişlerdi. Buralarda artık Müslüman ordularının etkisi kalmamıştı, ama Hazarlar Halife'nin taleplerine karşı koymamış, Müslümanlar da onların işine karışmamıştı.
Terek Nehri büyük teknenin seyrine izin vermeyince beş Hazar erkeği ve Yochebed onun arkasına bağlanmış olan düz altlı iki küçük tekneye geçtiler. Küçük teknelerden her birine
122
birer de tayfa aldılar, bu tayfalar küçük teknelerde bulunan tek yelkeni kullanacak ve rüzgâr kesildiğinde, teknenin ilerlemesi için nehrin dibine bastırılarak kürek görevi yapacak olan üzün sopaların nasıl kullanılacağını gösterecekti onlara.
Teren Nehrirvin ağzı oldukça genişti ve Kafkaslardaki kaynağından çıkıp yaptığı uzun yolculuktan sonra denize yaklaştığında suların akışı yavaşlamıştı. Bahar mevsiminde, eriyen karlarla kabaran ve hızı artan nehirde akıntı yukarı yol almak çok zor, hatta bazı yerlerde imkansızdı. Sonbahar havası ve rüzgârlarının onlara yardımcı olması Davut'u sevindirmişti.
Nehrin iki yakasında da av hayvanı çoktu, arada sırada karaya çıkıp avlanıyor, yemek yiyor ve ihtiyaçlarını gideriyorlar-dı. İshak gece uyurlarken saldırıya uğrama olasılığını düşünüyor ve geceleri tekneleri nehrin ortasında demirliyorlardı.

Haftalar böylece geçip gidiyordu. Nehirde ya da her iki yakada gördükleri başka yolculara pek yaklaşmıyorlardı. Etrafta Polovtsi askerine benzer kimse yoktu ve nehir yukarı giden iki küçük tekneye de kimse dikkat etmiyordu.
Bazen bir köyden geçiyorlardı. Göçebe çobanların yaşadığı topraklar gerilerde kalmış, Polovtsi saldırısı ihtimali de kalmamıştı artık, ama arada tampon bölge olan Hazar artık yok olduğuna göre saldırılar bir süre sonra yine başlayabilirdi. Bu bölgede çiftçilik yapan birçok köy vardı.
Geçtikleri topraklar bir zamanlar Hazar İmparatorluğu'na bağlıydı, ama buralarda yaşayanlar Hazar ya da Yahudi değil, kabile halinde yaşayan bölge halkıydı ve başlarında da yönetici olarak o zaman Itü'den gönderilmiş soylular vardı. Eğer buralarda hâlâ Yahudi varsa bile onları bulmak kolay değildi ve Hazar egemenliği biteli 200 yıl olmasına rağmen bazı köylerin hâlâ onlara kin beslediği söyleniyordu. Onun için köylerde durmuyorlardı.
Davut da diğerleri gibi, tekneyi itmek için, sırası geldiğinde uzun değneği kullanıyordu. Arkalarından sıcak deniz
123
rüzgârları estiğinde daha kolay yol alıyorlardı. Ama soğuk dağ rüzgârları estiği zaman da bunun tersi oluyor, akıntı aşağı kaymamak için zorlanıyorlardı. Zaman geçip gidiyor ve uzaklarda, dağ tepelerinde görünen bembeyaz karların zamanla beraber yamaçlardan aşağı doğru indiğini görür gibi oluyordu Davut. Eğer fazla gecikirler ve karlar geçidi kaparsa onun açılması için aylarca beklemek zorunda kalabilirlerdi.
Sununda Terek Nehrinin Kafkas Dağlan eteklerindeki kaynağından çıkıp Hazar Denizi'ne kadar olan yaklaşık 200 millik yolculuğuna başladığı yere vardılar. Yamaçlardan hızla akan nehir suları teknelerin

akıntıya karşı ilerlemesini iyice zorlaştırıyordu. Bir süre sonra İshak, isteksiz bir tavırla, artık tekneleri bırakmaları gerektiğini söyledi.
Tekneleri kıyıya çektiler ve karaya çıkıp adı Dzauga olan köye gittiler. İki tayfa teknelerde kaldılar ve bir süre sonra akıntı aşağı yol almaya başladılar, onlar evlerine döneceklerdi. Polovtsi askerleri onları görse bile iki yalnız adama bir şey yapmazlar diye düşünüyorlardı.
Köyde birkaç gün kaldılar ve dağ yollarında yapacakları yolculuk için gerekli olan her şeyi aldılar. Silahlı beş adam birkaç düşmanca bakışa aldırmadan alışverişlerini yaptılar ve hiçbir sorunla karşılaşmadılar. Birkaç eşek satın aldılar ve geçitten geçip gidecek olan bir tüccarlar kervanına katılmak için onlarla bağlantı kurdular. Kervan başına verilen bir altın tüm işlerini halletti.
Kötü hava koşullarından korunmak için erkekler gibi giyinmiş olan Yochebed kendisine özel davranılmasmı istemiyordu. Davut ona erkek kıyafeti giymesini söylerken yine işin pratiğine kaçmıştı, çünkü aslında dinî kurallara göre erkek kıyafeti giymek haramdı, yasaktı. Tanrı'nm onları anlayacağına
124
inanıyordu, aksi halde Tanrı her koşulda dinî yasalara uymalarını ister, insanlara düşünmeleri için akıl vermezdi.
Davut uzun yolculuk sırasında Yochebed'i iyice tanımış, takdir etmişti ve doğru kararı verdiği için kendisini de kutluyordu. Genç kıa onlara hiç yük olmamıştı. Onun güzelliği ve tatlı çekiciliği yolculuğun yorgunluğunu hissettirmemişti Davut'a. Genç kızın şarkıları onun işlerini hafifletmiş ve etrafta yabancılar olmadığı zaman açtığı altın sarısı saçları Da-vut'un adeta güneşi olmuş, onu aydınlatmıştı.
Zamanı gelince aldıkları her şeyi eşeklerine yüklediler ve tüccarlar kervanının arkasına takıldılar. Terek'in sahilini takip ederek yamaca, Daryal Geçidi'ne doğru tırmanmaya başladılar, irtifa arttıkça suların akış hızı da artıyordu.
İrtifayla beraber arazi de gittikçe daha sarp hale geldi ve ilerlemeleri güçleşmeye başladı. Üzerlerinde, kendilerini hava akımlarına kaptırıp dolaşan ve kayalıkların arasında süzülerek av arayan bir sürü büyük kartal dolanıp duruyordu. Güneş ışınları altında parlayan sarı beyaz tüyleri onlara olağanüstü bir görüntü veriyordu. Tırmandıkları keçiyolunun her iki tarafında gökyüzüne doğru yükselen sipsivri kayalıklar vardı.
Çok ağır ilerliyorlardı. Tırmandıkça hava da soğuyordu ve bir süre sonra kaim giysilere rağmen üşümeye başladılar. Davut Yochebel'i düşünüyor, onun için üzülüyordu.
Bir noktadan sonra, kayalık dağın kenarında bir raf gibi çıkıntı yapmış daracık bir yolda eşeklerin önüne geçip onlara rehberlik yapmak zorunda kaldılar. Altlarında Terek, iki kayalık duvarın arasında, daracık bir boğazdan aşağı doğru çılgın gibi akıyordu. Raf gibi çıkıntı yolun sonuna gelince biraz durup dinlendiler, tırmanış birbirine yakın ve kar kaplı iki tepeye doğru devam ediyordu.
Bir tepeyi aştıktan sonra yolun bu kez aşağıya, bir vadiye doğru devam ettiğini gördüler. Bir süre sonra yolun kenarında bir lahit mezar gördüler, üzerinde bir haç vardı.
125
Davut Kafkas Dağları'nm bu tarafında yaşayanların çoğunun Hıristiyan olduklarını biliyordu. İspanya'da yaşarken Hıristiyanlarla teması pek fazla olmamış, Müslümanlardan daha çok hoşlanmıştı. Cordoba'da Haham Maimon ona, Kutsal Topraklara giden Haçlıların Avrupa'da pek çok Yahudi kestiğini ve 1099'da Kudüs'ü aldıklarında da daha çoğunu öldürdüğünü anlatmıştı.
Davut şimdi bu bölge insanlarının Yahudilere karşı nasıl davranacağını merak ediyor, endişeleniyordu. Kervanda bilmedikleri bir dil konuşan adamlar onlara karşı pek de dostça davranmamışlardı. Bunun nedeni yabancı olmaları mıydı? Ya da Hazar veya Yahudi olmaları mıydı acaba? Gürcistan topraklarına girdikleri zaman kervan başı ona işaretle artık kervandan ayrılmaları gerektiğini anlattığında bunun nedenini anlamamıştı ve hâlâ da anlayamıyordu.
126
BÖLÜM 8
, yeni bîr yaşam
Birkaç günden beri başka bir nehir yatağını izleyerek güneye doğru gidiyorlardı ve bir gün bir tepede nehre bakan büyük bir yapı gördüler. Davut ve Aaron diğerlerini aşağıda bırakıp onun ne olduğunu anlamak için tepeye tırmanmaya başladılar.
Bina bir kiliseydi, ama Davut böyle bir kiliseyi İspanya'da bile görmemişti. Bina tamamen taştan inşa edilmişti ve adeta bir kaleyi andırıyordu. Kubbeli ana bina sekiz köşeliydi ve çevresinde başka küçük binalar vardı. Binanın çevresi tepeyi olduğu gibi saran yüksek bir duvarla çevrilmişti.
Kapıya yaklaştıklarında Davut orada, üzerinde iki melek olan bir madalyon oyması gördü, melekler bir haç taşıyorlardı. Davut'un hoşuna gitti bu. İspanya'dan ayrıldığından beri ilk kez böyle güzel bir sanat eseri görüyordu. Uygarlığa dönüyordu ve içinde garip bir sevinç dalgası kabarıyor gibiydi.
Onları içeri kabul eden rahip uzun siyah bir cüppe giymişti. Davut onun sorularını anlamıyor, rahip de Hazar dilini bilmiyordu. Davut onunla Arapça konuşmaya çalıştı ve biraz anlaşır gibi oldular. Rahip birden başka bir dilden konuşmaya başlayınca Davut'un zihninde bir takım anılar canlandı, Haham Maimon'un çalışma

odasını ve Samandar'a gelip günlerce onunla konuşmuş olan Alexander adlı tüccarı hatırladı, rahibin konuştuğu dili anlamıştı, Yunanca'ydı bu.
Davut bu uzak ülkede birçok insanın Yunanca konuştuğunu öğrenince iyice şaşırdı. Komşu ülke Bizans İmparatorluğu'nun diliydi bu. Bizans 130 yıl önce Gürcistan'ın güney batı bölgesini işgal etmiş ama 40 sene sonra Selçuk Türkle-
127
ri'ne kaptırmıştı o topraklan, o zamandan beri bölgede tüccarlar Yunanca konuşuyor ve aynı dil rahiplerden de isteniyordu.
Gürcü Hıristiyan Kilisesi 500 yıldan fazla bir zamandır Yunan Ortodoks kilisesinin otonom bir parçasıydı, yerel ayinler Gürcü dilinde yapılıyordu, ama rahiplerden yine de Yunanca bilmeleri isteniyordu. Davut Yunanca konuşabileceğini anlayınca Haham Maimon'a ve tüccar Alexandeı/a içinden teşekkür etti. Konuştuklarını arkadaşlarına da tercüme edebilecekti.
Davut rahibe, "Dağları aştığımız için çok yorgunuz," dedi. "Her şeyimiz tükendi ve önümüzde uzun bir yolumuz var. İhtiyaçlarımızı nereden satın alabiliriz ve nerede kalabiliriz?"
Rahip birden şaşırdı. "Kıyafetiniz ve peoth, Hazar'dan gelen Yahudiler olduğunuzu gösteriyor. Buraya gelen ilk Hazar değilsiniz, ama Yunanca konuşan ilk kişisiniz. Bunu nerede öğrendiniz?"
Davut/'Bunu anlatmak uzun sürer," dedi. "Bu konuyu daha sonra konuşuruz."
Rahip, "Ben Peder Alexi'yim," dedi. "Dzhvari'ye hoş geldiniz, burası Haç Kilisesi ve burada kalabilirsiniz. Ama nehri biraz daha takip ederseniz Mtzkheta kasabasına varırsınız. Orada size benzeyen insanlar da var. Hatta küçük bir sinagog da var orada."
Davut yakınlarda bir sinagog olduğunu öğrenince o kadar şaşırdı ki bunu Aaron'a söylerken de Yunanca konuştu. Ama arkadaşının yüzündeki şaşkınlık ifadesini görünce ne yaptığını hemen anladı ve Hazar diline geçerek ona durumu tekrar anlattı.
Aaron da heyecanlanmıştı şimdi. Akşam karanlığı başlamıştı ve bu yüzden geceyi Dzhvari'de geçirmeye karar verdiler. Aaron diğerlerine haber vermek için giderken rahip Da-vut'a akşam yemeğine kadar dinlenebileceği bir yer gösterdi.
128
Peder Alexi, "Merakımı affedin," dedi. "Ama sizden önce Yunanca konuşan Hazar hiç görmemiştim. Nerede öğrendiniz bu dili?"
"Bir süre İspanya'da eğitim gördüm. İbrani kitapları kadar başka kitaplar da okuyup inceledim. O yıllarda başka diller de öğrenmek durumunda kaldım."
Rahip şaşırdı ve, "İspanya ha!" dedi. "Bir bilim adamısınız, belki de bir haham, öyle mi?"
Davut rahibe kuşkuyla baktı, ama ona doğruyu söylemeye karar verdi. Sessizce başını salladı ve rahip gülümsedi. "Mtzkheta' daki haham iyi bir dostumdur. Burada olduğunuzu öğrenince sevinecek, heyecanlanacaktır."
Rahibin bu sözleri Hıristiyan topraklarına girdiğinden beri tedirgin olan Davut'un içindeki tüm kuşkulan yok etti. "Misafirperverliğiniz için size çok teşekkür ederim Peder Alexi," dedi. "Yahudi olduğumuz için bu topraklarda endişeliydik."
Rahip onun onur unvanını kullanıp Davut'u şaşırttı ve, "Haham Davut," dedi. "Biz Avrupa'dan gelmiş barbar Haçlılar değiliz. Bu kilise 500 yıldan fazla bir zamandır burada. Ayrıca Krallarımızın, Bagratid'lerin kökenleri İsrail Kralı Davut ve Solomon'a kadar gider. Yahudilerden nefret edilmez burada, ama onların da Hz. İsa'ya iman etmelerini isterdik elbette."
Davut, rahibin Gürcü kralları hakkında söylediğine pek inanmamıştı ama bunu ona belli etmedi. Rahibe bir cevap vermeye hazırlanıyordu ki arkadaşları içeri girdiler ve Peder Alexi gözlerini Yochebed'e dikti, erkek kıyafeti giymiş olmasına karşın onun kadın olduğunu anlamıştı. Ama o Davut gibi saklamadı duygularını.
"Siz Daryal Geçidi'nden bir kadın mı geçirdiniz?" Davut, "O benim karım olacak," dedi. "Onu arkada bırakamazdım."
Rahip, "Pekala," dedi. "Ona ayrı bir yer veririz. Ona yemek ve ayrıca bir kadın kıyafeti de vereceğiz." Bunu söyler-
129
ken başmı iki yana salladı, oraya bir kadın getirilmesi hoşuna gitmemişti. "Erkekler büyük salonda keşişlerle beraber yemek yiyebilir. Ama oraya kadın giremez."
"Anlıyorum Peder Alexi, ben ona anlatırım durumu. Eğer burada adetse yabancıların yanında tekrar peçe takar o da."
"Tiflis gibi Mtzkheta da 400 yıldan fazla bir süre Müslüman etkisinde kaldı. Bölge Hıristiyan oldu, ama adetler 30 yıl içinde değişmedi elbette, ona peçe de buluruz."
Mtzkheta kasabası Dzhvari'nin bulunduğu tepeden görünüyordu. Davut ve grubu ertesi sabah tepeden kasabaya baktıklarında, orada adeta çevredeki dağlarla rekabet etmek ister gibi duran dev gibi bir bina gördüler. Muazzam bina çevresindeki diğer binalara tepeden bakar gibiydi, onun da gövdesi ve kubbesi

sekiz köşeliydi, ama Dzhvari'den daha büyüktü, onun da bir kilise olduğunu anladılar. Onun çevresinde de yüksek surlar ve gözetleme kuleleri vardı.
Peder Alexi'ye teşekkür ve veda ettiler ve kasabaya inip sinagogu aradılar. O büyük bina katedraldi ve sinagogun da ona yakın olduğunu öğrenmişlerdi. Katedralin kubbesi her yerden görüldüğü için onu kolayca buldular.
Önlerinde yapının bir ucunda kemerli bir kapı vardı, buradan daha küçük bir binaya giriliyordu ve onun arkasında yine muazzam bir penceresi olan bir başka büyük bina göze çarpıyordu. Sekiz kenarlı ve yüksek kubbeli bina da onun ar-kasındaydı.
Samandar'dan pek ayrılmamış olanlar bu muazzam yapının karşısında şaşkınlıklarını gizleyemediler. Binanın yüksekliği 30 metreden fazlaydı ve bir ucundan diğerine uzunluğu ise bunun iki katı kadardı. Orada durup uzun süre seyrettiler onu. Davut Cordoba'da birçok büyük kubbeli cami ve
130
I
Constantinople'da da gemiden Aya Sofya'yı gördüğü için onlar kadar etkilenmemişti, ama böyle küçük bir kentte bu kadar büyük bir bina görünce de şaşırmıştı elbette. ¦
Binaya biraz daha yaklaşınca ona bakmak için başlarını iyice kaldırdılar, ama bunu yaparken de şapkaları düşmesin dile tuttular onları. Yanlarından geçen insanlar onların şaşkın hallerine bakıp gülüyor ve katedralleri ile gurur duyduklarını belli ediyorlardı.
Günlerce dağlara tırmanmanın yorgunluğuna rağmen katedralin çevresinde bir tur atmaktan vazgeçmediler. Bir ara önlerine çıkan bir adam onları durdurdu ve Gürcü dilinde bir şeyler söyledi ama Davut başını iki yana sallayarak anlamadığını belirtti ve ona, "Yunanca biliyor musun?" diye sordu.
Adam hemen, "Evet, evet," diye Yunanca cevap verdi ona, "Bizim muhteşem katedrali seyrettiğinizi gördüm, ben bu binanın bakıcısıyım. Katedralin hikayesini dinlemek istersiniz belki diye düşündüm -öyle ilginç ve üzücü bir hikayedir ki bunu herkese anlatmak hoşuma gidiyor."
Adamın anlattığına göre, Sveti-Tskhoveli (Hayat Veren Sütun) Katedralinin inşaatı yaklaşık 150 yıl kadar önce King Georgi I zamanında başlamış ve o zamandan bu yana orada ölüp gömülen tüm kralların döneminde tamamlanmıştı. Davut adamın anlattıklarını hemen arkadaşlarına tercüme etti.
Adam onlara kuzey duvarının yüksek bir noktasını gösterdi, orada bir alet tutan büyük bir insan eli heykeli vardı. "Bu el mimarın eli. Arsukidze genç ve çok parlak bir mimardı ama bir hata yaptı. Bir Dükün kızı olan Shorena'ya âşık oldu ve kız da onu sevdi. Ama ne yazık ki Kral Georgi de o kızla evlenmek istiyordu. Kızın mimara âşık olduğunu öğrenen Kral, genç mimarın sağ elini kestirdi. Zavallı Shorena da bir manastıra gönderildi ve orada öldü. Kral Georgi öldüğü zaman katedrali inşa edenler genç mimarın elini, unutulmasın diye oraya koydular. Elde bir inşaat aleti vardır."
131
Davut hikayeyi arkadaşlarına anlattı ve adama teşekkür etti, sonra da ona sinagogun yolunu sorup öğrendi.
Sinagoga giderlerken kalabalık sokaklardan ve her türlü yiyecek ve eşyanın satıldığı pazardan geçtiler. İspanya' daki kalabalık şehir yaşamını özlemiş olan Davut etrafı hayran gözlerle seyrediyordu. İshak ve diğerleri ise yabancı ve kalabalık bir şehirde kendilerini güvende hissetmek için ellerini kılıçlarının kabzalarından ayıramıyorlardı. Yochebed ise gördüğü her değişik görüntüden zevk alacak kadar gençti ve hiçbir korku ya da endişe hissetmiyordu.
Sinagog büyük bir bina değildi. Büyük katedralin en küçük binasından ve Samandar'daki sinagogdan bile küçüktü, ama Davut onun önünde diz çöktü ve toprağı öptü. Kamburu çıkmış yaşlı bir adam kapıda durmuş onlara bakıyordu.
Davut ona İbranice/'Hazar'dan yeni geldik ve sığınacak yer arıyoruz," dedi.
Yaşlı adam birden canlandı ve neşeli bir sesle, "Kutsal dili konuşuyorsunuz," dedi. "Çok şükür, ölmeden önce İbrani-ce konuşabileceğim birini buldum sonunda. Ben Haham Mo-ses. İbranice konuşuyorsunuz ama kimsiniz siz?"
Peder Alexi, şehirdeki hahamın onları görünce heyecanlanacağını söylemişti Davut'a. Ama beyaz saçlı ve uzun beyaz sakallı yaşlı adamın yüzündeki sevinç ve heyecan ifadesi Peder Alexi'nin söylediğinden de büyüktü. Davut bu yaşlı hahama her şeyi anlatıp anlatmamayı düşündü. Ama Kher-son'a gitmeleri gerekiyordu ve bu yaşlı adama ihtiyaçları olabilirdi, onun için ona her şeyi açıkça söylemek daha doğru olacaktı.
"Bana Haham Davut diyebilirsin, çünkü şu anda ben buyum. Ben aynı zamanda Yusuf un oğlu Davut'um ve birkaç ay öncesine kadar Yahudi Hazar'ın Hakanı idim.
132
Yaşlı haham onun söylediklerini dinleyince önce şaşırdı, sonra onun ve arkadaşlarının yüzlerine baktı. Davut'un söylediklerinin şaka ya da yalan olmadığını anlayınca tekrar ona döndü.
"Diyelim ki ba^ıa söylediklerin doğru, ve Hakansın, o zaman Hazar'ı neden terk ettin?"
"Lütfen, önce içeri girebilir miyiz? Bunları anlatmak uzun sürecektir."
"Elbette, yorgun ve aç da olmalısınız. Ben karımı çağırayım."

"Buna gerek yok Haham. Biz dün gece Peder Alexi'nin misafiriydik ve bu sabah kahvaltımızı ettik."
"Haa! Peder Alexi iyi adamdır, naziktir de. Ama ben yine de karımı çağırayım. Beni takip edin lütfen, biz sinagogun arkasında yaşarız."
Haham Moses'm karısı Esther zayıf, siyah saçlı, kocasından biraz daha genç ve de uzun boylu bir kadındı. O da onları görüp tanışınca en az kocası kadar heyecanlandı, sevindi ve mutlaka bir şeyler ikram etmek istedi. Kadın peçesizdi ve yabancı erkeklerin yanında hiç çekinmeden dolaşıyordu. Boynundan topuklarına kadar inen bir elbise giymiş, saçlarına bir örtü örtmüş, güney bölgelerindeki Yahudilerin adetlerine uymuştu.
Esther onlara tepsilerle meyveler, kurabiyeler getirirken Haham Moses, "Şimdi söyleyin bana," dedi. "Mtzkheta'ya neden geldiniz?"
Davut olayların ihanetle ilgili bölümünü atlayarak, "Ben ve arkadaşların Samandar dışında iken Polovtsi ordusu bizim savunmamızı yardı," dedi. "Hazar düşman eline geçti."
Haham bir süre sessizce ona baktı ve sonra acı çekiyormuş gibi inledi. "O halde her şey bitti. Dedem bana eskiden kuzeydeki Yahudi İmparatorluğu Hazar'ı anlatırdı hep. O ülkenin Polovtksi ve Rusların eline geçtiğini anlatmıştı bana. Ama Samandar'da hâlâ Yahudilerin yönetimde olduğunu tüccarlardan duyuyorduk."
133
"Şimdiye kadar doğruydu bu Haham Moses. Ben bunun canlı tanığıyım."
"Biz onlara inanıyor ve bir Yahudi ülkesi olmasına seviniyorduk, ama..."
Davut yaşlı hahamın gözlerinin dolduğunu fark etti. "Madem ki Samandar'ı bu kadar önemsiyordunuz, o halde neden gelmediniz oraya?"
"Buradaki cemaatimi terk mi edecektim yani? Hayır. Bizim köklerimiz burada, bozkırlarda dolaşmaktan iyidir bu yaşam tarzı. Burada Polovtsi tehdidi de yok. Ama uzun yıllar önce ölümden kaçan bir Yahudi ailesini Hazar'a göndermiştim. Ama şimdi söylediğinize göre Yahudi egemenliği orada da son bulmuş. Büyük bir kayıp bu Ezekiel'in kehanette bulunması gibi, artık İsrail tekrar bizim olana ve Tanrı ölüleri diriltene kadar hiçbir yerde egemen olamayacağız."
Davut, "Ben Hazar'ın sonunun gelmesine izin vermeyeceğim Haham!" dedi. Yaşlı din adamını dinleyince, daha önce arkadaşlarının önünde söylediklerini yapmaya bir kez daha karar verdi. "Kherson'a gidecek ve orada dağınık halde yaşamakta olan, eski imparatorluğun kalıntılarını bir araya getirerek bir Hazar ordusu kuracağım."
Haham gülümsedi ve, "Tanrı senin yanında olsun evlat," dedi. "Bunun zamanı geldi de geçiyor. Dedem böyle bir orduya katılmayı her zaman isterdi."
Davut gülümsedi. Biliyordu bunu. Hazar'ı kurtarmak için savaşacak çok insan bulacağından emindi. Bu konuda daha önce pek umutlu görünmeyen İshak ve Aaron'un yüzlerinde bile şimdi umut ışıltıları parlamaya başlamıştı.
Yochebed'in yüzünde de aynı umut ifadesini gören Davut, "Ama bundan önce yapmamız gereken bir şey var," diye devam etti. "Senden bir nikah kıymanı istiyorum Haham. İşte bu Yochebed, benim karım olacak. Seni bulana kadar bekledik, ama daha fazla da beklemek istemiyoruz."
Yaşlı Haham, "Buraya gel kızım," dedi. Yochebed utangaç bir tavırla onun yanma gitti, ama Peder Alexi'nin verdiği
134
elbiseyle dolaşmak hoşuna gitmiyordu. Üzerinde boynundan ayaklarına kadar inen siyah bir elbise vardı ve yüzünde-jü peçeden önünü zor görüyordu. Erkek kıyafetiyle dolaşırken hissettiği özgürlüğü özlemişti.
Haham onun aklından geçenleri okumuş gibiydi.

"Çok uzun ve yorucu bir yolculuk yaptın kızım. Bizim buradaki Yahudi toplumumuzda peçe takmak ya da böyle uzun siyah elbise giymek zorunda değilsin. Sadece başını örtmen yeterli. Bu üzerindekileri sadece Müslümanların olduğu yerde giyersin.
"Üzerindeki bu kıyafetle evlenmek isteyeceğini hiç sanmıyorum kızım. Sen giyinip hazırlanırken karım da sizlere ev sahipliği yapacaktır. Şansın varmış ki benim de senin yaşında bir kızım var ve sadece birkaç ay önce evlendi. Gelinliğini ödünç olarak sana vereceğine eminim."
Davut konuşmayı tercüme edince Yochebed'in tüm üzüntüsü kayboldu, neşesi yerine geldi, demek Davut evlenmelerini ileri bir tarihe atmayacak, hatta Kherson'a varmalarını bile beklemeyecekti. Konuşmanın gelinlikle ilgili kısmını duyunca genç kız sevinçle zıpladı ve hahama biraz daha yaklaştı. Ama haham karısından başka bir kadına dokunmayacağına dair ettiği yemine sadık kalmak için geriye sıçradı, genç kızın kendine dokunmasından korkmuştu. Genç kız onu ölen babasının yerine koyup öpmek istedi ama yapamadı bunu.
Kısa bir süre sonra onların gelişini Mtzkheta'da yaşayan 23 Yahudi ailesi de duydu. Bazıları Hazar için yas bile tutmaya başladılar. Fakat üzüntünün yanında neşe ve sevinç de vardı, çünkü büyük bir kutlama yapılacaktı. Son Hakan Mtzkheta'da evlenecekti.
135

Fakat düğünün, Davut'un istediği gibi hemen yapılması mümkün olmayacaktı. Herkes hazırlıkların iyi yapılması gerektiğini söylüyordu. Uygun bir ketubah kolay olmazdı. Davut Yochebed'in gözlerindeki mutluluk ifadesini görünce Kherson'a gidişlerini birkaç hafta daha erteleyebileceğim düşündü.
Bir süre sonra her şey hazırdı ve Mtzkheta'daki küçük Yahudi toplumu uzun zaman unutulmayacak bir düğün yaptı. Şehirdeki herkes geldi düğüne, leziz yemekler yendi, su gibi şarap içildi.
Yochebed ödünç olarak verilen gelinlik içinde salona girdiğinde, yüzü ve saçları gelinliğin tülüyle örtülü olmasına rağmen Davut, karısı olacak olan genç kızın muhteşem güzelliği karşısında şaşkınlığını gizleyemedi. Gökyüzü renginde, açık mavi renkli olan gelinliğin üzerindeki altın işleme süsler gaz lambalarının altında pırıl pırıl parlıyordu.
Haham Moses duasını okurken Yochebed, adet olduğu üzere Davut'un çevresinde yedi kez döndü. Nikah töreni uzun yıllardan beri Mtzkheta'da yapılan düğünlerde kullanılan çok güzel bir gölgeliğin altında yapıldı. Gölgeliği havada tutan dört direği, İshak, Aaron ve onların muhafızı olan iki Hazar askeri tuttular. Yochebed'in yolculuk arkadaşları şimdi onun ailesi, ve Davut da kocası olmuştu. Yine adet üzere gelinle damat aynı kadehten şarap içtiler ve sonra Davut bardağı topuğuyla kırdı. Yochebed artık Davut'un karısı ve yok olan krallığın Hatunu idi.
Şehirde yaşayan Yahudi aileler değişik yerlerden gelmişlerdi oraya, onları kutlamak ve bilgi almak için yanlarına gelenler Yunanca, Arapça ve Ibranice konuşuyorlardı. Bazıları bu şehirde doğmuş ve büyümüştü ki toplumun resmi olmayan lideri Judah da bunlardan biriydi.
Judah, Davut'a Arapça olarak/'Burada, Mtzkheta'da kalacak mısınız?" diye sordu.
"Hayır, Kherson'a gideceğim."

"Orada hiçbir şey yok, gitmeyin oraya." "Gitmeliyim, bir ordu kurup halkımı kurtarmam gerekiyor." "Neler hissettiğinizi anlıyorum, ama orada da yapabileceğiniz bir şey olacağını sanmıyorum." "Ne demek istiyorsunuz?"
Judah, "Mtzkheta şimdi sakin, sessiz bir yer, yaşamak için uygun," diye konuştu. "Kral Dimitri Yahudilere karşı değil. Şimdi babasının döneminden daha rahatız, babasının adı da Davut'tu ve Tiflis'le bu şehri yüzlerce yıldır yöneten Müslümanlardan aldı. İyi bir adam ve Yahudi toplumunu rahat bıraktı, sadece vergi alıyor bizden. İnsanlar senin peşinden gelip savaşa gitmez. Kherson'da da aynı şey olacaktır."
Davut konuyu değiştirdi ve merak ettiği bir şeyi sordu ona, "Kralın babasının adı Davut'muş, öyle mi? Rahip bana kraliyet ailesinin kökenlerinin Israil'li Davut ve Solomon'a kadar gittiğini söyledi, doğru mu bu?"
Judah gülümseyerek, "Evet, bunu söylüyorlar," diye cevap verdi ona. "Bizi rahatsız etmemelerinin bir nedeni de bu zaten, ve biz de bunun yalan olduğunu söyleyecek kadar aptal değiliz herhalde."
Davut'la Arapça konuşan bir başka Yahudi, yaklaşık 100 yıl önce Selçukluların eline geçen Tebriz'den gelmişti. Daha önce putperest olan bu Türk boyu Müslüman olmuştu ve iran'la, Ortadoğu'daki başka bölgeleri de kontrol ediyordu. Oradaki hükümdar Yahudi topluluğun vergilerini artırmış ve bu Yahudi de ailesini alarak komşu Gürcistan'a kaçmıştı. Düğüne gelen Yahudilerden bazıları, Ruslar'm Itil'i tahrip etmelerinden sonra, yani yaklaşık 200 yıl önce buraya gelen ailelerin torunları ya da Yahudi Hazar'dan kaçan ailelerdi. İçlerinde hâlâ Hazar dili konuşabilenler de vardı. Hazar krallığının ve misafirlerin başına gelenler hepsini üzmüştü.
Konu hakkında bilgisi pek olmayanlar, krallığın küçük °ir bölümünün hâlâ yaşadığını öğrenince sevinmişlerdi. Bunların içinde iki de Hazar dili konuşan vardı. Bunlar bir-

kaç yıl süresince hep yer değiştirmiş ve sonunda Kher-son'dan çıkıp Mtzkheta'ya gelmişlerdi. Davut onları bir köşeye çekti ve, "Ben Kherson'a gidiyorum," dedi. "Bir zamanlar Batı Hazar olan o topraklarda yaşayan Yahudileri bir araya toplamak istiyorum. Onlardan bir ordu kurup Hazar'ı kurtaracağım."
İki adam şaşkın gözlerle birbirlerine baktılar. Sonra biri, "Bunun için çok geç," diye konuştu. "Orada dindar Yahudi sayısı çok az. Çoğu bizim gibi güneye geldiler ya da güvenli Yahudi toplumları bulmak için batıya göç ettiler. Sen Yahudi Hazar'ın son Hakanı'sm diye kimse kalkıp peşine takılmaz orada. Sen 150 yıl geç kaldın!"
Davut şaşırmıştı, ikinci adamın yüzüne baktı, ama o da arkadaşının söylediğini doğrular gibi başını salladı. Davut düğünde eğlenen insanların arasından ağır adamlarla yürüyüp geçti ve Haham Moses'in çalışma odasına gitti. İshak onun yokluğunu fark etmiş ve buraya gelip bulmuştu onu.
İshak, "Nedir bu suratın Davut?" dedi. "Bugün senin düğün günün, bir şeye canın mı sıkıldı?"
Davut ona Kherson'dan gelen adamların söylediğini anlattı. "Benim Hazar'ı kurtarma planım ve umutlarım, hepsi birer rüyadan ibaretmiş. Bunu düşünemeyecek kadar aptal-mışım meğer."
"Üzülme Davut, bu da güzel bir rüyaydı işte. Onların sana söylediklerini Aaron ve ben zaten biliyorduk. Rus topraklarından Samandar'a gelen Yahudi tüccarlar yıllardan beri söylerlerdi bunları. Sen uzun yıllar İspanya'da kaldığın için bilmiyordun bunları."

"O zaman biz bu berbat yolculuğu boşuna yaptık. Keşke Samandar'a gidip Hazar ile birlikte ölseydik, daha iyi olurdu." Haham Moses onlara görünmeden kapıda duruyordu. Konuşulanları duymamıştı, ama Davut'un yüzündeki üzüntü ifadesini görünce içeri girdi. Davut ona İbranice olarak durumu anlatınca Hamam, "Hayır Davut," dedi. "Öleceğini bi-

lerek Polovtsi'ye karşı gitseydin günah işlemiş olurdun, çünkü intihar olurdu bu. Ama şimdi burada özgür ve evli bir erkeksin, önünde uzun ve mutlu yıllar var. Savaşçı olmasalar bile birçok Yahudi bilim adamı çocukların olacak. Baban da senin yaşamanı isterdi. O seni bir savaşçı olup ölesin diye göndermedi İspanya'ya."
"Peki ama ne yapacağım ben şimdi, Haham? Ticaret yapamam, çiftçilik yapmayı da bilmiyorum ve şimdi bir de karım var. Reuben'in bize çeyiz olarak verdiği altınlar fazla dayanmaz ki."
Haham, "Üzülme Davut," dedi. "Sanırım sen Gürcistan'da bulunan en eğitimli ve bilgili adamsın. Bu kadar yabancı dil bilen bir insanın iş aramasına hiç gerek yok, işler sana gelecektir. Ya da eğer istersen ben haham olarak yerimi sana terk edebilirim ve Mtzkheta Yahudilerinin dinî lideri olursun. Ben artık çok yaşlandım."
Davut gitti ve kucakladı onu. "Bu teklifine teşekkür ederim, ama yapamam bunu Haham. Tekrar din ve eğitim yaşamına dönmek de hoşuma gider elbette, ama halkımı terk edemem ben. Onlar tekrar özgür olmalılar. Onlar Yahudi olarak yaşamaya devam etmeliler."
"Tanrı'nm izniyle bunlar zamanla olacaktır. Hayallerinden vazgeçme ve onları gerçekleştirmek için elinden geleni yap. Ama sen ölürsen hayallerin de seninle beraber ölürler. Yaşamalısın Davut!"
Davut yaşlı hahama baktı ve onun söylediklerini doğru buldu, adam haklıydı. Fakat annesini, Haham Ezra'yı ve Hazar halkını da unutamazdı. Tanrı'nın da onları asla terk etmeyeceğinden, unutmayacağından emindi. Tanrı ona Sa-mandar'ı Polovtsi'den kurtarma yolunu gösterene kadar bekleyecekti.

BÖLÜM 9 ARABULUCU
Düğün gecesi için, evlenen çiftin dışında her şey hazırlanmıştı. Yochebed evlenme çağma yaklaşmıştı ama ona evliliğin ne olduğunu, nasıl yapılacağını anlatacak bir annesi yoktu. Davut'a da nasıl evlenip bir eşe sahip olması gerektiğini anlatan bir babası olmamış, yetişme çağını İspanya'da yaşamıştı. Tam aksine, hocası olan haham, kadınlardan uzak durmasını ve din derslerine çalışmasını tavsiye etmişti ona. İkisi de bu konuda hiçbir şey bilmiyorlardı ve nasıl bir araya gelecekleri konusunda hiçbir fikirleri yoktu.
Gerdek odasının duvarları renkli süslerle çok güzel süslenmiş ve oda hafif bir kandil ışığıyla aydınlatılmıştı. Duvarlardan birindeki küçük pencereden içeri temiz hava ve biraz da ay ışığı giriyordu. Duvarlardan birinin önündeki geniş divan hem yatak ve hem de oturma ve yemek yeme yeri olarak kullanılıyordu. Divanın üstüne Haham Moses'ın kızı için kullanılmış olan basit örtü değil de kalın bir İran halısı yayılmıştı.
Odanın kapısı onların arkasından kapandığında genç evliler sinagogdan çıkanların seslerini dinlediler ve bir süre birbirlerine baktılar. Sonra Davut onun yanma gitti ve elini tutarak Yochebed'i kendine doğru çekti.
Davut yumuşak bir sesle, "Babana verdiğim sözü tuttum Yochebed," dedi. "Senin bir eş olarak haklarını belirleyen bir ketubah hazırlandı ve bir haham da bizi evlendirdi. Şimdi birbirimize söz vermeliyiz."
Birbirlerine sıkı sıkıya sarılıp öpüştüler, ama bir insan evlenene kadar sadece annesini öperdi ve bu öpüşme de bir anne öpüşmesine pek benzemiyordu. Davut'un burnuna genç

karısının saçlarından dağılan gül kokuları geldi ve birden heyecanlandı, içinde bir şeyler kıpırdar gibi olmuştu. Genç karısını biraz daha kendine çekince onun vücudunun temasıyla bir şeyler olduğunu anladı, yeni bir duyguydu bu, daha önce hissettiği hiçbir şeye benzemiyordu.
Yochebed'in dudakları onun boynunda dolaşırken tüm vücudu titredi, şaşkındı. Elleriyle karısının belinden aşağısına dokundu. Bir kadının bacakları arasında olanlara dair bir şeyler okumuştu bir zamanlar ama o yere eliyle dokunmak okumaya hiç benzemiyordu.
Yochebed'in genç vücudu Davut'un vücuduna iyice yaslanmıştı. Biraz sonra Davut'un erkeklik organını hissetti. Küçükken bir gün bir hizmetçinin erkek bebeğinde küçük penisi görüp ne olduğunu sormuş, kadın da ona gülerek anlatmıştı onun ne olduğunu. Kıkırdayan hizmetçiden bir şeyler öğrenmişti ama eksikti öğrendiği.
Yochebed kocasının göğsüne yaslanmaktan zevk alıyordu, ama henüz tam olarak gelişmemiş göğüslerinin tepkileri sessizdi. Davut belki de birleşmelerini tamamlayacaktı ama genç kız onun kendisini şimdi yaptığı gibi sadece kucaklamasını, öpmesini ve vücudunu okşamasını bekliyordu.
Davut onu divana götürüp yatırdı ve kendisi soyunmaya başladı. Yochebed birden doğruldu ve, "Bekle," dedi.
Genç kız kalkıp yağ kandilinin yandığı yere gitti, onu söndürdü ve yerine döndü, oda şimdi sadece pencereden giren ay ışığıyla çok az aydınlanmıştı. Yochebed ona sırtını döndü ve yavaşça soyunmaya başladı. Son günlere kadar yabancı erkeklere yüzünü bile göstermeyen bir genç kız olarak, kocası bile olsa

bir erkeğin önünde soyunmak hiç de kolay bir şey değildi. Annesi ölmeden önce ona, çıplaklığın bir Yahudi kadını için hem utanç verici ve hem de günah olduğunu söylemişti.
Genç kız üzerindeki son çamaşırı da çıkarırken Davut onun loş odada hafifçe titrediğini fark etti. Bunun havanın
141
serinliğinden olmadığını biliyordu. Karısının yanma gitti ve onu tutup yavaşça yumuşak İran halısının üstüne yatırdı. Odanın karanlığında onun vücudunu tam olarak görmeden okşamaya başladı, ve kaşif yeni bir dünyaya girerken Yoche-bed hâlâ titriyordu.
Yochebed tabureye oturmuş uzun sarı saçlarını fırçalıyordu. Mtzkheta'da geçirdikleri son birkaç ay, her evli kadında olduğu gibi, onda da bazı değişikliklere neden olmuştu. Düğün gününden beri yaşadıklarını hatırlarken kendi kendine bir şarkı mırıldanıyordu.
İlk haftalar zor günler yaşamışlardı. Davut, ülkesini kurtarma hayalini gerçekleştirme olanağı bulamayacağını anlayınca her şeye küsmüştü sanki. Günler hızla geçip giderken Yochebed şehirdeki Yahudi kadınlarından ev işleri öğrenmeye başlamıştı.
Davut'un yaşamında büyük değişimler oluyordu ve kendisini bu yeni yaşama uydurmaya çalışırken karısı da ona yardımcı olmaya, onu teselli etmeye çalışıyordu. Yochebed babasını kaybetmişti, ama Davut'un kayıpları daha büyüktü, annesini, krallığını ve yaşadığı hayat tarzını yitirmişti o. Artık kimseye emir verecek durumda değildi.
Düğünden sonra geçen birkaç hafta boyunca Davut Mtzkheta'ya yerleşme konusunda hiçbir şey yapmadı. Haham Moses'm misafiri olarak, evlenen kızının boşalttığı odada kalıyorlardı. Küçük bir odaydı burası, ama Kafkas Dağları'nı aşıp gelmiş gençler için yeterince konforlu ve rahattı.
Yochebed alışverişlerinde ve yemek işlerinde hahamın karısına yardım ediyordu. Pazarda neyi nerede bulacağını öğrenmişti ve Hazar diliyle, ya da işaretle derdini anlatarak istediğini alabiliyordu. Bir süre sonra Haham Moses onlara
142
küçük bir ev buldu ve onu kiralamak için biraz daha para harcadılar.
Bir gün Dzvari'den Peder Alexi onları ziyarete geldi. Davut onu görünce sevindi ve bir süre için de olsa üzüntüleri unutur gibi oldu. Rahip gidince Davut karısına, Peder Ale-xi'ye eski Ahit'i okuyabilmesi için İbranice öğreteceğini ve bunun için de rahibin ona para ödeyeceğini söyledi.
Yochebed rahibe teşekkür borçlu olduklarını biliyordu. Alexi'nin dil dersi almak istemesi Davut'un moralini düzeltmiş, ona bir iş sağlamış ve bir süre için, çok olmasa da bir para kazanmasına neden olmuştu. Davut ayrıca onun sayesinde Yunanca lisanını ilerletmiş ve sokakta insanlarla konuşabilecek kadar Gürcü dili de öğrenmişti. Bir süre sonra sokaktaki insanlarla Gürcü dili, Yunanca, Arapça, Hazar dili ya da Selçuk Türkçesi ile rahatça anlaşabilecek hale geldi. Selçuklular" m, Hazarlar ve Polovtsi ile aynı Türk boyu kökenine sahip olduklarını öğrendi. İran dili olan Farsça'yı henüz öğrenememiş ama o konuda da çalışmaya başlamıştı.
Bir süre sonra bazı değişiklikler oldu ve Peder Alexi, Sve-ti-Tskhoveli katedralinde ölen bir rahibin yerine, Gürcü Kilisesi Patrik yardımcılığa atandı. Davut'un arkadaşı önemli bir din adamıydı artık.
Yochebed Davut'un eve girip seslendiğini duyduğunda hâlâ saçlarını fırçalıyordu. Sesinden Davut'un heyecanlı olduğu anlaşılıyordu. Yochebed koşup karşıladı onu.
Davut mutlu bir ifadeyle, "Peder Alexi beni çağırmış," dedi. "Sanırım başka bir iş buldu bana."
Rahip Davut'u gülümseyerek karşıladı ve onu küçük bir odaya götürdü, içerdeki divan bir halıyla kaplanmıştı ve halının üstünde ciltli kitaplar ve rulolar vardı. Küçük odada bir adam daha vardı.
143
Alexi Yunanca konuşarak, "Davut, bu arkadaş Harun İbn Ali, bu şehirde bir tüccar ve benim de dostumdur," dedi. "Harun, bu arkadaş da sana sözünü ettiğim Hazar, Davut bin Yusuf."
İki adam konuşmadan selamlaştılar ve birbirlerini tanımaya çalıştılar. Harun şişman bir adamdı, pahalı giysiler giymişti ve türbanında kıymetli bir taş parlıyordu. Birbirlerine pek yaklaşmadılar ve Davut, "Selamün aleyküm İbn Ali," dedi. Adam onun Arapça konuştuğunu duyunca gülümsedi ve, "Aleyküm selam," diye karşılık verdi. Davut'un Arapça konuşması onu birden rahatlatmıştı.
"Bana Arapça'yı Cordoba'da öğrendiğini söylediler," diye konuştu. "Bana Cordoba'yı anlat, duyduğuma göre güzel bir yermiş."
Davut ona çok sevdiği Cordoba'dan söz ederken mutluydu ve konuşmasına devam ederken adam bir ara elini kaldırdı ve, "Bu kadarı yeterli," dedi. "Aslında Arapça'yı nasıl konuştuğunu öğrenmek istemiştim. Biraz aksanlı ama güzel, rahat konuşuyorsun. Peder Alexi bana Yunanca da konuştuğunu söyledi. Ayrıca İbranice ve Türkçe de biliyormuşsun, doğru mu bu?"
Davut başını salladı. "Oldukça iyi bilirim."
"Ben çok çeşitli diller konuşan insanlarla ticaret yaparım. Ama yabancı diller yüzünden bazı işler çok ağır yürür ve hatta anlaşmazlıklar, hatalar olur. Bu da büyük sorunlar çıkarır bana. Halen üç tercümanım var. Bazen bir iş konusu için iki tercüman kullandığım oluyor. Örneğin bir Gürcü müşteri ne istediğini Yunanca

tercümanına anlatır, o bunu Arapça'ya, sonra diğeri İbranice'ye çevirir ve o da bir Yahudi tüccarla konuşur ve İran'dan getirilmiş bazı malların satışı için böylece birkaç tercümanın kullanıldığı bile olur."
İbn Ali gülünce Davut ve Alexi de güldüler.
Adam, "Gülüyorum ama bu iş benim zamanıma ve parama mal oluyor," diye devam etti. "Benim baş tercümanım ol-
144
maya ne dersin? Yerini alacağın iki ya da üç tercümana ödediğin"1 parayı ödeyeceğim sana."
Davut gülümsedi ve başını sallayarak teklifi kabul ettiğini belirtti. İbn Ali tercüman olarak tuttuğu adamın bir kral olduğunu bilse ne, yapardı acaba? Davut bunu Alexi'den de gizlemişti. Birden duygulandı ve içini çekti, unvanlar insanın karnını doyurmuyor, bir yuva sağlamıyordu.
O gün öğleden sonra, akşam ayininden önce Haham Mo-ses, Davut ve Yochebed'i ziyaret etti. Yeni evliler Davut'un yeni bulduğu işi kutluyorlardı ve din adamını sevinçle karşıladılar.
"Haham, senin söylediğin gibi, bildiğim yabancı diller sayesinde çok güzel bir iş teklifi aldım, sen bunu söylerken haklıydın."
Haham ciddi bir ifadeyle başını salladı. "Duydum. İbn Ali için çalışacakmışsm."
"Demek duydun bile ha!"
"Duydum ama bu konuda senden daha çok şey biliyorum. Bazı sorunlar çıkabilir."
Hahamın ciddi ifadesini gören Davut'un neşesi birden kaçıverdi. "Nedir yanlış olan? Yoksa İbn Ali denen adam bir hırsız, ya da dolandırıcı mı? Fakat mümkün değil bu. Adam Peder Alexi'nin arkadaşı."
"Hayır, hayır, sorun olan ibn Ali değil. Seni işe aldığı zaman işten çıkardığı üç tercüman sorun çıkaracaktır, ibranice tercümanı benim cemaatimdendir, senin düğününe de gelmişti. İbn Ali onu işten çıkarınca bana geldi."
Davut kaşlarını çattı. "Benim yüzümden işi bozulduğu için üzüldüm, ama benim suçum değil ki bu. Paraya ihtiyacım var ve bu işi alacağım."
145
"Mesele o değil Davut, elbette üzülmüş ama senin durumunu anlıyor. Sorun olan diğer iki tercüman. O adamlar sana zarar vermek istiyormuş. O da iyi bir Yahudi olarak bana geldi ve seni uyarmamı söyledi."
Yochebed bunu duyunca birden korktu ve, "Oh, Davut!" dedi. "Burada güvende olduğumuzu sanıyordum."
Davut divana gidip oturdu, yüzünde daha önce hiç görülmemiş garip bir ifade vardı. "Bana kolayca zarar veremezler," diye konuştu. "Ben kendimi savunmayı bilirim."
Yochebed ve Moses unutmuşlardı, ama bir barış adamı olan Davut aynı zamanda savaş eğitimi almış bir askerdi.
Yochebed korkuyordu. Davut sabah duasını okuduktan sonra kılıcını ve kamasını beline takarak Ibn Ali'nin pazardaki dükkanına gitti. Mtzkheta'ya geldiğinde beri ilk kez silahlarını alıyordu yanma. O evden çıkar çıkmaz Yochebed gidip İshak ve Aaron'u buldu.
Yochebed artık şehrin sokaklarını iyi tanıyordu, çünkü hizmetçisi ve uşağı yoktu ve her şeyi kendisi yapmak zorundaydı. Kadınlar Hıristiyan egemenliğinde olan bu şehirde evlere kapatılmıyordu. Fakat Kral Davut şehri, 1122'de almadan yaklaşık 30 yıl önce burası yaklaşık 500 yıl süreyle Müslüman egemenliğinde yaşamıştı. Onun için Müslüman adetleri hâlâ geçerliydi ve kadınlar sokakta dolaşırken baştan aşağı kapalı giysiler giyiyor ve peçe takıyorlardı. Yochebed de kapalıyken kendini daha rahat hissediyor ve istediği yere gidebildiğine seviniyordu.
Genç kadın İshak ve Aaron'un nerede bulacağını biliyordu. İki eski savaşçı bölge komutanına silah kullanmadaki yetenek ve ustalıklarını göstermiş ve tekrar asker olmuşlardı, şimdi Gürcü ordusunun.bir barakasında kalıyorlardı. Komu-
146
tan onların Gürcü dili konuşmamasına aldırmamıştı, düşmanı tanısınlar yeterdi onun için. Bölgede bazı haydut çeteleri vardı ve Gürcistan'ın güneybatısında bazen Türklerle çatışmalar da olabiliyordu. Yochebed nizamiyeye gelince nöbetçiye biraz bildiği Gürcü dilinde, "Birini göreceğim," dedi. Nöbetçi başını iki yana salladı, ama Yochebed ısrar ediyordu. "Çok önemli bir mesele.var."
"Buraya kadın giremez."
"Ama bu çok önemli."
"Hadi git işine kadın. Yeni bir sevgili arıyorsan ben boşum."
Yochebed onun ne söylediğini anlamadı, ama yüzündeki yılışık ifadeden hoşlanmadı. Dönüp yakındaki sinagoga gitmeye karar verdi. Belki Haham Moses mesajı İshak'a ulaştırabilirdi.
Esther onu samimi bir gülümsemeyle karşıladı ama yüzündeki ifadeyi göründe endişelendi. "Hahamı görmeliyim. Davut tehlikede."
Esther başını salladı. "Kocam söyledi bana. O da üzülüyor ama yapabileceği bir şey yok."
"Evet var. Haham Davut'un arkadaşları İshak ve Aaron'a haber verebilir, onlar onu mutlaka koruyacaktır. Bunun için yemin etmiş onlar."
"Davut neden söylemiyor onlara peki?"

"O söylemez. Biliyorum bunu, kendisi söylemez. O kendini kolayca savunabileceğini düşünüyor."
"Ah, anlıyorum. Şu erkekler!"
"Lütfen hahamı bul bana."
"Sabah ayini henüz bitmedi, biraz bekleyeceksin."
_ /TN .
İbn Ali, dükkana giren Davut'un kılıç ve kamasını görünce meraklı bir ifadeyle kaşlarını kaldırdı. "Burada silaha Jhtiyacın yok. Bunlar müşterileri olumsuz etkiler."
147
II
Diğer tezgahtarlar müşterilerle meşgul olurken Davut İbn Ali'yi bir köşeye çekti ve "Duyduğuma göre işten çıkardığı tercümanlar bana zarar vereceklermiş." dedi.
İbn Ali şaşırdı ve bir şeyler homurdandı. "İşi kaybedince biraz kızdılar tabii. Ama bunun acısını senden çıkaracaklarını hiç düşünmedim doğrusu. Ama yine de dükkanımda silah istemem."
Davut omuzlarını silkti, kılıç ve kamasını çıkarıp bir kenara koydu, akşam eve giderken alıp götürürdü onları. Sokaklar akşam saatlerinde tehlikeli olabilirdi. O sırada yanında iki erkek müşteri olan tezgahtarlardan biri onu çağırdı.
Bir Gürcü müşteri, "Bu adamın 50 çuval yünüme karşı bana ne vereceğini anlamadım," dedi. "Bu konuyla ilgilendiği açık, ama durmadan onları gösteriyor."
İbn Ali'nin yardımcısı olan tezgahtar tüccar işi sonuçlandırıp komisyonunu almak istiyordu, ama endişeliydi, müşteriler anlaşamıyordu.
Diğer adam Davut'un peoth'una baktı ve İbranice konuşmaya başladı, ama çok değişik bir aksanı vardı ve Davut onun söylediklerini hiç anlamadı.
Adam Davut'a, "Sen Yahudi misin?" diye sordu. "Beni anlayabiliyor musun?"
Davut İbranice, "Biraz," diye cevap verdi. "Ben Yahudi değilim, Rus'um. Ticaret yaptığım Yahudi-ler'den biraz ibranice öğrendim."
Davut başını salladı ve, "Yünle takas yapmak mı istiyorsunuz siz?" diye sordu.
"Evet. Cathay'den ipek kumaş toplarım var. Çok nadir kumaşlar. Bunları yünlerle takas etmek istiyorum."
Davut yünlerin sahibi olan Gürcü'ye döndü. "Senin yünlerine karşılık ipek vermek istiyor," dedi.
Tecrübeli bir tüccar olduğu belli olan Gürcü, "Pekala, ipek kumaş alırım," dedi. "Ama önce görmeliyim topları. İpekten ipeğe fark vardır!"
148
İpek kumaş toplarının sahibi olan adam bir saat sonra küçük bir eşek arabasıyla geri döndü. Davut o arada hiç boş kalmamış, bir Gürcü, bir Selçuklu Türk ve Arapça konuşan bir İranlı arasında tercümanlık yapmıştı. Tüccarların arasında arabulucu olarak çalışmak hoşuna gitmişti.
Rus, Davut'un yanına gelip, "İşte benim ipeklerim," dedi. "Gördüğün gibi çok iyi kalite bunlar."
Davut, "Bunu takdir edecek kişi ben değilim," dedi. "Git onları yünlerin sahibi olan adama göster."
Gürcü ipek toplarına baktı ve her ipek topuna karşı 5 çuval yün vereceğini söyledi. Rus güldü ve, "Şaka mı yapıyor bu?" dedi. "Bir topa 10 çuval isterim."
Davut onun bu söylediğine diğerine tercüme etti, Gürcü kırılmış gibi görünüyordu. Sonra ipek kumaştan bir parçayı ışığa kaldırdı ve, "6 çuval," dedi.'
Rus bunun üzerine, "Yünlerin sende kalsın dostum," dedi. Gürcü'nün elindeki topu aldı ve arabasına doğdu döndü.
Davut, "Dur biraz!" diye seslenince adam durdu ve dönüp ona baktı.
"En son teklifini söyle de ona aktarayım."
"Benim ipeklerim en azından 8 çuval yüne değer. Daha azma vermem."
Davut Gürcü'ye döndü ve, "Bir topu 8 çuvaldan aşağı vermem diyor," dedi. "Eğer ipekleri almak istiyorsan bunu kabul etmelisin dostum. Adam vazgeçip gidiyor, iyi bir teklif bu. İpek kumaşlar çok güzel, keşke karım için biraz alabilsem."
Gürcü Davut'u dinledi ve bir süre düşündü. "Haklısın, iyi bir teklif bu. Pekala, 8 çuval yün vereceğim."
Sonunda takas işlemi tamamlandı. Rus gülümsedi, Gürcü ve ibn Ali'nin tüccarı da gülümsedi, herkes memnundu. Daha sonra İbn Ali bile gülümsedi. Fakat güneş batarken silahlarını alıp akşam karanlığında tenhalaşan sokaklardan evine dönen Davut gülümsemiyordu.
149
Her köşe başı tehlikeli olabilirdi, sokakların köşelerine gelirken elini kılıcının kabzasına atıyor, bir şey olmadığını görünce rahat bir nefes alıyordu. Bomboş bir sokaktan geçerken arkasında ayak sesleri duyar gibi oldu, durdu ve dönüp baktı, ama kimseyi göremedi.
Bir süre yürüdükten sonra, yine hiç kimsenin bulunmadığı bir sokaktan geçerken bir evin önünde kendini birden yerde buldu. Ayağa kalkmaya çalıştı ama yine düştü. Sağ kolu kımıldamıyordu. Arka taraftan birkaç kişinin kendisine doğru koştuğunu duydu. Çaresizdi.

Davut öleceğini anladı ve dua etmeye başladı. O sabah ayininde, kendisine zarar verecek olanlardan onu koruması için Tanrı'ya dua etmemişti. Kendini koruyabileceğini sanıyordu o. İşte şimdi..."
O anda tanıdık bir ses duydu. "Davut! Yaralandın mı?" Birisi onu kolundan tutup kaldırmak isterken acıyla bağırdı ve bayıldı.
İshak ve Aaron'un, Davut'u aralarına almış eve getirirken gören Yoshebed bir çığlık attı. Onun yanında duran Haham Moses da korku içindeydi.
İshak uzaktan, "Yaşıyor korkmayın!" diye seslendi onlara. "Yaralı ama ciddi değil yarası. Sadece bir omzu çıkmıştı, onu yerine taktım. Bunu savaş alanında çok yapmıştım. İki katlı bir evin önünden geçerken yukardan büyük bir saksı başının yan tarafına ve omzuna düşüp yaraladı onu, yere düştü. Biz onun arkasmdaydık ve ona görünmeden izliyorduk onu. Saksıyı evin çatısından onun üstüne atan adamları kovaladık."
Davut'un yüzü hâlâ sapsarıydı, canı çok yanmıştı ve kolu hâlâ ağrıyordu.
Yoshebed ona doğru koştu ve, "Oh, Davut!" diye bağırdı. "Seni getirirlerken görünce öldüğünü sandım!"
İshak, "Hayır, ölmedi ama ölebilirdi," dedi. "Adamlar onu bu sabah takip edip geçeceği sokakları öğrenmiş olmalı-

.1 ,,'¦
lar. Korkak herifler! Onda kılıç ve kama olduğunu görünce ödleri patlamıştır. O çatıya çıkıp beklemişler ve geçerken de koca saksıyı başına atmışlar." ;
Davut kendini toparladı ve, "Siz olmasaydınız beni orada öldüreceklerdi," dedi. "Ben sizi önce o adamlar sandım."
"Biz seni Pazar yerinden itibaren izledik. Ama Yochebed sana görünmemizi istemediği için arkanda kaldık, görünmedik sana."
Davut o anda birini kandırmış bir çocuğa benzeyen karışma baktı. "Sen beni çok iyi anlıyorsun Yochebed. İshak ve Aaron'a haber verdiğin için teşekkür ederim sana. Onlar olmasaydı..." Davut sustu ve karısını yanağından öptü.
İshak ciddi bir ifadeyle, "Davut, umarım dersini almış-sındır," dedi. "Hayır iki ders var burada. Birincisi, silahlar her zaman kurtarmaz insanı. İkincisi, tehlike varsa tüm savunma yöntemlerini kullanacaksın. Ve hepimiz için üçüncü bir ders de var burada. Savunman ne kadar güçlü olursa olsun, sana zarar vermek isteyen biri bunun bir yolunu bulacaktır."
Davut üzgün bir ifadeyle, "Bu adamlardan gizlenmem mi gerekiyor şimdi yani?" diye sordu. "Onların yüzünde bu güzel işimi bırakayım mı?"
Biraz geride duran Haham Moses, "Hayır Davut," dedi. "Ben o adamların adlarını biliyorum. Seni rahat bırakmaları için arkadaşlarının onları ikna edeceğinden eminim. Fakat sen en önemli dersi unuttun İshak."
"Nedir o Haham?"
"Sana zarar vermek isteyen kişi bunun bir yolunu bulacaktır, ama Tanrı senin yaşamanı isterse yaşarsın!"
Davut hahamın söylediğini duyunca oldukça etkilendi, Tanrı onun yaşamasını istemişti. Haham haklı olabilirdi. Fakat Tanrı onun yaşamasını istiyorsa, bunu bir tek nedenle isteyebilirdi. Hazar'ı kurtarmak için!

BÖLÜM 10 GEGUTİ
Mtzkheta'da kış Samandar'da olduğundan daha hızlı geçiyor gibiydi, ama bu yüksek irtifada kar ve soğuk da Hazar Denizi kıyılarından az değildi elbet. Aradaki fark sadece kalabalık bir şehirde yaşamaktı.
Davut ve Yochebed bu şehirdeki yaşama alışmışlardı. Fakat İshak ve Aaron birçok askerle birlikte kaldıkları barakada rahat edemiyorlardı. Peder Alexi onların rahatsız olduğunu öğrenince yardımlarına geldi. İkisi de polis gücüne alındılar ve şehrin çevresinde, kırsal kesimde devriye nöbeti tutmaya başladılar. Davut artık onları eskisi gibi pek sık göremiyordu; ama, görevleri sırasında at binip geceleri de çadırda uyuduklarını duyunca çok sevindi, onların istediği yaşam tarzıydı bu zaten.
Davut artık tüccarların tercümanı olarak çok aranan bir adam olmuştu. Onu sevmelerinin nedeni sadece yabancı diller konusundaki yeteneği değildi, Davut takas işlemlerinde iki tarafı da çok güzel yönetiyor ve her iki taraf da sonuçta kendisini avantajlı ya da kazançlı sanıyordu. Artık sadece İbn Ali için çalışmıyor, belirli bir ücret karşılığında her tüccara yardımcı oluyordu. Artık para sıkıntıları kalmamıştı.
Aylar birbirini izleyip geçerken genç evliler mutluydu ve Yochebed Gürcü dilini gittikçe ilerletiyordu, ama bir yandan da kısır olduğunu düşünüp üzülüyordu. Ama bir süre sonra hamile kaldığını öğrenince mutlulukları iyice arttı. Bir gün Davut'a baba olacağını müjdeledi ve bunu duyan kocasının yüzündeki ifadeyi yıllarca unutmadı.
Davut bir akşam sinagogdan dönüşünde, tüm cemaati tedirgin eden bir haberi getirdi eve.

"Yeni bir kral geliyor," dedi. "Kral Dimitri Gelati'deki manastıra girerek keşiş olmuş ve yeni kral tacını katedralde giyecekmiş." ,

Yochebed o anda sanki kötü bir şeyler olacakmış gibi bir şey hissetti. Burada çok güzel bir yaşamları olduğuna inanmıştı hep. Davut'un sesinden, yakın gelecekte pek çok şeyin değişeceğine inandığı belli oluyordu.
Gürcistan'ın yeni kralı, Dimitri'nin büyük oğlu Davut III olacaktı. Şehirdeki Yahudi toplumu taç giyme töreni için gelenlerin arasına hiç karışmıyor, kendi bölgelerinde kalıyorlardı. Yeni kralın adının iyiye işaret olduğunu düşünüyorlardı, ama yeni krallar da genellikle Yahudileri hedef alırlardı. Tahta yeni oturan bir kral ülkedeki kontrolünün güçlü olduğunu kanıtlamak için önce Yahudilere baskı yapmaya başlardı. Eğer bu yeni kral da katedraLmimarmm elini kesen krala benzerse gelecekleri pek parlak sayılmazdı.
Sveti-Tskhoveli'deki taç giyme töreninden bir gün sonra Davut, Peder Alexi'den bir mesaj aldı. Rahip onu yeni kralın kardeşi Prens Georgi ile görüştürmek istiyordu. Mesajda bunun nedeni belirtilmemişti. Davut bu daveti reddedemezdi elbette ve Yochebed'i her türlü olasılığa karşı hazırlamaya çalıştı. Korkuyordu, çünkü Peder Alexi'ye çok borçlu olduğunu düşünmüş ve bir zamanlar Hazar Hakanı olduğunu söylemişti ona. Rahip bunu duyunca çok şaşırmıştı.
Prens onunla katedralde, Gürcü kilisesinin başı olan Cat-holicos'un ofisinde görüşmek istemişti. Davut bir Hıristiyan tapınağına girecek olmasının iyiye işaret olmadığını düşündü, arna yapabileceği bir şey de yoktu, oraya gitmek zorundaydı.
Kilisede onu uzun bir koridordan mihrabın arkasındaki Çalışma odasına götürürlerken Davut nereye bakacağını şa-
153
sırdı. Tavanın yüksekliği ve oraya doğru yükselen zarif, güzel sütunların ihtişamı etkilemişti onu. Duvarlarda, tavanda ve zeminde görülen süsler ve resimler çok güzeldi, ama onun inançlarına ters düşen resimler de vardı.
Prensin görüntüsü ve kıyafeti Davut'u hayal kırıklığına uğratmadı, Hazar Hakanı ile kıyaslandığında muhteşem bir kıyafet vardı üzerinde. Davut tedirgin olmuş gibiydi, ama Peder Alexi'nin de orada olduğunu görünce rahatladı.
Prensin önüne gidince kimsenin ona diz çökmesini söylemesine gerek yoktu, bunu bekleyeceklerini biliyordu. Ama yapmayacaktı. O bir Yahudi ve, krallığı olmasa bile bir kraldı. Bir Hıristiyan prensi ya da herhangi biri karşısında asla diz çökemezdi.
Prensin önüne birkaç adım yaklaşınca durdu. Hazar soylularının yaptığı gibi eğilerek selamladı onu ve tepkisini bekledi. İşaret kısa bir sessizlikten sonra geldi.
Prens Georgi, "Yaklaş Hakan Davut," dedi. "Aramızdaki protokol kurallarını kaldıralım. Sanırım birbirimize ihtiyacımız olacak, seni bunun için buraya davet ettim."
Hâlâ gergin olan Davut kendisine Hakan olarak hitap edildiğini duyunca doğruldu ve tahta yaklaştı. Peder Alexi ona her şeyi anlatmış olacaktı. Davut içinden, umarım rahip ne yaptığını biliyordur, diye söylendi.
Davut onu yakından daha iyi görebiliyordu. Prens, Kral Dimitri'nin küçük oğluydu, ama kırk yaşlarında ve göbekli bir adamdı. Yüzünün bir kısmı gür sakalının altında gizlenmişti, siyah gözlerinde samimi bir ifade vardı. Georgi eliyle bir işaret yapınca muhafızlardan biri bir sandalye getirdi ve Davut oturdu.
"Dün Peder Alexi'den hikayenizi dinledim ve Hazar'nm Polovtsi tarafından işgal edilmesine gerçekten üzüldüm. Bu durumda birkaç yıl sonra diğerleri gibi onlar da kapımıza gelecekler demektir. Gürcistan geçmişte Bizanslılara ve Selçuk-lula/a ve Emirlere toprak kaptırdı. Ama şimdi özgürüz ve
154
ağabeyim Kral böyle kalmamız için elinden geleni yapacaktır, penim gibi o da ülkemizi ve halkımızı korumak için savaşmaktan ziyade diplomasi yolunun seçilmesi gerektiğihe inanıyor, ama biz yine de ordumuzu güçlü tutmak zorundayız."
Davut onu dinlerken bunları kendisine neden anlattığını merak ediyordu, fakat bir neden bulamayarak onu dinlemeye devam etti.
"Bunun için size ihtiyacım var. Ağabeyim Kral beni Dışişleri Bakanı yaptı. Senin birçok yabancı dil bilmen ve hem Doğu, hem de Batı kültürlerini tanıman Gürcistan için çok yararlı olabilir. Ama hepsinden önemlisi, diplomasi alanında çok yetenekli ve başarılı olman."
Davut onun ne demek istediğini anlamadı, yüzündeki ifade de bunu belli ediyordu.
Prens, "Hadi canım, Davut," dedi. "İki tüccarı bir araya getirip onlarla konuşarak anlaşmalarını sağlamakla, iki devletin anlaşmasını sağlamak arasında ne fark olabilir ki? Bu tür görüşmelerde risk daha büyük olabilir elbette, ama görüşme süreci değişmez."
Davut birden onun ne demek istediğini anladı ve şaşırdı. Adam onun diplomat olmasını mı istiyordu yani? Bunu aklının köşesinden bile geçirmemişti.
"Geguti'de bile senin adından söz edilmiş. Senin arabuluculuk yaptığın tüccarların hepsi hayatından memnun, hepsi kendini kazançlı görüyor. Konuştuğum tüccarlara göre, tartışmaları ve iş anlaşmalarını dostça sonuçlandırma konusunda adeta bir sihirbazmışsın. Mtzkheta'ya geldiğim zaman ünlü Davut bin Yusuf la tanışmak istedim. Şansım varmış ki ilk konuştuğum kişi Peder Alexi oldu. Yoksa senin Hakan olduğunu bilmeyecektim."

"Bir zamanlar kraldım Ekselansları, ama artık değilim."
"Saçma, bir kral her zaman kraldır. Topraklarını kaybetmen senin ve atalarının damarlarındaki asil kanı da alıp götürmedi ya! Ama ben bir Hıristiyan Prensi olarak israil Kralı
155
Davut'u atalarımdan biri olarak kabul ederken, bir Yahudi kralı olan senin bunu kabul etmemen garip doğrusu! Yoksa kabul ediyor musun? Eğer öyleyse akraba sayılırız."
Bu adamlarla aynı ataları paylaşmak yoldan çıkmak olur diye düşündü Davut. Aradan 2000 yıl geçtikten sonra bu iddiaların doğru ya da yanlış olduğunu kim söyleyebilirdi zaten? Ama dikkatli olmalıydı.
"Bunu kim bilebilir ki Majesteleri? Benim damarlarımda Hazar Hakanları'nm kanı akıyor, ama biz de büyük atamızın Uzak Doğu'da Achena adında biri olduğunu söylüyoruz. Fakat 400 yıldan fazla bir zaman önce, Bulan Yahudi olduktan sonra, birçok Hakan Filistin, Constantinople ve İran'dan ya da başka yerlerden Hazar'a gelmiş Yahudilerin kızlarıyla evlenmişler. Benim, eski ve büyük Davut'un torunlarından biri olduğumu kim söyleyebilir?"
Prens gülümsedi ve, "İşte çok diplomatik bir cevap," dedi, israil Kralı Davut'un soyundan gelelim ya da gelmeyelim, sana, benimle eşit biri gibi davranır ya da davranmam, orası bana kalmış. Ama ben ve karım dindar Hıristiyanlarız ve Hz. İsa'nın öğretilerini takip ediyoruz. Burada, kral olsun ya da olmasın, bir Yahudi'ye bizimle eşit bir insanmış gibi davranmamı istemeyenler de olabilir. Ama Hz. İsa böyle düşünmezdi. Eğer benim verdiğim görevleri iyi yaparsan sana hak ettiğin gibi davranacağım, bundan hiç kuşkun olmasın."
Davut onun bu sözlerine, eğilip onu selamlayarak karşılık verdi. Prensin söylediği gibi gerçekten iyi bir diplomat mıydı o? Bu sözler kulağında çınlayıp duruyordu.
Prens, "Benim danışmanım ve sözcüm olmanı istiyorum senden," diye devam etti. "Böyle bir görevin gerektirdiği tüm ayrıcalıklardan yararlanacaksın. Hem dedemin ve hem de ağabeyimin adaşı olan Davut, ne diyorsun buna? Dedem politik ve mimari başarılarından dolayı "yapıcı" unvanını almıştı. Bir diplomat ve de barış yapıcı bir insan olmak gibi bir meydan okumaya ne karşılık vereceksin?"
156
Davut ona hemen cevap veremedi. Ani olarak yaşadığı olaylar onun kafasını karıştırmış gibiydi. Bir Prense bu kadar yakın olmanın hiç kuşkusuz birçok avantajı olacaktı.: Adamın söylediklerini düşünmeye başladı.
Georgi ona güçlü bir ordudan söz etmişti ve Davut'un da Hazar'ı kurtarmak için güçlü bir orduya ihtiyacı vardı. Pren-si ve onun desteğiyle Kralı, Hazar'ı kurtarırlarsa Gürcistan'ın da çıkarlarına hizmet edecekleri konusunda ikna edebilir miydi acaba? Çünkü Prens de Polovtsi korkusunu belli etmişti konuşurken ve Hazar ile müttefik olmak işlerine gelebilirdi.
Davut bir süre düşündükten sonra, "Sayın Prens Georgi," dedi. "Yaptığınız bu teklifle beni gururlandırdınız, ama size cevap vermeden önce konuşmam gereken bazı kişiler var. Karım hamile ve en yakm^dostlarım da burada, onları terk edemem."
Prens, "Hiç kimseyi terk etmek zorunda kalmayacaksın," dedi. "Geguti'deki kalede herkese yeterince yer var. Arkadaşların hakkında konuşulanları da duydum, garnizon komutanının onları sevgiyle kucaklayıp kabul edeceğinden de
eminim.
Bir hafta sonra Davut, Kura Nehri kıyısını izleyerek, bir saray muhafızları birliği ve kölelerin arkasından güneybatıya doğru yola çıktı. Tekrar at bindiği için sevinçliydi, fakat bu kez silahsızdı. İshak ve Aaron da onunla beraberdi, ama onlar her zamanki savaşçı kıyafetlerini değiştirmemişlerdi.
Birliğin önünde, ayrıca 12 saray muhafızı korumasında olan Prens Georgi gidiyordu. Karısı Prenses Nino, kapalı ve köleler tarafından taşman süslü bir tahtırevan içinde onu takip ediyordu. Onun arkasından, statüsü gereği biraz daha küçük olan Yochebed'in tahtırevanı geliyordu. Yeni kral, Or-
157
todoks Gürcistan'da etkileri büyük olan Catholico'larla görüşmek için Mtzkheta'da kalmıştı.
Bu ülkede kadınlara karşı davranışların nasıl olduğunu bilen Davut Prenses Nino ile görüşmemişti ve herhalde hiç de görüşmeyecekti. Ülke Hıristiyan egemenliğindeydi, ama Müslüman etkisi hâlâ devam ediyordu ve aslında Hıristiyanlar da kadınlarını başkalarına göstermek istemiyorlardı.
Üç Hazar süvarisi aylardan beri ayrı oldukları için tekrar bir araya gelmenin sevincini yaşıyorlardı. İshak ve Aaron'un taç giyme töreninde muhafızlara destek vermek üzere Mtzkheta'ya çağırılmaları iyi olmuştu. Davut onlara Prens Georgi'nin teklifini anlatınca ikisi de hemen onunla beraber Geguti'ye gitmeyi kabul ettiler.
Davut bir ara onlara, Hazar7nın kurtarılması için Gürcü ordusundan yardım istemeyi düşündüğünü söyledi. Bunları konuşurken artçı askerlerin arkasında kalmışlardı ve aralarında küçük bir tepe olduğu için onları göremiyorlardı, ama bir süre sonra ön taraftan gelen bağırışlar duydular. Atlarını mahmuzlayıp dört nala aradaki tepenin üstüne çıktılar, kafile dört bir yana dağılmıştı. Nehir yatağıyla dağın yamacı arasındaki gizli bir vadiden fırlayan bir grup atlı ellerindeki kılıçlarla kafileye saldırmıştı.

Üç arkadaş öndekilere yetişmeye çalışırken, havada vınlayarak gelen bir ok hedefini şaşırmış gibi gelip İshak'in atına saplandı. İshak'm atı bir anda yere devrildi. Davut atından atlayıp yere düşen İshak'a yardım etmeye koştu, ama İshak yerinden fırlayıp kalkmıştı bile.
Davut şaşkın gözlerle ona bakarken, İshak kılıcını çekti ve Davut'un atma atlayıp, onun düştüğünü görmeden saldırganlara doğru at koşturan Aaron'un arkasından gitti.
Davut saldırganlara doğru at koşturan arkadaşlarının arkasından baktı kaldı, elinden hiçbir şey gelmiyordu. Onlara yardım edemediği için öfkeliydi, ama bir şey yapamazdı, çünkü silahsızdı. Çatışmayı daha iyi görebilecek bir yer ararken, yerde ölmek üzere kıvranan ata takıldı gözleri.
158
Birden heyecanlandı Davut, İshak'm yayı ve ok sadağı atın üzerinde kalmıştı. Hemen silahı alarak çatışmaya yakın bir yer aradı kendine. Ne yapacağını bilemiyordu, ama bir şeyler yapacaktı işte.
.:
Gözleriyle savaşanları tararken birden, Prens Georgi'nin bir mızrak darbesiyle atından aşağı yuvarlandığını gördü. Prensi düşüren atlı ona doğru gitti, son darbesini indirmeye hazırlanıyordu. Davut hiç düşünmeden, yılların eğitimiyle edindiği alışkanlıkla hemen yayma bir ok yerleştirdi ve gerdi. Birkaç saniye içinde nişan aldı ve okunu fırlattı.
Atlının mızrağı ile kendi oku arasındaki yarış süresi çok uzun gibi geldi Davut'a. Nefesini tutmuş onlara bakarken birden atlının elindeki mızrağın yere düştüğünü gördü. Adam elini boğazına, okun saplandığı yere götürdü, çırpındı ve sonra atından aşağı yuvarlandı.
Davut yıllarca aldığı savaş eğitiminin yararını görmüş, birkaç saniye içinde atın üzerindeki yayla okları alıp atlı saldırganı vurmayı başarmıştı. Fakat aldığı bir başka eğitim, din eğitimi de onun, oku attıktan sonra donup kalmasına neden oldu. Okun, adamın boğazına girişini gördükten sonra elindeki yayı yere attı ve başını iki eli arasına aldı.
Bir adamın canını almıştı! Yıllarca süren savaş eğitimi sürecinde böyle bir şey olacağı hiç gelmemişti aklına. O sadece kendini savunmak için eğitim almıştı. Fakat şimdi adamı öldürürken kendini savunması söz konusu olmamıştı. Tanrı Yasasını çiğnemişti!
Georgi hemen ayağa kalktı ve okun geldiği yene bakınca Davut'un yayı yere atıp başını ellerinin arasına aldığını gördü. Prens hemen kılıcını çekti ve muhafızlarıyla beraber atlı haydutlara saldırdı. Bir süre sonra ortada bir tek saldırgan kalmamıştı.
Prens ona elini sallayıp yanına çağırınca Davut yerden ishak'm yayını ve sadağını alarak oraya gitti.
159
Prens Georgi hâlâ öldürdüğü atlıyı düşünen Davut'a sarıldı ve, "Hayatımı kurtardın Davut, sana teşekkür ederim," dedi. Prens onun ok kullanmadaki ustalığını överken Davut can sıkıntısını ondan saklamaya çalışıyordu.
İkisi yan yana yürüyerek kanlı kılıcını hâlâ elinde tutan İshak'm yanma gittiler. İshak yayını ve oklarını Davut'un elinden aldı ve gülümsedi. "Benim okumla iyi iş çıkardın Davut! Aldığın savaş eğitimimin meyvesini de böylece gerçek bir çatışmada almış oldun işte."
Saldırganlardan biri İshak'm ayaklan dibinde acıyla inleyip duruyordu. Georgi yerde yatıp acıdan kıvranan adama baktı ve sonra Davut'a döndü. "Benim hayatımı kurtaracağını hiç düşünemezdim doğrusu, ama şimdi senden, diğer yeteneklerini de kullanmanı istiyorum, sor bakalım yerde kıvranan şu domuza, bunlar Selçuklu ordusundan mı, yoksa çapulcu haydutlar mıydı?"
Davut Mtzkheta'da tercümanlık yaparken birçok Selçuklu Türkü ile de konuşmuş ve dillerinin Hazar diline çok benzediğini görmüştü, her iki dilin kökeni de Türkçe idi. Fakat yerdeki yaralı Selçuklu ile konuşmak tüccarlara tercümanlık yapmaya benzemiyordu. Adam onun sorularına cevap vermiyordu.
İshak onun yanma geldi ve, "Şimdi sorunu tekrarla ona," dedi. Davut omuz silkti ve son sorusunu tekrarladı. İshak yaralının omzuna saplanmış oku tutarak hafifçe çevirdi ve adam önce bağırdı, sonra da soruya cevap verdi.
Adamdan öğrendiklerine göre bunlar Selçuklu ordusundan kaçmış asker kaçaklarıydı. Onların arkasından gelip Gürcistan'a giren Selçuklu birlikleri yoku.
Prens Georgi'nin, aldığı cevaplardan tatmin olduğunu gören İshak ani bir hareketle kamasını çekti ve adamın boğazını kesiverdi. Davut başını başka tarafa çevirdi, şaşkındı, sonra tekrar İshak'a döndü ve beyaz ata bindiği günü hatırladı, Haham Ezra onu uyarmamış olsaydı belki onun da başına bu gelecekti.
160
Ölenleri gömdüler ve sayıları biraz azalmış olarak tekrar yola çıktılar. Saldırı başladığı zaman Yochebed ve Prenses Ni-no'nun tahtırevanları köleler tarafından "korkuyla yere bırakılmıştı- Sağ kalan köleler tahtırevanları tekrar omuzlarına aldılar ve yürümeye başladılar. Kadınlar yaralanmamış, ama çok korkmuşlardı.
O gece nehir kenarındaki Gori kasabasında yatacaklarını öğrenen Davut ve Yochebed çok sevindiler, Prens bu kasabayı şereflendirmek istemişti. Çünkü Gori kasabası Prensin dedesi Yapıcı Davut tarafından kurulmuştu ve Romalılardan kalma eski bir kalenin yakmmdaydı.

Prens ve Prenses o gece kasaba-yöneticisinin evine konuk oldular. Davut ve Yochebed bir handa gecelediler. İshak ve Aaron ise açık havada kamp kurdular ve gecenin büyük bir bölümünü bir meyhanede, onlara minnettar olan muhafızların ısmarladıkları şarapları içerek geçirdiler.
Yochebed yatarken hâlâ saldırının etkisindeydi. Dört aylık hamileydi ve köleler korku içinde tahtırevanı hızla yere bırakınca oldukça sarsılmıştı. Davut ona kendi endişesini belli etmemeye çalıştı ve onu teselli etmek, sakinleştirmek için elinden geleni yaptı.
Prens saldırının etkisinden kurtulmak ve birkaç törene katılmak için ertesi gün de kasabada kaldı. Gürcüler tarafından çok sevilen Prensi kurtardığı için Davut bir gece içinde büyük şöhret olmuştu. O gün nereye gittiyse sevgiyle karşılandı. Yochebed ise odada kalıp güzel yemekler yemiş ve dinlenmek istemişti.
Prensin Geguti'deki saraya gitmeden önce bir yerde daha kalacağını öğrendiler. Dedesi Yapıcı Davut'un başlattığı ve babası Dmitri'nin devam ettirdiği bir projeyi göreceklerdi. Proje onlarca yıl daha sürecekti, ama Georgi onu destekledik-
161
lerini herkese göstermek istiyordu. Adı Vardzia olan proje de Kura Nehri kıyısındaydı. Oraya tekneyle gitmek daha kolay olduğu için kafile şimdi Gori'den tekneyle ayrılacaktı.
Vardzia yeni bir şehirdi fakat diğerlerine benzemiyordu. Kura Nehrine bakan volkanik kayalıklar oyularak inşa ediliyordu. Yeni bir fikir de değildi bu, çünkü Vardzia civarındaki kayalıklar çok eski tarihlerden beri hep oyulmuş, adeta bir bal peteğine dönmüştü. Fakat büyük bir şehir olacaktı burası.
Georgi'nin Davut'a söylediğine göre bu şehirde binlerce insan yaşayacaktı. Kayaların oyulmasıyla inşa edilen bu şehirde yeni bir kraliyet sarayı, ahırlar, kiliseler, manastırlar, düğün salonları, kaleler ve askeri barakalar olacaktı. Kaya oyuklarında 100 tane ev tamamlanmış ve çalışan işçiler aileleriyle birlikte buralara taşınmışlardı. Bunlar gibi yüzlerce ev daha yapılacaktı.
Davut Prensi dinlerken Yochebed'i düşünüyor ve bir adam öldürmüş olduğunu da aklından silip atamıyordu. Ondan sonraki günlerde Tanrı'nm onu affetmesi için sürekli olarak dua etti.
Davut Vardzia'nm, Prensin anlattığından daha da muazzam bir şey olduğunu görünce şaşırdı. Kayalıkların yarı yüksekliğine kadar olan bölgede bir sürü geçitle birbirine bağlanmış evlerin içinde bir sürü insan yaşıyordu. Davut ve Yoc-hebed'e verilen kaya içindeki oyuk, daha doğrusu oda, onların Gori'de ve hatta Mtzkheta'da kaldıkları odalardan bile daha büyük ve konforluydu.
Halk Prens Georgi'yi bekliyordu ve onlar için bir ziyafet hazırlanmıştı, ama Prenses Nino ve Yochebed bu ziyafete katılmayacaklardı. Bu tür kutlamalara kadınlar katılmazdı. Ziyafette yemekleri getirenler bile erkekti. Köle olan ya da olmayan kadınlar mutfakta çalışıyorlardı.
162
Davut ziyafete gitmeden önce, öğleden sonra birkaç saat mağara odada Yochebed'le birlikte kaldı ve dinlendi. Bu fırsatı değerlendirip seviştiler. Yochebed hamile olduğu için korkuyor ve pek sık sevişmiyorlardı artık. Ama loş mağara odanın garip havası onları heyecanlandırmış ve burada biraz olsun kuralları bozmaya karar vermişlerdi.
Ziyafet salonunu oluşturan büyük mağaranın duvarları renkli mozaikler ve halılarla süslenmişti. Davut bunları zevkle seyrederken etrafındaki insanlara da dikkat ediyordu. O akşam Prensin sağ tarafında oturdu ve su gibi akan şarapların etkisiyle salondaki gürültü artmıştı, ama Prensle arasındaki ilişkide bir değişiklik olduğunu hissediyordu Davut.
Ziyafet sırasında herkes Georgi'nin ağabeyi yeni krala olan sadakatini ve saygısını göstermek için kadeh kaldırıyor, şarap su gibi içiliyordu. Bir süre sonra Prensin ayağa kalktığını gören herkes sustu ve onu dinlemeye hazırlandı.
Georgi, "Desteğinize teşekkür ediyorum," diye başladı söze. "Ağabeyim, kendisinin de babamız ve ondan önce de dedemiz gibi adil bir kral olacağını sizlere söylememi istedi benden. Krallığın korunması, yaşaması ve Gürcüler'in refaha kavuşması için elinden geleni yapacaktır o da."
Herkes neşe içinde bağırırken Prens sustu ve sesler kesilince yine devam etti. "Bu akşam, ok ve yay kullanma konusundaki ustalığı sayesinde benim burada olmamı sağlayan adamı şereflendirmek istiyorum. Danışmanım ve arkadaşım Davut şerefine kadeh kaldırıyorum."
Ziyafetteki herkes prensin ölümden nasıl kurtulduğunu duymuştu. Davetliler yeniden neşeyle, sevinçle bağırmaya başladılar. Bu kez Davut'i alkışlıyor, kutluyorlardı. Davut için yeni bir tecrübeydi bu, çünkü Hazarlar birbirleri şerefine kadeh kaldırmazlardı. Yochebed'in burada olmasını ve bunları görüp yaşamasını isterdi doğrusu.
163
Yochebed kendisine yol gösteren habercinin arkasından giderken oldukça heyecanlıydı, Prens ve Prenses Nino onu yemeğe davet etmişlerdi, onlarla yemek yiyecekti. İki kadın ilk kez olarak karşılaşacaklardı.
İki kadın arasında oldukça büyük bir görünüş farkı vardı. Yochebed narin, açık tenli bir genç kadındı, saçları sarı, gözleri maviydi. Nino ise simsiyah saçlı, zeytuni tenli, siyah gözlü bir kadındı ve eğlenmeyi seven, şehvetli bir görünüşü vardı. Yochebed 14 yaşındaydı ve hamileydi, ama sonuçta yine de genç bir kız görünümündeydi. Nino ise olgun ve kendine güvenen bir kadındı.

Yemek sırasında Yochebed, Prensesin sorularına öğrendiği Gürcü dilinde elinden geldiğince cevap vermeye çalıştı. Nino sonunda onun Davut'la nasıl tanıştığını ve Mtzkheta'ya hangi koşullar altında geldiğini öğrendi.
Nino, "Demek kötü bir başlangıçtan sonra mutluluk geldi ha," dedi. "Hamilesin ve mutlu bir evliliğiniz olduğu belli. Davut iyi bir insan olmalı. Kocamın hayatını kurtardığı için teşekkür ederim ona."
Yochebed gülümsedi ve, "O iyi bir insandır Ekselansları," dedi.
Nino, "Benim de mutlu bir evliliğim var," diye devam etti. "Ben de genç evlendim ve zamanla Georgi'yi sevdim. Ama bir üzüntümüz var, ona bir evlat veremedim ben. Kocam ben ölmeden, Müslümanlar ya da Yahudilerde olduğu gibi ikinci bir eş alamıyor. Hıristiyan dininde yok ikinci evlilik.
"Georgi için bir varis de çok önemli. Ağabeyi ölürse tahta o oturacak. İkisi de uzun zamandır evliler, ama yeni kralın da çocuğu yok."
Yochebed, "Bu çok garip," dedi. "Peki ama ikisinin de çocuğu yoksa ne olacak o zaman?"
164
Nino içini çekti, kocası ona ne olacağını anlatmıştı ve bunu iyi biliyordu. "Varis yoksa iki kardeş Gürcistan'da Bagra-tid'lerin son üyeleri olacaklar. Kocamın ailesi bu ülkede yaklaşık 300 yıl hüküm sürdü. Her iki kardeş de ölürse Gürcistan büyük olasılıkla1 Bizanslılar ya da Selçukluların eline düşecek ve özgürlüğünü .yitirecek. Yani sizin ülkeniz Hazar'da olan burada da olacak o zaman."
"Peki ama Gürcistan'ı kurtarmanın bir yolu yok mu yani?" "Bunun bir çaresini ne yazık ki bulamadık. Bana adını veren Aziz Nino'ya her gün dua ediyorum. Gürcistan'a sekiz yüz yıl önce Hıristiyanlığı getiren odur. Eğer bir Bagratid varisi olmazsa Gürcistan büyük tehlikede olacaktır."
Yochebed üzüntülü bir ifadeyle içini çekti ve elini şişmeye başlayan karnının üstüne götürdü. Davut'un bir varisi olacaktı. Ama Yochebed onun sağ'kalmasmı, Hazar tahtına bir varis vermekten daha önemli buluyordu. Davut'un Hazar tahtına tekrar oturma rüyasını unutmasını istiyordu, çünkü onun bu hayalle yaşadığını biliyordu.
Geguti saray-kalesinin inşaatına 1123 yılında başlanmıştı; Yapıcı Kral Davut avlanırken oraya gelmiş ve araziyi beğenerek orada bir şehir inşa etmeye karar vermişti. Saray-kale kompleksinin 15 metre yüksekliğindeki kubbe çatısı Hazar gezginlerinin Gürcistan'a gelişlerinden bir yıl önce tamamlanmıştı. Babası Kral Dmitri orayı tamamlama görevini Prens Georgi'ye verdiği için Prens birkaç yıl süreyle orada yaşamıştı. Yeni Kral Davut III Tiflis'i başkent yaparak yönetimi oraya taşımış ve Geguti'yi de Georgi'ye bırakmıştı.
Davut için kalede yaşanan ilk 5 ay çok iyi geçti. Prensin temsilcisi olduğu için, daha önce Hakan olarak sahip olduğu birçok yetki ve ayrıcalığa sahipti. Bir komşu Selçuk Sultanı
165

ile yapılan ve düşmanlıkları sona erdiren anlaşmada büyük rol oynadığı için Prens Georgi onu el üstünde tutuyordu. Fakat Davut Hazar'ı bir türlü unutamıyordu. Zamanı gelince Georgi'yi ve Kral Davut'u ikna edeceğine ve onların kendisine vereceği Gürcü ordusuyla Hazar'ı kurtaracağına inanıyordu. Bir Polovtsi olayı çıkmasını umuyordu, böyle bir durumda onlara teklifini rahatça götürebilecekti.
Davut Prens ve diğer yetkililerle bir araya gelip konuşmaktan zevk alıyordu. Cordoba'da Haham Maimon'dan ticaret, bilim ve tarih konularında öğrendikleri ona çok yardımcı oluyordu şimdi. İspanya'da gördüğü bir su kemerini onlara tarif ederek inşaatı başlatmıştı ve yakınlardaki bir tepeden kalenin mutfak ve banyolarına bol su gelecekti. Prens ondan çok memnundu ve Davut'a her gün yeni görevler veriliyordu.
Taç giyme töreninden önce Georgi'ye çok yakın olan bazı kişiler bir Hazar Yahudi'sinin Geguti'de bu kadar parlamasını hiç kuşkusuz çekemiyorlardı. Ama bunlardan bazıları Davut'a verdikleri desteğin, yardımın, Davut tarafından biraz da abartılarak Prense aktarıldığını öğrendiler, Prens de onları bu yüzden ödüllendiriyordu; ama, Davut'a yardımcı olmayanlar bir kenarda kalıyor, unutuluyorlardı. İşlerin çoğunu Davut yaparken maiyette olanların da ödüllendirilmesi adamların hoşuna gitti ve çok geçmeden herkes Davut'la işbirliği yapmaya başladı. Ama yine de onu evlerine davet etmiyorlardı.
Yochebed de diğer yandan Nino ile iyi arkadaş olmuştu ve onu sık sık ziyaret ediyordu. O günlerde Tiflis'te Kraliçenin de hamile olduğuna dair söylentiler duyulmaya başladı. Artık herkes doğacak bebeklerden söz ediyordu.
Yochebed bir gün Prensesi ziyarete gittiğinde, birden elindeki meyveyi bıraktı ve heyecanlı bir ifadeyle, "Bebeğim tekmeliyor!" dedi. "Hissetmek ister misiniz?"
Prenses gülümsedi ve başını salladı. Yochebed yerinden kalkıp onun yanına gitti ve Nino elini onun şiş karnına koy-
166
inak için hafifçe arkasına yaslandı. Yochebed, "Yakında gelecek oğlum," dedi. "Belki birkaç hafta kaldı."
"Oğlan olacağını nerden biliyorsun peki?"
"Hizmetçin onun erkek olacağını söyledi. Karnımın şeklinden anlamış bunu. Biz de zaten erkek bebek istiyoruz."
"Seni kıskanıyorum doğrusu."

"Oh, özür dilerim. Sizin için bir erkek evladın ne kadar önemli olduğunu biliyorum."
"Benden özür dilemene gerek yok, ama senin yerinde olmak isterdim doğrusu. Her kadın çocuk ister elbette. Ben de hâlâ umut..." Prenses birden durdu ve iç çektikten sonra devam etti, "Ama artık önemi yok bunun. Kraliçe hamileymiş."
"Sizin de hâlâ zamanınız var."
"Hayır, yok. Prensin annesi ve diğer bazı kişiler ona, beni boşayıp bir başka eş almasını tavsiye ediyorlarmış. Zaten bunu şimdiye kadar neden yapmadı bilmiyorum, herhalde seviyor beni. Ama Kraliçenin hamile kalması her şeyi değiştirir belki."
"Sizin için korkunç bir şey bu."
"Evet, kocam için korkunç bir şey."
Davut o gün su kemerindeki çalışmaları görmeye gitmişti ve orada dolaşırken bir atlının dört nala kendisine doğru geldiğini gördü. Zaten bir haftadır bir haber bekliyordu. Haberci hiç kuşkusuz ona Yochebed'in doğum sancılarının başladığını söyleyecekti -belki de kolay bir doğum olmuştu ve bebeği gelmişti.
Ama atlının yüzü gülmüyordu. "Bir sorun var, hemen gelmeniz gerekiyor."
"Ne var? Ne oldu?"
"Bilmiyorum... ebe..."
167
Davut "ebe" sözcüğünü duyar duymaz atma koştu. Hazar bozkırlarında eğitimle geçirdiği yılların yararını yine görmüş, haberciden önce varmıştı kaleye. Hemen kendi dairelerine gitti.
Ebe kapıda karşıladı onu, hıçkırarak ağlıyor ve ellerini ovuşturuyordu. Davut'un gözlerine bakarken korkudan titriyordu, Davut onu oracıkta ve hemen öldürebilirdi.
"Karım..."
"Oh efendim! Benim suçum yok. Yapabileceğim hiçbir şey yoktu. O... o öldü!"
Davut birden sendeledi ve düşmemek için duvara tutundu. "Öldü mü? Öldü mü? Nasıl ölür o?"
"Şey, bebek, efendim! Bebeğin pozisyonu tersti... ters geldi bebek. Karınız doğurmak için çok uğraştı, ama doğuramadı bebeğini. Bir süre sonra da inledi ve son nefesini verdi. Oh efendim, çok üzgünüm."
Davut şok geçiriyordu, hiç konuşmuyor ve kadının söylediğini anlamaya çalışıyordu. Bir süre sonra kendini toparladı ve odaya girdi.
Yochebed yatakta sırtüstü yatıyordu ve yüzü dahil üstü tamamen örtülmüştü. Örtünün üzerinde büyük bir kırmızı leke vardı. Davut yatağa yaklaştı ve örtüyü açarak genç karısının yüzüne baktı; Yochebed'in yüzünde hâlâ çektiği acının izleri var gibiydi.
Davut yatağın kenarına oturdu ve korkunç bir çığlık attı. "Haaayıırrr. Oh, hayııırrr! Tanrım! Çok gençti, çok iyiydi o! Nasıl olabilir bu? Biz bunu hak etmek için ne yaptık Tanrım?"
Bütün saray onun ölen genç karısı ve doğmamış bebeği için yas tutuyor gibiydi. Her tarafa siyah perdeler asılmıştı. Kilise çanları hiç durmadan çalıyor, ölüm haberini herkese
168
duyuruyordu. Ama yası tutulan kişi Yochebed değildi. Halk prens Georgi'nin ağabeyi Kral Davut'un yasını tutuyordu. £ral Tiflis'te muhafızlarının arasında at üstünde bir sakaktan geçerken bir cani okla göğsünden vurmuştu onu. Kimse engelleyememişti buçu. Oku bir çatıdan atan cani kaçmayı başarmıştı.
Yochebed'in ölümü üzerine girdiği şoku kolayca üzerinden atamayan Davut odasında yalnız başına kalarak yedi günlük Shiv'ah'ı tamamladı, sadece İshak, Aaron ve ona başsağlığı dilemek için gelen Prensi gördü. Kralın öldürüldüğü haberi Geguti'ye geldiğinde Davut yas tutuyordu, odasına kapanmıştı ve zaten üzüntüsü olduğu için ona vermediler suikast haberini. Odasından çıkıp sarayın her tarafında matem renklerini görünce şaşırdı Davut. Neler olduğunu anlamaya çalışarak tekrar odasına döndü ve birkaç dakika sonra gelen Aaron olanları anlattı ona. Davut hemen Prensin yanına gitti ve bu kez kendisi ona başsağlığı diledi.
Prens ona teşekkür etti, ama çok düşünceli görünüyordu. Bir süre sonra, "Davut," dedi. "Biriyle konuşmam gerekiyor. Ama bana sadece duymak istediklerimi söyleyecek biri olmamalı bu kişi. Lütfen yanımda kal."
Davut üzerinde meyve ve peynir tabakları olan küçük masada onun karşısına oturdu ve, "Peki şimdi ne olacak?" diye sordu.
"Bilmiyorum Davut. Durum karışık. Bir dosta ihtiyacım var, ağabeyimi benim öldürttüğümü söyleyenler var. Sana yemin ederim ki bu konuda hiçbir şey bilmiyorum."
Davut şaşkın bir ifadeyle gözlerini açarak ona baktı. "Yemine gerek yok, sizin böyle bir şey yapacağınıza asla inanmam ben."
Georgi acı bir gülümsemeyle onun yüzüne baktı ve, "Te-Şekkür ederim dostum," dedi. "Bunu herkes yapmış olabilir, Çaresizlik içindeyim. Bazıları manastıra gidip bunu babama bü anlatmışlar."
169
"Utanmaz insanlar bunlar! Sizin böyle düşmanlarınız olduğunu bilmiyordum."
"Ah! Politika bazen en iyi dostları bile düşman yapabiliyor."
"Politika mı?"

"Bu durumda benim kral olmam gerekiyor. Ama babam keşiş olmasına rağmen bu konuda hâlâ söz sahibidir. Beni tahta çıkarmamak ve Kraliçenin henüz doğmamış çocuğunu Kral ilan etmek için ellerinden geleni yapacaklardır."
Davut, "Ah, ben bunu hiç düşünmedim," dedi. "Söylediklerinizden anladığım kadarıyla size karşı olanlar Kraliçenin akrabaları ve yakın çevresi."
"Tamamen haklısın Davut. Ben henüz doğmamış bir çocuğun tahta varis olamayacağını söylüyorum, onlarsa aksini iddia ediyorlar. Tahta çıkmak için hareket geçmeli miyim sence? Ne diyorsun bu konuda?"
Davut elini çenesine koydu ve düşünmeye başladı. Geor-gi'nin sevenleri hiç kuşkusuz onun tahta çıkmasını istiyorlardı, ama Prensin, daha akıllı bir adamın fikrini almak istediği belliydi, onun için cevap vermek için acele etmedi Davut.
Bir süre düşündü ve sonra, "Ekselansları," dedi. "Eğer babanızın desteği olmadan tahta sahip çıkmaya kalkarsanız pek çok insan ağabeyinizi sizin öldürttüğünüzü düşünecektir. Tahta oturabilirsiniz, ama buna itiraz eden çok olacak ve hayatınız tehlikeye girecektir."
Georgi onu dinledi ve başını salladı. "Peki ama ne yapabilirim ki? Eğer ağabeyimin çocuğu sağlıklı olarak doğarsa..." Davut'in yüzündeki ifadenin değiştiğini görünce sustu. "Oh, Davut, özür dilerim ben şey demek istemedim elbette..."
Davut yüzünü buruşturdu. "Bebeğin ölü doğduğunu düşünebiliriz. Benim başıma gelen her zaman olabilir."
Georgi başını salladı ve devam etti. "Eğer bebek sağlıklı doğarsa Gürcistan için iyi olmaz bu. Kraliçenin ailesi tahtı kontrol etmeye kalkacaktır. Beni, yani bir Bagratid'i destekle-*

vecek olanlar buna savaş açarlar. Çok kan dökülür. Ve biz birbirimizle savaşırken Bizans ya da Selçuklu orduları bize saldıracaktır." ;
Davut, "Babanız da neler olduğunu anlamalı," dedi. "Gürcistan'ın geleceği için sizin tahta oturmanız gerektiği konusunda onu ikna etmelisiniz. Bunu ancak onun desteğiyle kansız bir şekilde yapabilirsiniz."
Georgi uzun süre düşündü ve sonra başını salladı. "Bana iyi bir tavsiyede bulundun dostum. Hemen gidip babamı göreceğim."
Davut mezarın ayak ucunda durdu. Bu mezarda sevgili karısı Yochebed'in yattığına hâlâ inanamıyordu. Yeni şehrin mezarlığında sadece birkaç mezar vardı. Yochebed'in mezarı diğerlerinden biraz uzaktaydı ve üzerinde haç olmayan tek mezar da oydu.
En mutlu olacakları o gün bir trajediye dönüşmüştü. Da-vut'un aklı bu korkunç gerçeği kabul etmek istemiyordu. Cor-doba'da tıpla ilgili kitaplar okurken pek çok doğumun kötü sonuçlandığını okumuştu, ama bunun için bir neden aramıştı hep. Nedenden de fazla bir şey olmalıydı. Suçlayacak birini bulması gerekiyordu. Tann'yı suçlaması olanaksızdı.
Bir süre düşündükten sonra karısının ölümüne bir neden bulduğunu sandı; Selçuklu asker kaçaklarının saldırısına uğradıklarında, köleler korkmuş ve onun bulunduğu tahtırevanı yere çok sert bırakmışlardı.
Aradan üç ay geçtikten sonra Davut eskisinden de daha umutsuz, karamsar bir adam oldu. Ne Prens, ne de İshakk ve Aaron onu bu kötümser halinden çekip çıkarabiliyorlardı. Artık Selçuklular söz konusu olduğunda hiçbir iş yapamıyordu. Onlardan iyice nefret eder olmuştu.

Prensle çalışmak da zorlaşmıştı artık. Prensin babası tahta kimin çıkması gerektiği konusunda kararsız kalmış ve yönetime el koyup ülkeyi manastırdan yönetmeye başlamıştı. Ölen kralın karısını destekleyenler ise hâlâ, doğacak olan bebeğin tahtın varisi olduğunu söylüyorlardı.
Georgi bir süre sonra Davut'un artık eskisi gibi çalışamadığını, diplomatik görevleri başaramadığını gördü. Davut'un zekice düşünüp verdiği tavsiyeler yoktu artık. Ama Davut'un işine son vermedi, onu yine bir danışman olarak tuttu yanında, çünkü Yochebed'in ölümüyle Prensin kafasında yeni bir plan oluşmuştu, bu planı Davut'un bir yıllık yas dönemi son bulduktan sonra uygulamaya koyacaktı.

BÖLÜM 11 N , PRENSES NÎNO
Gürcistan'da güç aylardan beri Dmitri'nin elindeydi ve ülke Gelati'deki manastırdan yönetiliyordu. Prens Geor-gi'nin babasıyla yaptığı görüşmeler de bir sonuç vermemiş, iki taraf da hareketsiz durumda kalmıştı.
Georgi babasının kendisini desteklediğinden emindi, ama karşılarında büyük bir engel vardı. Babası ona, eğer tahta bir varis getirebilirse onu destekleyeceğini söylemişti. Ölen Kral Davut'un çocuğunu destekleyenler -erkek bebek sağlıklı doğmuştu ve adı Demna idi- Nino'nun çocuksuz oluşunu öne sürerek haklı olduklarını söylüyorlardı. Onlara göre, Georgi'nin çocuğu olmadığına göre, Kral Davut'un oğlu fazla vakit geçirmeden kral olarak ilan edilmeliydi.
Georgi bir gece, yatakta karısına sarıldı ve, "Bak sevgili karım," dedi. "Biliyorum bu konu senin canını sıkıyor, ama yine de konuşmalıyız bunu. Kral olmak istiyorsam mutlaka bir varisim olması gerekiyor."
Nino birden kasıldı, korktuğu şey başına gelmek üzereydi. Kocası onu boşayacağını söyleyecekti mutlaka, sessizce ağlamaya başladı.

Georgi cesaretini topladı ve, "Ağlama sevgili Nino," dedi. "Bak, ben çocuk sahibi olamadığımız için seni suçlamıyorum, sanırım asıl suçlu benim."
Nino'nun beklediği sözler bunlar değildi, şaşırdı. Duyduğuna inanamıyormuş gibi gözlerini açarak kocasına baktı. "Nasıl yani? Ne dedin sen?"
Georgi içini çekti ve, "Bu doğru," diye devam etti. "Son birkaç yıldır hizmetçilerinden birkaçıyla yattım ben, ama hiç-
173
biri hamile kalmadı. Ben de artık baba olamayacağıma inandım, yani tahta bir varis veremem ben."
Nino içini çekti. Sonra kocasına sarıldı ve yine ağlamaya başladı. "Ben suçun bende olduğunu sanıyor ve korkuyordum. Kaç kez kendimi zehirleyip öldürmeyi düşündüm, ama cesaret edemedim buna."
Prens Georgi, "Böyle saçmalıklar düşünme sakın!" diye bağırdı. "Sen benim için tahttan daha kıymetlisin. Fakat..." durdu, tereddüt etti ve sonra sesini biraz daha yumuşatarak devam etti, "Ama krallığı kurtarmak için senden bir şey istemek zorundayım. Sanırım o çocuğun tahtın varisi olarak ilan edilmesi fazla uzun sürmeyecektir ve hızlı hareket etmemiz gerekiyor."
Nino ağlamaktan vazgeçti ve kısır olmadığını öğrenmenin verdiği rahatlıkla, "Ne istiyorsan yaparım senin için." dedi.
"İsteyeceğim şey öyle kolayca yapılacak bir şey değil. Ama dediğimi yaparsan bundan sonra seni daha da çok seveceğim."
Nino onun sesinin tonundan, isteğinin pek de güzel bir şey olmayacağını anlamıştı. Acaba ona yardımcı olmak için ne yapması gerekecekti? Ama aklına hiçbir şey gelmedi ve, "Sen sadece ne istediğini söyle bana yeter." dedi.
Georgi uzun süre konuşmadı, isteyeceğini nasıl, hangi sözcüklerle söyleyeceğini düşünüyor olmalıydı. "Ben baba olamam -ama bu, senin de anne olamayacağın anlamına gelmez elbet."
Nino şaşkın gözlerle baktı ona. "Fakat... fakat," diye kekeledi ve sustu. Kocasının ondan ne isteyeceğini hemen anlamıştı. Tekrar ağlamaya başladı, kocası ondan günah işlemesini -zina yapmasını istiyordu!
Georgi söylemek istediğini, ona açıkça söylemeden anlatmıştı. Bir süre ağlamasına izin verdi ve sonra onu teselli etmeye çalıştı. Nino'yu okşarken yumuşak sesle, "Sevgili karım," dedi. "Bunu senden istemeden önce çok uzun süre dü-
174
sündüm. Lütfen inan bana. Gürcistan tahtı için seni sonsuza kadar lanetlenmeye mahkum edemem."
Nino başını kaldırıp kocasının yüzüne baktı vıe onun gözlerindeki sevgi kıvılcımlarını gördü. Georgi şimdi ne demek istiyordu acaba?
Georgi, "Bak karıcığım," diye devam etti. "Tanrı bunu bir günah olarak görmeyecektir, eminim bundan."
Nino hâlâ şaşkın bir ifadeyle ona bakıyordu. Kocası, "Bunu tamamen benim onayım ve iznimle yapacaksın," diye devam etti. "Ve aynı zamanda bir Hıristiyan krallığının devam etmesine yardımcı olacaksın. Bunu yapmak sana acı vereceği için Tanrı seni bir günahkar olarak değil, bir kurban olarak görecektir."
Nino ağlamaktan vazgeçti, kocasının söylediğine aklı yatmıştı, şimdi o da meseleye bu açıdan bakıyordu. O bir kurban ve bir anne, kocası da kral olacaktı. "Oh kocacığım, sen çok akıllısın," dedi. "Söylediğini yapacağım..." Birden durdu ve sonra, "Ama bunu tek başıma yapamam ki!" diye ekledi.
Georgi gülümsedi, meselenin en zor tarafı halledilmişti. "Eğer bunu gerçekten yapmayı kabul ediyorsan sana planımı anlatacağım."
Nino başını salladı, bu rolü düşününce heyecanlanmıştı. "Bu işi birlikte yapacağın adam senin kim olduğunu bilmemeli, eğer bilirse tehlikeli olabilir. O zaman oğlun onun oğlu olur, ama çocuğun kral olabilmesi için halk onun, benim çocuğum olduğuna inanmalı. Onun için bunu sadece sen ve ben bilmeliyiz."
Nino'nun yüzündeki ifadeden bunu yanlış anladığı belliydi ve Georgi, "Hayır!" dedi. "O adamı öldürtmeyeceğim. Ağabeyimi öldürttüğümü sananlar olmasına rağmen o adama dokunmayacağım."
Georgi bir süre düşündü ve sonra, "O adam seni bir başka kadın sanmalı," diye devam etti. Seni bizim hizmetçiler-
175
den biri sanması için gereğini yapacağım ben. Biliyorsundur, senin hizmetçilerin benim emrimle bu tür işler de yaparlar."
Nino onun saçlarını okşarken planı düşündü. Sonunda, "Bu plan iyi Georgi," dedi. "Adam benim kimliğimi bilmezse daha sonra ben de kendimi daha rahat hissederim. Adamı da seçtin mi peki?"
"Planın en güç yanı buydu, ama bir trajedi sayesinde onu da çözdüm. Seni hamile bırakacak erkek olarak danışmanım Davut'u seçtim. Birkaç kez seni gördü Davut ama çok şükür ki her seferinde yüzünde peçe vardı. Bir hizmetçiyle karşılaşacağını düşüneceği için zaten tanımayacaktır seni. Onu seçtim çünkü onda kral kanı var, aynı zamanda zeki ve cesur bir erkek. Geleceğin Gürcistan kralı için baba adayı olarak benden sonra en iyi aday odur. Ayrıca onu istediğimiz zaman buradan gönderebiliriz."
Nino şaşırdı ve Yochebed'le Vardzia mağara evlerindeki konuşmasını hatırladı. O zaman Yochebed'e çocuğu olmadığından şikayet etmişti ve şimdi onun kocası Davut çözecekti bu sorunu.

Georgi, "Yochebed ölünce aklıma hemen Davut geldi," diye devam etti. "Davut benim hayatımı kurtardı ve şimdi de Gürcistan'ı kurtaracak. Karısı ölmeseydi bu mümkün olamazdı. Davut'i iyi tanırım, Musa'm emirlerinden asla sapmazdı o."
Nino, ama ben günah işleyeceğim, diye düşündü, ama onun durumu farklıydı, bir Hıristiyan kurban, kendini feda eden bir kadın olacaktı o. "Peki ama beni almasını nasıl sağlayacaksın?" diye sorarken tedirgindi genç kadm.
"Karısının ölümünden beri çok üzgün, umutsuz bir erkek Davut. Ona senin hizmetçilerinden birini göndermeyi teklif edeceğim - ki o da sen olacaksın elbet. Önce bu teklifimi reddedebilir, ama bir yıldan fazla bir zamandır bir kadınla birlikte olmadı, sonunda isteyecektir bunu."
176
Davut sarayın koridorunda, Prensesin hizmetçilerinden, ya da onların köle dediği kadınlardan biriyle buluşacağı odaya doğru yürürken içinde garip bir his vardı. Yochebed öldüğü zaman kadınlara karşı hiçbir arzusu kalmamış gibiydi. Onunla evlendiği zaman, Hazar'da bir Hakan olsa bile ikinci bir kadm istemeyeceğinden emindi. Ama zamanla kadınları tekrar arzulamaya başlamıştı. Ve Prensin teklifi tam zamamnda gelmiş, onu hemen kabul etmişti Davut. Hizmetçilerin görevleri hakkında bilgisi vardı, çünkü Geguti'ye gelen elçilerin çoğu gece odalarına kadm ister ve o da bunu Prense iletirdi.
Georgi ona, kadınla eskiden Yochebed'le beraber yattığı kendi yatak orasında değil de, başka bir odada buluşmasının daha iyi olacağını söylemişti. Davut kapının önünde bir an durup düşündü ve sonra kapıyı açarak içeri girdi.
Hizmetçi rolü oynayan Nino onu küçük bir masaya oturttu, tatlılar ve şarap ikram etti. Yıllardan beri Prensin emriyle misafir eğlendiren hizmetçilerin bu işi nasıl yaptığını onlarm kendi aralarmda konuşmalarını dinleyerek öğrenmişti ve şimdi de bir Prenses gibi değil, onlar gibi davranmalıydı.
Sevdiği bir ismi seçerek, "Benim adım Tamar," dedi.
Davut bir an düşündü ve, "Sen Yahudi misin?" diye sordu.
Nino şaşırdı ve başını iki yana salladı. "Hayır, senin için fark eder mi bu?"
"Bu bir İbrani adı biliyor musun? Kutsal kitaptan alınma bir isim bu. Anlamı 'hurma ağacı'. Ama Yahudi olmadığını öğrenmem daha iyi. Eğer olsaydın biraz sorun çıkabilirdi."
Nino onunla mümkün olduğunca az konuşmaya karar verdi, kendini ele verebilir ve sorun çıkarabilirdi. Ona şarap ve tatlı ikram ederek rahatlamasını sağladı. Sonra onun gelip kendisini alarak yatağa götürmesini bekledi. Ama Davut bunu hemen yapmayınca Nino paniğe kapıldı, bu işin bir an önce bitmesini istiyordu.
177
Davut ise bir kadınla beraber olmadan önce iyice rahatlamak, gevşemek, ona karşı arzu duymak istiyordu. Odaya girdiğinde kadını orada bulunca sevinmişti. Kadın Yoche-bed'e hiç benzemiyordu, ondan çok farklı bir tipi vardı ve bu da Davut'un işini kolaylaştıracaktı. Bu kadın ona sevgili karısını hatırlatmayacaktı.
Saçları simsiyah olan kadın güzeldi, dolgun dudakları, bal rengi gözleri vardı. Boynundan topuklarına kadar inen bol bir elbise giymişti ve giysinin altında kadının güzel vücut hatları seçiliyordu. Yochebed henüz çok genç olduğu için bu hatlara sahip değildi.
Davut ne yapacağını bilemiyormuş gibi tedirgin oldu. Kadından bir işaret bekler gibiydi. Onun yatağa doğru gittiğini görünce derin bir nefes aldı.
Nino yatağın yanma gidip hizmetçilerinden öğrendiği gibi ağır hareketlerle soyunmaya başlarken çok heyecanlıydı. Eğilince saçlarının ucu yere değdi, eteğinin ucunu tuttu ve yavaşça yukarı, başına doğru kaldırmaya başladı.
Davut onun çıplak vücudunu görünce birden içinde müthiş bir arzu dalgasının kabardığım hissetti. Odadaki kandillerin kışkırtıcı loş ışığında onun güzel vücut hatlarını olduğu gibi görebiliyordu şimdi. Yochebed onun yanma gelmeden önce odadaki tüm ışıkları söndürürdü. Davut Yochebed'i düşünmemek için başını iki yana salladı, bu şekil çok daha güzeldi.
Elbise sonunda kadının dolgun göğüslerini meydana çıkardı ve kadın onu başının üstünde çekip çıkararak yere attı. Davut büyülenmiş gibi onun dimdik göğüslerine bakıyordu. Birden kendini toparladı ve aceleyle soyunmaya başladı.
Onun önünde çıplak duran Nino da heyecanlanmıştı, onun içinde de bir şeyler oluyor gibiydi. Karşısında kocası olmayan yabancı bir erkek vardı ve arzu dolu gözlerle ona bakıyordu. Elleriyle göğüslerini örtmemek için zor tuttu kendini, çünkü bir hizmetçi yapmazdı bunu. Davut soyunurken
178
I
gözlerini ondan ayıramıyordu, şarabin etkisi de kendini göstermeye başlamıştı. Nino yavaşça dönerken kalçaları hafifçe oynadı. Davut'a sırtını dönünce dudaklarında hafif :bir gülümseme belirdi güzel kadının. Yaptığı bu iş ve Davut üzerinde yarattığı etki, hoşuna gitmeye başlamıştı.
Tekrar Davut'e döndüğünde Davut tamamen soyunmuş ve ona yaklaşmıştı. Davut'un genç ve kaslı vücudu kocasının vücuduna hiç benzemiyordu. Henüz birbirlerine dokunmamalarına rağmen Davut onunla sevişmeye tamamen hazır görünüyordu. Georgi ile sevişmek ise zaman alır ve hemen son bulurdu.

Davut'la kocasının erkeklik organları arasındaki fark da şaşırttı Nino'yu, Davut'un sünnetli olmasını anlayamamıştı, ama bunu ona soramadı elbette. Davut'un ise aklına bile gelmedi bu konu.
Davut sonunda uzandı ve onun göğüslerini okşamaya başladı. Nino'nun göğüs uçları sertleşti ve içinde bir ürperti hissetti genç kadın. Çok geçmeden sevişmeye başladılar ve Nino'nun içindeki endişe birkaç saniye içinde kayboldu ve tedirginliğin yerini tamamen başka ve tatlı duygular aldı. Bir süre adeta kendilerini kaybetmişçesine seviştiler, zaman durmuştu onlar için.
Sabah olduğunda, sevişmenin tatlı sarhoşluğunu hâlâ hisseden Nino gözlerini açtı ve odadan çıkmadan önce ona son kez bakan Davut'u gördü. Bunu yapabilmenin şaşkınlığı hâlâ devam ediyordu genç kadında. Davut'la sevişirken hissettiği coşkuyu, zevki, kocasıyla birlikte hiçbir zaman tadamamıştı. Bunu belli etmemesi gerektiğinin bilincindeydi. Ge-orgi'ye bu işin, onun istediği gibi hızlı olduğunu ve hemen bittiğini söyleyecekti. Kocasına anlatacağı hikayeye göre, Davut onunla yatmış ve sonra da hemen sırtını dönüp uyumuş
179
olacaktı. Bir hizmetçi yatak görevi bittikten sonra hemen çıkıp gidemeyeceğine göre, o da Davut'un sabah kalkıp gitmesini beklemişti.

Davut odasına döndüğünde, bir gece önce olanları ve Ta-mar adlı hizmetçi kadını düşünüyordu. Bir yıldan beri Yoc-hebed'in yasını tutuyordu ve bunu devam ettirmeyi düşünmüştü, ama galiba bu fikri değişecekti. Tamar'ı tekrar isteyecek ve Georgi'ye, onunla uzun zaman birlikte olmak istediğini söyleyecekti.
Yıkanıp kıyafetini değiştirdiğinde Prens Georgi'nin habercisini kapıda buldu.
Adam, "Efendim," dedi. "Prensi Gelati'deki manastıra çağırdılar. Sizin Trabzon'a gitmek için hazırlanmanızı istedi, daha önce konuştuğunuz ticari anlaşmada bir aksilik olmuş galiba."
Davut başını salladı, bunu bekliyor ve bu göreve gitmek için zaten hazırlanıyordu. Ama şimdi Tamar'ın kokusunu hâlâ duyarken Geguti'de kalmayı ve onu tekrar görmeyi yeğliyordu.
Karısından istediği şeyin sözünü bile duymak istemeyen Georgi'nin, bu iş biter bitmez kendisini oradan uzaklaştırmak istediğini bilmiyordu elbette Davut. Trabzon ticari seyahati planın bir parçasıydı aslında. Davut oradan dönene kadar Nino da hamile olup olmadığını anlayacaktı. Eğer hamile kalmadıysa bir buluşma daha ayarlanacaktı. Eğer hamiley-se Davut bu kez daha uzun bir süre için, belki de tamamen gönderilecekti.
Davut bu ticari görev için hazırlanırken ilk iş olarak İs-hak ve Aaron'u çağırdı ve arkadaşları geldiklerinde onun, Yochebed'in ölümünden beri ilk kez bu kadar sağlıklı ve neşeli olduğunu görünce sevindiler.
İshak göz kırptı ve, "Bu görevin seni bu kadar sevindireceğini hiç düşünmemiştim doğrusu," dedi. "Yoksa Prense, seni daha önce bir yerlere göndermesini söylerdim."
180
"Ah dostum, beni iyi tanırsın, senden hiçbir şey saklaya-m. Dün gece Prensesin hizmetçilerinden biriyle beraberdim. Harika bir şeydi."
İshak ve Aaron birbirlerine baktılar ve gülmeye başladılar. Sonra ikisi birden, "Demek mesele bu ha!" diye bağırdılar.
İshak tekrar göz kırptı ve, "Bunu asla tahmin edemezdik," dedi. "Aaron birkaç aydan beri o Gürcü kızlarından biriyle beraber yaşıyor. Onun yüzünde de tıpkı şu anda sende olduğu gibi bu mutluluk ifadesini sık sık görüyorum." Hepsi güldüler ve sonra oturup, gemiyle önce Rioni ve Poti'ye ve oradan da Karadeniz'den Trabzon'a kadar olan yolculuğun planını yapmaya başladılar.
Georgi, üç ay sonra olaysız ve başarılı bir misyon sonucu Geguti'ye dönen Davut'u gülerek karşıladı.
"Senin yokluğunda çok şey değişti Davut. Ben Kral ilan edildim, taç giydim ve karım da hamile. Gürcistan tahtına bir veliaht geliyor dostum."
Bu habere Davut da sevindi ve, "Bunu duyduğuma çok mutlu oldum," dedi. Ama o anda yine Yochebed'in ölümünü hatırlamıştı. Georgi onun yüzünün ifadesinden hemen anladı bunu.
"Geçmişi unutmalısın artık Davut," dedi. "Yeniden ev-lenmeli ve baba olmalısın."
Davut acı bir gülümsemeyle ona baktı ve, "Tekrar evlenmeyi düşünmem için henüz çok erken," dedi. "Fakat şu bana gelen hizmetçiyi tekrar görmek isterdim doğrusu. O kadın..."
Georgi hemen sözünü kesti onun, unutmak istediği bu buluşmayı hatırlamasına yardım ettiği için kendine küfrediyordu. Davut'u çocuk doğana kadar Gürcistan'da tutmayı düşünmüştü ama böyle sorun olacaksa onu hemen gönder-
181
meliydi bir yerlere. "Sana başka bir kadın gönderirim. Daha önce buluştuğun kadının kim olduğunu bilmiyorum bile." "Adının Tamar olduğunu söylemişti bana." Kral Georgi hafifçe ürperdi ve, "Sana bir hizmetçi ayarlarım," dedi.
Davut da onun bu teklifini kabul etti.
Tamar adlı kadın kısa zamanda unutuldu. Farklı kadınlarla geçirdiği aşk geceleri Davut'un o kadını unutmasında yardımcı oldu. Fakat Nino için durum farklıydı, Davut'u unutamıyordu o. Georgi, onun Davut'la

geçirdiği aşk gecesinin anısıyla rekabet edecek durumda değildi. Fakat Nino yine de şimdi Kral Georgi III olan kocasına bir veliaht verebileceği için mutluydu.
Fakat doğan çocuğun bir kız olması her şeyi değiştirdi. İşte Nino o zaman bir hata yaptı. Georgi kızma bir isim koyma zahmetine girmediği için Nino, Davut'la geçirdiği gecenin anısına kızma Tamar adını verdi. Sonra da kocasının, bir erkek çocuk doğurması için onu yeniden Davut'la buluşturmasını beklemeye başladı. Doğan çocuk kız olduğu için Geguti'de yapılan doğum şenlikleri pek de parlak olmadı. Fakat Kraliçe Nino'nun kısır olmadığını kanıtladığı için yine de ülkedeki gerginliği azalttı. Bir varis gelmişti, ama halk şimdi gerçek bir veliaht, bir erkek varis bekliyordu.
Doğan küçük prensese Tamar adının verilmesinin başka etkileri de oldu hiç kuşkusuz. Davut doğal olarak doğumdan sonra Kralı kutlamak için ona gitti, ama Kral, doğan çocuk kız olduğu için pek de mutlu görünmüyordu. Ama aralarındaki konuşma birden sona erince Davut şaşırdı.

182
Davut, "Kraliçe kızma çok sevdiği o hizmetçisinin admı mı verdi?" diye sordu, çünkü bu adı Gürcistan'da ikinci kez duyuyordu. ,:
Georgi'nin yüzü birden kıpkırmızı oldu. Davut ona buluşma gecesi o hizmetçinin, yani Nino'nun bu adı kullandığını söylemişti. Nino kızma bu adı nasıl verebilirdi? Bunun nedenini Nino'ya sormalıydı. Fakat Davut'un bu sırrı çözebileceğini düşünüp endişeleniyordu. O zaman hemen orada, planın son kısmını uygulaması gerektiğini düşündü Georgi.
Yüzündeki kızarmayı saklayamadığı için telaşlandı ve, "Gürcistan'da kullanılan bir isimdir bu," dedi. "Neyse, şimdi bırakalım bu isim konusunu. Seninle konuşmak istediğim önemli bir konu var."
Bir masada karşı karşıya oturdular. Georgi, "Trabzon görevin çok başarılıydı," diye başladı söze. "Ama onlar sadece ticaret yaptığımız küçük bir yer/oraya arada bir de gitsek yeterli olur. Bizans ise çok önemli bir yer. Constantinople'da bulunan İmparator Manuel Comnenus bizim ticaret yaptığımız birçok küçük ülkeyi kontrol altında tutuyor. Trabzon da bunlardan biri. Ticaretimizi artırmak ve ayrıca özgürlüğümüzü korumak için onlarla dost kalmalıyız. Manuel isterse güçlü ordusuyla bize her zaman saldırabilir."
Davut, "Onun orduları bu kadar güçlü mü?" diye sordu. "Duyduğuma göre Bizans'taki Yunanlılar pek cesur insanlar değillermiş, savaşmaktan hoşlanmazlarmış."
Kral güldü. "Bu doğru olabilir, ama orduları diğer ülkelerden gelmiş paralı askerlerden oluşuyor. İmparatorluk yakınlarında konuşlanmış pek çok Hazar, Peçenek, Rus ve hatta Polovtksi askeri var. Biz onlarla savaşamayız."
Davut masanın üstüne eğildi ve, "Hazar askeri de mi var dediniz?" diye sordu.
"Elbette. Bizans ordusunda pek çok paralı Hazar askeri var ve onların çok iyi savaşçılar olduğunu sen de iyi bilirsin. Evet, onun için Constantinople'a yeni bir elçi göndermem gerekiyor. Bu görevi sana vermeyi düşündüm."
183
Kral ona elçinin görevleri ve yaşayacağı rahat yaşam konusundaki düşüncelerini anlatırken Davut onu sanki dinlemiyor gibiydi, kafasında başka düşünceler vardı şimdi. Bi-zans'daki Hazar askerlerini düşünüyordu. Bunlar eğitimli askerlerdi ve kendilerine iyi bir lider bulurlarsa eski vatanlarını kurtarmak için savaşırlardı. Oraya hemen gitmeliydi. Davut kendisini Constantinople'a gönderenin Georgi değil, Tanrı olduğuna inanıyordu.
184
BÖLÜM 12 > SAMAN DAR ZALIMI
Samandar üzerine çöken soğuk sis her yeri kaplamıştı. Kış gelince bu sisin yerini kar yağışları alacak ve Saman-dar'daki yaşam iyice yavaşlayacaktı, o zaman tarlalardaki tavşanlar bile sığınacak yer ararlardı. Ama Judith ve Deborah için önemli değildi bu, onlar saraydan sadece sinagoga gitmek için çıkıyorlardı ve orası da çok yakındı. Daniel onların sinagoga gitmelerine izin veriyordu, çünkü gitmemeleri iyi olmazdı.

Gece karanlığı çökmüş, lambaların çoğu söndürülmüştü ve sarayın Hatun odasında bir pencere kenarına çömelmiş olan Judith'i sadece hafif ay ışığı aydınlatıyordu. Judith o korkunç sesleri duymamak için elleriyle kulaklarını kapamıştı.
Yan odadan gelen ağlama sesleri ve acılı çığlıkların arasında duyulan Daniel'in kahkahalarına hâlâ alışamamıştı Judith. Kocasının kahkahaları arasında karışan acı dolu çığlıkların, güneş doğarken Daniel tarafından Çelik Bey'e gönderilecek olan bir diğer Balanjar'lı genç kadından çıktığını biliyordu Judith.
O adama gönderilen kadınların sayısını bilemiyordu Judith, ama Daniel Hakan olduğundan beri, geçen üç yıl içinde Çelik Bey'e hemen her ay en azından bir kadın göndermişti. Daniel önceleri o adama gönderilecek kadın seçerken hiç hoşlanmıyordu bu işten, Judith biliyordu bunu. Çünkü Daniel ona, Çelik Bey'den bu konuda gelen taleplere çok kızdığını söylemişti.
Çelik Bey ondan ilk kadını istediğinde müthiş öfkelenmişti Daniel. Bunu yaptığı için tüm Hazar vatandaşlarının

185
kendisinden nefret edeceğini biliyordu, o adamın istediği de buydu zaten. Ama Daniel daha sonra rahatlamış, çünkü bu işi gizli olarak yapmanın bir yolunu bulmuştu. Artık Saman-dar'dan değil, Balanjar'daki soyluların kızları arasından seçecekti göndereceklerini. Polovtsi komutanının ağzından bir emir çıkarıp iki kasaba arasında gidip gelmeleri yasaklayacak ve böylece Balanjar'dan kadın seçtiği haberleri Saman-dar'da duyulmayacaktı. Böylece, Çelik Bey'in istediği kadınları seçmek de Polovtsi askerlerinin görevi olacaktı.
Judith bu oyunu kabul etmek zorunda kalmıştı, çünkü komutanın emrini dinlemezlerse öleceklerini biliyordu. Çelik Bey'e gönderilen kızları da hiç görmemişti zaten. Kızlar doğruca Balanjar'dan ya da o bölgedeki yerleşim yerlerinden alınıyor ve doğruca Kuma Nehri'nin karşı kıyısındaki komutana götürülüyordu.
Fakat birkaç ay sonra Daniel Hakan olma fikrine alıştıktan sonra başka bir şey geldi aklına, Judith buna karşı gelme cesaretini gösterdi, ama başarılı olamadı. Daniel kızları vahşi Polovtsi ordusu kampına göndermeden önce onlarla kendisi yatmak istiyordu. Yerel konular ve suçları tartışmak için gizlice Balanjar'a gidecek ve beğendiği bir kızı alıp Samandar'a getirecekti. Kız ancak onunla yattıktan sonra gönderilecekti Polovtksi'ye.
Judith yine bir çığlık duyunca ellerini kulaklarına iyice bastırdı. Daniel önce onlara iyilik yaptığını sanıyordu. O gece yanındaki kızı da ikna etmeye çalışıyordu, ama kız itiraz ediyor ve ağlayıp bağırıyordu. Ama Judith ve Deborah'ı dövmeye alışık olan Daniel şimdi hiç kuşkusuz yanındaki kızı da dövüyor, canını yakıyordu. Daniel de o barbarlardan daha iyi değildi aslında.
Judith sonunda dayanamadı ve odasını Daniel'in odasından ayıran duvarı yumruklamaya başladı, ama duvardaki kalın halı onun darbelerini emiyor, sesin diğer tarafa geçmesini önlüyordu. Bunu daha önce de kaç kez yapmıştı. Yeni ge-
186
len her kızda öfkesini kontrol edemiyor, duvarı boş yere yumrukluyordu. Zalim kocasından kurtulunca daha zalim birine gönderilecek olan zavallı kıza acırken, kocasından da nefret ediyordu.
Judith son iki yıldan beri Daniel'deki değişiklikleri korku içinde izliyordu. Daniel, Çelik Bey'in kendisine verdiği gücü Hazarlar7! korumak için değil de, daha çok kendi çıkarları için kullanıyordu. Daniel'in, komutanın emirlerini de kendilerini korumak için dinlediğine emin değildi artık.
Hatun odasının kapısı üzerindeki perde birden aralanırken Judith önce korktu, ama Deborah'ın ağlayarak içeri girdiğini görünce meraklandı. İkisi kucaklaşarak yan odadan gelen sesleri dinlediler.
Şimdi 14 yaşında ve hâlâ bekar olan Deborah, Balanjar'dan getirilen kızların hikayesini biliyordu. Bunu ona Judith söylemişti. Sarayda şimdi Hazarlar'm yerine Polovtsi askerleri çalışıyor ve onlar da köydeki Hazarlarla konuşmuyorlardı, bu nedenle Deborah olanları ancak annesinden öğrenebiliyordu. Deborah Sebt ayinlerinde olanları kimseye anlatmıyordu elbet, ama bunun nedeni sadece duyduğu korku değildi. Genç kız babasının yaptıklarından büyük utanç duyuyordu.
Deborah elindeki renkli mendille gözlerini kuruladı ve, "Anne," dedi. "O kızın canı yanıyor. Yapabileceğimiz bir şey yok mu? Her seferinde daha kötüye gidiyor bu iş."
Judrith başını iki yana salladı. "Ona bir şey söylesem beni de döver. Kadınları dövmekten zevk alıyor adam."
Deborah öfkesine hakim olmaya çalışırken, "Peki ama gidip derdimizi anlatabileceğimiz hiç kimse yok mu buralarda?" diye sordu.
"Hayır, baban bu olanları duyan biri olduğunu bilse öldür-tür o insanı. Bu hale geldiğine göre bizi de öldürür o zaman."
Deborah içini çekti. "Babam delirdi mi yani anne?"
"Olabilir kızım. Elindeki güçle delirmiş olabilir."
187
t
Bir ay sonra, Haham Ezra Yom Kippur'un bittiğini ve Kefaret Gününü bildiren koç boynuzunu çaldığında Deborah babası hakkında hahamla konuşmaya karar verdi. Musevi yasalarını ve adetlerini pek bilmiyordu; ama, babasının yaptıklarının Tanrı gözünde yanlış olduğundan emindi genç kız. Annesinin söylediğine göre, babası bu yaptıklarından zevk de alıyor, kendini affettirecek hiçbir davranışta bulunmuyordu. Tanrı'nm gazaba gelip hepsini cezalandırmasından korkuyordu.
Ertesi sabah Daniel yine Balanjar'a gitti, birkaç gün kalacaktı orada. Judith akşam yemeğinden sonra onun yokluğundan istifade ederek biraz dinlenmek ve rahat uyumak için odasına çekildi. Deborah Hakan ve karılarının bir arada oturduğu büyük salonda yalnızdı, tünelin gizli girişi de buradaydı.
Genç kız uzun bir süre, tünele açılan kapağın üstündeki örtüye baktı. Sonunda bir karara vardı ve başını salladı. Eline bir gaz lambası aldı ve oraya gidip kapağın üstündeki örtüyü kaldırdı. Kapağı açıp bacaklarını aşağı sarkıttı ve kendini yavaşça tünelin zeminine bıraktı. Birkaç saniye sonra elindeki gaz lambası ile tünelin başlangıç noktasındaydı.
Elindeki gaz lambasını ileri doğru uzattı ve tünelin ahşap ve alçak çatısı altında hafifçe eğilerek ilerlemeye başladı. Tünelin diğer ucuna varması fazla uzun sürmedi ve bimah 'daki kapağın altına geldi. Kapağı itti ama açamadı, üzerinde sanki ağır bir şey vardı. Birkaç denemeden sonra kapağı kaldırmayı başardı ve başını kaldırıp yukarı bakınca şaşkın ifadeli bir yüzle karşılaştı.

Kapak zorlanırken bir ayağı onun üzerinde olan Haham Ezra onu görünce, "Deborah!" dedi. "Ne arıyorsun burada kızım? Sarayda bir sorun mu var yoksa? Annen de geliyor mu buraya?"
188
"Oh Peder! Lütfen çıkarın beni buradan." Ezra onu ellerinden tutup tünelden dışarı çekti ve, "Annen?" diye sordu.
"Annem sarayda, güvende. Babam yokken seninle konuşmak istedim/f
"Elbette yavrum, ama neden dışarıdaki normal yoldan gelmedin?"
"Seninle konuştuğumu kimse bilmemeli Peder. Babam hakkında konuşacağım."
Ezra onun yüzüne baktı. Tartışmalı Hakan'ın kızı olarak ona Musevi dini ve ibrani dili hakkında bir şeyler öğretmiş ve çocukluktan genç kızlığa geçişini izlemişti onun. Bu genç kızı severdi, ama şimdi onun ne söyleyeceğini düşünüp en-dişelenmişti. Kendisi Daniel hakkında çok şey biliyordu zaten. Elini uzattı ve kızın saçlarına tünelden takılmış olan örümcek ağını temizledi. Onun heyecanlı olduğunu görebiliyordu. "Gel bakalım," dedi. "Oturalım da konuşalım."
Deborah karşısına geçip oturan hahama baktı, hiç de rahat değil gibiydi, ama Ezra sabırlı adamdı, hiç sesini çıkarmadan onun konuşmasını bekledi.
Genç kız bir süre sonra, "Sanırım babam kötü bir şey yapıyor," diye konuştu. "Ama bundan zevk alıyor gibi görünüyor."
Haham onun bu sözüne gülmemek için kendini zor tuttu ve ciddi bir ifadeyle gözlerine baktı. "Ah evladım, bunda olağandışı bir şey yok, insanların doğal davranışıdır bu."
"Ama bu farklı bir şey. Kötülük var bunda."
"Kötülük mü var? Babanın yaptığı bir şey için söylenmemesi gereken sert bir söz bu. Anlat bana bakayım."
Deborah ona gece karanlığında saraya getirilen genç kızlardan söz etti. Ezra, Daniel'in bu genç kızlarla yattığını duyunca üzgün bir ifadeyle başını iki yana salladı. Bunun iktidar gücüyle gelen kötü alışkanlıklardan biri olduğunu biliyordu. Solomon'un bile 1000 tane cariyesi olduğu söylenirdi. Fakat Deborah ona, bu soylu Yahudi kızlarının evlerinden
189
zorla alındığım, geceleri çığlıklar atarak zorlandığını ve Daniel'in onlarla işi bittikten sonra nereye gönderildiklerini anlatınca Ezra çok öfkelendi. Haham dişlerini gıcırdattı ve düşündü, ne söyleyeceğini bilemiyordu. Daniel'in bu davranışlarının gizli kalması gerektiğini biliyordu. Daniel'i kınarsa Deborah için kötü olurdu bu.
Yüzündeki ifadeyi Deborah'tan gizlemeye çalışarak, "Bunu bana anlattığın iyi oldu kızım," dedi. "Polovtsi'ye genç kız ve kadınlar göndermek gerçekten de kötü bir şey tabii. Ama baban şerefsiz bir adam gibi yaşamayı seçmiş. Fakat bunu yaparak sizleri korumuş oluyor, belki de ben bile onun bu davranışları sayesinde sağ kaldım. O da yaptığından nefret ediyordur belki. Onun için Tevrat'ın emrettiği gibi sen de babana saygı duy."
Deborah sessizce dinledi Ezra'yı. Hahamın söyledikleri rahatlatmıştı onu, gülümsedi. "Teşekkür ederim Haham, şimdi daha iyi hissediyorum kendimi."
Ezra da onu rahatlattığı için memnundu. Deborah babasının kızları dövdüğünden söz etmedi ona. Ezra, "Hadi şimdi saraya dön yavrum," dedi. "Buraya geldiğini annene söy-lemesen daha iyi olur gibi geliyor bana."
Deborah başını salladı, tünel kapağına gittiler ve Ezra onu tünele indirip kapağı üzerine kapadı. Daniel'in kötülük yaptığını düşünüyordu, yoksa adam sadece yoldan mı çıkmıştı? Davut ve Hazar'a ihanet etmişti Daniel. Şimdi de insanlara zulmediyordu. Haham başını iki yana salladı. En iyisi onun hakkında Tanrı'nın hüküm vermesiydi
Daniel karanlıkta Samandar'a kadar olan 65 kilometrelik yolu at sırtında gitmekten nefret ediyordu, ama güvenlik açir sından böyle yapmak zorundaydı. Balanjar'da birisi, Polovt-
190
si askerlerinin hep Daniel'in ziyaretlerinden sonra gelip bir kızı götürmelerinden kuşkulanıyor olabilirdi. Ama Samandar'a yaklaştıklarında tatmin olmuş gibi gülümsedi, oraya yanındaki kız olmadan dönseydi Polovtsi komutanı ondan kuşkulanabilirdi. (
Tek atlı kapalı arabaya koydukları kız bağırıyor ve soğuktan titriyordu. Balanjar'da yaşayanlar ya da oradaki sinagoga gelenler, Polovtsi askerlerinin götürdüğü kızların bir daha asla geri dönmediğini biliyorlardı. Bu gece aldıkları kızın sarı saçları vardı ve Hazarlar arasmda nadir görülen bir şeydi bu.
Daniel kendi zevkine göre seçmişti bu kızı. Ölen ağabeyi Hakan Yusuf un Rebecca ile evlendiği ve onun da Rebecca'yı düğünden sonra peçesiz olarak gördüğü o günden beri sarışınlardan hoşlanıyordu Daniel ve. bu kız çok güzeldi.
Genç Rebecca'yı hatırladığında yine 25 yıl önce olduğu gibi arzuladı onu ve aklına bir şey geldi o anda. Hiç de fena bir fikir değildi bu. Uzun zaman önce arzuladığı bir şeye neden şimdi sahip olmuyordu ki? Kimse çıkıp da ona meydan okuyamaz, itiraz edemezdi. Kutsal Kitapta da bunun örneği vardı zaten. Ama önce arabadaki kızı halletmeliydi. Ama aklında olan şeyle kıyaslandığında bu kız bile yetersizdi.

Haham Ezra onun söylediğini duyunca şok oldu, dehşete düştü, ama bunu belli etmemeye çalıştı ve sadece biraz şaşırmış gibi göründü. "Rebecca ile mi evlenmek istiyorsun?"
Daniel, "Evet Haham Ezra," dedi. "Aslında bunu daha önce yapmam gerekirdi. Tevrat'ta bir erkeğin, kardeşinin dul eŞiyle evlenebileceği yazıyor, öyle değil mi?"
Ezra aptallaşmıştı, şaşkın gözlerle ona baktı ve, "Şey. evet," diye kekeledi. "Buna zorunlu evlilik de denir. Fakat bu
191
adet sadece çocuksuz dullar için geçerlidir. Tevrat'ın bir başka bölümünde de çocuk varsa bunun yapılamayacağı yazar."
"Tamam işte, Rebecca'nm da çocuğu yok, ağabeyim de öldü."
Ezra, "Fakat... fakat..." diye kekeledi yine.
Daniel, "Ben de Tevrat'a göre Rebeca ile evleneceğim işte," diye devam etti. "Bu evliliği bir an önce ayarlamanı istiyorum senden."
Daniel dönüp sinagogdan çıkarken Ezra onun arkasından baktı. Bu evlilik arzusu artık bir teklif olmaktan çıkmış, emir haline gelmişti. Rebecca'nm da bu konuda söyleyebileceği fazla bir şey yoktu aslında. Polovtsi saldırısı sırasında duyduklarını ona söylemediği için çok seviniyordu şimdi Ezra. Rebecca, oğlunun ölümünden sorumlu olan böyle bir adamla evlenmektense intiharı yeğlerdi.
Rebecca uzun zamandan beri yalnız başına, kimsesiz bir dul olarak yaşamaya alışmıştı. Samandar'da hiçbir akrabası, yakını yoktu. Judith ona, Polovtsi ordusu geldikten sonra sarayda kalmasını söylemişti, ama Rebecca uygun bulmamıştı bunu. İnsanların, onun Daniel'e cariye olduğunu düşünmelerini istemiyordu. O zaman henüz 33 yaşında genç bir kadındı ve insanlar hemen konuşmaya başlardı. Şimdi, 36 yaşındaydı, ama kendinden daha genç pek çok kadından daha güzel ve çekiciydi.
Köyde herkes yine, eskiden Hakan Davut ve Yusuf döneminde olduğu gibi, Daniel yönetiminde de günlük işleriyle uğraşıyordu. Daniel'e yardımcı olarak verilen Polovtsi askerleri genelde zararsız adamlardı ve eski Hakanların emrindeki Hazar askerlerinden pek farkları yoktu. Halkın elinden karşılığı verilmeden gıda maddeleri ve bazı şeyler almıyordu, ama kimse de açlıktan ölmüyordu.
192
Göze çarpan en büyük değişiklik, köydeki dul ve çocuk nüfusunun artmış olmasıydı. Polovtsi gelmeden önce kadınlarla çocukların büyük çoğunluğu tarlalarda, kırsal -:kesimde erkeklerin yanında olurlardı. Şimdi ise yerleşim bölgeleri tahrip edilmiş, erkekjer ya öldürülmüş, ya da esir alınmışlardı.
Rebecca da şimdi üç dul kadınla birlikte bir çadırda yaşıyordu. Aslında dul olmanın getirdiği özgürlük hoşuna da gidiyordu, istediği zaman köyde istediği yere gidebiliyordu, ama yüzüne peçe takmak ve siyahlar giyinmek zorundaydı. Judith, Deborah ve birkaç başka kadınla birlikte Haham Ezra'nın Sebt günü ayinlerine katılıyor, Daniel olmadığı zamanlar saraya gidip onlarla konuşuyordu.
Rebecca'nm artık hizmetçisi yoktu ve çadırda birlikte kaldığı kadınlarla birbirlerine yardımcı oluyorlardı. Çadıra Haham Ezra'dan bir haberci geldiğinde Rebecca yırtılan bir tuniğini dikiyordu. Habercinin söylediğini duyunca hemen siyah kıyafetini giydi ve peçesini taktı. Haham Ezra daha önce hiç çağırmamıştı onu ve genç kadın ne olduğunu merak ediyordu. İçinden bir ses kötü bir haber alacağını söylüyordu, ama ne olabilirdi bu acaba?
Çadırdan çıkıp köyün meydanındaki sinagoga gitmesi on dakika sürdü. Bulutsuz mavi gökyüzü ve parlayan güneş bile onun içindeki sıkıntıyı atmasına yardımcı olmadı, alacağı haberin ne olabileceğini merak ediyor ve adeta koşar adım yürüyordu. Yanından geçen bir kadının selamına bir robot gibi başını sallayarak karşılık verdi.
Onu çalışma odasında bekleyen Ezra'nın yüzü asıktı, Rebecca hiç şaşırmadı buna.
Haham ona uzun zamandır artık hakkı olmayan unvanı ile hitap ederek, "Hoş geldin Hatun," dedi. "Sana vereceğim Şaşırtıcı bir haberim var."
"Kim öldü?"
Ezra hafifçe gülümsedi ve sonra tekrar ciddileşti. "Ölen kimse yok. Söyleyeceğim şey kayınbiraderin Daniel hakkındaki düşüncelerine göre iyi de olabilir, kötü de."
193
Rebecca'nm aklına iyi bir şeyler gelmiyordu nedense.
"Ne oldu Daniel'e?"
"Hiçbir şey olmadı. Buraya geldi ve tekrar evlenmek istediğini söyledi bana."
"Öyle mi? Hiç şaşırmadım buna. Ama Judith adına üzüldüm. Bir erkeğin tek karısı olmak en iyisidir. Tanıdığım biri mi bu evlenmek istediği kadın?"
Haham Ezra içini çekti ve, "Seninle evlenmek istiyor," dedi. "Baban sağ olmadığı için senin baban rolünü oynamamı istedi benden."
Rebecca şok olmuştu. "Benimle mi evlenmek istiyor? Hazar'da istediği kızı alabilecek durumdayken beni mi istedi yani? Şaka yapıyor olmalısın Haham."
"Tevrat onun, ağabeyinin dulu ile evlenmesini emre-diyormuş ve bunu daha önce yapmadığı için pişmanlık

duymuş."
"Haa, demek bunu görevi kabul ediyor, öyle mi? Şimdi
anlaşılıyor mesele."
"Gerçek nedenin bu olduğunu sanmıyorum ben."
"Başka hangi nedeni olabilir peki?"
"Bilmiyorum ama endişeliyim. Daniel hakkında bazı kötü şeyler duydum. Seni inciteceğinden korkuyorum."
"Saçmalık bu, o benim ailemden biri sayılıyor."
"Bu evliliği kabul edecek misin yani?"
"Bunu düşünmeliyim. Tekrar sarayda yaşamak ve Po-lovtsi askeri bile olsa uşaklara sahip olmak fena olmaz aslında. Önce Judith'le konuşayım, Daniel ona söylemiş mi bunu?"
"Bilmiyorum."
"Judith istemezse kabul etmem ben de. O benim iyi dostumdur."
"Peki ama ya söylemediyse ona?"
"O zaman Judith de benden alır haberi. Ve tabii Deborah da öğrenir."
194
Ezra onun arkasından bakarken bir an için geri çağırmayı ve Daniel hakkında tüm bildiklerini ona anlatmayı düşündü. Fakat Daniel samimi görünmüştü onâ. Belki de onun oğluna, Davut'a yaptıkları için kendini affettirmek istiyordu. Belki de Rebecca sarayda yaşarsa Daniel Polovtsi'ye gönderdiği kızları saraya getirmekten vazgeçerdi.
:2e
Rebecca'yı, bir zamanlar, Yusuf ve sonra Davut'un Hakan olduğunu yıllarda onun olan büyük Hatun odasında karşılayan Judith o gün biraz farklı görünüyordu. Daniel'in, evlenme haberini Judith'e vermiş olduğu anlaşılıyordu. Ama Judith'in yüzünde başka bir ifada vardı ki Rebecca onun ne olduğunu anlayamadı. Korku olabilir miydi bu?
Rebecca gülümsedi ve, "İyi günler Judith," dedi. "Haham Ezra'nın bana söylediğine göre Daniel beni ikinci eşi olarak almak istiyormuş." Bunu söylerken 'ikinci' sözcüğünü üzerine basarak belirtmişti. Judith'in yerini almak istemediğini ona belirtmek istiyordu.
Judith başını salladı. "Gel oturalım, konuşacağımız pek çok şey var."
Rebecca çevresine bakmınca tanıdığı hiçbir şey göremedi. Halılar ve duvar kilimleri kendi zamanında olanlar değildi, hepsi değiştirilmişti. Rebecca'nm buradan giderken bıraktığı hiçbir şey yoktu yerinde, her şey değişmişti burada. Onun zamanındaki eşyalardan daha güzeldi bunlar. Daniel ona karşı iyi davranıyor, diye düşündü Rebecca.
Judith, "Rebecca, biz çocukluk arkadaşıyız," diye konuştu. "Buraya Daniel'in karısı olarak dönmeyi gerçekten istiyor musun?"
"Sadece sen itiraz etmezsen isterim Judith. Yine de söyleyeyim sana, ben hep ikinci eş olarak kalacağım."
195
Judith içini çekti. "Bu sana bağlı bir şey değil. Bir erkeğin daha sonra gelen karısı istemese bile onun en sevdiği karısı olmuştur, çok görülmüştür bu. Ama bu önemli bir şey değil, biz artık çok genç sayılmayız. Daniel seni tercih edecek olsa bile sarayda seninle beraber yaşamak hoşuma gidecektir."
Rebecca onun elini tuttu ve, "Teşekkür ederim arkadaşım," dedi. "Ben de senin gibi hissediyorum. Deborah ve Je-remiah da biliyorlar mı bunu?"
"Henüz bilmiyorlar. Eğer istersen Deborah'a hemen ikimiz birlikte söyleyebiliriz. O seni hep sevmiştir ve bu haberi alınca sevineceğine eminim. Jeremiah hahamın yanında, din eğitimi almaya başladı. Döndüğünde ben söylerim ona da."
Rebecca rahatladı, sarayda yine eskisi gibi huzur içinde yaşayacaklardı. Yine bir ailesi olacak, yalnızlıktan kurtulacaktı. Judith Deborah'ı çağırmaya gidince o da eski günleri düşünmeye başladı.
Deborah çok sevdiği ve onları sık ziyaret eden yengesini görünce çok sevindi. Ama kendisine verilen habere hiç de hazır değildi.
Judith, "Sana bir sürprizimiz var kızım." dedi.
Rebecca, "Evet," diye ekledi. "Ben de burada yaşayacağım artık."
Deborah birden irkildi ve, "Ne?" dedi.
"Baban Rebecca'yı ikinci eşi olarak alıyor. Güzel değil mi bu?"
Deborah bir annesine, bir de yengesine baktı, bunun bir şaka olduğuna emindi. Ama şaka olmadığını anlayınca, "Anne ona kızları anlattın mı?" diye sordu.
Judith içini çekti ve, "Kes sesini!" dedi.
Rebecca, "Hangi kızlar?" diye sordu.
"Kesmeyeceğim sesimi. Eğer o da burada bizimle birlikte yaşayacaksa bunları bilmesi gerekir."
Judith, "Seni küçük aptal!" diye bağırdı ve ağlamaya başladı. "Yaptın yapacağını işte!"
196

Rebecca içindeki sevincin birden yok olduğunu hissetti. Burada yolunda gitmeyen bir şeyler vardı. Bu her neyse, fikrinin değişmesine neden olabilirdi. "Neler oluyor burada?" diye sordu. "Bilmem gereken şey nedir?"
"Babam buraya kızlar getiriyor, Polovtsi'ye göndermesi gereken kızlar bunlar. Onlarla önce kendisi yatıyor."
Deborah durdu ve sonra, "Ve onların canını yakıyor," diye devam etti. "Annem de bunlardan ya da başka bir şeyden şikayetçi olduğunda onu da dövüyor. Şimdi de burada yaşamak istiyor musun?"
Rebecca çok şaşırmıştı, Judith'e bakınca, onun da baş sallayarak kızını doğruladığını gördü.
Judith hıçkırarak, "Özür dilerim Rebecca," dedi. "Debo-rah'm söyledikleri doğru, ama bunları kimse bilmemeli. Bunu sana bile söyleyemezdim, sakın sen de başkasına söyleme. Bunu sadece biz biliyoruz."
Deborah ciddi bir ifadeyle, "Haham Ezra biliyor," dedi. "Ben her şeyi anlattım ona."
Judith korkulu gözlerle kızına baktı. Daniel bunu öğrenirse ne kızını koruyabilecekti, ne de kendini. Rebecca'ya döndü ve, "Lütfen Rebecca," dedi. "Daniel bunu öğrenme-meli. Onun neler yapabileceğini bilmiyorsun sen!"
Rebecca şimdi Haham Ezra'nın, bunları bildiği halde neden kendisine söylemediğini düşünüyordu. Din adamının bunu kendisinden saklamasına aklı ermemişti. Ama Judith onu karşıladığında yüzündeki korku ifadesinin nedenini anlamıştı şimdi. Daniel göründüğü gibi bir adam değildi demek ki. Artık kendisinin de Daniel'den gelecek bir tehdide aÇik olduğunu biliyordu.
197
BÖLÜM 13
DOKTOR SOLOMON
Yaklaşık 800 yıl önce Roma İmparatoru Constantine tarafından kurulmuş olan Constantinople, Yunanlıların yönetiminde bir Bizans İmparatorluğu şehriydi. Bu nedenle Davut ve hatta Gürcü dilini ve Yunanca'yı öğrenmiş olan İshak, şehirde yaşayanlarla anlaşma konusunda hiç güçlük çekmediler. Kendi aralarında sadece Hazar diliyle konuşuyorlardı. Davut diğer Hazar silah arkadaşı Aaron'u özlüyordu ama onu anlıyordu. Kendisi de evli olup bir çocuk babası olsaydı Geguti'den kalkıp buralara gelmezdi herhalde.
Davut ve arkadaşları Geguti'ye vardığında, orada Yahudi olmadığı için bir sinagog da yoktu. Orada bir sinagog açamamışlardı, çünkü en azından 10 Yahudi erkeği olmadan gerekli Minyan olmazdı. Davut hiç kuşkusuz her sabah teffilin giyip yalnız başına dua ediyor, ibadetini yapıyordu. Fakat sinagog ve Yahudi toplumu olmadan bir Yahudi'nin sudan çıkmış balığa benzediğini o da kabul etmişti.
Zeuixippus Banyoları ve İmparatorluk Sarayı yakınlarında bir handa yer buldular. O akşam Sebt başlıyordu ve Davut, vakit henüz öğle bile olmadan, hancıya yakınlarda bir sinagog olup olmadığını sordu. Tüccar Alexander ona bu şehirde birçok sinagog olduğunu söylediği için, hancının cevabını hiç beklemiyordu.
"Sinagog mu? Constantinople'da sinagog yoktur. Yahudilerin burada yaşamasına izin verilmez. Siz Yahudi misiniz?"
Davut şaşkınlığını gizlemeyi başardı. Yıllarca sözcülük, arabuluculuk yaptığı için duygularının yüzüne vurmasını
198
engellemeyi öğrenmişti. Üzerinde uzun peoth gibi dinini belli eden hiçbir belirti de taşımazdı. İnsanlarla uğraşırken avantaj sağlamak ister ve görünüşü yüKünden davasını daha işin başında kaybetmeyi göze alamazdı. Hancıya, "Ben Gürcistan elçisiyim," dedi. "İmparatora saygılarımı sunmaya geldim."
"Oh, özür dilerim efendim. Sizi üzmek istemezdim. Fakat neden bir sinagog arıyorsunuz?"
Davut onun bu sorusuna şaşırdı, ama hemen toparlanıp eski bir oyuna başvurdu. Elinde tuttuğu mendili yere düşürdü ve onu almak üzere eğilirken düşünmek için birkaç saniye kazandı. İlk aklına gelen, Samandar'da Haham Ezra'nın dolabında bulduğu Constantinople ile ilgili kitaplar oldu. Onlardan bazıları, bir Yahudi doktordan kalmış olan oldukça eski tıp kitaplarıydı.
Davut mendilini alıp doğruldu ve hancıya gülümsedi. "Kralımın bir doktora ihtiyacı var," diye konuştu. "Duyduğuna göre Constantinople Yahudileri arasında çok iyi doktorlar varmış."
Hancı biraz daha kibarlaştı ve, "Evet efendim, vardır," dedi. "Hatta İmparatorun doktoru da Yahudi'dir. Bu doktor sarayda yaşar, fakat Yahudilerin Constantinople'da yaşaması yasaklanmıştır, ama burada çalışabilirler. Onlar Halic'in diğer tarafında, Pera'da yaşarlar. Doktor ararsanız o bölgeye bakmalısınız."
Davut adamın son söylediklerini iyice dinleyemedi bile. imparatorun doktorunun Yahudi olduğunu öğrenince, Yahudi doktor aradığını Tanrı söyletti ona diye düşündü. Belki de Tanrı o doktoru gerçekten arayıp bulmasını istiyordu.
Hancıya, "Çok iyi," dedi. "Bana zaman kazandırdın. İmparatorun doktoru Yahudi mi dedin? Hiç kuşkusuz o da diğerlerini tanıyor, hangisinin iyi olduğunu biliyordur. Nerede bulabilirim onu acaba?"
"Blachernae'de, İmparatorun yaşadığı saraydadır."
199
"Şu pencereden görünen İmparator sarayı değil mi?" "Hayır efendim, orası eski saray. Şimdi sadece devlet işleri için kullanılıyor. Saray Blachernae'de, kuzeydedir, kuzey surları yakınındadır, etrafı açık arazi ve denizle çevrilidir ve burası gibi kalabalık değildir o bölge."
"O halde itimatnamemi sunmak için oraya mı gitmem gerekiyor?"

"Bilmiyorum."
"İmparatorun doktorunun admı biliyor musun peki?" "Evet, biliyorum. Halktan hastalara da bakar ve onu gördükten sonra buraya gelenler olmuştur. Doktorun adı Solo-mon Hamitsri'dir."
Davut planını hemen değiştirdi. Sinagog bulmaları sorun olabilecek, ayrıca karşı kıyıya geçmeleri gerekecekti. Bir tek kişiyi, yani şu doktor olan Solomon'u bulmaları daha kolay olacaktı.
Davut ve İshak getirdikleri en iyi kıyafetlerini giydiler ve Blachernae Sarayı'na gittiler. Solomon'u sorduklarında nöbetçi onları ana kapının iç tarafında küçük bir binaya götürdü; Solomon orada, Sebt günü dışında her gün öğleden sonra saat iki ile dört arasında gelen hastalara bakıyordu. İmparator ya da onun istediği birine muayene için giderse işler biraz aksıyordu elbet.
Saat iki olmasına daha yarım saatten fazla zaman vardı, ama doktorun bekleme odasında işçi ya da yoksul olduğu belli olan birkaç hasta onu bekliyordu. Büyük olasılıkla köle olan bir adam kapıda onları karşıladı.
Pahalı ve yabana görünüşlü kıyafetlerine baktı ve, "Doktor Solomon'a muayene olmak için mi geldiniz efendim?" diye sordu. "Sizin gibi hastalan olacağını söylemedi bana."

Davut, "Biz buraya muayene için değil, onunla özel bir konuda görüşmek için geldik." dedi.
Köle başını salladı. "Doktor burada^ hastalan için hazırlanıyor. Saat henüz iki olmadığına göre belki sizinle konuşur. Ama sizi uyarıyorum, saat konusunda çok titizdir. Konuşmanız bitsin ya da bitmesin saat ikide ilk hastasını alacaktır."
"Güzel, şimdi ona sor bakalım bizimle görüşecek mi? Benim adım Haham Davut bin Yusuf, Gürcistan'dan geliyoruz. Ben buraya elçi olarak geldim."
Adam onun haham olduğunu öğrenince şaşırdı, ama onların önemli kişiler olduğunu hemen anlamıştı. Davut bu şekilde doktorun onları mutlaka göreceğine emindi.
Köle eğilip onları selamladıktan sonra yandaki odaya girdi ve birkaç saniye sonra çıktı. "Doktor sizi görecek Haham," dedi. Davut başını sallayarak gülümsedi ve İshak'la beraber adamın arkasından içeri girdiler.
Girdikleri yer, iki tarafında da raflar olan uzun bir koridordu ve rafların üzerindeki kavanozlarda Yunanca ve Arapça etiketler görülüyordu. Kavanozlarda görülenler otlara ve minerallere benziyordu, bazıları merhem içinde, bazılan boşta duruyorlardı. Davut bunların, doktorun hastalarına kullandığı ilaçlar olduğunu düşündü.
Muayene odasına girdiklerinde Davut'un gözüne ilk çarpan şey, kısa bir rafa dizilmiş kalın ve deri kaplı kitaplar oldu. Kitaplardan birinin kapağını açınca ilk sayfada Arapça bir yazı gördü. Aynı zamanda Avicenna olarak bilinen İranlı Ibn Sina adını hemen tanıdı. Onun ünlü "Tıp Kanunu" isimli kitabıydı ve bu Davut bunu önce Cordoba'da okumuş, sonra da Samandar sinagogundaki dolapta bulmuştu. Doktorun kütüphanesine bakılırsa, tanışacakları adam çok iyi bir tıp adamı olacaktı.
Kitaptan başını kaldırınca, üzerinde beyaz bir doktor gömleği olan yaşlı bir adamın kendisine doğru geldiğini gördü. "Kitabı tanıyormuş gibi bir haliniz var Haham. Siz de doktor musunuz yoksa?"
/<».
: İli-İ .

Davut adamın yaşını ellinin üzerinde tahmin etti, ama gözlerindeki parıltılar onu yalanlıyor gibiydi, kendine çok iyi baktığı belliydi. Başında bir şey yoktu, ya dindar değildi, ya da Constantinople Yahudileri Cordoba Yahudilerinden farklıydı. Bunu daha sonra öğrenebilirdi.
Davut, "Hayır efendim," diye cevap verdi. "Ya da size de haham diye hitap edebiliriz -en azından kendi aramızda."
Solomon güldü ve, "Çok güzel!" dedi. "Kendi aramızda haham olalım bakalım. Ama burada hiç kimse bana böyle hitap etme cesaretini gösteremez. Siz yine de bana 'Doktor1 diye hitap edin. Ya da Solomon deyin, bu daha iyi."
"Benim adım Davut, ama yanımızda başkaları olursa siz de bana Elçi deyin."
Solomon, "Ne kadar zeki olduğunu hemen anladım Elçi Bey," dedi. "Manuel'in huzurunda Yahudi olduğunuzdan söz etmezseniz burada çok daha başarılı olabilirsiniz."
Davut, "Pekala Solomon," dedi. "Önceki soruna cevap olarak söylüyorum, ben doktor değilim, ama Cordobo'da eğitim görürken İbn Sina'nın kitabını da okumuştum."
"Cordoba mı? Yardımcım bana sizin Gürcistan'dan geldiğinizi söyledi galiba."
"Doğru, buraya Gürcistan'dan geldik, ama biz Hazar'lı-yız, Hazar Denizi kıyılarından. Babam beni Tevrat ve Talmud eğitimi için Cordoba'ya göndermişti.
Doktor birden şaşırdı ve, "Siz Hazarlı mısınız?" dedi. "Pera'da Hazar olduğunu söyleyen pek çok aile var, ama çoğu da birkaç kuşaktan beri burada yaşıyorlar. Ama sen Cordoba'da eğitim gördün ve aynı zamanda Yunanca konuşuyorsun, öyle mi? Anlamadım."
"Dediğim gibi, küçükken babam beni Cordoba'ya gönderdi ve orada biraz Yunanca öğrendim. Sonra bir tüccar bana ders verdi ve Gürcistan'da bu dili ilerlettim, çünkü orada Yunanca konuşan çok insan var."

OfcHAN KEMAL İL HAUt KÜTÜPHANESİ

O sırada İshak, "Affedersiniz efendim," diyerek araya girdi. "Davut'un söylemediğini size söylersem her şeyi anlayacaksınız. Konuştuğunuz kişi Hazar Hakanı Davut bin Yusuf tur. Ben de İshak bin Igor, onun Beyiyim. Birkaç yıl öncesine kadar Hazar'ın kalan topraklarını biz yönetiyorduk, ama şimdi o da gitti. Polovtsi tarafından işgal edildi."
Solomon şaşkın bir ifadeyle İshak'm yüzüne baktı. Sonra tekrar Davut'a döndü, onun yüzünde sahtekarlık izleri arar gibiydi. Öyle bir şey göremedi, ama duyduklarına inanmakta hâlâ güçlük çekiyor gibiydi.
Davut'a İbranice olarak, "Doğru mu bunlar?" diye sordu.
Davut da ona İbranice karşılık verdi, "Tamamen doğru. Tanrı şahidimdir."
Solomon bu kez Arapça konuştu ve, "Cordoba'da Yahudi Yasaları okudun, öyle mi?" dedi.
Davut da Arapça olarak, "Bu da doğru," diye cevap verdi ona.
"Ve buraya Gürcistan'dan geldiniz."
Davut bu kez Gürcü dilinde cevap verdi, "Bu da doğru." Solomon'un yüzündeki şaşkınlık ifadesini görünce kendini tutamadı ve güldü. "Senden bir dil fazla biliyor gibiyim Doktor, sen Gürcü dilini bilmiyorsun. Ben ayrıca birkaç da Türkçe lehçesi konuşurum."
Solomon, "Müthiş bir adamsın sen," dedi. "Artık her dediğine inanacağım. Size nasıl yardımcı olabilirim?"
"Ben buraya Gürcistan Kralı Georgi'nin İmparator Ma-nuel nezdinde elçisi olarak geldim. İmparator ve Constantinople hakkmda çok az şey biliyorum. Sebt'i karşılamak ve bu şehir hakkında bilgi almak için sinagog arıyordum, ama senin burada yaşayan tek Yahudi olduğunu ve diğerlerini bulabilmek için tekneyle karşı sahile geçmemiz gerektiğini öğrendim. Doğru mu bu? Bana bu şehir hakkında bilgi veren tüccar bunlardan hiç söz etmedi."

Solomon için çekti ve, "Korkarım ki doğru," dedi. "Yahudi dostlarım için elimden geleni yapıyorum fakat yeterli olmuyor bu. Biz sevilmiyoruz burada. Onlara yakın yaşamak bir yana, ata bile bindirmiyorlar bizi. Beni İmparator1 a bakmam için İskenderiye'den, Mısır'dan getirdiler buraya. Dindar değilim ama İskenderiye'de olduğu gibi bir Yahudi toplumu içinde yaşamayı özledim. Burada lüks içinde yaşamak bile mutlu etmiyor beni."
"Anlıyorum seni Doktor, ben de Gürcistan'da, Geguti'de aynı şeyleri hissediyordum."
"Sözünü ettiğin şu tüccarın adı neydi?" Davut, "Alexander bin Judah," dedi. "Bu adı hiç duymadım. Constantinople'dan olduğunu mu söylemişti sana?" "Evet."
"Bunu belki de herkes Constantinople'u bildiği için söylemiştir. Çünkü Pera'yı kimse tanımaz."
O sırada doktorun köle adamı başını kapıdan uzattı ve, "Saat iki oldu efendim," dedi.
Solomon başını salladı. "Hastalarıma bakmalıyım. Ama saat dörde kadar beklerseniz tekrar konuşuruz."
"Elbette bekleriz. Ama saraya gelmişken İmparatora itimatnamemi sunmak için bir randevu alabilirim belki, değil mi?"
"Bunun için hiç üzülmeyin, ben sizin İmparatorun huzuruna en kısa zamanda çıkabilmeniz için gerekeni yaparım. Burada biraz nüfuzum vardır." Solomon beklemeleri için onları bir başka odaya götürdü, yardımcısına onlara şarap ve meyve getirmesini söyledi ve muayene odasına döndü.
Davut ve İshak rahat bir divana oturdular ve önlerine getirilen tepsilerden meyve yiyerek şaraplarını yudumlamaya başladılar. Bu şehre yeni gelmişlerdi; ama, her zaman bir strateji uzmanı olan İshak bir yandan da durumlarının analizini yapmaya başladı.

I
"Sanırım Georgi seni elçi olarak buraya göndermekle hata etti. Yahudilerin sevilmediği bir yerde Yahudi bir elçi ne kadar başarılı olabilir, ülkesini nasıl terhsil edebilir ki?"
'Bu kadar aceleci olma bakalım İshak. Baksana Solomon da bir Yahudi arna İmparatora bile söz geçirebiliyor."
"O öyle söylüyor. Nüfuzlu da olabilir elbet, ama bunu hiç kuşkusuz İmparatorun doktoru olmasına borçludur. İmparatorun o doktora ihtiyacı var, ama Gürcistan'ın Hazar Yahudi'si elçisini dinlemek zorunda değil herhalde."
"Ama sen kendin söyledin, ben sade bir Hazar değilim, aynı zamanda kraliyet kanı taşıyan bir Hakanım."
İshak bir an düşündü ve, "Galiba bunu da İmparatora söylemeye niyetlisin sen. Bu bir kumar olacaktır. İmparator bunu duyunca ne yapar merak ediyorum doğrusu. Belki bizi Gürcistan'a geri gönderir, belki 4e daha kötü şeyler yapar."
Davut, "Ya da bir zamanlar kral olan bir elçiyle görüşmekten memnun olur." dedi.
Oraya gelirken gemide çok uzun saatler geçirmiş olan Davut ve İshak için saat dört hemen oluverdi. Solomon acele adımlarla onların bulunduğu odaya geldi.
"Hemen benimle gelin, yardımcım her şeyi ayarladı, arabam bizi bekliyor, tekneye gidiyoruz."
Davut ve İshak aynı anda, "Ne?" dediler.

"Sinagog aradığınızı söylediniz ya, sizi Pera'da bir sinagoga götürüyorum işte."

Davut ve İshak hemen yerlerinden kalktılar ve doktorun arkasından gidip iki atın çektiği kapalı bir arabaya bindiler.
İshak, "Yahudiler bu şehirde ata binemezdi hani?" dedi.
Solomon gülümsedi. "Ama ben ata değil, arabaya biniyorum. Bana izin var, çünkü İmparatora ya da onun gönder-
205
diği bir hastaya hemen ulaşabilmeliyim. Benim gibi diğer Yahudiler de araba kullanabiliyor."
İshak besili ve güzel atlara baktı ve, "Pera'daki tüm Yahudiler zengin olmalı." dedi.
"Hayır hepsi değil. Ama Constantinople zengin bir şehirdir. Burada çalışanların çok azı fakirdir. Yahudilerin çoğu tüccardır ve zengindir, ama bunu göstermezler. Ama iyi bağış yaparlar. Benim muayenehanemde gördüğünüz tüm o ilaçları kim sağlıyor sanıyorsunuz? İmparator değil elbette! Gerçi sarayda yaşıyorum ve fazla masrafım yok, ama yine de İmparatorun doktoru olarak bana verdikleri birkaç altın lira yaşamam için yeterli sayılmaz."
Blachernae Sarayı ile şehir surları arasındaki mesafe fazla değildi. Surların uzunluğu 18 kilometreydi ve 330 yılında kenti kurup Roma İmparatorluğu'nun başkenti yapan Büyük Constantin'den başlayarak birçok imparator tarafından inşa edilmişti.
Arabayla Boğaz üzerindeki Haliç'te bir rıhtıma gittiler, buraya dünyanın her tarafından gelen büyük gemiler biraz açıkta demirliyor ve yüklerini rahatça boşaltıyorlardı. İki Hazar bu büyük şehirde gördüklerini şaşkın gözlerle seyrediyorlardı.
İskelede Solomon'un kiraladığı küçük bir tekne bekliyordu onları. Daha ilerde insanlar Pera'ya geçmek için daha büyük teknelere biniyorlardı. Solomon bu insanların Constanti-nople'da çalışan ve Pera'da yaşayan Yahudiler olduğunu söyledi, hepsi Sebt için erkenden evlerine dönüyorlardı. Davut Cordoba'dan beri bu kadar çok dindar Yahudi'yi bir arada görmemişti. Bir ara kendini böyle bir ortamda kendi ülkesinde sandı, ama etrafta gördüğü insanlar dışında her şey yabancıydı ona.
Teknedeki kürekçiler küreklere asıldılar ve tekne Halic'in mavi yeşil sularını yararak harekete geçerken Solomon, "Pera'da yaklaşık 2000 Yahudi yaşar," dedi. "Ayrıca 500 kadar
206
IKarait ve herhangi bir cemaate bağlı olmayan daha pek çok insan var."
Karşı sahile yaklaşırlarken Davut iskelelerin ilerisinde adeta birbirine yaslanmış eski evler gördü. Evlerin arasında çamurlu sokaklar Ve bu sokaklarda yürüyen pejmürde kıyafetli erkekler ve kadınlar vardı.
"Pera'daki Yahudilerin fakir olmadığını söylemiştin!"
"Değildirler zaten. Ama Pera şu yokuşların üstünde başlar. Burası Galata, burada en aşağı tabaka insanlar yaşar. Hamallar, gündüz işçileri ve eşekçiler gibi insanlar yani. Gala-ta'dan geçmek zorundayız. Pera'da yaşayan Yahudiler ancak buradan geçerek gidebilir evlerine."
Tekneden iner inmez, ellerindeki tahta çanakları onlara doğru uzatarak dilenen dilencilerle sarıldı etrafları. İshak, Davut'a bir zarar gelmesini önlemek için hemen kılıcını çekti ve dilenciler bir anda dağılıp gözden kayboldular.
Solomon'un onları götürdüğü yerde Pera'ya insan taşıyan arabalar sıra halinde bekliyorlardı. Davut arabaya verecek parası olmayan birçok Yahudi'nin pis sokaklardan geçerek Pera'ya yürüyerek gittiğini gördü. İshak'a döndü ve, "Bu yürüyenler herhalde şehre yeni geldiler," dedi. "Daha para kazanmamışlar, yoksa sur kapısındaki heykelde yazdığı gibi onlar da altı sırmalı manto giyerlerdi."
İshak güldü ama Solomon kaşlarını çattı. Araba onları bir mil kadar süren yokuştan yukarı çıkarınca etraftaki manzara da değişmeye başladı. Bu bölgede büyüklü küçüklü, çoğu bahçeli evler ve inşaatlar vardı. Bazı bahçelerde asma bile görülüyordu. Güneş kısa bir süre sonra batacak ve Sebt için herkes evine girecekti. Önünde arabadan indikleri sinagog Samandar ve Mtzkheta'daki sinagoglardan daha büyüktü ama Davut'un Cordoba'da devam ettiği büyük sinagogun yanında küçük kalırdı. Oldukça sade bir yapı olmasına karşın Davut'un gözüne güzel göründü. Davut Mtzkheta'dan ayrıldığından beri bir sinagoga gitmemişti.
207
Teknelerden inip arabalara binen pek çok insan aynı yere geliyordu. Karşı tarafta, büyük şehirde çalışmayanlar da yürüyerek geliyorlardı sinagoga. Akşam ayini sona ermeden hiç kimse evine gitmeyecekti.
Davut ve İshak, güzel kıyafetleriyle herkesin dikkatini çektiler. Solomon da en az onlar kadar dikkat çeken bir adamdı. Doktor bu cemaatin üyesiydi ve onun nerede çalıştığını oraya gelenlerin çoğu biliyordu. Fakat sinagoga sık gelmezdi Solomon. Genellikle Yahudi toplumu için yeni bir tehlike söz konusu olduğunda ya da cemaatin yardımına ihtiyacı olduğu zaman gelirdi. Onu iki yabancının yanında görenler ayinden sonra neler söyleyeceğini merak etmeye, hatta korkmaya başladılar.
Baş Haham Abtalion ayine başlamak üzereyken Solo-mon'u gördü ve ayinden sonra onun söyleyeceklerini duymak isteyenlerin sinagogdan hemen gitmemelerini istedi. Bu prosedür pek çok kez tekrarlanmıştı ama bu kez Solomon'un yanındaki iki yabancı herkesi daha çok meraklandırmıştı ve bu yüzden de ayin her zamankinden daha çabuk sona erdi.

Davut ayinden büyük zevk aldı, neşelendi, Cordoba'dan beri kendini ilk kez Tanrı'ya bu kadar yakm hissediyordu. İlahilerle adeta kendinden geçti. İlahilere katılan cemaatin gür sesleri onların İbraniceye ve Sebt ayinlerine alışık olduklarını hemen belli ediyordu. İshak onlara pek katılmadı, ama Davut kendini cemaatin içinde hissetti hep.
Ayin sona erdikten ve herkes birbirine "iyi Sebt!" diledikten sonra Haham Abtalion salonun ortasındaki bimah'a çıktı ve cemaate bakarak vaazına başladı.
"Dostlarım. Haham Solomon Hamistri bu akşam aramızda," diye başladı konuşmasına. "Lütfen onun söyleyeceklerini her zaman olduğu gibi dikkatle dinleyelim."
Solomon onun yanına gitti ve, "Rahat olun dostlarım," dedi. "Bu akşam beraberimde Constantinople'a yeni gelen ve bana sinagog aradıklarını söyleyen iki dost getirdim bu-
208
raya- Buraya elçi olarak Gürcistan'dan geliyorlar; ama, as* İjnda onlar da pek çoğunuzun, kuşaklar önce Hazar'dan İmparatora muhafızlık etmek için getirilmiş ataları gibi Yahudi Hazarlar."
Cemaat arasında konuşmalar olunca durdu ve sonra yine devam etti. Hikayelerini bana anlattılar ve şimdi Haham Davut bin Yusuf bana anlattıklarını sizlere de anlatacak. Bazılarınız ona belki de inanmayacak, ama ben ona birçok soru sordum ve aldığım cevaplara göre inandım onlara."
Solomon konuşma yaptıracağını önceden söylememişti Davut'a, Samandar'da beyaz ata binmeden önce Haham Ezra'nın yaptığına benziyordu bu da. Aradaki benzerlik şaşırttı onu, sanki kendi geçmişini değil de Tevrat'ta okuduğu bir hikayeyi hatırlamış gibi hissetti.
Kendini hemen toparladı ve bimah'a giderek, "Ben Hazar7 nm son Hakanı Davut bin"Yusuf um," diye başladı. "Yanımdaki arkadaşım da benim sağ kolum, yönetimde yardımcım olan Bey İshak bin Igor." Durdu ve cemaat arasında duyulan konuşmaların kesilmesini bekledi. Sonra hikayesine Cordoba'ya gönderilişiyle başladı ve Hazar'nm Polovtsi eline geçişiyle tamamladı.
Kendisine sorulan sorulardan anladığı kadarıyla, Pe-ra'da yaşayan Yahudiler son zamanlara kadar Hazar'nm varlığından haberdardılar. Ama son yıllarda o bölgelere giden tüccarlar artık Derbent'in kuzeyine güven içinde geçemediklerini anlatmışlardı.
Hazar'nm Polovtsi ordusu tarafından işgal edildiğini, bunu yaşamış bir insandan ilk kez dinliyordu cemaat ve ona inanmışlardı. Fakat onun Hakan olduğuna inanmakta güçlük çekiyorlardı. Davut onların kuşkularını hissetti, ama Hakan olduğunu kanıtlaması mümkün değildi.
Yahudi krallığının sona erdiğini öğrenenler büyük üzüntü içindeydi. Orada bir Yahudi ülkesinin bulunması eskiden hepsine moral veriyordu, en son çare olarak sığınacakları bir ülke var demekti bu onlar için. Ama artık o da yok olmuştu.

209
Davut kendisine Cordoba, Hazar ve Gürcistan hakkında sorulan tüm sorulara cevap verdi ve sonunda Haham Abtalion konuşmaları kesti ve herkesin Sebt yemeği için evlerine, karıları ve çocuklarına gitmesini istedi. Davut'un hikayesi kısa zamanda Pera'daki tüm Yahudiler tarafından duyulmuştu.
Sinagog boşalınca Abtalion Davut'un yanma gitti ve, "Haham Solomon buraya geldiği zaman Sebt'i benim evimde geçirir," dedi. "Seni ve arkadaşını da davet etmek isterim."
Talmud'da Sebt akşamı sokaklarda dolaşmak yasaklandığı için hahamın evi sinagoga çok yakındı. Din adamının büyük bir taş bina olan evine gittiler, karısı Leah Solomon'u tanıdığı için samimiyetle karşıladı onu, fakat yanındaki iki yabancıyı görünce şaşırdı, onların geleceğini bilmediği için yeterince yemek hazırlamamıştı. Ama kocası ve kendisi az yiyerek bunu telafi edebileceklerdi.
Masaya oturduklarında Haham Abtalion yemekten önce Kiddush duasını okudu. Yemeğin sonuna doğru misafirlerin kim olduklarını ve hikayelerini Leah da öğrenmişti. Ev sahibi kadın bir ara meraklandı, Hazar ya da Gürcistan'da aileleri olup olmadığını sordu onlara ve Yochebed'in öldüğünü öğrenince çok üzüldü.
Yemekten sonra konuşurlarken Haham Abtalion Davut'a erkek kardeşinden sözetti ve, "Hazar'nm başına gelenleri geçen sene kardeşimden duymuştum," dedi. "Siz de bunu doğruladığınız zaman daha çok üzüldüm."
Davut şaşırdı ve, "Kardeşiniz mi?" diye sordu. "Kardeşim tüccardır. Bir kervanla birlikte Hazar'a gitmek istemiş, ama Derbent'ten ileriye geçememişler."
Davut birden heyecanlandı, kalp atışlarının arttığını hissediyordu. "Derbent'te neler duydu acaba? Onunla konuşmak isterdim."
"Ne yazık ki burada değil, tekrar seyahate çıktı. Hazar Denizi'nin güney kıyılarındaki kasabalara gideceğini söyledi bana."
210
"Uzun mu sürüyor seyahatleri?"
"Belli olmuyor, her seyahat farklı. Fakat gideli birkaç ay oluyor, sanırım yakınlarda döner." t
"Oralara nasıl gidiyor peki?"

"Gemiyle Kıbrıs'a oradan Antakya'ya gidiyor, orada toplanan kervanlar Müslüman topraklardan geçip Hazar Denizi kıyılarına gidiyorlar.'"
"Anladım, bu benim için değerli bir bilgi. Kardeşiniz Hazar hakkında neler anlattı size?"
"Derbent Emiri kervandakileri uyarmış, geçitten geçmemelerini söylemiş, çünkü daha önce geçenler saldırıya uğramış ve sadece birkaçı kurtularak yaşadıklarını anlatmış."
Davut, endişeli bir ifadeyle kendisine bakan İshak'a, "Korktuğum gibi," dedi. "Polovtsi ordusu tüm Hazar'ı işgal etmiş ve geçidi kontrol altına almış. Hiçbir ordu oradan kolayca geçemez, en azından büyük kayıplar verir. Başarılı olmak istiyorsak batıdan gitmeliyiz onların üstüne. Önce Kırım'a ve Alexander bin Judah'm yaptığı gibi Tamatarkha'dan doğuya gitmemiz gerekir."
Haham Abtalion birden irkildi ve, "Kim?" diye sordu. "Birkaç yıl önce Hazar'a gelen bir tüccar, Alexander bin Judah, aynı zamanda Yunanca dersi verdi bana."
Hahamın yüzünde ciddi bir ifade belirdi. "Cemaat içinde hikayenizden kuşkulananlar vardı, ben bile bir ara kuşkulanır gibi oldum, çünkü garip bir hikayeydi anlattıklarınız. Artık size tamamen inanıyorum Hakan Davut. Alexan-der bin Judah kardeşimin ortağıydı, ama geçen yıl gittiği bir seyahatten geri dönmedi. Hazar Hakanı'na Yunanca dersi verdiğini anlatmıştı bana. O zaman ondan da kuşku-lanmıştık biz."
211
Yatma vakti gelince Leah onlara odalarını gösterdi. Hahamın evli oğulları da bazen gelip bu evde kaldıkları için odada yeterince yatak vardı.
Haham Abtalion doğal olarak Sebt gününün büyük kısmını sinagogda ayinlerle geçirecekti. Ertesi sabah Davut din kardeşleriyle bir arada dua etmek için hahamla birlikte sinagoga gitti, ama İshak ve Solomon gitmek istemediler. Konuşacakları çok şey vardı ve ikisi de pek dindar olmadıkları için Haham Abtalion'un davetine rağmen evde kaldılar.
İshak kahvaltıdan sonra Solomon'a, "İmparator nasıl bir adam?" diye sordu.
"Sanırım senin yaşlarında, bana karşı saygılı davranır, ama sözümü de her zaman dinlemez. Bir İmparatordan bekleneceği gibi iradesi güçlüdür, ben konuşurken dinler ve şükürler olsun ki bu sayede pek çok Yahudi'yi cezadan hatta ölümden kurtardım."
"Davut'un onu görmesine yardımcı olacaksınız, değil mi?" "Elbette."
"Benim de onun yanında gitmem gerekir mi acaba?" "Bence o yalnız gitse daha iyi olur." "Pekala, biz Zeuixippus banyoları yakınında bir handa kalıyoruz. Orada sizden haber bekleyeceğiz."
"Hayır, ben yarın sizi saraya götüreceğim. Bu şehre yerleşene kadar benim yanımda kalırsınız. Davut elçi olarak İmparator ve danışmanlarının yakınında bulunmalı. Ama bir Yahudi olarak Constantinople'da yaşayamaz. İmparatordan ona sarayda bir yer vermesini isteyeceğim. Sarayda 200'den fazla oda var, bunun zor olacağını sanmam." "Öyle mi?" "Sen de istersen onunla beraber kalabilirsin."
212
"Güzel, ama sana Davut'un henüz sözünü etmediği bir şey söyleyeceğim. Polovtsi ile savaşmak için bir ordu kurup Hazar'a dönmek istiyor o -siz burada onlara Kumanlar diyorsunuz."
Solomon şaşırdı. "Peki ama bu orduyu nerede bulacak o?"
"Burada, Constantinople'da bulabileceğini umuyor. İmparatorun ordusunda pek çok Hazar askeri olduğunu duydu. Onlarla beraber annesini bıraktığı Samandağ a dönmek ve ülkesini kurtarmak istiyor."
Solomon şaşkın bir ifadeyle gözlerini açarak ona baktı. "Sanırım bu pek de gerçekçi bir düşünce değil. Aynı zamanda tehlikeli de!"
İshak başını salladı. "Davut henüz genç ve her şey mümkün gibi görünüyor ona. Hazar'ın işgalinde kendini suçluyor. Daha da kötüsü, Tanrı'nm ona bu konuda yardımcı olacağını düşünüyor."
"Ben çok garip şeyler gördüm hayatta, ona da başarılar dilerim. Sinagogda gördüğün gibi insanlar Hazar'ın kaybına çok üzüldüler. Bazıları oğullarını savaşmak için oraya göndermek isteyebilir belki."
İshak bunu duyunca şaşırdı. "İmparatorun ordusunda gerçekten de çok Yahudi var mı?"
Solomon başını iki yana salladı. "Yahudi az, ama çok sayıda Hazar var. İmparatorun ordusunda çok fazla yabancı asker var, çeşitli ülkelerden gelmiş askerler bunlar. Yunanlılar savaşmaktan pek hoşlanmaz. Manuel'in ordusunda kuzeyden ve doğudan gelmiş bir sürü savaşçı var, hepsi değişik kabilelere mensup adamlar bunlar. Bunların içinde Hazar grubu da var tabii. Bunların çoğu kuzeydeki Rus topraklarından orduya alınmış ve hemen hepsi de Hazar'dan gelmiş dedelerin, babaların çocukları, torunları. İçlerinde Yahudi olanlar da var elbet, ama çocukluklarından beri bir sinagog görmediklerine eminim. Hâlâ Hazar dili konuşuyorlar. Bu Hazar birliğindeki askerler Hazar kıyafetleri giyiyor ve Hazarlar gibi savaşıyorlar."
213
İshak ayağa fırladı, bu kadarını beklemiyordu doğrusu. Belki de Davut'un planı o kadar da mantıksız değildi. "Ben de o Hazar birliğine katılabilir miyim acaba?" diye sordu. "Hazar'da ben de komutanlık yaptım ve Hazar askerlerinin nasıl savaştığını çok iyi bilirim."
Solomon onun yüzündeki heyecan ifadesini görebiliyordu. Dün akşamki Sebt ayininde Davut'un yüzünde de buna benzer bir ifade görmüştü. Bu adamlar bizden oldukça farklılar, diye düşündü. "Neden olmasın ki?

Eminim İmparator da her zaman iyi komutanlar arıyordur. Ona Gürcistan elçisinden söz ederken seni de anlatacağım."
İshak Sebt'in geriye kalan zamanını Haham Abtalion'un evinde bir aşağı bir yukarı dolaşarak geçirdi. Bu yürüyüşünü evin dışında yapmış olsaydı hiç kuşkusuz Sebt'in gezme yasağını delmiş olacaktı. Ama İshak zaten Talmud yasaklarına pek uymazdı. Ama o da Davut gibi Yahudi olduğunu hiçbir zaman unutmuyor, inkar etmiyordu. Eğer Hazar'ı kurtarmak için bir Hazar ordusu kurmak gerekiyorsa ve bunun için ortam hazır olursa bunu severek yapacaktı. Sadece Davut için değil, kendi için de yapacaktı bunu. Hazar birliğine katılacağını söylediğinde Davut'un yüzünde belirecek ifadeyi merak ediyordu.
214
BÖLÜM 14 SIĞINAK
Daniel'in hatırlayabildiği kadarıyla, bu yıl Samanda/da kış her zamankinden daha sert geçiyordu. O yıl Balanjar'a yaptığı son yolculuktu bu, gelecek bahara kadar gidemeyecekti oraya ve saraya varmadan kar yağmağa başlamıştı.
Ağzından burnundan çıkan buharlar, atların burun deliklerinden çıkanlarla birlikte havaya karışıyordu. Hava artık buhar bile oluşturmayacak kadar soğuyunca kar yağışı da durdu. Kapalı arabanın içindeki kız hem korkudan ve hem de soğuktan titriyordu ama Daniel onu düşünmüyordu bile.
Rebeca ile evlenmeyi bir ay önce Balanjar'a yaptığı son yolculukta düşünmüştü. Artık kış aylarında yaşamı oldukça değişecekti. Geçen kış Balanjar'a da gidemediği için kadın olarak elinde sadece Judith kalmıştı.
Çelik Bey kış aylarında ondan kız istemiyordu. Komutan, muhafızlarının getirdiği bölge kızlarıyla eğleniyor ve Sa-mandar'dan kız isteyerek oradaki halkın tepkisini çekmekten kaçmıyordu. Kızlar herkesin Polovtsi askerleri tarafından öldürülmesini engellemiş olan komutana çok iyi davranıyor, onun her istediğini yapıyorlardı. Ama bunun bedelini bilmiyorlardı elbet.
Daniel arabadaki kız hakkında kararını verdi. Bu kızı saraya götürüp birkaç saat için kendi yatağına almaktan vazgeçmiş, askerlere teslim ederek Kuma'nm diğer yakasına hemen göndermeye karar vermişti. Düğünden önce yakalanma riskini göze alamamıştı. Ama evlendikten sonra ne yapacağına o zaman karar verecekti -belki de ağabeyinin karısı ve Da-vut'in annesi onu yeterince tatmin edecek ve başkalarına gerek kalmayabilecekti.
215
Yarın hahamı tehdit edecekti, adamın ketubah'ı tamamlaması çok uzun sürmüştü. Hahama yeterince yumuşak davranmıştı. Bu evliliği bir aydan beri düşünüyordu ve kafasında sabit fikir haline gelmişti Rebecca. Onunla evlenince sanki ağabeyi ve Davut gibi gerçekten Hakan olmadığını unuta-cakmış gibi geliyordu ona. Eskiden onlara ait olan kadın artık onun olacaktı.
Rebecca boş çadırda çevresine bakındı ve kendi yatağına döndü. Çadırdaki bölmesi saraydaki odası gibi büyük ve rahat değildi, ama nedense yatağını arkada bırakırken üzgün gibiydi. Dışarıda kalmış olan birkaç küçük eşyasını da diğerlerini koyduğu torbaya soktu. Diğer kadınlara göstermek istemediği bazı elbise ve eşyalarını onlar çadırdan çıkıp gittikten sonra topluyor, torbasına koyuyordu. Herkes onun, haham ketubah'ı tamamladıktan sonra Daniel'le evleneceğini biliyordu, başka şey düşünmemeliydiler. Her şeyi saraya gidecek olduğuna göre bazı eşyalarını seçerek toplaması için bir neden yoktu.
Bir düğün görüp eğlenmeye ihtiyacı olan ve o günü sabırsızlıkla bekleyen köy halkı evlilik anlaşması ve diğer hazırlıkların bu kadar uzun sürmesini anlamıyordu. Ama Rebecca onlara bunun basit bir düğün olmadığını, ne de olsa evleneceği adamın Hakan olduğunu söylüyordu.
Rebecca belki de Daniel'le evlenmez diye Haham Ezra bir plan yapmıştı. Ve bir ay önce, Judith ve Deborah'tan Daniel'in gerçek karakterini öğrenince korkunç bir öfkeye kapılan ve Daniel'e giden Rebecca'nm öfkesi bu plan sayesinde yumuşamıştı. Ama Ezra sonunda dayanamayıp ona Hazar1 nm işgalinden ve oğlu Davut'un ölümünden kimin sorumlu olduğunu anlatınca Rebecca'nın öfkesi tekrar alevlendi.
216
Rebecca bunu duyunca Ezra'ya, "Sen bir canavarsın!" diye bağırdı. "Bana bir şey söylemeden tüm bunları yapan adamla evlendirecek miydin beni yani? Nasıl yapacaktın bunu?"
Haham Ezra bu öfkeli kadının karşısında ezilip büzüldü ve hiç sesini çıkarmadan sakinleşmesini bekledi. Sonra, "Bunu sana neden daha önceden söylemediğimi şimdi anlayacaksın," dedi. "Onunla evlenmek istemezsen Samandar'dan ayrılmak zorunda kalacaksın. Senin hayır cevabını kabul etmez o. Tek çaren buradan gitmek ve o da çok tehlikeli bir şey. Bunu yaparsak belki de yaşayamayız."
Genç kadın şaşırdı. "Ne demek yaşayamayız, neden biz diyorsun?"
"Senin yalnız başına gitmene izin veremem elbette. Bunu yapabilsem ve sen yalnız gitsen bile Daniel bunun için yine beni suçlayacaktır."
Rebecca'nm öfkesi birden geçiverdi. Daniel onun için bir tehdit olabilirdi, ama kendi yaptığı da Ezra'yı tehlikeye atacaktı. Daniel'den kaçmak istiyorsa ikisi birden kaçmak zorundaydılar.
Ezra'nın planına göre, bir balıkçıya para verecek ve onun teknesine bineceklerdi. O bölgenin balıkçısı olamazdı bu, çünkü yerli balıkçıların çoğu Polovtsi askerleri tarafından öldürülmüştü. Samandar ve Balanjar'da çok az yerli balıkçı kaldığını öğrenen başka bölge balıkçıları yakaladıkları balıkları yüksek

fiyatlarla satmak için oraya geliyorlardı ve onlar da bu balıkçılardan birini ayarlayabilirlerdi. Balıkçılık yapmak için genç olmak gerekiyordu ve gençlerin çoğu da ya ölmüştü, ya da bozkırda bir yerlerde saklanıyorlardı.
Böylece Ezra ketubah hazırlığını bahane ederek Daniel'i haftalardan beri bekletiyordu. Sonunda Ezra'nın güvendiği bir balık tüccarı dostu, güneyden gelen bir balıkçıyla konuştu ve onun tüm balıklarını satın aldıktan sonra, Ezra ve Re-becca'nın kaçış planını anlattı ona, adama iyi para vereceklerdi. Rebecca'nm kimliği açıklanmadı tabii.
217
Planla ilgilenen balıkçı ertesi sabah erkenden yelken açacaktı. Rebecca o gece çadır arkadaşı kadınlar uyuduktan sonra torbasını alarak çadırdan çıkacak ve teknede kendisini bekleyen Ezra ve balıkçıya katılacaktı.
Bir süre sonra yatağın yanındaki mumu söndürme zamanı geldi. Diğer kadınlar daha önce yatmış ve uyumuşlardı. Rebecca baş ve işaret parmaklarını tükürüğüyle ıslattı ve mumun fitilini tutarak söndürdü. Soyunmadı ve karanlıkta yatağına uzanarak beklemeye başladı.
Beklemek kolay değildi. Rebecca uykuya dalmamak için Ezra'dan dinlediği, Daniel'in köy meydanındaki halini düşündü ve tekrar öfkelendi. Ne kadar ahlaksız bir adamdı şu Daniel! Bunca yıldır nasıl tanıyamamıştı onu. Ama ne Judith anlatabilmişti ondan yediği dayaklan, ne de Balanjar'dan getirdiği kızlar. Judith onun Polovtsi ile yaptığı anlaşmayı biliyor muydu acaba?
Aklına gelen bir şey daha çok öfkelenmesine neden oldu. Judith'in birkaç yıl önce kendisine söylediği bir şeyi hatırladı Rebecca. Davut Deborah'la evlenmeyi reddettiği zaman Daniel korkunç öfkelenmişti. Genç kadın nefesim tuttu. Tüm bu sorunların nedeni bu olabilir miydi acaba? Birden kendini tutamadı ve sessizce hıçkırmaya başladı. Eğer öyleyse bunda kendi hatası da var demekti. Judith'e gidip Davut'la Debo-rah'm evlenmesinden söz eden kendisi değil miydi?
Tüm bu olanların suçlusu olarak kendini görmesi zaten uyumasını engellemişti. Dışarıdaki sesler tamamen kesilince yatağından kalktı, gözlerini kuruladı ve torbasını alarak sessizce çadırdan çıktı.
218
t
Küçük balıkçı teknesi kıyıda, Hazar Denizi'nin dalgaları üzerinde hafifçe yalpalarken Ezra karanlık sulara baktı. Bulutlar ayı bazen, örtüyor, bazen de üzerinden sıyrılarak ortalığı aydınlatmasına izin veriyorlardı. Ezra bulutlardan kurtulup tekrar parlamaya başlayan aya belki de gerçekten ilk kez görüyormuş gibi tekrar baktı. Dışarı çıktığı geceler -tuvalet ihtiyacı dışında- iki elinin parmaklarıyla sayılabilirdi. Bir haham hayatını sinagogda geçirirdi. Oradan ayrılması için hiçbir neden yoktu, özellikle de geceleri.
Şimdi ise ona hayatı boyunca sığınak olmuş bir yeri terk ediyor ve yeni bir sığmak bulmayı umut ediyordu. Ama bunu yapması için iyi bir nedeni vardı. Gökyüzüne bakarken düşünceleri ayın da ötesine, İsrail Tanrısı'na gitti, Tanrı onun doğru bir seçim yaptığını düşünüyor olmalıydı. En azından kendisi böyle umuyordu. Eğer bu yolculuktan sağ çıkamaz-larsa bu da Tanrı'nm isteğiyle olacaktı. Fakat Tanrı Daniel'i sağ bırakıp da onların ölümünü isterse bu da garip bir şey olurdu.
Ezra gözlerini gökyüzünden yere indirince ilerde bir hareket görür gibi oldu ve bütün dikkatiyle karanlık boşluğa baktı, Rebecca olabilirdi bu gelen. Peki ama o gelmezse ne yapacaktı? Elbette geri dönecekti o da. Rebecca olmadan gitmesi saçmalık olurdu zaten. Daniel'in Polovtsi muhafızları Rebecca'yı yakalayınca hiç kuşkusuz hemen onu aramaya başlayacaklardı. Ama gelenin Rebecca olduğunu görünce derin bir nefes aldı ve hemen iskeleye çıkıp ona yardım etti.
Teknenin güvertesinde uyumakta olan balıkçı onların çıkardığı gürültüyle uyandı ve gelenin güzel bir kadın olduğunu görünce gülümsedi, Rebecca karanlıkta yolunu iyi görebilmek için peçesini takmamıştı, yüzü açıktı. Kadının yüzünden korktuğu da belli oluyordu.
219
Tekne Rebecca'nm da ağırlığıyla sallanırken balıkçı elini uzatıp onu tuttu, tekneye binmesine yardım etti. "Gelin hanımefendi, korkmayın tuttum sizi."
Rebeca başını iki yana salladı, balıkçı Arapça konuştuğu için hiçbir şey anlamamıştı. Ibranice bilen ve Davut'm da yardımıyla biraz Arapça öğrenmiş olan Ezra adamın söylediğini ona tercüme edince Rebecca rahatladı.
Ezra balıkçıya teşekkür etti ve uyuyan tayfaların arasından geçerek adamın onlar için hazırladığı yere gittiler. Güvertenin bir köşesine bir halı serilmiş ve üzerine de minderler konmuştu.
Balıkçı Ezra'ya, anlaması için elleriyle de işaret ederek, "Denize açılınca burada kaim, uyumalısmız," dedi. "Daha sonra sert rüzgârlar alırsak ve denize alışık değilseniz sizin için zorlu bir deniz yolculuğu olacaktır bu."
Fakat ne Ezra, ne de Rebeca uyumak istiyordu. Birbirlerine iyice sokuldular ve fısüdaşarak konuştular.
Ezra, "Çadırdan çıkarken ya da buraya gelirken kimse görmedi seni, değil mi?" diye sordu. Ezra balıkçıya hemen denize açılmalarını söylemek istemişti, ama sonra vazgeçti, adamı kuşkulandırmak istemiyordu.
Rebecca, "Hiç kimse görmedi beni." diye cevap verdi. Ezra başını salladı. Rebecca'dan daha çok eşyası vardı onun, ama kimseye görünmeden iskeleye gelmeyi başarmıştı. Sinagogdaki iki Tevrat'tan birini bir beze

sarmış ve yanma almıştı, itil 100 yıldan fazla bir zaman önce tahrip edildiğinde atalarından biri olan Baş Hahamın oradan kaçarak Samandar'a getirdiği Tevrat'tı bu. Ezra onu arkada
bırakamazdı.
Şimdi Samanda^ da, en azından bir süre için, bir haham olmayacaktı. Ama Polovtsi geldiğinden beri sinagoga daha sık gelen yaşlılardan birinin basit ayinleri yapabileceğini biliyordu. Asıl acınacak olanlar çocuklardı, onlara din dersini kim verecekti?
220
Rebecca, "Nereye gittiğimizi biliyor musun?" diye sordu.
"Tekne Bakü'den gelmiş, Derbent Geçidi'nin ötesinde, Hazar Denizi'nin biraz daha güneyinde bir şehir orası. Oraya dönüyorlar ve bizi de götürüyorlar tabii, bir Efnir yönetiminde Müslüman toprakları orası. Ama balıkçının dediğine göre çok Yahudi varmış orada, Hazar ve İran'dan gelmişler. Sinagog da olduğunu söyledi, sanırım iyi bir yere gidiyoruz." Gülümsedi ve Rebecca'nm yüzüne baktı, onu rahatlatmak istiyor, kendi korkusunu gizlemeye çalışıyordu.

Daniel kahvaltıdan önce sabah ayini için sinagoga gitti, Hakan olduktan sonra bunu daha sık yapmaya başlamıştı. Kraliyet ailesine mensup olanlar geleneksel olarak Musevi dininin sadık destekçileriydi ve o da aynı şekilde davranmalıydı.
Ama Daniel'in bu kez niyeti Hahama çıkışmaktı -gerekirse cemaat önünde bile yapacaktı bunu. Sinagogda hahamın yaşlı yardımcısı her zamanki gibi etrafta dolanıp duruyordu. İçerdeki insanlarda bir telaş vardı ve olağan değildi bu. Daniel hahamı göremeyince, "Haham Ezra nerede?" diye sordu. "Bir şey mi oldu?"
Yaşlı yardımcı onu eğilerek selamladı ve, "Haham burada değil," diye cevap verdi. "Arkadaki odasında da yok. Nerede olduğunu bilmiyoruz."
Daniel şaşırdı ve, "Nasıl yani?" dedi. "Nereye gitmiş olabilir ki? Arka tarafa baktınız mı? Tuvalete gitmiş ve dönerken düşüp yaralanmış olabilir."
Yaşlı adam, "Bu olabilir efendimiz! Hemen bakayım," diyerek binanın arka tarafına gitti.
Daniel ve cemaat yaşlı adamın dönüşünü beklerken sinagogun içinde çık çıkmıyordu. Hakan Daniel onlarla konuş-
221
madıkça konuşmanın doğru olmayacağını biliyorlardı. Dani-el kendini Hakan ilan ettiğinde bunu yapanlar, onun Polovt-si askeri olan muhafızları tarafından cezalandırılmıştı. Yaşlı erkekler Daniel'i sevmiyordu, ama yaşadıkları için de mutluydular ve onun emirlerini dinliyorlardı.
Sinagog hizmetlisi yaşlı adam biraz sonra geri döndü ve başını iki yana salladı. "Orada yok efendimiz."
Daniel şaşkındı, Ezra'nın daha önce sinagogdan çıkıp gittiğini hiç görmemişti. Nerede olabilirdi ki bu adam? Cemaat de şaşkın bakışlarla onun konuşmasını bekliyordu.
Daniel biraz daha bekledi ve sonra, "Zekeriya," dedi. "Sen de herkes gibi ayinleri biliyorsun. Başla ayine, ben gidip hahamı bulacağım." Birden döndü ve otuz kadar cemaat mensubunu orada bırakıp çıktı sinagogdan.
Sarayın önünde durdu ve oradaki Polovtsi askerlerine hahamı aramaya başlamalarını emretti. Birden aklına geldi ve askerlerden birini Rebecca'nm çadırına gönderip onu saraya getirmesini söyledi.
Taht odasında oturmuş bekleyen Daniel çok huzursuzdu. Ketubah'm hazırlanması işi çok ağır gidiyordu. Bunun bir nedeni olabilir miydi acaba? Rebecca ve haham sevgili mi olmuşlardı yoksa? Ama bunu kendisi bile komik buldu ve güldü. Saçmalıktı bu!
Muhafız Rebecca'yi bulamadan geri dönünce aynı şeyi tekrar düşündü ama yine boş verdi. Ezra'nın yerinde başka bir erkek olsaydı bunu düşünebilirdi tabii. Onların ortadan kaybolmalarının bir başka nedeni olmalıydı. Ama değişen neydi? Judith'in söylediğine göre, Rebecca bir ay önce saraya gelmiş ve Hakan'la evleneceği için çok sevinmişti.
Birden Judith'in bu konuda bir şeyler bilebileceğini düşündü. Hemen sarayın kadınlar bölümüne gitti; Judith, Deborah ve şimdi 8 yaşında olan küçük oğlu Jeremiah kahvaltı masasmdaydılar. Karısı ve çocukları onu görünce şaşırdılar, çünkü sinagoga gittiğini görmüşlerdi ve sabah ayini de henüz bitmiş olamazdı.
222
Judith, "Bir şey mi oldu?" diye serdu.
"Haham Ezra kayıp."
"Ne?" . ' i
"Rebecca da yok ortalarda."
Deborah, ','Ah!" dedi.
Judith elini ağzına koydu ve aynı şeyi yapan kızına baktı. Daniel de şimdi gözlerini kızma dikmişti.
Daniel, "Bu konuda bir şey biliyor musun kızım?" diye sordu.
"Hayır baba, çok şaşırdım."
Daniel karısına döndü. "Tekrar burada yaşayacağı için Rebecca'nın çok sevindiğini söylemiştin bana."
"Oh, öyleydi kocacığım, gerçekten sevinmişti."
"O halde şimdi nerede -ve haham nereye gitti? Çok garip bu."

"Evet, öyle, ama nasıl olsa bulunacaklardır, nereye gidebilirler ki?"
"Bilmiyorum, adamlarım her yeri arıyorlar. Buraya geldiğinde bu garip olayı ima edecek bir şey söylemediğine emin misin?"
Judith, "Hayır," dedi. Ama göz ucuyla baktığında kızının oturduğu yerde rahatsızmış gibi kıpırdandığını gördü, yüzü de kızarmıştı Deborah'm. Daniel de fark etti bunu.
Sert bir sesle, "Deborah, gel buraya!" dedi.
Genç kız yavaşça yerinden kalktı ve babasının önüne gidip durdu, titriyordu. Daniel onun gözlerine baktı ve, "Ne biliyorsun bu konuda?" diye sordu.
Deborah, "Hiç... hiçbir şey bilmiyorum baba!" diye kekeledi.
Daniel birden, "Yalancı!" diye bağırdı ve kızma bir tokat attı. Deborah ağlamaya başlarken bir tokat daha yedi ve yere yığılırken Daniel, "Söyle," diye haykırarak kızını tekmelemek ister gibi ayağını kaldırdı.
Deborah daha fazla dayanamadı ve, "Söyledim ona!" diye bağırdı. "Polovtsi'ye gönderdiğin kızları anlattım Rebecca'ya." Bunu söyler söylemez de hıçkırarak ağlamaya başladı.
223
Daniel kızını tekmelemek için kaldırdığı ayağını indirdi ve ona baktı. "Kızlar mı?" dedi. "Hangi kızlar? Sen ne biliyorsun kızlar hakkında?"
"Geceleri duyduğum sesler. Anneme o seslerin ne olduğunu sordum, o da anlattı bana."
Daniel korkudan sinmiş olan Judith'e döndü ve, "Salak kadın!" diye bağırdı. Sonra karısının yanma gitti ve ona tokatlar, yumruklar atarak feci şekilde dövmeye başladı, Judith kendini korumaya çalışıyor, çığlıklar atıyordu.
Küçük Jeremiah odanın bir köşesine gidip elleriyle yüzünü kapamıştı, babasının vahşi bir hayvan gibi saldırıp sevgili annesini dövdüğünü görmek istemiyor, ama onun çığlıklarını duyuyordu. Bir yandan da, babasının kendisini de döve-bileceğini düşünüp korkuyordu küçük çocuk.
Küçük balıkçı teknesi kuvvetli rüzgârlarla onları Saman-dar"dan çabuk uzaklaştırdı ve oldukça rahat bir deniz yolculuğundan sonra Baku limanına girdiler. Güzel bir gündü ve iki kaçak karaya ayak basar basmaz mide bulantılarının geçtiğini fark ettiler.
Rebecca Ezra'nın elini sıkıca tutmuş bırakmıyordu ve cemaatten bazıları bunu görse hiç kuşkusuz skandal olurdu. Sallanan balıkçı teknesinin içinde bir gece ve bir gün geçirirken birbirlerine iyice yaklaşmış ve vücutlarının temasını hissetmişlerdi.
Yaşlı Ezra, önce Hakan Yusuf un karısı ve sonra da Hakan Davut'un annesi olarak tanıdığı bu genç ve güzel kadınla yakın temasta olmanın verdiği değişik duygular içinde mide bulantısını bile unutmuştu. Ezra için dokunulmaz Ha-tun'du Rebecca. Ama onu birden yalnız, umutsuz bir kadın olarak görmeye başlamıştı Ezra. Bundan sonraki günlerde bu kadın ondan her konuda yardım, destek bekleyecekti. Belki Baku her ikisi için de hiç beklemedikleri, ummadıkları kadar güzel bir sığmak olacaktı.
224
I
BÖLÜM 15 ELÇİ
Roma İmparatoru Constantine, dördüncü yüzyılın başlarında, Boğaza doğru uzanan bir yarımadanın ucundaki sakin Yunan balıkçı köyü Bizans'ı yeni başkenti olarak seçmişti. Köyü yeniden inşa ederek büyüttü ve ona Constantine şehri, Constantinople adını verdi. İmparator bir gün gökyüzünde bir haç imgesi görmüş ve kendisi Hıristiyan olarak Roma İm-paratorluğu'nun dinini de Hıristiyanlık olarak seçmişti.
Roma düştükten sonra Constantinople, eski Yunan köyünün Bizans olan adına dayanarak Bizans İmparatorluğu denen yeni imparatorluğun başkenti ve 800 yıl boyunca da uygarlığın merkezi oldu. 1156 yılında Bizans İmparatorlu-ğu'nun başında bir Yunanlı olan Manuel Comnenus vardı, ve o, 1143'te Basileus, İmparator olmuştu.
Davut, Solomon'la tanıştıktan kısa bir süre sonra itimatnamesini herhangi bir saray yetkilisine değil, İmparatorun kendisine sundu. Davut bunun, Bizans Gürcistan'a önem verdiği için değil, Solomon İmparatorla konuştuğu için mümkün olduğunu biliyordu.
Gürcistan'ın bir parçası yaklaşık 700 yıl önce genişleyen Bizans İmparatorluğu'nun sınırları içine girmişti, ama şimdi küçülmüş olan imparatorluğun barışçı ve bağımsız bir kom-şusuydu. İmparator Manuel şimdi Bizans toprakları üzerinde yasalara karşı gelen bir takım gruplarla ancak uğraşabiliyordu. Ama Gürcistan bir müttefik olarak, Selçuklu Türklerinin Anadolu'ya daha fazla yayılmalarına engel olma konusunda Bizans'a yardımcı olabilirdi.
225
Alparslan ve Selçuklu ordusu Ermenistan'ı imparatorluktan yaklaşık 100 yıl önce almıştı. Türkler 1071'de Malazgirt Savaşı'nda Bizans ordusunu dağıttılar ve İmparator Ro-manos'u esir aldılar. Şimdi ise Kılıç Aslan kontrol ediyordu Anadolu'yu ve bir zamanlar önemli bir Bizans şehri olan Konya'yı başkent yapmıştı. Selçuklular ona "Rum Sultanlığı" diyorlardı, çünkü bir zamanlar orası Roma İmparatorlu-ğu'nun bir parçasıydı. Daha sonra Selçuklulardan bağımsız oldular.

Solomon bunları Davut'a imparatorun huzuruna çıkmadan önce anlattı, çünkü İmparator Manuel kendisini hâlâ Roma İmparatoru olarak görüyordu. 1147'de Fransa ve Almanya Kralları Haçlı ordularının başında Bizans'a geldiklerinde İmparatora "Yunan Kralı" demekte ısrar etmişler ve İmparator bu yüzden onları sevmemişti. Fakat Manuel Batı uygarlığını istemiş ve Batılı ülkelerden pek çok şey almıştı. İyi bir savaşçıydı ve her zaman ordusunun başına geçerdi. 1147'de Anadolu'da Selçuklularla savaşmışlar ama iki taraf da zaferi sağlayamadığı için 1148'de barış anlaşması imzalamışlardı ve bu anlaşma hâlâ geçerliydi.
Davut, İmparatorun huzuruna çıktığında onun çok kibirli biri olduğunu, kendisini fazla önemsediğini anladı. Manuel muhteşem bir platform üzerindeki elmaslar, yakutlar, inciler ve diğer kıymetli taşlarla süslü som altından bir tahtta oturuyordu. Odada birçok yağ kandili yakılmıştı ve mücevherler titrek ışıkların altında parlıyordu.
İmparatorun üzerinde yine elmaslar ve incilerle süslenmiş mor renkli bir kolsuz manto vardı. Ayakkabıları bile mordu. Boynunda asılı duran kalın altm zincirin ucunda ve İmparatorun göğsünde elma büyüklüğünde pembe bir taş
226
vardı. Tahtın yan tarafında, daha kaim bir altın zincirin ucunda bir insanın başına giyemeyeceği kadar ağır olduğu belli olan kocaman bir altm taç sallanıyordu ve bunun üzerinde de taşlar vardı.
Davut bu kadar muazzam bir zenginliği hiçbir yerde görmemişti. İmparatorun gözlerini üzerinde hissettiği için o da ona bakıyordu. İmparator üzerindeki ve çevresindeki zenginliğin fark edilmesini önemsiyor ve buna seviniyor gibiydi. Davut'un boyundaydı, ten rengi aynıydı, sadece gözleri gri değil de kahverengiydi. Omuzlarına kadar inen siyah saçlarının bazı yerlerinde hafif kırlar ve alnında kırışıklıklar görülüyordu. Suratı asıktı, hiç gülümsemiyordu.
Davut onun önünde eğildi ve Georgi'nin onu tam yetkili Gürcistan elçisi olarak gösterip imzaladığı itimatnamesini İmparatora uzattı. Bir yetkili rulo halindeki parşömeni onun elinden alarak açtı ve İmparatora okudu. İmparator başını salladı ve yetkili ruloyu alarak odadan çıktı.
Manuel, "Constantinople'a hoş geldiniz Sayın Elçi," diye konuştu. "Doktorum Solomon sizin hikayenizi ve eski kraliyet statünüzü bana anlattı. Gerçekten de olağanüstü bir elçisiniz. Madem ki benim dinimden olan bir ülkenin elçisi olarak geldiniz, o halde ben de Kral Georgi'nin yaptığını yapacak ve sizin dininizi dikkate almayacağım."
Davut tekrar eğildi ve, "Majesteleri," dedi. "Kral Georgi saygılarıyla birlikte Bizans ve Gürcistan arasındaki ebedi barış ve mutluluk dileklerini iletmemi emretti. Selçukluların Trabzon'u sizden alma girişimlerini engellemek için elinden geleni yapacağını size iletmemi istedi, Trabzon bizim için de çok önemli bir yer, onlarla iyi ticari ilişkilerimiz var."
Manuel hafifçe gülümseyince Davut rahatladı. Daha sonra İmparatorun, doğrudan konuya giren insanlardan hoşlandığını öğrendi, çünkü İmparatorun çevresinde bir sürü danışman vardı ve bu insanlar çok konuşmalarına rağmen önemli konularda kendilerini fazla ortaya koymaktan çekinirlerdi.
227
Manuel, "Siz de benim sevgi ve saygılarımı Kral Geor-gi'ye iletin/' dedi. "Solomon'un talebi üzerine size, onunkine yakın bir daire tahsis edilmesini emrettim. Yahudilerin bu şehirde yaşamalarını yasaklayan yasa size uygulanmayacak -size ve dostunuza, Bey idi, değil mi?"
"Evet Majesteleri. Fakat benim Bey'im, yani sağ kolum olan yardımcım sizin Hazar birliğinize katılmak ister. Başka savaşçıların arasında olmadığı zaman pek mutlu olamıyor. Savaşmayı sever."
"Ah evet, Solomon bundan da söz etti bana. O zaman sizin de izniniz olduğuna göre ona o birlikte Yüzbaşı rütbesi veriyorum, 100 askeri olacak."
Davut tekrar eğilerek selamladı imparatoru. Bir ordu kurma yolunda atılan bu ilk adımın bu kadar kolay olmasına şaşırmıştı. Tanrı onun Hazar'ı kurtarmasını tekrar başına geçmesini istiyordu, emindi bundan.
Davut Constantinople'da baharı Yochebed'in ölümünden beri hissetmediği büyük bir sevinç ve coşkuyla karşıladı. Bu muhteşem şehirde, sarayda ya da başka yerde gördüğü Tanrı vergisi ve insan eseri güzellikler ruhuna huzur veriyor, neşelendiriyordu onu.
Ağaçlar tomurcuklanmış, kimisi beyaz, kimisi çocukların yanakları gibi pembe ve bazıları da erkeklerin kolunda dolaşan güzel kadınların dudakları gibi kırmızı çiçeklerle bezeni-yordu. Bahçe ve parklarda görülen bronz ve mermer heykeller doğanın güzelliğini ayrıca artırıyorlardı. Mavi gökyüzünün altında ve Boğaz'm mavi yeşil sularıyla süslenmiş Constanti-nople Davut'un gözünde bir cennetti ve Tanrı vergisi ve insan eseri bu güzelliklerden yararlanmak için çok zamanı vardı. Sebt günü için Pera'ya gitti, sinagogda ayine katıldı ve Haham
228
Abtalion'un evinde kaldı. Haftanın diğfer günlerini şehirde geçirdi ve Blachernae Sarayı'ndaki odasında istirahat etti.
İmparator Manuel bir insandan hoşlandığı zaman sık sık huzuruna çağırırdı. Davut da zaten sarayda kaldığı için İmparatoru hemen her gün görüyordu. İshak şimdi bir subaylar lojmanında kaldığı. için Davut

İmparatorun davetlerinden memnundu. Davut'un dairesi güzeldi, lükstü, ama Gürcistan'dan beri birlikte olduğu İshak şimdi yanında olmadığı için yalnızlık çekiyordu.
Davut'un, Solomon'un dediği gibi damarlarında kraliyet kanı olan, eğitimli ve savaşçı bir adam olduğunu anlayan İmparator onu çok sevmişti. Davut'un iyi eğitim almış olduğu konuşmalarından hemen belli oluyordu. Damarlarındaki kraliyet kanının doğru olup olmadığına gelince, Solomon bunun da Hakan'la daha önce karşılaşmış olan Alexander adlı tüccarın raporuyla kanıtlandığını söylemişti.
Manuel bir gün onu sarayında eğlenmek için yapılan bir silahlı oyunlar turnuvasına çağırdı. Davut'un bir savaşçı olarak yeteneğini ve gücünü test etmek istiyordu.
Davut Solomon'a giderek turnuva hakkında bilgi istediğinde, Doktor ona, "Dikkatli ol," dedi. "Manuel bunu Frenk-ler'den aldı. Hem oyun hem de test bu. Bu oyunda zırhlı süvariler birbirlerini mızraklarla dürterek attan düşürmeye çalışırlar. Yaralanmalar, hatta bazen ölümler bile olur. Yerde kılıç ve topuz düelloları da yapılır. Bu da tehlikelidir. Ayrıca ok atma müsabakaları vardır..."
Davut, "Tamam!" dedi. "Ben ok atma yarışmasına katılırım. İmparatorun davetini reddedemem elbette, ama bir oyun için bir uzvumu da sakatlamak istemem doğrusu. Saçmalık bu!"
Solomon güldü. "Pek çok insan böyle düşünmüyor. Neden yaparlar bunu anlamam."
Turnuva günü geldiğinde Davut hazırdı. Şimdi bir Hazar birliği yüzbaşısı olan İshak ona güzel bir Hazar yayı buldu ve
229
Davut her gün bir hedefe durarak ve at üzerinde ok atışları yaptı. Kısa süreli bir eğitimden sonra eskisi gibi usta bir okçu olmuştu. İyi bir okçu olan bir insan bu yeteneğini kaybetmezdi, ama yeni bir yaya alışmak kolay değildi elbet.
Turnuva, halk yarışmalarının yapıldığı hipodromda değil, saray arazisinde yapılacaktı. Davut İmparatorun da turnuvaya katılacağını öğrenince şaşırdı. Ama sonradan, hiçbir süvarinin İmparatoru attan düşürmeye cesaret edemeyeceğini düşününce onun oyuna neden kolayca katıldığını anladı. Davut'un tahmin ettiği gibi, İmparatorun karşısına rakip olarak çıkan süvarilerin hepsi arka arkaya atlarından düştüler.
İmparatorun katılmadığı yarışmalarda galip önceden belli olmadığı için hasar da daha fazla olabiliyor, sakatlanmalar görülebiliyordu. Davut mızraklı süvarilerin çatışmalarını izlerken İspanya'daki boğa güreşlerini hatırladı, ama bu daha da kötüydü, insanlar spor yapacağız diye birbirlerini yaralayabiliyorlardı.
Sıra ok atma yarışmasına gelince Davut, İmparatorun yarışmacılar arasında olmadığını görünce sevindi. Ona bilerek yenilmek kolay olmazdı Davut için.
Yakıcı güneşin altında, okçulardan gittikçe uzaklaştırılan hedeflere yerde durarak birbiri ardına ok atmak Davut'un canını sıkmaya başladı. En uzun menzile alınan hedefe yapılan atışlarda, yayı diğerlerinden uzun olan bir yarışmacı Davut'a üstünlük sağladı. Fakat tüm atışlar üzerinden yapılan değerlendirmede yine Davut kazandı.
Manuel onu birinci ilan ederken mutlu görünüyordu. Fakat Davut at üzerinde atış yapılmadığı için memnun olmamıştı. Neden at üzerinde ok atışı yapılmadığını sorduğunda ona, bu tür atışları barbarlar yapar diye yanıt verdiler.
Davut bir süre düşündü ve Manuel/e, "Majesteleri," dedi. "Madem ki sizin sarayınızda at üstünde ok atışı yapmak isteyen yok, izin verirseniz ben bu konuda size bir gösteri yapayım."
230
Manuel, "Hazar'da var mı bu spor?"diye sordu.
"Ben buna bir spor diyemeyeceğim* bu aslında bir zorunluluktur." ,
"Pekala, göster yeteneğini bakalım."
Davut'la birlikte turnuvaya gelen ama İmparatorun maiyetinde olmadığı için yarışmalara katılamayan İshak onun için sallanan bir hedef hazırladı. Davut Hazar birliğinden getirilen bir ata bindi, İmparatorun önüne gitti ve eyerin üstünde eğilerek selamladı onu. Sonra atını aniden döndürdü ve Hazar'da Aaron'dan aldığı at üzerinde ok atışı eğitiminin verdiği alışkanlıkla atı dörtnala koşturarak atışlarını yapmaya başladı.
Birkaç saniye içinde sırtındaki sadaktan çektiği oku yayına yerleştiriyor, sallanan hedefe atıyor ve aynı zamanda atını müthiş bir hızla 180 derece geriye döndürerek aynı şeyi tekrarlıyordu. Attığı her ok havada vınlayarak uçuyor ve hedefin ortasına isabet ediyordu. Onu seyreden saray mensubu erkek ve kadınlar büyülenmiş gibi bakıyorlardı Davut'a. Manuel'in ordusunda Davut'un yaptığını yapabilecek birçok asker vardı kuşkusuz, ama saray mensupları bir spor alanında böyle bir şey görmemişlerdi şimdiye kadar. Bu bir "barbar okçuluğu" idi.
Davut atını İmparatorun önüne getirip atladı ve eğilerek selamladı, Manuel heyecanla ayağa kalkmıştı. Onun ayağa kalktığını gören tüm saray mensupları aynı şeyi yaptılar. Onunla beraber bağırıp Davut'u kutladılar, onunla beraber alkışladılar. Davut aldığı tepkiden memnundu. Bu tür savaşçı hareketlerinin dikkate alınması gerektiğini herkese göstermişti. Bunu görüp bu tür atışlarda usta olan Selçuklulara dikkat etmek gerekirdi.
İmparator eliyle birine işaret etti ve adam bir minder üzerinde parlayan bir şey getirdi ona. Manuel onu minderin üstünden aldı ve Davut'e döndü. "Sen bizim okçuluk şampiyonumuz olarak bu madalyayı fazlasıyla hak ettin.

231
Bugün senin bu yeteneğini başka hiç kimsenin gösteremeyeceğine eminim."
Manuel'in elinde kalın bir altın zincirin ucunda sallanan bir altın madalya vardı. Madalyon çok büyüktü ve çok da kıymetli olduğu belliydi. Normal bir insan bunun parasıyla yıllarca yaşayabilirdi.
imparator madalyonu Davut'un boynuna takarken saray mensupları onu alkışladılar. Davut artık resmen İmparatorun sarayına mensup bir insan olmuştu. Ama aslında bir Yahudi ve bir yabancıydı. Saray mensupları arasında onunla dostluk kurmak isteyen insan sayısı pek fazla değildi, ama Solomon çok yakmındaydı, Pera uzak sayılmazdı ve İshak da bir ordu kurma yolunda ağır adımlarla ilerliyordu, onun için mutluydu Davut.
Aylar geçerken Manuel Davut'un zekasını takdir ediyor, Cordoba'da Haham Maimon'dan aldığı derslerle geliştirdiği bilgilerine hayran oluyordu. Yahudi bile olsa bir kral kanı taşıyan genç adamı her geçen gün biraz daha seviyordu. 35 yaşındaki Manuel ile 24 yaşındaki Davut'un birçok ortak yanları vardı ve bunlar da ikisinin arasındaki dostluk bağlarım güçlendiriyordu. Manuel de kendisi gibi kraliyet kanı taşıyan, ama onun tahtı için tehdit oluşturmayan Davut'u, aynı Georgi gibi kullanıyordu -onu kendine danışman yapmıştı. Fakat Davut'un sarayda hiçbir yetkisi, gücü yoktu. O sadece yabancı bir ülkenin elçisiydi.
Davut açısından Selçuklular onların ortak düşmanıydı ve Davut, karısı Yochebed'in ölümünden dolaylı da olsa onları sorumlu tutuyordu. Anadolu'yu Selçuklulardan geri alması için Manuel'i elinden geldiğince yönlendirmeye çalışıyordu. Kendi kendine, bunu sadece Gürcistan'ın çıkarları
232
için yaptığını söylüyordu. Aynı zamanda Hazar'ı kurtarmak için buradaki Hazar birliğinden yararlanma olanağı bulup bulamayacaklarını düşünüyordu, İshak bu konuda henüz bir sey söylememişti ona, ama Tanrı'nm kendisine yardımcı olacağına inanıyordjii Davut.
Davut, İmparatorun yanında olmadığı zamanlar, özellikle öğleden sonraları Solomon'un yanına gidiyordu. Solomon ona vakitleri yettiği sürece tıp eğitimi vermeyi kabul etmişti. Hatta İbn Sina'nın kitabından hastalık belirtileri, olası nedenleri ve bunlara karşı kullanılacak ilaçlarla ilgili bazı bölümleri kopyalayarak okumasına da izin vermişti.
Solomon'da insan anatomisi ve fizyoloji ile ilgili Yunanca yazılmış eski kitaplar da vardı ve Davut bunlardan bazılarını daha önce okumuştu. Onları ilk okuduğunda Tanrı'nm neler yarattığını görmüş, huşu içinde kalmıştı. Pek çok yaşam kurtaracak bu bilgilerin pek az insan tarafından bilinmesi Davut'u üzüyordu, hatta bazı dar kafalılar, insanların Tan-rı'nm işine karışmaması gerektiğini söyleyerek bu bilgileri gizlemişlerdi. Yunanlılar yüzyıllar önce insan vücudunu kesip biçerek çeşitli bilgiler edinmişlerdi, ama Musevi, Hıristiyan ve İslam dinleri canlı ya da ölü, insan vücuduna girilerek ilk elden tıp bilgisi elde edilmesine izin vermiyordu.
Davut'un tıp kitaplarından öğrendikleri onun tıp eğitiminde hızlı ilerlemesine neden oluyordu ve Solomon bir süre sonra, saray dışındaki kliniğinde hasta muayene ve tedavi ederken onun bir perde arkasından kendisini izlemesine izin verdi. Davut böylece bir hastanın nasıl sorgulanacağını ve hastalığın nasıl belirleneceğini öğrenecekti.
Davut bir sabah Blachernae Sarayındaki odasında sesler duyarak uyandı. "Davut!... Davut! Ben Solomon. Yardımın gerekiyor!"
Davut gözlerini açınca şaşırdı, Solomon onun üstüne doğru eğilmiş titriyordu. Uyku sersemliğiyle doğruldu ve onun ne söylediğini anlamaya çalıştı. "Benimle hemen Aya-sofya'ya gelmen gerekiyor Davut! Patriğe bir şeyler olmuş."
233
Davut hemen kalkıp giyindi ve Solomon'un arabasıyla yola çıktılar, Solomon yolda ona neden bu kadar telaşlandığını açıklamaya çalıştı.
"Beni İmparator çağırdı ve hemen Patriğe gitmemi söyledi. Bir kiliseye ilk kez gireceğim, ama İmparatora hayır diyemedim tabii. Ne garip değil mi, bu ülkede sevilmiyoruz, şehirde yaşamamız yasak, ama adamların en kutsal yerine girip en kutsal kişisine yardım etmemiz isteniyor. Çok sinirliyim, kafamı toplayıp doğru tanı koyamam diye korkuyorum. Sen büyük tehlikelerle karşılaşmışsın, cesur gençsin. Onun için benimle beraber gelmeni istedim, bana yardımcı olabilirsin."
Davut, "Sakin ol Solomon," dedi. "Bu sadece senin tıp bilgine güvendiklerim gösteriyor. Yoksa neden bir Yahudi çağırsınlar? Kiliseye girme konusuna gelince, ben Gürcistan'da çok girdim kiliseye. Korkacak bir şey yok, Tanrı bunun için terk etmez seni, merak etme."
Muazzam kilisenin kubbesi bir süre sonra önlerinde belirdi ve Davut Mtzkheta'daki büyük katedrali hatırladı. Bu kilise ondan en az iki kat büyük ve yüksekti. Ve yaklaşık 600 yıldır buradaydı.
İmparator ve Patrik için ayrılmış üç süslü ve büyük kapının sağındaki küçük bir kapıdan girdiler içeri. Avluda bir kilise görevlisi karşıladı iki Yahudi'yi. Birkaç koridordan geçtikten sonra Patriğin kendini kaybederek düştüğü yere geldiler. Etraftaki sanat eserleri Davut'un dikkatini çekti ama şimdi durup onlara bakacak hali yoktu. Bir kapının üstünde çocuğu Hz. İsa'yı kucağında tutan Hz. Meryem mozaiği vardı, Hz. Meryem iki kralı karşılıyordu ve bunlardan biri şehrin kurucusu İmparator Constantine'di.

İbadet yerine yaklaşırlarken, önlerine süslü sütunlarla ayrılmış ve 4 metre yüksekliğinde panellerden oluşan boyalı bir duvar çıktı. Duvardaki 3 kapı ibadethaneye açılıyordu. İbadethanenin ortasında altın kaplama bir kürsü duruyordu.
234
İbadethanenin perdeleri altın işlemeli, ve üzerinde inciler olan ipek kumaşlardan yapılmıştı. Duvarlardaki yuvalarda altın ve gümüş lambalar vardı. Mihrabın üstünde âltm haçı olan bir kubbe görülüyordu. Biraz ilerde piskoposların oturduğu üç taht vatöı. Patrik, altınla süslenmiş som gümüş tahtına yığılmış güçlükle nefes alıyordu.
Solomon hemen hareketsiz duran adamın yanına gitti. Patriğin gözleri açıktı, kırpıp duruyordu ve dudakları hafifçe kımıldadı.
Solomon yanlarında duran kilise görevlisine, "Ne zamandır böyle?" diye sordu.
"Bu sabah erken kalktı ve başının ağrıdığını söyledi, Baş ağrısı artınca giyindi ve dua etmek için buraya geldi. Sonra birden bu koltuğuna yığılıp kaldı. Yaklaşık 2 saat oluyor."
'Teki neden kimse kaldırmadı onu? Kimse yok mu burada?"
"Bir Hıristiyan doktor geldi, ama bir şey yapamadı. İmparatora haber verildi. Ve o da sizi göndereceğini söyledi. Sizi bekliyorduk. Rahipler buraya bir Yahudi'nin geleceğini duyunca uzaklaştılar. Yeni Patriği seçmek için toplandılar. Onun ölümüne neden olma korkusuyla kımıldatmadılar yerinden."
Solomon nerdeyse küfredecekti, ama nerede olduğunu hatırlayınca vazgeçti. Davut'a baktı ve üzgün bir ifadeyle başını iki yana salladı.
Kilise görevlisi, "Ben yıllardır Patriğin özel hizmetindeyim," diye devam etti. "O bana çok iyi davranırdı ve şimdi onlar ona böyle, kötü davranıyorlar, onun için size söyleyeceğim. Kilisede onu sevmezlerdi ve ölmesini istiyorlar. Siz buradasınız, çünkü İmparator yeni ve daha güçlü bir Patrikle uğraşmaktansa onun yaşamasını istiyor."
Solomon gözlerini açarak Davut'a baktı, ama Davut sesini çıkarmadı. İkisi de neler olduğunu anlamışlardı. Eğer Patrik ölürse İmparator onu kurtaramayanlardan hiçbir zaman hoşlanmayacaktı. Eğer yaşarsa, onu kurtaranlar bu kez de birçok güçlü düşman kazanmış olacaklardı.
235
I
Solomon tahtın yanına diz çöktü ve kulağını Patriğin göğsüne koydu. Sonra elinde çeşitli otlar ve ilaçlar tutan Da-vut'a baktı.
"Kalbi iyi çalışıyor," dedi. "Sanırım bir beyin kanaması geçirdi. Bu durumda uzun zaman kalmış, bana ayıltıcı tuz şişesini ver, ama ayılacağım pek sanmıyorum."
Patrik çok yaşlıydı, saçları ve sakalı bembeyazdı. Üzerindeki yelekte bir sürü kıymetli taş vardı. Bir deri bir kemik kalmış parmaklarında yüzükler ancak boğumlar sayesinde duruyordu.
Solomon Davut'un uzattığı küçük şişeyi aldı ve ayıltıcı tuzu Patriğin burnuna tuttu. Ama bayılan adamda hiçbir tepki görülmedi.
Solomon ayağa kalkarken dışarıda bir gürültü oldu ve ibadethaneye giren bir adam hızlı adımlarla hareketsiz Patriğin yanında duran üç adama doğru yürüdü. İmparatordu bu.
Manuel onların yanma gelince, "Yaşayacak mı?" diye sordu.
Solomon ihtiyatlı bir tavırla, "Bilemiyorum Majesteleri," dedi. "Sanırım beyin kanaması geçirdi. Eğer öyleyse kurtulabilir de, ölebilir de, böyle de kalabilir. Eğer kurtulursa bundan sonra çalışması mümkün olmayacaktır."
Manuel Davut'a döndü. "Sen ne arıyorsun burada?"
Davut içinde ilaçlar olan torbayı kaldırıp ona gösterdi ve, "Ben Solomon'la tıp konusunda çalışıyorum, benden ilaçlarını taşıyıp yardımcı olmamı istedi," diye cevap verdi.
Manuel, "Anlıyorum," dedi. "Belki bana da yardım edebilirsin." Kilise görevlisini gönderdi ve adam gidince, "Patrik ölürse yarın yeni Patriği seçecekler ve benim bu konuda hiçbir söz hakkım olmayacak," dedi. "Hiç de iyi olmayacak bu. Benim yerimde olsaydın ne yapardın sen?"
Davut bu soruyu daha önce de duymuştu. Manuel ona bu soruyu çeşitli konularla ilgili olarak birkaç kez sormuştu. Bazen Davut'un dediğini yapmış, bazen kararı kendi
236
vermişti- Ama Davut bu kez tavsiyesinin çok önemli olacağını biliyordu.
Davut bir süre düşündü ve sonra Solomon'a döndü. "Patrik ayılmadan ve ölmeden bir süredir böyle duruyor. Peki hiç ayılmazsa, açlıktan ölene kadar bu durumda kalabilir mi?"
Solomon gülümsedi ve başını iki yana salladı. "Bunu sadece Tanrı bilir. Ama bu da bir olasılık elbet."
Davut, "Onu mümkün olduğunca uzun bir süre yaşatmak için ne yapılabilir?" diye sordu.
"Ağzına su ve et suyu gibi sulu gıdalar verilebilir, katı gıdalar yiyemez ama bu şekilde bir süre beslenebilir."
Davut başını salladı ve Manuel'e döndü. "Sizin yerinizde olsaydım başına nöbetçi diker ve onu sıvı gıdalarla beslerdim. Eğer bir süre sağ kalırsa yeni Patrik seçimi için gücünüzü ve paranızı kullanabilirsiniz."
İmparator onun söylediğini düşündü ve sonra gülümseyerek sırtını okşadı. "Evet, bunu yapabilirim, zekisin ve çapraşık meseleleri çözebilen bir beynin var. Sanırım benim için yararlı olacaksın."

Patrik Constantine birkaç hafta sonra öldü. Bazıları İmparatorun, onun beslenmesine son verdiğini söylüyorlardı. Kısa bir süre sonra Lukas Chrysoberges yeni Patrik seçildi ve onun İmparatora yakın olduğunu söylendi.
İmparatorun ısrarı üzerine Solomon bu kez hem İmparatorun ve hem de yeni Patriğin doktoru oldu. Çok geçmeden Ayasofya'ya [Kutsal Bilgelik] girmeye alıştı ve Pera Yahudileri için destek isteyebileceği bir etkili insan daha bulmuş oldu. Daha sonra bunun, Davut kanalıyla edindiği kutsal bilgelik yoluyla mümkün olduğunu söyledi.
237
BÖLÜM 16 KUDÜS
Kral Georgi'nin elçisi olarak Davut'un görevi çok hafifti. İmparator Manuel'in dostluğunu devam ettirmek, şehre gelen Gürcistan vatandaşlarına yardımcı olmak ve Gürcistan'ın ticaret hacmini artırmak fazla vaktini almıyordu. Georgi'nin elçilik masrafları için belirli tarihlerde gönderdiği paralar, özellikle Davut sarayda yaşayıp kira da ödemediği için fazlasıyla yetiyordu ona. Sebt günleri ve bayramlarda Pera'ya, sinagoga gidiyor ve Haham Abtalion'un evinde kalıyordu.
Davut 1158 yılında Manuel'in talebi üzerine, Kudüs Kralı Baldwin'e İmparatorun elçisi olarak gitmeyi ve Bizans siyasetiyle ilgilenmeyi kabul etti. Bu teklifi kabul ederse Gürcistan için de iyi olacağını düşünüyordu. Aslında bunu, Kudüs'ü görmeyi çok istediği için kabul etmişti. Böyle bir fırsat bir daha eline geçmeyebilirdi.
Davut Cordoba'da bir gün Haham Maimon'un yemeğe davet ettiği bir adamı hatırladı, o adam Kudüs anılarını anlatırken, Davut, Bar Mitzvah'im yeni kutlamış ve eski Kudüs hakkında yazılar okumuş 13 yaşında bir çocuk olarak çok heyecanlanmıştı. Fakat adamın anlattığı Kudüs, 48 yıl önceki, yani ilk Haçlıların gelişinden önceki Kudüs'tü.
Adam Davut'un Kenti olarak da bilinen Kudüs'teki Yahudi toplumunun nasıl refaha kavuştuğunu, Ağlama Duvarı' m ve eski İsrail'den kalan diğer eserleri anlatırken genç Davut bin Yusuf onu hayranlıkla dinlemişti. Ama ne yazık ki artık böyle bir Yahudi toplumu kalmamıştı.
Kudüs'ü anlatan adam, Yahudi ya da Müslüman, erkek ya da kadın veya yetişkin ya da çocuk demeden herkesi kılıç-
238
tan geçiren Haçlı askerlerinin elinden, kurtulan nadir insanlardan biriydi. Çocukluğunda gördüğü bu katliamda yanan sinagogları ve onların içine doldurulup yakılan: Yahudileri çok iyi hatırlıyordu. O kadar yıl sonra bunları anlatırken yine ağlamıştı yaşlı adam. Ama hikayesinin sonunda, hayatıma mal olacağını bilse bile Kudüs'e döneceğim demişti. Daha sonra bir ilahi söylemişti adam ve Davut onun bazı satırlarını şimdi bile hatırlıyordu.
'Ey Kudüs, eğer seni unutursam sağ elim hünerini kaybetsin; seni hatırlamaz isem dilim damağıma yapışsın; eğer Kudüs'ü tüm mutlulukların üstünde tutmazsam.'
Davut da şimdi hayatına mal olacağını bilse bile gidecekti Kudüs'e, bunun riskli bir yolculuk olacağını da biliyordu. Manuel'den öğrendiğine göre, Kudüs'teki Haçlılar Kralı Baldwin III, Bizans'la anlaşma yaparak gücünü pekiştirmek istiyordu. Baldwin Manuel'e elçiler gönderip ondan bir prenses gelin istemiş, Manuel de kabul etmişti bunu. Kudüs'e gelin olarak, kardeşi İshak'ın 13 yaşındaki kızı Theodora'yı gönderecekti.
Theodora Kudüs'e gönderilecek ve Baldwin III ile evlenip Kraliçe olacaktı. Manuel Kudüs'e gitmeyecekti, ama Theodora'nın yanında güvendiğini birini göndermek istiyordu. Ve bunun için de gizli temsilcisi olarak Davut'u seçmişti.
Manuel bir gün Davut'a, "Orada cezalandırmak istediğim Chatillon'lu Reynald adında bir Frank var," dedi. "Onun efendisi Baldwin benim yeğenimle evlenecek. Yeğenimle evlendikten sonra sanırım Baldwin bu küstah Frank'a vereceğim derse müdahale etmeyecektir. Ama ben yine de emin olmalıyım."
Davut, "Bu Reynald'm suçu nedir?" diye sordu.
Manuel ayağa kalktı, yüzü birden kıpkırmızı oldu ve, "O da diğer pek çoğu gibi bir barbar," dedi. "Bana ait olan Kıbrıs adasını işgal etti, yeğenim olan valiyi esir aldı, birçok vatandaşımı öldürdü ve topraklarımı çaldı. Tüm bunlar yet-
239
mezmiş gibi, Latin Kilisesi'ne mensup olan bu adam benim kilisemin bir patriğine işkence yaptı."
"Ne?"
"Evet! İşkence yaptı ona! Patrik Aimery'yi esir aldı, dövdürdü, yaralarına bal sürdürdü ve kızgın güneş altında böceklere yem etti onu. Reynald denen bu adam korkunç bir ahlaksız, cezasız bırakılmamalı!"
"Öldürecek misiniz onu?"
Manuel biraz sakinleşti ve, "Aslında ölümü hak ediyor o adam," dedi. "Ama Baldwin'i razı etmek bir yana, bu adam aynı zamanda Antakya Prensi. Saygı duyduğum bir kişi olan Poitiers'li Raymond'un dul eşi, Antakya Prensesi Constance ile evlendi. O kadının düşmanlığını kazanmak istemiyorum. Fakat Reynald mutlaka cezalandırılmalı. Bu konuda Baldvvin ile benim adıma konuşmalısın."
Davut acımasız bir barbarın cezalandırılmasında rol oynayacağına seviniyordu. Keşke aynı şeyi Polovtsi'ye de yapabilseydi. İshak'm da kendisiyle birlikte Kudüs'e gelmesini istiyordu. Fakat İshak o sırada Hazar

birliğiyle beraber Anadolu'da savaşıyor ve aynı zamanda, Hazar'ı kurtarmak için kuracakları Hazar ordusu için de askerleri sessizce ikna ediyordu.
Anadolu'nun kuzeyinde, Karadeniz kıyısındaki Sinop limanı Trabzon kadar önemli bir yer değildi, ama o liman Selçuklu Türkleri'nin eline geçerse, Anadolu'nun kontrolü de onlarda olduğu için Trabzon yolu kapanmış olacaktı. Manu-el'in Hazar birliği işte bu Sinop limanını savunmak için gönderilen kuvvetlere dahildi.
Hazar birliğinin altı yüzbaşısından biri olan İshak'a, yüz askerden oluşan bölüğüyle birlikte kuzeye doğru çıkan Selçuklu süvarilerinin sol kanadına saldırı görevi verildi. Düşmana yaklaştıklarında İshak, bölüğünün ön saflarına mızraklı saldırı emri vendi. Atının nal sesleriyle birlikte kalp atışlarının da hızlandığını hissediyordu. Arkasındaki Hazar saflarından düşmana atılan oklar başının üstünden geçip giderken elinde kılıç at koşturuyordu ve çok mutluydu, onun istediği hayat tarzı buydu işte.
Bir süre sonra sağına soluna baktı, bölüğünün süvarileri muazzam bir toz bulutu içinde onun arkasından geliyordu. Polovtsi Kuma'yı geçerken bu 600 Hazar askeri onun emrinde olsaydı Hazar şimdi onların ellerinde olmazdı, düşmanın 1000 askeri bile olsa onları geçirmeyeceklerinden emindi İshak. Bu askerler tıpkı bir Hazar askeri gibi savaşıyordu, ama eski Roma süvarileri gibi ellerinde silah olarak uzun mızraklar vardı.
İki taraf da birbirine doğru dört nala at koşturduğu için Selçuklular kısa zamanda onlara yaklaştılar. İshak kılıcını savurdu ve önündeki Selçuklu askerinin pala tutan elinin bilekten kesilip yere uçtuğunu gördü. İkinci kılıç darbesinde Selçuklu askeri yere düştü ve boş kalan atı aniden geriye dönüp kaçmaya başladı.
Çatışma devam ederken İshak önüne çıkan birçok Selçuklu süvarisini saf dışı bıraktı. Cesetler ve yaralanıp yere yıkılan atlar savaşanlara engel olmaya başladı. Selçuklu süvarileri geri dönüp geldikleri yere doğru kaçarken, askerleri İshak'm çevresine toplanıp zafer çığlıkları atmaya başladılar. Böyle bir komutanları olduğu için gurur duyuyorlardı. Bu askerler onun arkasından Hazar'a seve seve gelirlerdi. İshak emindi bundan.
240
241
Constantinople'dan Kudüs'ün limanı Acre'ye kadar olan yolculuk Davut'un tahmininden uzun sürdü ve bu misyonun kötü sonuçlanacağını gösteren bir sorun vardı ortada. Tekne Davut'un şimdiye kadar yolculuk ettiği teknelerin en büyüğüydü, üç sıra kürekçisi vardı ve kaptan, Bizans donanmasının bir subayı idi. Deniz yolculuğu ağustos aymda yapılıyordu ve Davut'a verilen kamaranın içi çok sıcak ve rahatsızdı. Ayrıca yanında İshak olmadığı için kendisini huzurlu hissetmiyordu, ama İshak seferde olmasaydı bile onunla gelemezdi, çünkü Hazar askerleri arasında pozisyonunu güçlendirmeye çalışıyordu.
Davut, prenses Theodora Comnena ile tanışmıştı, kız oldukça güzeldi ve Yochebed'in o yaştaki halinden daha olgun görünüyordu. Bembeyaz teni, siyah saçları ve Yunan kadınlarına has gözleriyle tam bir prensesti. Davut Constantinople kadınlarının, hatta prenseslerin bile yabancı erkekler arasında peçe takmadığına ve rahatça dolaştığına hâlâ şaşıyordu.
Gemide Comnenus ailesinden başka biri daha vardı; hem İmparatorun ve hem de Theodora'nm kuzeni olan Andronicus Comnenus'tu bu. Genç adam delegasyonun başıydı, ama Manuel, Davut'u onun hakkında uyarmıştı, Davut ona pek güvenmemeli ve Baldvvin'le görüşeceğini ona söyleme-
meliydi.
Andronicus yakışıklı ve tatlı dilli bir genç adamdı ve Davut onun Theodora ile yalnız kalmamasına dikkat etmeliydi, çünkü bu çapkın daha önce Manuel'in bir başka yeğenini, Eudocia'yı baştan çıkarmıştı. Andronicus'un babası Manu-el'in kardeşiydi ve oğlunun Kudüs'e gönderilmesini o istemişti ağabeyinden.
Davut'un Andronicus'la tanışması da pek hoş koşullar altında olmamıştı. Genç adam Davut'a hiç önem vermemiş,
242
I adeta onu küçümser bir ifadeyle, "Senin Yahudi olduğunu I biliyorum, sakın benim işlerime karışma," demişti. "Sana neden bir subay kamarası verdiler anlamadım. Manuel bana, seni Kutsal Toprakları göresin diye gönderdiğini söyledi. Bana kalsaydı götürmezdim seni."

Davut onun bu hakaret dolu sözlerine şaşırdı ama sesini çıkarmadı. Yahudi olduğunu çok az kişinin bilmesi artık çok önemliydi onun için. Manuel onun kimliğini bu genç adama bir tek nedenle söylemiş olabilirdi. Andronicus onun Yahudi olduğunu öğrenince Kudüs'te onu kendi haline bırakacak, dikkat etmeyecek ve böylece Davut da Baldwin'le rahatça konuşabilecekti.
Andronicus fazla konuşmamış ve arkasını dönüp gitmişti. Davut içinden, umarım bir daha karşıma çıkmaz bu küstah, diye söylendi. Fakat bu iğrenç adamın prenses üzerinde farklı bir etki yaptığını çok geçmeden öğrendi Davut.
Yolculuk sırasında prensesin yanında bir rahip ve bir kadın refakatçi olmasına rağmen Andronicus ve Theodora her fırsatta bir araya geliyor ve neşeli tavırlarla konuşuyor, birbirlerine gülümseyip duruyorlardı. Rahip buna aldırmaz gibi görünüyordu, ama refakatçi kadının bu durumdan memnun olmadığı belliydi.

Davut bir gece tuvalet ihtiyacı için kamarasından çıktı ve tam o sırada karanlıkta, Theodora'nın kamarasından bir gölgenin sessizce çıktığını gördü. Genç kız, Kaptan'ın hoşuna gitmemesine rağmen, onun kamarasını almış olan Andronu-cis'a gidiyordu.
Davut alçak sesle, "Prenses," diye seslendi. Theodora birden korku içinde döndü ve ona baktı, yakalanmak hoşuna gitmemişti. Ama kendisini görenin önemli biri olmadığını fark edince rahatladı.
Davut hemen onun yanma gitti ve, "İstediğiniz bir şey i varsa hemen getireyim size," dedi.
243
Theodora gülümsedi ve geceliğinin üstüne attığı mantoya biraz daha sarıldı. "Hayır Elçi Bey, teşekkür ederim. Lütfen işinize bakın siz."
Davut onun korkunç bir şey yapacağını anlamıştı, durdurmalıydı bu kızı. İmparator da felakete neden olabilecek böyle bir davranıştan korkuyordu zaten.
"Yanınızda refakatçiniz olmadan dışarı çıkmamalısınız Prenses."
Genç kız birden sinirlendi ve, "Size düşmez bunu söylemek Elçi Bey," dedi.
"Nereye gittiğini biliyorum, ben İmparatorun arkadaşıyım, buna izin verememem. Bu İmparatora ve gelecekte kocan olacak erkeğe ihanet demektir."
Genç kız onun yüzüne baktı ve, "İmparator beni gözetlemen için mi gönderdi seni?" diye sordu.
"Oh, hayır Prenses. Ama kaptanın kamarasında kalan o
genç adamın bir başka yeğenini baştan çıkarıp kirlettiğini ve
aynı şeyin senin başına gelmesini istemediğini söyledi bana."
Genç kız birden gülünce Davut şaşırdı, böyle bir tepki
beklemiyordu ondan.
Prenses ciddileşmeye çalışarak, "Efendim," dedi. "Siz İmparatorun arkadaşı olabilirsiniz, ama sarayda neler döndüğünden haberiniz yok gibi görünüyor. Ama bir yabancı olduğunuz için bu da doğal elbet."
Davut şaşkın gözlerle ona bakıyordu. Ne demek istiyordu bu kız? Neden gülmüştü?
"Ah, çok şaşırdınız, değil mi efendim? Size açıklayayım, çünkü elime geçen bu skandal fırsatını kaçırmamalıyım. İmparator Andronicus'a, Eudocia'yı kirlettiği için kızmadı, onu elinden aldığı için kızdı, çünkü o kız daha önce İmparatorun metresiydi. O kızı kirleten aslında İmparatordu."
Gülümseyen genç kızın yalan söylemediği belliydi. Constantinople soylularının İspanya, Hazar ve Gürcistan'da uygulandığına inandığı namus kurallarına pek uymadıkları-
244
nı anlıyordu Davut. Hayretle kızın yüzüne baktı ve başını iki yana salladı.
"Öyle bile olsa, sen evleneceğin erkeğe bir bakire olarak gitmelisin," diye konuştu. "Kocan olacak adam da bunu bekleyecektir senden. Bunun tersini yapmak ona korkunç bir hakaret olur, seni reddedebilir. Eğer bunun İmparatorla Kralın arasını açacağından korkmuyorsan, kendi durumundan kork. Bir kraliçe olacağın yerde süprüntü olursun."
Genç kız, "O bunu anlamaz. Bunun çeşitli... " derken sustu.
Davut şaşkındı, ama sonunda genç kızın başını sallayarak dönüp kendi kamarasına gittiğini görünce rahatladı. Bu olayı hiç kuşkusuz İmparatora anlatamazdı. Prensesin, Kudüs'e varmalarından önce o ahlaksız genç adama teslim olmayacağını umuyordu, elinden başka bir şey gelmezdi.
Theodora Kudüs'teki Kral Baldwin sarayına muhteşem bir tören ve çeyizle götürüldü. Davut'a Manuel'in yüz bin altın gönderdiği söylenmişti, müthiş bir zenginlikti bu.
İmparatorun mesajını Krala iletmek için düğün sonrasını beklemenin daha iyi olacağını düşündü Davut. Theodora bakire çıkmazsa işlerin kötüye gideceğinden korkuyordu.
Düğün hazırlıkları devam ederken Davut Kudüs'ü gezmeye başladı. Hava tahmin ettiğinden de sıcaktı, ama diğer misafirlerin çoğunun yaptığı gibi banyolara gitmedi o. Önce kendine ince bir kıyafet buldu ve başına da İspanya'dan beri giymediği bir türban geçirdi. Sonra bir sinagoga gitti, orada hem ayine katılacak ve hem de ona Kutsal Şehrin yerini gösterecek birini bulmaya çalışacaktı.
Ona tarif ettikleri sinagog, Kudüs 1099'da ilk Haçlılar tarafından tahrip edildikten sonra yeniden inşa edilen bir ibadethaneydi ve şehirde başka sinagog da yoktu. Davut
245
Kulesi denen yüksek taş binanın yakınındaki sinagoga yaklaştığında, restore edilen binanın içinde hâlâ duran yangın izlerini gördü. İçeri girince Haham Abtalion'un mektubunu Haham Abraham'a verdi, iki din adamı daha önce de mek-tuplaşmışlardı.
Davut'u çok iyi karşıladılar ve ertesi gün Sebt ayinine davet ettiler, Pera'da yaptığı gibi orada da cemaate bir konuşma yapacaktı. Buradaki Yahudiler de Hazar'ı biliyorlardı, ama son durumundan haberleri yoktu elbet.
Haham genç bir Yahudi'yi şehri gezdirmesi için rehber olarak Davut'un yanma verdi. Genç rehber onu önce eski İsrail'den, İkinci Tapmak'tan kalma Ağlama Duvarı'na götürdü ama Davut orada ibadet eden az sayıda Yahudi görünce şaşırdı.
Ona rehberlik yapan gencin adı israil'di ama yaşı küçük olduğu için Haçlılardan önceki dönemi pek bilmiyordu. Şimdi surların içindeki şehirde sadece 200 Yahudi aile yaşıyordu. Davut öğrendiği adete göre

dua etmek için duvara yaklaşırken, rehberin bir zamanlar Solomon'un ahin dediği eski binanın harabelerinden zırhlı süvariler çıktı.
Davut süvarilerin güneş altında parlayan zırhlarına, mızrak ve rengarenk flamalarına bakarken gözlerini kırptı. Flamaların üstünde haç işaretleri vardı ve süvariler tuniklerinin üstüne zincirli zırhlar giymişlerdi. Davut onların silahsız Kudüs halkı üstüne saldırışlarını hayal etti ve ürperdi. Gürcistan'da Peder Alexi'den öğrendiği Hz. İsa öğretileriyle, bu adamların 50 yıl önce yaptıklarını ve hâlâ da yapabileceklerini bağdaştıramıyordu.
Duvarın önünde dua ederken artık savaşçı olmak istemediğini düşündü ve Kudüs'te, Hazar'da ya da nerede olurlarsa olsunlar, Yahudi halkı için barış ve özgürlük dileğinde bulundu. Fakat savaşçı olmayı istememesine rağmen, önünde son bir savaş olduğunun da bilincindeydi. Hazar'ı kurtarma savaşı olacaktı bu.
246
O anda İshak ve Hazar birliğindeki askerleri düşündü. Acaba onlar da masum insanla" bu şövalyeler gibi rahatça öldürüyor muydu? Onlar da hiç kuşkusuz yapıyordu bunu, ama savaşacakları Polovtsi askerleri masum halk değildi ki.
Tapınağın duvarları üstünden, kayalık tepeye inşa edilmiş muazzam kubbeli bir bina görünüyordu. Davut, "Bu bir cami mi?" diye sordu.
Rehberi, "Kaya Kubbesi o," dedi. "Camiden öte bir şeydir. Müslüman inanışına göre Hz. Muhammed'in gökyüzüne çıktığı yer var orada. Hz. İbrahim de oğlu İshak o tepede kurban etmek istemiş."
Davut huşu içinde baktı tepeye. Kutsal Kitap'taki o hikayeyi iyi biliyordu. Kendisi doğrudan Hz. İbrahim ahfadından gelmiyordu, ama ruhsal olarak onun soyundan geldiğini söyleyebilirdi. Tann'nm sesinin duyulduğu bu yerlerde bulunmak müthiş heyecan verici bir tecrübeydi onun için. İshak'm olayında olduğu gibi, Tanrı bazen kurban isterdi, ama çok da merhametliydi Tanrı. Acaba Davut için ne yapacaktı Tanrı?
Antakya Patriği Aimery tarafından kıyılan nikah ve Kraliyet düğünü muhteşem oldu. Pek çok Hıristiyan şövalyesi eşleriyle birlikte katıldılar düğün törenine. Dükkanlarda harcanan paralar esnafın yüzünü güldürdü ve şehirdeki festival havasmı artırdı. Kral Baldwin ve Haçlı maiyeti Theodora'yı büyük bir sevinçle kucakladılar, çünkü o sadece güzel ve sevimli olmakla kalmıyordu, aynı zamanda Bizans'la olan ilişkileri temsil ediyordu ki bu da pek güçlü olmayan Kudüs Krallığı için önemli bir ilişkiydi.
Düğünden sonra 3 gün geçmesine rağmen şehirdeki coşku devam ediyordu ve Davut'un Manuel'den getirdiği mektup onun Baldwin'le görüşmesini sağladı. Eğer zifaf odasın-
247
da işler yolunda gittiyse, Davut da İmparatorun Kraldan istediği şeyi ona rahatça anlatabilecek, Reynald'ın cezalandırılmasını isteyebilecekti.
Davut'un Kral ile görüşmesi özeldi, yalnızdılar ve selamlaşmadan sonra Davut, "Majesteleri," dedi. "İmparatorum yeğeninin, yeni kraliçenizin durumunu öğrenmek istemişti. Evlilik bağınızın tamamlanmasından sonra onun nasıl olduğunu merak ediyordur."
Baldwin önce şaşırdı, sonra gülümsedi. "İmparatora her şeyin yolunda gittiğini söyleyebilirsiniz Elçi Bey. Yeğeninin sağlığı için hiç endişe etmesin. Eşim bir mücevher ve ben de ona bir mücevhermiş gibi davranacağım. İmparatora borçluyum."
Davut derin bir nefes aldı. Prensesin Andronicus'la yatıp yatmadığını hiçbir zaman bilemeyecekti, ama Baldwin de bilmeyecekti bunu. Kral Baldwin biraz önce Manuel'e borçlu olduğunu da söylemişti. Böylece Davut ona, bu borcunu nasıl ödeyebileceğini rahatça söyleyebilecekti.
Sesini kısarak ve sözlerine dikkat ederek, "Majesteleri," dedi. "İmparator size gizli bir mesaj da gönderdi. Biliyorsunuzdur, İmparator, Antakya Prensi Reynald'dan memnun değil, Prens, Küçük Ermenistan Kralı Thoros'la fesatlık anlaşması yaptı ve sonra da Bizans adası olan Kıbrıs'a saldırdı. Ama Reynald tebaanız olduğunu için Manuel sizin izniniz olmadan ona karşı bir şey yapmak istemiyor, hele şimdi sizinle akraba olduktan sonra."
Baldwin bir süre düşündü ve sonra, "İmparator ona istediğini yapabilir," dedi. "Reynald bana da saygı göstermiyor, sadık değil. Ama Reynald cezalandırılırsa sanırım Antakya da tekrar benim yönetimime geçer. Theodora'nm çeyizi gerçi muhteşem ama Antakya'nın kaybını yine de telafi etmez."
"Majesteleri, İmparator bunu öğrenince çok sevinecek, ama Antakya konusundaki talebiniz konusunda onun adına bir şey söyleyemem."
248
Baldwin, "Elbette," dedi. "İmparatora bir şey daha söyleyin. Ordusuyla buraya gelirse Şam ve Halep şehirlerini elinde tutan Nr el-Din'e, yani Kürtler'e karşı bizimle birlikte savaşmasını isterim ondan. O adam Kutsal Toprakları da almak istiyor, ço^c güçlendi ve ben korkuyorum. İmparatora söyleyin, onun ordusuna ihtiyacım var."
Davut eğilerek onu selamladı ve yanından ayrıldı. Ma-nuel'in istediği olmuştu ve seviniyordu Davut. Manuel'in ordusu Nur el-Din'e karşı harekete geçtiği takdirde daha doğuya ilerlemek zorunda kalacak ve hatta Hazar'a yaklaşacaktı. Hazar birliği de orduya dahil olursa belki onları Samandar'a doğru götürebilirdi. Eğer tüccar kervanları Antakya'dan Der-bent'e gidebiliyorsa bir ordu da gidebilirdi. Geçitten geçme sorununu zamanı gelince düşünürlerdi. Tanrı onun dualarına bu şekilde mi cevap verecekti acaba?

Davut Constantinople'a döndüğünde onu Haham Abta-lion'un bir mesajı bekliyordu. Hahamın kardeşi seyahatten dönmüştü ve Hazar hakkında önemli haberleri vardı. İshak hâlâ Hazar birliğiyle beraber Sinop yakınlarında olduğu için Davut yalnız gitti Pera'ya.
Abtalion onu ciddi bir ifadeyle karşıladı, üzgün görünüyordu ve, "Çok şükür geldin Davut," dedi. "Gel benimle, hemen kardeşimin evine gidiyoruz. Sen Kudüs'ten dönmeden önce onun yine seyahate çıkmasından korkuyordum."
Abtalion yolda ona Hazar hakkında hiçbir şey söylemedi ve Kudüs'ü anlatmasını istedi ondan. Yüzündeki üzüntü ifadesi hiç kaybolmamıştı.
Hahamın küçük kardeşi ona çok benziyordu. Davut'un kafasında sadece bir tek şey vardı ve tanışma merasimi kısa sürdü. Fakat hahamın kardeşi Samuel, Hazar hakkında bil-
249
diklerini hemen anlatmaya niyetli değil gibi görünüyordu, sonunda Davut dayanamadı ve, "Hazar halkı konusunda neler duydun?" diye sordu.
Samuel içini çekti ve, "Haberler iyi değil," diye cevap verdi. "Derbent'te, Balanjar'dan kaçmış yaşlı bir adamla tanıştım. Söylediğine göre barbarlar köyü mahvetmişler, gençlerin çoğu Plovtsi ordusuna karşı dövüşürken ölmüş."
Davut başını iki yana salladı. "Bunu bekliyordum
zaten."
"Ama halkın öfkesinin nedeni sadece bu değil. Yeni Hakan'a çok kızıyor, diş biliyorlar."
"Yeni Hakan mı? Bir Polovtsi Hakan mı var şimdi orada
yani?"
"Hayır, o da bir Hazar ve adı Daniel imiş. Adamın bana
söylediğine göre senin amcanmış."
Davut, "Daniel!" diye bağırdı. "Demek Daniel Hakan oldu! Hazar özgür mü yani?"
"Hayır, hayır, Hazar Polovtsi işgali altında. Daniel'i Hakan yapan da onlarmış."
Davut yerdeki halının üstüne çöker gibi oturdu ve iki kardeş de onun yanına oturdular. Samuel, "Daniel onların emirlerini uyguluyormuş," diye devam etti. "Hatta eğlensinler diye onlara Hazar soylularının kızlarını gönderiyormuş."
Davut öfkeyle ayağa fırlayınca diğerleri de kalktılar. Davut, "O şeytan herif!" diye bağırdı. "Benim yerime Hakan olabilmek için Hazar'ı düşmana teslim eden o haindir işte. Ve şimdi de halkına zulmediyor. Onun gibi berbat bir adamın bile böyle bir şey yapabileceğine inanamıyorum."
Samuel, "Ne yazık ki doğru bu," diye devam etti. "Derbent'te benimle konuşan adam bu yüzden iki kızını kaybetmiş. İkinci kızı sadece 10 yaşındaymış. Olanları Daniel'in sarhoş bir Polovtsi askerinden öğrenmiş. O zaman kaçmaya karar vermiş, çünkü köylüler Daniel'in böyle bir şey yapabileceğine inanmıyorlarmış."
. OAHAN KEMAL
250 M. NAU KÜTÜPHANESİ
Davut dişlerini sıkarak, "Öldüreceğim o adamı!" dedi. paniel o anda karşısında olsa hiç kuşkusuz rahatça saldırabi-lirdi ona. "Eğer bu bir cinayet sayılacaksa sayılsın!"
Haham ve kardeşi hiçbir şey söylemediler. Tevrat adam öldürmeyi yasaklıyordu ve bunun istisnası da yoktu aslında.
Davut, "Bunu İshak'a ve Hazar birliğine bildirmeliyim," dedi. "Böyle kötü bir adama karşı benim arkamdan Samanda/a geleceklerdir. Ben gidiyorum. Tanrı bunu istemese bile gideceğim ben. Gerekirse yalnız olarak!"
251
BÖLÜM 17 YÜRÜYÜŞTE
İmparator Manuel bir ay kadar sonra, 1158 yılının Ekim ayında 10,000 süvari ve piyadeden oluşan bir orduyla Cons-tantinople'dan ayrıldı ve Anadolu'nun Kıbrıs karşısındaki güney kıyılarını işgal etmiş olan Kilikya'ya (Küçük Ermenistan) doğru harekete geçti. Önce, Kıbrıs'a saldırmış olan Rey-nald'a destek veren Kral Thoros'u mahvedecekti. Sonra da Antakya'ya gidecek ve Reynald'la kendisi hesaplaşacaktı.
İmparator ve generallerinin yanında Davut da vardı. Onun komuta etme yetkisi yoktu, ama Manuel yine de danışman olarak yanına almıştı onu.
Davut de şimdi Manuel gibi Batılı şövalye kıyafeti giymiş, zırh takmıştı. Üzerindeki zincir örmesi zırh boynundan dizlerine kadar uzuyor, tüm vücudunu koruyordu. Zırhın üzerine beyaz bezden yapılmış hafif bir tunik giymişti. Başında sadece gözlerini, ağzını ve burnunu açıkta bırakan bir miğfer vardı. Bacakları ve ayakları da zırla kaplıydı. Muharebede miğferin üstündeki çelik parçayı da indirecek, burnunu da kapayacaktı. Kalkanı Hazar'da kullandığı kalkana benziyordu, ama üzerinde Davut Yıldızı yoktu elbet. Tüm bu ağır zırhlar önce çok sıkıntı verdi ona, ama Manuel'in ısrarı karşısında taşımak zorunda kaldı ve daha sonra da alıştı bunlara Davut.
Büyük bir hızla Adadolu'nun güneyine doğru harekete geçen Hazar Birliği Selçuklular'm elinde olan toprakların kenarından geçti ve Ankara'nın güneyinde, ağır ilerlemekte olan orduya yetişti.

Davut İshak'm şimdi 600 kişilik tüm Hazar birliğine kumanda ettiğini öğrenince hiç şaşırmadı. Birliğin eski komuta-
252
m bir muharebede ölünce onu komutan yapmışlardı. Hazar askerleri ona karşı büyük sevgi ve saygı duyuyorlardı ve daha önce de Hazar ordusuna komuta etmiş İshakjin birliğin basma geçmesini hepsi istemişti.
İshak'm Davut'a daha önce anlattığına göre, Hazar birliğindeki askerlerin çoğu, İmparatorun ordusunda paralı askerlik yapmak için Rus topraklarından gelmiş Hazarlar'di. Bozkırlarda at koşturan eski Türk savaşçılarından hiçbir farkları yoktu ve "Bey" unvanı taşıyan adama saygıları büyüktü.
Bu askerlerin içinde Yahudi olanların sayısı pek fazla değildi, çünkü çoğunun ataları Musevi dinini kabul etmemiş, kimisi tekrar putperest, kimisi Hıristiyan, bazıları da Müslüman olmuştu. Hazar'dan Rus topraklarına göç edenlerin içinde Yahudi olanlar artık bozkırlarda değil, Rusya'nın batısı ya da Avrupa'nın doğusundaki küçük Yahudi toplumlarında yaşıyorlardı. Sadece Hazar Denizi kıyılarında, Hazar'nın küçülen topraklarında yaşayan Yahudi soyluları savaşçı özelliklerini muhafaza etmişlerdi. Bunun nedeni de arkası kesilmeyen Polovtsi saldırılarıydı.
İshak, Hazar birliği içinde Yahudi, ama pek dindar olmayan bu askerlerin kimler olduğunu zamanla öğrenmişti. Birlikteki 6 yüzbaşıdan dördü ve küçük rütbeli subayların çoğu Yahudi Hazar kökenliydi, ama Pera'da doğmuş büyümüşlerdi. Dindar değillerdi ama Yahudi kökenlerini koruyorlardı. Ishak bunların içinde yetenekli olanlara çeşitli sorumluluk ve yetkiler vermişti. Özgür Yahudi Hazar fikrini benimsemeyenlerin yerine bunu savunanları alıyordu.
Güneye, Akdeniz sahillerine doğru ilerleyen ordu Konya'nın batısından geçmek durumundaydı ve Selçuklularla Bizans kuvvetleri arasındaki çatışmalar hiçbir zaman sona ermediği için Manuel'in ordusu dikkatle ilerliyordu. Bazen kendilerini uzaktan izleyen Selçuklu süvarileri görüyorlardı ama iki taraf da çatışmadan uzak durmaya çalışıyordu. Da-
253
vut ise hâlâ Yochebed'in ölümünden Selçukluları sorumlu tutuyor ve onlarla savaşmak istiyordu.
Davut'un sonradan öğrendiğine göre Manuel Kılıç Aslan IFye haber göndermiş, ordusuyla Selçuklu sınırlarına yakın bir bölgeden geçerek Kilikya'ya ineceğini ve kendisine saldı-rılmazsa kimseye saldırmayacağını bildirmişti. Fakat ordu hedefine yaklaşırken gelen bir haberci Kilikya Kralı Tho-ros'un ailesiyle beraber kaçtığını haber verdi onlara. Bu durumda Manuel Kıbrıs'a saldırdıkları için kimseyi cezalandıramayacaktı.
Manuel ordusunu durdurdu ve kamp yapmalarını emretti. Bu fırsattan yararlanarak ve Davut de yanında olduğu için sınırda Selçuklu rakibi ile görüşebileceğini düşündü, nasıl olsa Davut Türkçe de konuşuyordu. Fakat Manuel'in daha sonra Antakya'da görüşeceği Haçlı soyluları bu görüşmeyi öğrenmemeliydi. 11 yıl önce Kılıç Aslan'm babası Sultan Mesut I komutasındaki Selçuklu ordusu Anadolu'dan geçen Haçlılar ordusunu mahvetmişti.
Haçlıların bu yenilgisi Manuel'in Sultan Mesut'la bir barış anlaşması imzalamasından kısa bir süre sonra meydana gelmiş ve Haçlı krallar ve komutanlar Manuel'e düşman gözüyle bakmaya başlamışlardı. Manuel ise Hıristiyan ordularına bir zarar gelmesini hiç kuşkusuz istemiyordu, ama Anadolu topraklarında kendi ordusunu da korumak zorundaydı. Davut'un, planı öğrenince şaşırdığını gören Manuel ona, "Selçuklu Sultanı Bizans için her zaman bir tehdittir," dedi. "Bense karşılıklı görüşebilirsek belki birbirimizi daha iyi anlar ve savaştan kaçınabiliriz diye düşünürüm hep. Senin birçok dili rahatça konuşman bu konuda işimize yarayacaktır. Yanımda sen olmasaydın bu görüşmeyi istemezdim zaten." Davut onun bu iltifatına eğilip selamlayarak cevap verdi. "Özür dilerim Majesteleri," dedi. "Ama bu görev bana göre değil. Lütfen başka birini seçin."
Manuel birden şaşırdı, Davut daha önce onun verdiği hiçbir görevi reddetmemişti. "Nedenini açıkla bana," dedi.
254
"Selçukluları sevmiyorum! Karımın ve çocuğumun ölümünden onları sorumlu tutuyorum. Onlarla daha önce yaptığım görüşmelerde hislerimi gizleyemedim. Bu kez de iyi bir barış görüşmecisi olamam diye korkuyorum."
Manuel 9nun söylediğini çok iyi anladı ve sakinleşerek düşünmeye başladı. "Benim istediğimi yapamayacağın için mi reddediyorsun bunu yani?"
"Evet Majesteleri."
"Bırak da buna ben karar vereyim. Gel benimle."
İmparator Davut'u yanına aldı ve her iki tarafın anlaştığı sayıda muhafızla görüşme yerine gittiler. Hepsinin üzerinde zırhlı savaş kıyafetleri vardı.
Küçük bir göl yakınındaki bir tepenin yamacına bir tente kurulmuştu. Yere güzel bir İran halısı serilmiş, yan tarafa gümüş kaplar içinde meyveler konmuştu. Sanki düşman liderler için değil de iki âşığın buluşması için hazırlanmış gibiydi bu yer.

Kılıç Aslan tentenin diğer ucunda bembeyaz bir atın üstünde muhafızlarıyla birlikte bekliyordu. İmparator tentenin yanma gelince Sultan ve adamlarından biri attan inip ona doğru yürüdüler. Manuel Davut'e attan inmesini işaret etti ve kendisi de inerek Selçukluların beklediği yere doğru ilerlediler. Selçuklular da onlar gibi silahsızdı.
Sultan Kılıç Aslanın tentesi altına girdiklerinde Sultan eğilerek onları selamladı ve onlar da aym şekilde karşılık verdiler. Ve halının üstüne, karşı karşıya oturdular. Davut, Sultan'a, Türkçe olarak, "Manuel benden tercümanlık yapmamı istedi," dedi.
Sultan, "Benim dilimi konuşuyorsun, ama garip bir aksanın var senin/' dedi. "Türk'e benziyorsun ama değilsin. Kimsin sen?"
Davut elinde olmadan sert bir sesle, "Ben bir Hazar'ım, adım Davut," dedi. Sonra Sultan'm yüzündeki garip ifadeyi görmeden Manuel'e döndü ve konuşulanları Yunanca olarak ona aktardı.
255
Manuel, "Ona kim olduğunu ve sana güvendiğimi söyle," dedi.
Davut tekrar Sultan'a döndü. "İmparator kim olduğumu söylememi istiyor, ben Davut bin Yusuf um, Polovtsi işgal etmeden önce Hazar'ın son Hakanıydım. İmparator ayrıca bana güvendiğini söylememi de istedi."
Sultan Kılıç Aslan gözlerini açarak baktı ona. "Hazar Hakanı ha! Yahudi misin sen?"
Davut gülümsedi. "Bu şerefe sahibim Majesteleri." I
"Neden benden hoşlanmadığını hissediyorum acaba?" \
Davut rahatsız olmuştu. Yüz ifadesinin bu kadar çabuk " anlaşılacağı hiç gelmemişti aklına. Manuel'e dönüp konuşulanları ona anlattı ve görüşmeyi olumsuz etkileyebilecek şekilde davrandığı için özür diledi. Yochebed'in hikayesini bilen Manuel, "Karının ölümü hikayesini anlat ona," dedi.
Davut Sultan'a, "Özür dilerim," dedi. "Sizden hoşlanmadığımı anladınız ve İmparator da bunun nedenini size anlatmamı istedi." Bunu söyledikten sonra kaçak Selçuklu askerlerinin Kral Georgi kervanına saldırılarını ve karısının doğum sırasında ölüşünü anlattı Sultana.
Hikayesi bitince Kılıç Aslan ayağa kalkarak Davut'a baktı ve, "Eğer sen bir tek kişinin suçunu tüm bir halka yükler-sen, ki karının ölümünün bu yüzden olduğu da kuşkulu, İmparator senin yargına, hükümlerine nasıl güveniyor?" dedi. "Ben güvenmem!"
Sultan bir an durup düşündü ve, "Hazarlar böyle midir?" diye ekledi. "Hep bu tür acele karar mı verirler? Eski İbraniler'in Solomon'una hiç benzemiyor bu."
Davut şaşırmış gibi baktı ona.
"Bilmiyorsun, değil mi? Büyük devletimizi kuran atam Selçuk'u tanımıyorsun."
Davut başını iki yana salladı ve Sultanın söylediklerini Manuel'e tercüme etti.
Sultan bir süre güldü ve sonra, "Saygıdeğer atam Selçuk 150 yıl kadar önce Hazar Beyi idi," dedi.
256
Davut şaşkınlıktan ne diyeceğini bilemedi, içini çekti ve Manuel'e bir şey de söyleyemedi, ancak onun meraklanıp kendisine sorması üzerine Sultanın söylediğini tercüme etti. Sultan bu durumdan hoşlanmış gibi görünüyordu, eğlendiği belliydi. "Bir hikaye vardı," diye devam etti. "Hakanın karılarından biriyle ilgiliydi. Selçuk bir gün kızıp Hakana kılıç çekiyor ve yakalanıp mahkemeye bile çıkarılmadan ülkeden kovuluyor. Oradan Ghuzz topraklarına gidiyor ve savaşçı yeteneğiyle çevresine birçok taraftar topluyor. Ondan sonra bugüne kadar bize Selçuklular dendi işte. Bizim sizden bir farkımız yok."
Davut bu hikayeyi Manuel'e anlattı ve sustu. Sultan ve Manuel ona bakıyorlardı. Davut yüzünün kızardığını hissetti. Sultanın öğüt verir gibi konuşması Yochebed'in ölümünden beri ördüğü nefret duvarını delip geçmiş, yıkmış gibiydi. Şimdiye kadar hatalı ve mantıksız davrandığını anlamış ve bu da onu rahatsız etmişti.
Davut ayağa kalktı ve Sultan Kılıç Aslan'ın yüzüne bakarak, "Hatalıyım," dedi. "Eğer birkaç Selçuklu karımın ölümüne neden olduysa -ki bu da kuşkulu zaten- bundan bütün Selçuklular sorumlu tutulamaz. Böyle düşündüğüm için hatalıyım."
Sultan gitti ve onu omuzlarından tuttu. "Sen saygı duyulacak bir adamsın. Çünkü hatasını eski bir düşmanına itiraf edecek insan çok azdır. Manuel'in sana neden güvendiğini galiba şimdi anlıyorum. İmparatorun istediği gibi seni bir görüşmeci olarak kabul ediyorum. Şimdi oturalım ve aramızdaki anlaşmazlıkları çözmeye bakalım."
Manuel ve Davut ancak saatler sonra tenteden ayrılıp Bizans kampına döndüler. Davut yolda Manuel'e Selçuklu Sultanı hakkındaki düşüncelerini anlattı ve tartışmaların analizini yaptı. İkisi de görüşmeden olumlu ya da olumsuz bir sonuç çıkmadığı konusunda fikir birliği içindeydiler. Eskiye göre değişen hiçbir şey olmamış, sadece iki rakip lider birbirlerini görmüşlerdi. Fakat Davut için değişen bir şey vardı; artık Selçuklulardan nefret etmiyordu o.
257
Davut ve İshak, Antakya yakınlarında kurulan Bizans ordusu kampında beraber yemek yeme fırsatı buldular. Emrindeki Hazar birliğiyle övünen İshak, Kral Thoros'un ordusuyla savaşamadıkları için üzgündü. Bir an önce Antakya'ya varmak ve Chatillon'lu Reynald'm kuvvetleriyle savaşarak biraz eğlenmek istiyordu.

Yemek sırasında, "Davut seninle konuşmak için bir fırsat arıyordum," dedi. "Tanrı benim dualarımı kabul eder diyordun ki bu doğru olabilir, çünkü biz Hazar'dan ayrılırken bir daha geri dönemeyiz diye düşünüyordum ben. Şimdi ise emrimde beni sevip sayan, bana sadık olan Hazar askerlerim var. Bu adeta bir mucize. Onların her emrimi dinleyeceklerine inanıyorum. Ve senin kim olduğunu da biliyorlar, düşünsene bir. 600 savaşçıyla çok şey yapabiliriz."
Davut'un gözleri parladı. 600 savaşçı süvari, ishak'in Sa-mandar'daki birliğinin altı katı büyüklüğünde iyi eğitim görmüş, savaş tecrübesi olan savaşçı demekti. Polovtsi'yi ülkeden kovmak için toplayacakları çoğu disiplinsiz soylu ve göçebelerin başına geçecek bu tecrübeli askerler bir orduya bedeldi. Bir zamanlar Kherson'da kurmayı umduğu ordunun en önemli ve büyük kısmı tamamlanmış sayılırdı. "Biliyorum," dedi. "Ve Antakya, Hazar Denizi kıyılarına Constanti-nople'dan daha yakın."
İshak onun, planını yapmış olduğunu anladı ve, "Manu-el bizi bırakacak mı peki?" diye sordu.
"Bizi durdurabileceğini sanmam, bunu istemeyebilir de. Manuel de kuzey sınırlarında yıllarca savaştı Polovtsi ile. Onlarla savaşmak için bize daha büyük bir ordu bile verebilir."
Davut'un kafasının içinde bir sürü fikir dolaşıp duruyordu. Hazar'yi gerçekten de Polovtsi ve Daniel'den kurtarabilecek miydi acaba? Uzun zamandır hayalini kurduğu yeni Hazar fikri gerçekleşecek miydi?
258
Manuel hiç beklemediği bir anda Reynald'm mesajını alınca şaşırdı;, Rey nald Mamistra'daki Bizans kampına gelmek istiyordu. İmparator hemen Davut'u çağırdı ve, "Fikrine ihtiyacım var," dedi. "Baldwin'le bu konuda anlaşmama rağmen, birkaç Haçlı Devletinden biri olan Antakya ile savaşmak istemiyorum. Diğerleri onu destekleyebilir ve ben de ilerde Türkler7 e karşı onların desteğine ihtiyaç duyabilirim. Fakat Kıbrıs'ta birçok Bizans vatandaşını öldüren Reynald'ı da cezasız bırakmak istemiyorum. Sen Hazar'da böyle bir durumda ne yapardın?"
Davut bir süre düşündü ve sonra, "Benim başıma da birkaç kez buna benzer şeyler geldi," dedi. "Bazı soylular çıkarlarımıza aykırı davranmışlar, ya da göçebe kabileleri vergilere karşı isyan etmişlerdi. Benim ülkemde en çok korkulan ceza, bir insanın emsalleri önünde hakarete uğramasıydı. Bazıları herkesin önünde aşağılanmaktansa ölmeyi bile yeğlerdi. Rey-nald hiç kuşkusuz seni yumuşatmak, yatıştırmak için geliyor buraya, çünkü ordunun büyüklüğü ve gücü konusunda uyarıldı. Onu öldürürsen diğerleri seninle işbirliği yapmaktan kaçınır. Ama onu aşağılarsan diğer Haçlı soylularını incitmeden onun durumunu bozmuş, gururunu çiğnemiş olursun."
Manuel onun bu mantıklı tavsiyesini beğendi ve hemen uygulamaya koydu. Kudüs Kralı Baldwin'le diğer Haçlı prens ve kontlarını Mamistra'da vereceği ziyafete çağırdı. Onun, Halep ve Şam'ı elinde tutan Müslüman lider Nur el-Din'e karşı kendilerine destek vereceğini düşünen liderler ziyafete geldiler.
Manuel onlarla güç birliği yapmayı düşünüyordu ama önce halletmesi gereken Antakya Prensi Chatillon'lu Reynald meselesi vardı. Reynald'a bir mesaj gönderilmişti; Manuel'in kendisini affetmesini istiyorsa ziyafete gelip yalvarmalıydı. Ölümden korkan Reynald bunu yapmayı kabul etti.
259
Belirlenen günde Reynald ve maiyeti kasabadan kampa kadar olan uzun yolda yürümeye başladılar. Kendileri de Manuel'in ordusundan korkan kasaba halkının önünde başları açık ve yalınayak yürüdüler.
Ziyafette her şey hazırdı. Manuel yüksek bir platforma konmuş ve soylular ve yüksek rütbeli subaylarla dolu masaları gören tahtında oturuyordu. Davut ve İshak da bir masada oturuyorlardı. Bir süre sonra Reynald büyük tentenin girişinde göründü ve masaların arasından ağır adımlarla yürüdü. Silahsızdı, yalınayak yürümüş ve toz toprak içinde kalmıştı. Manuel'in tahtı önüne gelince ayakları dibine diz çöktü ve yere kapandı.
İmparator önünde yere kapanan adama bakmadı bile ve ziyafetin başlamasını emretti. Reynald, İmparator kendisine hitap edinceye kadar ses çıkarmadan o durumda kaldı ve bekledi. Bazı soylular onun bu halinden öyle iğrenmişlerdi ki, önlerinde duran yiyeceklere bakmadılar bile.
İmparator sonunda, "Reynald," dedi. "Madem ki benim huzuruma bu şekilde geldin, affedeceğim seni. Ama üç şartım var. Antakya'da bir İmparatorluk garnizonu karacaksın; İmparatorluk ordusuna bir birlik vereceksin; ve bundan sonra Antakya Patriği Latin değil, Yunanlı olacak. Bu şartları yeminli olarak kabul ediyor musun?"
Reynald başını tozlu yerden kaldırdı, kişisel bir kaybı olmadığına sevinmiş gibiydi. "Kabul ediyorum Majesteleri," dedi. "Aciz hizmetkarmızım."
Manuel ayaklarının dibinde duran toz toprak içindeki adama bakarak gülümsedi. Sonra tentenin altındaki masalara baktı ve, "Gerçekten acizsin," dedi. Masalarda oturanlarda da onun baktığını görünce gülmeye başladılar. Reynald yüzünü buruşturdu ve İmparator ona kalkmasını işaret etti.
"Antakya Prensi Reynald," dedi. "Önüme bu şekilde gelip benden af diledin ve ben de İmparatorluğa ve onun Kıbrıs halkına karşı işlediğin suç için affediyorum seni." Reynald eğildi, masaların ortasındaki yoldan geri adımlarla yürüyerek tenteden çıktı ve bir daha da görünmedi.
260
Manuel Haçlı prensleriyle beraber Antakya'ya ilerledi. Suikast girişimi haberlerine aldırmadı ve Paskalya Yortusu olan 12 Nisan 1159 günü, şehre girdi. Fakat esirler aldı, elbisesi altına zırh giydi ve yanında gelen

Haçlı prenslerinin silah taşımamasını emretti. Hem dikkatliydi ve hem de rol yapıyordu, çünkü halkın önünde oynamanın yararlarını biliyordu.
Alayın önünde İmparatorluk Muhafızlarının sert Varan-gian'ları vardı. Onların arkasında İmparatorun atını çeken Reynald yürüyordu. İtaat ve sadakatin bundan iyi belirtisi olabilir miydi? Altm ve gümüş süslü eyerinde mor kıyafetiyle oturan İmparator, otoritenin en güzel temsilcisiydi. Başında incilerle süslenmiş küçük taç vardı. Kudüs Kralı Baldwin atının üstünde onu izliyordu ama taçsız ve silahsızdı. Çiçeklerle süslenmiş Antakya sokaklarından geçerek önce St Peter Katedraline, sonra da saraya gittiler.
Ondan sonraki bir hafta içinde Manuel birçok festivale katıldı. İmparator şerefine bir spor turnuvası yapıldı ve Manuel ve Davut yine yeteneklerini sergilediler. Davut her zaman İmparatorun yanındaydı ve Davut'u daha önce Theodo-ra ile Kudüs'e geldiği için tanıyan Baldwin de ayrılmıyordu Manuel'in yanından.
Turnuvadan sonra yarışmalara katılanların çoğu avlanmak için yakınlardaki tepelere gittiler. Manuel de yanma birkaç kişi alarak aslan avına çıktı, fakat bölgede insan nüfusu arttığı için aslan bulmak pek de kolay değildi. Fakat bir aslanın yakınlardaki bir köye saldırdığını duymuşlardı.
Aslan izini bulan ilk kişi, Davut'un isteğiyle Manuel'in davet ettiği İshak oldu. Avcılar grubunda hiç kimse iz bulma konusunda İshak kadar usta değildi.
İshak heyecanlı bir ifadeyle, "Aslan yakınlarda bir yerde," diye fısıldadı. "Büyük bir hayvan. Çok dikkatli olmalı-

yız." Dört avcı atlarından inip silahlarını aldılar ve önlerindeki engebeli arazide ilerlemek için hazırlandılar. Onlarla beraber gelen yarım düzine silahlı adam atların yanında bırakıldı.
İshak mızrağını kavramış, onların önünde büyük bir dikkatle ilerliyordu. Davut elinde yayla onu izliyor, onun arkasından da kısa kargısıyla Baldwin geliyordu. Manuel'in elinde de uzun bir mızrak vardı ve dörtlü grubun artçısıydı o, en geriden geliyordu.
Yüksek çalıların arasına girdiklerinde, kapalı olan gökyüzüyle kararmış olan hava biraz daha karardı. Akşam karanlığı da başlamıştı. Davut endişeli bir ifadeyle çevreyi tararken İshak'm ilerde, aslanın izlerini takip ederek dar bir sel çukuruna girdiğini gördü. Birden arkasında ve üst taraflarda bir yerde, şimdiye kadar hiç duymadığı kadar güçlü bir kükreme işitti. Başını geriye çevirdiği anda, yukardan bir yerden fırlayan sarı kahverengi iri bir gövdenin sıçrayıp Baldwin'i devirdiğini gördü. Donup kalmıştı.
Hayvan çok iriydi ve kocaman bir üçgen gibi olan yüzünde parlayan gözleriyle herkese meydan okur gibi bakıyordu. Davut'un elindeki yay birden sanki canlanır gibi oldu. Yaya önceden taktığı oku kaldırıp canavar hayvanın iki gözü arasına nişan aldı. Yayını iyice gerdi ve okunu birkaç saniye içinde fırlattı.
Ok hedefini buldu ve aslanın iki gözünün tam ortasına saplandı. Davut hayvanın aniden yere devrilişini görünce derin bir nefes aldı. Aslanın koca vücudu yerde yatan Bald-win'in üstüne yuvarlandı. Baldwin korkunç bir çığlık attı, aslanın kendisini öldüreceğini sanmıştı, onun öldüğünden habersizdi.
İshak elinde mızrağıyla aslana saldırmak için koşarken Davut yayını hâlâ yukarda tutuyordu. İshak hayvanın iki gözü arasına saplanmış oku görünce elindeki mızrağı indirdi,. Davut'a döndü ve, "Hakanım," dedi. "Beni yine şaşırttın!"

O sırada Manuel'in sesini duydular. "Gelip yardım edin. Baldwin yaralandı."
İshak ve Davut hayvan ölüsünü çekmeye çalışan, ama yerinden bile oynatamayan Manuel'in yanına koştular. Üçü birden asılıp sonunda ölen hayvanı Baldwin'in üstünden kaldırdılar, ama adam baygındı. Fakat hiçbir yerinde yara ya da kan izi yoktu.
Davut, "Fakat kolu bir garip duruyor," dedi. "Kırılmış olabilir."
Manuel, "Haklısın," dedi. "Çabuk olalım, hâlâ baygınken üzerindeki zincir zırhı çıkaralım. Dikkat edin, koluna daha çok zarar vermeyelim."
Üçü birden, baygın yatan adamın üstündeki zırhı yavaşça ve ona zarar vermeden çıkardılar. Kolundaki kırık dirseğinin altında olduğu için adeta bir kumaş gibi yumuşak olan örme zırhı çıkarmaları zor olmamıştı.
Davut, Solomon'un bu tür olaylarda ne yaptığını birkaç kez gördüğü için ne yapacağını biliyordu. Daha sonra, Manuel ve Baldvvin'in, hem avcı ve hem de doktor olan Davut'a söyledikleri övgü dolu sözler arasında bir kamp kurdular, Antakya'ya at sırtında gitmeden önce Baldwin'in biraz dinlenmesi iyi olacaktı.
Manuel Davut'un yanma otururken ona olan hayranlığını gizlemiyordu. "O aslana yaptığını çok az insan yapabilirdi," dedi. "Baldvvin'i kurtardığın için tekrar teşekkür ederim sana. İyi bir adam o, ve ölseydi yeğenim de çok üzülecekti."
Davut, "İshak ve Solomon'a da teşekkür etmelisiniz," dedi. "Bugün yaptıklarımı onların bana verdiği eğitimler sayesinde yapabildim ve başarılı oldum."
İmparator, "Sen de çok iyi bir insansın Davut," diye devam etti. "Bana verdiğin desteği ve yardımları çok az insan verebilirdi. Kral Georgi'nin hizmetinden ayrılabilir misin? Bizans İmparatorluğu'nun dışişleri bakanı olarak çalışmak ister misin?"

Davut birden şaşırdı ve İmparatorun gözlerine baktı. "Bana şeref verdiniz Majesteleri, ama bunu reddetmek zorundayım. Benim başka bir amacım var."
"Gürcistan'a mı döneceksin yani?"
"Hayır, dönmem gereken yer Hazar'dır. Polovtsi saldırısından sağ kurtulanların ne kadar kötü şartlarda yaşadıklarını yeni öğrendim. Sağ kurtulanlar Hazar'ı düşmana teslim eden bir vatan haininin çizmeleri altında eziliyorlar. Onu öldüreceğime dair yemin ettim."
"Bu çok kutsal bir amaç Davut, fakat çok iyi bir adamın da ziyan olması demek. Hazar'a döndükten sonra sağ kalabilecek misin peki?"
Davut, "Belki, ama siz yardım ederseniz," dedi. Beklediği fırsatı yakaladığını biliyordu.
"Sana yardım etmek mi? Nasıl yapacağım bunu?"
"İshak da benimle birlikte gelecek Hazar'a. Antakya'dan Derbent'e giden ticaret yolundan gideceğiz. İshak isterse, Hazar birliğindeki askerlerden çoğunun onu izleyeceğini söylüyor. Elbette siz onları durdurmazsanız."
Manuel bir süre şaşkın gözlerle ona baktı, düşündü ve sonra, "Onlara engel olmam," dedi. "Ama onlar paralı asker, benim gibi altın vermezseniz çoğu gelmez sizinle. Hazar için para almadan savaşacak birkaç Yahudi çıkar belki içlerinde. Ama dediğini yapabilmeniz için birkaç kişiden fazlasına ihtiyacınız olacaktır."
Davut, "Birkaç kişi de gelse, hiç kimse de gelmese ben Samandar'a gideceğim," dedi.
"Pekala dostum, eğer bunu bu kadar çok istiyorsan sana yeterince altın vereceğim. Pek çok askere ödeme yapabilirsin. Kim bilir, belki Polovtsi ordusunu benim sınırlarımdan da püskürtürsün."
Davut heyecanla ayağa fırladı. "Bunu yapar mısınız benim için?"
Manuel, "Yapacağım," dedi. "Ama önce sen benim için bir şey yapacaksın."

"Yapabileceğim bir şeyse elbette yaparım."
"Benimle beraber Halep'e gel, o şehri ve Şam'ı yöneten Nur el-Din ile konuşmanı istiyorum. Onunla savaşmak istemiyorum, güçlü bir ordusu var ve savaşırsam çok asker kaybedebilirim. Fakat Baldvvin de dahil olmak üzere tüm Haçlı kralları güvende olabilmek için ondan kurtulmak istiyorlar. Tüm tarafları mutlu edecek bir anlaşmayı ancak sen yapabilirsin, biliyorum bunu. En azından denemeni istiyorum."
Davut oturup bir süre düşündü. Ya Nur el-Din'e gidip ölüm riskini göze alacak, ya da altınları almadan Hazar'a gidecekti. Yeterince güçlü bir ordu için ödeyecek parası olmazsa Hazar'ı kurtarmak da hayal olarak kalacaktı.
Sonunda, "Deneyeceğim Majesteleri," dedi.
Manuel ve ordusu Antakya'da 8 gün kaldıktan sonra Halep'e doğru ilerlemeye başladı. Davut'un Manuel ile yaptığı konuşmayı öğrenen İshak çok sevinçliydi. Nur el-Din ile çatışmaktan korkmuyordu İshak, Davut'un yanında olacak, onu öldürmelerine asla izin vermeyecekti.
Nur el-Din Kutsal Topraklar bölgesindeki en güçlü Müslüman liderdi. Gençti, iyi savaşçıydı ve Haçlı Devletleri için büyük tehdit oluşturuyordu. 1144'te Edessa'yı almış ve Kontu devirmişti. Bir yıl önce, 1157'de Banyas'ta Baldvvin III'ün ordusunu yenmişti. Çok dindar bir adamdı, tüm Haçlıları denize dökmek ve bir İslam devleti kurmak istiyordu, Haçlı ordularına karşı kazandığı zaferler onu korkulan bir adam yapmıştı.
Nur el-Din barış bayrağı altında Manuel'e bir haberci gönderdi. Halep'e yaklaşan müttefik kuvvetlerin kendisi için büyük tehdit oluşturduğunu anlamıştı. İmparator da zaten bunu istiyordu ve bir buluşma ayarlandı. Manuel onunla görüşmek için elçisi Davut bin Yusuf u gönderecekti.

Davut ve İshak yanlarına Hazar birliğinden birkaç asker alarak, Manuel'in ordusu karşısında duran Müslüman kuvvetlerin arasından refakatle geçtiler ve Halep kalesine girdiler. Ortadoğu diplomasisine göre, Davut'un Nur el-Din'i görebilmesi için 3 gün beklemesi gerekiyordu.
Bekleme sürecinde Davut'a ev sahipliği yapacak olan genç adam yaklaşık yirmi yaşlarında, yani Davut'tan 5 yaş daha gençti. Gencin adı Yusuf Salahaddin'di, babasıyla aynı ismi taşıyordu. Delikanlı Türk değil, Kürt'tü ve vücut yapısı olarak Davut'a benziyordu. Simsiyah ve gür bir sakalı ve bıyığı vardı. Ela gözleri insanın dikkatini çekiyordu. Genç Emir bir süre Şam'da bir yöneticilik görevi yapmış, ama beğenmeyip buraya dönmüştü. Babası Eyüp tarafından Nur el-Din'e çok yakındı ve isteği üzerine Halep'e dönmesine izin vermişlerdi.
Davut'un çok güzel Arapça konuşması genç Kürt'ü şaşırttı, delikanlı daha sonraları Selahattin olarak tanınacaktı. Davut'un Hıristiyan ya da Haçlılardan olmaması anlaşmalarını daha da kolaylaştırdı. Salahaddin onun Cordoba'da eğitim gördüğünü kabul ediyor, ama bir zamanlar kral olduğuna inanamıyordu. Davut'a bir sürü soru sordu ve sonunda inandı ona.
Kürt genci süre sonra, "Madem ki bir Yahudi toplumunun kralıydın, o zaman neden bu Yahudi katilleriyle çalışıyorsun?" diye sordu.
Davut suratını astı ve, "Ben buraya Haçlılar adma değil, Bizans imparatoru Manuel adına konuşmaya geldim," dedi. "Constantinople Rumlarının Yahudilere düşkün olduğunu bilmezdim doğrusu."

Davut yüzünü buruşturdu ve, "Bu düşkün olma sözü güzel değil," dedi. "Ama Manuel bana güveniyor ve saygı gösteriyor, yoksa şu anda burada olmazdım."
"Bu doğru olmalı. Herhalde sana iyi para ödüyordur, yoksa burada olmazdın."
266
Davut ona itiraz edecekti, ama Manuel'in kendisine vereceği altınları hatırlayınca güldü. "Düşündüğün gibi değil. Ülkeme bir orduyla dönmem için bana yardım edeceğini söyledi."
Kürt genci birden ayağa fırladı. "Eğer Manuel'in ordusunun seni bizim topraklarımızdan geçirip Hazar Denizi'ne çıkaracağını sanıyorsan yanılıyorsun." Genç adam bunu söyler söylemez elini palasına attı. "Bunu önlemek için seni şimdi öldürebilirim."
Davut şaşırdı ama çabuk toparlandı ve, "Hayır, hayır dostum," dedi. "Manuel'in ordusu geçmeyecek topraklarınızdan. Sadece küçük bir Hazar süvari grubu barış içinde geçip gidecek."
Kürt genci bir an durup düşündü ve sonra, "O zaman belki olabilir," dedi. "Ama asker askerdir, yemek yemeleri gerekir, etrafı yağmalamaya kalkabilirler, genç kadınlara, kızlara saldırabilirler. Bunları iyi bilirim ben."
Davut içini çekti. "Ben de biliyorum bunları. Ama onlara altın para vereceğim ve aldıkları her şeyin bedelini de ödeyeceğim. Halkınıza hiçbir zarar gelmeyecektir. Sana söz veriyorum."
Salahaddin palasını tekrar kınına soktu. "Nedense inandım sana." Sakalını sıvazladı ve Davut'un yüzüne baktı. "Sende bir şeyler var Davut bin Yusuf. Bu şey her neyse sana güvenmemi istiyor."
"Bana güvendiğine pişman olmayacaksın Salahaddin. Göreceksin."
Genç Kürt Emiri Davut'u Halep'te gezdirdi ve gezinin sonunda, saray yakınlarındaki büyük bir sinagoga geldiler. O akşam Sebt akşamıydı. Davut inancını muhafaza ediyordu,
267
ama görevini bırakıp ayinlere gitmekten kaçınıyor ve Yahudi olmayan bir ülkede başına bir şey gelmemesi için kendini fazla belli etmekten çekiniyordu. Ama burada bir sinagog olduğuna göre kendini ülkesinde gibi hissetti ve sinagoga girip adı Seth olan hahamla konuştu. Ayine katıldı ve oradaki cemaate Hazar hikayesini bir kez daha anlattı.
Haham Seth daha sonra onu bir kenara çekti ve, "Halep'te yaklaşık beş bin Yahudi vardır," dedi. "Tahmin edeceğin gibi bize iyi davranan Nur el-Din'i destekleriz. Fakat Haçlılardan korkarız. Kudüs'e girdikleri gibi Halep'e de gelecekler mi acaba?"
"Haçlılar adına konuşamam. Ama her zaman için kaçmaya hazır olmalısınız."
"Fakat burada Nur el-Din için çalışan ve ordusunda görev yapan Yahudiler var. Halep'ten gitmemize izin vermez o."
"Bir Müslüman ordusunda Yahudi asker mi var? Nasıl oluyor bu?"
"Oh, orduda Yahudi var, ama onların silah taşımasına izin verilmez. Onlar levazımcı ve idareci gibi görevlerde çalışırlar. Nurel-Din'in maliye bakanı da bir Yahudi."
Davut derin bir nefes aldı. "Hazar'a küçük bir kuvvetle gideceğim ama ülkeyi Polovtsi'den kurtarmak için büyük bir orduya ihtiyacımız var. Emrimde savaşmasını bilen askerler var ve bunlar diğerlerine de eğitim verebilir. Malzeme ve silah almak ve onlara maaş vermek için altınım olacak. Levazım ve idari işler konusunu bilen adamlara ihtiyacım olacak. Yani...?" Davut durdu ve hahama baktı, adam söylediklerini anlamış mıydı acaba?
"Bu işleri bilen ve sizinle Hazafya gidecek adam çıkar mı diye soruyorsanız, Halep'ten gitmek isteyen birkaç kişi çıkacağına eminim. Cemaatime soracağım bunu."
268
Davut, Nur el-Din'le yapacağı görüşmeden öyle bir sonuç almalıydı ki,ther iki taraf da kazançlı çıktığını sanmalıy-dı. Nur el-Din taviz vermeli, ama bunun farkında olmamalı ve Manuel de bu tavizle zafer kazandığını sanarak geri dönmeliydi. Davut bir süre düşündü ve sorunu çözdü. Öğrendiğine göre, Nur el-Din, Halep kalesinde, içlerinde birkaç da prens olan 6000'den fazla Hıristiyan esir tutuyordu.
Salahaddin'in onu alıp Nur el-Din'e götüreceği gün geldiğinde, Davut her iki tarafı da memnun edecek bir çözüm yolu bulduğuna inanıyordu. Davut Haçlıların isteği olan Ha-lep'in teslimini istediyse bile bunun reddedileceğini önceden biliyordu, toplantı buna rağmen oldukça samimi bir hava içinde başladı. Salahaddin'e çok benzeyen orta yaşlı, kurnaz ve zeki Kürt lideri tehditler yağdıracağı yerde Davut'a gülümsedi ve sonra bir kahkaha attı. "İkimiz de Arapça konuşuyoruz," dedi. "Böyle saçmalıkları bir yana bırakalım da karşı karşıya adam gibi konuşalım, olur mu?"
Kürt lideri, Davut hakkında Salahaddin'den bilgi aldığı için ona, zindanlarında tuttuğu küstah herhangi bir Haçlı prensine davrandığı gibi davranmıyordu. Uzun süre samimi bir hava içinde çeşitli konularda konuştular, ama bu görüşmenin sonucunu merakla bekleyen Hıristiyan ordularından hiç söz edilmedi.
Davut onun samimi olduğu görünce bir süre sonra planını uygulamaya koydu ve, "Sizin zindanlarda pek çok Hıristiyan esir olduğunu öğrendim," dedi.
Nur el-Din, "Bu doğru," diye cevap verdi. "Ama küstahlık yapmalarına rağmen hiçbirini idama mahkum etmedim."

Davut başını salladı ve sakin bir ifadeyle, "Peki ama sınırınızda bekleyen ordu saldırırsa ne yapacaksınız?" diye sordu ve umduğu cevabı bekledi.
269
Davut'un hafifçe gülümseyerek beklediğini gören Kürt lider birden onun yüzüne baktı ve fikrin kendisine ait olduğuna inanarak, "Hadi şimdi git İmparatoruna söyle," dedi. "Eğer ordusunu alıp giderse tüm Hıristiyan esirleri serbest bırakacağım, yoksa hepsi ölecekler. Manuel'in desteği olmadan Haçlıların bana saldırmayacağını biliyorum."
Davut, Bizans ordusunun geri çekilmesi karşılığında tüm esirlerin serbest bırakılacağını Manuel'e söylerken memnundu. Bu fikrin kendisinden çıktığını da belirtti, böylece İmparator saldırıdan vazgeçecekti. Manuel geri çekilerek 6000 Hıristiyan askerle beraber birkaç esir prensin de hayatını kurtaracaktı. Haçlılar bunu nasıl itiraz edebilirlerdi?
Manuel onun bu teklifini hemen kabul etti. Fakat esirler serbest kalıp Manuel de geri çekileceğini bildirince Haçlı kral ve prensleri kızdılar ve hele Manuel onlara bu başarının Davut sayesinde kazanıldığını söyleyince iyice sinirlendiler. Onlar esirlerin serbest kalmasını değil, Halep'i ve Nur el-Din'in ölmesini istiyorlardı.
Davut Halep'ten döndükten birkaç gün sonra, gece çadırında uyurken İshak gelip onu uyandırdı ve elini onun ağzına koyarak ses çıkarmamasını işaret etti. Sonra kulağına eğildi ve, "Hemen giyin, tehlike var," diye fısıldadı.
Davut soru bile sormadan hemen onun dediğini yaptı. Yakındaki bir tepenin arkasına gittiklerinde Davut, İshak'm Hazar askerlerinden bir kısmının atların yanında beklediğini görünce şaşırdı. Birkaç okçu tepenin üstüne çıkmış etrafı gözetliyordu. İshak, "Tepeye çıkıp gözetleyelim," dedi. Tepeden aşağıdaki çadırları gözetlemeye başladılar.
Bir saat kadar sonra İshak ona ilerde bir yeri gösterdi;. İmparatorun büyük çadırından biraz uzakta olan Davut'un
270
küçük çadırına doğru birkaç yönden sürünerek yaklaşan gölgeler gördüler. Etrafta hiç ses duyulmuyordu ve adamlar hareketsiz dursalar gece karanlığında onları görmek olanaksızdı. Adamlardan ikisi ellerinde kamalarla çadıra girdiler. Birkaç saniye sonra dışarı çıkan adamların tuniklerinde haç işaretleri vardı. O anda İshak'ın okçularının yaylarından fırlayan oklar bu haçların ortasına saplandı. Çadıra sürünerek yaklaşan diğer adamlar arkadaşlarının vurulduğunu görünce ayağa kalkıp kaçmak istediler, ama oklar yağmaya başlayınca kendilerini tekrar yere attılar. Bir yaralının bağırmasını duyarak oraya koşan İmparator muhafızları yerde altı kişinin yattığım ve Davut'un da çadırda olmadığını görünce şok oldular.
İshak bir kez daha kurtarmıştı Davut'un hayatını. "Nasıl... nasıl öğrendin?" diye kekeledi.
İshak, "Şansım yardım etti işte," diye cevap verdi. "Benim Yahudi subaylarımdan biri çadırına bir Yahudi kadın almış ve bu kadın, birkaç yıl önce Nur el-Din'le yapılan bir çatışmada ölen bir Haçlının metresiymiş. Kadın onların dilini biliyormuş ve bir meyhanede sana tuzak kurulduğunu duymuş. Hemen koşup bunu benim subayıma, Jacob bin Mo-ses'a söylemiş, işte o da burada duruyor."
Davut yanlarında duran ve yayını hâlâ elinde tutan iri-yarı subaya döndü ve, "Teşekkür ederim Jacob," dedi.
Jacob onun önünde saygıyla eğildi ve Hazar diliyle, "Sağ olduğunuz için çok mutluyum Hakanım," dedi.
Davut Hazar dışında doğup büyümüş olduğunu sandığı bu genç subayın Samandar'daki askerlerden hiç de farklı olmadığını, onlar gibi giyinip konuştuğunu görünce çok sevindi.
Ama Yakup Hazar'da doğmuştu aslında ve, "Siz beyaz ata bindikten bir yıl sonra ben ticaret yapmak için Saman-dar'dan ayrıldım," diye devam etti. "Geri dönemeyeceğimi anlayınca Manuel'in ordusuna katıldım. Siz hâlâ benim Ha-kanımsmız."
271
Davut yerde yatan düşmanlarına baktı ve sonra tekrar Yakup'a döndü. Tüm tehlikeleri ve sevindirici taraflarıyla tekrar kral olduğunu hissediyordu.
Manuel çadırına yakın bir yerde olanları Davut ve İs-hak'tan duyunca çok kızdı ve, "Bu Haçlı prenslerine hiç güvenmiyorum!" diye bağırdı. "Yaşamını sana borçlu olduğu halde buna göz yuman, yeğenimin kocası olacak şu Bald-win'e bile güvenmiyorum artık. Hele Antioch'lu Reynald'a asla. Hemen Constantinople'a dönüyoruz."
Davut, "Ben dönmüyorum," dedi. "Ben Samanda/a döneceğim... tabii siz söz verdiğiniz gibi, benimle gelmek isteyen İshak ve askerleriyle birlikte gitmeme izin verirseniz."
Manuel bunu duyunca hiç şaşırmadı, önce Davut'un, sonra da İshak'm yüzlerine baktı ve, "Pekala," dedi. "Senin dostluğunu ve tavsiyelerini çok özleyeceğim, ama her şeye rağmen seni tutamayacağımı da biliyorum. Sana söz verdiğim altınları da vereceğim."
272
BÖLÜM 18 MESİH
Zayıf düşmüş, yaralı ve perişan haldeki esirlerin Halep kalesinin kapılarından dışarı çıkmaları saatler sürdü. Haçlılar serbest bırakılan esirlere yol açarken onları sessizce seyrediyorlardı. Bulutlu, kasvetli bir gündü ve hiç kimsede sevinç belirtileri yoktu.

Hıristiyan esirlerin hepsi serbest bırakıldıktan sonra Davut, Salahaddin'i görüp ona veda etmek ve planlarından söz etmek istedi. Ondan güvenli -geçiş sözü almak ve ayrıca birkaç da levazımcı ve idareci Yahudi asker bulmak istiyordu.
Salahaddin, "Seni tanıdığıma sevindim Davut," dedi. "Sen bu Hıristiyanlardan değilsin ve umanm Hazar'da ülkeni kurtardıktan sonra pek çok Yahudi peşinden gelecektir oraya."
Davut, "Bu iyi niyetli sözlerin için teşekkür ederim sana," dedi. "İlk durağımız Musul olacak. Bana Nur el-Din imzalı bir izin belgesi verebilir misin acaba? Böylece size ait olan bu topraklardan sorunsuz geçebiliriz."
Kürt genci gülümsedi. "Bundan daha iyisini yapacağım. Size refakat edeceğim, çünkü orada yaşayan amcamı görmek de istiyorum."
Davut şaşırdı ve gülümseyerek, "Bu çok iyi işte," dedi. "Ama bir şey daha var. Geçen sefer sinagogda Haham Seth'e, sizin ordunuzda levazımcı ve idareci olarak görev yapan Yahudilerden birkaçını bulabilir miyim diye sormuştum. Hazar'a giderken böyle adamlara da ihtiyacım olacak. O da bana, Nur el-Din izin verirse bunları bulabileceğimi söylemişti. Ondan bu konuda izin alırsan sana minnettar olurum. İzin çıkarsa hahama gidip benimle gelmek isteyen olup olmadığını sorabilirim."
273
Salahaddin başını salladı ve, "Bu konuyu biliyorum," dedi. "Haham bizden onay almadan kimseye soramazdı bunu. Sanırım seninle gitmek isteyen birkaç Yahudi varmış. Yarın değil, öbür gün askerlerinle birlikte gel, böylece hem ben ve hem de seninle gelmek isteyen Yahudiler hazır oluruz."
Belirlenen günün sabahında, Halep halkı hâlâ uykuda iken, savaşçı süvarilerden oluşan bir birlik yaklaşık 700 mil kadar doğuda bulunan Hazar Denizi kıyılarına doğru yola çıktı. Atlıların başında, elindeki kalkanın üstünde iç içe geçmiş iki üçgenden oluşan Davut Yıldızı bulunan Davut gidiyordu. Kalenin önünde durdular ve İshak'la Davut kale kapısına gittiler. Salahaddin onları orada bekliyordu.
Kürt genci Hazar askerlerini görünce, "Birliğin oldukça etkileyici," dedi.
İshak, "Umduğum kadar büyük olmadı," dedi. "Sadece 15 subayım ve 240 Hazar askerim gelmek istedi bizimle. Eğer Manuel Davut'a, onlara aylarca maaş ödeyebilecek kadar altın vermeseydi gelenler belki daha da az olacaktı."
Salahaddin, "Karşınıza sizi yok etmek isteyen büyük bir ordu çıkmadığı sürece bu birlik sizi korumaya yeter," dedi. "Burada, Nur el-Din topraklarında korkacağınız bir şey yok." Kapılar açıldı ve kaleden çıkan atlılar, Kürt Emirinin liderliğinde Hazar birliğinin önüne geçtiler. Atlıların arkasından, kaleden yaya olarak çıkan bazı adamlar gördüler. Davut ve İshak onları sessizce seyrettiler ve bir süre sonra, kale kapıları kapandığında, karşılarında 200'den fazla piyade olduğunu görerek şaşırdılar.
Davut, "Amcanı ziyarete giderken yanma bu kadar çok asker mi alıyorsun?" diye sordu. "Yoksa bize mi güvenmiyorsun?"
274
Salahaddin bir kahkaha attı ve, "Ama bunlar benim askerim değil," dedi. "Bunlar seninle birlikte Hazar'a gitmek isteyen Yahudiler." Kürt genci onun yüzündeki şaşkınlık ifadesini görünce yine gülmeye başladı, eğleniyor gibiydi.
"Tanrım! Bunların hepsi levazımcı ve idari işler askerleri mi yani?"
"Bunların sadece beşi levazımcı, tedarikçi ve idareci. Diğerleri bir Yahudi liderin arkasından bir Yahudi ülkesine gitmek isteyen gençler. Onları takdir ediyorum doğrusu. Beni bir Yahudi ülkesinden alıp bir Müslüman ülkesine götürecek bir liderin arkasından ben de giderdim."
İshak şaşkındı. "Davut, bu bir işaret!" dedi. "Aradığın, kurmayı düşlediğin Yahudi ordusu Rus topraklarından değil, Müslüman topraklarından gelecek."
Salahaddin, "Altınınız olması çok iyi," dedi. "Bu adamlar size yararlı olacaksa beslenmeleri ve eğitilmeleri gerek. Çoğu daha önce at binmemiştir bunların."
İshak bunu duyunca yüzünü buruşturdu, işin bu yönünü hiç düşünmemişti o. Ama başını salladı ve, "Bunu başaracağız," dedi.
Salahaddin atlıların önüne gitti ve Davut'a eliyle hareket işareti verdikten sonra Musul'a doğru yola çıktı. İshak atını kendi birliğinin beklediği yere sürdü ve subaylarıyla kısa bir konuşma yaptıktan sonra Kürt atlıların peşinden atlarını sürdüler.
Davut derin bir nefes aldı ve atını yaya Yahudilerin yanına yaklaştırıp, İbranice olarak, "Arkadaşlar!" diye bağırdı. Onun bu tek sözcüğü büyük bir heyecan dalgası yarattı ve Yahudi gençleri bağırarak onu selamladılar. Davut onları susturdu ve, "Arkadaşlar," diye tekrarladı. "Bugünkü bu davranışınız gerçek bir mitzvah performansı, iyi bir hareket olarak yaşam kitabında adınızın yanma yazılacak. Bana katılarak şeref verdiniz, gururlandırdınız beni. Şimdi Hazar'ı kurtarmak için yola çıkıyoruz. İzleyin beni!" Davut bunları
275
söyledikten sonra kendini tekrar bir Hakan ve bir savaşçı hissederek kendisini izleyen adamlarının önüne geçti.
Süvari birliğinin önünde giden İshak bir süre sonra atlıların arkasına geçti. Şimdi bu adamları nasıl eğiteceğini düşünüyordu. Ayrıca ordusuna daha çok Yahudi bulmak da istiyordu. Hayır, bu onun değil,

Davut'un ordusuydu. Artık baş komutan o değil Davut'tu. Ama bununla gurur duyuyor, yerini oğluna bırakan bir baba gibi hissediyordu kendini.
Halep'ten çıktıktan sonra yaklaşık 350 mil yol kateden birlik oldukça yorulmuş, özellikle yayalar arasında daha fazla dayanamayıp geride kalanlar, evine dönenler olmuştu, ama sayıları fazla değildi bunların. Fakat çok ağır ilerliyorlardı ve Euphrates Nehri'ni geçmeleri çok zaman almıştı. Süvariler bile homurdanmaya başlamışlardı. 10 günde alacakları yolu, yayalar ve atların dinlenmesi için sık sık mola verdiklerinden yaklaşık 20 günde almışlardı ve herkes yorgundu.
Musul'a yaklaşırlarken yollar hâlâ bomboştu ve uzaktan onları gören başka kafile ve yolcular hemen yol değiştiriyorlardı. Salahaddin, Davut'un buna şaşırmasına güldü ve insanların neden onlardan kaçtığını anlattı; bölgeden o kadar çok değişik ordu geçmiş ve o kadar çok hükümdar değişmişti ki silahlı süvarileri görenler hemen paniğe kapılıyor, kaçıyorlardı.
Davut yanma on kadar adamını alıp Salahaddin'le beraber Musul'a girerken, diğerleri şehrin dışında kamp kurdular. Genç Kürt savaşçısı orada da 2 gün süreyle Davut'u misafir ederken, İshak yeni levazımcı ve tedarikçileriyle çarşı pazar dolaşıp birliğin ihtiyaçlarını satın aldı ve kampa gönderdi.
Davut kendilerine yardımcı olan ve destekleyen genç Salahaddin'i sevmişti. Genç Kürt çok iyi ve nazik bir insandı,

ama Davut onun gerektiğinde çok sert bir düşman olabileceğini de biliyordu. Onunla çatışmak zorunda olmadığı için memnundu. <
İshak'm planı gereğince Davut, Musul'daki ilk akşamında birkaç sinagoga gitti ve hahamlar ve cemaatlere Yahudi Hazar'ı kurtarma niyetini anlattı. Haham Zakki'den Musul'da yaklaşık 7000 Yahudi yaşadığını öğrenmişti.
Davut ikinci gün Musul hükümdarı ve Nur el-Din'in kardeşi olan Atabey, Kutb el-Din'in misafiri oldu.
Salahaddin hiç kuşkusuz hükümdara Davut'u, onun kim olduğunu ve bu topraklardan sessizce geçip ülkesine doğru gideceğini anlatmıştı. Bu nedenle yemek sessiz, tartışmasız geçti ve Davut onların davranışından memnun kaldı. Sunulan yemekler Atabeyin iyi yemeklerden hoşlandığını gösteriyordu.
Atabey bir ara Davut'a, "Arapça'yı İspanya'da öğrendiğinizi söylediler bana," dedi. "O toprakların güzel olduğunu ve orada birçok bilge yaşadığını öğrendim. Siz pek çok ülke görmüş bir kişi olarak Cordoba hakkında ne söyleyebilirsiniz bana?"
Davut gülümsedi. Bu konuyla ilgili olarak günlerce zevk duyarak konuşabilirdi. "Şimdiye kadar Cordoba'dan daha güzel bir yer görmedim," dedi. "Yahudiler, Müslümanlar ve Hıristiyanlar tarafından yönetilen pek çok ülke gördüm, ama İspanya'nın Arap hükümdarlar yönetimindeki bölgesi en güzel yerdi. Fakat Bağdat'ı görmedim, orada da Müslüman bir hükümdar var ve orası da çok güzel olabilir."
Atabey neşeli bir tavırla, "Evet, iyi söyledin genç adam," dedi. "Ben Bağdat'ı gördüm ve tahmininde yanılmıyorsun, çok güzel orası."
Davut Atabey'in cevabına hiç şaşırmadı, çünkü sözlerini zaten adamın bunu söyleyeceği şekilde ayarlamıştı. Muhatabının konuşmasını istediği yöne çevirme yeteneğini gittiği değişik şehirlerde iyice geliştirmişti. İnsanların duymak istedikleri şeyi kolayca tahmin edebiliyor, onlarla konuşurken kendi isteklerini de kabul ettirebiliyordu.

"Ne yazık ki Bağdat'ı göremeyeceğim," dedi. "Biz doğruca Hazar Denizi'ne gidiyoruz. Halkımı Polovtsi zulmünden kurtarmalıyım." Davut bu sözleriyle Salahaddin'in Atabeye söylediğini doğrulamış oluyordu. Amacı, bu topraklardan barış içinde geçmek istediğini belirtmekti. Atabeyin gülümsediği görünce amacının anlaşıldığını gördü ve rahatladı. Artık adamlarıyla birlikte bu topraklardan rahatça geçebilecekti.
Davut ev sahiplerine veda ederek kampa döndüğünde, pek çok genç Yahudi'nin kampa gelerek birliğe katıldığını görünce çok sevindi.
Musul'dan 60 mil uzaktaki Amadiyah'a doğru yola çıktıklarında onların geleceği duyulmuştu. Birliğe katılan Yahudi sayısı her geçen gün biraz daha artıyordu. Manuel'in kampından ayrıldıklarında 255 olan asker sayısı, şehre vardıklarında 1830'a yükselmişti. Davut çok mutluydu, yeni bir Hazar artık bir hayal olmaktan çıkmış, gerçekleşmek üzereydi.
Amadiyah umutlarını daha da artırdı. İnanılacak gibi değildi, ama şehirdeki hahamın söylediğine göre şehir ve çevresinde en azından 25.000 Yahudi -bazıları Hazar kökenli- yaşıyordu ve yakınlarda bulunan küçük yerleşim bölgelerinde de binlerce Yahudi daha vardı. Yerlilerin söylediğine göre bu dağlık bölgede yüzden fazla Yahudi toplumu yaşıyordu ve bunlardan bazıları çok eskiden beri buradaydı, Asur Kralı Shalmanezar'ın 719 yılında bölgeye getirdiği 10 Israel aşiretine mensup olanlar bile vardı içlerinde.
Davut çok seviniyordu, ama İshak ona gerçeği göstermekte gecikmedi. Birliğe sonradan katılanların hiçbiri eğitimli asker değildi, atları ve silahları bile yoktu.
Davut gelenlerin hepsini eğitecek ve silahlandıracak kadar parası olup olmadığını düşünmeye başladı. Ordusu için daha çok asker ve daha çok para bulması gerekiyordu. Silah ve ekipman bulmak Halep'ten

gelen tedarikçilerin göreviydi. Eğitimi İshak ve birliğindeki Hazar askerleri verecekti. Ve yakında gerçek bir orduya sahip olacaktı.
278
- /K .
Amadiyah Baş Hahamının adı Solomon bin Duji idi ve adamın Menachem adında bir oğlu vardı. Baba ile oğlu dindar insanlardı ve toplumlarına bir Yahudi devletinin kralı katıldığı için çok heyecanlıydılar, devletin o andaki durumunu düşünmüyorlardı bile. Davut'un asker toplama talebini duyunca ona yardım etmeye karar verdiler.
Davut sinagoglara gidip cemaatlerle konuşuyordu. Tombul ve sakalı kırlaşmış bir adam olan Haham Solomon Yahudi halkının tarihinden söz ediyor ve Tanrı'nm onları yakm bir zamanda kalkındıracağını anlatarak cemaati coşturuyordu. Davut'un yaşında, belki biraz daha da genç olan Menachem her yere gidiyor, Yahudileri sinagoglara davet ediyordu. Delikanlı Davut'un yanında daha da heyecanlanıyor ve ona yardımcı olabildiği için kendisiyle gurur duyuyordu.
Davut da çok heyecanlıydı, Cordoba'dan beri bu kadar çok Yahudi'yi bir arada görmediği için şaşkındı, bir mucizeydi bu onun için. Gittiği her toplantıda karşısında büyük kalabalıklar görüyordu. Onlara Yahudi topraklarında özgürce yaşamanın ne demek olduğunu heyecanlı bir dille anlatıyordu. Davut'u dinleyenler önce hiç ses çıkarmıyor, söylediklerini değerlendiriyor, ama İbranice, Arapça ve Hazar Türkçe'siyle anlattıkları sona erince onu coşkuyla kutluyor, alkışlıyor ve ortaya konan sepetlere altın ve gümüş sikkeler atıyorlardı. Pek çoğu ona hediyeler getiriyor, elini tutmak istiyorlardı.
Amadiyah'ta haftalar geçerken, gelen Yahudi gönüllülerin sayıları artıyor, Yahudi aileler Davut'un kaldığı evin önünde toplanıyorlar ve Davut bu olanlara şaşıyordu, ama bir süre sonra Haham Solomon'un ne yaptığını öğrendi. Akıllı din adamı, bölgedeki tüm Yahudi köylerine haber göndermiş, bir Yahudi kralının aralarında olduğunu bildirmişti ki doğruydu bu. Ama haham bununla kalmamış, Davut'un
279
2000 yıldır beklediklerini Mesih olabileceğini ima eden sözler söylemişti. Bunu duyan fanatik dinciler de Davut'Un bir orduyla Kudüs'e gideceğini, İsrail Krallığını yeniden kuracağını ve Tapmağı tekrar inşa edeceğini söylemeye başlamışlardı.
Davut'Un konuşmalarını dinleyenler ve bunu onlardan duyanlar, Davut'i bir Yahudi Krallığından, Yahudi Mesihi Davut durumuna getirmişlerdi. Onun kalkanındaki altı köşeli Davut Yıldızı şekli artık Amadiyah duvarlarında ve çevredeki kırsal kesimde de görülüyordu. Şehirde kaldığı sürece onun ve İshak'm yaşayacağı evin önünde kalabalıklar eksil-miyordu. insanlar onu görmek için sabahtan akşama kadar orada bekliyorlardı.
Davut bu yaptıkları için Haham Solomon ve oğlu Menac-hem'e söylendi. Ama artık çok geçti, bu dalgayı durduramazlardı ve orduya katılan gönüllü sayısı artarken Davut da zaten bunu durdurmayı pek istemiyordu. Baba ile oğluna bunu yaptıkları için kızıyordu; ama, onların bunu inanarak yaptığını öğrenci daha çok şaşırdı, hamam ve oğlu onu gerçekten bir Mesih gibi görüyorlardı. Da-vut'un itirazlarına kulak asmıyorlardı bile. Ama Davut onları tekrar uyardı, eğer bu durum yanlış adamların kulağına giderse hareketleri zarar görebilirdi bundan. Hamam ve oğlu bunu duyunca onu dinlediler ve çalışmaya ara verdiler.
Artık kimseye onun Mesih, ya da kral olduğunu söylemeyeceklerdi. Ama ona yine de bir lidere yakışacak bir isim bulmaları gerekiyordu ve Davut bir süre düşündükten sonra kendisine Davut el Rey diye hitap etmelerini söyledi, İspanyolca'da Kral Davut anlamına geliyordu bu ve şehirde de İspanyolca bilen pek olmazdı. El Rey daha sonra Arapça olan el-Roy'a dönüştü ve Davut el-Roy çok geçmeden Mesih'in kod adı oldu.
280
Askerlerin eğitimi pek iyi gitmiyor ve İshak ile yardımcısı Yakup, Haz»r birliğindeki askerlerden daha çok yararlanabilmenin yollarını arıyorlardı.
İshak bir gün sinirli bir tavırla, "Yeni gelenleri biraz eğitimli olanların arasına katmamalıyız," dedi. "Biz hazır duruma gelene kadar onları başka bir yerde tutmamız mümkün değil mi acaba?"
Yakup, "Hayır efendim," diye itiraz etti. "Onlara yine yatacak bir yer ve yemek vermemiz gerekir. Beklemekten bıkarlarsa başlarını derde sokar ya da kaçıp giderler."
İshak onun bu haklı sözleri karşısında sakinleşti ve, "Haklısın," dedi. "Peki ne yapacağız? Daha geçen hafta yenilerin oluşturduğu beşer yüz kişilik birliklerden beşincisini kurduk ve onları eğitmeleri için de son üç subayımızı ve 50 tecrübeli askerimizi onlara tahsis ettik. Yeni gelen bu 2500 askerin eğitim konusu böylece halledildi, ama o günden sonra 200 kişi daha geldi. Bizim Hazar birliğinde eğitim verecek başka subay ve asker kalmadı. Tüm bu yeni gelenlere eğitim vermek çok zor."
Yakup biraz düşündü ve, "Efendim," dedi. "Birlikteki küçük rütbeli subaylardan birkaçını yüzbaşılığa terfi ettirebiliriz, böylece eğitim görmüş olan ilk 500 kişiden de en iyilerini seçerek diğerlerini eğitme görevini onlara verebiliriz. Bu subaylar bizim emrimizde olur ve gerektiğinde komuta mevkilerine geçerler. Böylece lOO'er kişilik iki yüzden fazla bölük için yeterince tecrübeli subay ve asker olur elimizde. Ve 20.000 kişilik bir ordumuz olur."
İshak ayağa sıçradı ve, "20 bin!" diye tekrarladı. "20 bin kişi bulacağımıza emin misin sen?"

Yakup, "Günde 200 asker gelirse 3 aya kadar böyle bir ordumuz olur," diye cevap verdi. "Sanırım burada beklememi-
281
ze değecek. Tann'ya şükürler olsun ordu için iyi para toplanıyor, ama ekipman ve malzeme gelişi oldukça ağır oluyor. Şu Mesih lafını kim çıkardıysa herkesin kesenin ağzını açmasına neden oldu."
İshak, "Bu lafı Davut'un yanında sakın söyleme," dedi. "Ama haklısın, Davut el-Roy ordusu için adam ve para bulmak artık sorun değil. Ama eğitim sorunumuz sürüyor. Öğrencilerden, çiftçilerden, esnaftan ya da çeşitli mesleklerden gelen bu genç adamları eğiterek birer savaşçı yapabilmek hiç de kolay bir şey değil."
Amadiyah her gün biraz daha değişiyordu. Küçük ve hareketsiz şehrin sakinleri, Kudüs almana kadar şehirlerinin yeni Yahudi Krallığı'nm geçici başkenti olacağını düşünüyorlardı. Gönüllüler sürekli geliyor, her gün büyük paralar toplanıyordu. Şehir kırsalındaki kıraç tarlalara çadırlar kuran çiftçiler bunları kiraya veriyor, Davut el-Roy'un ordusuna katılıp maaş alan askerlere yiyecek satarak kazandıkları paralara kira kazançlarını da ekliyorlardı.
Amadiyah'a geleli yaklaşık 2 ay olmuştu ve Davut bazı sorunlar çıkabileceğini düşünüyordu. Bir gün Yahudi toplumunun onlara verdiği büyük taş evin bir odasında otururken İshak geldi.
"Biraz önce komutanlarımla konuştum, gönüllüler gelmeye devam ediyor, ama yeterince eğitim veremiyoruz onlara. Hazar birliğimin en iyi askerleri 100'er kişilik bölükleri eğitiyorlar, ama elimizde yeterince silah yok. Şu anda 10 bine yakın askerimiz var."
Davut, "Sefere çıkmaya hazır olduğumuzda onların her birine ve belki daha da fazlasına ihtiyacımız olacak." dedi.
282
İshak, "Evet ama bir sorunumuz daha var," dedi. "Gelen gönüllülerin çoğu bizim kuzeydoğuya, Hazar'a değil, güneybatıya, Kudüs'e doğru sefere çıkacağımızı sanıyor ve bekliyorlar, bunu nasıl halletmeyi düşünüyorsun?"
Davut gülümsedi. "Ben nereye gidersem onlar da oraya geleceklerdir."
İshak onun yüzüne baktı ve orada gördüğü ifade rahatsız etti onu. "Davut, beni endişelendiriyorsun," dedi. "Galiba sen de bu Mesih çılgınlığına inanmaya başladın."
Davut sert bir ifadeyle baktı onun gözlerine ve, "Kim bilir?" dedi. "Belki de gerçekten Tanrı'nm bir aletiyim ben!" İshak sesini çıkarmadı, döndü ve çıktı odadan.
Oradaki iki aylarını tamamlanmak üzereyken Haham Solomon bin Duji "Mesih" in bir Yahudi kızıyla evlenmesinin iyi olacağını düşündü -bekar 3 kızı vardı ve bunlardan biri Davut'u ve hiç kuşkusuz Solomon'u-mutlu edebilirdi. Kızların hepsi hazırdı buna, ama hangisinin evleneceği konusu işleri zorlaştırıyordu.
En büyük kız Miriam 14 yaşındaydı ve en büyük olarak evlenmenin kendi hakkı olduğunu söylüyordu. Hepsebah 13'tü ve adetlere uymak istemiyordu. En küçükleri olan 12 yaşındaki Sarah bir çözüm yolu bulduğunu söyledi. Davut üçüyle de evlenebilirdi ve bunu yapmaması için hiçbir neden yoktu ortada.
Davut kendisiyle çocukça konuşan küçük Sarah'tan bu planı öğrenince, çok meşgul olduğunu söyleyerek Solo-mon'un yemek davetini reddetti. Hahamın karısının ölmüş olmasına memnundu, çünkü kadın sağ olsaydı, Davut'un kendi annesi gibi, onu kızlarından en az biriyle evlendirmek için bir sürü dolap çevirebilirdi.
283
Davut, Solomon ve kızlarından mümkün olduğunca uzak durmaya çalışarak kendi işleriyle uğraşıyordu. Fakat hahamın oğlu Menachem, Amadiyah ve çevresindeki yüzden fazla Yahudi toplumuyla Davut arasında önemli bir iletişim organı haline gelmişti. Ama o da bir sorun olmaya başlamıştı, her gittiği yerde kendini "Davut el-Roy'un Sağ Kolu" olarak tanıtıyordu. Kendini Mesih'in yardımcısı olarak tanıtması hiç de iyi bir şey değildi elbet.
Menachem her zaman Davut'un yakınlarında olabilmek için, ona ve İshak'a verilen evde kendine de bir oda ayırmıştı. Davut'a danışmadan ve onun adma konuşarak bazı şeyler yaptırmaya başlamıştı. Genç adamın verdiği emirleri geri aldırmak için uğraşıyor, canı sıkılıyordu Davut'un, ama Hazar'ı kurtarmak için bunlara katlanmak zorunda olduğunu da biliyordu.
Davut'un kendisine gösterdiği hoşgörü Menachem'e yetmiyordu ve bir süre sonra onunla olan ilişkilerini daha da güçlendirmeye karar verdi hahamın oğlu. Davut onun babasından ve kız kardeşlerinden şimdiye kadar kurtulmayı başarmıştı, ama ondan kurtulmak pek kolay değildi.
O akşam eve dönen Davut, İshak ve Menachem' le birlikte akşam yemeğini yedi. Şarap kadehinin sürekli olarak doldurulduğunu fark etmiyordu, ama şarap güzeldi ve o da, kendisinden ısrarla Kudüs seferine çıkmasını isteyen hahamlar ve toplum liderleriyle tartışmaktan yorgun düşmüştü. Onları yine reddetmişti, ama kimseyi kırmak istemiyor ve yumuşak davranmaya çalışıyordu.
Yemekten sonra Davut ve İshak masada kaldılar ve askerler için yeterince at bulma konusunu tartışmaya başladılar. Menachem onlardan izin istedi ve odasına çekildi. Davut ve İshak da konuşmaları bitince odalarına gittiler. Hizmetkarlar da işlerini bitirmiş ve evlerine gitmişlerdi.
Davut yatağının üstüne oturdu ve insanların onu neden ülkesini kurtarmak isteyen bir lider değil de bir Mesih olarak

284
kabul ettiklerini düşündü, neden izin vermişti buna? İşlerini güçleştiriyordu bu durum. O ülkesini kurtarmak, yeni bir Hazar kurmak istiyordu. Ama bir süre sonra şarabın ve yediği yemeğin etkisiyle uykusu geldi ve yattı.
Bir süre sonra birden uyandı ve uyku sersemliğiyle neler olduğunu anlayamadı, ama yatağında biri vardı. Doğrulup kalkmak istedi, ama küçük bir el ağzını kapadı ve, "Hişşşt," diye fısıldadı. Oda kapkaranlıktı, hiçbir şey göremiyordu, elini battaniyenin altına atınca sıcak ve yumuşak bir vücuda değdi. Birisi kıkırdadı. Elinin altında nemli bir tümsek vardı ve onun ne olduğunu anladı.
Elini oradan çekerken, "Kim?" dedi ve sustu. Yine bir "Hişşt," fısıltısı ve arkasından bir başka kıkırdama duyuldu. O anda bir elin erkeklik organını kavradığını hissetti. Davut şimdi tamamerj uyanmıştı.
Bazen hayatında bir kadının eksikliğini hissediyordu, ama işlerinin çokluğundan ve kafasının devamlı meşgul olmasından kadın ilişkileri için zaman bulamıyordu kendine. Kafasının içinde her zaman için çok daha önemli meseleler vardı. Bu nedenle yatağına girmiş bu kadına fazla bir şey de sormak istemiyordu. Bu kadını yatağına İshak ya da Menachem koymuş olacaklardı, büyük olasılıkla hizmetçilerden biriydi bu. Yarın bunu kimin yaptığını öğrenir ve teşekkür ederdi ona. Gürcistan'da Tamar adlı hizmetçiyle geçirdiği geceden sonra böyle zevkli bir gece geçirmemişti ve bu fırsattan yararlanmalıydı.
Sabah güneşinin ışıklarıyla aydınlanmış odasında uyandığında gözlerini açamadı. Geçirdiği aşk gecesini düşündü, ama odada ışık olmasını isterdi, seviştiği kadının yüzünü görememişti. Kendisi uyuduktan sonra hizmetçinin gitmiş olabileceğini düşünüyordu, ama yanında yatan genç kadının açıkta kalan göğüslerini görünce yeniden arzuladı onu. Fakat onun üzerine eğilip gülümseyen genç kadının Miriam olduğunu görünce ne yapacağını şaşırdı. Hahamın büyük kızı ve Menachem'in kız kardeşiydi bu.
285
Davut ona hemen giyinip gitmesini söylerken Miriam hâlâ gülüyordu, ve birisi kapıyı vurduğunda hâlâ çıplaktı. Menachem odaya girip onları aynı yatakta görünce Miriam sanki korkmuş ve yaptığına pişman olmuş gibi bir tavır takındı, ama ağabeyi görmek istediği ve görmeyi umduğu manzarayı görmüştü elbet.
Davut tuzağa düşürüldüğünü anlamıştı, ama Solo-mon'dan, kızıyla evlenmek için izin istemekten başka çaresi yoktu. İzin hemen verildi tabii. Fakat hahamın düğün için hiç acelesi yoktu, gerekli hazırlıklar yapılmalıydı, çünkü bir Mesih'in düğünü her zaman görülen bir olay değildi.
286
BÖLÜM 19 .EZRA'NIN YOLCULUĞU
Haham Ezra ve Rebecca, 4 yıl önce Daniel'den kaçtıklarından beri, Hazar Denizi'nin küçük bir yarımadasında bulunan hareketli liman kenti Baku'de yaşıyorlardı. Baku, Hazar Denizi'nin batı kıyısında, Samanda^dan yaklaşık 400 mil, Derbet geçidinden 130 mil ve Amadiyah'tan da kuzeydoğu yönünde yine yaklaşık 400 mil mesafedeydi. Azerbaycan denen bölgede bulunan bu şehir bir Müslüman Emirin yönetimindeydi.
Amadiyah'ta bir Yahudi Mesih'in ordu kurduğu haberleri gelen tüccarlar kanalıyla Bakü'de duyulduğunda halk heyecanlandı. Haham Ezra, Amadiyah'taki bu Mesih'in Davut el-Roy adında bir Hazar Hakanı olduğunu öğrenince daha da çok heyecanlandı. Bunun ne demek olduğunu anlayamamıştı, bu haberi karısı Rebecca'ya duyurmamalıydı, çünkü o da kendisi gibi şok olabilirdi. Bir Hazar Mesih'i hakkında haberler duyulurken Hazar'dan kaçan sürgünlerden oluşan küçük cemaati karşısında huzuru kaçmıştı zaten.
Ezra Baku'ye geldiğinde oradaki Hazarlar çok sevinmişlerdi. Kendi dillerini konuşan bir haham ve bir sinagog uzun zamandır bekledikleri bir şeydi, onun için Ezra ve Rebecca'nm evlenmesinden kısa bir süre sonra toplanan paralarla küçük bir bina satın alındı ve bir sinagog açıldı. Binada haham ve karısı için bir lojman da vardı. Hahamın karısının bir zamanlar Hazar Hatunu olması sinagoga Baku dışından da cemaat çekiyordu.
Rebecca birkaç arkadaşından, oğullarının Mesih'in ordusuna katılmak için Amadiyah'a gideceğini öğrenince neler olduğunu sordu ve olanları ona anlattılar. O da Ezra gibi oğlunun yaşadığını anladı.
287
O gün sinagogun üstündeki küçük lojmanlarında, "Bana neden söz etmedim bu Mesih'ten," diyerek çıkıştı Ezra'ya. "Bunun Davut olduğunu sen de çok iyi biliyorsun."
Haham Ezra sakin kalmaya çalışarak, "Ben hiçbir şey bilmiyorum," dedi. "Bu bir rastlantı olmalı."
"Davut adında bir Hazar Hakanı rastlantı olabilir mi? İnanmıyorum buna! Onun Davut olup olmadığını öğrenmeliyiz."
Ezra içini çekti, onun böyle konuşacağını biliyordu. "Pekala," dedi. "Oraya giden gençlerden birine bunu öğrenmesini söyleyeceğim. Bu Mesih'e kim olduğunu sorup düğümü çözebilir."
Rebecca, "Hayır, olmaz öyle şey!" diye bağırdı. "O kervana katılıp biz de gitmeliyiz Amadiyah'a."
Ezra sakin bir tavırla, "Bu olanaksız," dedi. "Kervana kadın almıyorlar. Çok tehlikeli bir yolculuk bu. Gidenler de Kudüs almana kadar buraya dönmeyecekmiş, böyle diyorlar."
"Kudüs mü? Ben Hazar'ı kurtarmaya gideceklerini sanıyordum."
"Anladığım kadarıyla sadece Hazar Yahudileri böyle düşünüyor, diğerleri Kudüs'e gideceklerini söylüyorlarmış. Burada doğmuş olan Hazar çocukları bile Kudüs'e gitmek istiyorlar."

"O zaman Mesih'i görmek daha da önemli oluyor. Eğer Kudüs'e giderse onun oğlum olup olmadığını asla öğrenemeyeceğim."
Haham Ezra onunla tartışamayacağını anladı ve, "Pekala," dedi. "Ben kervanla giderim, eğer Mesih denen kişi senin oğlun Davut ise eminim seni görmek isteyecek ve bunun için bir şeyler yapacaktır."
Rebecca gülümsedi ve başını salladı. Ezra ile evlendiği günden itibaren kadınların da bir tartışmadan galip çıkabileceğini öğrenmişti.
288
Amadiyah'm nüfusu kısa zamanda birkaç kat artmış, şehir binalarının çevresindeki boş araziler ve tepe yamaçları, tepeleri koni şeklinde yuvarlak çadırlarla dolmuştu. Bütün yollarda silahlı süvariler görülüyor, çadırların arkasındaki tarlalarda silah eğitimi yapıyorlardı. Hahamla beraber aynı arabada olan genç Yahudiler çok heyecanlıydı. Silahlı Yahudi süvarileriydi bunlar. Burada bir Yahudi ordusu vardı ve Kudüs'e yürüyecekti.
Haham Ezra silahlı Yahudi süvarileri görmekten pek hoşlanmıyordu. Fakat arabadan görebildiği kadarıyla, bu adamlar bildiği Hazar savaşçıları kadar iyi görünmüyorlardı. Araba bir sokakta yol sormak için durunca Ezra indi ve gençlere başarılar dileyip dua ettikten sonra ayrıldı onlardan.
Ezra vakit kaybetmeden, Mesih ve Hazar Hakanı Davut denen adamı bulmak için harekete geçti. Ama onun tanıdığı Davut olduğu konusunda kuşkuları vardı ve bunun için de pek acele etmiyordu. Rebecca'ya umut kırıcı haberlerle döneceğini sanıyordu.
Yoldan geçen bir adama Davut el-Roy'u nerede bulabileceğini sorunca adam ona bakıp güldü ve, "Mesih'in herkese ayıracak zamanı yok," dedi. "Ama şansın var galiba, bak onun Generali süvarilerinin başında bu tarafa geliyor, ona sorabilirsin." Adam tekrar güldü ve yürüdü.
Ezra başlarında komutanları olduğu halde durduğu tarafa doğru gelen atlılara baktı ve başlarındaki iriyarı komutanı tanımaya çalıştı, içinden, Tanrım bu adam İshak olsun! diye dua ediyordu. Atlılar ona iyice yaklaştığında dikkatle baktı ve adamın gerçekten İshak olduğunu görünce bir an için ne yapacağını şaşırmış gibi donup kaldı.
Ama kendini çabuk toparladı ve elini kolunu sallayıp bağırarak İshak'a doğru koşmaya başladı. "İshak! İshak! Benim, Ezra!"
289
İshak'ın atı birden huysuzlandı, şaha kalktı ve İshak atını kontrol etmeye çalıştı. Ezra'nın ne dediğini anlamamış, ona bağırmaya hazırlanıyordu ki birden tanıdı onu. Elini kaldırıp arkasından gelen atlıları durdurdu, çevik bir hareketle atından yere atladı ve koşarak yaşlı adama sarıldı.
"Ezra! Aman Tanrım! Ne arıyorsun sen buralarda?"
"Ben de sana aynı şeyi soracağım. Biz seni ve Davut'u öldünüz sanıyorduk. Davut... Davut da...?"
İshak onun halini görünce daha fazla heyecanlanmaması için, "O da yaşıyor elbet," dedi. "Şu anda onu görmeye gidiyorum ben de. Hadi gel benimle, seni görünce hemen canlanıp neşeleneceğine eminim, çok sevinecek."
Davut 3 aydan beri yaşadığı evde, çalışma odasında oturuyordu. Ordusu her geçen gün biraz daha büyüyordu, ama kuzeye gidip Hazar'ı kurtaracağını söylediği zaman Hazar birliğindeki askerlerden başka kimse ciddiye almıyordu onu. Herkes onun Kudüs'e yürümesini istiyordu. Sen Mesih'sin ve Tanrı sana yardım edecektir diyorlardı.
Günlük raporunu vermesi için İshak'ı bekliyordu Davut. Sabırsızlanmaya başlamıştı. İshak eğitim için biraz daha kalmalarını tavsiye etse bile artık gitmek istiyordu, kuzeye doğru sefere çıkaracaktı ordusunu.
Bir süre sonra İshak girdi odaya, yüzünde garip bir gülümseme vardı. "Sana bir sürprizim var," dedi ve arkasında duran Ezra'yı odaya aldı.
Davut'u gördüğüne inanamıyormuş gibi baktı Ezra, bir süre konuşamadı. Sonra birden ayağa fırladı, birkaç adımda koşarak Ezra'nın yanma geldi ve sarıldı ona. "Ezra! Gerçekten sen misin? Şükürler olsun sana Tanrım! Ama sen ne arıyorsun Amadiyah'ta?"
290
"Adını hep duyduğumuz Davut el-Roy'un, öldüğünü sandığımız Davut olup olmadığını öğrenmeye geldim. Sen hâlâ o Davut musun yoksa kendine Mesih mrdiyorsun?"
Davut birden şaşırdı. "Yani bu Mesih hikayesini Saman-dar'da da mı duydunuz?"
"Hayır, hayır, Bakü'de duyduk, ben şimdi Bakü'de yaşıyorum. Ama o da başka bir hikaye. Sen gerçekten Mesih mi oldun? Önce bunu anlat bana." Hahamın sesinden ve yüzündeki ifadeden buna% inanmadığı belliydi.
Davut kaşlarını çattı. "Bu çok uzun bir hikaye Ezra. Gel de otur şöyle, aç ve yorgun olmalısın. İshak sen de otur. Konuşmamız gereken çok şey var ve hahamın sesinden anladığım kadarıyla onu olanlara inandırmak için bir tanığa ihtiyacım olacak."
Davut'un çalışma odasında üçü bir halının üstüne oturdular ve Davut son görüşmelerinden beri yaşadıklarını Ezra'ya anlattı. Konuşurlarken bir yandan da getirilen tepsilerden aldıkları tatlıları ve meyveleri yiyorlar ve şarap içiyorlardı.

Davut uzun hikayesinin sonunda, "İşte şimdi anladın," dedi. "Mesih değilim, ama bana öyle diyorlar. Fakat olmadığımı söylersem ordumun bir kısmını ve Hazar'ı kurtarma şansını kaybedeceğim. Ya da benim reddimi kabul etmeyecekler. Bu durumda benimle beraber kuzeye gelmek de istemiyorlar pek. Çoğu Kudüs'e yürümemizi istiyor, ne yapacağımı bilemiyorum."
Davut sustu ve aralarındaki tepsilerin üzerinden uzanıp Ezra'nın omuzlarını tuttu. Onun gözlerine baktı ve, "Ben yine Samandar'daki Davut'um," diye devam etti. "Konuşacaklarımız henüz bitmedi. Şimdi sen anlat bana neler olduğunu."
291
Ezra Polovtsi saldırısı ve Rebecca ile tünele nasıl saklandıklarını anlattı önce, ama Davut annesinin adını duyar duymaz onun sözünü kesti. "Onu sormaya korktum sana, çünkü hiç söz etmedin ondan, ama şimdi sormak istiyorum, annem nasıl?"
Ezra başının yan tarafına hafifçe vurdu ve, "Ne kadar da aptalım," dedi. "Annen çok iyi, Bakü'de benim dönüşümü bekliyor, Mesih denen kişinin oğlu olup olmadığını merak edip durur. Evet Davut, annen çok iyi ve şu anda benim karım! Sen şimdi üvey babanla konuşuyorsun."
Davut ve İshak duyduklarına inanamıyormuş gibi birbirlerine baktılar ve ikisi de aynı anda, "Nee?" dediler.
Ezra güldü ve, "Bunun nasıl olduğunu anlatayım da anlayın," diyerek Rebecca ile Samandar'dan kaçışlarını ve sonunda bu evliliğin kendiliğinden nasıl olduğunu anlattı onlara.
Ezra susunca Davut, "Demek Daniel hakkında duyduklarımızın hepsi doğru," dedi. "Onun Hakan olduğunu ve Polo vtsi'ye kızlar gönderdiğini Constantinople'da öğrendik. Ama senin anlattığın hepsinden daha rezilce bir şey."
Ezra içini çekti ve, "Benim için artık onların hiç önemi yok," dedi. "Senin ve İshak'm sağ olduğunuzu öğrendim ya, bu yeter bana."
Davut onun elini tutup avuçları içine aldı ve, "Annemi o canavarla evlenmekten kurtardığın için ömrümün sonuna kadar minnettar kalacağım sana," dedi.
Ezra, "O bana bunun karşılığın fazlasıyla verdi," diyerek başını salladı. "Hayatımın hiçbir döneminde Bakü'de olduğum kadar mutlu olmadım ben. Şimdi bir cemaatim ve bana Hakanmışım gibi davranan bir karım var. Artık Samandar'a döneceğimi pek sanmıyorum."
Davut, "Dönmeyecek misin?" dedi ve orada uzun süren bir sessizlik oldu.
Sonunda haham, "Demek sen bize Kudüs'ü açacak olan Mesih değilsin ha!" dedi. "Ben de öyle olacağmı umuyordum."
292
Davut başını iki yana salladı. "Kudüs'ü gördüm ben. O kutsal yerden daha çok Yahudi var buralarda." Birkaç saniye susup düşündü ve sonra, "Sen ve annem Samtandar'a dönmezseniz çok üzülürüm," diye devam eti. "Halkımı kurtarmam için Tanrı'nın bana bir ordu verdiğine inanıyorum. Bana Samandar ve Balanjar hakkmda anlattıklarından sonra oraya mutlaka dönmem gerektiğine bir kez daha inandım, başarıdan emin olmasam bile gideceğim."
Ezra, Davut'u Cordoba'ya göndermesi için uzun yıllar önce Hakan Yusuf u ikna ederek yarattığı haham-krala baktı. Güçlü, zeki ve sevecen bir genç adam vardı karşısında, onunla gurur duyuyordu. "Sen şimdi beni bırak," dedi. "Oraya dönmesi gereken adam sensin. Halkımızı Daniel ve Polovt-si'den sen kurtanacaksm."
Davut başını salladı. "Bunun için Tanrı huzurunda yemin ettim ben Ezra. Şimdi bu hedefe oldukça yaklaştık. Artık bir ordum var, sadece Hazar Denizi'ne doğru yürüyüşe geçmem gerekiyor ve bu ordunun bir kısmının da beni izlemesini istiyorum."

"Tanrı isterse senin peşinden geleceklerdir oğlum." Tecrübeli savaşçı General İshak, "Gideceğiz," diyerek araya girdi. "Ama sen bize Hazar'daki Polovtsi hakkında ne anlatabilirsen anlatmalısın. Asker sayısı çok mu? Nerelere konuşlandılar? Halkı nasıl yönetiyorlar? Nereye taarruz etmemiz gerekiyor?"
Ezra, "Lütfen İshak, sorularını biraz yavaş sor," dedi. "Sorduklarına cevap verebilir miyim bilemiyorum, çünkü ben sinagogdan uzaklaşmazdım ki. Samandar'dan ayrılalı da 4 yıl oluyor."
"Ezra bizden fazla şeyler bilebilirsin. Sen ayrıldığın zaman kaç Polovtsi askeri vardı Samandar'da?"
"Çok asker yoktu, belki 100 kadar olabilir. Bizim eski görüşme evinin yerine baraka yaptılar. Artık görüşme evi yok, toplantılar yasaklandı. Daniel'in söylediğine göre Polovtsi sinagog ayinlerini bile yasaklamak istemiş, ama o ikna etmiş onları."
293
"Demek asker sayısı o kadar az ha? Bozkırda da konuşlanmaları var mı acaba?"
"Samandar, Balanjar ya da bozkırda fazla askere ihtiyaçları yok zaten. Ana kampları hâlâ Kuma'nm karşı kıyısında. Unutma, orada hüküm süren kişi Daniel ve Samandar'daki askerler Daniel'i koruyorlar -ve Daniel de onların emirlerini yerine getiriyor. Kral düşmanla işbirliği yaparsa, düşman düşman olmaktan çıkar."
İshak, "Peki ama Polovtsi askerlerine hiç kimse saldırmadı mı?" diye sordu. "Hazar savaşçıları mutlaka bir şeyler yapmışlardır."

Ezra üzgün bir ifadeyle, "Samandar'da Hazar savaşçısı kalmadı ki..." dedi. "Sadece yaşlı erkekler, kadınlar ve çocuklar var. Onların da silahlanması yasak. Elinde silah görüleni hemen öldürüyorlar. Silahı olan varsa bile saklıyor."
İshak, "Ya diğer yerleşim bölgelerindekiler ve göçebeler?" diye sordu.
Ezra başını iki yana salladı. "Bilmiyorum, Polovtsi gelince gençlerin çoğu öldürüldü. Bir kısmı esir alınıp götürüldü, sağ kalanlar bozkırda ve dağlarda saklanıyorlar."
"Samandar'da silahlarla beraber atları da aldılar mı adamlardan?"
"Samandar'da bir sürü at vardı, ama binecek genç adam yoktu."
Davut, "Yine de o kadar az asker bırakmaları garip," dedi. "100 askerden ne olur ki? Peki gerisi nerede bu adamların?"
"Daniel'den duyduğuma göre güneye çok asker göndermişler, Derbent geçidini tutmuşlar."
İshak, "Böyle olacağını biliyordum," diye homurdandı. "Hazar Denizi sahillerinden kuzeye çıkmayı unut artık. Önce oradan geçecektik. Bizden çok büyük ordular bile geçememiş oradan, hatta Büyük İskender bile. Geçidi ele geçireme-yince diğer taraftakiler gelemesin diye oraya muazzam demir kapılar yaptırmış."
294
dedi.
Davut sakin bir ifadeyle, "Bir yol bulacağız," dedi. Haham Ezra başını salladı ve, "Tanrı sana yol gösterir,"
Davut Haham Ezra'nın Rebecca ile birlikte Bakü'den dönüşünü sabırsızlıkla bekliyordu. Ülkesine gidip Polovtsi'ye karşı savaşmadan önce annesini ona tekrar göstereceği için Tanrı'ya her gün dua ediyordu. Tanrı'nm ona yardım edeceğinden emindi. Yoksa Tanrı ona neden annesiyle Ezra'nın sağ olduğunu ve Daniel'in kötülüğünü gösterecekti?
Rebecca'yı Amadiyah'a getirmeleri için Ezra ile beraber, Halep'te uyarısıyla hayatını kurtaran Yakup komutasında yarım düzine Hazar askerini de Baku'ye göndermişti.
Hahamla askerler gideli birkaç hafta olmasına rağmen hâlâ dönmemişlerdi ve zaman da aksine çok yavaş geçiyordu. Halk ve askerlerin çoğu da ordunun Kudüs'e gitmesini istiyordu. Kuzeye gitmek isteyen Hazar birliği ise Derbent geçidini nasıl geçeceklerini soruyor ve Davut onlara da cevap veremiyordu. Böylece Davut Amadiyah'ta bekliyor ve orduyu da bekletiyordu. Ama en azından annesini bir kez daha görecekti.
İshak odaya girince Davut bir şeyler olduğunu anladı.
Yakup da onun arkasmdaydı ve genç subayın başında kanlı
bir sargı vardı.
Davut, "Ne oldu?" diye bağırdı. "Annemle Ezra neredeler?" "Kötü haber getirdiğim için beni bağışlayın Hakanım,
ama korkunç bir şey oldu, ikisi de öldüler."
295
Davut kendini kaybeder gibi oldu, dünyası yıkılmıştı. Annesini ona getiren Tanrı bundan vazgeçmiş, onun dileklerini kabul etmez olmuştu, hayatında hiçbir zaman bu kadar büyük bir umutsuzluğa sürüklendiğini hatırlamıyordu. Tanrı'nın ona bunu neden yaptığını anlamıyordu. Onların sağ olduğunu öğrendikten sonra her gün dualar etmişti Tanrı'ya.
Yakup bir şeyler anlatıyordu, ama Davut onu anlamıyor gibi bakıyordu. "Buraya bir günlük mesafede bir vadiden geçiyorduk. Birden hayatımda hiç duymadığım kadar korkunç bir gürleme sesi duyduk. Toprak titremeye başladı, atlar şaha kalktı ve dönmeye başladılar. Annenizle hahamı taşıyan araba ters döndü ve onlar da adamlarımın yarısıyla beraber yere serildiler. Benim atımla beraber arkamdaki iki askerin atı da ileri fırladılar. Atları kontrol altına alıp geri döndüğümüzde koca bir kayanın yukardan kopup gelerek arkadakilerin üstüne düştüğünü gördük.
"Kaya durduktan sonra gidip sağ kalan var mı diye baktık, yerde yatanlara doğru giderken benim başıma da küçük bir kaya parçası çarptı. Fakat arkamızda kalanların üstüne düşen ve dağ yolunu kapayan kayaları kaldıramadık. Çok üzgünüm, gömmek için onların cenazelerini bile getiremedik buraya."
Yakup olayı anlattıktan sonra İshak onu dışarı çıkardı, Davut ipnotize olmuş gibi yerinde kımıldamadan duruyordu. İshak bir şey söylemek istedi, ama Davut onu susturdu ve, "Beni yalnız bırak," dedi. İshak sessizce dışarı çıktı.
Davut gözlerinin dolduğunu hissetti, Yochebed'in ölümünden beri ilk kez oluyordu bu. İnledi ve başını yukarı kaldırıp bakarken ileri geri sallanmaya başladı.
Bir süre öyle sallandıktan sonra Tanrı'nın bunu kendisine neden yaptığını anlar gibi oldu, kendince bir neden bulmuştu buna. Hiç kuşkusuz onu cezalandırmak istemişti Tanrı. Kudüs'ü kurtarmak için gelen Mesih olmadığını herkese açıkça ilan etmediği, söylemediği için cezalandırıyordu Tan-
296
rı onu. Mesih olduğunu hiçbir zaman söylememişti o, ama olmadığını da söylememişti!
O kadar üzgün ve umutsuzdu ki, orduya kuzeye ilerleme emri verme fikri kafasında sanki yavaşça siliniyordu Bir gun öfke içinde Tanrı istese de istemese de Samandağ dö-neceğmi söylemişti. Artık bu seçim hakkının olmadığını anlamıştı, ama daha önce, Tanrı istemezse gidemeyeceğini düşünmemişti bile.

Acaba Tanrı ne yapmamı istiyor benden? diye düşündü Tanrı onun orduyu Kudüs'e götürmesini istiyor olabilir miydi? Hemen herkes ondan bunu bekliyordu. Ama o Mesih değildi ki!
297
BÖLÜM 20 HAŞŞAŞÎNLER
Davut el-Roy adında bir Yahudi'nin ordu kurduğu haberi çok geçmeden birçok güçlü Müslüman lider tarafından duyuldu. Bağdat'ta Ortadoğu'daki birçok Müslüman toplumunun ruhani lideri olan Halife el-Mustansır vardı. İran ve Mezopotamya'da hüküm süren Büyük Selçuklu Sultam Süleyman Şah da Bağdat'taydı.
Selçuklu Türkleri Arap olan Halifenin unvanı taşımasına izin vermişlerdi ve Halife sadece dinî konularla ilgileniyordu. Amadiyah'ta kurulan ordu onun ilgisi çekebilecek bir konu değildi.
Fakat laik bir hükümdar olan Selçuklu sultanı casuslarının bu orduyla ilgili olarak gönderdiği raporları dikkatle okuyor ve değerlendiriyordu. Aslında Yahudi ordusunun Kudüs'e yürümesini sabırsızlıkla bekliyordu. Onların, o bölgedeki Haçlı prenslerini oradan kovacağını düşünüyordu ve hatta onlara destek için ordusunu bile gönderebilecekti. Savaştan sonra Kudüs'ün Müslümanların egemenliği altında kalmasını sağlayacak, ama yardımcı Yahudilerin de orada yaşamalarına izin verecekti.
Amadiyah'a yakın olan bazı yerlerde de Müslüman liderler vardı ve 6 günlük mesafede olan Tebriz'de hüküm süren Emir, kendisine yakın bir bölgede büyük bir ordu kurulmasından hoşnut değildi. Konuyla ilgilenen bir başka lider Nur el-Din'in kardeşi Kutb el-Din'di. Amadiyah onun bölgesi içinde sayılıyordu. Ordunun başındaki Davut el-Roy'un, aylar önce Musul topraklarından barış içinde geçmiş olan Davut bin Yusuf olduğuna emindi. Şimdi ona geçiş izni ver-
298
mekle hata ettiğini düşünmeye başlamıştı. Söylentilere göre, binlerce askeri olan bu ordu kuzeye, Hazar'a değil, güneybatıya ilerleyecek ve onun topraklarından geçerek Kudüs'e inecekti. Buna izin veremezdi. Kulağına gelen söylentilere göre bu ordu onu da tahtından indirebilir ve yerine bir Yahudi kral getirebilirdi.
Çok geçmeden Musul ve Tebriz hükümdarları bu orduya artık hoşgörü göstermemeye kadar verdiler. Amadiyah'ta-ki Yahudi ordusu durmadan büyüyordu. Eğer buna izin verilirse bölgedeki tüm ordulardan daha büyük bir güç olacaktı bu ordu. Fakat Davut'un ordusuna saldırmakta geç kalmışlardı, çünkü artık onu yenebileceklerinden emin değillerdi.
Tebriz Emiri kabul edilebilir bir teklif getirdi. Mali güçlerini birleştirip herkesin korktuğu Haşşaşinler kültünün hizmetinden yararlanabilirlerdi.
Musul ve Tebriz aralarında basit bir anlaşma yaptılar. Haşşaşinler'in hizmetinden yararlanmak için gereken altınların çoğunu Musul sağlayacaktı. Tebriz de biraz altın verecekti, ama daha önemlisi, kendine "Dağların Efendisi" diyen Şeyh el-Cebel'in kalesine gidişi Tebriz'deki bir adam planla-yacaktı. Şeyhin kalesi Hazar Denizi'nin güneyindeki Elbruz Dağlarının yamaçlarında, Kazvin kasabasının yakınlarında gizli bir vadideydi.
Kutb el-Din altını ve birkaç adamını güvendiği teğmeni Nasır el-Din komutasında rehberle buluşmak üzere gönderdi. Nasır el-Din tecrübeli bir savaşçıydı ve birçok kişinin cesaret edip alamayacağı bu görevi gururla kabul etti.
Haşşaşinler kültünün bulunduğu vadiye giden yol, bu kalenin neden ele geçirilemediğini belli ediyordu. Vadiye sadece üç dar yoldan girilebiliyordu. Buraya saldıracak bir ordu vadiye ancak birerle kol (bir kişilik sıralar) halinde girebilirdi ve vadi stratejik noktalarda konuşlanan okçular tarafından çok kolay korunabilirdi.
299
Nasır el-Din'in yanındaki küçük süvari birliği de şimdi onun önünde ve arkasında tek kişilik sıra halinde ilerliyorlardı. Daracık yol kaya parçalarıyla doluydu ve bir süre sonra daha da dikleşti, atların ayaklan kayıyor ve kaya parçalan aşağıya yuvarlanıyordu. Hava serinlemişti, geceleri soğuk oluyor, sonbahar rüzgârları vadide ıslıklar çalıyordu.
Kar yağdığı zaman bu daracık yollar birer ölüm tuzağı haline gelecekti. Bir ara yaklaşık 300 metre derinliğinde bir uçurumun kenarına geldiler. Bir tepeyi aşar aşmaz bir diğeriyle karşılaşıyorlardı. Bir süre sonra Nasır el-Din, Şeyh el-Cebel'in kendilerine rehber olarak gönderdiği adamı ilerde gördü. Adam onların önüne geçti ve önlerindeki dik ve daracık yokuşu büyük bir rahatlıkla tırmanmaya başladı, arkadan gelen askerler içlerinden ona küfür ediyor, biraz daha yavaş gitmesini istiyorlardı. Birkaç saatlik bir tırmanıştan sonra Nasır el-Din'in önündeki süvariler tepeleri gizleyen sis tabakasının içinde kaybolmaya başladılar. Tepeleri kaplayan bulutlar bir irtifadan sonra sis haline dönüşüyordu.
Sonunda bir tepeden aşağı inmeye başladılar ve önlerinde şahane bir manzara belirdi. Aşağıda, vadide yılan gibi kıvrılarak akan bir nehrin suları güneşte parlıyordu. Nehrin ötesinde, vadinin diğer tarafında, bir tepenin üstünde Haşşa-şiler kültünün kalesi görünüyordu. Kalenin surlarından bakanlar gelenleri çok kolay görebilirdi. Önlerinde birkaç saatlik yolları daha vardı.
Ele geçirilmesi hemen hemen imkansız olan bu kaleyi 1090 yılında birinci Şeyh el-Cebel, Hasan bin Sabah inşa etmiş ve burada kurduğu kült gittikçe güçlenmişti. Onlara Haşşaşiler denmesinin nedeni, haşiş (esrar) içmeleriydi. Şeyh belirli bir ücret karşılığında, gönderdiği katilleriyle istenen
300

her yerde, istenen kişiyi öldürtebiliyordu, kiralık katillerdi bunlar. Güçleri biraz da fanatik dinciler olmalarından geliyordu, kendi mezheplerinden olmayanları inançsız kabul ediyorlardı. Şeyh, işlenen cinayetlerden gelen büyük paralarla adamlarını istediği gibi kontrol altında tutabiliyor, onlara kolayca adam öldürtebiliyordu. Adamlarına esrar içiriyor ve onları mutlu ediyordu.
Şeyh, Nasır el-Din'i samimi bir hava içinde karşıladı. Nasır el-Din, Şeyhin tentesi altına yayılmış altınları ve mücevherleri görünce şaşırdı, muazzam zengindi bu adam. Üzerindeki kıyafet kıymetli taşlarla bezenmişti ve türbanındaki kocaman yakut insanın gözünü alıyordu. Yiyecekler, güzel ve yüzlerinde peçe olmayan genç hizmetçiler tarafından altın tepsiler içinde getiriliyordu ve Nasır el-Din onlara bakarken bir an için buraya neden geldiğini bile unuttu. Şarap bile vardı yemekte ve Müslümanlıkta yasak olan içki, çok zengin olan ve yasalarını kendi yapan kişilerce içilebiliyordu.
Bir süre sonra Şeyh, "Davut el-Roy denen bu adamı duydum," dedi. "Onu inancımız için olası bir tehdit olarak görüyor ve ortadan kaldırmayı düşünüyordum, ama daha acil konular çıkınca gecikti. Ama şimdi bu iş için bir ödeme yapacağınıza göre ona öncelik vereceğiz elbette."
Kutb el-Din'in temsilcisi bunları duyunca sevindi, belki de bu iş için getirdiği altınların bir kısmıyla işi halledebilecek, bir kısmını kendine alabilecek ve hatta bir kısmını da geri götürüp efendisini de sevindirebilecekti. Şeyh kendisine teklif edilen altın miktarını duyunca gülümsedi ve bir şey söylemedi. Fakat konuşmayı kesti ve misafirini alıp vadinin bir başka köşesine götürdü, buraya sadece dağın içindeki bir tünelden girilebiliyordu.
Tünelden çıkınca Nasır el-Din'i şaşırtan muhteşem bir bahçeye çıktılar, bahçenin ortasından bir dere akıyordu. Etrafta süslü kameriyeler, heykeller görülüyordu. Şeyhin müritlerinden bazıları etrafta oturmuş yiyip içiyorlardı. Ve etraf-

ta onlara hizmet eden, her dediklerini yapan genç ve güzel kadınlar vardı.
Nasır el-Din bu güzel yerde daha çok kalmak isterdi, ama Şeyhin işaretini görünce onu izledi. Her iki girişte de fark edilmeyen tünelden tekrar geçip geri döndükleri zaman Şeyh konuştu.
"Gördüğün o adamlar, istediklerimi yaptıkları ya da yapacakları için benim tarafımdan ödüllendirilen kişilerdir. Benim, Dağların Efendisi olarak onları cennete getirdiğime inanırlar. Gördüğün gibi tünelin iki ucu da gizlidir ve onlar o bahçeye götürülürken uyuşturucu etkisiyle oraya nasıl gittiklerini bilmezler, bu tarafa geçerken yine aynı haldedirler. O cennet gibi bahçeyi bir kez gördükten sonra, oraya tekrar gitmek için söylediğim her şeyi yaparlar. Öldükleri zaman da oraya gideceklerinden emin oldukları için ölümden asla korkmazlar."
O sırada derin bir uçurumun kenarından geçiyorlardı ve karşı taraftan gelen bir adam onları görünce durdu ve eğilerek Şeyhi selamladı.
Şeyh misafirine, "Bak şimdi," diyerek adama döndü ve, "Sadık müridim," dedi. "Cennete dönmenin zamanı geldi. At kendini aşağı!"
Nasır el-Din gördüğüne inanmakta güçlük çekiyordu, adam hiçbir şey söylemeden uçurumun kenarına geldi, eğilerek Şeyhini selamladı ve öleceğini bilerek uçuruma attı kendini. Nasır el-Din bunu görünce, kendisine çok iyi davranıl-dığı halde bir an önce bu yerden uzaklaşmak istedi. Görüşme tekrar başladığında buraya gelişlerinin nedenini artık muhafızlarından da gizleyemedi Nasır el-Din. Çünkü muhafızlarının yanından ayrılmasını istemiyordu, ama Şeyh kızarsa onların da bir şey yapamayacağını anlamıştı. Muhafızlar da adamın gücünü görmüşler ve korkmuşlardı.
Davut el-Roy'un öldürülmesi için pazarlık başladığında Şeyh, sanki miktarını biliyormuş gibi, Nasır el-Din'in Mu-

sul'dan getirdiği altınların hepsini istedi. Şeyh pazarlığa yanaşmadı, istediği altınlardan hiçbir indirim yapmadı ve Nasır el-Din onun her şeyi alıp kendisini de esir etmesinderı korktu.
Sonunda anlaşma yapıldı ve Nasır el-Din getirdiği tüm altınları, 10 bin altın dinarı ona verdi. Nasır el-Din Musul'a dönüp Kutb el-Din'e olanları anlatınca Kurt el-Din sevindi, artık Davut sorunu ortadan kalkacak ve komutansız kalacak olan Yahudi ordusu da dağılacaktı. Bir yandan da Şeyh el-Ce-bel'in, kiralık katillerini kullanan kişilere karşı harekete geçebileceğini düşünüyor ve korkuyorlardı.
Davut'un annesi ve Ezra'nın ölümünü öğrendiği günden bir gün sonra, sanki Tanrı isteğiymiş gibi, ölüm Amadiyah'ı tekrar ziyaret etti. Davut sinagoga gidip annesi ve Ezra için dua etmiş ve insanlara Mesih olmadığını söylemediği için Tanrı'dan af dilemişti. Güneş batarken o hâlâ sinagogdaydı.
Annesinin ölüm üzerinden uzunca bir zaman geçmişti ve onun cenazesini bile bulup toprağa verememişti, ama ertesi gün onun için Shiv'ah'a başlamaya karar verdi. Bir haftalık yas tutarak onun ölümünü anacaktı, bunu hiç kimse engelleyemezdi.
Menachem evde yalnızdı, Davut'un dönüşünü bekliyordu. Hizmetçiler gönderilmişti ve İshak da yoktu evde. Menachem Davut'un kaybına üzülüyor, onu belki de ilk kez olarak artık sihirli, mistik bir kahraman olarak değil de normal bir insan olarak görüyordu. Fakat bir yandan da Mesih'in gerçekten gelmesini istiyordu, çünkü bu dünyada Yahudiler için yaşam zordu. Bir süre sonra Davut'un üzüntüsünü unuttu ve annesinin

ölümü nedeniyle ertelenen düğünün ne zaman yapılacağını düşünmeye başladı. Kız kardeşi Davut'la ne zaman evlenebilecekti acaba?
303
Birinin eve girdiğini duymadı; ama, Arapça, "Kimsin sen?" diye soran sesi işitti. Başını çevirip baktığında kapı eşiğinde türbanlı bir yabancının durduğunu gördü. Menachem ona hiç beklemeden standart cevabını verdi, "Ben Davut el-Roy'un sağ koluyum."
Belki de kendini tanıtırken söylediği "sağ koluyum" sözcükleri anlaşılmamıştı, çünkü bunu alışık olduğu gibi, İbrani-ce söylemişti. Ama daha "Davut el-Roy" sözcükleri ağzından yeni çıkmıştı gibi adam elinde beliren bıçakla onun üstüne atıldı ve Menachem, kesilen boğazından fışkıran kanların arasında yere yığıldı.
Katil öldürdüğü adamın cesedini yerde bırakıp odadan çıkmak üzereyken içeri başka biri girdi ve katil ona da saldırdı. Ama bu kez rakibi uzun boylu ve güçlü bir adamdı ve onun havaya kalkan bıçaklı kolunu kolayca yakalayıp engelledi.
Katili birden sıkıca kavrayıp kolunu onun boynuna dolayan uzun boylu adam şimdi onun arkasına geçmişti ve boğazı sıkılan katil hırlamaya başladı. Katil bir süre sonra nefesi kesilerek yere yığıldı ve elindeki kama bir kenara fırladı.
İshak yere düşen kamayı aldı, süslü kabzasına baktı ve bayılan adamın üzerine eğilip o bıçakla onun boğazını kesti.
Davut sinagogdan dönüp odasına gidince, içerde yatan iki cesede ve elindeki kamanın kanlarını silen İshak'a şaşkın gözlerle baktı. Sonra Menachem'i tanıdı ve, "Hayurr!" diye bağırdı. Tanrı onu tekrar mı cezalandırıyordu? "Menachem! Menachem! Mesih olmadığıma inandırmalıydım seni!"
İshak onu susturmak için kolundan tutarak sarstı. "Bunun Tanrı ile bir ilgisi yok," dedi. "Bu adam buraya seni öldürmek için geldi! Herhalde yanıldı ve Menachem'i sen san-
304
ORHAN KEMAL İL HALK KÜTÜPHANESİ
di. Kamasının kabzasına bakarsan, adını duyduğumuz şu pağların Efendisi denen Şeyh el-Cebel tarafından gönderil-ıtıiş olmalı. Birileri seni öldürtmek için büyük paralar ödemiş anlamına geliyor bu."
Davut de duymuştu Şeyh el-Cebel ve kiralık katillerini. Bu adamlar Constantinople'da bile cinayet işlemiş ve şehre korku salmışlardı. Hatta İmparator Manuel bile bir gün An-tioch'lu Reynold'dan kurtulmak için onlardan yararlanmayı düşünmüştü.
Davut yerde gittikçe büyüyen kan gölünün ortasında yatan cesetlere baktı ve, "Onu böyle öldürmek zorunda miydin?" diye sordu. İshak'm insanları bu kadar kolay öldürmesini hâlâ anlayamıyor, kabul edemiyordu.
"Onun bize hiçbir yararı dokunmazdı - ve ayrıca, senin hâlâ yaşadığını bilen kimse kalmasın istedim."
Davut şaşkın bir ifadeyle, "Ne?" dedi. "Ne demek istiyorsun sen? Bu evden çıktığım an herkes beni görüp yaşadığımı anlayacak değil mi?"
İshak üzgün bir ifadeyle başını iki yana salladı. "Eğer gerçekten ölmek istiyorsan göster kendini insanlara. Bu katil yanıldığı için öldüremedi seni. Ama bundan sonra ya da ondan da sonra gelen bir başka katil başaracaktır bunu. Bu adamlar hedefleri ölene kadar devam ederler bu işe, yoksa şöhretlerini kaybederler - ve de kazançlarını tabii. Senin yaşaman için onların Davut el-Roy'un öldüğüne inanmaları gerekiyor."
Davut bir süre derin düşüncelere daldı ve sonra odanın içinde, cesetlerin arasında gidip gelmeye başladı. Böyle birkaç dakika yürüdükten sonra gidip İshak'in önünde durdu ve, "Yani sen şimdi benim kaçmamı mı istiyorsun?" diye sordu. "Kendi hayatımı kurtarmak için ordumu ve Hazar halkımı tekrar mı terk edeyim? Korkaklık bu! Bunu yaparsam ya-Şamamın ne değeri kalır ki? Bana güvenen tüm insanları lidersiz mi bırakacağım yani? En iyisi ordumu alıp önce şu ca-
305
nilerin yuvasını ortadan kaldırayım, sonra da Hazar üstüne yürüyeyim."
İshak onun yüzündeki şok ve üzüntü ifadesini ve içinde büyüyen öfke selini hemen gördü, söylediğine pişman olmuş gibi başını iki yana salladı. "Elbette bu daha iyi olurdu, ama bu sadece bir hayal." Ellerini Davut'in omuzlarına koydu ve onun gözlerine baktı. "Bunu deneyen çok oldu, ama kimse ulaşamadı onların kalesine, gidenler öldü, fakat o canilere hiçbir şey olmadı. Yaşadıkları vadinin savunması çok güçlü ve kolay. Ayrıca Kudüs yerine Haşşaşinler'in yuvasına gitmeye kalkarsan kimse gelmez peşinden. İyi düşün Davut, en iyisi benim planımı uygulaman."
Davut ona sırtını döndü ve, "İshak, çok şey istiyorsun benden!" dedi. "Senin dediğini yaparsam, sadece şimdi yaptığım gibi sana değil, ama beni Tanrı'nın gönderdiğine inanan binlerce insana da sırtımı dönmüş olacağım." Bunu söyler söylemez sustu ve onun bu davranışı, Mesih'liği kabul etmiş gibi görünmesi yüzünden kaç kişinin öldüğünü düşündü. Birden omuzları düştü, gözlerini yere indirdi, ama hiçbir şey görmüyor gibi bakıyordu yere.
İshak hiç sesini çıkarmadı, onun üzüntüsü anlıyor ve oğlu gibi sevdiği bu genç adamın bir hayal uğruna ölmesini istemiyordu. Ordunun hiçbir zaman kuzeye, Hazar'a kadar gidemeyeceğini düşünüyordu o. Davut'un da kendini Kudüs'e yürüme fikrine yavaşça alıştırdığını anlamıştı ve orada onları yenilgi ve ölüm bekliyordu.

Davut bir süre sonra başını kaldırıp ona baktı. "İnsanlar beni Tanrı'nm gönderdiğine inanıyor ve ben, sevdiğim insanların bu inanç yüzünden öldüklerine inanıyorum. Çünkü doğruyu söylemedim, insanlara Mesih olmadığımı açıklamadım, bu inanca kendim de alışmaya başlamıştım."
Davut İspanya'da aldığı din eğitimiyle, Hazar'a döndükten sonra yaşamak zorunda kaldığı hayatı bağdaştırmaya çalışıyordu yine. Gerçekle ideal arasında uyum sağlamaya uğ-
306
raşıyordu: yaşamı sürdürmek, şeref ve sorumluluk gibi laik dünya kavramlarıyla Tevrat ve Talmud Yasalarının istediği uygulamaları bir araya getirmek istiyordu. !
Ama gerçek yaşamda Yasaları aynen uygulamak bazen çok zordu, bunu öğrenmişti Davut. Şimdi ise Tanrı'nın kendisinden istediklerini yapmakta bile zorlanıyor, yaşadığı olayları kontrol etmekte güçlük çekiyor ve bunların da Tanrı isteği olduğunu düşünüyordu.
Tanrı şimdi ne yapmasını istiyordu ondan acaba? Eğer Tanrı onu Mesih olmadığını açıklamadığı için cezalandırıyor-sa, o zaman bu inançla kurulan orduyu da alacaktı elinden. Mantıklı olan buydu, o zaman bu orduyu ne Hazar'a, ne de Kudüs'e götürebilecekti. Fakat Tanrı onu katilin elinden kurtarmıştı, hâlâ yaşıyordu.
İshak'm yüzüne baktı ve, "Peki ama insanları öldüğüme nasıl inandıracağız?" diye sordu. "Ortada cesedim yokken nasıl olacak bu?"
İshak, "Elimizde iki ceset var," dedi. "Bunlarla idare edeceğiz durumu."
"Nasıl olacak bu iş?"
"Herkesi senin öldüğüne ben inandıracağım. Katil senin boyunda. Sen elbiseni onunla değiştirecek ve gideceksin buradan. Ben onu senin yatağına koyup üstüne gazyağı dökecek ve yakacağım. Menachem'in cesedini de kendi odasına koyacağım. Yangın söndürülünce senin cesedini kimse tanıyama-yacak. Herkese bunun Haşşaşinler'in işi olduğunu söyleyecek ve kanıt olarak da katilin kamasını göstereceğim, çünkü kamanın üstünde ve kabzasında onların işaretleri var."
Davut onu dinlerken, kendisini ona öğüt veren bir büyüğünün karşısmdaymış gibi hissetti, İshak her şeye çare bulabilen bir adamdı. Ona çok şey borçluydu ve bu borçlarını asla tam olarak ödeyemeyecekti, bunu bir kez daha anlıyordu. İshak'm yüzüne baktı ve, "Tanrı'ya şükürler olsun ki senin gibi bir dostum var," dedi. "Her dediğini yapacağım.
307
Haklısın, Davut el-Roy ölmeli. Bunun da Tanrı isteği olduğuna inanıyorum, ama Davut bin Yusuf yaşamaya devam edecek. Hazar'ı kurtarmak için Tanrı'nın bana başka bir fırsat vereceğine inanıyorum. Davut el-Roy ve Menachem'in ölüm haberlerini Solomon'a verirken dikkatli ol. Kızı Miriam'a karşı da nazik olmanı istiyorum senden." Davut bunu söylerken Miriam'ın hamile olmaması için dua etti içinden.
Bir an durup düşündü ve, "Ordunun ne olacağına sen karar vereceksin İshak," diye devam etti. "Ben, geçen ay seninle dolaşırken bulduğumuz o mağaraya gideceğim. Orada 3 gün seni bekleyeceğim ve eğer gelemezsen çıkıp bir yerlere gideceğim." Durdu ve bir an düşündükten sonra, "Bilmeni isterim ki, hayatımda tanıdığım en iyi insan sensin İshak," diye ekledi.
İshak katilin cesedini soyup, cesetleri söylediği yerlere götürürken Davut de en gerekli eşyalarını ve bir tulum suyu atma yükledi. Evde yanma alabileceği yiyecek hiçbir şey yoktu, ama şimdi bunu düşünecek durumda değillerdi. İshak ona sakladıkları yerden alıp bir torba da altın para getirdi ve almasını ısrarla istedi.
Davut katilin elbisesini giyip, tanıdığı herkesi bırakarak gitmek üzere hazır olduğunda şafak vaktine birkaç saat kalmıştı. Şehirden çıktıktan sonra eyerinde geriye dönüp baktığında evinin yanmakta olduğunu gördü ve o evle birlikte Hazar'ı kurtarma rüyası da yok oluyordu. Acaba Tanrı ona daha neler gösterecekti?
308
BÖLÜM 21 MAĞARA
Sadece yıldızlarla aydınlanmış gece karanlığında giderken, Amadiyah dışındaki engebeli arazide bir çukura yuvarlanmamak için çok dikkat ediyor ve atının hislerine güveniyordu Davut. Fakat mağarayı bulmak için de hayvanın hislerine güvenemezdi elbet, bir süre gittikten sonra soğuk rüzgârdan korunmak ve yoldan geçebilecek yolculann gözlerine görünmemek için bir dere kenarındaki kayaların altına sığındı.
Battaniyenin altında büzülüp otururken çok yorgun olduğunu anladı, geçmiş günlerde yaşadıklarını düşünüyor ve uyuyamıyordu, kafasının içinde bir sürü düşünce dolaşıp duruyordu.
O anda tamamen yalnızdı ve hayatında hiçbir zaman böyle yalnız kalmamıştı. Gecenin karanlığında sanki bir tehlike bekliyordu onu, ama içinde duyduğu ve adını koyamadığı korku hissine aldırmadı.
İshak'la buluşmayı umduğu mağara Musul'un yetmiş mil kuzeydoğusundaydı ama Amadiyah'a daha yakındı. Güneş doğduktan sonra onu bulması birkaç saat sürdü. Mağara Musul'un güneyinde büyük Tigris Nehrine karışan Zap Nehri yakınlarında, Shanidar denen vadinin içindeydi.
Davut'un hatırladığından daha büyüktü bu mağara, atını aşağıda bıraktı ve yokuşu tırmanarak mağaranın ağzına geldi. Muazzam mağaranın içinde birkaç boş kulübe gördü, demek burada yaşayanlar da olmuştu. Mağara zeminindeki hayvan tezeklerine basmamaya dikkat ederek içeri doğru ilerledi. Yerde kırık çanak parçaları ve küller vardı, yakılan ateşlerin alevleri mağara tavanını karartmıştı.

309
Atını bir ağaca bağlayıp tekrar mağaraya döndü ve battaniyesini yere serip üzerine uzandı, burada, mağaranın kuytu duvarları arasında rahatça uyuyabilecekti.
Davut uyandığında akşam olmak üzereydi, ama hâlâ yorgun hissediyordu kendini. O anda Yahudilerin güneşin batışından ertesi gün aynı zamana kadar oruç tuttukları Yom Kippur'u hatırladı, karnı acıkmıştı. Bir şeyler yemek istiyorsa avlanmak zorunda olduğunu biliyordu. Yiyecekler kucağına havadan düşecek değildi.
İshak'm verdiği yay ve ok sadağını alıp avını aramaya çıktı. Bir süre dolaştıktan sonra nehir yakınında otlayan üç kuzu gördü. Başlarında çoban yoktu hayvanların, sahipsiz gibi görünüyorlardı. Davut birini vurdu ve sırtına atıp mağaraya döndü.
Ateş yakıp kuzuyu kızartırken onu bu ıssız yere getiren olayları düşündü yine. Kuzuyu dinî kurallara göre kesmediği için etin kosher olmadığını biliyor, ama aldırmıyordu artık. Fakat Tanrı'yi ve dinini asla unutmuyordu, onlar her zaman aklındaydı.
Bir ara İshak'ı düşündü, onu tekrar görebilecek miydi acaba? İshak buraya gelirken yanında başka biri de olacak mıydı? Mesih öldüğüne göre, onu takip eden Yahudilerin dışında kalan Hazar birliği askerlerini hâlâ kontrolünde tutuyor muydu İshak acaba?
Mağaraya gelişinin ikinci günü akşamı olurken Davut endişelenmeye başladı. Belki de bundan sonra İshak olmadan yola çıkmak zorunda kalacaktı ve buna artık alışması gerekiyordu. Fakat kolay olmayacaktı onsuzluğa alışmak.
İshak dokuz yıldan beri onun sadece dostu, arkadaşı değil, aynı zamanda koruyucusu da olmuştu. Ondan önce de
310
yanında yine hocası ve koruyucusu olan Haham Maimon vardı. Yaşadığı hayatı düşündü ve insanlara kumanda etmesine rağmen aslında hiçbir zaman kendi başına olmadığını biliyordu.
Şimdi kumanda edeceği, güveneceği, ona dostluk edecek hiç kimse olmadığına göre ne yapacaktı? Daha da kötüsü, belki Haşşaşinler'i kandırmaları mümkün olmayacaktı, çünkü kendisini öldürmek üzere gönderilen katil geri dönmeyecekti. Tüm bunlar yetmiyormuş gibi, eski Mesih tanınmamak için hiçbir Yahudi toplumuna görünmemek zorundaydı. Görenler artık Davut el-Roy'a bir şarlatanmış gibi davranacak, kimse onu eskisi gibi severek kabul etmeyecekti. Görünürse, tüm bunlara rağmen yine katillerin hedefi olacaktı.
O bunları düşünürken birden mağaranın girişinde bir ses duyuldu. Davut hemen kılıcını çekti ve bekledi, sadece ayak sesleri geliyordu kulağına. Birisi mağaranın iç odasına girmek üzereydi.
Sonra tanıdık bir ses duydu. "Davut, orada mısın?"
Davut, İshak'm sesini duyunca derin bir nefes aldı. Artık dünyada yalnız olmayacaktı. Neşe içinde, "Buradayım!" diye bağırdı.
İshak iç mağaraya girince Davut hemen koşup kucakladı onu ve, "Hiç gelmeyeceksin sandım," dedi.
"Zor günlerdi," diyen İshak onun mağara girişine baktığını görünce, "Yalnızım," diye devam etti. "Öldüğünü duyan herkes çok üzüldü. Haham Solomon Menachem'in ölümüyle yıkıldı, teselli edilemiyor. Miriam ise herkesten saklanıyor."
Davut, "Ya ordu?" diye sordu. "Askerler ne yaptılar öldüğümü duyunca?"
İshak başını iki yana salladı ve öfkeli bir sesle, "Dün öğleden sonra ordu diye bir şey kalmadı ortada," dedi. "Yeni gelen askerler bizim verdiğimiz atları ve malzemeyi de alarak gittiler. Benim Hazar askerlerim de bıraktılar onları. Disiplin yok oldu. Bundan sonra maaş alamayacağını gören as-
311
kerlerin çoğu yok oldu ortadan, kalanlar da benim emrimden çıktılar. Yakup bile Manuel'in ordusuna ve Pera'daki ailesine dönmek istedi."
Bir süre birbirlerine baktılar ve konuşmadılar. Sonra İs-hak ona gelirken yaşadığı bir olayı anlattı. Bir yerde dinlenmek ve yemek için mola verdiğinde, birden 6 süvari tarafından sarılmıştı. Davut'un, üzerinde Davut Yıldızı olan ve bir beze sarılı kalkanı Davut için getirdiği ata bağlanmış olarak duruyordu.
Atlıların başında olan adam, "Kimsin? Nereye gidiyorsun?" diye sormuştu ona.
İshak onlara, "Ben Alric'in oğlu İshak'ım ve nereye gideceğimi bilmeden gidiyorum işte," dediğini anlattı.
"Devriyelerin komutanı benim sarı saçlarıma ve mavi gözlerime bakarak, ülkenden çok uzaktasın kuzeyli, ama bizim dilimizi konuşuyorsun dedi. Sonra adamlarına, atları aramalarını emretti ve senin kalkanını buldular."
Davut içini çekti ve İshak devam etti.
"Ama benim de ordudan kaçan askerlerden biri olduğumu sandılar ve bıraktılar. Senin atını ve kalkanını aldılar ama adam bana önemli bir bilgi verdi. Seni öldürmek için gelen katili kiralayan kişi Kutb el-Din imiş. Haşşaşin kalesine gittiklerinde bu adam da onların içindeymiş ve bunu bana söyleyerek övündü."
Davut tekrar sevinçle sarıldı İshak'a, dostu onu yine kurtarmıştı. "İshak seni tekrar görmek beni çok mutlu etti, ama galiba artık bu topraklardan rahatça geçemeyeceğiz. Dediğin gibi benim yaşadığımı kimse bilmemeli, beni gören olursa yine tehlikede oluruz."

İshak, "Evet, senin öldürülmeni isteyen kişi bu toprakların sahibi olan Kutb el-Din ve her yerde adamları var," dedi. "Hemen gitmeliyiz buradan. Senin atını aldılar ve kalkanını da ona götüreceklerdir. Şu anda senin öldüğünü ve benim de bir paralı asker olduğumu düşünüyorlar. Ama seni öldür-
312
mek için gelen katil yerine dönmezse kuşkulanacak ve seni aramaya başlayacaklardır."
Davut'un buralardan tekrar geçerken yardan istemeyi düşündüğü Salahaddin'e de gidemezlerdi artık. Kutb el-Din, Davut bin Yusuf olarak tanıdıkları eski Hazar Hakanı ile ilgili olarak Salahaddin ve Nur el-Din'i mutlaka uyarmış olacaktı.
Constantihöple'a da dönemezlerdi, çünkü Kutb el-Din onun tekrar Manuel'in yanında olduğunu öğrenir ve Haşşaşin katillerini oraya da gönderirlerdi. Kutb el-Din zaten cinayet için gereken ödemeyi yapmıştı, ama katiller başarısız olmuşlardı. Altınlarını o katillerden tekrar geri alamayacağını biliyordu. Onun için Davut'un öldürülmesini ısrarla isteyecekti onlardan.
Davut eski yaşamına dönemeyeceğinin bilincindeydi, bunu yaparsa fazla yaşatmazlardı onu. O katillerden hiç kimsenin kaçamayacağını söylemişlerdi ona. Bu durumda Davut el-Roy, Davut bin Yusuf ya da Hazar eski Hakanı Davut ortadan kaybolmak zorundaydı.
İshak, "Buradan gitmeden önce sana bir at daha bulmalıyız," dedi. "Ayrıca silah ve malzeme de sağlamamız gerekiyor." Davut başını iki yana salladı ve, "Nereye ve nasıl gideceğimiz konusunda bir fikrim var," dedi. "Bunu sana söyleyeceğim, ama hoşuna gitmeyecektir."

İshak önce kaşlarını kaldırdı, ama sonra gülümsedi. "Sen hâlâ benim Hakanım ve arkadaşımsm," dedi. "Eğer söyleyeceğin şeyde tehlikeli bir durum yoksa kabul ederim."
Davut da gülümsedi ve, "Bunu kolay kabul ermeyeceğini biliyorum," dedi. "Çünkü senden bana yeni at ve silahlar bulmanı değil, atını ve silahlarını burada bırakmam isteyeceğim." Dizleri üzerine çökmüş olan İshak birden doğruldu ve nehri seyreden Davut'a baktı, yüzünde bir şaşkınlık ifadesi vardı. Bir savaşçıdan atını ve silahlarını bırakmasını istemek gerçekten de komik ve saçma bir talepti. Kuşkulu bir ifadeyle gözlerini kısarak Davut'a baktı ve, "Söyle bakalım şu planını," dedi.
313
"Constantinople'a dönemem artık. Kutb el-Din, Davut el-Roy ve Davut bin Yusuf un aynı kişi olduğunu mutlaka öğrenmiştir. Katiller beni orada da bulur. Kimsenin beni tanımadığı, daha önce hiç gitmediğim bir yere gitmeliyim. Yakınlardan geçen bir nehir Dicle'ye akıyor ve o da Bağdat'tan geçer. Sanırım orada kolayca saklanabiliriz. Nehre gidip altın paramızı kullanarak bir tekneye binmeliyiz. Böylece Bağdat'a gidebiliriz." Davut bunları söyledikten sonra biraz bekledi ve sonra yakın dostuna döndü.
Yumuşak bir sesle, "Benimle gelmeni bütün kalbimle isterim İshak," dedi. "Ama atını ve silahlarını bırakmanın senin için ne anlama geldiğini biliyorum."
Mağaradan çıktılar ve İshak otlayan atma baktı. Bu at Manuel'in ordusuna girdiğinden beri onun yakın dostu olmuş, birçok savaşta ona destek vermişti. İshak şimdi iki dostu arasında kalmış gibi hissediyordu kendini, ikisinden birini seçmek gibi bir şeydi bu.
Bir süre düşündü ve sonunda, "Bu iyi bir plan, Davut," dedi. "Seninle geliyorum." İki arkadaş tekrar kucaklaştılar ve uzakta akan nehre baktılar, geleceği görmek istiyorlardı sanki, ama gelecek de, onları alıp götürecek nehrin suları gibi bulanık görünüyordu.
314
BÖLÜM 22 /
JEREMIAH
Güneşin ilk ışıkları Kafkasla/m tepelerini aydınlatmaya başlarken, Jeremiah üzerinde uyuduğu hasırdan kalktı ve sanki bir darbeden korunmak istiyormuş gibi elleriyle yüzünü kapadı. Ama kimse yoktu orada, yine rüya görmüştü.
Aynı rüyayı birkaç kez görmüştü; babası önce annesini, sonra ablasını dövüyor ve daha sonra da onun üstüne geliyordu. Daniel rüyada, gerçek hayatta olduğundan daha iri görünüyordu. Ama onu belki de daha küçükken gördüğü gibi görüyordu rüyada, şimdi ise 10 yaşındaydı ve boyu uzamıştı.
Jeremiah kendi kendine gülümsedi, artık çocuk değildi, delikanlı olmuştu. Bir gün önce Bar Mitzvah törenine katılmış, genç bir cemaat üyesi olmuştu. Tören kısa kesilmişti, biliyordu, ama en azından babası ona ibranice ve bazı duaların öğretilmesini istemişti.
Haham Ezra'nın esrarengiz bir şekilde ortadan kaybolmasından sonra Balanjar'dan Haham Elijah'ı oraya getirmişlerdi. Bu emir Daniel'den çıkmıştı. Samandar ne de olsa Yahudi Hazar'ın başkentiydi, Hakan orada yaşıyordu, ve başkentte de bir hahamın bulunması gerekirdi. Hahamın, babasından 8 yıl din dersi almış olan 16 yaşındaki oğlu şimdi Ba-lanjar hahamı olmuştu. Ondan başka da hahamlık yapabilecek kimse yoktu köyde.
Jeremiah'm, babasından duyduğuna göre, Balanjar halkı hahamları gittiği için öfkeliydi. Hazar'ın diğer kasabasından gelen haberlerden biri de buydu. Yine babasının söylediğine göre, Polovtsi askerleri insanların iki kasaba arasında gidip gelmesinden hoşlanmıyorlardı. Hakan'ın arzularının Polovt-

315
si muhafızları için neden bu kadar önemli olduğunu oğluna söylemedi elbette Daniel.
Jeremiah'm Bar Mitzvah'ı (ergenlik töreni) Samandar'da 5 yıldan beri yapılan bu tür ilk törendi. Samandar halkı erkek çocukların yetişkinliğe geçişini pek kutlamak istemiyordu. Polovtsi ordusu saldırdığında zaten birçok gençlerini kaybetmişlerdi. Sağ kalanlar ise bozkırlara ya da güneydeki dağlara kaçmış ve bir daha da geriye dönmemişlerdi.
Jeremiah rüyasını hatırladı ve içini çekti. Artık bir delikanlı olduğuna göre babası belki artık dövmezdi onu ve bu rüyalar da son bulurdu. Bazen rüyasında babası onu döverken iki adam da bunu seyrediyor ve babacını engellemiyorlardı. Annesine artık söz etmiyordu o iki adamdan. Yıllar önce rüyasındaki bu iki adamdan annesine söz ettiğinde, annesi onların, ölen iki ağabeyi olduğunu söylemiş ve ağlamıştı. Bir gün ağabeylerinin nasıl öldüklerini babasına sormuş, ama babası bembeyaz olan yüzüyle hemen uzaklaşmış ve cevap vermemişti ona. Polovtsi ve özelikle de bazen saraya gelen Çelik Bey adındaki komutan hakkında sorduğu sorulara da cevap alamamıştı Jeremiah. Bir gün gizlice taht odasına girmiş, komutanın babasının tahtında oturduğunu ve babasının da onun önünde yere kapandığını görmüştü çocuk. Garip bir durumdu bu, ama annesine ne olduğunu sorduğunda yine cevap gelmemişti. Ama artık erkek sayılırdı ve belki öğrenebilirdi bu merak ettiklerini.
Babası ona saraya getirilen kızlardan söz etmiş ve bir Hakan olarak dölünü halkına vermesi gerektiğini, bunun görevi olduğunu söylemişti. Hatta o da yetişkin bir erkek olduğunda, Hakan oğlu olarak aynı şeyi yapacaktı. Jeremiah dün erkek olmuştu ve bu söylediğini babasına hatırlatmalıydı.
Jeremiah kalkıp hemen giyindi. Bir Hazar çocuğu erkek olduğunda bir şey daha oluyordu. Duvardaki tahta çivilerde erkekliğinin ilk işaretleri olan zırhlı gömleği ve gerçek kılıcı, asılıydı. Bunlar Bar Mitzvah töreninin sonunda verilmişti ona.
316
I
Polovtsi gelmeden önce, bu şekilde kutsanan erkek çocuklar bunları giyip kasabanın meydanına gider ve akranı diğer çocuklarla beraber muhafız askerlerden askerlik dersi alırdı. Bu artık mümkün değildi, ama Jeremiah eskiden neler olduğunu bilmiyojrdu elbet. Samandar'da şimdi onun yaşında olan birkaç çocuk kalmıştı ve Polovtsi de zaten onların askerlik dersi almalarına izin vermezdi.
Daniel'in oğluna bir ayrıcalık olarak zırhlı gömleği giyip kılıcını kuşanabileceği, ama bunu sadece sarayın içinde yapabileceği söylenmişti. Jeremiah bunu garip bulmuş ama sor-gulamamıştı, çünkü ona söyleyen pek çok şey zaten saçmaydı. Sarayın içinde zırhlı gömleğini giyip kılıcını kuşandı ve dolaşmaya başladı.
Şimdi 19 yaşma yaklaşan Deborah, 8 yıl önce, yeni Hakan Davut görsün diye annesinin onu yurdun erkekler bölümüne götürdüğü günü bir kez daha hatırladı. Genç Davut'un o zamanki yüzünü çok iyi hatırlıyordu, ama aradan bunca yıl geçtikten sonra hiç kuşkusuz o da değişmiş olacaktı. O gün hayatının en heyecanlı günü olmuştu. O zaman Davut'la evlenip Hatun olacağına inanıyordu.
Genç kız bunları düşünürken kardeşinin, Davut'un o zamanki kıyafetiyle odasından çıktığını görünce hayalinin gerçekleşir gibi olduğunu hissetti. Kardeşi Jeremiah, kuzen Da-vut'a da biraz benziyordu zaten.
Deborah kendini tutamadı ve ağlamaya başladı, yıllar böyle boş yere geçip gitmiş, hâlâ evlenememişti. Samandar'da kendisinden biraz yaşlı birkaç erkek onunla evlenmek istemiş, ama babası onları geri çevirmiş, bir Hakan kızına layık olmadıklarını söylemişti. Ama Deborah bunun gerçek nedenini biliyordu. Kızı evlenirse babasının yaptıklarını kocası-
317
na söyler diye korkuyordu. Bu durumda hayatının geri kalanını da bu şekilde geçirmeye mahkum olacaktı belki de.
Jeremiah ablasının, üzerindeki kıyafet ve kılıç yüzünden ağladığını anlamış gibiydi, çünkü Deborah ona bakamıyordu bile. Konuşacak başka dostları olmadığı için iki kardeş birbirlerine çok yakındılar. İki çocuk ve anneleri Judith, babalarının sarayında adeta bir hapis hayatı yaşıyorlardı.
Jeremiah, "Lütfen ağlama Deborah," dedi. "İstersen bu üstümdekileri hemen çıkarıp atarım."
"Hayır, hayır, hoşuna gidiyorsa kalsınlar üstünde. Belki bir gün Polovtsi gider ve sen de onları saray dışında giyerek gerçek bir Hazar savaşçısı olursun."
Jeremiah bunu duyunca şaşırdı. O üzerindekileri sadece törene ait şeyler sanıyordu. Savaş kıyafeti giymiş bir Yahudi soylusu görmemişti ve Polovtsi askerleri de bu tür zırhlı gömlek giymiyorlardı. Sadece babası bazen giyiyordu bunları.
Deborah'in sessizce hıçkırdığmı görünce, "Ben artık bir erkek oldum abla," dedi. "Polovtsi'nin gitmesini beklemeyeceğim. Babam onların bana da kendisi gibi davranmaları için bir şeyler yapmalı."
Deborah kardeşinin bu saf düşüncelerine gülümsemek-ten alamadı kendini. "Önce babamın bunu istemesi gerekir. Ama ben isteyeceğini sanmam."
"Neden peki?"
"Babamız bizim başka insanlara karışmamızı istemiyor. Yoksa ben şimdiye kadar evlenirdim."
"Ama ben bir gün Hakan olacağım. Ne yapacağımı öğrenmem lazım."

"Babam sana böyle mi söyledi?"
"Evet, söyledi."
Deborah umutsuz bir ifadeyle, "Oh, keşke bir erkek olsaydım," dedi.

Tam o sırada Judith geldi ve kızının söylediğini duyunca gülümsedi.
318
I
"Kızım, bunu ben de kaç kez söyledim ve birçok kadından da duydum, ama yapılacak bir şey yok. Sadece iyi bir kadın olmaya çalış." '¦
Deborah öfkeli bir sesle, "Fakat evlenip anne olamazsam nasıl iyi bir kadm olabilirim ki?" dedi ve sonra tekrar ağlamaya başladı.
Judith'in yüzündeki gülümseme birden kayboldu, kızının nasıl hissettiğini, üzüntüsünü biliyordu. Deborah, Ezra ve Rebecca'ya olanları anlatmasaydı belki her şey şimdi farklı olurdu diye düşündü, ama sonra başını iki yana salladı, hiçbir şeyin değişmeyeceğini biliyordu, çünkü Daniel yine aynı Daniel olacaktı.
Daniel güneş doğmadan önce Balanjar'lı kızları aldığı odadan çıktı. Kanı hâlâ kaynıyor gibiydi, heyecanı geçmemişti sanki. Kızlar çırpınıp ağladıkça onun neşesi artıyor, daha da coşuyordu. Sarayda hem hizmet eden ve hem de Po-lovtsi'nin gözü kulağı olan gardiyan kadın o geceki kızı alıp Kuma'nm karşı kıyısındaki kampa götürecek olan askerlere teslim ederken kız hâlâ ağlıyordu. Daniel saraya getirdiği kızlara yaptıklarını anlatmamaları için kadına ve askerlere çok para veriyordu. Çelik Bey'in buna önem vereceğini sanmıyordu, ama yine de risk almamalıydı.
Daniel yaşadığı aşk gecesinden sonra yorgundu, kahvaltı ettikten sonra yatıp biraz uyumayı düşünüyordu, ama Jeremiah, Bar Müzvah'tan beri giymediği zırhlı gömleğini giymiş ve kılıcını kuşanmış olarak babasının odasına girdi. Babası onu bu halde görünce erkek olduğunu daha iyi anlayacaktı. Jeremiah, babasının Bar Mitzvah sonrası için verdiği sözleri ona hatırlatacak, yapmasını isteyecekti. O gece kızm çığlıklarını ve ağlama seslerini duyunca hatırlamıştı bunu.
319
"Baba," dedi ve gülümsedikten sonra beklemeye başladı. Babasının, onun bu kıyafet içindeki ve kılıç kuşanmış halini iyice görmesini istiyordu.
Daniel kahvaltısını bıraktı ve yaşayan tek oğluna baktı. Birden karşısında Isaiah ve Joshua'nm hayallerini görür gibi oldu, ölmeden önceki halleriyle karşısında duruyor gibiydiler. Yüzü bembeyaz oldu ve başını yana çevirdi.
Jeremiah sanki babasından yeni bir tokat yemiş gibi oldu ve yüzünü buruşturdu. "Bir hata mı yaptım baba?" diye kekeledi.
Daniel oğluna baktı, yüzünde kederli bir ifade vardı. "Hayır oğlum, seni böyle görünce ölen iki ağabeyini hatırladım. Polovtsi yüzünden sen ne yazık ki onlar gibi savaşçı olamayacaksın. Bunun için üzgünüm."
Jeremiah babasını hiç böyle üzgün görmemişti. Ne söyleyeceğini, ne yapacağını bilmeden sessizce bekledi. Olduğu yere çakılmış gibi, kımıldamadan duruyordu ve giydiği zırhlı gömlekle belindeki kılıç da sanki gittikçe ağırlaşıyorlardı.
Daniel sonunda, "Bak oğlum," dedi. "Polovtsi konusunda gerçekleri artık senin de öğrenmen gerekiyor, bunun zamanı geldi."
Jeremiah ve Daniel, sarayın taht odasındaki kıymetli İran halısının üstüne karşı karşıya oturuyorlardı. Daniel bir süre hafifçe öne eğildi ve boş gözlerle halının üzerinde renkli desenlere baktı. Jeremiah da babasının yüzüne bakıyordu; Daniel ona biraz önce, Hakan Davut'u ve onu korumaya çalışan iki ağabeyini öldüren düşmana karşı nasıl kahramanca savaştığını anlatmıştı. Babasının anlattığına göre, Daniel Hazar halkını korumak için teslim olmak zorunda kalmıştı, ama aslında savaşarak ölmeyi yeğlerdi.
320
Jeremiah o zaman kendisinden saklanan sırrı anladı ve, "O halde biz Polovtsi'nin esiriyiz," dedi. "Sen gerçekten Hakan değilsin, öyle değil mi?" ;
Daniel yere bakarak başını salladı. Oğlunun yüzüne bakamıyordu. »
"Buraya getirdiğin şu kızlar -onlar da Polovtsi'ye ödemeniz gereken bir şey mi?"
Daniel sonunda başını kaldırdı ve, "Ben elimden geleni yapmaya çalıştım oğlum," dedi. "Bunun için onları önce buraya getiriyorum. En azından bir Hazar erkeği tanımış oluyorlar ve köle olarak yaşarlarsa bir Hazar erkeğinden çocukları olacak."
Jeremiah tekrar babasının yüzüne baktı. Babası elinden geleni yaptığını söylüyordu, ama kim için yapıyordu bunu? Hiç kuşkusuz kızlar için yapmıyordu. Deborah'm ona korkarak anlattıklarından sonra emindi bundan. Ama sesini çıkarmadı.
"En azından yaşıyoruz oğlum. Sen, ben, annen ve ablan, hepimiz yaşıyoruz. Ama bunun bir bedeli var elbette. Polovtsi'nin bana verdiği ayrıcalıkların bedelini de böyle ödüyoruz." Daniel oğlunun yüzüne baktı, ondan anlayış bekliyordu, ama böyle bir ifade göremedi onun yüzünde.

"Yapabileceğimiz hiçbir şey yok Jeremiah. Ben yaşamımı kukla bir Hakan olarak sürdüreceğim ve sen de halkımızı bir arada tutmak için benim izimden yürümelisin. Bizi Polovt-si'den kurtaracak hiç kimse yok. Ama bu da ölmekten iyidir. Tevrat'ta okuduğunu unutma. Yahudiler Mısır'da esirdi ama yaşadılar. Belki bir gün bizim için de bir Musa gelir."
Jeremiah bu hikayeyi iyi biliyordu. Babasının ona sunduğu bu küçük umuda sarılmaktan başka yapabileceği bir şey yoktu. Tanrı Yahudi esirleri bir kez kurtarmıştı ve bunu bir daha yapabilirdi.
Jeremiah babasının anlattıklarını günlerce düşündü. İçinde yaşadığı dünya hakkında yeni öğrendikleri onu zırhlı
321
gömlek ve kılıçtan daha çok erkekleştirmişti. Babası 50 yaşını geride bırakmıştı, gücünü yavaş yavaş yitiriyordu. Onun Hakan olmasına fazla bir şey kalmamıştı -ama kukla Hakan olmayacaktı o. Polovstsi'ye boyun eğmek istemiyordu Jeremiah. Onlara Hazar kadınları ve kendi halkının cebinden güzel yiyecekler ve başka şeyler göndermeyecekti.
Artık babasının ve toplumun gözünde bir erkek olan Jeremiah yeteneklerini istediği şeyleri yapmak için kullanmaya başladı. Kasabanın içinde ve dışında serbestçe dolaşıyordu artık -ama yanında bir Polovtsi askeri vardı. Babası ondan, Çelik Bey'e gidecek olan kızların sarayda geceledikleri kimseye söylememesini istemişti.
Jeremiah artık sinagogda Haham Elijah'la daha çok vakit geçiriyordu. Tevrat'ta Musa'nın Yahudileri kurtardığını okuyup inceliyor ve Tanrı'dan aynı şeyi bir daha yapması için yardım istiyor, dualar ediyordu.
Ayrıca Polovtsi hakkında da mümkün olduğunca çok şey öğrenmeye çalışıyordu. Yanında dolaşan Polovtsi muhafızla sürekli konuşmaya başladı. Jeremiah muhafızın adını öğrenmek istediğinde adam şaşırdı. 7 yıldan beri Samandar birliğinde görev yapıyordu, ama Daniel onunla hiç konuş-mamıştı, sadece birlik komutanıyla birkaç kelime ediyordu o kadar. Jeremiah ise ona önemli bir insanmış gibi davranıyordu, kısa zamanda iyi arkadaş olmuşlardı.
Jeremiah'm Polovsti muhafızı idik bir gün sarayın avlusuna 2 at getirdi ve Jeremiah onun, kendisine at binme dersi vereceğini anlaymca çok sevindi. Sonunda ona erkek muamelesi yapan biri çıkmıştı işte. Polovtsi gelmeden önce Hazar çocuklarının, yürümeye başladıktan sonra hemen at binme eğitimi aldıklarını bilmiyordu Jeremiah.
322
Birkaç hafta sonra Jeremiah ve idik, Samandar çevresinde at gezintilerine çıkmaya başladılar. Sabahları çıkıyor, kırlarda yemek yiyor ve güneş batmadan önce Samandar'a dönüyorlardı ve bunu yaparken Polovtsi devriyeleriyle de sık sık karşılaşıyorlardı.
Bir gün Hazar Denizi kıyılarında dolaşırken küçük bir koyda, sahilde hareket eden yuvarlak, kaya parçalarına benzer bir şeyler gördüler, idik daha önce de görmüştü onları. Bunlar kabuklu bir tür deniz hayvanlarıydı ve yumurtlamak için sahile geliyorlardı. Deniz kaplumbağaları ve yumurtaları lezzetli yiyeceklerdi.
Attan inip kaplumbağaların arasında dolaşmak Jeremiah'm çok hoşuna gitti. Idik'in yardımıyla birini ters çevirdi ve alt tarafına baktı. Hayvan ters olarak yere bırakıldığında kendi kendine dönerek ayakları yüzerinde duracak duruma gelemiyordu. idil kaplumbağa etini pişirip yemek istedi, ama Jeremiah katılmadı ona. Tevrat'ta bu hayvanın kosher olarak gösterildiğinden emin değildi.
Yakıcı güneşten korunacak bir yer bulamadılar, idik kıyıya yakın bir yerde ateş yaktı, öldürdüğü kaplumbağanın parçalarını kesip kısa ve hafif kargısının ucuna takarak pişirmeye başladı. Kızaran etin kokusu Jeremiah'in iştahını açtı ama Idik'in uzattığı parçayı yine de almadı ve atındaki torbadan kendi yiyeceklerini çıkarıp yemeğe başladı.
Onlar yemeklerini yerken suyun içinden bir başka kaplumbağa çıktı ve kumsalda bir süre ilerledikten sonra yorulmuş gibi durdu, başını kumlara koydu ve birkaç dakika kadar dinlendi. Sonra başını kaldırıp bir süre daha sürünerek ilerledi ve aynı şeyi yine yaptı, tekrar dinlenmeye başladı.
Hayvan sonunda beğendiği bir yer buldu. Palet gibi kullandığı ayaklarıyla kumlan vücudundan uzaklaştırmaya başladı, orada bir çukur açtı ve yumurtalarını oraya bıraktı. Jeremiah onun bu yorucu faaliyetini gördükten sonra Idik'in ikram ettiği kaplumbağa etinden yemediğine sevindi.
323
O gün akşama doğru aralarındaki samimiyet oldukça ilerlemişti ve Jeremiah muhafızına Çelik Beyi sormak istedi. "Çelik Bey'in babama emirler verdiğini biliyorum," dedi. "Sizin de komutanınız, Polovtsi'nin Hakanı gibi bir şey mi o?"
İriyarı Polovtsi askeri 13 yaşmda olan ve boyu onun omuzlarına bile gelmeyen çocuğa baktı ve güldü. Polovtsi inanışına göre insanların kendi yüzlerinde açtığı yaralardan kalan izler daha çok belli olmuştu bu gülüşle. Adamın gözleri gibi simsiyah olan saçları başının iki yanında iki at kuyruğu halinde örülmüştü.
Jeremiah'm sorusuna, "Hayır, hayır, Çelik Bey kral değil, bir savaşçıdır o," diye cevap verdi. "Rusya ve batıda Slav topraklarına kadar olan bölgedeki Polovtsi kuvvetlerinin komutanıdır. Çok iyi bir savaşçıdır ve akıllıdır."
"Onu Samandar'da birkaç kez gördüm. Babama emir verebildiğine göre neden sarayda kalmıyor?"

"Söyledim ya, bir savaşçı o. Polovtsi savaşçıları öyle yerlerde yaşamazlar, biz açık havada, çadırlarda yaşarız. O Kuma Nehri'nin karşı kıyısındaki kampta kalır ve birliklerini oradan yönetir. Babanı Hakan olarak bıraktığı için sizin topraklarınızda fazla askere ihtiyacı yok. Kuvvetlerimizin büyük kısmı güneyde, Derbent geçidini savunuyor, oradan gelebilecek saldırıları durdurmak için oradalar."
"Babamın kuvvet toplayıp daha önce yaptığı gibi sizinle savaşacağından korkmuyor mu peki?"
idik bunu duyunca bir an şaşkın bir ifadeyle ona baktı ve gülmeye başladı. Sonra çocuğun yüzüne baktı ve ciddileşti. "Baban Polovtsi ile savaşmadı ki! Sana böyle söylediyse yalan söylemiş."
Jeremiah birden ne diyeceğini şaşırdı, dünyası başına yıkılmıştı sanki. "Fakat bir savaş olmuş. Ağabeylerim de ölmüş o savaşta..."
324
idik ona baktı ve yüzünü buruşturdu. "Ben Samandar'a girenbirlikteydim," dedi. "Kasaba ani taarruz karşısında şaşkındı, çok az direndi."
"Ama babam dedi ki..."
"Senin baban bir vatan haini evlat. Bizim taarruzumuz da onun sayesinde sürpriz oldu zaten. Saklandığı yerde yakalanınca Çelik Bey'e hemen teslim oldu."
"Sana inanmıyorum."
"Ama bu doğru. Baban eski Hakanı öldürüp kendisi Hakan olmak istedi ve ağabeylerin de babanın bu fesat planına katıldıkları için öldüler. Baban şimdi kendine Hakan diyor, ama aslında Çelik Bey'in emrinde."
Jeremiah daha önce anlamakta güçlük çektiği pek çok şeyi anlamıştı şimdi. Babası onun sandığı gibi, Polovtsi işgalindeki Hazar'ı bir arada tutmak için çalışan güçlü Hakan değildi. Zayıf bir adamdı, vatan hainiydi. Korkak olduğu için karısını ve çocuklarını döven kötü bir insandı. Zavallı kızları yakalayıp önce kendi yatağına alan ve sonra düşmana teslim eden, halk bunu öğrenmesin diye de yaptıklarını herkesten gizlemeye çalışan bir adamdı. Herkesin nefret edeceği bir adamdı ve insanlar gerçeği bilseler ondan hiç kuşkusuz tiksinirlerdi.
idik çocuğun öğrendikleri karşısında dehşete düştüğünü görüyordu, ama bundan zevk alacak bir insan değildi. Ona gerçeği anlattığına pişman oldu, ama artık çok geçti. Çocuğun gözlerinin dolduğunu görünce en son ne zaman ağladığını düşündü. Elbette, o zaman sadece 7 yaşındaydı. 13 yaşında Polovtsi çocukları asla ağlamazlardı. 7 yaşında aldığı askeri eğitimin birkaç dalında başarılı olamadığı için babası onu arkadaşlarının yanında azarlamış ve o da kendini tutamayıp ağlamıştı.
idik iki kısa kargı aldı ve, "Vakit dönmek için henüz erken," dedi. "Biraz kargı atışı yapalım, ne dersin?" Kargılardan birini Jeremiah'a uzattı ve çocuğun yüzündeki ifadeyi gördü.
325
Jeremiah şaşkındı, idik ona gerçek bir silah uzatıyor ve onu kullanmasını istiyordu. Uzanıp ahşap kargıyı gövdesinden tuttu ve ağırlığını düşünmediği için Idik'in diğer ucu bırakmasıyla beraber bir an için sendeler gibi oldu.
Önce bu kısa mızrağın ağırlık ve dengesine alışması gerekiyordu. Kargıyı ilk fırlatışları hedefin oldukça uzağına düştü. Birkaç atıştan sonra hedefe yaklaşmaya başladı, ama Idik'in her atışta hedefi bulduğunu görünce ona hayran oldu.
idik ona, "Hedefe çok dikkat et," dedi. Şu anda senin düşmanın o, onu düşmanın olarak gör ve çok iyi nişan al."
Jeremiah başını salladı, hedefe döndü ve ona baktığmda sanki babası Daniel'in yüzünü görür gibi olunca birden şaşırdı.
5O" "İT.
¦nflyrî (v
326
t
BÖLÜM 23 GÜÇLER
Dicle ve Fırat nehirleri arasındaki verimli Mezopotamya topraklarına gitmek için insanlar yüzyıllardır bu nehirleri kullanır. Her iki nehir de güneye, Basra Körfezi'ne dökülür. Dicle Bağdat'ı ikiye bölerek geçerken Fırat Nehri Büyük Selçuklular'm ve Halifeliğin başkenti olan bu büyük şehrin birkaç mil batısından geçer.
Davut ve İshak'm Bağdat'a gelişinde onları karşılayan canlı sadece, kelek denen sal benzeri deniz aracındaki yemek artıklarını yemek için güverteye atlayan bir köpek oldu. Dicle'nin iki kıyısı da sayısız iskele, balıkçı teknesi ve zengin ve güçlü ailelere ait yalılarla doluydu. İki Hazar erkeği kısa sürede kalabalığın arasında karıştılar.
Bir süre yürüdükten sonra, Arapça ve dikkatli sorulan sorularla şehrin en büyük Yahudi mahallesinin yerini öğrendiler. İkisi de çok yorgundu, ama Davut yine de dostlar arasında olmak istemişti. Yahudi semtine varmca kısa sürede bir han bulup girdiler, burada hem yemek yiyebilir ve hem de geceleyebilirlerdi.
Adı Eli olan han sahibi yemek yerlerken onların yanında oturdu. Adam dindar bir Yahudi'ydi, başında takkesi vardı, tallit katan giymişti ve bunun püskülleri tuniğinin altından görünüyordu. Eli, Türk görünüşlü Davut'u ve

sarışın İshak'ı yemek zamanı tesadüfen bir Yahudi mahallesinden geçen iki yabancı -goyim- olarak görmüştü, onların Yahudi olduğu aklına bile gelmiyordu.
Gülümseyerek, "Hanıma hoş geldiniz yabancılar^*' dedi. "Bizim yemeklerimiz çok lezzetlidir -parası olana elbet" Bu-
327
nu söylerken Davut'un beline baktı, orada bir para kesesi görmemişti. Davut bu bakışı Constantinople'da da birkaç kez görmüştü ve adamın gülümsemesine o da gülümseyerek karşılık verdi. Elini tuniğinin içine attı ve İshak'm ona Ama-diyah'ta verdiği keseden bir altın sikke çıkardı.
Eli Arapça konuşmuştu, ama Davut ona parayı uzatırken İbranice konuştu ve tekrar gülümsedi, adamın yüzünde birden daha samimi bir ifade belirdi, ama bunun nedeni paradan ziyade konuşulan İbranice olmuştu.
Eli ona şaşkın bir ifadeyle baktı ve, "Bizim dilimizi konuşuyorsunuz," dedi. "Şimdi hanıma daha çok hoş geldiniz. Uzaktan mı geliyorsunuz?"
Davut ve İshak ona kimliklerini hemen açıkladılar ve Yahudi Hazar olduklarını söylediler. Gördükleri büyük şehirlerde olduğu gibi, burada da aynı kökenden insanlar olacağını tahmin ediyorlardı. İstilacılar onların ırkdaşlarmı yüzyıllardan beri çok uzak bölgelere sürmüşlerdi. Fakat Davut bu kez, katiller peşine düşmeden önce yaptığı gibi sinagoglara giderek cemaate Hazar Hakanı olduğunu söylemeyecekti. Bir süre için Davut el-Roy olduğundan da söz etmeyecekti elbet, ama Davut bin Yusuf olarak yaşayabilirdi, çünkü babasının adı Yusuf olan pek çok Davut olması gerekirdi burada.
Davut hancıya Hazar Yahudileri olduklarını, İmparator Manuel'in ordusuyla birlikte Constantinople'dan geldiklerini ve Halep'te ondan ayrıldıklarını anlatırken Eli onu dikkatle dinledi. Sonunda Dicle Nehrinde bir tekneye bindiklerini ve Bağdat'a böyle geldiklerini de ekledi.
Eli başını salladı. İmparator Manuel'in Nur el-Din'e saldırmayacağı konusundaki kararını Bağdat'taki Yahudiler bile duymuşlardı. Eli sadece Manuel'in ordusunda Hazar Yahudileri'nin bulunduğunu öğrenince şaşırdı.
Hancı daha sonra onlara Bağdat hakkında bilgi vermeye başladı. Bilgi verirken başka müşterilerden duyduğu dedikoduları da anlatıyordu ve bundan zevk alır gibiydi. Bundan
328
sonra geleceklere bu iki yeni müşteriden de söz edeceği belliydi.
Eli bu iki yeni müşterinin Bağdat konusunda hiçbir şey bilmediğini anlamıştı ve onlara anlatacağı çok şey vardı. "Bağdat'ta kökleri 1700 yıl öncesine, Babil'in esaretine kadar giden gururlu bir Yahudi toplumu vardır," diye başladı anlatmaya. "Biz Halife el-Mansur Bağdat'ı Abbasiler'in başkenti olarak kurmadan 1000 yıl önce geldik buraya. Şu anda Bağdat'ta üç hükümdar var."
Davut şaşırdı. "Üç hükümdar mı? Peki bunlar arasında anlaşmazlık çıkmıyor mu?"
Eli gülümsedi ve, "Bazen," dedi. "Fakat genellikle bir şey olmuyor. En önemlileri Sultan Aslan Şah, bu bölgeyi yaklaşık 100 yıl önce ele geçiren Selçuklu Türkleri'nin hükümdarı Süleyman Şah birkaç ay önce öldü ve şimdi Sultan o. 10 yıldan az bir süre içinde beşinci Sultan, bazıları eceliyle ölmedi."
Davut Selçuklu Türkleri sözünü duyunca eski öfkesini ve sonra da Kılıç Aslan'm, tüm halktan nefret etmemesi gerektiğine dair sözünü hatırladı. Sakinleşti ve eski yaraların çabuk kapanmadığını düşündü.
Eli, "İkinci önemli kişi, Filistin'den Hindistan ve ötesine kadar tüm Müslümanların dinî lideri olan Halife el-Mustan-sır," diye devam etti. "O bir Arap. Türkler gelene kadar Halife sadece dinî lider değildi, her konuda hüküm sürüyordu. Ama Türk hükümdarı Müslüman olunca Abbasiler'in dinî liderliğini kabul etti."
Davut, "Bu el-Mustansır nasıl bir adam?" diye sordu. "Yahudilere iyi davranıyor mu?"
Eli güldü ve, "Bunu henüz biz de öğrenemedik," dedi. "Halifeliği henüz çok kısa sayılır. Halifenin neler yaptığı konusunda henüz bilgim yok, ama müşterilerimden bazıları sarayda çalışmış ve bazıları da oraya hizmet veriyor: Bunlar yeni Halifenin dürüst ve aynı zamanda bilge bir adam olduğunu söylüyorlar. Kendisi Hz. Muhammed'in soyundan geldi-
329
ği ve İspanya'dan Hindistan'a kadar büyük bir Müslüman kitlesinin ruhani lideri olduğu için böyle olmalı zaten."
Davut İspanya sözünü duyunda şaşırdı. "Ben Sepha-rad'da (İbranice İspanya) bulundum/' dedi. "Ama orada Müslümanların Bağdat Halifesinden söz ettiğini hiçbir zaman duymadım. Cordoba'da bir Halife zaten vardı."
Hancı ona inanamıyormuş gibi baktı ve Davut bunu söylediğine pişman oldu. "Demek öyle ha?"
Adam onun yalan söylediğini sanmıştı galiba. Davut daha fazla tartışmamak için hancıya, "Sen devam et anlatmana," dedi.
Eli, "Halife surların arkasında büyük bir parkta, muazzam bir sarayda yaşar," diye devam etti. "Parkın içinde suyunu nehirden alan bir göl vardır. Bu büyük parkta meyve ağaçları dahil her çeşit ağaç, hayvanlar, kümes hayvanları ve balık bile bulursunuz. Halife bu hayvanlardan da beslenir.
Halife İbranice de dahil olmak üzere birçok dil konuşur ve o parkta mahkeme kurup davalara bakar. Musevi Yasalarını da bilir ve şimdiye kadar bize iyi davranmıştır."

Eli bunu ikinci kez söylüyordu ve İshak, adam ya doğru söylüyor, ya da Halifenin etrafta casusları var, diye düşündü. Eli, "Saray arazisinde altm ve gümüşle süslü sütunları olan bir sürü güzel bina vardır," diye devam etti. "Orası harika bir yer olmalı. Çünkü Halife oradan yılda ancak bir kez, o da Ramazan bayramında çıkıyor."
"Yılda bir kez mi çıkıyor? Bu garip bir şey." Eli onları şaşırttığı için sevinmiş gibiydi. "Sarayda erkek kardeşlerine verdiği yerler daha da garip. Kardeşlerinin aileleriyle birlikte kaldığı dairelerin önünde nöbetçiler varmış ve kardeşler zincirliymiş."
İshak, "Neden böyleymiş peki?" diye sordu. "Daha önceki Halifelerden birinin kardeşi kendini Halife ilan etmiş ve ağabeyine meydan okumuş, onun için daha
330
sonrakiler hep kardeşlerini böyle hapsetmişler. Evlerinde rahat yaşıyorlarmış, ama dışarı çıkamıyorlarmış. Nasıl rahat hayatsa bu?" :
İshak, "Sultan Aslan Şah konusunda neler biliyorsun?" diye sordu. "Ordusuna Müslüman olmayan asker de alıyor mu?" Eli'nin yüzünde korku ifadesi belirdi ve, "Ben askerlerden ve Selçuklulardan mümkün olduğunca uzak dururum," diye cevap verdi. "Şehirde Halifenin etkisi büyüktür ve şiddet olayları azdır. Ama şehir dışından gelen müşterilerim farklı konuşuyor. Selçuklular halktan istedikleri zaman istediklerini alırlarmış. Karşı gelenleri ise cezalandırır hatta bazen öldürürlermiş."
Eli'nin söylediğine göre Halifenin gücü, genelde Hazar Hakanlarında olduğu gibi oldukça kısıtlıydı. Aslında güçlü olan, ülkeyi yöneten Hazar'daki Bey gibi, Selçuklula/dı. Selçuklu Sultanı Aslan Şah bir Bey pozisyonundaydı. Davut bu yönetim şeklini iyi anlamıştı.
Eli anlatırken Davut'u şaşırtan kişi, şehirde hüküm süren üçüncü adam oldu. Sürgün Başı denen kişi Yahudilerin lideri durumundaydı. Eli'nin dediğine göre bu adam eski İsrail Kralı Davut'un soyundan geliyordu. Bu nedenle hem Müslüman yöneticiler ve halk, hem de Yahudiler her konuda onun otoritesini tanıyorlardı.
Eli verdiği bilgilerin Davut'u ilgilendirdiğini görünce sevinmişti, gelen yabancıların bu şekilde ilgisini çekmek hoşuna gidiyordu. Onların hanından hoşlandığını anlamıştı ve fırsatı kaçırmadan çok güzel odalarını söyledi. Davut da Bağdat gibi tanımadıkları bir şehirde onun kendilerine yararlı olabileceğini düşündü ve teklifini hemen kabul etti. Eli konuşması sayesinde hanına iki yeni müşteri bulduğu içini sevindi ve başka müşterilere bakacağını söyleyerek ayrıldı onların yanından.
O akşam Davut ve İshak hem yemek sırasında ve hem de yemekten sonra han sahibi Eli ile uzun süre konuştular.
331
Eli'nin karısı ölmüştü, yalnız yaşıyordu, onun için onları kendi odasına davet etmekte bir sakınca görmedi. Davut ona bir ara, Sürgün Başı denen Yahudi liderini sordu.
Eli, "Bu uzun bir hikaye," dedi. "Şimdiki Sürgün Başı'nın adı Daniel bin Hisdai'dir." Daniel adını duyan Davut'un irkildiğini fark etmedi ve hikayesine devam etti, "Sürgün Başı her beş günde bir Halifeyi ziyaret eder ve bir kısmı Yahudi, bir kısmı da Yahudi olmayan bir süvari grubuyla ve önceden, 'Efendimize yol verin, Davut'un "oğlu Efendimiz geliyor7 anonsu yaptırarak yola çıkar. Sürgün başı altın sırmalı ipek kıyafetler giyer ve başında büyük bir türban vardır. Halifenin yanma gidince onun elini öper ve Halife de ona yanındaki tahta oturmasını söyler, bu tahtı Hz. Muhammed istemiş Sürgün Başları için."
Davut ve İshak göz göze geldiler, bu adam umduklarından çok şey biliyordu.
Eli onların bakışmalarını fark etmedi ve sürdürdü hikayesini, "Sürgün Başı Yahudi toplumu için haham ve benzeri kişileri seçme hakkına sahiptir. Bağdat'taki Yahudi tüccar ve esnafının vergilerinden kendisine haftalık bir ücret ödenir ve ayrıca bu insanlar ona bir sürü hediye verirler. Onun için zengindir ve pek çok mülkü vardır. Hiç kuşkusuz Tevrat ve Talmud'u da çok iyi bilir."
Davut kendini tutamayıp gülümsedi ve, "Bunu söylemeyi sona bıraktığın için bu konunun önemli olup olmadığını düşündüm ben de," dedi.
Hancı telaşlandı ve, "Elbette önemli!" dedi. "Bağdat'ta 40.000 Yahudi ve 28 sinagog var. Ayrıca 10 Akademi -Yesheva-bulunuyor ve Akademisyenler de Sürgün Başı'na bağlıdır. Gaonim denen Yeshiva başları arasında büyük bilgeler var. Gaonimler arasında Musevi Yasaları konusunda tartışma çıktığında son kararı Sürgün Başı verdiğine göre hepsinden daha bilgili olmalı o. Bağdat'ta en büyük yargıç odur."
332
Davut başını iki yana salladı ve, "Bunlar bana çok karışık şeyler gibi geldi," dedi. "Soru sorabilir miyim?"
Eli esnedi ve, "Evet karışıktır," dedi. "Ama benim uykum geldi. Yarın sabah karşıdaki sinagogda ayinden sonra kahvaltı için buraya gelirler ve erken kalkmalıyım. Onlar en iyi müşterilerimdir."
Davut ve İshak da nehir yolculuğunda rahat uyuyama-dıklan için bir an önce yatmayı düşünüyorlardı, ona iyi geceler dilediler ve odalarına gittiler. İshak uzun zamandır ilk kez kılıcını kınından çıkarıp yanma koymadan rahat uyuyacağına seviniyordu. Ama yine de kamasını yastığının altına koymadan edemedi.
Deliksiz bir uykudan sonra aşağıya, kahvaltıya indiklerinde yemek salonunu dolu buldular, geç kalmışlardı ve sinagogdaki ayinden sonra gelenler masaları doldurmuştu. Davut kendini uyandırması için Eli'yi uyarmadığı ve sabah ayinine gidemediği için kendine kızdı.

Masada oturanlar arasında iki Gaonim, civardaki Yahudilerin başı olan bir Gabbai ve sinagog ve diğer bazı dinî mülk- , lerin sorumlusu olan Haham Samuel vardı. Odadakilerin çoğu Musevi Yasaları ve adetlerini bildiği için birbirlerine haham diye hitap ediyorlardı. Bu kadar çok hahamla bir arada olmak Davut'u şaşırtmıştı ve orada haham sözünü duyunca artık aldırmamaya başladı.
Sonunda bir yer bulup oturdular ve adamların kahvaltı ederken dinî konulardan söz etmeleri şaşırttı onları. Daha önce hiç böyle bir ortamda bulunmamışlardı. Onun için kahvaltılarını mümkün olduğunca hızlı yiyip bitirdiler.
Çıkmak üzereydiler ki Haham Samuel masasından kalkıp konuşmak üzere bir başka masaya giderken bir yere takılıp masanın üstüne düştü ve kırılan kaplardan biri parmağım kesti. Haham hemen doğruldu, ama parmağı çok kanıyordu. Masalarda oturan adamların hiçbiri yerinden kımıl-damamıştı.
333
Davut hemen onun yanına koştu ve bir masa örtüsünden kestiği bir bez parçasını onun parmağına sarıp, Constantinop-le'da Solomon'dan öğrendiği gibi bir turnike yaptı. Diğerleri hâlâ yerlerinde oturuyorlardı. Haham Samuel Davut'a baktı ve ne yaptığını anlamadan itiraz etmeye kalktı, ama kanın durduğunu görünce şaşırdı. Yan yana oturdular ve Davut hahamın parmağmdaki turnikeyi tutarken Samuel kendini toparladı. Şimdi herkes onların çevresine toplanmış, "Ne oldu?, "Nasıl oldu?", "Bu bir mucize," deyip duruyorlardı.
Haham Samuel sonunda kendini toparladı ve, "Teşekkür ederim efendim," dedi. "Ne yaptığınızı ya da kanın nasıl durduğunu bilmiyorum ama teşekkür ederim."
Herkesin gözü Davut'un üstündeydi ve ondan bir cevap bekliyorlardı. O da onlara gerçeği en basit şekliyle anlattı. "Constantinople'da uzman bir doktorla tıp çalıştım. Kesik yaralarında kanın nasıl durdurulacağını öğretti bana." Adamlar bunun bir sihir değil de bilimsel bir şey olduğunu önceden tahmin etmiş gibi, bilgiç tavırlarla başlarını salladılar.
Davut'un ani müdahalesi ve tıp eğitimi aldığı kısa zamanda duyuldu. O akşam yaklaşan Sebt ayini için sinagoga gittiğinde, cemaat onun sadece bir doktor olmadığını, haham unvanını da hak ettiğini gördüler. Onun din eğitimi almış olduğu da anlaşılmıştı. Ama Davut'un Arapça, Türkçe, Yunanca ve İbranice konuşması herkesi iyice şaşırttı. Sebt'ten sonraki sabah, hanın önünde bir sürü insan toplandı, hepsi de Davut'un gelip hastalarına bakmasını istiyordu.
Davut bunun, Tanrı'nın bir işareti olduğunu düşündü. Demek Tanrı onun bir savaşçı Mesih değil, insanlara şifa veren bir doktor olmasını istiyordu. Fakat Davut iyi bir doktor olup olamayacağını bilemiyordu.
w,
334
Bir süre aradıktan sonra, Solomon'un kullandığı ve çeşitli hastalık belirtilerini, tedavi şekli ve ilaçlarını gösteren İbn Sina tıp kitabını bulunca çok sevindi. Kitap bir Arap doktorunday-dı, ama adam imansızları tedavi etmek istemiyordu. Davut, Arap doktora birkaç altın vererek kopyasını çıkarmak üzere kitabı aldı ve işleri yazıları kopya etmek olan birkaç adam bularak, tıp kitabının kopyasını çıkarmaları için tuttu onları. Kitap kopyası çıkarıldıktan sonra tekrar sahibine iade edildi.
Davut elinde bu kitap olduğu sürece çeşitli hastalıkları tedavi edebileceğine inanıyordu. Hem yaşayabileceği ve hem de hastalara bakabileceği bir ev kiraladı. Sonra en çok görülen hastalıkların ve yaralanmaların tedavisinde kullanılan ilaçlar için gerekli olan malzemeyi satın aldı. Artık yeni bir gelir kaynağı olmuştu ve elindeki altınlar bitecek diye endişe etmesine gerek kalmamıştı. •
Davut hastalara bakarken İshak kendi kendine homur-danıp duruyordu. Ben ne arıyorum burada? diye düşündü. Davut'un hastalardan korunmaya ihtiyacı var mıydı? Peki benim tavsiyeme ihtiyacı var mı? Hayır! Burada hiçbir şey yapmadan bir patates çuvalı gibi oturuyor muyum? Evet! O bana yeniden ihtiyaç duyana kadar ben savaş yeteneğimi ve gücümü kaybedeceğim. İshak tüm bunları düşündü ve bir şeyler yapmaya karar verdi.
İshak son hasta da çıkıp gittikten sonra, aldığı doktor ücretlerini bir kenara saklayan Davut'un yanma gitti ve ciddi bir şey söyleyeceği zaman yaptığı gibi, "Hakanım," dedi. "Kendime uygun bir iş bulmak için iznini istiyorum."
Davut başını kaldırdı ve şaşkın bir ifadeyle arkadaşının yüzüne baktı. "Ama bende ihtiyacımızdan fazla para var. İstediğin bir şey mi var?"
335
İshak, "Evet, gururumu ve gücümü korumak istiyorum," diye cevap verdi. "Burada hiçbir işe yaramıyorum, ben tekrar savaşçı olmak istiyorum, paslanıyorum burada."
Davut işini bırakıp onun önüne geldi. "Özür dilerim dostum," dedi. "Senin mutlu olmadığını görmeliydim. Yeni hayatımla biraz fazla meşgul oldum. Senin de kendi yaşamını kurmanın zamanı geldi, istediğin yere gidebilirsin, Tanrı seninle beraber olsun. Ama mümkün olursa nerede ve nasıl olduğunu bildir bana. Yeminini bozabilirsin, serbestsin, artık korunmaya ihtiyacım yok."
Uzun boylu savaşçı, "Yarın ya da 10 yıl sonra da olsa, bana ihtiyacın olduğunda hemen yanında olacak ve seni yine koruyacağım," dedi. Kucaklaştılar ve sonra İshak çıkıp gitti.

Halife muhafızlarının komutanı kendinden yaklaşık 30 santim daha uzun olan sarışın adama baktı. Onun yaşını tahmin etmeye çalıştı, ama yapamadı bunu, adam ne Türk'e benziyordu ne de bir Arap'a.
"Ne istiyorsun Kuzeyli?" diye sordu.
İshak pek de mükemmel olmayan Arapça'sı ile, adeta kekeleyerek, "Halifenin -muhafız- kıtasına katılmak istiyorum," dedi. "Yavaş konuştuğum için özür dilerim, Türkçe daha iyi konuşurum."
Komutan başını salladı. "Yeterince konuşuyorsun Arapça'yı. Türkçen daha iyi ise çok daha iyi. Halife muhafızlarının çoğu Türk'tür zaten. Hepsi gençtir ve iyi savaşırlar. Açık konuştuğum için kızma bana, ama sanırım sen biraz yaşlısın bu iş için."
İshak bir an düşündü ve, "Bir acemi asker için yaşlı olabilirim," diye cevap verdi. "Fakat Bizans İmparatoru'nun ve Gürcistan Kralı'nm muhafız kıtalarında komutanlık yaptım.

Belki askerlerinize yeni bazı taktikler de öğretebilirim." Hazar'dan hiç söz etmiyordu.
Komutan şaşkın bir ifadeyle, "Öyle mi?" dedi. "Belki yararlı olabilirsin. Aslında savaşçıya pek ihtiyacımız yok. Halife, sarayından yılda bir kez çıkar. Halife muhafızlarının görevi, ondan bir şeyler dilemek ya da onu kutsamak için yanma yaklaşmak isteyen halk kitlelerini ondan uzak tutmaktır. Halife çok cömert bir insandır."
İshak basit bir insandan söz eder gibi, "İmparator Manu-el'in muhafız komutanı iken de başıma geldi böyle şeyler," dedi. Ama komutan hiçbir tepki göstermedi, Manuel'i tanımıyor gibiydi. "Halifenin özel muhafız kıtasında kaç asker var?"
"200 ve bu da normal olarak yeterli. Fakat bazen palaları çekip iki yandan kuşatma yapmak zorunda kalıyoruz. O zaman saraydan camiye kadar giden yolda halkı tutmak için sayımız yetmeyebiliyor."
İshak şaşırmış gibi ona baktı ve, "Pala mı?" dedi. "Bu tür görevlerde mızrak kullanmaz mısınız siz?"
"Mızrak yakın mesafelerde işe yaramaz ki."
İshak gülümsedi. "Onları silah olarak kullanmaktan söz etmiyorum ben. Eğer izin verirseniz göstereyim, böylece daha kolay anlatabilirim."
Komutan omuzlarını silkti ve, "Pekala," dedi. "Gel bakalım."
İshak onunla beraber yaklaşık elli askerin eğitim yaptığı büyük bir salona gitti. Askerler bir süre sonra İshak'm verdiği talimata göre iki sıra halinde dizildiler, sırtlarını birbirlerine döndüler ve karşılarında kalabalık halk kitleleri varmış gibi durdular.
İshak, "Şimdi palalarınızı çekmiş gibi durun bakalım, dedi. Askerler onun dediğin yaparken birbirlerinden biraz açıldılar. "Bu şekilde durunca 50 askerle en fazla yaklaşık 24-25 metrelik bir mesafeyi kaplayabiliyorsunuz." ;¦¦•• '¦¦'¦¦• ¦ '*? Komutan, "Bu doğru," dedi. - Çİ'rçsO ıbısv m<,

"İki sıranın iki ucundaki askerleri oldukları yerde bırakın. Diğerleri sıradan ayrılsın ve mızraklarını alsın."
Askerler koşup uçları sivri demir uçlu ve yaklaşık 2,5 metre boyundaki tahta mızraklarını alıp geldiler. İshak, "Güzel," dedi. "Şimdi yapmanızı istediğim şey şu. Sen," derken askerlerden birine işaret etti. "Eski sıranın başındaki arkadaşının yanma git ve ondan 2,5 metre mesafede dur."
Asker onun dediğini yaptı, İshak gitti ve ikinci askerin elindeki mızrağı aldı. "Şimdi kollarınızı ileri doğru uzatm ve avuçlarınız yere dönük olsun." İki asker onun dediğini yapınca İshak mızrağın küt ucunu birinci askerin eline verdi. Sonra ikinci adama gitti ve mızrağın sivri ucunu da onun avucuna verdi. Mızrak şimdi iki askerin arasında bir bariyer oluşturmuştu. Böylece eski sıranın iki ucunda duran iki askerin arasına diğer askerleri aynı şekilde, mızrak boyu mesafelerle dizerek boşluğu tamamen kapadı İshak. Sonra geriye kalan askerlere palalarını çekmelerini söyledi ve iki asker arasında yere paralel bariyer olarak duran her mızrağın arkasına ve ortasına birer palalı asker koydu. Sırada şimdi sadece 14 asker vardı.
"Mızrakların ucundan tutan askerler onları aşağı, yukarı ve kalabalığa doğru tutarak bir duvar oluştururlar. Bu mızrak bariyerlerini geçmeye çalışanlar da karşılarında mızrakların arkasındaki palalı askerleri bulacak ve geri döneceklerdir."
Komutan hemen anladı bu taktiği. "Bu şekilde, her iki sıra için 50 asker yerine sadece 28 asker kullanmış oluyoruz," dedi. "Kuzeyli, bize göstereceğin tek oyun bu olsa bile maaşını hak edeceksin sen. Asker, bu adam sizin yeni taktik hocanız. Rütbesi teğmen olacağı için söylediklerini yapmaktan kaçınmaya kalkmayın sakın."
İshak komutasındaki yeni askerlere baktı ve gülümsedi, sevinç içindeydi, kendine yeni bir yuva bulmuştu. Böylece artık ülkeye dönmekten pek fazla söz etmeyen Davut'a da yakın olacaktı. İshak onu suçlamıyordu, Bağdat'ta iyi bir yaşam vardı. Geçmiş sözleri ve yaşamları unutup bu yeni yaşama başlamak çok kolay olacaktı.

BÖLÜM 24 ı
DOKTOR
Yıllar geçip giderken Davut bin Yusuf un uzman bir doktor, haham, bilim adamı ve bir yabancı dil uzmanı olarak şöhreti Bağdat'taki Yahudi toplumunu aştı ve Müslüman toplumuna da ulaştı. Bağdat'ın güçlü ve zengin aileleri de artık arıyordu onu.

İlk zamanlar sadece sinagog cemaatinden gelen hastalarının sayısı 4 yıl içinde çok artmıştı. Karmaşık Yahudi toplumundaki yaşamı şimdi daha iyi biliyordu, çünkü Sürgün Başı ve çeşitli akademilerin başkanları da hastası olmuştu. Son zamanlarda kendi doktorlarından umdukları şifayı bulamayan Müslüman hastalar da gelmeye başlamıştı Davut'a. Diğer konularda başarılı olamamıştı, ama bir doktor olarak başarılıydı.
Davut bir süre önce Dicle Nehri kıyısında, Bağdat'ın en iyi Yahudi semtinde Sürgün Başı'nm evine yakın bir ev daha satın almıştı. Hana ve sinagoga yakın fazla gösterişli olmayan, ama rahat bir evi daha vardı. Bu evde hasta muayeneleri amacıyla ve ilaç deposu olarak kullandığı büyük odalar bulunuyordu.
İshak gittikten sonra Davut kendini yalnız hissetmiş ve bir süre sonra üç köle satın almıştı. Ayrıca evlerine bakan ve hastalan için ona yardımcı olan hizmetkarları vardı. Eğitimlerini tamamlayan asistanlarının gitmelerini önlemek için bu yola başvurmuştu. Daha önce yanına aldığı asistanlarının çoğu eğitimlerini bile tamamlamadan ondan ayrılıp kendi başlarına çalışmaya başlamışlardı. Hastaların onlara inanması için Davut'un yanında yetiştiklerini söylemeleri yetiyordu.
339
Davut'un yeni asistanları köleydi, ama onlara da daha önceki asistanlarından farklı davranmıyordu. Sadece içlerinde Leyla adlı biri kadındı ve onu cemaatte tanıdığı bir Yahudi'den satın almıştı.
Leyla yaklaşık 30 yaşındaydı ama bazı sorunları vardı. Fakat onu istemediğini söyleyerek satan adam çok zeki olduğunu ve her şeyi çok çabuk öğrendiğini söylemişti Davut'a. Kadın ailenin ebesi olarak çalışmış, beş çocuğun da sağlıklı doğumunu sağlamıştı. Davut bunu duyunca kadını almaya karar verdi, onu kadın hastaları için kullanabilir ve eğitebilirdi.
İshak Davut'la olan bağlantısını sürdürüyor, görevli olmadığı zamanlar gelip onun evinde kalıyordu. Şimdi 47 yaşındaydı ve Halifenin muhafız kıtasının komutanı olmuştu. Onun da kadın ve erkek köleleri vardı.
Davut da 32 yaşma basmıştı, zengindi ve kadm-erkek, onu tanıyan herkes seviyordu. Hastaları onun çok iyi bir doktor olduğunu söylüyor, başka doktora asla gitmiyorlardı. Doktor olarak yaşamından memnundu, ama her şeyden önce bir hahamdı Davut. Musevi Yasalarını elinden geldiğince okuyup inceliyor, özellikle Haham Hillel'in özeti olan, 'Nefret ettiğin şeyleri başkalarına kabul ettirmeye çalışma,' kuralına çok dikkat ediyordu. Eski Yunan tabibi Hipokrat'm ilk kural olarak, 'Önce, zarar verme' dediğini ve bunun da Hil-lel kuralına çok yakın olduğunu öğrenmişti.
Bazen bu inanca Bağdat'ta uyan kişinin sadece kendisi olabileceğini düşünüyordu Davut. Pek çok ruhani ya da laik liderin ve güçlü insanın, pozisyonlarından yararlanarak, insanları inciteceklerini bile düşünmeden her istediklerini yaptıklarını görüyorduk\a(us.ui u>j.io .u.<Y.a:o"»s\(i,,k; ,::_a .:üâ<,:<--.:|:;., .-..". .m-i-j .i-ihsiemJig mnn6İnf>i5İ8B nfivelrnsmfi} inr rrtnn.slrifii8ie.fi ıgîbls fimnsy e:>nö .erir/J .ujşurmuvşiâd r;i> •T ihniA qıÛT{E nebno nfiberasirnErnıs:} elid irrhslmijt^ ;. ¦'.sni fi-ififno m/ıdülesH .tbifilşı/îifiişsd fiVBrnşrlej em'
340
îyJ')?. trd nu/ıo Iû'vbCJ
iiöi. Asmob im :vf?
Bir gün Davut'un sinagog yakınındaki evine bir haberci geldi ve Sürgün Başı Daniel bin Hisdai'nin hemen kendisini görmek istediğini söyledi. Davut hiç beklemeden onu görmeye gitti.
Sürgün Başı hasta ya da yaralı değildi, ama çok endişeli görünüyordu, Davut oraya gittiğinde odasında öfkeli bir ifadeyle dolanıp duruyordu. ,s ii/,
Davut, "Ekselansları, beni istemişsiniz," dedi. "Hastafenkr siniz? Ya da ailede hasta biri mi var?" <•¦•;! ,r ^
Sürgün Başı orta yaşlı, şişman ve orta boylu bir adamdı. Üzerindeki parıltılı kıyafet olmasa kimse onun önemli bir kişi olduğunu anlayamazdı. Unvanını kendi bileğinin hakkıyla değil de miras olarak almış herkes gibi etkili bir görünüşü yoktu, ancak söylendiğine göre soyu İsrail Kralı Davut'a kadar uzanıyordu.
Davut bu adamı yaklaşık 4 yıldır tanıyordu ve görünüşünün yanıltıcı olduğunu öğrenmişti. Bu adam unvanını hak ediyordu, Tevrat ve Talmud'u çok iyi biliyordu. Pek çok din adamı gibi Kutsal Kitaplarda yazılanları sadece ezberlemekle kalmamıştı, o satırlarda yazılı olan yasaları hahamların kendisine getirdiği meselelere mantık çerçevesinde uygulamayı çok iyi biliyordu.
Sürgün Başı miyop gözleriyle onu görünce, "Sana ulaştığıma sevindim," dedi. "Selçuklu Sultanının sarayına gitmiştim. Üzgünüm ama o da senin doktor olarak şöhretini duymuş ve seni görmek istiyor."
Davut Sultanın talebine değil, Sürgün Başının konuşma tarzına şaşırdı. "Sakin olun Ekselans," dedi. "Sultan'a memnuniyetle giderim. Aslında beni aramasından gurur duydum. Neden üzgünsünüz?" ' :>: "••¦¦ • - • "-¦-'¦¦ ¦-¦ A' "Sen iyi bir dost, ben ve ^fcŞfMumü^^ift'ife^K'^i bir doktorsun. Seni kaybedersern'!M!eceğirrt5DaVutd nHbvi]'
341
Davut onun bu sözlerine daha çok şaşırdı. "Yani benim hizmetlerimi başkasıyla paylaşmaz mı demek istiyorsunuz?"
Muhatabı bir an düşündü ve, "Sadece bu olsaydı hiç en-dişelenmezdim," diye konuştu. "Ama o senin en son aldığı karısını, yeni Sultanı tedavi etmeni istiyor, hareme gireceksin yani."

Davut'un benzi attı. Hiçbir erkek bir başkasının haremine giremezdi, özellikle de bir Sultanın. Duyduğuna göre hareme giren erkek, Hükümdarın karılan ve cariyelerini koruyan harem ağaları tarafından hemen öldürülürdü. Hareme doktor bile sokmazlardı ve bu yüzden pek çok Müslüman kadın tedavi göremediği için ölmüştü.
Yahudi kadınlarında böyle bir sorun yoktu. Birçok Yahudi kadm hastası vardı ve pek çoğuna doğumu Leyla yaptırmasına rağmen zor bazı vakalarda o da doğuma müdahale etmişti. Ama Müslüman kadınlarına bakamıyordu.
Davut, "Acil bir durum var mı acaba?" diye sordu.
Sürgün Başı, "Sultan bana fazla açıklama yapmadı," diye cevap verdi. Sadece Yahudi ve benim sorumluluğumda olduğun için senden ne istediğini söyledi bana. Onu tedavi ettikten sonra yaşayıp yaşamayacağından bile emin değilim Davut. Üzgünüm ama oraya gidersen sağ olarak geri dönmeye-bilirin. Ama bu talebi reddedersen sadece senin değil Bağdat'taki tüm Yahudilerin başı derde girecektir. Ama hızlı dav-ranırsan şehirden kaçabilirsin. Kaçarsan bütün Yahudiler sorumlu tutulamaz bundan."
Davut o anda İshak'ın yanında bulunmasını isterdi. İs-hak bu durumda ne yapılacağını mutlaka bilirdi. Bir süre düşündükten sonra bu kez kaçmamaya karar verdi. Saman-dar'da, Halep'te ve Amadiyah'ta hayatını kurtarmak için hep kaçmıştı. Ve her seferinde de kaçmasını İshak istemişti. Ama o zaman kendini bir savaşçı olarak görüyor ve Hazar halkını kurtarmak için yaşaması gerektiğine inanıyordu. Ama artık yıllardan beri Hazar'ı kurtarmak gibi bir düşüncesi kalma-

mıştı. Tanrı ona başka bir yol göstermişti ve eğer O isterse Davut'un yolunu tekrar değiştirirdi.
Hayatı tekrar tehlikedeydi, ama bu kez bir şifa dağıtıcı, bir doktordu o. Doktor olduğu için ölmesi mantık dışı bir şey olurdu. Ondan bir, Müslüman Sultanı tedavi etmesini isteyeceklerdi, ama böyle bir kadını görmek ya da ona dokunmak ölüm anlamına geliyordu. Onu belki de önce hadım ederek hareme alır ve sonra da Sultan'ı tedavi etmesini isterlerdi.
O anda, Constantinople'da Solomon'un yanında çalışıp tıp eğitimi almasaydım keşke, diye düşündü. Ama böyle düşündüğü için hemen pişmanlık duydu. 4 yıldır bir şifa dağıtıcı olarak huzur bulmuştu. Artık bir savaşçı ya da Mesih değildi, Tevrat ve Talmud'la beraber tıp kitapları da okuyor, tıp bilgisini ilerletiyordu. İspanya'da Haham Maimon'la yaşadığı günlerden sonra hayatının en mutlu günlerini yaşıyordu. Constantinople ve Solomon'u düşünürken aklına bir fikir geldi. İlk zamanlar Solomon'un izniyle, o bir hastayı muayene ederken Davut bir perde arkasından, onları görmeden dinler, neler yaptığını öğrenirdi. Atma atladı ve evine doğru giderken bunu düşündü hep, Leyla da merak içinde efendisini bekliyordu.
Leyla Davut'un Dicle'ye bakan konforlu evinde, kendi basit odasında dinleniyordu. Genç kadın bir köle olmasına rağmen burada çok rahat yaşıyordu, mutluydu. Ateş Tapmağı'na ne zaman gitse, kendisine Musevi dinini kabul ettiremediği için satan eski sahibinden kurtardığı ve Davut gibi iyi bir insanın kendisini satın almasını sağladığı için Büyük İyi Ruh Ohrmazd'a minnettarlığını sunuyordu.
Leyla 29 yaşındaydı ve eğer Davut onu satın almasaydı büyük olasılıkla şimdi bir evin mutfağında bulaşık yıkıyor

olacaktı. Daha da kötüsü, bir Zerdüşt olduğu için kimse ona hoşgörü göstermeyecek ve büyük olasılıkla sokaklara düşecek ve ölecekti. Köle sahipleri genellikle kölelerinin kendi dinlerini kabul etmelerini isterlerdi.
Davut ise kimsenin dinine karışmayan bir insandı. Musevi dinini kabul edenlerin sonunda özgürlüğe kavuşacağını söyleniyordu, ama Leyla buna rağmen kendi dinini değiştirmek istemiyordu. Bunu yaparsa Yazd kasabasından Bağdat'a köle olarak getirilen annesi onu asla affetmezdi, çünkü babası, dedesi ve dedesinin babası da oradaki Ateş Tapmağı'nda Magus'luk yapmışlardı.
Genç kadın cilalı gümüş aynayı aldı ve uzun siyah saçlarına, soluk yüzüne ve makyaj sayesinde daha da iri görünen siyah gözlerine baktı. Davut'un onun için satın aldığı yeni, kubbe gibi, kırmızı renkli ve kenarlarında yeşil taşlar olan yeni takkeyi giydi başına. Pahalı ve son moda bir şapkaydı bu. Aynada yüzüne tekrar baktı ve gülümsedi, kendisi gibi süslenen köle sayısının pek fazla olmadığını biliyordu. Efendisi ona bu hediyeyi verirken bunu hak ettiğini, çünkü onun sayesinde para kazandığını söylemişti. Leyla, Davut'un kendisine verdiği bilgi ve talimatlar sayesinde çok iyi bir ebe olmuştu. Genç kadm çok çabuk öğreniyordu ve Davut ona doğumlar, hastalıklar ve yaralanmalar konusunda çok şey öğretmişti. Pek çok Arap, Türk, İranlı ve Yahudi kadını Leyla'yı istiyordu. Genç kadm Arapça ve Farsça konuşabiliyordu.
Hiç kuşkusuz öğrendiklerini efendisi Davut'a borçluydu, fazla bir şey istemiyor ve özgür kalmayı hiç düşünmüyordu Leyla. Aynada gördüğü kadarıyla kendini güzel buluyor ve pazara gitse birçok erkeğin dikkatini çekeceğini biliyor, ama asla gitmiyordu. Onun ilgisini çeken bir tek erkek vardı ve onu da her gün görüyordu Leyla. O da onu bir kadın -hatta beraber yatabileceği bir köle olarak bile görebilse ne iyi olacaktı. Fakat Davut'un onu başka nedenlerle seçtiğini biliyordu. '- FiLm^ i d bi dAüÂ Ad

niv
ş çğ

y ud rbmiş fdAüıarÂa Auyud

•mroyhâ
Davut eve geldiğinde telaş içindeydi. Durumu Leyla'ya anlattı ve ne yapacağını açıkladı ona. Genç kadm onu hemen anlayarak hazırlık yapmaya başladı. Kısa sürede hazırlandılar ve ikisi beraber Sultan'm sarayına doğru yola çıktılar. Saraya vardıklarında muhafızlar Davut'u Sultan'm huzuruna çıkarırken Leyla bir koridorda onu bekledi.
Davut daha önce bu saraya hiç gelmediği için gördüğü zenginlik karşısında şaşkına döndü. Halılar, kilimler, seramikler muhteşemdi. Sultan Aslan Şah böyle güzellikleri sevdiğine göre doğudaki Selçuklulardan farklı olmalıydı.
Sultanın huzuruna çıkarken tedirgin ve sinirliydi ama korkmuyordu. Tanrı'nm onu bu yaşta almayacağına inanıyordu. Amadiyah'ta işlediği günahı affettirmek için şimdi insanları tedavi ediyordu ve Hazar da henüz özgürlüğüne kavuşmamıştı.
Sultanın önünde eğilerek, "Majesteleri emriniz üzerine geldim," dedi, ama yere kapanıp Müslümanlar gibi secdeye varmadı onun önünde. Sultanın yanında uzun boylu, zengin giyimli bir adam duruyordu.
Sultan ve yanındaki adam bir süre onu süzdüler ve sonra Sultan, "Doktor, sarayıma hoş geldin," dedi. "Doktorluğunun methini hem Yahudiler'den ve hem de Müslümanlardan duyduk. Buraya kendi arzunla gelmen de güçlü bir karaktere sahip olduğunu gösteriyor. Başkası olsaydı kaçardı."
Davut onu dinledikten sonra başını salladı ve bir şey söylemedi.
Sultan, "Sonuçları üzücü olacak olsa bile senden bir şey istemek zorundayım," deyince merak içinde dinledi onu. "Yahudi ve Müslüman, Bağdat halkına büyük hizmetler verdin..." Sultan biraz durdu ve sonra devam etti.
"Haremime yeni giren karımın beni rahatsız eden bir hastalığı var. Ben ne zaman kendisini görmek istesem hasta-
345
lanıyor ve annem bile doğruluyor bunu. Bu hastalığın tedavi edilmesini istiyorum. Canımı sıkıyor bu!"
Davut onun gerçekten sinirli olduğunu görüyordu ve ne yapabileceğini bilemeden güçlükle yutkundu.

Aslan Şah ağır bir tonla, "Haremime giren erkeğin öldürülmesi bir gelenektir," diye devam etti. "Fakat sen bunu benim emrimle yapacağın için bu yasa sana uygulanmayacak. Ama yine de Ayşe'yi gördükten sonra Bağdat'ta kalamazsın Doktor."
Davut derin bin nefes aldı, en azından hayatı ve erkeklik organı tehlikede olmayacaktı. Sadece Bağdat'tan ayrılmak zorunda kalacaktı. Bu ceza korktuğu kadar ağır değildi elbette, ama yine de Bağdat'ta kalmayı yeğlerdi. Böylece Davut planını uygulamaya koydu.
"Majesteleri," dedi. "Hastamın kim olacağı ve bunun nasıl bir sonuç getireceği bana söylendi."
Sultan, "Buna rağmen sarayıma geldin ve bu da beni mutlu etti," diyerek kesti onun sözünü. "Karımı tedavi etmen için zorlayamam seni, ama bunu başarırsan Bağdat'tan çok zengin bir adam olarak ayrılacaksın."
"Benim bir planım var Majesteleri, karınızı tedavi edebilir ve yine de Bağdat'ta kalabilirim, elbette planımı uygulamama izin verirseniz -açıklayabilir miyim bu planımı?"
Sultan, "Elbette," dedi. "Ben seni Bağdat'tan kovmak istemem zaten, bir çıkar yolu varsa deneyelim. Ama sen eğer hareme girişinin bir sır olarak kalabileceğini sanıyorsan yanılıyorsun, bu riski göze alamam."
Davut, "Bunun bir sır olarak kalmasına hiç gerek yok," dedi. "Aslında bu yöntem başarılı olursa diğer haremlerde doktor göremediği için ölüme mahkum olan diğer hasta kadınları da tedavi edebileceğim." Sultan onun, hareme girişini başkalarına da söyleme niyetinde olduğunu duyunca kaşlarını çatı. Delirmiş miydi bu adam?
346
Davut onun sert bakışlarına aldırmadı ve, "Söyleyin bana Majesteleri," diye devam etti. "Eğer karınızı görmeden, ona dokunmadan derdinin ne olduğunu sorup öğrenebilir-sem harem yasasını çiğnemiş olur muyum?"
Sultan onun bu sorusunu bir süre düşündü ve sonra, "Bunun bir sorun olacağını sanmam," diye cevap verdi. "Ama onunla konuşamayacaksın da!" Sultan bunu söylerken yanındaki adama baktı ve o da başını salladı.
Davut tuniğinin altından şeffaf olmayan bir kumaştan yapılmış bir torba çıkardı ve başını salladı. "Anlıyorum Sultanım. Planım şu," diyerek kumaşı Sultana uzattı ve devam etti, "Bu ipek torbayı başıma geçireceğim, bunun sadece ağız kısmı açık. Bunu başıma geçirince hiçbir şey göremeyeceğim. Dışarıda bekleyen bir kadın kölem var, o da hareme benimle beraber girecek. Hasta Sultam d görecek, gerekirse ona dokunacak ve bulgularını bana söyleyecek. Aynı zamanda hastaya sorular soracak ve cevapları ben de duyacağım. Cevapları köleme söyleyeceğim ve o da bunları Sultana ya da onun yanındaki birine tekrarlayacak. Böylece ben hasta Sultanı görmeyecek, onunla konuşmayacak ve ona dokunmayacağım. Vereceğim ilaç da benim eğitimli kölem tarafından hastaya verilecek ya da uygulanacak."

Sultan onu kaşlarını kaldırarak merakla dinledi. Elindeki torbanın kumaşını inceledi ve torbayı kendi başına takarak denedi. Sonra çıkarıp güldü ve onu uzun boylu adama uzattı, o da başına geçirip denedi torbayı. Davut Sultanın güldüğünü görünce rahatladı, cevabını almıştı.
Sultan, "Tamam, basit iş bu," dedi. "Bağdat'ta kalmana izin vereceğim. Ama bu şekilde muayene ile tedavi mümkün olur mu?"
Davut, "Bunu garanti edemem Ekselans," dedi. "Ama hastalarımı normal yoldan tedavi ettiğim kadar bir sonuç alırım sanıyorum."
347
Sultan yanındaki uzun boylu sessiz adama döndü ve, "Pekala, yapalım bunu!" diye emretti. "Bu adam Baş Harem Ağası Mustafa. O da seninle gelecek ve eğer torbayı başından çıkarırsan seni öldürecek." Uzun boylu adam başını salladı ve sırıttı.
Sultan, "Hastan benim yeni karım Ayşe," dedi. "Onu henüz alamadım, çünkü ne zaman yanma gitmeye kalksam hastalandı. Onu hastalandığı zaman gören Valide Sultan -annem-ve diğer kadınlar, bu hastalığın onu çok rahatsız ettiğini ve güzelliğini bozduğunu söylediler ve ona yaklaşmamamı tavsiye ettiler. Ben çekilince iyileşiyor, nasıl hastalık bu? Boşamak istemiyorum onu, çünkü babası bir Emir ve onun desteğine ihtiyacım var. Bu hastalık mutlaka tedavi edilmeli."
Davut Sultanın hastalıkla ilgili tüm söylediklerini dikkatle dinledi. Böyle bir hastalığın tedavisi kolay olmayacaktı. Aralıklarla gelen ve sonra da kendiliğinden geçen bir hastalık nasıl tedavi edilebilirdi ki? Ama yine de denemek zorundaydı. Sultan sadece başarılı olmaktan söz ediyordu. Fakat başarılı olamazsa ne olacaktı? O zaman da böyle cömert davranacak mıydı ona acaba? "•"""¦""
¦ ; •cti}imoÂ fijftiirıo v:fe>SY3
d b İ iğV .rar;
un.o rmHuc1
Koridorda bekleyen Leyla Dâvüt'ûft rj^arlsıhinldendine bağlı olduğunu biliyordu. Genç kadın huzursuzdu, ama ona yardım etmek için elinden geleni yapacaktı. Davut başarılı olmalıydı, çünkü yine eski kölelik yaşamına dönmek istemiyordu Leyla. Fakat bir şey daha vardı. Davut'a karşı duyduğu hisler bir köle kadın için doğal olabilirdi, ama karşı tarafında da aynı duyguları beslediğini sanıyordu ki bu doğal olamazdı. O bir köleydi, ama Davut ona karşı çok nazik ve hatta bazen sevecen davranıyordu. Ama yine de Leyla'ya yaklaşmamış, onu yatağına almak istememiştik uıovıaas rnn
348
Sultanın kölesini takip ederek uzun koridorlardan geçti Leyla ve bir süre sonra Mutluluk Kapısı'na, yani haremin ka-asına geldiler. Davut yanında bir adamla, bir odada onu ekliyordu. Leyla onların önünde yere kapanarak selam ver-li ve Davut onu yerden kaldırıp yanındaki adamın Baş Harem Ağası olduğunu söyledi, plan kabul edilmişti ve hareme giriyorlardı.
Haremin kapısında, başlarındaki türbanlarla daha uzun görünen iki harem ağası ellerinde palalarla nöbetteydiler. Baş Harem Ağasını selamladılar. Leyla harem ağalarının kimler olduğunu biliyordu, haremde hizmet etmek için hadım edilmiş erkeklerdi bunlar.
Davut daha önce Leyla'ya ne yapması gerektiğini söylemişti; hasta kadını inceleyecek, hastalık belirtilerinin ne olduğunu soracak ve görüp hissettiklerini Davut'a aktaracaktı. Eğer o anda hastalık belirtisi yoksa, Sultan Ayşe'ye, kocasının ziyaretleri zamanında ortaya çıkan belirtileri soracaktı. Davut, Leyla'ya, hastaya soracağı soruları da söyleyecekti.
Davut ve Leyla orada beklerken Baş Harem Ağası içeri girdi ve neler yapılacağı konusunda bilgi verdi haremdekile-^ re. Sultan da önce onlarla beraber hareme gelmek istemiş; ama Baş Harem Ağası Mustafa ile konuştuktan sonra vazgeçmişti bundan, hem kendisi ve hem de Ayşe için can sıkıcı olabilirdi bu.
Mustafa geri gelip hareme girmek için herkesin hazır olduğunu söyleyince Davut ipek torbayı başına geçirdi. Leyla onu elinden tuttu ve bir kör gibi yürümesine yardımcı oldu.
Kapıya vardıklarında nöbetçiler kapıları açtılar onlara. Hareme girerlerken Leyla'nın kalbi yerinden fırlayacakmış gibi çarpıyordu. Zorla yutkundu ve Davut'un elini sıkıca tutarak harem ağasının peşinden yürüdü.
Kapılar arkalarından kapanınca Mustafa bir an durup Leyla'ya baktı ve, "Burada kadınların korkmasına gerek yok," dedi. Onun korktuğunu anlamış, gülümsüyordu. "Şimdi efendimin söylediği gibi sizi Ayşe'ye götüreceğim."
349
Girdikleri yer bir barakaya benziyordu ve harem ağalarının yeriydi, ama Baş Harem Ağası'nm özel dairesi vardı haremde. Daha sonra açık bir avludan geçtiler. Haremin zenginliğini gören Ayşe'nin gözleri büyüdü, ama yanlış bir şey söyleme korkusuyla ağzını açmadı.
Daha sonra girdikleri oda büyüktü ve kenarlarda geniş divanlar vardı. İçerdeki kadınlardan bazıları divanlara uzanmış istirahat ediyor, bazıları küçük gruplar halinde ayakta konuşuyorlardı. Onlar içeri girince hepsi dönüp merakla Leyla'ya ve başında torba olan adama baktılar.

Leyla gözlerini açmış etrafındaki güzellikleri iç çekerek seyrediyordu. Davut'un gözlerinin kapalı olmasına seviniyordu, çünkü içerdeki kadınların hepsi de çok güzeldi ve Davut bundan sonra alacağı kölelerin böyle güzel olmasını isteyebilir ya da onları kendisiyle *kıyaslayabilirdi. Kadınların üstündeki süslü kıyafetleri ve mücevherleri daha önce hiç görmemişti.
Mustafa gülerek Leyla'ya, "Sizin neden geldiğinizi biliyorlar," dedi. "Burada sır saklamak zordur, aldırma sen onlara. Bunlar sadece Sultan'm çağırmasmı bekleyen köle kızlar, odalıklar. Ayşe ise bir Sultan, onun karısı. O bir Emir kızı, önemli bir kadın."
Oradan mermer zeminli ve duvarlı bir odaya geçtiler. Tavanda küçük daire şeklinde delikler vardı. Davut birden durdu ve Leyla'yı kendine çekti. "Akan su sesi mi duyuyorum?"
Mustafa güldü ve, "İnsanın gözleri kapalıyken kulakları hassaslaşır," dedi. "Şimdi kadınlar hamamının içindesiniz. Şu anda kadın yok burada. Sizin gözleriniz kapalı, ama Sultan yine de tüm kadınlarının giyinik olmalarını istedi."
Biraz daha ilerledikten sonra bir yerde kadınların gülüşlerini ve bebek ağlamaları duydular. Davut Sultanın kaç kadını olduğunu merak etmişti, ama soramıyordu bunu elbet. Sultan da onlarla gelecek diye korkmuştu önce, onun da orada bulunması Ayşe'nin vereceği cevapları olumsuz etkileyebilirdi, ama gelmeyeceğini öğrenince sevindi.
350
i
Sonunda Ayşe'nin odasına geldiler. Leyla Davut'u bir divanın önüne götürdü ve oturmasını söyledi. Sonra onun kulağına eğildi ve, "Odada Ayşe ve bir başka kadın var," diye fısıldadı. "Odanın girişinde iki tane de iriyan harem ağası duruyor. Şimdi ne yapacağım ben?"
Davut sesinden onun endişeli olduğunu anladı ve, "İki kadına da sor bakalım hastalık konusunda ne biliyorlar," dedi ve derin bir nefes aldı. Bu yöntemin işe yarayacağına inanıyordu. Ne de olsa eğitiminin temelinde, Solomon'un hastalarla konuşmasını bir perde arkasından dinlemek vardı. Şimdi de farklı bir şey yapmıyordu -sadece bu kez hastayı muayene eden kişi bir doktor değil de onun gözü, kulağı ve ağzı görevini yapan bir kadındı. Ama bu kadından- Leyla'dan çok şey bekliyordu.
Leyla onun kendisine daha önce verdiği talimatları hatırladı. Dudaklarını kıstı ve endişeden kurtulmaya çalıştı. Önce Ayşe'ye baktı, o da endişeli görünüyordu. "Hastalığınızı anlatın bana," dedi.
Ayşe ağlamaya başladı. "Oh, korkunç bir şey bu! Sultan bana çok kızıyor olmalı, ama ne yapacağımı bilemiyorum! Onun geldiğini duyunca hazırlanıyorum, ama birden kaşınmaya başlıyorum -yüzümü ve göğüslerimi kaşıyorum." Durdu ve Davut'a baktı, ama onun başının kapalı olduğunu görünce derin bir nefes aldı ve yine başladı anlatmaya. "Sonra kaşıdığım yerler kızarıyor, kabanyor ve sonra her yerimde kabarmalar oluyor."
Ayşe tekrar ağlamaya başladı ve Leyla bu kez diğer kadına döndü. "Siz bu konuda ne söyleyebilirsiniz bize?"
Yüzünde peçe olan kadın, "Anlattığı gibi işte," dedi. "Üç kez gördüm bunların olduğunu ve sonunda Sultana anlatmak zorunda kaldım, gelmemesini söyledim ona. Ben haremin Baş Kadınıyım. Sultanın karılarını ilk gecelerine ben hazırladım, ama şimdiye kadar böyle bir şey hiç görmedim."
Davut onları dinledi ve başını salladı. Belirtileri anlamıştı ve kaşıntıyı azaltacak bir ilaç verebilirdi hastaya. Ama bunun
351
sorunu çözmeyeceğini biliyordu. Asıl mesele kaşıntıyı ve kurdeşeni engellemekti. Solomon bile böyle bir hastalıkla karşılaşmamıştı. Davut sessizce düşünmeye başladı, Mustafa ve oda-: daki üç kadının kendisine baktıklarını biliyor, bunu hissediyordu. Başında bir torba olmasına rağmen haremin ve içindeki kadınların kokulan burnuna geliyor ve onu etkiliyordu.
Leyla'ya doğru eğildi ve, "Sor bakalım bu sorunlar Sul-tan'm gelmediği zamanlarda da oluyor mu?" diye fısıldadı.
Leyla soruyu hastaya tekrarlayınca Ayşe başını iki yana salladı. Leyla hayır cevabını Davut'a tekrarladı.
"Ona bu sorunu yaşadıktan ne kadar zaman sonra normale döndüğünü sor."
Leyla soruyu tekrarlayınca Ayşe bir süre düşündü ve
sonra, "Süre her zaman aynı olmuyor," diye cevap verdi. "İlk
seferinde sabaha kadar ağladım, ve kabarıklıklar geçmedi.
Korkunçtu, kaşınmaktan derimi yırtacaktım neredeyse."
; Leyla bu kez kendiliğinden,"Ya diğer iki sefer?" diye sordu?
Ayşe, "Kabarıklar daha çabuk geçti."
eti Davut, "Sor bakalım ikinci ve üçüncü seferde birinciden farklı bir şey yapmış mı?" diye fısıldadı.
Ayşe bu soruya, "Hatırlamıyorum," diye cevap verdi. "Canım çok sıkılıyordu."
O sırada peçeli kadın söze karıştı ve, "Ben farklı bir şey hatırlıyorum," dedi. "Ayşe birinci seferde yıkanmadan yattı, diğerlerinde yıkandı ve öyle yattı yatağına."

Davut, bunun bir anlamı olabilir diye düşündü. "Sor bakalım, Sultan geleceği zaman yüzüne ve göğüslerine bir şeyler sürüyor muydu?"
Cevap çabuk geldi, evet, Sultan geleceği zaman Ayşe güzelliğini ve çekiciliğini artıran kokular sürüyordu. Sultanın yatağına aldığı tüm kadınlar kullanırdı bunları. Davut bunu duyunca çözüme yaklaştığını anladı.
Davut heyecanlandı ve sesini alçaltmadan, "Sor sakalım kullandığı o kokular neymiş?" diye sorunca Ayşe bunu duy-
352
du ve, "Cennet Yağı kullanıyordum," diye cevap verdi. "Çok hoş bir koku, erkeği heyecanlandırıp uyarıyormuş!" Bunu söylerken kızardı, ama Davut bunu görmedi elbet.
Davut, "Tamam işte!" dedi. "Buraya biraz getirin bakalım bu kokudan!"
Peçeli kadın hemen kalkıp giderken Davut onun ayak seslerini duydu. Kadın dönene kadar odada derin bir sessizlik oldu. Davut Leyla'ya doğru eğildi ve, "Hastalığın nedeni bu yağ olabilir," diye fısıldadı. "Ondan biraz al ve Ayşe'nin yüzünün bir tarafına biraz sür bakalım."
Leyla peçeli kadının elindeki kavanozu aldı, ama Da-vut'un söylediği onu pek ikna etmemiş gibiydi. Bu yağı pek çok kadm kullanıyordu. Davut bu işte başarılı olamazsa ne yapacaklardı?
Fakat düşünmeyi bıraktı, kavanozun kapağını açtı ve iki parmağına aldığı yağı Ayşe'nin sağ yanağına sürdü, sonra kavanozu kapayıp kadına verdi. Parmaklarını dikkatle sildi, yağ gerçekten tehlikeli de olabilirdi.
Davut'a, "Sürdüm," dedi ve tekrar onun yanma oturdu.
Sessizce bekliyor ve içlerinden, kaşınma nedeninin bu yağ olması için Tanrı'ya dua ediyorlardı. Birkaç dakika sonra Davut sinirlenmeye başladı, neler olduğunu görmek istiyordu, ama buna imkan yoktu. Leyla sırayla Ayşe'ye, Davut'a ve Mustafa'ya bakıyor ve sinirli hareketlerle saçlarını çekiştirip duruyordu. Baş Harem Ağası da sabırsızlanmaya başlamıştı. O anda Ayşe'nin, "Ah!" dediğini duydular. Leyla hemen ayağa fırlayıp onun yanma gitti ve yanağına baktı.
Aşye, "İşte, kaşıntı yine başladı!" dedi. "Evet, hissediyorum, yine kaşınma başladı."
Leyla heyecanla zıpladı ve, "Sağ yanağı kızarıyor!" diye bağırdı. "Evet, kızartılar başladı, görebiliyorum Davut!" Davut bunu göremiyordu, ama yine de çözümü bulduğu için sevinç içindeydi.
353
BÖLÜM 25 ESKİ BÎR DOST
Aslan Şah'm haremine girmek Davut'un yaşamında büyük bir değişikliğe neden oldu. O ve Leyla saraydan altın ve mücevherlerle ayrıldılar, ama değişiklik bu kadarla kalmadı. Harem'de Leyla ile bir arada bulunmak ve ondan yardım almak Davut'u etkilemiş, ona sadece bir yardımcı olarak bakmaktan vazgeçmiş, bir kadın olarak görmeye başlamıştı.
Musevi Yasalarına göre bir köle ile yatmak yasak değildi, ama pek uygun görülmezdi. Fakat cariyeliğin kabul edildiği bir Müslüman şehrinde yaşayan Yahudiler bu uygunsuzluğu da görmezden geliyorlardı. Kimse konuşmazdı bu konuda. Davut da hareme gidinceye kadar bir köleyi yatağına almayı uygun görmemiş, Haham Hillel'in dediği gibi, kendisine itiraz edemeyecek olan bir kadınla yatmanın doğru olmayacağını düşünmüştü hep.
Davut ve Leyla eve döndüklerinde çok neşeliydiler. Davut hastalığın nedenini buldukları için çok seviniyordu ve yardımcısına, "Çok iyi bir iş çıkardın Leyla," dedi.
Leyla, "Teşekkür ederim efendim," diye cevap verdi. "Ama mucizeyi yaratan sizdiniz. Kaşıntı nedeninin Cennet Yağı olabileceğini nasıl bildiniz? Başka biri olsaydı bunu asla akıl edemezdi."
"Bilmiyordum. Sadece mantığımı kullandım, Talmud, Yunanca çalışmalarımı ve Aristo konusunda okuduklarımı düşündüm ve uyguladım, hepsi bu işte."
Leyla hâlâ onun bir mucize yarattığını düşünüyordu. Ama hiç düşünmediği bir şey yaptı, birden kendini onun kollarına attı ve dudaklarından öpmeye başladı Davut'u, vücudunu bütün gücüyle onun vücuduna bastırıyordu.
354
Davut önce hafifçe sendeledi, ama kendini çabuk toparladı. Genç kadının dudakları biraz gevşeyince Davut nefes almak için ağzını açtı, ama Leyla bu kez dilini ohun ağzına soktu.
Davut onu itip kendinden uzaklaştırmayı düşündü, ama Leyla'nın kendisine sıkıca sarıldığını görünce, onun ne isteğini anladı, kadın sevişmek istiyordu. O da kendini bu genç ve çekici kadının arzusuna terk etti ve onu iyice kendine çekerek öpmeye başladı. Genç kadın başını biraz geri çekti ve arzulu gözlerle onun gözlerine baktı. Sonunda Leyla'nın uzun zamandan beri istediği olmuş, Davut'a âşık olduğunu anlatabilmişti ona.
:2e
Davut'un Ayşe'yi tedavi etmesi olayı önce gizli tutuldu ve onun şöhretine pek bir şey ilave etmedi. Fakat onun tıp alanındaki bu başarısı önce haremdeki kadınlar, sonra da Ayşe'nin babası tarafından öğrenildikten sonra kısa zamanda duyuldu ve sonunda Sultan da Davut'un başka harem kadınlarını da tedavi etmesine izin verdi.

Sultan Davut'un bu başarısının ödülü olarak Musevi semtinde, Davut'un sinagogu yakınlarında bir hastane yaptırmaya karar verdi, burada başka doktorlara, hemşirelere ve ebelere eğitim verilecekti. Bu hastanede Yahudi olsun olmasın, Bağdat'ın fakir insanları ve şehirden geçerken hasta olanlar tedavi edilecekti.
Hastane binaları birkaç ay içinde inşa edilip tamamlandı ve bir süre sonra 60 doktor çalışmaya başladı burada, Davut çoğuna eğitim veriyordu. Leyla da uzun süreli yatan hastaların bulunduğu bir başka binada ebelerin eğitimleriyle meşguldü. Hastanenin tedavi ve eğitim giderleri Sultan tarafından karşılanıyordu.
355
Bağdat'tan geçen tüccarlar ve gezginler hastanenin şöhretini duyuyor ve tedavi gerektiren bir durumları varsa hemen geliyorlardı. Davut hastaneye yeni bir kayıt sistemi getirmişti, bir hastaya hangi doktorun baktığı ve hastanın ne tedavisi gördüğü hemen anlaşılıyordu. Davut bu kayıtları her gün inceliyor ve salgın bir hastalık durumu olup olmadığını araştırıyordu.

1168 yılı sonbaharında bir gün kayıtlarda Davut bin Maimon adını gördü, ama kendi adı gibi bunun da çok kullanılan bir Yahudi adı olduğunu düşünüp üzerinde durmadı önce. Hastayı görmeye gittiğinde gözlerine inanamadı, yaklaşık 20 yıl önce 9 yaşında bıraktığı bir çocuğa çok benziyordu bu genç adam. Bağdat'a gelen birçok yolcu gibi o da dizanteri olmuştu ve tedavi görüyordu.
Genç adam ona baktı, ama tanıyamadı ve Davut ona, "Moses (Musa) adında bir ağabeyin var mı?" diye sordu.
Genç adam gülümsedi ve, "Demek adını burada da biliyorsunuz ha!" dedi. "Evet, Moses bin Maimon benim ağabe-yimdir. Onun 'Lamba'nm Kitabı' adlı kitabını duydunuz mu? Akademilerde ve sinagoglarda konuşuluyor mu bu?"
Davut Moses'm bir kitap yazmış olmasına şaşırmamıştı. Onun yanına gitti ve, "Beni tanıdın mı Davut?" diye sordu. "Ben bir zamanlar babanın Cordoba'daki evinde kalmış olan diğer Davut'um. Hazarh Davut!"
Genç adam onun yüzüne dikkatle baktı ve birden şaşırarak, "Evet, tanıdım seni Davut!" dedi. "Peki ama burada ne arıyorsun sen? Senin bir gün kral olacağını söylüyorlardı."
Davut, "Bir zamanlar öyleydim," diyerek gülümsedi. "Ama artık krallığım kalmadı. Şimdi doktorum ve bu hastanenin başkanıyım."
"Moses da öyle, o da doktor yani, ama o Kutsal Kitaplarla uğraşıyor, okuyor yazıyor. Bazıları ona Maimonides diyorlar."
"Burada Bağdat'ta mı o da? Çok isterdim onu görmeyi."
356
"Hayır, Mısır'da, başkent Fustat'ta. Ben de orada yaşıyorum."
"O halde evinden çok uzaktasın." «
"Evet, ben de babam gibi mücevher ticareti yapıyorum, buraya da mücevher satmak için geldim. Yakında Fustat'a döneceğim. Moses seni gördüğümü öğrenince çok sevinecektir."
Davut hasta adaşını hastaneden taburcu olana kadar her gün ziyaret etti. Genç adamın anlattığına göre Maimon ailesi İspanya'dan Fez'e, oradan Kudüs'e ve daha sonra da Mısır'a, Fustat'a gitmişti. Davut da ona Hazar krallığının düşüşünü, Gürcistan ve Constantinople'a gidişini ve sonra da Bağdat'a gelişini anlattı. Davut bin Maimon'un anlattığına göre Hindistan'la ticaretleri gelişmişti ve Yahudi toplumu şimdi Qu-ilon denen bir yerde büyüyüp zenginleşiyordu. Maimon da gelecek yıl oraya gitmeyi planlıyordu.
Davut eski arkadaşının yazdığı 'Lamba'mn Kitabı'nı merak ediyordu ve Maimon ona, Gaon Jacob akademisinin başı olan Haham Samuel bin Eli'ye bu kitaptan bir tane verdiğini söyledi. Davut ondan sonra her gün akademiye giderek kitaptan birkaç sayfa okumaya başladı. Kitap Mishna yorumlarından oluşuyordu, ama bunlar Davut'un daha önce okuduğu yorumlardan farklıydı.
Moses bin Maimon eski Musevi yasalarını klasik Yunan orijinli mantık ve bilim yöntemleri kullanarak açıklamaya çalışmıştı. Davut çocukluk arkadaşının da Cordoba'daki evde kendisiyle aynı şeylerin etkisinde kaldığını anlıyordu, ama aldıkları eğitim her ikisinin de çok işine yaramıştı.
Davut kitabı bitiremedi, çünkü onun her gün akademiye gelerek bu kitabı okuduğunu gören biri de kitapla çok ilgilenmişti. O kişi, Moses bin Maimon'un yorumlarından pek hoşlanmamış olmalı ki Davut'a kitabı bir daha göstermedi.
357
Davut bin Maimon'la görüşen Davut, Tanrı'nm kendisine geçmişinden birini gönderdiğini düşünüyordu. Bunun bir nedeni olmalıydı ve bu nedeni öğrenmek için sabırla beklemeye başladı. Davut adaşına sadece Amadiyah'ta yaşadıklarını anlatmamıştı. Davut el-Roy'un hayaletini bir türlü kafasından atamıyordu, çünkü aradan 8 yıl geçmiş olmasına rağmen öldürülen Mesih hikayesi Bağdat'ta arada sırada olsa da hâlâ bazı yerlerde anlatılıyordu.
Davut el-Roy'un ölümü bazı Yahudiler tarafından hâlâ büyük bir trajedi olarak kabul ediliyor, unutulamıyordu. Ama Mesih hikayesine inanmayanlar, onunla dalga geçenler de vardı. Bazı hikayelerde Davut el-Roy ve Menachem birbirine karıştırılıyordu. Bazıları da Mesih'in, kayınpederinin ihanetine uğrayarak öldürüldüğünü söylüyorlardı.

Aynı hafta bir İspanya'dan bir başka tüccar geldi Bağdat'a. Ama adı Tudela'lı Haham Benjamin olan bu adamın amacı sadece ticaret yapmak değildi. Haham, Yahudilerin kendilerini yönetebildiği ve güven içinde yaşayabildiği yerleri arıyordu. Yaşadığı Tudela şehri de dahil olmak üzere İspanya'nın Hıristiyan bölgelerinde Yahudilerin yaşamları zorlaşmaya başlamıştı.
800 yıl önce İspanya'dan ayrılmış ve Avrupa'da birçok şehirde kalıp Yahudilerin yaşamlarını incelemişti Haham Benjamin. Son olarak Yunanistan'dan Kıbrıs'a, oradan Kutsal Topraklar'a geçmiş ve sonra da Bağdat'a gelmişti. Şimdiye kadar yüzden fazla Yahudi toplumu görmüş ve onların yaşamlarını kaydetmişti. Hindistan'da da Yahudi olduğunu duymuştu, oraya ve hatta Cathay ve Japonya denen daha uzak ülkelere de gitmek istiyordu.
Haham Benjamin Musul'a da gitmişti. Orada Davut el-Roy hakkında duyduğu hikayeler ona hem ilham vermiş,
358
hem de üzmüştü, çünkü Mesih'in hedefi olduğu söylenen Kudüs'ü de görmüştü o. Davut ve Solomon'un şehrinde çok az Yahudi görmüş, Ağlama Duvarı önünde yeni.bir İsrail Kralı'nm ortaya çıkması için dua etmişti. Musul'da, el-Roy -Mesih olsun ya ,da olmasın- bir Yahudi ordusunun başında Kudüs'e girseydi ne olurdu acaba diye düşünmüştü. Haham Bağdat'tan sonra Amadiyah'a gideceğini söyledi.
Hancı Eli, Haham Benjamin'i de tüm diğer müşterileri gibi gülümseyerek karşıladı, ona bir oda kiraladı ve yıllar önce Davut'a yaptığı gibi ona da Bağdat'la ilgili bir sürü hikaye anlattı. Ona da İspanya dahil her ülkede yaşayan tüm Müslümanların ruhani lideri olan Halife Mustansır' dan söz ettiğinde Benjamin onun sözünü kesti.
"Yanılıyorsun dostum, İspanya'da Almohadlar'dan Halife Abdülmümin var."
Eli şaşırdı. "Öyle mi? İspanya'da ayrı bir Halife mi var yani? Neyse, ben burada İspanya'da bulunmuş bir başka Yahudi ile tanışmıştım, uzun zaman önce. Hatta Hazar olduğunu söyleyince kuşkulanmıştım ondan."
"Ben de duydum onu. Adının Davut el-Roy olduğunu söylediler, Bağdat'ta sen de tanımış olmalısın onu."
Eli, "Evet duydum," dedi. "Burada onun ölümüne hâlâ üzülen ve yasını tutanlar bile var. Ama Davut el-Roy'un daha önce İspanya'da bulunmuş olduğunu hiç duymadım."
Benjamin başını salladı. "Musul'da tanıdığım bir hahamın bana anlattığına göre, Hazarların son Hakanı olduğunu söyleyen bu adam onun cemaatiyle konuşmuş, ve hahama da Cordoba'da eğitim gördüğünü söylemiş. Bu adam sonra da ordusuyla Amadiyah'a gitmiş ve ona Davut el-Roy, Mesih diyorlarmış."
359
Eli omuzlarını silkti ve, "İlginç hikaye," dedi. "İspanya'da bulunmuş olan Hazar'la tanışmak ister miydin Haham? Onun adı da Davut -Davut bin Yusuf."
Haham Benjamin sevinçle başını salladı. "Sekiz yıldır İspanyolca konuşamadım. O adam belki İspanyolca konuşuyordur. Onunla konuşabilirsem sevinirim."
"Sizi buluşturmaya çalışırım. Yakındaki sinagoga gelir ve sabah ayininden sonra genellikle kahvaltı için buraya uğrar."
Davut'un Bağdat'ın en güzel semtindeki ikinci evinde, derin banyo küvetinde Leyla Davut'un sırtını ağır hareketlerle ovmaya başladı. Sırrını bir süredir ondan saklıyordu ve şimdi söyleyecekti Davut'a, sevineceğinden emindi. Elindeki süngeri suyun içine bıraktı ve kollarını arkadan Davut'un boynuna doladı, göğüsleri onun sırtına değiyordu.
Davut'un kulağına eğildi ve, "Davut, sevgilim ve efendim benim," diye fısıldadı. "Ben hamileyim."
Genç kadının göğüslerinin sırtına teması Davut'u uyandırmıştı, ama bu sözleri duyar duymaz her şeyi unutur gibi oldu ve şaşırdı. Leyla'nın kolları arasında dönerek onun yüzüne baktı, birden sanki üzülmüş gibiydi. Davut o anda, çok uzun yıllar önce aynı sözleri Yochebed'den duyduğunu hatırlamıştı.
Leyla onun yüzündeki kederli ifadeyi görünce çocuk istemediğini sandı bir an, ama Davut ona sarılıp öpünce rahatladı. Davut, "Emin misin?" diye sorunda başını salladı genç kadın. "Çok sevindim Leyla. Bu benim ilk çocuğum olacak. Artık baba olamayacağımı düşünmeye başlamıştım."
Davut ona bu kez daha sıkı sarılarak öpmeye başladı ve derin küvetin içinde bir süre adeta kendilerinden geçerek seviştiler.
360
I
I
Davut bir süre sonra küvetten çıkıp kurulandı ve aceleyle giyindi, şehrin »diğer ucunda, eski Yahudi mahallesindeki sinagoga, sabah ayinine geç kalacaktı. Kafası meşguldü, bir seyisin getirdiği ata atladı ve sinagoga doğru yola çıktı.
Zamanla sevdiği ve şimdi de çocuğunu doğuracak olan Leyla'yı düşünüyordu. Onunla evlenmek istiyordu, ama önce Leyla'nın Musevi dinini kabul ermesi gerekiyordu, aksi takdirde bu evlilik mümkün değildi. Onun isteyerek din değiştireceğini sanmıyordu Davut, bunu da zorla yaptıramazdı ona. Onun Zerdüşt tanıdıkları da istemezlerdi bu evliliği zaten.

Davut sinirlendi ve başını iki yana salladı. Her ikisinin dini de kadının onun metresi olacak yaşamasına olanak tanıyor, ama evlenmelerini yasaklıyordu. Daha da kötüsü, Yahudilik annenin kökeninden gelen bir dindi ve Leyla onunla evlenmeden önce Yahudi olmadığı takdirde doğan çocuğu da Yahudi olmayacaktı.
Tevrat'taki Ruth hikayesini hatırladı Davut. Ruth Moab-lılar'dandı ve İbrani kocası ölmüştü, ibrani kayınvalidesiyle beraber kalmaya karar verdi ve, "Sen nereye gidersen ben de seninle geleceğim, senin halkın benim halkım olacak," dedi. Ruth daha sonra kocasının kardeşi Boaz'la evlendi. Ve onların büyük-büyük torunu İsrail Kralı Davut'du.
Ruth'un soyu eğer ibrani olarak kabul edilmeseydi Yahudi tarihi nasıl olurdu acaba? diye düşündü Davut. Fakat Ruth Musevi dinini kabul etmişti. Leyla ise kendi dininden vazgeçmek istemiyordu.
Sinagog'da Hancı Eli Davut'un yanma geldi ve oraya getirdiği Haham Benjamin'i onunla tanıştırdı. Davut İspanya'dan
361
!'
geldiğini öğrendiği Haham Benjamin'le tanıştığına çok sevindi ve onu Cordoba'nm dili olan Arapça ile selamladı.
"Selamünaleyküm Haham! Sen İspanya'dan ayrıldığında oradaki Yahudiler" in durumu nasıldı? Cordoba hakkında bir şeyler biliyor musun?"
Benjamin ona İbranice cevap verdi ve, "Ben Tudela'lıyım, bizim şehrimizde Arap yoktur, onun için iyi Arapça konuşamam," dedi. "İspanyolca bilmiyorsan İbranice konuşabiliriz."
Davut bu kez İspanyolca olarak, "İspanyolca konuşurum, ama 8 yıldır konuşmadım, onun için hata yaparsam kusuruma bakma," dedi.
"Ben de 8 yıldan beri konuşmuyorum bu dili. Onun için hangisi kolay gelirse o dilden konuşalım."
Ayinden sonra yürüyerek hana gittiler ve orada oturup İspanyolca ve İbranice karışık bir dille sohbete başladılar. Benjamin'in seyahat hikayelerini zevkle dinleyen Davut onun Musul'a da gittiğini öğrenince meraklandı. Benjamin ona hancıya anlattıklarını tekrarladı ve Haham Solomon'la konuşmasından ve el-Roy'dan söz etti.
Benjamin, "Her ikisinin de adı Davut ve ikisi de İspanya'da bulunmuş iki kişi olması şaşırttı beni," dedi. "Ben birinin bile orada yaşadığını duymadım."
Davut ona yalan söylemek istemiyordu, ama Davut el-Roy'un da kendisi olduğunu açıklayamazdı. Hahamın yüzüne bakarak, "Buna şaşırmadım," dedi. "Davut, Yahudi Hazarlar arasında çok kullanılan bir isimdir, ben Cordoba'da iken Davut isimli başka Hazarlar da tanıdım." Bunu söylerken gülümsedi, yalan değildi bu, hizmetkarı da onunla beraber Cordoba'ya gelmişti.
Benjamin başını sallayarak, "Olabilir," dedi. "Cordo- | ba'da çok bilim adamı olduğu için gitmişlerdir oraya. Tude- | la'ya gelip de ne yapacaklardı ki."
Davut artık Cordoba hakkında konuşmak ve oraya geleceğin Hazar Hakanı olacağı için eğitim almak üzere gönderil-
362
I
diğini anlatmak istemiyordu. Benjamin ona bu konuda sorular sorarsa zor durumda kalabilirdi. Onun için hastalar! olduğunu söyledi, Benjamin'e iyi yolculuklar diledi ve ayrıldı oradan.
Ertesi sabah Benjamin handa sabah kahvaltısını yerken Davut bin Maimon da geldi oraya, Fustat'a dönmeden önce çocukluk arkadaşını bir kez daha görmek istiyordu. Davut orada değildi ve bin Maimon da bir gün önce tanıştığı bir kuyumcunun masasına oturdu.
Kuyumcu İbranice olarak, "Haham Davut," dedi. "Bağdat'tan ayrıldığını sanıyordum."
"Yarın gidiyorum, buraya 18 yıl önce İspanya'da tanıdığım ve burada gördüğüm bir çocukluk arkadaşıma veda etmek için geldim, ama o yok burada. Adı Davut bin Yusuf, kendisi doktordur. Tanır mısın onu?"
Adam başını salladı. "Elbette, herkes tanır onu. Ama nedense bugün ayine gelmedi."
Yan masada oturan Benjamin İspanyolca konuşarak, "Davut bin Yusuf u dün gördüm," dedi. "Onun Hazar olduğunu biliyorum, ama sen Hazar'a benzemiyorsun."
Adamın İspanyolca konuşması Maimon'u şaşırttı, çünkü onların İspanya'daki evinde sadece ibranice ve Arapça konuşulurdu eskiden. Yıllardır İspanyolca duymamıştı, ama adamın konuştuğunu anlamıştı. Ama Arapça konuştu ve, "İspanyolca konuşuyorsun sen," dedi. "Ben 10 yaşımdan beri konuşmadığım için unuttum, kusura bakma."
Benjamin gülümsedi ve dünyanın her yerinde Yahudilerin ortak dili olan İbranice konuştu. "O halde kendi dilimizle konuşalım. Dediğim gibi onun Hazar olduğunu öğrendim, ama sen Hazar'a benzemiyorsun, onu İspanya'da mı tanıdın?"
363
"Evet, yıllarca bizim evde kaldı, babam onun öğretmeniydi. Sonra kral olmak için Hazar'a döndü."
Benjamin birden şaşırdı. "Anlamadım, kral mı dedin?"
"Evet, bana söylediğine göre Hazar düşman eline geçene kadar kralmış orada."

Onların konuşmasını dinleyen diğer müşteriler şimdi dikkat kesilmişlerdi, herkes merakla onlara bakıyordu. Diğer masalarda fısıltılar duyuldu.
Benjamin, "Bana böyle bir şey söylemedi," dedi.
Benjamin ve Davut bin Maimon birden konuyu değiştirip İspanya'dan söz etmeye başladılar. Onlar gidince orada bulunan Haham Samuel ayağa kalktı ve herkesin düşündüğü şeyi dile getirdi.
"Bizim ünlü doktorumuz Davut bin Yusuf un bizden sakladıkları var demek. Onun şu giden arkadaşı Hazar Hakanı olduğunu söyledi, ama bu imkansız. Çünkü Hazar Hakanı olan adam Davut el-Roy'du ve o da öldü."
Bir başka müşteri, "Davut el-Roy'un sihirli güçleri vardı," diye konuştu. "Bir hikayeye göre Iran Sultanı onu huzuruna getirtmiş, Yahudi kralı olup olmadığını sormuş ve o da kral olduğunu söyleyince Sultan onu ölüme mahkum ederek zindana attırmış. Ama 3 gün sonra Davut el-Roy Sultanın önünde belirivermiş, fakat onu Sultandan başkası göremi-yormuş ve el-Roy yine bir sihirle Amadiyah'a gidivermiş. Bunları yapabildiğine göre belki de ölmedi."
Şimdi bütün müşteriler kendi aralarında konuşmaya başlamıştı. Sonunda, Doktor Davut'u görünce onun geçmişini öğrenmeye karar verdiler. Ama çoğu bunun basit bir açıklaması olabileceğini düşünüyordu.
Handa olanlar o gün öğleden sonra hastanede çalışan Davut'un kulağına geldi. O sabah handa olan ve konuşmaları duyan Basralı bir tüccar ağrıyan midesi için ilaç almak üze-
364
re hastaneye gitti ve Davut'u tanımadığı için orada duyduklarını ona anlattı.
Davut geçmişiyle ilgili bilgi verirse Bağdat'taki yaşamının nasıl etkileneceğini düşünürken, Sürgün Başı Daniel bin Hisday'in kendisini görmek istediğini bildiren bir mesaj aldı. Mesaj resmi bir dille yazılmıştı ve basit bir davete benzemiyordu bu. Acaba handa konuşulanlar Sürgün Başı'nm kulağına gitmiş olabilir miydi. Önce İshak'ı görmeye karar verdi.
İshak'ın barakalarına gittiğinde onu askerlerine eğitim verirken buldu. İshak'ın önünde 12'şer kişilik iki sıra halinde iriyarı askerler duruyordu ve aralarındaki mızrakları yere paralel olarak iki ucundan tutmuş, eşit mesafelerle birbirlerinden açılmışlardı. İshak onlara bu mızrak bariyerlerle Halifeye yaklaşmak isteyen halk kitlelerini nasıl kontrol edeceklerini gösteriyordu. Davut-bu taktiği Hazar'da da Hakana yaklaşmak isteyen kalabalıklara karşı kullandıklarını hatırladı. Oradaki yaşamlarını unutmuşlardı bile.
İshak onun kendisine işaret ettiğini görünce askerlerine biraz dinlenmelerini söyledi ve cebinden çıkardığı bir mendille alnındaki terleri silerek Davut'a doğru yürüdü.
Arkadaşının yanına gelince, "Böyle basit bir eğitim için bile yaşlandığımı anladım," dedi. Ama Davut'un yüzündeki endişe ifadesini görünce sustu ve mendilini cebine koydu. "Bir şey mi oldu Davut?"
Davut ona hastaneye gelen tüccarın sözlerini aktardı ve, "Biraz önce de Sürgün Başı'ndan bir davet aldım," dedi. "Belki bu konuşmaları o da duydu. Bana Hazar ve Davut el-Roy hakkında sorular sorarsa ne yapacağım?"
İshak yine yüzündeki ve çıplak kollarındaki terleri sildi. Bir süre düşündü ve sonra/'Hakan olmadığını söyle ona," dedi. "Sadece Samandar'ı yöneten soyluydun ve Hazar'dan kaçtıktan sonra da Hakan hakkında hiçbir şey duymadın."
Davut ona baktı, keşke o da İshak kadar kurnaz olabilseydi. Hayatında hiçbir zaman inandırıcı yalan söylemeyi be-
365
cerememişti. Haham Maimon'dan eğitim alırken ne zaman yalan söylese hocası hemen anlardı bunu.
"Bunu yapmaya çalışacağım İshak. Başka ne yapabiliriz sence?"
"Amadiyah'tan kaçtığımız gibi buradan da kaçarız olmazsa. Eskiden Hakan olduğunu öğrenmeleri önemli değil, o zaman kalabiliriz, ama Davut el-Roy olduğunu öğrenirlerse -işte o zaman kötü olur."
Davut bir süre düşündü. Askerler sıkılmış onlara bakıyorlardı. "Bu kez kolay kaçamayız, Leyla benden hamile, onu bırakamam."
İshak birden şaşırdı ve gülümsedi, elini Davut'in omzuna koyarak, "Yanımızda Yochebed varken Kafkasları nasıl geçtiy-sek, Leyla ile de Dicle'den aşağı, güneye inebiliriz," dedi.
Davut elini onun eli üstüne koydu ve bu adamın zekası ve sadakati olmasa ne ben yapardım? diye düşündü. Fakat kendisi, Leyla ve İshak burada böyle rahat bir yaşam kurmuşken kaçmaları hiç de kolay olmayacaktı, hayatları tehlikeye girebilirdi. Yalan söylemeye çalışacaktı, ama yine de İshak bir kaçış planı hazırlamalıydı, hiç belli olmaz, kaçmak zorunda kalabilirlerdi.
Sürgün Başı, "İçeri gel Davut," deyince içeri girdi Davut, odada başka kimse yoktu, yalnız olmaları iyiydi. Her zaman odada olan hizmetkarlar bile gönderilmişti.
Sürgün Başı doğruca konuya girdi. "Senin hakkında hoş olmayan hikayeler duydum Davut. Sen gerçekten Constanti-nople'dan gelmiş olan Doktor Davut musun, yoksa Hazar Hakanı ve Davut el-Roy musun?"
Davut bu kadar ani bir sorgulama beklemediği için birden irkildi, Sürgün Başı öfkeli görünüyordu. Sadece inkar
366

ederse sakinleştirebilirdi onu. Fakat kuşkular yine devam edecekti. Ve bu konuşulanlar er ya da geç Şeyh el-Cebel'in kulağına da gidecek ve adamın katilleri tekrar peşine düşeceklerdi.
"Bu çok uzun bir hikaye Ekselans," dedi. "Oturabilir miyiz?"
Sürgün Başı tahmininde yanılmadığını anladı, bu adam inkara kaçmayacaktı. Davut'un geçmişinde bir sürü sır vardı, ama şimdiye kadar nazik davranmış ve gitmemişti bunların üstüne. Eliyle Davut'a oturmasını işaret etti ve kendisi de oturdu.
Davut ona yaşadığı tüm olayları anlatırken Sürgün Başı inanamıyormuş gibi birkaç kez başını iki yana salladı. İnana-madığı şey sadece onun anlattıkları değildi, doktor olarak tanıdığı bu adamın ne kadar değişik bir kişiliğe sahip olduğuna inanamıyordu.
Davut, "Görüyorsunuz ya," diye devam etti. "Bir zamanlar Hakandım, ama artık değilim ve Amadadiyah'ta halkın istediği Mesih de hiç olmadım. Size geçmişimle ilgili bilgi vermediğim için özür dilerim, ama bunu neden yapmadığımı şimdi anladınız. Bütün istediğim sakin bir yaşam ve hasta insanlara şifa dağıtmak. Artık kral olmak istemiyorum ve Mesih de asla olmadım. Ve ilk kez baba olacağım."
Sürgün Başı ayağa kalktı, ona oturmasını işaret ve odanın içinde aşağı yukarı dolaşmaya başladı.
Bir süre sonra Davut'un yanma geldi ve ona tepeden bakarak, "Sen çok önemli bir adamsın dostum," dedi. "Bağdat'ta kalamazsın. Dedikodular doğrulansa da, doğrulanma-sa da insanlar sana yine gelecek ve olamayacağın şeyler olmanı isteyecekler senden. Ve Amadiyah'ta olanlar burada da olursa Sürgün Başı'nm önemi kalmayacak, ya da unutulup gidecek. Ama bu olmamalı, ben Yahudilerin gerçek hükümdarıyım, benim soyum büyük Davut'a kadar gidiyor."
Davut ayağa kalktı ve, "Ben Bağdat'tan ayrılmaya hazırım," dedi. "Ben sizin liderliğinize meydan okuyacak değ-

lim Ekselans, fakat nereye gideceğimi bilemiyorum. Kölem benden hamile ve onu burada bırakamam."
Sürgün Başı onun son cümlesini duyunca kaşlarını çattı. "Kimsenin Davut el-Roy konusunu bilmediği bir yere gitmelisin, yoksa bu Mesih saçmalığı tekrarlanabilir. Sen en iyisi Hazar'a dön."
Davut üzgün bir ifadeyle, "Gidebileceğim bir Hazar yok ki artık," dedi. "Fakat bir konuda haklısınız, bu Davut el-Roy saçmalığından kurtulmalıyım."
Davut seçeneklerini düşündü; Constantinople'a dönebilirdi, Manuel hâlâ imparatordu ve onun memnuniyetle kabul ederdi. Belki Kral Georgi de bunca yıldan sonra onu görünce sevinebilirdi. Ama Leyla'yı da düşünmesi gerekiyordu şimdi. Leyla köle kaldığı sürece hiçbir yerde de rahat yaşayamazdı. Ne Mtzkheta, ne de Pera kabul ederdi onu Davut'un karısı olarak.
İspanya'ya gitmesi söz konusu değildi. Davut bin Ma-imon'la konuşmasını hatırladı, belki Hindistan'a gidebilirdi. Davut bin Maimon'u ve ağabeyi Moses'i düşündü. Davut hâlâ buradaydı ve yakında ağabeyinin de yaşadığı Mısır'a, Fustat'a dönecekti.
Mısır'a da gidebilirdi, orada Arapça konuşuluyordu ve böylece Leyla da başka dil öğrenmek zorunda kalmazdı. Kölelere orada da Bağdat'ta olduğu gibi davranırlardı ve hiç olmazsa kendisi de güvendiği birkaç arkadaş bulurdu. En güzeli, orada hiç kimse onun Davut el-Roy olup olmadığından kuşkulanmazdı. Davut bin Maimon'un da onu bu konuda sorguya çekmeyeceğini umuyordu. Onu aramaya karar verdi.
Sürgün Başına, "Hemen gideceğim buradan," dedi. "Buradaki Yahudiler benim bir zamanlar Davut el-Roy olduğumu öğrenince bundan etkileneceklerse, Sultan ve Halife de olumsuz etkileneceklerdir."

Davut bin Maimon Bağdat'ın çarşılarını dolaşıp biraz satış yaptı ve handaki odasına döndü. Ve orada Davut bin Yusuf u kendisini beklerken görünce şaşırdı.
"Davut, dostum seni tekrar gördüğüme sevindim. Buradaki işim bitti, yarın tekneyle ayrılıyorum buradan."
Davut derin bir nefes aldı. Zamanlaması mükemmeldi ve tesadüflere inanmazdı. Onun için doğru yol bu olacaktı.
"Ben de sana bunun için geldim zaten," dedi. "Seninle Fustat'a gitmeye karar verdim. Hangi gemiyle ve ne zaman gidiyorsun?"
Bin Maimon şaşırdı. "Peki ama neden... neden böyle aceleyle gidiyorsun?"
"Lütfen soru sorma bana dostum. Eski dostlara ihtiyacım var ve ağabeyini görmeliyim. Sizinle Cordoba'da yaşadığım yıllar hayatımın en güzel zamanlarıydı."
Ben Maimon gülümsedi. "Nasıl istersen dostum. Ağabeyim seni karşısında görünce kim bilir nasıl sevinecektir! Teknenin adı Halifenin Lütfü ve yarın sabah saat sekizde yelken açıyor."
Davut parmaklarını birbirine sürterek para işareti yaptı ve, "Kaptana biraz para verirsek hiç kuşkusuz bize de bir yer bulur." dedi.
Leyla gideceklerini duyunca pek hoşlanmadı bundan. Bağdat'ta doğmuş ve başka bir yer görmemişti. Üç aylık hamileydi ve bu haliyle deniz yolculuğu yapması zor olacaktı. Fakat Davut onun hem efendisi, hem de çocuğunun babasıydı ve onun istediğini yapmak zorundaydı. Gidip diğer iki kö-

leye de haber verdi ve hemen hazırlanmaya başladılar. Pek çok şeyi geride bırakıyorlardı.

Leyla'nın en çok özleyeceği şey, her gün Ateş Tapmağı'na gidip Ohrmazd'a dua etmek olacaktı. Mısır'da büyük olasılıkla başka Zerdüşt ve de Ateş Tapınağı olmayacaktı. Ama şimdi Davut'un çocuğunu taşıyordu karnında ve her şey değişiyordu. Ateş Tapmağı olan bir yerde atalarının dinini terk edemezdi elbette, ama tapmak yoksa ne yapacaktı? Din konusunda ona seçme hakkı tanımışlardı. Her birey kendi yolunu, doğruyu ya da yanlışı, ışığı ya da karanlığı seçme hakkına sahipti. Şimdiye kadar onun gerçek ışığı Davut olmuştu.
Leyla Ateş Tapmağı'na o akşam son kez gitti ve Büyük İyi Ruh Ohrmazd'dan bu tehlikeli deniz yolculuğu sırasında onu karanlıklar ruhu Ahriman'dan korumasını diledi. Devamlı yanan ateşin önüne oturdu ve maskeli Magus'un kutsal çubukları tutarak söylediği ilahileri dinledi. Bunu son kez yaptığını biliyordu.
O sırada İshak da geminin kaptanıyla konuşup para ödeyerek Davut, Leyla, kendisi ve diğer iki köle için bir yer ayarladı. Davut tekrar Sürgün Başını görmeye gitmişti. Bağdat'taki mülklerini satmak zorundaydı ve onun neden böyle acele gittiğini bilen tek kişi Sürgün Başı olduğu için sadece ondan yardım isteyebilirdi. Sürgün Başı Davut'un tüm malını mülkünü piyasa değerinin oldukça altında para ödeyerek satın aldı.
Davut oradan ayrılmadan önce, Bağdat'ta üretilen ve Cordoba'daki parşömenden çok daha ince ve hafif olan kağıt tabakaları üzerine küçük yazılarla yazılmış ve hafif, ama olukça pahalı iki kitap satın aldı. Bunlar hem İbranice ve hem de Arapça yazılmış Tevrat ve Mishna idi. Gelecekte onu nelerin beklediğini bilmiyordu, ama bu kitaplar hep yaranda olacaktı ve Tanrı'nm da ona yardımcı olması için dua etti.
370
BÖLÜM 26 UZUN YOLCULUK
Davut, Leyla, İshak ve diğer iki erkek köle Halifenin Lütfü adlı iki direkli geminin bağlı olduğu iskeleye geldiler. Güneş şehrin beyaz binalarını ilk ışıklarıyla aydınlatırken bindiler gemiye, komşuların ve tanıdıkların sorularından kurtulmak için gece karanlığında yola çıkmışlardı. Böyle erken geldikleri için diğer yolcular gelmeden önce Leyla'yı da gemiye bindirmiş ve tüm gözlerden gizli bir köşeye saklamışlardı. Gemiye kadın yolcu alınmıyordu ve Leyla yolculuk süresince kimseye görünmeyecekti."
İki erkek kölenin de onlarla beraber gelmesini İshak istemişti. İki erkek köle eşyaların taşınmasında ya da gerektiğinde saldırılara karşı korunmalarında onlara yardımcı olacaktı.
Davut gemiye kaptan uyanmadan binebilmeleri için güverte nöbetçisi olan tayfaya para vermişti. Bu para hiç kuşkusuz kaptanla paylaşılacaktı ve onun için tayfa onları hiç sakınca görmeden almıştı gemiye.
Tekne gerçekten de adındaki lütuftan destek bekler gibiydi, karinasında uzun yılların izleri görünüyordu, eskiydi. Üçgen Latin yelkeni açıldığında üzerinde bir sürü yama gördüler. Gemide üst güverte yoktu, yolcular ve kargo, teknenin U şekilli gövdesi içinde kalıyordu.
İshak gemiyi bir akşam önce dolaşmış ve Davut ve Leyla için bir kamara ayarlamıştı. Kendisi ve köleler açıkta uyuyacaklardı.
Kamara denen yer de, baş ve kıçında teknenin iki kenarını birleştiren iki çalışma platformundan ya da iskeleden birinin altındaki boşluktu. Platformu oluşturan tahtanın kenarından sarkıtılan battaniyelerle uydurma bir oda oluşturulmuştu.
371
Tekne baştan sona balık yağı kokuyordu ve yolcuların burnu bu kokuya alışana kadar mide bulantısı çektiler. Leyla her yanı kapalı kamaraya biraz güzel koku dökerek dayanılır hale getirmeye çalıştı. Bütün yolculuk süresince içinde kapalı kalacağı bu küçücük boşluk hiç hoşuna gitmemişti, ama sesini çıkarmadı. Hiç olmazsa Davut'la beraber olacaktı.
İshak kendisi ve iki erkek köle için, arkadaşının uydurma kamarasını görebileceği bir yer bulmuştu. Oturduğu yerde bir süre derin düşüncelere daldı. Mısır'a yapacakları bu uzun deniz yolculuğuna böyle ani ve aceleyle başlamak hoşuna gitmemişti. Artık Hazar'a dönebilmeleri de imkansız hale geliyordu.
Davut ilk kez olarak nereye gitmeleri gerektiği konusunda ona fikrini sormamış, kararı kendi başına vermişti. Kendisi nereye giderse gitsin, İshak'm da hiç düşünmeden oraya gideceğini biliyordu Davut. Bunu İshak da biliyordu elbet, ama Davut yine de ona danışmalıydı.
Bağdat'ta 7 yıl yaşamak Davut'u değiştirmişti, İshak görebiliyordu bunu. Davut çok olgunlaşmıştı ve belki de bu nedenle artık ondan tavsiye alma gereğini hissetmiyordu. Yine de Davut onun fikrini sorsaydı ona Mısır'a gitmemesini söylemeyecekti İshak. Artık 52 yaşındaydı ve Hakanını eskisi gibi koruyamayacaktı belki, ama onun için yine de her yerde canını vermeye hazırdı.
Davut bin Maimon son gelen yolculardan biriydi ve o da diğer platformun altındaki boşluğu almıştı kendine. Bir süre sonra tekne halatlarını çözüp yelken açtı ve Dicle'nin çamurlu sularında süzülmeye başladı. Yaklaşık 200 millik bir yolculuktan sonra Basra'ya varacaklardı ve onun ötesinde, Dicle Nehri Fırat'la birleşiyor ve Şattülarap olarak Basra Körfezi'ne dökülüyordu.
Teknenin baş ve kıçındaki platformların arasında geminin ambarı balık, hımı ¦. ve yolcu doluydu. İshak ve iki köleye kendileri ve eşya'-*---* id^ verilen yer çok küçüktü.
372
Davut yolculuğun başında İshak ve Bin Maimon'u tanıştırdı, ikisinin arkadaş olmalarını istiyordu. Gemide üçünden başka Yahudi olmadığını öğrense de şaşırmayacaktı.

"İshak, bu arkadaş sana sözünü ettiğim Davut bin Maimon," dedi. "Beni senden önce tanımış olan nadir insanlardan biridir o."
İshak ve diğeri birbirlerini hafifçe eğilerek selamladılar. Bin Maimon uzun boylu sansın savaşçının yüzüne baktı ve, "Davut bizi tamştirmasaydı bile bana daha önce tarif ettiği için seni hemen tanıyabilirdim," dedi. "Demek Halifenin muhafız kıtası komutanıydın. Bu görevi nasıl aldığını anlatsana bana."
İshak artık çok iyi konuştuğu Arapça ile ona cevap verecekti ki, Davut, "Özür dilerim," dedi. "Sizin konuşacak çok şeyiniz olduğuna eminim. Ama Leyla'yı bu kokuşmuş gemide kamara denen o daracık yerde yalnız bırakmamalıyım. O dışarı çıkamadığına göre orada, yanında olmalıyım. Bana ihtiyacınız olursa seslenin."
Davut bunu söyledikten sonra döndü ve yukardan sarkan battaniyeleri kaldırıp kamaraya girdi. İçerde ayakta durmak olanaksızdı, insan yukarıdaki platforma başını çarpmadan yerdeki halının üstünde ancak oturabiliyordu. Burada hamile bir kadın değil, hiç kimse uzun süre kalamazdı.
Davut İspanya'dan Hazar'a dönerken gemilerde hep yalnızlık çekmişti. Böyle küçük bir yerde kapalı kalmak zorunda olmadığı halde çok sıkılmıştı. Onun için Leyla'nın yanından pek ayrılmamalıydı. Bu güçlü kadına hayrandı, ama onun, kölesi değil de karısı olmasını isterdi. Fakat Leyla Musevi dinini kabul etmedikçe olanaksızdı bu.
Basra'da gemiden inerek bir handa kendilerine birkaç oda kiraladılar ve dünyanın çeşitli yerlerine gidecek gemi

bekleyen yolcular gibi onlar da beklemeye başladılar. Basra Hindistan'a, Afrika'ya ve Arabistan'a gidecek tüccarlar için önemli bir limandı. Ortadoğu'ya gelen tüm mallar da önce buraya geliyor, buradan dağıtılıyordu. Tüccarlar burada mal alıyor ve kervanlar oluşturup başka ülkelere gidiyorlardı.
Davut etraftaki insanların değişik kıyafetlerini görüp birkaç yabancı dil bilmesine rağmen hiç anlamadığı dillerin konuşulduğunu duyunca çok şaşırdı.
Davut ve yanındakiler buradan gitmek istedikleri yere ulaşabilmek için nehir gemilerinden daha büyük, denize açı-labilen yelkenlilere binmek zorundaydı. Basra Körfezi yoluyla Arap Yarımadası'nı dolaşacak ve sonra da Kızıl Deniz'den geçerek varacaklardı Mısır'a. Davut bin Daimon onlara fazla beklemeyeceklerini söyledi, çünkü limanda her boydan çok sayıda gemi vardı.
Basra'nın havası çok sıcak ve rutubetliydi, ama Leyla yine de o küçücük uydurma kamaradan kurtulduğuna seviniyordu. Şehirde gördükleri kadınların hepsi peçeliydi ve Leyla da dışarı çıkarsa peçe takmak zorunda kalacaktı, bu nedenle Davut dışarı çıkınca o zaten sıcak olan sokaklarda dolaşmak istemediği için odasında kaldı.
Bin Maimon Leyla hakkında bir şey sorunca Davut nedense rahatsız oluyordu. Gemide bin Maimon'a, genç kadının bir köle ve çok iyi bir ebe olduğunu, doğumlarda kendisine yardım ettiği için onu arkada bırakamadığmı söylemişti. Ona Leyla'nın kendisinden hamile olduğunu söylememişti, ama genç kadının mide bulantılarından anlamış olacaktı bin Maimon bunu. Mücevher tüccarı Davut'a bunu soramayacak kadar nazik olduğu için arada sırada Leyla'nın sağlığını soruyordu ona.
Davut, bin Maimon'la beraber çarşı pazar dolaşırken çok değişik şeyler gördü burada. Adaşıyla birlikte dolaşırken mücevher alım satımı konusunda da bilgi ediniyor ve yıllarca tüccarlar arasında ve devlet meselelerinde tercümanlık ve

temsilcilik yaptığı için her şeyi çabuk öğreniyordu. Bir alışverişte prensip aynıydı, ama arada bir başkası olmadığı için kendi işini çok daha kolay yürütüyordu. «
İshak ise nehir yolculuğu sırasında dostluk kurduğu tekne kaptanı Ahmet'ten, Mısır'a gidebilecekleri bir gemi bulma konusunda yardım istemişti. İshak artık yaşlanmış sayılırdı, ama uzun boyu, açık renkli teni ve mavi gözleriyle bu Arap diyarında insanların dikkatini çekiyordu. Ahmet'le konuşanlar merakla ona bakıyorlar ve bu da hem kaptanı hem de İs-hak'ı rahatsız ediyordu.
Ahmet onlar için sağlam bir gemi ve güvenilir bir kaptan arıyordu, bu nedenle böyle bir gemi bulmaları pek kolay olmadı. Kızıl Deniz sonundaki Süveyş Limanı'na gitmek isteyen kaptan bulmak zordu, çünkü kuzeydeki muson rüzgârlarından çekiniyor ve ancak Asuan'a kadar gideceklerini söylüyorlardı. Ondan sonra yola deve kervanıyla devam etmeleri gerekecekti. Fakat Leyla hamileydi ve deve üzerinde yolculuğa dayanamazdı.
Bir süre sonra üç direkli ve kıç tarafında yüksek bir güvertesi olan büyük bir tekne buldular. Bu bölümde bir kaptan kamarası da vardı ve kaptan belirli bir para karşılığında bunu onlara kiralayacaktı. Gemide yürüyecek ve idman yapacak bir güverte olması İshak'm hoşuna gitti.
Dürüst Vekil adlı geminin boyu yaklaşık 30 metreydi. Zemini halı döşeli güvertede yolcuların oturabileceği ve hatta uyuyabileceği yine hah kaplı sedirler vardı. Bu gemide de balık kokusu vardı, ama İshak'm burnu artık iyice alışmıştı bu kokuya.
İshak yeni gemi kaptanı Abdullah ile, Davut bin Maimon da dahil olmak üzere tüm grup adına anlaştı. Kaptan Ahmet'e yardımı için teşekkür etti ve hemen hana dönerek yol arkadaşlarına 2 gün sonra buradan

gidebileceklerini söyledi. Sonra da odasına gitti ve saatlerce uyudu. Sıcak ve rutubetli hava onu oldukça yormuştu, ama bunu kendine bile itiraf etmekten çekiniyordu.
375
Dürüst Vekil Leyla dışında tüm diğerleri için daha önceki nehir gemisinden daha rahattı. Leyla bu gemide de kamaradan çıkamayacaktı, ama en azından bunun içinde ayakta durabiliyor ve birkaç adım atabiliyordu. Gemiye kadın yolcu ancak bu koşullarda alınabiliyordu. Müslüman erkekleri nadiren kadınlarıyla yolculuk yapardı.
Leyla'nın sabah mide bulantıları kaybolmuştu ve bu nedenle bu yolculukta daha rahat edeceğini umuyordu, dalgalara dayanabilecekti artık. Günler uzundu ve Leyla haftalarca sürecek bu deniz yolculuğunda karşısında sadece kamara duvarlarını görebileceği için isyan ediyordu. Davut onun yanındaydı, ama o da kamarada kalmaktan sıkılıyordu.
Leyla bir gün, "Sevgilim," dedi. "Evlenmemiz konusunu uzun uzun düşündüm, zaten ilk söylediğinde çok sevinmiştim. Bana bunu hamile kalmamdan önce söyledin ve bu da bana olan sevgini gösteriyordu. Ama ne yazık ki dinlerimiz buna izin vermiyordu.
"Ama artık Ateş Tapmağı'ndan gittikçe uzaklaşıyoruz ve ben Ohrmazd'a dua edemeyeceğim. Bu durumda düşündüm ki -yani, sizin dininizi öğretir misin bana Davut? Belki sizin dininizde de bizimkine yakın olan önemli şeyler vardır diye düşündüm."
Davut kamaradaki sıcak havanın serinler gibi olduğunu, birden rahatladığını hissetti. Gülümsedi ve eğilip onun terden nemlenmiş alnını öptü ve, "Beni dinim hakkında öğreneceğin çok şey var," dedi. "Bunu istediğine çok sevindim, senden zorla isteyemezdim zaten." Davut bunu söyledikten sonra durup düşündü, evliliğe biraz daha yaklaşmışlardı. Leyla'nın elini tuttu ve konuşmaya başladı.
"Dediğin gibi önce önemli konulardan başlayalım. En önemlisi, Tanrı tektir -birçok değildir. Ve Tanrı cennettedir,
376
yeryüzündeki herhangi bir eşya değildir. Biz onun imajını bilmiyoruz, ama örneğin ateş değildir."
Leyla başını salladı ve bir an düşündü. "Sinagogunuzda kutsal kitapları sakladığınız ve saygı duyduğunuz bir Sandık var, değil mi?" diye sordu.
Davut onun bu konuyu bilmesine hiç şaşırmadı. Yılardır beraber çalışırken birbirlerine kendi dinleri hakkında sorular sormuş, cevaplar vermişlerdi, Davut da ona Ateş Tapma-ğı'yla ilgili sorular sormuş, bir şeyler öğrenmişti o konuda. Ama dinleri arasında farklar olur ve birbirlerinden soğuyabi-lirler diye ayrıntılara hiç girmemişlerdi.
Davut başını salladı. "Evet ama Sandık da Tevrat da Tanrı değillerdir. Bunlar bizim Tanrı ile olan akdimizi simgeler."
"Bizim dinimizde de Ateş aslında Tanrı değildir, onu simgeler sadece. Biz de Ohrmazd ya da Ahriman'ın imajlarını bilmeyiz. Bizde pek çok insan iyiyi ve kötüyü temsil eden Ohrmazd ve Ahriman'ın iki ayrı Tanrı olduğunu sanırlar, ama babam bana bunun her zaman böyle olmadığını söylemişti. Bazıları onların, bir paranın iki yanı, yaratıcının bir elemanı olduğunu düşünür. Eğer ışık ve iyiliğin kaynağı, yani Ohrmazd gibi ise ben de bir tek Tanrı'yi kabul ederim."
"Bunların hepsi Tanrı'nın özellikleridir. O ayrıca adalet ve şefkatin de Tanrısıdır. Musa'nın beş kitabında sizin kötü ruhunuz Ahriman gibi bir şeyden söz edilmez. Fakat kutsal kitaplarda Şeytan'dan söz edilir ki o bizim düşmammızdır."
Leyla, "O zaman Tanrılarımız arasında büyük fark yok," dedi.
"Böyle olması da iyi, çünkü Tanrısı iyiliği, aydınlığı simgeleyen bir din mensubunun, Tanrısı yine aynı şeyleri simgeleyen bir başka dinin mensubuna düşmanlık beslemesi mümkün olmaz bu durumda. Böylece her din kendi Tanrısının imajını istediği şekilde tahayyül eder ve onu gerçek, en büyük ve tek Tanrı olarak görüp kendi yöntemiyle tapar ona. insanlar dinleri uğruna savaşır ve ölürler. Ben de farklı değ-
377
lim. Ben de dinimi değiştirmem ve onu savunurum. Ama benim dinim, diğer bazıları gibi, bunu başkalarına zorla kabul ettirmemizi ve kabul etmeyene kötülük yapmamızı istemez. Kendi nefret ettiğimiz bir şeyi başkalarına zorla kabul ettirmek diye bir şey yoktur bizim dinimizde."
Leyla başını önüne eğdi ve, "Ben de senden başka türlü davranmanı beklemezdim zaten," dedi. "Sen kendi Tanrı'mn ve dininin bir ürünüsün ve çocuğumun babası olarak senden iyi bir erkek bulamazdım. Karın olmak için ne yapmam gerekiyor?"
Davut'un mutluluğu sınırsızdı o anda. Birbirlerini o kadar çok seviyorlardı ki kamara o onda onlara cennet gibi göründü ve Dürüst Vekil adlı tekne Basra Körfezi'nin sularına girip hafif hafif yalpalayarak seyrederken birbirlerine sarıldılar, yere uzandılar ve seviştiler.
Davut deniz yolculuğu boyunca Leyla'ya Musevi dini konusunda sürekli olarak ders verdi, dinin ayrıntılarım öğretti. Bağdat'ta satm aldığı ve Arapça, İbranice yazılmış Tevrat ve Mishna kitapları bu konuda ona çok yardımcı oldular. Davut ona İbranice öğretirken Leyla okuduğunun Arapça tercümesinden bunun ne

olduğunu anlıyordu. Her gün birbirlerine soru soruyor, Leyla yeni şeyler öğreniyordu, ama uygulamaya ancak Fustat'ta başlayabileceklerdi.
Gemi Basra Körfezi'nde, hem doğu ve hem de batı için büyük bir ticaret merkezi olan Kis Adası'na doğru seyrediyordu. Yolculuğun ilk günlerinde İshak Davut'a, her gün biraz zaman ayırarak kendisine katılmasını çünkü idman ve eğitim yapmaları gerektiğini söylemişti. İkisi karşı karşıya geçiyor, kendilerini zevkle seyreden tayfalar ve yolcuların karşısında çıplak elle, kama ya da kılıçlarla savaş eğitimi ya-
378
pıyorlardı. Davut ilk günlerde eski çevikliğini kaybettiğini, hamlaştığmı gördü, çünkü Bağdat'ta doktorluk yaparken bu tür çalışmaları tamamen unutmuş, halbuki İshak muhafız kıtası komutanı olarak çalışmalarını aksatmadan sürdürmüştü. Kis adasmda gemideki hurmalar boşaltıldı, onların yerine başka mallar yüklendi ve gemiye başka tüccarlar bindi. Adada surlarla çevrili bir şehir vardı ve burası Basra Körfezi' ndeki inci avcılarının bölgesine de yakındı. Davut mülklerini Sürgün Başı'na satarak aldığı altın paraların bir kısmıyla inci almayı düşündü ve bin Maimon'la beraber karaya çıkıp inci pazarını aradılar. Yanında bin Maimon gibi bir mücevher uzmanı olduğu için bunu rahatça yapabilecekti.
Leyla iyice sıcak olan kamarada oturmuş Davut'u bekliyordu. -Bağdat'tan ayrıldıklarından beri Davut ilk kez bu kadar üzün süre ayrılmıştı ondan. Uzun zaman kamarada yalnız kalmanın sıkıntısı yetmiyormuş gibi, bir süre sonra meraklanmaya başladı genç kadm, Davut'a bir şey olursa ne yapardı bilemiyordu.
Tevrat okumaya çalıştı, ama çocukluğundan beri korktuğunda Ohrmazd'a okuduğu dualar geldi o an aklına. Birden kendini tutamadı ve sessizce ağlamaya başladı. Davut nerede kalmıştı? Başına bir şey mi gelmişti acaba? Daha da kötüsü -onu terk etmiş olabilir miydi acaba? Ohrmazd -hayır! Tanrım- affet beni. Davut'un Tanrısı, benim Tanrım olacak Tanrım, Davut'u koru. Bana geri gönder onu."
O sırada kamaranın kapısı gibi kullanılan perde biraz aralandı ve Leyla bir anda, Davut'un Tanrısının gerçekten güçlü olduğuna inandı -ama hayır! Gelen Davut değil, İshak'ti.
Leyla Davut'un evinde bir köle olarak çalışırken İshak'in misafir olarak geldiği günlerde ona da hizmet etmişti ve onu
379
da bir başka efendisi olarak kabul ederdi. Daha önce bu köle ve efendisi şeklinde olan ilişkileri, daha sonra Leyla'nın durumunun değişmesiyle daha yakın bir dostluğa, ağabey kardeş ilişkisine dönüşmüştü.
İshak, "Leyla, iyi misin?" diye sordu. "Davut biraz gecikti de istediğin bir şey var mı diye bir sorayım dedim." Durdu ve onun yaşlı gözlerine baktı. "Bir şey mi oldu? Bebeğe..."
Leyla gülümsedi ve, "Hayır, bebek iyi," dedi. "Ama bu sessiz yerde yalnız kalınca sıkıldım biraz. Davut'u düşünüp birden endişelendim işte. Dediğin gibi gecikti ve o gelene kadar burada kalırsan sevinirim."
İshak gülümseyerek halının üstüne çökerken, "Elbette kalırım," dedi. Leyla güzel bir kadındı ve kamara sıcak olduğu için üzerindeki giysinin bir kısmını da çıkarmıştı. Leyla basit bir köle iken durum değişik olabilirdi, ama şimdi bu köle kadın Davut'un çocuğunu taşıyordu karnında ve Davut onu seviyordu.
İshak birden oturduğu yerde perdeye doğru dönerek onu araladı, dışarı baktı ve, "Dışarıda neler oluyor bakayım," dedi. "Biz yine de konuşabiliriz."
Leyla onun kendisine bakmaktan çekindiğini anladı ve, "Davut ve sen birbirinize çok yakınsınız, değil mi?" dedi.
İshak hemen cevap vermedi ona, bir süre düşündü ve sonra sözlerine dikkat ederek konuştu.
"O benim için herkesten önemli bir insandır. Benim erkek kardeşim yok, onu kardeş kabul ettim. Ama o benim için kardeşten de öte biridir. O Hakan olduğu zaman, ben Hazar Beyi olarak, babasını koruduğum gibi, onu da koruyacağıma dair yemin ettim. 18 yıl oldu bu yemini edeli."
Leyla hafif sesle, "Davut bana hayatının o kısmını anlatmaz," dedi. "Ama sana çok güvendiğini biliyorum."
"Bir zamanlar daha çok güvenirdi."
"Ama sen bizimle gelmek için her şeyi bıraktın."
"Yeminim hâlâ geçerli, ama olmasaydı bile yine gelirdim sizinle. Onun büyüyüp geliştiğini bir baba gibi izledim. Baş-
380
langıçta benim kardeşim gibiydi -ama şimdi onu oğlum gibi görüyorum. Onu asla terk etmem."
"Hiç evlendin mi? Çocukların var mı?" ?
"Hayır, bir savaşçı aile kuramaz. Ailesi ihsana yaşama hırsı verir, halbuki bir savaşçı her zaman ölmeye hazır olmalıdır."
"Ya Davut? Hazar'da o da bir savaşçı mıydı? Onun da ailesi olmadı mı?"
İshak perdeyi bıraktı ve başını çevirip omzunun üzerinden ona baktı. Sonra hafif bir sesle, "Hayır," dedi. "Davut da bir zamanlar savaşçı olmak istedi, ama gördüğün gibi o barış yanlısı ve insanları iyileştirmekten yana olan bir adam."
"Ya aile?"
"Bir zamanlar evliydi. Karısı doğum yaparken öldü, uzun yıllar önceydi bu." „
"Oh, demek benim durumumla bunun için çok ilgileniyor. Bunu neden söylemedi bana peki?"

"Bilmiyorum. Belki de artık Hazar'ı düşünmek istemiyor-dur. Düşünseydi zaten Mısır'a değil, kuzeye gidiyor olurduk."
"Ya annesi, o da öldü mü?"
"Evet, korkunç bir kazada öldü, biz Bağdat'a gelmeden önce. Yıllardan beri oğlunu ilk kez görecekti. Davut'un yaşadığını yeni öğrenmişti. Davut da annesini göreceği için çok seviniyordu. Ama ne yazık ki göremedi, annesi ona gelirken yolda öldü."
İshak ona sevgilisinin geçmişiyle ilgili başka şeyler anlatırken Leyla onu merakla dinledi. Bir ara, "Oh, kim bilir ne kadar çok üzüldü o zaman?" diye mırıldandı. Sonra da Davut kuzeye değil de kendisini de alarak Mısır'a gittiği için Davut'un Tanrısına şükretti.
381
Geminin Kızıldeniz'deki yolculuğu bir süre sonra daha da sıkıcı olmaya başladı, sık sık bazı küçük limanlarda durup mal boşaltıyor, yolcu indiriyorlardı. Kuzeye, Mekke'ye doğru yaklaştıkça güvertede beş vakit namaz kılan Müslüman yolcu sayısı artıyordu. Yolculardan çoğu Cidde'de inecek ve Hz. Paygamber'in doğum yerine, hac yapmaya gideceklerdi.
Cidde Limanı'na yaklaştıklarında gemi kıyı açıklarında demirledi ve yolcular arasında bir telaş görüldü. Mehtap vardı ve şehir uzakta görünüyordu. O sırada yolculardan biri bağırarak ayı gösterdi, mehtap ışığı azalıyordu. Aym bir kenarı kararmaya başladı. Yolcular arasında bir karmaşa başladı, herkes inliyordu şimdi. Kaptan Abdullah herkesten dua etmesini istedi, çünkü Peygamber Lambasını yutmaya çalışan cini sadece dualarıyla kovabilirlerdi. Tüm Müslüman yolcular bir anda geminin sancak tarafına, Mekke'ye doğru dönerek namaz kılmaya başladılar. İshak ve bin Maimon onları seyrediyorlardı.
Gecenin sessizliğinde dua sesleri ve davul gürültüleri duyuluyordu. Derken yolculardan biri bağırmaya başladı. "Gemideki imansızların yüzünden oluyor bu! Onların ve o kadının yüzünden! Gemide kadın olmamalı, onları denize atalım!"
Davut ve Leyla güvertede olanlardan habersiz kamarada uyuyorlardı. İshak bu bağrışmayı duyunca hemen ayağa fırladı ve bin Maimon'u da alarak kamaranın önüne gitti. Hemen kılıcını çekti ve beklemeye başladı. Fakat gemide herkes İshak ve Davut'un savaş eğitimlerini izlemişti ve kimse İs-hak'a yaklaşmaya cesaret edemiyordu. Bir süre sonra ayın yüzündeki kararma azalmaya başladı.
Ay gölgeden tamamen kurtulana ve tüm yolcular yatana kadar orada bekledi İshak. Sevinçliydi, mutluydu, Davut'un hayatını bir kez daha kurtarmıştı.
382
BÖLÜM 27 FUSTAT
Gemiyle Fustaf a en yakın nokta olan Süveyş Limanı'na kadar geldiler. Liman açığında demir atan Dürüst Vekil adlı geminin çevresi kısa zamanda bir sürü yelkenli tekneyle, sandalla doldu, sandalcılar gemideki yolculara bağırıyor, belirli yerlere gitmek için kendilerine yük ve müşteri arıyorlardı.
Bu karmaşayı iyi bilen Davut bin Maimon sonunda bir sandalcıyla anlaştı ve adam onları Kızıldeniz Kanalı yoluyla Fustaf m limanı olan el Maks'a götürebileceğini söyledi. Firavunlar tarafından binlerce yıl önce inşa edilen ve daha sonra Romalılar ve diğer işgalciler tarafından tekrar açılan kanal şehre giden en iyi yoldu.
Davut ve arkadaşları Fustat'a yaklaştıklarında tarih 1169 yılının Ocak ayıydı, yolculuk sırasında yıl değişmişti. Birkaç mil yaklaştıkları zaman şehrin üzerinde büyük bir duman tabakası gördüler. Davut bin Maimon bunun ne olduğunu anlamadı ve sandalcıya sorunca adam omuzlarını silkti.
"Fustat hâlâ yanıyor işte," dedi.
Bin Maimon şaşkındı, "Hâlâ yanıyor mu? Ne demek istiyorsun sen?" diye sordu.
Adam başını iki yana salladı ve, "Haftalardır yanıyor," diye cevap verdi. "Yanacak çok şey varmış demek ki."
Bin Baimon onu omuzlarından yakaladı ve, "Ne oldu burada?" diye bağırdı. "Neden daha önce söylemedin bunu bize?"
Adam gülümsedi. "Siz bana Fustat'ta neler olduğunu sormadınız ve ben de söylemedim. Söyleseydim belki de Süveyş'te kalır benim sandalıma binmezdiniz."
383
O anda İshak diğerlerinin şaşkın bakışları arasında adamın üzerine gitti ve boğazına yapıştı. Sonra soğukkanlı bir ifadeyle, "Domuz!" dedi. "Şimdi söyle bakalım neler oldu Fustat'ta."
Adamın yüzü bembeyaz oldu ve bir süre nefes almakta zorlandı. Sonra başını salladı ve İshak onun boynunu sıkmaktan vazgeçti, ama tamamen bırakmadı.

Sandalcı derin bir nefes aldıktan sonra, "Size daha önce söylemediğim için özür dilerim," diye başladı. "Fustat baştan sona yakıldı. Kudüs'ü alan Haçlılar buraya da saldıracaktı. Komutanları Almeric önce Bilbeis'e saldırdı, erkek kadın, çoluk çocuk demeden şehirdeki herkesi öldürdüler. Herkes onların Fustat'a ve Kahire Sarayı'na da saldıracağını biliyordu. Vezir Şaver herkesin Fustat'ı terk etmesini emretti, şehri yakacaktı. Böylece Kahire'yi daha kolay koruyacaklarını düşünüyordu.
"Benim evim de Fustat'taydı. Ailemi ve alabileceğim eşyalarımı bu tekneye koyup Süveyş'e götürdüm. Ben yine şanslı sayılırım. Fustat'm harabeleri arasında evsiz, işsiz ve parasız bir sürü insan bekliyor. Bunun için

söylemedim size olanları. Süveyş'teki ailemi ve yakınlarımı besleyebilmem için sizden alacağım paraya ihtiyacım vardı."
İshak bunları duyunca adamın boynunu bıraktı. Bin Ma-imon'un yüzünde derin bir keder ifadesi vardı. "Aileme ve ağabeyim Moses'a ne oldu, çok merak ediyorum, acele edelim!" diye bağırdı.
Davut İshak'a baktı ve, "Eğer Haçlılar buraya saldıracak-sa gitmeyelim Fustat'a," dedi.
Bin Maimon, "Siz nasıl isterseniz öyle yapın," dedi. "Ama ben gitmeliyim, ailemi bulmam gerekiyor. Bir sonraki köyde sizi karaya çıkarırız."
Dovut başını kaldırıp endişeli gözlerle şehrin üzerindeki duman tabakasına baktı. Sonra yelkenli teknenin kıçında Leyla'yı güneşten ve meraklı gözlerden saklamak için kuru-
384
lan küçük çadıra döndü, onu koruması gerekiyordu. Bunu nasıl yapabilirdi?
Sandalcı içini çekti ve başını iki yana salladı. "Artık kimse saldırmaz buraya. Fustat'ı yakmak gereksizdi, bir kabus bu. Vezirin askerleri ellerinde meşaleler ve gazyağı kaplarıy-la her yeri dolaşıp yaktılar, hiç gerek yoktu buna!"
Davut öfkeyle titreyen adama baktı ve, "Saldırı olmayacak mı? Nereden biliyorsun bunu?" diye sordu.
"Süveyş'te duyduğumuza göre Nur el-Din ve Halifenin orduları birleşip Haçlılara karşı savaşacaklarmış. Haçlılar da bunu duyunca Kudüs'e geri döndüler. Şimdi de Kahire'de bir sürü yabancı asker var ve Fustat'tan kaçan aç insanlara eziyet ediyorlar. Felaket bu!"
Davut şaşırdı ve, "Nur el-Din şimdi Kahire'de mi yani?" dedi.
"Sanmıyorum, duyduğumuza göre Generali Şirkuh ve onun yeğeni Salahaddin'i göndermiş oraya."
Bin Maimon, "Hadi biraz çabuk olalım," diyerek yelkenli teknenin sahibini kürekçilere doğru itti. "Söyle kürekçileri-ne daha hızlı çeksinler."
Davut İshak'a, "Halep'te tanıdığım ve bizi Musul'a kadar götüren Salahaddin olmalı bu," diye fısıldadı. "Kahire'de bir dostumuz var!"
"Evet ama senin, Musul hükümdarının öldürmek istediği Davut el-Roy olduğunu biliyorsa eskisi kadar dostça davranmaz."
"Umarım beni sadece Halep'teki adam olarak tanıyor-dur. Fustat yandığına göre oraya gitmekten başka çaremiz de yok zaten. Leyla'nın güvenli bir yere ihtiyacı var. Doğum zamanı yaklaşıyor."
385
Kahire denen binalar kompleksi, yanmakta olan Fus-tat'tan birkaç mil mesafede, birkaç tepenin yamacındaydı. Kahire kalesi ve sarayı, Bağdat'taki Sünni Halifeden bağımsızlığını ilan eden Fatımi Halifesi el-Adid'e aitti, o da ayrı bir Müslüman hanedanıydı. Fatımiler Kur'an ve Hz. Muham-med'e bağlı Müslümanlar olmalarına karşın Şii olarak farklı bir mezhepten insanlardı. Mesele Müslüman liderliğiydi ve Kahire'de lider el-Adid idi.
Davut'un sandalcıdan öğrendiğine göre, Kızıldeniz Kanalı Kahire kalesinin surları dibinden geçiyordu. Kalenin güneyindeki Bab el Zuveyla kapısında karaya çıkmak istediğini söyledi sandalcıya. Bin Maimon'a ne yapmak istediğini ya da Salahaddin'i tanıdığını söylememişti. Adaşını daha sonra arayıp bulmaya çalışacaktı. Davut, Leyla, İshak ve iki erkek köle eşyalarını alıp karaya çıkınca sandal Bin Maimon'u alıp Fustat harabelerine doğru götürdü.
Kahire'nin etrafı surlarla çevriliydi ve içeri sadece birkaç muazzam kale kapısından girilebiliyordu. İki erkek kölenin Leyla'yı kısa bir mesafede olan Bab el Zuveyla kapısına kadar taşıyabilmeleri için bir küçük tahtırevan buldular. Surların arkasındaki muazzam arazide sadece Halifenin sarayı ile maiyetinin yaşadığı ve çalıştığı binalar değil, aynı zamanda büyük bir ordunun kışlası da vardı.
Kapıda onları nöbetçiler durdurdu ve, "Ne işiniz var burada? Neden geldiniz?" diye sordular.
Davut, "Ben Emir Yusuf Salahaddin'le konuşmak istiyorum," deyince nöbetçiler güldüler.
Nöbetçilerden biri Fustat'a İspanya'dan gelen Yahudilerin Arapça aksanını bildiği için Davut'un Yahudi olduğunu anladı ve alaycı bir ifadeyle, "Peki ama Emir seninle konuşmak isteyecek mi acaba Yahudi?" dedi.
386
I
Davut gülümsedi. "Ona Halep'ten eski dostu, Bizans İmparatoru Manuel'in eski elçisi Davut bin Yusuf un geldiğini söylersen belki konuşur benimle," deyince askerin suratı bir anda değişti, ciddileşti. Ama bu Yahudi yalan söylüyordu belki de, çünkü yanında maiyet olarak hiç kimse yoktu. Ama onun sözünü doğru kabul edip son kararı Emire bıraksa daha iyi olacaktı galiba.
Asker ona, "Burada bekle," dedi ve içeri haber vermeye gitti.
Uzunca bir süre bekledikten sonra kapılar açıldı ve hep beraber içeri girdiler. Biraz önce alaycı bir tonla konuşan nöbetçi bu kez Davut'in karşısında çok ciddi duruyordu. "Emir sizi bu akşam görecek. Size banyo yapıp dinlenebileceğiniz bir yer göstermemi emretti bana."
Kapının önünde beklerken elini kamasının kabzasından ayırmayan İshak bunu duyunca elini çekti ve derin bir nefes aldı. Fustat'taki felaketi atlatmış ve kendilerine güvenli bir yer bulmuşlardı galiba.

Kahire surları dışında korkunç bir karmaşa, içinde ise sükunet ve rahatlık vardı, çünkü Fustat'm evsiz kalan halkı içeri alınmıyordu. Kahire zaten halka hiç açılmazdı, Fatımi Halifesinin yaşadığı yerdi orası.
Bekleyip dinlenecekleri yere giderken bu kalenin basit bir yer olmadığı açıkça görülüyordu. Sokaklar genişti ve her yerde güzel üniformalı muhafızlar vardı. Burası sıcak ve kurak bir ülke olmasına karşın binalar arasında yemyeşil bahçeler, çiçek tarhları görülüyordu.
Duvarların içindeki diğer binaların yanında dev gibi duran iki büyük saray gördüler. Halifenin sarayında 10 tane köşk ve büyük binada 12 kapı vardı. Yakındaki bir bina bir-
387
birine bitişik bloklardan meydana gelmişti ve blokların ek yerleri belli olmuyordu. Burası haremdi. Halife karılarını ya da çocuklarını görmek istediğinde buraya yeraltındaki bir tünelden geçerek gidiyordu.
İki saray binası arasında çok güzel ve egzotik çiçeklerin yetiştirildiği muazzam bir bahçe vardı. Halife sarayının güneyinde Azhar denen muhteşem bir cami bulunuyordu. Batı yanında, Kızıldeniz Kanalının geçtiği surların içinde Kafour denen bir bahçe ve bunun içinde de İnci Köşkü denen küçük bir bina görülüyordu.
Onlara birkaç lüks oda verdiler ve nöbetçi bu odalarda daha önce, Nur el-Din'in Generali Şirkuh'dan emir almak istemeyen bir Fatımi generalinin kaldığını söyledi. Bu general Kudüs'ten gelince müttefik orduların komutasını almış ve Fatımi generali onu reddedince hayatından olmuştu.
Davut ve İshak, Bağrat'ta olduğu gibi hemen Kahire ve Fustat'ıh siyasi yaşamına girmedikleri için memnundular. Davut bin Maimon uzun yolculukları sırasında onlara pek çok şey anlatmıştı. Henüz 16 yaşmda olan Fatımi Halifesi el-Adid simgesel bir halifeydi. Yönetimi elinde tutan gerçek güç ise şimdi Şirkuh'un meydan okuduğu kişi, yani Vezir Şaver'di. Nur el-Din'den kendini koruması için ordu isteyen de oydu.
Halbuki 2 yıl önce aynı Şaver, Kahire'nin Nur el-Din'den korunması için Haçlılar'a para ödemiş, onlardan yardım istemişti. Haçlılar ona destek verip tahta oturtmuş ve sonra da Kudüs'e dönmüşlerdi.
Bağdat'tan gelirken yolda bu garip hikayeyi Davut bin Maimon'dan dinleyen Davut ve İshak, şimdi Nur el-Din'in Generali Şirkuh gücü elinde tutarken, her iki tarafı da idare eden Şaverin hâlâ Vezir olduğunu öğrenince şaşırmışlardı. Haçlı tehdidi ortadan kalktığı için şimdi Müslüman ordusunun da gitmesini bekliyordu Vezir.
Davut'un kaldığı daireye önce Şaver geldi ve onu şaşırttı. Leyla dinlenmek için yandaki yatak odasına geçmiş, İshak
388
da çevreyi dolaşmaya çıkmıştı ki Şave/in kölesi gelip efendisinin oraya geldiğini bildirdi. Ve Vezir de hemen onun arkasından girdi odaya ve Davut'un yalnız olup olmadığını anlamak için etrafa bakındı.
Vezir, "Kahire'ye hoş geldiniz demek için uğradım," dedi. "İmparator Manuel'e elçilik yapmış bir kişiye her zaman açıktır kapılarımız."
Davut hafifçe eğilerek selamladı onu. Vezir esmer, ufak tefek, gür bıyıklı bir adamdı ve Davut'un görmeye alışık olduğu siyah Sünni kıyafeti değil de Fatımi beyazı giymişti. Boynunda bir sürü altın zincir asılıydı ki bunlar yaptığı üstün hizmetlerin karşılığı olan ödülleri simgeliyordu. Adam hiç kuşkusuz buraya ondan bir şeyler istemek için gelmişti.
Davut ona gülümsedi ve, "Ekselans," dedi. "Ziyaretinizle şeref verdiniz bana. Size iyi bir ev sahipliği yapamayacağım için özür dilerim, ama çok uzun ve yorucu bir yolculuk yaptık ve size ikram edecek hiçbir şeyim yok henüz."
Vezir elini kaldırıp boşlukta salladı, gülümsedi ve sonra ellerini çırptı. Bir köle elindeki meyve tepsisiyle içeri girdi. İkinci köle de bir şarap testisiyle gümüş kupalar getirdi. Arkada üçüncü bir köle belirdi, onda da kızarmış etlerle dolu bir tepsi vardı. Köleler tepsileri odanın ortasındaki bir sehpanın üzerine bırakıp çıktılar.
Davut şimdi bu adamın kendisinden bir şey isteyeceğine iyice inanmıştı ve tehlikeli bir şey olabilirdi bu. Şaver ona söyleyeceği şeyi kölelerinin bile duymasını istememiş, göndermişti onları.
Halının üstüne bağdaş kurup otururak alçak sehpanın üzerindeki yiyeceklerden atıştırmaya ve şaraplarını yudumlamaya başladılar. Davut onun sorduğu basit sorulara cevap verirken bile dikkatli davranıyor, düşünmeden konuşmuyordu.
Vezir, "Demek Bağdat'tan geliyorsunuz," dedi. "Uzun bir yolculuk bu. Emir Salahaddin'in burada olduğunu nasıl öğrendiniz peki?"
Davut güldü ve, "Ben sihirbaz değilim, sadece bir doktorum Ekselans," dedi. "Bizi Süveyş'ten buraya getiren sandal-
389
cı söyledi bize bunu. Fustat'a eski bir doktor arkadaşımı görmeye gelmiştim, ama şehrin yandığını öğrendim."
Vezir büyük bir soğukkanlılıkla, "Evet, büyük bir trajedi," dedi. "Fakat Kahire artık güvende."
Vezir biraz düşündü ve sonra, "Demek bir doktorsunuz," diye devam etti. "Aradığınız arkadaşınız kimdi? Onu aratayım ve yaşıyorsa bulup size getireyim."

Davut yüzündeki ifadeyi kontrol etmeye çalıştı. Kahire ve Vezir hakkında çok şey bilen Davut bin Maimon'la birlikte yolculuk ettiğini ona söylememesi iyi olmuştu. Bin Maimon'un adını bu adama verirse onları tehlikeye atmış olabilirdi.
Ama düşündü ve bunu denemeye karar verdi. "Arkadaşımın adı Moses bin Maimon. Bazıları ona Maimonides diyormuş."
Vezir, "Onu buluruz," dedi ve sonra hafifçe öne doğru eğilerek, "Salahaddin'i ne kadar iyi tanıyorsunuz?" diye sordu. Bunu sorarken Davut'un yüzüne dikkatle bakıyordu.
Davut politikadaki çalışmalarını ve tecrübelerini düşündü ve, "Manuel'in elçisi olarak Nur el-Din'le görüşmeye gittiğimde Halep'te bana rehberlik etmişti," diye cevap verdi. "Sadece birkaç gün beraber olmuştuk, ama beni hatırladığına sevindim."
Vezir başını salladı. "Evet, size çok iyi davranmamız gerektiğini söyleyince hoş geldiniz demek için kendim geldim."
Davut bu ziyaretin kendisini şereflendirdiği tekrar göstermek istedi ve bir kez daha eğilerek selamladı onu. "Ne zaman görebilirim Emiri acaba?"
"Şu anda çok meşgul. General Şirkuh sahada ve Kahire'nin yönetimi Emirde. Benim tavsiyelerimle elbette."
"Elbette," diyen Davut gülümsedi.
Vezir bir süre düşündükten sonra, "Bizans İmparatoru Manuel ile temasınız sürüyor mu?" diye sordu.
Davut adamın sesindeki hafif gerginliği hissetti ve, tamam işte geliyoruz soruna, diye düşündü.

I
"Son zamanlarda temasım olmadı," diye cevap verdi. "Ama 10 yıl kadar önce Gürcistan Kralı'nm elçisi olarak Constantinople'a gittiğimde onunla uzun zaman beraberdik. Daha sonra ona da bazı konularda hizmet verdim. Onun beni Salahaddin'den çok daha iyi hatırlayacağına eminim."
Vezir gülümsedi ve, "Pek çok önemli kişi tanıyorsunuz," dedi.
Vezir büyük olasılıkla ondan değil de Manuel'den bir şey isteyecekti. Bu konuda ona yardımcı olabilirse iyi olacaktı.
Vezir gittikten sonra Davut Leyla'nın uyuduğu odaya gitti ve yanma oturup bir süre seyretti onu. Gürcistan'da olduğu gibi politik oyunlara karışmaktan hoşlanmıyordu artık. Ama galiba istemese de böyle bir oyuna karışacakmış gibi bir his vardı içinde.
Yochebed ve doğacak bebeği, Kral Georgi'nin hizmetinde görev yaparken ondan uzaklaştığı sırada ölmüşlerdi. Leyla da yakında bebeğini doğuracaktı. O zaman Yochebed'in yanında olsaydı da onu belki kurtaramayacaktı, ama şimdi iyi bir doktordu ve pek çok kadının hayatını kurtarmıştı. Bu kez Leyla'nın yanından ayrılmayacaktı, kimse buna zorlayamazdı onu.
Emirin yardımcısı akşam namazından sonra gelip Da-vut'u aldı. Salahaddin'in, Halifenin dairesi yanındaki dairesinde beraber yemek yiyeceklerdi. Birçok koridordan geçerek büyük bir bahçeye çıktılar, burada renkli mermer çeşmeler ve rengarenk tüyleri olan kuşlarla dolu büyük kafesler vardı.
Bahçede insanın nefesini kesecek güzellikte renkli sütunlar ve sıra kemerler vardı. Bahçenin zemini bile bir sanat eseriydi. Zemindeki rengarenk parlak mozaikte tahtında oturan Halife ile maiyeti görülüyordu.

Emirin yardımcısı hızlı adımlarla yürüdüğü için Davut etrafa bakmıp bu güzellikleri yeterince seyredemedi, ama girdikleri Halife taht salonu da bahçe kadar muhteşemdi. Duvarlarda Arapça yazılar, güzel geometrik şekiller görülüyordu. Tavan da aynı şekilde süslenmişti.
Salahaddin onu dairesinin kapısında bekliyordu. Şir-kuh'un dairesi gibi onunki de taht salonunun hemen bitişi-ğindeydi. Davut geleceğini iyi ya da kötü değiştirebilecek olan bu adamın önünde hafifçe eğilerek selamladı onu. Emir güldü, onu kolundan tuttu ve odasına götürürken, "Aramızda formalite yok Davut," dedi. "Biz eski arkadaşız."
Davut o gün ikinci kez ziyafete davet ediliyordu. Vezirin ikramında yedikleri hâlâ midesinde duruyordu, hiç aç değildi; ama, yine de iyi bir misafir olduğunu göstermek için önüne getirilen her şeyden bir parça almaya gayret etti. Fakat ikram edilen şaraptan fazla içmedi, zihninin bulanmasını istemiyordu, net düşünebilmeliydi.
10 yıl önce Halep'de gördüğü kaygısız genç adamla şimdi karşısında duran devlet adamı arasında büyük fark olduğunun farkındaydı Davut. Salahaddin şimdi 30 yaşındaydı ve büyük bir savaş tecrübesine sahipti. Sevdiği bu genç adama yalan söylemek zorunda kalırsa üzülecekti Davut, ama buna gerek kalmadı, Salahaddin yemeğin ortasında ve bir süre havadan sudan konuştuktan sonra ona garip bir ifadeyle baktı ve "Nasıl oluyor da 8 yıl önce Amadiyah'da öldüğü söylenen Davut el-Roy yaşıyor?" diye sordu.
Davut öyle şaşırdı ki bir süre konuşamadı. Bu adama doğruyu söylemek zorundaydı, aksi takdirde ölümü göze almaları gerekecekti. Ama doğruyu anlatması da ölüm getirebilirdi onlara.
Emirin yüzüne baktı ve neler düşündüğünü anlamaya çalışarak, "Benim Davut el-Roy olduğumu bildiğini sanmıyordum," dedi.

"Bunu bilmemek mi? Komutanım Nur el-Din'in kardeşi Kutb el-Din'in seni öldürmek istediğini nasıl bilmem? Ama-diyah'taki yangından sonra bulunan cesedin sana ait olduğunu sanarak günlerce bu olayı konuştuk. Ama demek senin cesedin değildi o."
392
"Katilin cesediydi o. Davut bin Yusuf'un katillerden kaçabilmesi için Davut el-Roy'un yok olması gerekiyordu. Dağların yaşlı adamı katilinin geri dönmediğini görünce peşime başka katiller gönderir diye düşündük ve Amadiyah'tan kaçtık. Yanan cesedin bana ait olamayacağını düşünüp kuşkulanan olmadı vmı hiç?"
"Hayır, ama Şeyh el-Cebel kuşkulanmış olabilir. Fakat parasını almıştı ve kimse de sesini çıkarmayınca bunu kendine sakladı belki. Kutb el-Din'in seni öldürtmek için kiralık katil tutması benim hiç de hoşuma gitmemişti, bunu da sana söylemiş olayım. Senin bizim için bir tehdit oluşturduğuna hiç inanmadım ve bizim ülkemizde bile Yahudi toplumunun Yahudiler tarafından yönetilmesine taraftarım. Davut el-Roy'un yaşadığını hiç kimseye söylemeyeceğim. Zaten Kutb el-Din de çok yaşlandı ve ölmek üzere."
Davut, "Beni büyük endişelerden kurtardın, sağol!" dedi. "Sana nasıl teşekkür ederim bilemiyorum, ben de zaten el-Roy'un ölü kalmasını istiyorum. Doktor Davut bin Yusuf un burada, Kahire'de kansı ve çocuğuyla beraber sakin bir yaşam sürmesi tek arzum. Bu mümkün olur mu, ne dersin?"
"Görüyorum ki meselelere Halep'te yaptığın gibi yine dolambaçlı yollara sapmadan doğruca giriyorsun. Sana evet diyebilmeyi isterdim, ama bilemiyorum. Ama doktor olup evlendiğine ve baba olduğuna sevindim."
Davut güldü. "Biraz erken konuştum galiba. Çocuğumun annesi olacak kadın Zerdüşt bir köle ve yakında doğum yapacak."
Salahaddin şaşkın bir ifadeyle ona bakınca Davut, "Uzun hikaye bu," dedi ve Halep'ten sonra yaşadıklarını ona anlattı. "İşte şimdi burada, senin merhametine sığındım. Vezir Şa-ver'in beni ziyaret ettiğini biliyor musun?"
Emir birden ayağa fırladı ve yüzü kıpkırmızı oldu. "Onun her hareketini bana bildirmek zorunda olan adamım bunun hesabını verecek bana," diye söylendi. "Ne konuştu seninle Vezir? Benim hakkımda fazla bir şey söyleyemezdin ona zaten, çok şey bilmiyorsun."
393
"Kahire'deki durum konusunda bir şeyler biliyorum. Sanırım beni kullanarak Bizans İmparatoru'yla temasa geçmek istiyor. Seni ne kadar iyi tanıdığım konusunda fazla soru sormadı bana. Daha ziyade Manuel'i nasıl tanıdığımla ilgileniyordu."
Salahaddin gülümsedi. "Allah'ın izniyle elçi ve arabulucu olarak çalıştığın için insanları o kadar güzel tanıyorsun ki onların niyetlerini hemen anlayabiliyorsun. Hiç kuşkusuz haklısın ve ben de böylece uyarılmış oldum. Bu Fatımi köpeği hem Nur el-Din ve hem de Haçlılar' ı birbirlerine karşı kullandı. Şimdi de Şirkuh Kahire'den gitmediği için hem ondan ve hem de Nur el-Din'den kurtulmak ve bunu da Manuel'e yaptırmak istiyor. Bu adamı durdurmalıyız!"
Davut hiç beklemeden, "Ona yardım etmeye hiç niyetim yok zaten," dedi.
"Evet ama sen kabul etmezsen bunu yapacak başka birini bulabilir. Bizans'a bir haberci yollamış olabilir. Şirkuh bazı eski kutsal yerleri görmeye gitti ve ancak birkaç gün sonra dönecek." Davut ilerde Kahire'de neler olabileceğini anlamak için, "Şirkuh Kudüs'e dönmeyecek mi yani?" diye sordu.
"Mısır hükümdarı olmak istiyor o, bunu bana söylediklerinden anladım. Mısır'a daha önce de geldik, ama bu kez kalmak istiyor burada. Bu kez ben gelmek istemedim, zorladılar. Geçen sefer İskenderiye'de çok sıkıntı çektim. Ama Nur el-Din Şirkuh'la bir kez daha gelmemi istedi buraya. Babam da baskı yapınca gelmek zorunda kaldım. Eğer işin içinde Şirkuh olmasaydı Franklar Kudüs'e dönünce ben de Şam'a gidecektim."
Davut, "Ya Halife?" diye sordu.
Emir, "Boş ver onu!" dedi. "16 yaşında bir çocuk o, Vezir ne derse onu yapıyor. Şaver'in Manuel'i akrabalarıma karşı kışkırtmasına izin veremem."
Davut, "Bu konuda sana yardımcı olabilirsem sevinirim," dedi. Bunu söylerken bir yandan da doğru tarafı seçtiğini umuyordu. Yanlış tarafı seçtiği takdirde sonu gelebilirdi.
"Vezir seni tekrar ziyaret ederse Manuel ile temas edip etmediğini öğrenmeye çalış." Davut başını salladı. İyi bir plandı bu. Vezir en azından bir süre için Davut'u kendi tarafında sanacaktı.
394
BÖLÜM 28 DÜĞÜN
Leyla uyandığında Davut'u yanında görünce sevindi. Yolculuk sırasında bir ara teknede doğum yapabileceğini düşünmüş ve korkmuştu. Bir gün önce Kahire kapısından içeri girerken doğurmasına az bir zaman kaldığı için otomatik olarak Ohrmazd'a şükranlarını bildirmiş, dua etmişti. Ama sonra Davut'un Tanrısına şükretmesi gerektiğini hatırladı. İki dinde de Tanrıların farklı isimde ama aynı olabileceğini düşünüyordu, Davut da öyle olabileceğini söylemişti, çünkü bütün yaratıkları yaratan bir fek Tanrı vardı.
"Davut," dedi. "Bebek beni tekmeledi ve uyandırdı. Çok garip bir duygu bu."
Davut Vezir düşüncesini kafasından çıkarıp attı ve, "Bebek yakında gelecek ve her şey iyi olacak," dedi. "Ama doğumdan önce bir haham bulmalı ve senin din değiştirmen için gerekeni yapmalıyız. Benimle yeterince çalıştın, sözlü testi geçebilirsin. Umarım Fustat'taki sinagogların hepsi yanmamıştır ve senin banyo

yapabilmen için gerekli bir mikveh -yani temizleyici havuz buluruz. İshak'a söyledim, burada, Kahire'de bir Yahudi bulup bu konuda bilgi alacak. Davut bin Maimon'un söylediğine göre Kahire'de Şii Fatımi aileleri için yönetici, katip ve doktor gibi çalışan pek çok Yahudi varmış, çünkü onlar Sünni Müslümanları sevmez ve güvenmez-lermiş onlara. İşleri için Yahudileri yeğlerlermiş."
Eğilip Leyla'yı öptü ve göğüslerini okşadı. "Yakında bir Yahudi ve karım olacaksın ve seni o zaman daha çok seveceğim. Çocuğumun annesi de olacaksın, her şey harika olacak"
Leyla bunları söylerken Davut'un yüzündeki ifadeyi görmedi, görseydi belki hayal kırıklığına uğrayabilirdi. Çünkü Davut Kahire'deki hayatlarının harika olmak bir yana, ne
395
kadar süreceğini bile kesin olarak bilemiyordu, kuşkuları vardı. Moses bin Maimon'u bulabilse belki bazı şeyler değişebilecekti.
İshak'm diğer odadan kendisine seslendiğini duyunca Leyla'yı tekrar öptü ve onun odasına gitti Davut, dostunun yüzündeki ifade pek de mutlu olmadığını gösteriyordu.
İshak, "Buraya kötü bir zamanda geldik," diye konuştu. "Hiç kimse kimin söz sahibi olduğunu bilemiyor, Vezir mi, yoksa Şirkuh mu, emin değiller. Franklara karşı çarpışan iki ordu var, bunlar müttefik sözde, ama birbirlerinden nefret ediyorlar. Şam'dan gelenlerin çoğu Şirkuh ve Salahaddin gibi Kürt, Sünni Müslüman bunlar. Komutanlar dışında askerler surların dışında kalıyor. Fatımi ordusu ise surların içinde. Bunların çoğu siyahi Nubyan ve Sudanlı askerler, iyi savaşçılar ve Vezire sadıklar. Vezir Şirkuh'a artık onlara ihtiyaçları olmadığını, ordusunu alıp Şam'a gitmesini söylemiş, ama Şirkuh reddetmiş bunu. Herkes endişeli, korkuyor, bir savaş patlayacak ve biz de ortasında kalacağız."
Davut dalgın gözlerle Leyla'nın dinlendiği odaya baktı ve içini çekti. Durum sandığından da kötüydü demek. Ama bunu gerekmedikçe söylemeyecekti Leyla'ya.
İshak'a baktı ve, "Her şeyi sırayla yapalım," dedi. "Sinagog ve mikveh konusunda ne buldun?"
İshak güldü ve Leyla'nın oda kapısına baktı. "Umarım bebek savaştan önce gelir!" dedi. "Sağlam bir sinagog buldum. Buradan birkaç mil mesafede, eski bir Roma kalesinin surları içinde bu sinagog, kalenin adı Babil, ama Bağdat yakınlarındaki Babil ile hiçbir ilgisi yok elbet. İstediğin zaman gidebiliriz oraya."
"Yarın gidelim. Bebek fazla beklemez."
Surları içinde bir sinagog olan Babil isimli eski kaleye gitmek için gereken atları kolayca buldu İshak. Salahaddin'in verdiği özel izin belgesi tüm işlerini kolaylaştırıyordu.
396
Önce yanan Fustat harabelerinin doğusundan güneye indiler ve sonra batıya dönerek Roma kalesinin Nil'e bakan surlarına doğru gittiler. Fustat'm harabelerini görünce hiç konuşmadılar. Şaver bu şehri yakarken haklı mıydı yani? Franklar burada, da halkı öldürüp şehri Kahire kuşatması için kullanacaklar mıydı acaba? Haçlılar gerçi Fustat'a gelmemişlerdi, ama gelselerdi ne olacaktı?
Bir süre, küçük evlerin bulunduğu kimsesiz sokaklardan geçtiler. Fustat'm harabelerine yakın olan bu evlerin neden boşaltıldığını önce anlayamadılar. Ama sonradan, buranın küçük evleri olan bir köye benzetilen bir mezarlık olduğunu gördüler. Burada Fustat'tan kaçan evsizler için ev yoktu, ama ölenler için vardı, garip bir yerdi burası.
Babil denen kaledeki sinagog Fustat Yahudilerinden bazılarına sığınak olmuştu. Sinagogun ne kadar eski olduğunu kimse bilmiyordu, ama yıkılıp claha sonra yeniden yapıldığı belliydi. Buraya Bin Ezra Sinagogu deniyordu, çünkü içinde peygamberin eliyle yazılmış olduğu söylenen bir parşömen vardı. Bu parşömenle birlikte bazı kutsal yazılar ve kitaplar mahzende muhafaza ediliyordu.
Sinagogun hahamı olan Abraham bin Ezra, Fustat'ta artan Yahudi nüfusuna yardımcı olmak için Kudüs'ten gelmişti. Davut ve İshak onun çalışma odasına gittiler. Davut ona geçmişte yaşadıklarını anlatıp anlatmama konusunda tereddüt içindeydi, ama hiç kuşkusuz Davut el-Roy hikayesini anlatamazdı.
Salahaddin'e anlattığı hikayeye değil de Davut bin Ma-imon'a anlattığına sadık kalmaya karar verdi, çünkü burada kaldığı süre içinde Yahudi toplumunda ona tekrar rastlayacağını biliyordu. Bunun için hahama doktor olduğunu ve çalışmak için Fustat'a geldiğini söyledi ki doğruydu bu.
"Doğacak çocuğumun Yahudi olması için, bir köle olan annesinin hemen Musevi dinine geçmesi gerekiyor. Onun için hiç vakit kaybetmeden geldim buraya."
Haham Abraham başını salladı. Davut'un anlattığı koşullar pek hoşuna gitmemişti, ama insanları yargılamaktan
397
uzun zaman önce vazgeçmişti. Fustat'ta din değiştiren çok oluyordu, çünkü İspanya ve diğer ülkelerden gelen erkek sayısı kadın sayısının çok üstündeydi. Din değiştirmeler olmasa erkeklerin çoğu bekar kalacak, ya da Müslüman veya Hıristiyan kadınlarla evleneceklerdi ki bu durumda da çocukları Yahudi olmayacaktı. Fustat'ta Yahudiliğin yaşatılması isteniyorsa din değiştirmeleri gerekliydi. Haçlılar da Kutsal Topraklarda yaşayan pek çok Yahudi kadını öldürmüştü ve oradan kadın alıp Mısır'a getirmek de güçtü.
Haham, "Doğum ne zaman olacak?" diye sordu.
"Sanırım bir ay ya da daha az var."

Haham ayağa kalktı. "Zaman çok az. Kadın önce nasıl Yahudi olunacağını öğrenmeli. Bu da hemen olacak bir şey değil."
Davut, "Lütfen Haham," dedi. "Onun neleri bilmesi gerektiğini biliyorum ve bunları ona ben öğrettim. O İbranice bile öğrendi ki eminim cemaatinizde bu dili bilmeyen vardır."
Haham şaşırdı ve kuşkulu gözlerle baktı ona. "Yani ona soru soracak olan üç yargıca cevap verebilecek durumda mı?"
Davut başını salladı ve, "Evet," dedi.
"Umarım haklısmdır. Ona kolay sorular soracaklardır. Üç yargıçtan biri de ben olacağım. Onun tnekveh'e yarın girmesi için gerekeni yaparım. Sabah getir onu buraya."
Sinagogdan ayrıldıklarında Davut mutluydu. Leyla'nın uygun şekilde din değiştirmesini engelleyecek olan tek şey dinî banyonun eksikliği olacaktı ve o da halledilmişti. Artık iş Leyla'ya kalıyordu, din adamlarının soracakları sorulan doğru yanıtlaması gerekiyordu.
Atlanna bindikten sonra İshak ona uzakta bir yeri gösterdi ve, "Garip görünüşlü tepeler," dedi. "Sipsivri zirveleri var."
Davut onun gösterdiği yere baktı ve ne demek istediğini anladı. Bunlar eski Mısır firavunlarının mezarları olacaktı.
398
Davut bin Maimon ona bu mezarlardan bahsetmiş ve dünyanın harikalarından biri olduğunu söylemişti; ama, daha önce Constantinople ve Aya Sofya'yı gören Davut ona pek aldırış etmemişti. Onların ne kadar uzakta olduğunu kestiremiyor-du, fakat çok büyük oldukları belliydi.
"Bunlar tepe değil, mezar. Bin Maimon nehir yolculuğumuz sırasında baha söz etmişti bunlardan. Hadi biraz yakınlarına gidelim onların."
Sinagogdan uzaklaştılar, eski Roma kulelerinin harabelerini geçtiler ve Nil Nehri'nin kenarına geldiler, şimdi piramitlerle onların arasında nehir vardı.
Biraz ilerlediler ve nehrin sularının çok sığ olduğu bir yerden suya girip ortadaki küçük-bir adaya geçtiler. Adanın güney ucunda birkaç adam garip görünüşlü bir mermer direği inceliyorlardı. Adamlar iki atlının yaklaştığını görünce durup onlara baktılar.
Davut, "Selamünaleyküm," diye seslendi onlara. "Biz buralarda yabancıyız. Bu direk nedir? Nehrin diğer tarafında, çölde görünen şu büyük mezarlar ne kadar uzak acaba?"
Diğerlerinin başı gibi görünen adam, "Aleykümselam," diye cevap verdi ona. "Benim adım Hasan ibn Yusuf. Nilomet-re sorumlusuyum."
İshak, "Nilo... ne dedin dostum, anlamadım?"
"Bu direğin adı Nilometredir, Nil nehrinin yıllık taşmalarını ölçer ve tahmin eder, burada tüm tarım buna bağlıdır."
Davut onların da hayvan bağırsaklarını okumak gibi bir putperest ayini yaptıklarını sandı ve, "Peki bu direk nasıl yapıyor bunu?" diye sordu.
Hasan direği göstererek, "Çok basit," dedi. "Bunun üzerinde geçmiş yılların en yüksek ve en alçak su seviyeleri yazılı. Biz bunlara bakarak bu yılın iyi mi yoksa kötü mü geçeceğini tahmin ederiz. Şimdi Nil çok alçak ve direğin tamamı suların dışında, ama daha sonra sular yükselmeye başlayacak. Eğer direğin tamamı su içinde kalırsa 15 günlük yol mesafesinde olan her yeri sel bastığını anlayacağız. Direğin yarısı su içindeyse bu mesafenin yarısını sel bastı demektir."
-3« '
399
Davut şaşırdı, bu yöntem sel baskınlarını saptamak için mantıklı bir yoldu ona göre. "Anlıyorum," dedi ve piramitleri gösterip tekrar sordu. "Ne kadar uzakta bu mezarlar?"
"Bir saatte varabilirsiniz onların yanma. Ama yanınıza kendiniz ve atlarınız için su almadan sakın gitmeyin oraya. Çok sıcak havada oraya deveyle gitmek daha kolay olur."
Davut daha önce deveye hiç binmemişti ve şimdi de binmeye niyeti yoktu. Ayrıca oraya gidip dönmek çok zaman alacaktı. Leyla şimdi merak içinde bekliyordu onu. İshak'a işaret etti ve geldikleri yöne dönerek yola çıktılar, ama Davut uygun bir zamanda gidip görmek istiyordu piramitleri. Davut bin Maimon'un söylediğine göre bunların inşaatında eski Yahudi köleler de çalıştırılmıştı.
Leyla içinde sıcak su havuzu olan odaya girerken oldukça tedirgindi. Karnındaki bebek dengesini bozuyor, yürümesini güçleştiriyordu, hantal hissediyordu kendini. İki kadın onun soyunmasına ve mikveh'e girmesine yardım ettiler. Havuzdaki suya gömülünce, odanın diğer tarafındaki perdenin arkasına gelen ve kendisini göremeyen insanların seslerini duydu.
Önce Haham Abraham Ibranice konuştu. "Yahudileri putperestlerden farklı kılan duayı oku."
Leyla sakinleşti, İbranice ve güçlü bir sesle okumaya başladı, "Duy beni Ey İsrael, Efendimiz Tanrımız, Tanrı tektir!"
İkinci bir ses başka bir soru sordu ve Leyla birkaç saniye düşündükten sonra cevap verdi ona. Daha sonra üçüncü ses sordu sorusunu ve sorular bir süre devam etti. Bu arada havuzdaki suyun sıcaklığı azalıyor, iki

kadın oraya sıcak su ilave ediyor ve Leyla'nın ruhu temizleniyordu. Sorular ve ayin bitince Leyla Yahudi toplumuna kabul edilmiş oldu.
Genç kadın Davut'un açılmış kollarına atılırken mutluluktan uçuyordu. Birkaç dakika sonra kölelikten kurtulmuş-

tu, çünkü Musevi dinini kabul eden köleler azat edilirdi ve Davut da onun tanıklar önünde azat etti. Davut artık onunla evlenebilirdi. Leyla şimdi Davut'a Yahudi olarak doğacak bir çocuk verecekti. Leyla, Abraham, İshak ve Moses'in Tanrısına şükretti, ,çünkü tüm doğruların ve iyilerin Tanrısıydı O.
Haham Abraham daha önce, kendisinin, İshak'ın ve Leyla'nın Kahire surları içinde kaldığını söyleyen Davut'a oldukça tuhaf bakmıştı. Burada yaşayan bir Yahudi için bile garipti bu, Kahire'ye yeni gelmiş bir Yahudi nasıl kalabilirdi surların içinde? Ama haham yine de Davut'a bunun nasıl olduğunu sormamış ve Davut da onun yüzündeki ifadeyi görmesine rağmen söylememişti bunun nasıl olduğunu.
Abraham şimdi onun yanma geldiğinde yüzünde kuşku değil, mutluluk ifadesi vardı. "Yalan söylemedin bana," dedi. "Ona çok güzel öğretmişsin her şeyi. İkinizi de kutlarım. Nasıl yaptınız bunu? Burada ders verir misin Haham Davut? Burada senin bilgine ve ustalığına ihtiyacımız var."
Davut güldü ve, "Bu o kadar da zor olmadı Haham Abraham," dedi. Bu kadın çok iyi bir öğrenci. Zaten iki dil konuşuyordu. Başarılı olmamızın bir nedeni de, küçücük bir kamarada aylarca kapalı kalmamız ve okuyup öğrenmekten başka yapacak işimizin olmamasıydı."
Haham Abraham da güldü. "Ne demek istediğini anlıyorum. Yapılacak başka iş olmaması öğrenme sürecine yarıyor."

"Teşekkür ederim Haham Abraham. Leyla yorulmuş olmalı biz artık gidelim. Yarın nikahımızı kıyarsın herhalde, değil mi?"
"Bu bana gurur verecektir, Haham Davut. Tanrı sizinle olsun."
"Tanrı sizi korusun Haham."
Leyla mikveh'den çıkınca peçesini taktı ve yola çıktılar. Davut onun yüzünü göremiyordu, ama Kahire Sarayı'na dönerken Leyla'nın yüzünde çok mutlu olduğunu gösteren bir ifade vardı.

Leyla o sabahın yorgunluğunu atmaya çalışırken Vezirin kölesi tekrar geldi ve Davut'e efendisinin geldiğini bildirdi. İshak Davut'un yanındaydı, ama Vezirin bakışını gördü ve Davut da başını sallayınca çıktı odadan.
Vezir ellerini ovuşturarak, "Sana iyi haberlerim var Davut bin Yusuf," dedi. "Yoksa Davut el-Roy mu demeliyim?" Davut, gizli bir şey bildiğini gösteren adamların ifadesiyle sırıtan Vezire baktı ve donup kaldı. Vezir, "Daha önce hiç duymadım bu Davut el-Roy hikayesini," diye devam etti. "Bir ara bu hikayeyi anlat bana."
Davut derin bir nefes aldı, demek Salahaddin'in odası zannettikleri kadar korunaklı değildi, konuştuklarını dinleyen olmuştu.
Vezir ona yaklaştı ve elini onun koluna koyduktan sora, "Dostun Moses bin Maimon'u toplumda herkes tanıyor," dedi. "Yahudi toplumu tepelere dağılmış olmasına rağmen onu bulmak zor olmadı. Yakında bir yerde kardeşi Davut'la birlikte seni görmek için bekliyorlar. Başlarına bir şey gelmesin diye muhafızlarım ailelerini koruyor."
Davut eğilip selamladı onu ama dişlerini sıkıyordu. Vezirin koruma dediği şeyin ne olduğunu biliyordu. Vezir Davut'a istediğini yaptırmak için hepsini rehine almıştı. Adamın istediği şeyi reddederse hiç kuşkusuz Leyla da tehlikede olacaktı.
"Çok naziksiniz Ekselans. Yardımınıza teşekkür ederim."
"Bunun karşılığında sen de bana bir iyilik yaparsın herhalde, değil mi?"
Davut öfkesini gizlemek için tekrar eğildi ve, "Siz sadece emredin," dedi.
"İmparator Manuel'e önemli bir mesaj göndereceğim. Sen de bir not yazarak ona yardımını esirgememesini söylersen herhalde daha etkili olur."

"Elbette, yaparım bunu. Akşam yemeğinden sonra hemen yazarım notu."
"Bence bunu hemen şimdi yapsan daha iyi olur. Arkadaşların biraz daha beklerler sanıyorum. Daha sonra beraber yemek yersiniz.",
Vezirin yüzündeki ifade durumu çok net olarak anlatıyordu Davut'a. Eğer arkadaşlarının yaşamasını istiyorsa Manuel'e mektubunu hemen şimdi, Vezir omzunun üstünden bakarken yazmalıydı.
Başıyla yapacağını işaret ederken, içinden de, Vezirin istediğini yaptıktan sonra hepsinin öldürülmemesi için Tanrıya dua ediyordu.

Vezirin kölesi bir süre sonra yazı malzemesini getirdi ve Vezir, "Kölemin adı Stavrus," dedi. "Kendisi Yunanlı'dır. Eğer uzun zamandır kullanmadığın için Yunanca dilini unutur gibi olduysan o sana yardımcı olabilir."
Davut yine dişlerini gıcırdattı. Rahatça okunabilir bir mektup yazabilirdi, bu konuda sıkıntısı yoktu. Bunu yaptıktan sonra hemen Salahaddin'e haber vermeli ve mektubun yola çıkmasını engellemeliydi.
Dostça ifadelerle yazmaya başladı mektubu, Manuel'e eski yakınlıklarını ve yaptığı hizmetleri hatırlattı ve mektubu kendisinin yazdığı belli olsun diye bazı kişisel referanslar verdi. Sonra Vezirin isteğini yazdı, onun Mısır Halifesinin şanlı şöhretli veziri olduğunu, ekteki mektubunu okumasını ve taleplerini yerine getirirse bunun Bizans ve Manuel'in de çıkarlarına olacağını açıkladı. Mektubun altına eski unvanı olan Gürcistan Kralı Georgi'nin Bizans elçisi olduğunu yazdı ve imzaladı.
Mektubu Vezire verdi, o da bunu Yunanlı kölesine uzattı ve köle mektubu Arapça'ya çevirerek okudu ona. Mektup iki kez okundu ve Vezir dikkatle dinledi. Sonra Davut'un yanına geldi ve onu omuzlarından tutarak dostça bir ifadeyle yüzüne baktı.
"Çok güzel oldu!" dedi. "Bu konuda çok akıllıca dav-randın, ama bundan Salahaddin'e sakın söz etmeyesin. Bu-

nu yaparsan hemen öğrenirim. Arkadaşların biraz sonra buraya getirilecek. Adamların daha sonra onları güvenli bir yere götürecekler ve sen sessiz kaldığın takdirde onlar da rahat edecekler. Yemeğinizi rahatça yiyebilirsiniz, afiyet olsun! Eğer İmparator bana istediğim cevabı verirse ödüllendirileceksin!"
Vezir çıkarken Davut hafifçe ürperdi ve biraz sonra İshak geldi. Davut burada dinlendiklerini düşündü ve ona işaret ederek Gürcü dilinde konuştu, bu dili burada kimsenin bilmeyeceğini düşünüyordu. İshak'a olanları anlattı ve odanın içinde sinirli adımlarla dolaşmaya başladı.
Bir süre sonra mektubu yazdığı masaya gitti ve parmaklarıyla hafifçe trampet çalarak, "Salahaddin'e haber vermeliyiz," dedi. Fakat çok dikkatli olmalıyız, Şaver denen bu adam bir yılan. Şu anda bizim ve bin Maimon'larm hayatı tehlikede ve sonuç bizim davranışımıza bağlı.
İshak başını salladı ve belindeki ve çizmesinin içindeki iki hançeri yokladı. "Dışarıda nöbet tutan bir adam var. Sen ya da ben buradan çıkarsak mutlaka izleneceğiz. Onu öldürüp ortadan kaldırabilirim, ama hiç kuşkusuz peşimizde başkaları da olacaktır."
Davut, "Hayır, bu çok tehlikeli," dedi. "Salahaddin beni mutlaka yine çağıracaktır, ama ona söyleyeceklerim yine dinlenecek. Dur, aklıma bir şey geldi!" Döndü ve Şaver'in kölesinin masada bıraktığı mektup malzemesine baktı. "Neler olduğunu yazacak ve bunu hiç konuşmadan Emire vereceğim. Şaver ona ihanet ettiğimi asla anlamamalı."
Davut Arapça mektubunu henüz bitirmişti ki birinin kapıya geldiğini duydu. Leyla yan odada ve İshak da kenardaki divanda uyuyorlardı. Davut mektubu sakladı ve kapıyı açtı, gelen Vezirin kölesiydi. Yanında endişeli gözlerle ona bakan Davut bin Maimon ve çocukluk arkadaşı olduğunu umduğu, ama tanıyamadığı türbanlı ve uzun sakallı bir adam vardı, arkadaşı Moses şimdi 33 yaşındaydı.
Davut bin Maimon girdikleri odada Davut'u görünce yüzündeki endişe ifadesi şaşkınlığa dönüştü. "Davut!" dedi

ve omzunun üstünden arkadaki adama bakarak, "Davut bin Yusuf bu!" diye ekledi. "Ona getirdiler bizi." İki Davut birbirini kucaklarken Moses şaşkın gözlerle onlan izliyordu ve Vezirin kölesi de dönüp gitti.
İshak onların seslerine uyandı. Küçük bin Maimon, "Senin neden buraya getirildiği söylemediler ve biz de korkuyorduk," dedi. "Nasıl oluyor da bu lüks dairede kalabiliyor ve Vezirin adamlarına emir verip bizi çağırabiliyorsun?"
"Size kötü davrandılarsa özür dilerim, benim suçum bu. Ben vezire sadece Fustat'a Moses'ı görmek için geldiğimi söyledim. O da bana yardımcı olmak için buldu sizi."
"Peki ama sana neden yardım etti o adam? Sen bir Yahudi ve yabancısın burada."
"Ah, dostum, uzun bir hikaye bu. Önce dur da ağabeyinle bir konuşayım, onunla ayrılalı çok uzun zaman oldu."
İki adam karşı karşıya durdular ve sanki geçen uzun yıllarda neler yaşadıklarını hemen öğrenecekmiş gibi birbirlerinin gözlerine baktılar, ve sonra kucaklaştılar.
Moses, "Sen fazla değişmemişsin Davut," dedi. "Ama seni hâlâ bir ağabey gibi görüyorum."
"Sen de fazla değişmemişsin, ama uzun bir sakalın var şimdi." O sırada İshak yanlarına geldi ve Davut onu işaret edip, "Bu İshak, İspanya'dan ayrılıp Hazar'a döndüğüm günden beri benim koruyucum, hocam ve dostum," dedi.
İshak ve Moses eğilerek birbirlerini selamladılar. İshak, "Sizin hakkınızda yıllardan beri çok şey duydum," dedi. "Ta-nışabileceğimizi hiç düşünmemiştim. Çok sevindim buna."
"Kardeşim Davut bana Bağdat'tan başlayan yolculuğunuzu anlattı ve ben de sizi adeta tanıyor gibiyim. Her iki Davut'u da koruduğunuz için size teşekkür ederim."

İshak hafifçe gülümseyerek eğildi ve, "İzin verirseniz ben hemen gidip kölelere yemek hazırlamalarını söyleyeyim," diyerek çekildi.
Moses ve Davut tekrar birbirlerine baktılar. Moses, "Kardeşimin söylediğine göre Bağdat'ta ünlü bir doktormuşsun," dedi. İkimizin de sonunda insanlara şifa veren doktorlar olmamız garip."
405
H
Davut gülümseyerek, "Pek de garip sayılmaz," dedi. "Senin saygıdeğer baban da bunu yapardı. Onun sayesinde ikimiz de Galen ve İbn Sina okuduk ve şimdi de öğrendiklerimizi uyguluyoruz. Baban sağ mı?"
Moses, "Hayır," dedi. "Birkaç yıl önce öldü. Ama dediğin gibi, bize öğrettikleri yaşıyor. Şimdi söyler misin bana nasıl oluyor da Kahire sarayında böyle bir yerde kalabiliyorsun ve Vezir senin istediklerini yapıyor? Meraktan çatlayacağım neredeyse."
Davut güldü ve, "Pekala," dedi. "Ama önce oturalım şuraya." Yerdeki güzel desenli halının üzerine serpiştirilmiş minderlerin üzerine oturdular ve Davut ona Hazarya'ya dönüşünden Halep'te yaşadıklarına kadar her şeyi anlattı. Fakat Amadiyah bölümünden söz etmedi ve Salahaddin ile Musul'a gidişini ve daha sonra da İshak'la Bağdat'a geçişini anlattı. Sadece Davut el-Roy ile ilgili hikayesini gizlemişti.
İki kardeş de onun anlattıklarını dikkatle dinlediler. Davut bin Maimon da bilmiyordu bunları, çünkü Davut yolculukları sırasında Bağdat'ta nasıl doktor olduğundan hiç söz etmemiş ve kendisi de kabalık olmasın diye sormamıştı. Da-vut'un anlattıkları hiç kuşkusuz doğruydu, çünkü Vezirin ona karşı davranışı da kanıtlıyordu bunu.
"Demek bu uzun yolculuğu sadece kral değil, aynı zamanda kral ve imparatorlara danışmanlık yapmış ve şimdi de Emirlerle dost olan bir adamla yapmışım da haberim olmamış. Müthiş bir hayat hikayesi bu!"
Davut, "Sana öyle geliyor olabilir," dedi. "Ama bana sorarsan hayatım boyunca bir yerden diğerine giden, durmadan yer değiştiren bir adamım işte. Karımı ve çocuğumu kaybettim. Şimdi yeniden baba olma umudum var." Onlara evliliğini anlatmıştı.
Moses, "Yarın toplumumuzda büyük bir düğün yaparak kutlayacağız senin evliliği Davut," dedi.
Davut, "Hayır," diyerek itiraz etti. "İkiniz gelin düğünüme, ama şu günlerde kendime ve geçmiş yaşamıma dikkat çekmek istemiyorum. Size bundan fazlasını söyleye--mem. Diğerlerine sadece Bağdat'tan buraya kardeşinle be-
406
raber geldiğimi söyle yeter. Size anlattıklarımdan kimseye söz etmeyin sakın."
Moses ve kardeşi başlarını salladılar ve Moses, "Hiç merak etme, dediğini yapacağız," dedi. "Yarın sabah sinagoga geleceğiz."
Lezzetli yemeklerini yerken Kahire'nin o günlerdeki karışık durumunu dikkate almayarak geçmiş günlerden, Cor-doba'daki yaşamlarından söz ettiler. Salahaddin'in yemek vaktinde onu çağırmamasına da sevinmişti Davut. Ama yemekten sonra Emirin yardımcısı gelip onu çağırdığında arkadaşları hâlâ oradaydı. Onları İshak'la beraber bırakıp Emir'in dairesine giderken izlendiklerinden emindi. Davut içeri girdiğinde Emir odanın içinde sinirli adımlarla gidip geliyordu.
Salahaddin onu görünce, "Gel Davut," dedi. "Garip şeyler oluyor burada. Vezir Halifenin komutanlarıyla bir toplantı yaptı. Bugün ondan bir şey öğrenebildin mi bari?"
Davut parmağını dudaklarına götürüp uyardıktan sonra ona biraz daha yaklaştı ve, "Vezir bana çok yardımcı oldu," diye konuştu. "Fustat'a görmek için geldiğim arkadaşımı buldu. Fakat onunla buradaki durumla ilgili konuşma fırsatı bulamadım ve o da bu konuda ya da seninle ilgili bir şey söylemedi bana."
Karşı karşıya ve birbirlerine yakın duruyorlardı, Davut elini uzatıp onun elini tutarak avucundaki notu onun eline verdi, Emir notu hiç belli etmeden aldı ve hafifçe geri çekildi. Davut ona tekrar fazla konuşmamasını işaret etti ve elinin hafif bir hareketiyle duvarları gösterdi.
Salahaddin'in yüzünde şimdi öfkeli bir ifade belirmişti, Davut'a, "Arkadaşlarınla konuşurken seni çağırdığım için özür dilerim," dedi. "Şimdi gidebilirsin. Ama Vezirle tekrar görüşürsen bana neler olduğunu anlat."
Davut, "Pekala," dedi. "Ama yarın sabah Babil sinagoguna gidip evleneceğim. Düğün günümde onu göreceğimi
sanmam.'
407
Emirin yüzündeki öfkeli ifade kayboldu ve gülümsedi. "Buna çok sevindim Davut, kutlarım seni! Düğün gününde ben de rahatsız etmeyeceğim seni."
Davut da gülümsedi ve, "Teşekkür ederim," dedi. Sonra döndü ve odadan çıktı. Dönüşünde yine takip ettiler onu.
Dairesine döndüğünde İshak'ı yalnız buldu, Vezirin adamları arkadaşlarını alıp götürmüşlerdi. Davut onların başına bir şey gelmesinden korkuyordu. Ertesi sabah sinagogdaki düğün törenine gelebilmeleri için dua etmekten başka yapabileceği bir şey yoktu.
Davut yine Gürcü lisanında konuştu ve İshak'a Emirle yaptığı konuşmaları ve oraya gidip gelirken izlendiğini anlattı, Ishak çok huzursuzdu. O gece dairenin kapısında ve kılıcını yanma koyarak yattı.

—^Ds*-
İshak ertesi sabah erkenden Davut ve Leyla'yı uyandırdı. İki kadın köleyi onların yatak odasına sokarken gülümsüyor-du. Kadınlar ellerinde bohçalarla kıkırdayarak odaya girerken Davut telaş içinde çıplak vücudunu örtmeye çalışıyordu.
"Bu kadınlar Emirin düğün hediyelerini getirdiler -elbiseler ve mücevherler var. Düşündüğünden daha şık bir düğünün olacak Davut."
Ishak odadan çıkar çıkmaz Leyla şiş göbeğiyle hemen yataktan fırladı, gözleri parlıyordu. Davut'la evlenmesi zaten başlı başına dünyanın en mutlu olayıydı onun için ve şimdi bu yetmiyormuş gibi önüne ipekler, mücevherler seriliyordu, bir köle kız bunu rüyasında görse hayra yormazdı.
Sinagoga gidişleri bu kez farklıydı, önceki gidişlerinde Leyla'yı, basit bir tahtırevanla iki köleleri taşımış, Davut ve Ishak da garnizondan ödünç aldıkları atlara binmişlerdi. Bugünse Leyla, Emir'in sekiz kölesi tarafından taşman ve bir Halife karısı için yapılmış süslü bir tahtırevanla götürülüyordu düğününe. Tahtırevanın önünde bir süvari birliği vardı. Davut ve İshak da tahtırevanın iki yanında süslü ve dona-
408
nımh iki savaş atma binmişlerdi. Tahtırevanın arkasından yine bir süvari takımı geliyordu. Düğün alayı Fustat'm harabeleri arasından geçerken yolda durup onlara bakan seyirci sayısı pek fazla değildi.
Davut Salahaddin'in hediyelerine çok sevinmiş, Leyla'yı da hiç bu kadar mutlu görmemişti. Genç kadının yüzü parlıyor, ne kadar mutlu olduğu ifadesinden hemen belli oluyordu. Davut onu Bağdat'tan çok güç şartlarda getirmişti buraya kadar ve şimdi sevdiği kadına bir kraliçe gibi davranılma-sı onü da çok sevindiriyordu.
Haham Abraham ve sinagogda toplanmış olan cemaat önünde süvariler olan düğün alayını görünce önce korktular, ama Haham bir prens gibi giyinmiş olan Davut'u tanıyınca rahatladı. Davut atından inerek Emirin kendilerini mutlu etmek için bunu yaptığını anlattı onlara. Fakat karşı yönden gelen siyahi Nubiyan askerleri gören cemaat tekrar endişelendi.
Yeni gelen birlik Moses ve kardeşini düğüne getirmişti, gerçi bin Maimon kardeşler bu sinagogun cemaatinden değillerdi, ama haham onları iyi tanıyordu. Onlar Fustat'taki İspanyol Yahudileri sinagoguna devam ediyorlardı, ama o sinagog da şimdi yanmış, kül olmuştu. Şehirdeki Ben Ezra sinagogu ise Filistinlilerin ibadet yeriydi.
Davut, arkadaşlarını getiren askerlere durumu açıklamayı düşündü, fakat sonra vazgeçti. Emirin Kürt askerleriyle Vezirin Nubiyanları birbirlerini görünce hiç de sevinmediler ve düğün alayı sinagoga girerken hiçbiri inmedi atından. Davut ve arkadaşları kucaklaştılar, çünkü birbirlerini tekrar görebileceklerini hiçbiri ummamıştı. Emirin sağladığı koruma gelecek için umut veriyordu hepsine.
Sinagogdaki düğün töreni Davut'un hatırladığı Mtzkhe-ta'daki törene pek benzemiyordu. Törende Leyla'dan başka kadın olarak sadece Haham Abraham'ın karısı vardı. Törene
409
katılan 15 kadar erkek, düğünden habersiz olarak sabah ayinine gelmiş olan Yahudilerdi. Moses ve kardeşinin karıları ve çocuklarıyla gelmelerine bile izin verilmemişti. Pek neşeli bir düğün olmayacaktı bu. Düğün töreni sabah ayininden hemen sonra başladı. Leyla hahamın karısıyla beraber perdeyle ayrılmış bir bölümde oturdu, adet böyleydi. Dört erkeğin havada tuttuğu düğün tentesi gelince Leyla'yı çağırdılar ve gelin de hahamın karısıyla beraber onların yanma gitti.
Haham Abraham, "Tanrı adına gelen o erkek kutsansın," diyerek nikah duasına başladı. "Biz sizleri Tanrı evinde kut-suyoruz." Şarap kadehi dolduruldu ve haham tarafından kutsandı. Haham Abraham ondan sonra, Musevi dinini yeni kabul etmiş bir kadının evliliği için hazırlandığı belli olan kısa bir konuşma yaptı, Leyla'ya, Yahudi dinine, yasalarına ve kocasına sadık olmasını öğütledi. Haham tarafından aceleyle hazırlanmış olan evlilik anlaşması ketubah'ta da vardı bu sözler. Burada bir eş olarak Leyla'nın hakları da yazılıydı. Fakat mülk transferinden söz edilmemişti.
Davut törenin temelde Mtzkheta'daki gibi olduğunu biliyor, ama öyle hissetmiyordu. Bir kez daha içini çekti, Leyla bununla yetinmek zorundaydı. Haham yedi kutsama ilahisini okudu, gelin ve damat kadehten birer yudum aldılar, Davut sonra kadehi yere atıp topuğuyla kırdı ve ezdi -Kudüs Tapınağının tahribini temsil ediyordu bu hareket ve tören sona erdi.
Artık resmen evlenmişlerdi. Leyla bir Yahudi'ydi ve doğacak çocuğu da Yahudi olacaktı. Davut onu sinagogun kapısına doğru götürürken Leyla mutluluk gözyaşları döküyordu.
Davut İshak'm kendisini tuttuğunu görünce birden durdu. İshak, "Elimizde Emirin koruma belgesi olduğuna göre Moses ve Davut bizimle gelebilirler," diye fısıldadı.
Moses, "Hayır, gelemeyiz," dedi. "Ailelerimizi rehine olarak tutuyorlar. Onların yanma dönmek zorundayız."
Davut başını salladı, arkadaşlar tekrar kucaklaşıp veda-laştılar ve kendilerini getiren askerlerin yanma gittiler. İshak öyle öfkeliydi ki elinden gelse Vezirin oradaki askerlerinin hepsini hiç acımadan öldürebilirdi. Ama Leyla ve Davut güvenli ellerdeydiler ve onun için önemli olan da buydu.
410
BÖLÜM 29 , VEZİRİN ENTRİKASI

Düğün alayı Kahire'nin güney kapısı Bab Zuvaylah'a geldiğinde vakit öğleyi geçmiş, yemek zamanı gelmişti. Güneş Leyla'nın düğün alayının üstünde parlıyor, tahtırevanın, süvarilerin ve atların süsleri, renkli taşlan üzerinden etrafa yansıyordu.
Kapıya biraz daha yaklaştıklarında süvari birliğinin önündeki atlılar garip bir şey gördüler. Bir grup siyahi Nubi-yan piyade askeri bazı atlıları^ arkasından koşuyor, hepsi de General Şirkuh'un kampından kapıya doğru gidiyorlardı. Atlıların taşıdığı flamalar ve bazı piyadelerde görülen müzik aletleri bir geçit töreninde yolunda gitmeyen bir şeyler olduğunu gösteriyordu. Hepsi de Kahire surları dışında kamp kurmuş olan Şirkuh ordusundan kaçar gibi görünüyordu ama arkalarından gelen hiç kimse yoktu.
Atlılar ve piyadeler bir süre sonra sur kapısındaki nöbetçilerin önüne geldiler. Atlıların önündeki asker, nöbetçilere bağırarak bir şeyler söyledi ve nöbetçiler kapıları hemen açarak onların içeri girmesine izin verdiler. Onlar içeri girer girmez de sur kapıları kapandı.
Düğün alayının başındaki birliğin komutanı herkesi durdurdu. Davut ve İshak atlarını onun yanına doğru sürdüler. Davut, "Neler oluyor burada Komutan?" diye sordu. Komutan omuzlarını silkti ve, "Bilmiyorum," diye cevap verdi. "Bu askerler her gün General Şirkuh'u ziyarete giden Vezire refakat eden birliğe benziyordu. Şaver oraya şatafatlı gitmeyi sever. Fakat o atlıların arasında yoktu Vezir -ama bir ara atını görür gibi oldum."

Davut, "Belki de General herhangi bir nedenle kalmasını istemiştir ondan," derken Salahaddin'e verdiği notun bununla bir ilgisi olup olmadığını düşündü.
Komutan, "Fakat General bugün kampta değil ki," dedi. "Neden kimse çıkıp da bunu Vezire söylemedi bilmiyorum. General, biz Kürtlerin çok önem verdiği hukuk hocası İmam el-Şafi'nin mezarını ziyarete gitti bugün. Belki de onun yerine Emir Salahaddin oradaydı. Bu sabah sizi ve gelini beklerken gördük onun çıktığını."
Davut gülümsedi, içgüdüsü ona, Emirin Vezire bir şeyler yaptığını söylüyordu. Bunu Gürcü dilinde İshak'a söyledi ve o da gülümsedi. Belki de tehlike kalmamıştı artık.
Kahire surlarının kapıları kapalı duruyordu. Surların dibindeki Nubiyan askerlerini görebiliyorlardı. Komutan kapıya değil de kampa gitmeleri gerektiğini söyleyip emri verince Davut ona katıldı.
Şirkuh'un kampında büyük bir karmaşa göze çarpıyordu. Tahtırevanla beraber gelen küçük gruba kimse aldırmadı. Süvari komutanı ileriye gidip bir başka subayla konuştu ve sonra Davut ve İshak'm yanma döndü.
"Emir Veziri esir almış!" diye bağırdı. "Şimdi ne olacak bilmiyoruz, ordu savaşa hazırlanıyor. Tahtırevanı hemen arka taraflarda bir yere götürelim."
Bunu söyler söylemek tahtırevanı taşıyan askerlere koşmalarını emretti. Ama o anda Davut, Yochebed ve çocuğunun ölmesine neden olan tahtırevan kazasını hatırladı ve hamile karısı için korktu.
Koşmaya başlayan tahtırevan taşıyıcılarına, "Hayır! Durun!" diye bağırdı. "Durun!"
Omzunun üstünden ona bakan komutan hemen atını durdurdu ve elini kaldırıp taşıyıcılara durmalarını emretti. Bunlar eğitimli kölelerdi, hemen durmadılar ve arkadan gelenlerin kendilerine çarpmaması için yavaşladılar ve kısa bir süre sonra durdular.
Davut derin bir nefes aldı ve kendisine soran gözlerle bakan komutana, "Karım yakında doğum yapacak," dedi. "Bir

kaza olmasından korktum." Daha önce yaşadığı acı olayı anlatmadı ona elbette.
Komutan başını salladı ve taşıyıcılara yine eskisi gibi ağır adımlarla yürümeleri emretti. Biraz sonra kampın dışına çıktılar, köleler tahtırevanı yere bıraktılar ve Davut'la İshak da atlarından indiler. Davut hemen tahtırevana gidip Leyla'nın iyi olup olmadığına baktı ve olanları anlattı ona.
Birkaç dakika sonra İshak ona seslendi, "Davut, Emir seni görmek istiyor."
Emirin yardımcısını izleyerek kampın en büyük çadırlarından birine gittiler. İçeri girdiklerinde Vezirin, elleri arkasından bir direğe bağlanmış olarak ayakta, perişan bir halde durduğunu gördüler, Salahaddin de onun karşısında yine ayakta duruyordu.
Vezirin yüzündeki korku ifadesi Davut'u görünce korkunç bir öfke ifadesine dönüştü. "Biliyordum!" diye bağırdı. "Seni Yahudi domuzu! Bu senin yüzünden oldu. İhanet ettin bana!"
Davut şaşkın gözlerle ona bakarken, her zaman hareket adamı olan İshak dayanamadı ve gidip Vezirin suratına müthiş bir yumruk atarak burnundan kan getirdi onun. "Domuz sensin!" diye bağırdı. "Sen bu adamın ayağını öpmeye bile layık değilsin!" Emirin yardımcısı onun tekrar saldırmasını engellemek ister gibi yaptı, ama fazla da müdahale etmedi ona.
Emir Davut'u bir kenara çekti ve, "Bu ahlaksız mektubu gönderdiğini söylüyor, ama ben inanmıyorum ona," dedi. "Kahire'ye dönüp bunun dairesini aramamız ve hizmetkarlarını sorguya çekmemiz gerekiyor. Eğer Manuel o mektubu alır da donanmasıyla buraya gelirse çok kan dökülür."
Davut başını salladı. "Vezirin askerleri sur kapılarını kapadılar. İçeri girmek için savaşmak gerekecek."
"Biz de bunun için hazırlanıyoruz zaten."

Birkaç saat sonra Salahaddin, Davut ve elleri ayakları ve ağzı bağlanmış olan Vezir, Kahire kapıları karşısında bekleyen askerlerin hemen arkasına kurulan küçük bir çadırda oturuyorlardı. Bir süre sonra çadıra iriyarı bir adam girdi ve
413
Emir ayağa fırladı, General Şirkuh'tu bu gelen. Emir, "Amca, döndüğüne sevindim," dedi. "Burada çok şeyler oldu."
Şirkuh önce Salahaddin'e sonra da bağlı olan Vezire baktı, kırlaşmış siyah sakalını sıvazladı ve, Görebiliyorum bunu," dedi. "Anlat bakalım."
Emir ona olanları anlatırken Şirkuh ona ya da Vezire değil, Davut'a bakıyordu. Emir ona Davut'un kim olduğunu ve Vezirin ihanetini ortaya çıkarmadaki rolünü anlatınca Şirkuh gülümsedi ve, "Nur el-Din senden övgüyle söz etti bana Hazar," diye konuştu. "Onu uzun ve pahalıya mal olabilecek bir kuşatmadan kurtardın. Sana tekrar borçlandık."
Davut eğilerek selamladı onu ve, "Emir bana ve karıma çok nazik davranarak bunu fazlasıyla ödedi," dedi ve Generalin soran gözlerle kendisine baktığını görünce ona düğününden bahsetti.
Şirkuh bir süre düşündü ve sonra, "Hepimiz uzun bir gün geçirdik ve yorgunuz," dedi. "Yarına kadar hiçbir şey olmaz. Sen bu gece karına dön. Aslında biz bir süre burada kalıp içerdeki askerlerimize ne olduğunu öğrenmeliyiz, öldürüldüler mi, esir mi edildiler? Eğer Halifeye Şave/in ihanetini anlatmak için sana ihtiyacımız olursa çağırırız seni."
Davut ve İshak tekrar kampa döndüler. Davut Leyla'yı, Emir ve Generale ait olan köle kadınlara bırakmıştı. Emir ona Leyla'nın güvende olduğunu ve Halifenin huzuruna belki de bağlı Vezirle birlikte onun da gitmesi gerekeceğini söyleyince canı sıkılmıştı. Ama General ona gidebileceğini söyleyince sevindi, hiç olmazsa evliliklerinin ilk gecesinde karısını yalnız bırakmayacaktı. Doğum yakın olduğu için sevişemeye-ceklerdi, ama Davut'un varlığı yeterdi Leyla'ya.
Leyla onu görünce çok sevindi. "Savaş çıkacak diye çok korktum Davut. Seni bir daha göremeyeceğimi düşündüm ve müthiş bir korkuya kapıldım. Seni hiçbir zaman kaybetmek istemiyorum efendim ve sevgilim."
Davut şiş karnına dikkat ederek onu kendine çekti ve öptü. O gece arada sırada uyanan Leyla'yı korkmaması için teselli etti, şiş karnını ve göğüslerini okşayarak sakinleştirdi onu.
414
"Tanrı çocuğumuzun bir Yahudi olarak doğmasını istemesiydi senin de böyle aceleyle Yahudi olmanı istemezdi Leyla. Artık benim karımsın, bunu unutma. Ve tJundan sonra da bana efendim deme, sadece kocam demen yeter, çünkü artık senin koçanım."
Ertesi sabah öğleye doğru haber gönderdiler Davut'a. Kahire surları içinde kalan Kürt askerleri dışarı haber göndermişlerdi. Vezirin esir alındığını öğrenen Halifenin verdiği bir emir sayesinde Kürtler esir alınmamış ve saldırıya uğramamışlardı. Halife el-Adid Şirkuh'la görüşmek istiyordu. General Şirkuh Davut'u da yanında götürmek istediğini söylemişti.
Davut ve İshak gittiklerinde General, açılmış olan sur kapıları önünde onları bekliyordu. Salahaddin, görüşme davetinin bir tuzak olması ihtimaline karşı orduyla beraber surların dışında bekleyecekti. Vezir de rehine olarak surların dışında tutulacak ve eğer Şirkuh esir edilirse, esir değişiminde kullanılacaktı. General Halife ile görüşmeye giderken yanında sadece Davut, İshak ve birkaç da muhafız bulunacaktı.
Halife dairesine yakın olan Salahaddin dairesine giden yolu tanıyordu Davut. Fakat Halife dairesine açıldığını sandığı kapıdan içeri girdiklerinde karşılannda uzun, dolambaçlı, dar ve karanlık bir koridor gören Davut şaşırdı. Vezirin Baş Sekreteri Kadı el-Fadel önlerinden gidiyor ve tek sıra halinde yürüyorlardı. Koridorun her dönemecinde ikişer nöbetçi bekliyordu. Koridor dar ve onlar da tek sıra halinde yürümek zorunda oldukları için iki asker gelenleri kolayca tutabilirdi.
Sonunda taht salonu olduğu anlaşılan bir yere geldiler. Muazzam salonun diğer ucunda Davut'un şimdiye kadar görmediği kadar büyük, altın varakları ve incilerle süslü bir perde vardı. Kadı perdenin önünde secdeye vardı, yere kapandı. Perde yavaşça kalktı ve altm ve mücevherle süslü
415
tahtta oturan, 17 yaşma yeni giren ve şimdiye kadar birkaç vezirin oyuncağı olan son Fatımi Halifesi göründü. Şirkuh tahta yaklaşırken genç Halife beyaz kaftanına dikili iki büyük değerli taşla oynuyordu, gözlerinde endişeli bir ifade vardı. Genç Halifenin türbanmdaki koca yakut herkesin gözünü alıyor ve insan onun soluk yüzüne dikkat bile etmiyordu, belki bunun için koymuşlardı taşı oraya.
Sünni General, sadece çocuk olduğunu için değil, sevmediği Şiilerin lideri olduğunu için de eğilmedi Halifenin karşısında, onun kendisine bir zarar veremeyecek kadar zayıf olduğunu biliyordu.
Şirkuh hırslı bir adamdı, bu genç adamın kendisini engellemesine izin veremezdi ve hiç vakit kaybetmeden konuya girdi. "Vezir Şaver bir vatan haini," diye konuştu. "Yanımdaki bu adam Davut bin Yusuf, Yahudi olmasına rağmen Nur el-Din tarafından güvenilen saygıdeğer bir insandır ve kendisine ben de inanıyorum."
Şirkuh durdu ve Davut'a dönerek, "Vezirin ne yaptığını söyle ona," dedi. Generalin Halife karşısında daha saygılı olmasını bekleyen Davut birden şaşırdı.

Davut ilerleyip hafifçe eğilerek selamladı Halifeyi, ama bunu yaparken Generale bakmadı, onun yüzündeki öfke ifadesini görmek istemiyordu. Halifeye, Vezirin zoruyla yazdığı mektubu ve sonra bu olayı Salahaddin'e gizlice yazdığı ve verdiği bir notla nasıl bildirdiğini anlattı. Halife onu dikkatle dinledi ama pek de şaşırmış görünmedi.
Davut'a baktı ve, "Bu mektubu buldunuz mu?" diye sordu. "İmansız Manuel'in buraya gelmesini istemiyorum."
Şirkuh, "Şaver mektubu gönderdiğini söylüyor," diye cevap verdi. "Ben inanmıyorum ona ve dairesini aramak istiyorum."
Halife, "Eğer mektubu bulamazsanız burada kalıp Bizans ordusu geldiğinde Mısır'ı savunur musunuz?" diye sordu.
Şirkuh gülümsedi ve, "Kahire'de bana verilecek yetkiye bağlı bir şey bu," dedi.
Genç Halife bir süre düşündü ve sonra, "Öldüğünü kanıtlamak için Şaver'in başını gönder bana ve sonra da sen Vezir ol," dedi.
416
Şirkuh, "Tamam!" diyerek güldü. Olayların bu kadar ani gelişmesi karşısında Davut şaşkınlıktan ne yapacağını bilemiyordu. General o zaman eğilerek selamladı Haîifeyi, Davut, İshak ve muhafızlarını da yanma alarak çıktı oradan.
Leyla'nın doğum zamanı geldiğinde Davut, hem doktor ve hem de baba olarak, Emirin gönderdiği ebelerle beraber kaldı. Gürcistan'da Yochebed'in doğum sırasında öldüğünü düşünüyor ve endişeleniyordu. Şimdi doktordu, ama bazen doktorların bile çaresiz kaldığı durumlar olabiliyordu. Fakat korktuğu olmadı ve sağlıklı bir erkek çocuk babası oldu. Doktor baba olarak bebeği inceleyen Davut onun normal kilolu ve çok sağlıklı olduğunu görünce çok sevindi ve gülmeye başladı. Bebeği Leyla'nın kollarına verirken karısını öpücüklere boğdu.
Doğumdan 8 gün sonra Davut oğlunu sinagoga götürdü, tnohel çocuğu sünnet etti ve Yahudilerin Tanrı ile olan akitlerinin kutlanması olan brit milah ayini yapıldı. Davut oğluna Yusuf İshak adını verdi. Yusuf ölen babasının ve İshak da en sevdiği dostunun adıydı.
İshak aynı zamanda çocuğun vaftiz babası oldu ve bebek bir aylıkken yapılan pidyon haben ayininde Tapınak zamanından kalma bir adete göre ilk erkek çocuğun kefaretini ödedi.
Ondan sonraki haftalar pek sessiz olmamasına rağmen neşe içinde geçti, çocuğun ciğerleri çok güçlüydü ve sık sık ağlıyordu.
Kahire'de yaşam sakindi ve Davut da yapacak bir işi olmadığı için vaktinin çoğunu Babil sinagogunda geçiriyordu. Leyla kendisini her zaman ziyarete gelen bin Maimon kardeşlerin karılarından çok şey öğreniyordu ve iyi bir Yahudi kadını olmuştu.
Özellikle Sebt mumlarını yakmak hoşuna gidiyordu Leyla'nın. Farkında değildi belki, ama bunu yapmak Ateş Tapı-
417
nağı ayinlerini andırıyordu. Başını örtüyor, Davut, kendisi ve bebekleri için üç mum yakıyor, sonra da elini mum alevlerini yüzüne doğru çeker gibi sallayarak İbrani duasını okuyordu, "Ey kutsanmış Tanrımız, Evrenin Kralı, On Emrinle kut-sa bizleri ve Sebt mumları yakmayı nasip et."
Daha sonra Davut Kiddush okuyor, şarap içiyor, bir leğen içinde ellerini yıkıyor, Leyla da el yıkadıktan sonra ekmek üzerine dua ediyor ve Sebt yemeğine başlıyorlardı. Gürcistan'da Yochebed ile yaşadığından beri böyle bir Sebt yaşamamıştı Davut. Bekarlık günlerinde Sebt'i hep sinagogda ya da başka bir yerde yalnız başına sessizce dualar ederek yaşamıştı. Cordoba'da Sebt mumlarını hep Haham bin Maimon'un karısı yakardı, kadınların göreviydi bu. Gürcistan'da aynı görev Yochebed'indi. Şimdi ise bu görevi Leyla yapıyordu ve Davut çok mutluydu, yeniden bir yuvaya kavuşmuştu.
Şaver'in ölümünden 9 hafta sonra Kahire'de sükunet yine bozuldu, insanların rahatı kaçmaya başladı. General Şir-kuh Vezir olarak yetkisini oldukça artırmış, bazı konularda şiddete başvurmaya başlamıştı. Fatımi yetkilileri kovuluyor ya da etkisiz kılmıyorlardı. Toplanan vergiler Şirkuh'un cebine giriyordu. Generalin yeni durumunu öğrenen Nur el-Din'in, Suriye'deki Şirkuh mülklerine el koyması bile onu yolundan alıkoyamadı.
Generalin gözünün doymazlığı bir süre sonra inanılmaz boyutlara vardı. Durmadan yemek yiyor, yemediği zamanlar Şaver'in haremindeki kadınlarla eğleniyordu, eski Vezirin dairesine yerleşmiş ve canlı ya da cansız, ona ait olan her şeye el koymuştu. O 9 haftalık süreçte her yeri yağma ederken düşmanlarının sayısı da gittikçe artıyordu.
418
Şirkuh aniden ölünce, onun fazla yemekten ve bazı aşın düşkünlüklerinden dolayı öldüğü söylendi. Fakat Salahad-din onun zehirlendiğini düşünüyordu ve ondan sonra kendi yiyecek ve içeceklerini kölelerine tattırmaya başladı.
Halife el-Adid büyük bir dikkatle Generalden uzak durmaya çalışmıştı. Şimdi Şirkuh ölmüştü ve surların dışındaki Sünni Kürtlerden ve Türklerden oluşan ordusunun başında komutan yoktu. Nübyan ve

Sudanlılardan meydana gelen Fatımi ordusu daha büyüktü, ama bu kuvvetlerin büyük bir kısmı başka yerlerde konuşlanmıştı ve Kahire surları içinde sadece küçük bir birlik vardı. Henüz olgunlaşmamış genç Halife bile tahtını ve başını korumak istiyorsa acele davranması gerektiğini anlamıştı. Kahire için yapılacak bir savaş onun hayatına mal olabilirdi.
Şirkuh ölmeden önce ondan hiç hoşnut olmayan üst rütbeli bazı Fatımi komutanlar isyan etmişlerdi ama Salahaddin onları hemen yakalatmış ve şehrin büyük meydanında asmıştı. Bu idamlar sur dışındaki orduda görülen kavgaları da sona erdirmişti. Emirin ani ve kesin kararlan yine amcası olan bir başka üst rütbeli subayın da bir karar almasına neden oldu. Bu subay Halifeye, 30 yaşında olan Emirin birleşik ordular komutanı olması teklifini götürdü ve Halife de bunu kabul etti.
Halife birkaç ay sonra bu atamayla iyi bir karar verdiğini düşünüyordu, tahtını ve başını kurtarmıştı. Yeni Baş Komutan Salahaddin'e karşı başlatılan bir Nübyan isyanı kanlı bir çatışmadan sonra kontrol altına alındı.
Kahire'de yaşam sakinleştikten sonra Davut'un Emir Salahaddin ile olan ilişkileri, daha önceki Gürcistan Kralı Geor-gi ve Bizans İmparatoru Manuel ile olan ilişkilerine benzemeye başladı. Bu onun bildiği bir roldü ve oynaması hiç de zor değildi. Fakat bu kez Mısır'ın gerçek hükümdarının sadece danışmanı değil, aynı zamanda da doktoru oldu. Bir Firavunun son İbrani danışmanı Yusuf u hatırladı ve acaba Tanrı bazı şeyleri tekrarlayarak eğleniyor mu? diye düşündü.
419
Salahaddin'in el-Malik el Nasır -Fatih Kral- ilan edilmesinden sonra 1 yıl geçmeden Vezir Şaver'in ihanetinin sonucu çıktı ortaya. Vezirin başının Halifeye verilmesinden sonra dairesinde yapılan aramalarda Davut'un İmparator Manuel'e yazdığı mektup bulunamamıştı. Vezirin Yunanlı kölesi Stavrus mektubun gönderildiğini ve ayrıca Kudüs'teki Haçlı ordusu komutanına da bir mektup gittiğini söylemişti. Bunun için Salahaddin, isyanı bastırıp birliklerin başına kendine sadık komutanları getirdikten sonra Mısır'ı savunmak için hazırlanması gerektiğini öğrenince hiç şaşırmadı. Saldırı, Kudüs'teki Haçlılar ordusu komutanı Amalric ve Bizans İmparatoru Manuel'in ittifakıyla oluşan müttefik ordulanndan gelecekti.
Gelen haberlere göre, 220 gemiden oluşan Bizans donanması Acre'den Amalric'in süvarileri ve piyadelerini de alarak Nil deltasının batı tarafındaki Mısır limanı Damietta'ya gelmişti. Amalric kuvvetlerinin bir bölümü de Sina Yarımadasının kuzeyinden ilerliyordu, Damietta'ya inen kuvvetlerle birleşeceklerdi.
Salahaddin, Davut'a, "Eğer Damietta düşerse sıra hiç kuşkusuz Kahire'ye gelecektir," dedi. "Ve o gemiler Nil'e girebilirse bu iş daha da çabuk biter."
Davut, Emir'in arada bir çıkan ateşini düşürmeye çalışırken, üzgün bir ifadeyle, "O mektubu hiç yazmamahydım," dedi.
"O zaman başka seçeneğin yoktu. Bunun için asla suçla-yamam seni."
Davut o anda doktorluğu bıraktı ve danışmanlığa başladı. "Peki ama bu durumda ne yapabilirsin? Mısırlılarım sadakatini daha yeni kazanmaya başladın. Senin için savaşacak mı bu adamlar?"
Salahaddin gülümsedi ve, "Benim için mi?" dedi. "Benim için savaşacaklarını sanmam. Fakat imansız, kafir bir istilacıya karşı hiç kuşkusuz savaşacaklardır. İmanlarını korumak için savaşarak ölen Müslümanlar cennete gider. Onlar inançlarını savunacaklardır."
420
Davut başını salladı, o da biliyordu bunu. Salahaddin, "Ama başlarında bir lider olması gerekir bu adamların," diye devam etti. "Fakat sağlığım yerinde olsa bile ben ayrılamam Kahire'den. Benim yokluğumda burada mutlaka ihanet olur."
Davut yine başını salladı, bunu da biliyordu. "Damietta'ya mümkün olduğu kadar büyük bir kuvvetle birlikte yeğenim Taki el-Din'i göndereceğim. Henüz genç, ama ben de İskenderiye'de savaşırken onun yaşındaydım. Fakat ateşlidir, askerleri peşinden gider onun. Ne yazık ki Yunanca konuşmaz ve Arapça lisanı bile seninki kadar iyi değildir. İyi bir görüşmeci olup barışı sağlamak için çok iyi konuşmak gerekir."
Salahaddin'in bunu söylerken sürekli olarak yüzüne baktığı gören Davut onun, mektup yazma olayını affettiğini, ama unutmadığını anladı. Yine seçeneği yoktu elinde.
Başkomutan ve arkadaşı olan bu genç adamın önünde hafifçe eğilip onu selamladı ve, "Bana görev verirsen görüşmeci olarak elimden geleni yapmaya çalışırım," dedi. "Ama bir şey soracağım." "Söyle."
"Çok iyi bildiğin gibi kuşatmalar aylar, hatta bazen yıllarca sürebiliyor. Düşmanla savaşmamı ve beni bir danışman olarak kaybetmek istemeyeceğini biliyorum. Ailemi ve İs-hak'ı Damietta yakınlarında güvenli bir yere götürebilir miyim? Böylece hem görevimi yapar ve hem de vakit bulduğumda ailemi görebilirim."
Salahaddin ciddi bir ifadeyle onun yüzüne baktı. "Karın ve çocuğun burada daha çok güvende olurlar. Yahudi toplumundaki arkadaşlarınla beraber kalabilirler."
"Onlardan aylarca uzak kalmaya ve güvende olup olmadıklarını düşünerek üzülmeye dayanamam."
Salahaddin ellerinin onun omuzlarına koydu ve, "Pekala, onları Damietta'ya götürebilirsin," dedi. "Yeğenime sizleri çok iyi koruması gerektiğini söylerim."
421
Kahire'den ayrılıp savaş alanı yakınlarına gideceklerini öğrenince sevinen tek kişi İshak oldu. Taki el-Din ordusunu sefere çıkarma hazırlıklarına başlarken, Davut ve yaşlanmakta olan Hazar savaşçısı da Mısır'a

geldiklerinden beri ilk kez olarak savaş eğitimlerine yeniden başladılar. İshak eğitimine hiç ara vermediği için Davut'u hep yeniyordu, çünkü Davut Süveyş'te gemiden indikleri günden bu yana beş kilo almıştı. Günün birçok saatini ibadet ederek ve okuyarak geçirmenin ruha ve zihne huzur getirdiğini, ama beden için pek de yararlı olmadığını biliyordu.
Davut, İshak, Leyla ve çocukları küçük Yusuf, onları Nil'den Damietta'ya götürecek olan gemiye binmeden önce bin Maimon kardeşler ve eşleri onlara veda etmeye geldiler. Davut iki kardeşle nasıl samimi arkadaşsa, Leyla da onların eşleriyle o kadar yakın bir dostluk kurmuştu. Musevi yasalarının özellikle kadınları ilgilendiren kısımlarını Leyla'ya öğretmek için ellerinden geleni yapmışlardı kadınlar. Leyla durmadan ağlıyordu.
Davut ona, "Bu ayrılık ölene kadar sürmeyecek ki," diyerek teselli etti onu. "Bir süre sonra tekrar döneceğiz Kahire'ye."
Moses, "Umarım haklısmdır," dedi. "Aksi takdirde hiçbirimiz bir daha Mısır'da yaşama olanağı bulamayız."
Davut kendinden emin bir ifadeyle, "Salahaddin kolay yenilmez," dedi. "Kahire'yi de bırakmaz. Ben olmadığım zaman da doktor olarak seni çağırabilir Moses. Çok iyi bir doktora ihtiyacı olursa bazılarının Maimonides dediği Doktor Moses'ı aramasını tavsiye ettim ona."
Moses, "Teşekkür ederim," dedi ve sonra birden kaşlarını çattı. "Ama belki de etmemeliyim. Bir hükümdarı tedavi etmek büyük sorumluluktur ve başarısız olmak da kolay kabul edilmez."
Davut ciddi bir ifadeyle başını salladı ve, "Haklısın," dedi. "Ama seni iyi tanıyorum. Böyle bir sorumluluğu da er ya da geç almak zorundasın."
422
BÖLÜM 30 DAMIETTA
İshak hisarın en yüksek kulesine çıktı ve Nü deltasının batı koluna baktı. Damietta şehrinin minareleri ve evlerin çatıları birkaç mil yukardaydı ve rahatça görülebiliyordu. Akıntı aşağı ve daha yakın mesafede, Nil'e yapılacak saldırıları durdurmak için inşa edilmiş daha küçük kaleler vardı. Biraz aşağıda kayalık bir ada, nehri iki dar kanala ayırıyordu. Adanın üstündeki yüksek taş kule Romalılardan kalmış kadar eski görünüyordu.
Kulenin dibinde iri kayalar ve onlara bağlanmış kaim ve güçlü zincirler vardı. Bu kalın zincirler sulann üzerinden nehrin her iki tarafına uzatılmış, karşı kıyılarda yine topraktan çıkmış iri kayalara bağlanmıştı. Zincirler kanalların tam ortasında suyun yarım ya da bir metre kadar altında kalıyorlardı. Bunlar küçük balıkçı tekneleri için bir engel oluşturmuyor, ama biraz büyük gemilerin Nile'e girmesini önlüyorlardı.
İshak Damietta'ya birkaç ay önce geldiklerinden beri kalenin bu noktasına her gün çıkıyordu. O zamandan beri değişö*t çok şey yoktu. Akıntının aşağısı ve yukarısında her iki ordunun kamp kurduğu yerlerde sayısız çadır görünüyordu. Constantinople'dan gelen gemiler zincirlerden ileriye geçemeyeceklerini anlayınca akıntı aşağısında bir yerde askerlerini boşaltmışlardı.
Damietta'yı savunan askerler, Frank askerlerinin adadaki kuleyi ele geçirmelerini ya da karşı kıyılara çıkarak zincirlerin bağlı olduğu kayalara ulaşmalarını engellemişlerdi. Kahire'den gelen Taki el-Din kuvvetleri düşman askerlerini, malzeme getiren Manuel gemilerinin demirlediği kıyının yakınlarına kadar geriletmişti. Sahil boyunca yapılan saldırılar-
423
da toplanan gıda maddeleri gemiyle Frank askerlerinin kampı yakınlarına getirilip boşaltılıyordu. Damietta halkı da sürekli olarak bir araya toplanıyor ve şehri savunan askerlere yiyecek ve malzeme sağlıyorlardı.
Bu artık bir kuşakta olmaktan çıkmıştı, iki taraf da rahatça yiyecek, içecek ve malzeme sağlayabiliyordu. Manuel'in gemilerinin çoğu şimdi Nil deltasının dışında, Akdeniz sularında demirlemişti. Birkaçı nehir kanalında, Frank çadırları yakınlarında ve savunma gücünün atış menzili dışında kalıyordu.
Her gün çatışmalar oluyor taraflar mancınıklarla birbirine kaya parçaları atıyordu. Müslümanların elindeki kulelere ya da Frank askerlerinin mevzilerine koca kaya parçalan yağıyordu.
Haftalar gelip geçerken Davut ve Leyla kaledeki odalarında oldukça rahat bir yaşam sürüyorlar, küçük oğullarını büyütüyorlardı. Fakat bebeğe adını veren İshak onlar kadar sabırlı değildi. Her gün Davut ve Taki el-Din'in onlara verdiği muhafızlarla savaş eğitimi yapıyordu. Artık 52 yaşındaydı ve bir savaşçı için çok yaşlı sayılırdı. Güçten düşmek ya da yatağında ölmek istemiyordu. Bir kez daha savaşa katılmalıydı.
1169 yılının Aralık ayında Almeric'in kuvvetleri Mısır savunma hatlarına doğru saldırıya geçti. Hava koşulları onların aleyhine değişmeye başlamıştı. Bölgenin çeşitli yerlerinden getirilen yiyecek ve içecekler gittikçe azalıyor ve de kö-tüleşiyordu. Manuel de gemileri için endişeliydi, fırtına mevsimi başlamadan onların Constantinople'a dönmelerini istiyordu.
İshak gözetleme kulesinden düşmanın ilerlemeye başladığını görebiliyordu. Taki el-Din'in yanında savaşmak istiyordu, ama Davut ve Leyla'yı da bırakamazdı. Düşman mancınıkları adaya ve Mısır savunma hatlarına kaya yağdırmaya başladı. Bir süre sonra adaya yakın bir mesafede olan
424
iki Bizans gemisi tüm kürekçilerinin gayretiyle suları kesen zincirlere doğru süzülmeye başladı. Birinci gemi adadaki kulenin solundaki kanala girdi. İkinci de sağ kanala girdi ve ikisi de suyun içindeki zincirleri

zorlamaya başladılar. Gemilerin gövdeleri adanın kıyılarına çok yakındı ve sanki adayı sıkıştırmaya Çalışıyorlardı.
Bir süre sonra gemilerin üstüne oklar yağmaya başladı. Gemideki askerlerden bazıları kayalık adaya uzattıkları kalaslarla köprü kurmaya çalışırken diğerleri de onları oklardan korumak için kalkanlarını havaya kaldırmıştı.
Adaya bir süre sonra düşman askeri dolacak ve oradaki savunma birliğini yok edecekti, İshak görebiliyordu bunu. Birinci asker uzatılan kalası iskele gibi kullanarak adaya çıkmak isterken İshak yeni bir savaş taktiği gördü. Kulenin tepesinden, aşağıdaki gemilerin üstüne bir sıvı dökülüyordu.
İshak saldıran kuvvetlerin üstüne kaynar yağ döküldüğünü biliyordu ama bu farklı bir şeydi. Bu sıvı gemilerin ve askerlerin üstüne düşerken yanıyor ve düştüğü yerde korkunç bir yangın çıkarıyordu. Constantinople'da iken Yunan Ateşi denen silahtan söz edildiğini duymuş, ama nasıl kullanıldığını hiç görmemişti. Şimdi ise Manuel'in gemileri yüzyıllar önce kendi ulusundan insanların bulduğu bir silahla mahvediliyordu, bir ironiydi bu.
Gemilerin ve askerlerin yanarak yok olduğunu görmek İshak'ı heyecanlandırmıştı. Güverte altında kürek çeken köleler ne olduğunu bilemezdi elbet, ama bir geminin komutanı onlara küreklere ters yönde asılmaları emrini verdi alevler içindeki gemi hızla akıntı yönünde, diğer Bizans gemilerine doğru süzülmeye başladı.
Rüzgâr da akıntı yönünde esiyordu. Yanarak hızla diğer gemilere yaklaşan geminin yelkenlerinden kopan alevli yelken bezleri, aynı yönde esen rüzgârla beraber, bu iki geminin zinciri sökmesini bekleyen diğer gemilerin üstüne yağmaya başladı. İshak aşağı koşup Davut'a neler olduğunu anlattı ve hemen yukarı çıkıp olanları seyretmeye başladılar, Manuel'in gemileri birbiri ardına tutuşuyor, yanmaya başlıyordu.
425
Taki el-Din birkaç gün sonra Davut'a haber gönderip görüşmelere başlayacaklarını bildirdi. Manuel'in sağlam kalan gemilerinin hepsi fırtınalı denize yelken açıp geri dönmeye başlamışlardı. Yenilgiyle ilişkisi olmasını istemeyen Almeric gemisiyle Acre'ye gitmiş, ordusunun geriye kalanını orada bırakmıştı. Onun komutanı Kont Gerard ve Manuel'in donanma komutanı Grand Dük Andronicus Contostephanous geriye kalan Haçlı ordusu ve gemilerin geri çekilmesi konusunda görüşmek istiyorlardı.
Bizans ve Frank görüşmecileri geldiğinde Davut çadırda onları bekliyordu. Grand Dük ve Davut birbirlerini görür görmez tanıdılar.
Dük, "Tanrım!" dedi. "Bulmamı istedikleri adam karşımda işte!"
Davut, Dükü İmparator Manuel'in sarayında birçok kez görmüştü. Hemen Yunanca konuştu ve, "Dük Andronicus," dedi. "Ne tesadüf. Bu görüşmeler çok daha kolay olacak şimdi."
Dük şaşırdı. "Sen Müslümanlar adına mı görüşmecisin yani?" dedi. "Ama bizden buraya gelip savaşmamızı isteyen senin mektubundu."
Davut üzgündü, "O lanet mektup!" diye homurdandı. "Ailem ve dostlarım tehdit altında olduğu için yazdım o mektubu, zorla yazdırdılar onu bana. Başka seçeneğim yoktu. Ama yine de buraya gelişinizin ve bu savaşın sorumlularından biri de benim, bunu da kabul ediyorum. Çok üzgünüm."
Andronicus onun ne kadar üzgün olduğunu görebiliyordu. "Hayır -bunun sorumlusu sen değilsin. Manuel zaten Almeric'e destek vermeyi düşünüyordu. Senin mektubunla gelen Vezir Şaver'in daveti ise onun bu planını takviye etti. Peki Şave/e ne oldu?"
Davut suçluluk duygusunu hafifleten Düke teşekkür ifade eden gözlerle baktı ve, "O öldü," dedi. General Şirkuh da
426
öldü. Şimdi Mısır ve Suriye müttefik ordularının komutanı Salahaddin benim eski bir arkadaşım. Halep kuşatması günlerinden kalan bir arkadaş." ,:
"Senin zaten böyle güçlü birçok dostun var Davut bin Yusuf, buna hiç şaşırmadım. Manuel seni bulabilirsem alıp Constantinople'a geri götürmemi istedi benden, eğer gelmek istersen elbet. 10 yıldan beri senin dostluğunu ve tavsiyelerini özledi. Seni özleyen başkası da var, bekle beni, hemen döneceğim."
Andronicus çadırdan çıkınca Davut, içerdeki tüm Mısırlı ve Kürtler'in endişeli bir ifadeyle kendisine baktıklarını gördü. Çoğu Yunanca bilmiyordu, ama onlar bile baş görüşmecilerinin düşman görüşmecisiyle ne kadar samimi konuştuğunu görmüştü. Davut onların rahatsız olduğunu hemen anladı.
Arapça konuşarak, "Siz buna aldırmayın!" dedi. "Ben Salahaddin'e hizmet vermek için yemin ettim ve bunu da yapacağım. Düşmanı iyi tanımam benim işime yarayacak."
Davut adamların çoğunun kendisine inanmadığını anlıyordu; ama, onun amacı, Kahire'ye dönüşünde Salahad-din'in görüşme ve anlaşma sonuçlarından memnun kaldığını görmekti. Burada bulunanlardan bazıları onun düşmanla çok samimi konuştuğunu söyleyecekti elbette, ama Dükle karşılaşması kaderin bir cilvesiydi, bunu önleyemezdi ki.
Biraz sonra odaya giren kişi Davut'u iyice şaşırttı. Tekrar görmeyi hiç beklemediği adamın yüzündeki mutluluk ifadesini görünce, "Aaron!" diye bağırdı ve iki adam büyük bir coşkuyla kucaklaştılar. "Aaron! Sen ne arıyorsun burada?"

Davut'dan yaşlı olan adam onu omuzlarından tuttu ve, "Senin için geldim Hakanım," dedi. "Ama sen artık beni Ge-guti'de bırakan o genç adam değilsin."
"Sen de bıraktığım o sırım gibi savaşçı değilsin artık."
Aaron göbeğine vurdu ve güldü. "Constantinople'un yemekleri ve partiler. İnsan bir sarayda sırım gibi kalamıyor, sen de anlamışsmdır bunu."
Davut yine şaşırdı. "Saray mı? Constantinople mu?"
427
Aaron tekrar güldü ve, "Ben de senin izinden yürüdüm Hakanım," dedi. "Bir yıldan beri İmparator Manuel'in sarayında Gürcistan elçisiyim. Artık savaşamayacak kadar yaşlanınca Kral Georgi beni elçi yaptı."
Davut kendisine Hakan diyen birini duyunca hem sevindi, hem de üzüldü. Yıllardan beri İshak bile ona böyle hitap etmemişti. Yıllardan beri duymadığı başka bir unvan daha duydu. Aaron, "Ya Bey İshak?" dedi. "O da istediği gibi bir savaşta mı öldü?"
Davut kendini tutamadı ve gülmeye başladı. "Ne? İs-hak'a savaşta üstünlük sağlayacak biri olabilir mi? O hâlâ yaşıyor, hem de yakınımda, beni ve ailemi koruyor. Kaç kez benim hayatımı kurtardı."
Aaron'un yüzü tekrar parladı. "Harika!"
O sırada çadırdaki subaylardan biri "Dikkat!" diye bağırdı ve son görüşmeci Taki el-Din savaşın galibi olarak büyük bir ihtişamla girdi içeri.
Davut, Salahaddin'in yeğeni olan bu genç adamla daha önce karşılaşmıştı. Fakat şu anda komutanları ile birlikte düşman temsilcilerinin karşısında duran Taki el-Din bambaşka biriydi. Savaş kıyafeti içinde daha uzun boylu, daha güçlü ve kendinden emin görünüyordu. Komutanlarından biri ona Kürtçe olarak çadırda neler olduğunu anlattı. Genç Kürt komutan döndü ve soğuk bakışlarla süzdü Davut'u. Onunla çadırında birkaç kez görüşmüştü, ama o da şimdi kendisine farklı biri gibi görünüyordu.
O ilk günde fazla bir görüşme olmaması sevindirdi Davut'u. İki taraf da formalitelerle ve birbirlerini değerlendirmekle geçirdi vaktini. Davut nerede kaldığını söyleyince Aaron onu bulacağını söyledi ve çıktı çadırdan. Dük Arapça ve Kürtçe, ve Taki el-Din de Yunanca ve Latince bilmediğinden Davut da hem görüşmeci ve hem de ikisi arasında tercüman görevi yaptı. Ama orada herhangi bir cümleyi yanlış tercüme ettiği zaman bunu hemen düzeltecek başkaları da olduğundan emindi.
Görüşmelerin ilk turunun sonunda çadır boşaldı ve içerde sadece Davut, Taki el-Din ve bir muhafız kaldı. İçerde mu-
428
hafız kalması, Davut'a artık eskisi gibi güvenmediklerinin belirtisiydi.
Davut bir an düşündü ve, "Sanırım tüm* koşullarımızı kabul ettireceğiz," dedi.
"İsteklerimizi kararlaştırma konusunu sana mı bıraktı yani Salahaddin?"
Davut, "Hayır," dedi. "Burada komutan sensin. Sonuçtan senin tatmin olman gerekir."
Üzerinde zırh bulunan adam biraz rahatlar gibi oldu ve ağır göğüs zırhını çıkardı. "Güzel cevap," dedi. "Ama ben bir politikacı değil, savaşçıyım. Benim tatmin olabilmem için düşmanın ya ölü ya da esir olması gerekir, ama bu çözümün çok pahalıya mal olacağını da biliyorum. Seni buraya bunun için gönderdiler; Dük ve benim, üzerinde anlaşabileceğimiz bir çözüm yolu bulman için. Her türlü anlaşmayı çok dikkatle inceleyeceğimi de bilmeni isterim."
Davut, "Ben de bunu beklerim zaten," dedi.
Davut kaledeki dairesine döndüğünde İshak ve Aaron'u Samandar' daki eski günlerden söz ederek konuşurken buldu, 14 yıl önce Gürcistan'da ayrıldıktan sonra yaşadıklarını anlatıyorlardı birbirlerine. Böylece Davut onunla, Leyla, Salahaddin ve Davut el-Roy hakkında konuşmak zorunda kalmadığına sevindi.
Aaron Hakanına baktı ve başını iki yana salladı. "Çok gezdin," dedi. "İstediğin gibi Kherson'a gidip orada bir Hazar ordusu kurmaya kalksaydık bu kadar dolaşmayacaktın. Şimdi öğreniyorum ki bir ordu bulmuş, ama sonra da kaybetmişsin onu. Bunlar inanması güç olan şeyler."
Davut,"Ya sen neler yaptın bakalım Aaron?" diye sordu. "Mutlu bir yaşamın oldu mu?"
"Gerçekten mutlu olan insan var mı acaba? Senin Yoche-bed'i kaybettiğin gibi ben de 2 yıl önce Georgi'nin ordusuyla
429
Derbet'i ele geçirmek için savaşırken karımı ve çocuklarımı bir hastalık yüzünden kaybettim. Zaferle evime döndüğümde onların öldüğünü duyunca ne hale geldiğimi tahmin edebilirsin belki. İşte Georgi de o zaman beni Constantinople'a elçi olarak gönderdi, sen Halep'ten dönmeyince oraya elçi olarak giden adamın yerine gönderdi beni."
"Yani Derbent şimdi Gürcistan kontrolünde mi? Fakat orası bizim Balanjar güneyindeki eski sınırımıza yakındır."
Aaron ve bunu daha önce öğrenmiş olan İshak birbirlerine bakıp gülümsediler.
"Peki halkımız konusunda neler duydun Aaron? Amadi-yah'ta müteveffa Haham Ezra'dan duyduğuma göre iki kasaba tamamen harap olmamış ve Daniel Hakan olarak Po-lovtsi'ye vergi veriyormuş."

Aaron başını salladı ve, "Sanırım aynı şey devam ediyor," dedi. "Hazar Denizi'nde balıkçılık sürüyormuş, birkaç kişi de Derbent'e kaçmış ve Polovtsi'nin demir kuralını anlatmışlar. Halkımız esir olarak yaşıyormuş. Dediklerine göre Balanjar kızları Polovtsi askerlerinin kucaklarına veriliyormuş. Ve tüm bunların nedeni olan senin şu namussuz amcan Daniel de hâlâ yaşıyormuş."
Davut'un yüzü sarardı ve, "Demek aynı durum sürüyor," dedi. "Korkunç bir şey bu."
"İki yıl önce Derbent'ten ayrıldığımda durum böyleydi, ondan sonra bir şey duymadım."
Davut dayanamadı ve, "Georgi Polovtksi ile savaşmak istiyor mu peki?" diye sordu.
"Büyük İskender'in barbarlara karşı yaptığı gibi şimdi o da Derbent'i onlara karşı elinde tutuyor. Orası doğal bir savunma hattı. İki taraftan da diğerine geçilemiyor. Bunu yapmak isteyen ağır kayıplar verir."
"Fakat Georgi'nin ordusu bizim topraklarımızı kurtarabilir. Hazar'ı kurtarmamız için bize yardım edeceğinden eminim. Ordusu zaten oraya çok yakın."
Aaron ve İshak tekrar bakışıp gülümsediler. Kafasında zaten Polovtsi'ye karşı bir saldırı planı yapmış olan İshak, "Böyle bir şey düşüneceğini biliyordum," dedi.
430
Aaron, "Bu belki çok zor ve pahalıya mal olabilir," diye konuştu. "Georgi'nin bir çıkarı da olmaz bundan. Ama bana birkaç kez, sana borçlu olduğunu söyledi. Eğer ona gidersen bu konuda onu ikna edebilirsin Davut. Bu iş sadece Georgi isterse olur."
Davut gözlerini kısarak düşündü bir süre ve sonra, "Ge-guti'ye dönüş ha!" dedi. "Peki ama Mısır'dan Geguti'ye nasıl giderim?"
"İmparator Manuel'in yardımıyla yapabilirsin bunu. Senin mektubunu alıp Mısır'a gemiler göndermeye karar verince benden de seni bulmamı istedi. Sana Constantinople'a dönme teklifi yapmamı söyledi -ya da istediğin yere gitmen için yardım edeceğim sana. Grand Dük Andronicus'a da talimat verdi, sana bir gemi tahsis edilecek -yani Mısır'ı terk etmek istersen."
Davut duyduklarına' inanamıyordu, zaman durmuştu sanki. Hazar'a dönme ve ülkesini Polovtsi'den kurtarma umudunu yıllar önce yitirmişti. Tanrı sanki bunu istemiyordu ve onu hep daha uzaklara göndermişti. Artık Leyla ve çocukları ile birlikte ömrünün sonuna kadar Mısır'da, dostları bin Maimon ailesine yakın ve Salahaddin'in doktoru ve danışmanı olarak yaşayacağına inanmaya başlamıştı. Ama şimdi önüne bir seçenek konuyordu. İshak'in omzu üzerinden Leyla ve minik oğlunun uyuduğu odanın kapısına baktı, onları da düşünecekti ve kolay bir karar olacaktı bu.
Dük Andronicus ve Kral Almeric'in temsilcisi Kont Ge-rard'ın ellerinde Damietta'dan geri çekilmeleri için isteyip de alabilecekleri bir şey yoktu, avantaj karşı taraftaydı. Karadaki askerler için yiyecek içecek bulmak gittikçe zorlaşıyordu ve Bizans donanması gemilerinin bazıları da bir süre önce çıkan bir fırtınada batmıştı. İki komutan da bir an önce Mısır'dan ayrılmak istiyorlardı. Salahaddin'in temsilcisi olan
431
Davut da onların bir önce gitmeleri için elinden geleni yapıyordu. Sonuçta oların istediği tek şey düşmanlıkların sona erdirilmesi oldu -onlara dokunulmamasmı istiyorlardı.
Ama Taki el-Din onların hemen gitmelerine engel oluyordu. Onlara saldırmama karşılığı olarak, verdikleri zararları onarmalı, tazmin etmeliydiler, aksi takdirde Almeric'in tüm askerleri ölene, ya da esir düşene kadar devam edecekti saldırmaya.
Davut ise bir yandan iki tarafı da tatmin edecek bir çözüm yolu bulmaya çalışırken, bir yandan da Aaron'un Hazar hakkında söylediklerini ve halkının çektiği işkenceyi düşünüyordu. Amadiyah'ta Yahudi ordusunu kurduğunda onunla birlikte Kudüs'e değil, Hazar'a gitmeyi planlamış, ama Tanrı istememişti bunu.
Ama şimdi her şey farklıydı. Tanrı yardım ederse Geor-gi'yi, Derbent ordusunu gönderip Samandar ve Balanjar'ı Po-lovtsi'den kurtarma konusunda ikna edebilirdi. Yahudi Hazar'daki iki kasabanın Gürcistan kontrolüne girmesi halk için hiç olmazsa şimdiki durumlarından daha iyi olurdu. Davut, Hazar'ın tekrar bağımsızlığına kavuşabileceğini sanmıyordu.
Sonunda Taki el-Din ve Andronicus'un anlaşabileceği bir çözüm yolu bulundu. Almeric'in kara ve deniz askerlerine maaş ödemesi için gemilerden birinde bulunan altın ve gümüş paralar Mısır savunma kuvvetlerine verildi. Saldırganlar silahlarını bırakacak ve Mısır askerlerinin refakatinde yaya olarak Kudüs Krallığı sınırına kadar çekileceklerdi.
Haçlılar ordusu 13 Aralık 1169 günü her şeyini bıraktı ve Müslümanların gözetimi altında yaya olarak bölgeden ayrıldı. Davut da aynı gün Kahire'ye dönmeme kararı verdi. Ma-nuel'in ona istediği yere gitmek üzere bir gemi tahsis etmesi, ancak Tanrı isteğiyle olabilecek bir şeydi. Başka nasıl olabilirdi bu?
432
Kesin kararını verdikten sonra İshak, Aaron ve Leyla'ya, hep beraber Gürcistan'a, Kral Georgi'yi görmeye gideceklerini söyledi. Sadece onun düşmanla birlikte buradan gitmek istemesine Taki el-Din ne diyecek diye merak ediyordu ve bu nedenle de qna bir şey söylemedi. Bunun Tanrı isteği olduğuna ve o gittikten sonra da Kahire'de dostları bin MaimonTa-ra bir şey olmayacağına inanıyordu.

Savaş tazminatı olarak ödenen altın ve gümüş sikkeler Müslümanlara teslim edildikten sonra görüşmelerin yapıldığı kampta kimse kalmadı. Kaledeki Müslüman askerlerin çoğu Almaric'in Mısır'ı terk eden ordusuna refakat için gitmişti. Manuel'in geride kalan gemileri de gün ağarmasıyla birlikte yelken açacaklardı.
Davut, Dükle kısa bir görüşme yaptı ve Kral Georgi'yi görmeye gideceğini anlattı ona. Doğal olarak ilk limanları Constantinople olacaktı. İmparatora teşekkür etmek ve yazdığı o lanet mektup için de özür dilemek istiyordu.
Dük Andronicus, Davut ve yanındakileri yanma almayı kabul etti. Şafaktan önce, Müslüman liderler uyanmadan gitmek istiyorlardı.
Çok erken gidecekleri için İshak ve Aaron Müslüman kalesinden çıkmak üzere sabah karanlığında kapıya yaklaştılar. Daha önce para verdikleri nöbetçilere el salladılar. Kapılar açıktı. İshak her şeyin yolunda gittiğini görünce arkaya el salladı ve Davut, Müslümanların Haçlılardan ganimet olarak aldığı iri bir savaş atının üstünde göründü, Leyla atm sağrısına oturmuş, bir sepet içindeki bebeğini de sırtına asmıştı.
Dük'ün çadırına varınca attan inmediler ve bir asker onları alıp Dük'ün gemisine gitmek için binecekleri sandalın durduğu iskeleye götürdü.
Mısır kıyılarından uzaklaşırken Davut çekilen küreklerin sayısını sayıyordu içinden. Leyla ve bebeği kendisine yakın tutarken Amadiyah'tan beri ilk kez olarak, bu kez başka yöne değil de Hazar'a doğru yola çıkmayı başarıp başaramayacağını düşünüyordu. Oraya gitmeyi hep istemiş, ama hiçbirinde de başaramamıştı, bu nedenle şimdi bunu düşünmeye bile korkuyordu. Buna yavaş yavaş alıştıracaktı kendini.
433
BÖLÜM 31 GENÇ RUS PRENSİ
Gemi Constantinople'a doğru ağır ağır süzülerek yaklaşırken Davut gittikçe büyüyen Aya Sofya'nın kubbesine bakıyordu. Geçmişte yaşadıkları gözünün önünde canlanmaya başlamıştı. Bu şehre ilk kez 7 yaşında, Cordoba'ya giderken gemi değiştirmek üzere gelmişti. Küçük ve uygarlıktan uzak bir köyden böyle muhteşem bir şehre gelmiş küçük bir çocuğun zihninde yer etmişti bu güzellikler. Ama burada, İmparator Manuel'in sarayında Gürcistan elçisi olarak yaşadığı günlerin anısı ondan çok daha güçlüydü. Hocası Solomon da bu şehirde yaşıyordu ve onun öğretileri olmasaydı Bağdat'taki yaşamı da bambaşka olurdu.
12 yıl önce Manuel ile birlikte Mamistra, Antep ve Ha-lep'e gidişinden beri, yüzlerce yıllık şehirde fazla bir değişiklik olmamış gibi geldi ona. Fakat daha sonra, yoluna devam etmeden önce İmparatorla görüşmek üzere sokaklardan geçerken yine de bazı değişiklikler gördü.
Limandaki gemilerden çoğunda Bizans bayrağı değil de Venedik Cumhuriyeti'nin kanatlı aslan simgeli bayrağı dalgalanıyordu. Aralarında Latin ve Yunan olan başka bayraklar da vardı. Sokaklar daha kalabalık ve kirliydi. Binalardan çoğunda onarıma ihtiyaç var gibi görünüyordu.
Saraya girdiğinde önce Solomon'u görmeye gitti, ama onun yıllar önce öldüğünü ve yerinde başka bir doktor olduğunu öğrendi. Bu kez saray doktoru Yahudi değildi ve klinikte fakir halka ücretsiz bakılmıyordu. Davut yeni doktoru görmek bile istemedi, buradan sadece geçiyordu, bunun ne yararı olacaktı? Tıp konusunda konuşmaya gerek yoktu, ama aslında burada son zamanlarda hangi yeni ilaçların kullanıldığını öğrenmesi fena olmazdı.
434
İmparatorun huzuruna çıktığı zaman iki eski dost kucaklaştılar, ama aradan geçen yılların etkisi belliydi. İkisi de biraz daha yaşlanmıştı ve başka sorunları vardı.
İmparator, "Seni tekrar gördüğüme çok sevindim Davut," 'dedi. "Seni son kez gördüğümde benim ordumdaki Hazar askerlerle birlikte ülkene doğru yola çıkmıştın. Sonra onlardan bazıları geri döndü ve senin öldüğünü öğrendim. Sonra bir gün Mısır'dan mektubun geldi. Bana anlatacağın müthiş şeyler olmalı."
Davut, "İsterseniz size her şeyi anlatırım Majesteleri," dedi. "Ama önce beni Mısır'dan kurtardığınız için teşekkür ederim." İkisi de güldüler. Aralarında Davut'un Yahudiliği ve Eski Ahit olaylarından kaynaklanan espriler, şakalar da vardı. "Dük Andronicus'un söylediğine göre beni istediğim yere gönderecekmişsiniz, bunun için de ayrıca teşekkür ediyorum."
Manuel gülümsedi. "Galiba nereye gitmek istediğini biliyorum. Aaron, Derbent'in Gürcistan kontrolünde olduğunu öğrenince ülkene dönmek isteyeceğini söyledi."
Davut başını salladı. "Belki ülkemi Polovtsi'den kurtarmak ve krallığımı yeniden kazanmak için bir şansım daha vardır. Bu fırsatı kaçırmamalıyım."
"Elbette, ben de sana elimden geldiğince yardım edeceğim."
"Bu sizin değil, benim savaşım olduğu halde yapacak mısınız bunu?"
İmparator yüzünü buruşturdu ve, "Bunda yanılıyorsun işte," dedi. "Polovtsi Kırım'da benim topraklarıma ve halkıma da saldırıyor. Oradaki halk benden yardım bekliyor. Sen doğuda onları mağlup edersen batıdaki kuvvetlerini destek için doğuya çekeceklerdir. O zaman benim sorunum azalacak, ama seninki artacaktır.
"Ama ben o bölgede başka bir müttefikimden destek isteyebilirim. Eğer Selçuklular ya da başkaları Trabzon'a saldı-rırlarsa ben de senden ve Gürcistan'dan destek beklerim."
"Gürcistan adına konuşamam elbet, ama ben elimden gelen desteği hiç düşünmeden veririm."
435

w
Manuel gülümsedi. "İşte, sen başarılı olursan ben de yararlanacağım bundan."
Davut heyecanlandı ve, "Nasıl yardım edeceksiniz bana? Tekrar bir Hazar kuvveti verecek misiniz?" diye sordu.
"Hayır, bir kara kuvvetinin Derbent'deki Gürcistan ordusuna fazla bir desteği olmaz, ben sana bir donanma vereceğim."
Davut şaşkın gözlerle ona baktı. "Yani Karadeniz'den beni Gürcistan'a götürecek gemiler mi?"
"Eğer istiyorsan sana sadece bir tek gemiyle gönüllülerden oluşacak bir kuvvet -tam bir ordu denemez elbet- verebilirim. Ama benim demek istediğim bu değil. Ben sana Hazar Denizi'nde kullanabileceğin bir donanma vermek istiyorum."
"Savaş gemilerini Hazar Denizi'ne mi göndereceksiniz yani? Nasıl olacak bu?"
Manuel güldü. "Hayır, hayır. Benim gemilerim gidemez oraya elbet. Fakat Ruslar bazen Volga'dan geçirerek Hazar Denizi'ne küçük gemi filoları gönderirler. Öğrendiğime göre bunlar eski Viking gemileri gibi hızlı teknelermiş ve 50 silahlı asker taşıyabilirlermiş. Çok hafif oldukları için de gerektiğinde karada bile taşmabiliyorlarmış."
"Fakat Ruslar bana neden yardım etsinler ki?"
"Benim sana yardım ettiğim gibi, aynı nedenlerle ederler. Onlar da Polovtsi ile savaşıyorlar. Polovtsiler'i yenecek bir kuvvete destek verirler, onların da zaferi olur bu. Ayrıca bu yardımı onlardan ben isteyeceğim."
"Fakat onlara haber göndermek ve cevabını beklemek aylar sürer, ben beklemek istemiyorum."
Manuel yine gülümsedi ve, "Bunun cevabını hemen yarın alacağız," dedi. "Ruslar'm yeni Büyük Prensi'nin oğlu Ju-rij Bogoliubsky benim sarayımda, misafirim. Birkaç yıldır burada eğitim görüyor. Babası geçen yıl Kiev Prensini mağlup ederek Büyük Prens unvanını aldı ve kendi şehri Vladi-mir'e döndü.
"Jurij şimdi babasının Bizans elçisi. Burada yeni Büyük Prens ve krallığı, Vladimir-Suzdal adına karar verme yetkisi var. Onun burada bulunması sayesinde Rus ve Bizans ilişkilerinde gelişmeler oldu. Onunla yarın görüşürüz."

- /fx .
Davut Dükün gemisine giderken başı dönüyordu. Rus donanmasından destek alacaktı, inanılmaz bir şeydi bu. Gemiye çıkıp olanları İshak ve Aaron'a anlattığında onlar da sevinçten ne yapacaklarını bilemediler. Biraz sonra da İshak Davut'u şaşırttı.
"Yarın Büyük Prensin oğlu ile yapacağın görüşmeye ben de geleceğim. Biraz Rusça bilirim, babamdan ve adamlarından öğrenmiştim."
Davut İshak'm yarı Rus olduğunu unutmuş ve bu dili konuşabileceğini hiç düşünmemişti. Onunla yıllardan beri beraberdi, ama İshak'in hâlâ bilmediği yanları vardı, şaşırdı. Bu durumda onun kendisiyle beraber gelmek istemesine sevindi elbet. Görüşmelerde başarılı olmanın ilk koşulu muhatabın dilini konuşabilmekti, Davut bunu çok iyi biliyordu.
Jurij Bogoliubsky çok genç, ama iyi eğitilmiş ve zengin bir adamdı. Çok şık giyinmişti, çok yakışıklıydı ve sarayda hiç kuşkusuz pek çok kadın vardı peşinde. Fakat Davut onunla tanışınca Mısır'da öldürülen hain Vezir Şaver'i hatırladı nedense. Bu düşünceyi kafasından silip attı, ama tecrübelerine dayanarak kimseye güvenmeyeceğini öğrenmişti.
Toplantıda herkesin bildiği Yunanca konuşuldu. Genç Rus elçisi, "Polovtsi tehlikeli bir düşmandır," dedi. "Babam onlarla savaşırken çok toprak ve asker kaybetti. Onlar şimdi Don Nehri'nin güneyini tutuyor ve bizim Karadeniz'e çıkmamızı engelliyorlar. Onlara doğuda, Hazar Denizi kıyılarında saldırırsak belki batıdaki güçlerini o tarafa çekerler, kuvvetleri arasında kopukluk olacak diye korkacaklardır. O zaman bir Don Nehri'ni ele geçirebiliriz."

Jurij Hazar Denizi'ne filo indirme fikrini beğendi ve, "Babamın bu stratejiyi onaylayacağından eminim," dedi. "Hazar Denizi'ne en azından 200 tekne gönderebiliriz. Bunlar 10 bin asker taşır ki bu da büyük bir güç demektir."
Davut, Hazar Beyi ve Hazar ordusunun komutanı olarak tanıttığı ve o zamana kadar hiç konuşmamış olan İshak'a döndü. "Sence bu yeterli olur mu İshak, ne diyorsun buna?" diye sordu.
İshak bu fırsatı kaçırmadı, genç prense döndü ve ona unvanına yakışır şekilde hitap ederek Slav dilinde konuştu. Büyük Prensin oğlu o ana kadar görmezden geldiği İshak'a dikkatle baktı.
O da aynı dilde konuşarak, "Benim dilimi konuşuyorsun," dedi. Rus Vikingler'in dili olan Eski İskandinav dili kuşaklar boyu Slavlarla evlilik yapmanın sonucu kaybolup gitmişti.
İshak, "Biraz konuşurum Efendim," diye cevap verdi. "Babam Rus'tu."
"Demek Hazar Beyinin babası Rus'tu. Bunu duyduğuma sevindim."
İshak eğilerek selamladı onu ve sonra odada bulunanların da anlaması için yine Yunanca konuşmaya başladı. "Size, gemilerin yarısına Hazar savaşçıları koymanızın öneriyorum. Ben, izin verilirse, Bizans'ın Hazar askerlerini ve geriye kalan askerleri Derbent'e, saldırıdan önce Gürcü ordusuna takviye olarak

göndermek isterim. Rus filosu sizin askerlerinizle ülkenize dönerken Hazar'da kalan Hazar ve Gürcüler'i de taşımaları için gemilerinize ihtiyacımız olacaktır."
Genç Rus Prensi, "Mükemmel. Ben de Vladimir'e dönecek ve babamın izniyle filoya komuta edeceğim," diyerek gülümsedi ve İshak'a bakarak Slav dilinde, "Sen de benimle beraber Vladimir'e gelirsen daha iyi olur," diye ekledi.
İshak genç Rus'un saygısını kazanmak için Davut'a danışmadan cevap vermesi gerektiğim biliyordu. 15 yıldır terk etmemişti Davut'u, ama şimdi Aaron da vardı onun yanında, koruyuculuk görevini o da yapabilirdi. "Tamam, sizinle geleceğim," derken Davut'un yüzünde beliren şaşkınlık ifadesini bekliyordu. "Sonra da sizin filoyla Derbent'e devam ederim."
438
Sonunda karar alındı. Davut, Hazar Birliği'nin yaklaşık 100 gönüllüsüyle beraber Gürcistan'a, Poti'ye gemiyle gidecekti. Poti'den küçük bir muhafız birliğiyle pek uzak olmayan Geguti'ye geçecek ve Derbent'te ordusunu vermesi için Kral Georgi'yi ikna etmeye çalışacaktı.
O sırada İshak da genç Prens Jurij Bogoliubsky'la Vladimir'e gidecek ve Rus filosunun Hazar Denizi'ne inme hazırlıklarına katılacaktı. Prensin ordusu için Yahudi olsun ya da olmasın, mümkün olduğunca Hazar kökenli askerleri seçmek istiyordu.
Planlamaya göre, filo nehirden Hazar Denizi'ne doğru inerken, saldırıya uğramadığı takdirde nehir boyunca gördüğü Polovtsi kamplarına saldırmayacaktı. Her düşman kampına saldırı yapılırsa hedefe varamayacaklarını biliyorlardı. Filo Derbent'e gidip oradaki Gürcü birliğiyle birleşecek ve Hazar'daki Polovtsi ordusuna karşı harekat yapacaklardı.
Kral Georgi'nin Derbent'teki Gürcü birliğini Rus gemileriyle kuzeye göndereceğine inanıyorlardı. Gürcü Kralı hiç kuşkusuz Davut'un da, emrindeki küçük kuvvetle kendi topraklarından geçerek Derbent'teki orduyla buluşmasına izin verecekti.
Bir yedek plan da yapmışlardı. Georgi saldırı için kendi ordusunu vermese bile Davut Derbent'te filoyla buluşacaktı. Rus gemilerindeki 5000 kişilik Rus ve Hazar birlikleri Gürcü desteği olması bile taarruza geçecekti. İshak böyle olursa Polovtsi ordusunun onlara sayıca üstünlük sağlayacağını düşünüyordu, ama Davut ve Aaron'un, Georgi'yi destek konusunda ikna edeceklerine emin görünüyordu. Derbent geçidi açılırsa Hazar'ı kurtaracak kadar kuvvetleri olacaktı.
İshak Karadeniz, sonra da nehir yoluyla Moskova ve ötesinde Vladimir'e kadar sürecek olan uzun yolculukta Davut'un yokluğuna kolay alışamadı. Canı sıkılınca onu arıyor, sonra orada olmadığını hatırlayarak daha da çok sıkılıyordu.
439
Leyla ile bebeğini ve kısa süre önce tekrar karşılaştığı Aa-ron'u bile özlemişti.
Jurij Bogoliubsky iyi bir yol arkadaşı değildi. Çoğu zaman İshak'ı görmezden geliyor, ya da ona karşı sanki bir emir eriymiş gibi davranıyordu. Gemi mürettebatına karşı da kaba ve sert davrandığı için mürettebat onun adamı sandığı İshak'ı da sevmiyordu. Ama İshak yine de bazı denizci ve askerlerle dostluk kurmayı başardı ve aynı zamanda 20 yıldır konuşmadığı Rusça dilini geliştirmeye çalıştı. Eski savaşçı kendini çok yalnız hissediyor, gidecekleri yere bir an önce varmalarını sabırsızlıkla bekliyordu.
Sonunda VladirmYe vardılar, Büyük Prens bu şehri başkent yaptığı için şehirde büyük gelişme vardı, hızla büyüyüp genişliyordu. Şehir yarım daire şeklinde bir tepenin etrafına kurulmuştu ve katedralinin yüksek kubbesi çok uzaklardan görülebiliyordu. Katedral sadece 10 yıl önce inşa edilmişti ve ishak'm diğer ülkelerde gördüğü katedrallerden biraz farklı gibi görünüyordu. Dış duvarlarında freskler ve yaldız kaplamalı yarım sütunlar vardı, güneş ışınlarının altında parlıyor-lardı. İshak bile etkilemişti bunlardan. Demek Ruslar sandığı gibi barbar insanlar değillerdi.
İshak Vladimir sarayına girip Büyük Prens'le tanışınca Jurij'in kabalığının nereden kaynaklandığını hemen anladı. Babası Büyük Prens Andrei Bogoliubsky zalim bir diktatördü ve ülkesindeki Boyarlarla -büyük toprak sahipleri- sürekli kavga halindeydi. Bir süre önce eski Büyük Prens'i Kiev'de yenilgiye uğratmış olması onu hiç olgunlaştırmamıştı. Sevmediği insanları ya öldürtüyor, ya da sürgüne gönderiyordu.
Jurij de onun varisi olarak her istediğinin yapılmasını isteyen bir gençti. Hiç kimse ona karşı gelemiyor, itiraz edemiyordu. Fazla işi olmadığı için hep içki içiyor, kadınlarla vakit geçiriyor, ya da ava çıkıyordu. Bu genç adam Davut'un tam tersiydi ve onunla sadece av konusunda anlaşabiliyor ve ilişki kurabiliyordu İshak.
İshak oldukça uzak mesafeden attığı okla geyiği vurunca Jurij, "Mükemmel!" diye bağırdı. "Yaşlı bir adam için iyi atıcısın Hazar."
440
İyi bir av hayvanı vurmanın zevkini tekrar hisseden İshak, "Teşekkür ederim efendim," dedi. "Bundan sonraki sizin olsun."
Bir süre sonra ikisinin vurduğu iki geyik kampta yan yana kondu. (Genç Prens de avından memnundu. Av zevki, sonunda ikisi arasındaki soğukluğu kaldırdı ortadan ve en azından orada, yanlarında kimse olmadığı sırada iki eşit insan olarak konuştular.
İshak genç Prense, "Baban seni de filoyla göndermeye karar verdi mi?" diye sordu.

"Daha vermedi kararını. Senin gitmene birkaç gün daha var. Babam Polovtsi'yi yenilgiye uğratmak uğruna asker ve gemi kaybetmeye razı, ama veliahdını kaybetmek istemiyor. Ben onun oğlu değil, sadece veliahtıyım."
ishak başını salladı. Baba ile oğlunun iyi anlaşamadıklarını öğrenmişti. Onun Davut'a olan yakınlığı bu baba oğulun birbirlerine olan yakınlığından çok daha fazlaydı. Kendi oğlu olmadığı için hiç üzülmüyordu İshak. Davut bir yetişkin olduğunda, onunla çocukluğunda olduğundan bile daha kolay anlaşabilmişti. Belki Derbent yolculuğunda Davut'a olan özlemini biraz olsun unutabilecekti. Babası izin verse Jurij'e de tavsiyelerde bulunabilir, savaş eğitimi verebilirdi. Bu genç adam Davut gibi merhametli değildi, kendisi gibi acımasızca adam öldürebilirdi.
Ertesi akşam bir haberci gelip İshak'a, Jurij'in dairesinde onu beklediğini söyledi. Jurij'in dairesine gittiğinde onu içerken buldu İshak, genç adam sarhoş olmak üzereydi.
Dili hafifçe dolanan genç Prens, "Hoş geldin Hazar," dedi. Jurij Bizans sarayındaki eşyalarını da gemiye yükletip getirmişti ve dairesi oradaki kadar lüks döşeliydi.
"Haberler iyi, babam filonun komutasını bana vermeyi kabul etti. Seni yaverim yaptım. Aynı gemide yolculuk yapa-

cağız ve sen bana Polovtsi ile savaşma konusunda ne biliyorsan öğreteceksin."
"Kutlarım sizi efendim. Yaveriniz olarak size hizmete ha-
zırım.
"Yanımızda kimse yokken bana efendim demen gerekmez. Ben sana İshak diyeceğim sen de bana Jurij diye hitap edeceksin. Hazar'da birlikte savaş vereceğiz. Yakın işbirliği yapmamız gerekecek. Hadi buna içelim!"
İshak şimdi seferin başarısı konusunda daha iyi hissediyordu kendini. O da Jurij gibi kendine bir kadeh votka aldı ve yudumladı. Yahudiler ve Müslümanlar pek içki içmiyorlardı, ama İshak Gürcistan ve Bizans'ta subaylarıyla bazen içki içmekten zevk alır, onlarla daha çok yakınlaşır ve güvenlerini, sevgi ve saygılarını kazanırdı.
Jurij, "Şimdi sana bir sürprizim var," diyerek kalktı, gidip kapıyı açtı ve, "Mischa! Getir onları," diye bağırdı.
Birkaç dakika sonra Jurij'in uşağı yüzlerinde korku ifadesi olan iki küçük kızı kapıdan içeri itti ve kendi çıkarak kapıyı kapadı.
Jurij İshak'a baktı ve, "Seçimini yap," dedi. İshak şaşkına döndü, bu kızlar 8 ya da 9 yaşlarında görünüyorlardı. Ne olduğunu anlamamış gibi Jurij'e baktı ve, "Bunlar biraz fazla küçük, öyle değil mi?" dedi.
"Elbette, bunun için de bakireler ve hastalık taşımıyorlar. Ayrıca hamile kalıp kraliyet kanı taşıyan çocuklar da doğurmazlar. Bunlar köle çocukları, bir sürü var bunlardan. Ben her gece bir tane alıyorum. Hangisini istersin?"
İshak yutkundu, birçok köle kadınla yatmıştı, ama yatağına hiçbir zaman çocuk almamıştı. Küçük kızlar sessizce ağlıyorlardı. Anneleri onlara hiç kuşkusuz neler olacağını anlatmış, eğer isteneni yapmazlarla kendilerinin ve ailelerinin başlarına neler gelebileceğini söylemişlerdi. İshak kızlardan birini almazsa Jurij'in güvenini kaybedeceğini biliyordu. Kızlardan biraz daha büyük görüneni aldı, ama onun incitmemeye çalışacaktı.

İshak kızın elini tuttu ve büyük odanın bir köşesinde duran ayı postunun üstüne götürdü. Jurij küçük kızın saçlarından tutmuş, diğer eliyle onun üzerindeki elbiseyi yırtıyordu. İshak yüzünü buruşturdu ve yaşı daha küçük görünen o kızı almadığına pişman oldu. Ama o canavarın bu şekilde davranabileceği hiç gelmemişti aklına.
Jurij'in soyduğu küçük kız şimdi bağırıyor ve o bağırdıkça Jurij de tokatlıyordu onu, sonunda sesi kesildi kızın. İshak küçük kızın kulağına eğildi ve, "Canın yanmış gibi yap küçük kız," diye fısıldadı. Küçük kız korkulu gözlerle ona baktı ve İshak onun üstündeki elbiseyi çıkarırken kız başını salladı. Jurij onun da soyunduğunu görmek isteyecekti. İshak pantolonunu indirdi ve kızın üzerine kapandı, böylece Jurij ne olduğunu anlamayacaktı.
Küçük kızla sevişiyor gibi hareketler yapmaya başladı İshak ve ona da arada sırada acı çekiyormuş gibi bağırmasını fısıldadı. Bir yandan da Jurij'i gözetliyordu, bu adam küçücük kıza tecavüz eden bir canavardı ve her türlü kötülüğü yapabilirdi. Ondan sakınması gerektiğini anlamıştı İshak, böyle adamlar hem korkak ve hem de kalleş olurlardı.
İshak onda sonraki birkaç haftayı askerlerin hazırlanmasına yardım etmekle geçirdi, ama Jurij'le pek yakın olmamaya çalışıyordu. Fakat onun hakkındaki düşüncelerinin değiştiğini de ona belli etmemeliydi ve bu nedenle Jurij onu çağırdığı zaman gidiyordu yanma.
İshak ilk hayal kırıklığını, gemi sayısının daha önce söylendiği gibi 200 değil, yaklaşık 100 olduğunu öğrendiğinde yaşadı. Bunun üzerine savaş stratejisini yeni gemi sayısına göre yeniden planladı. Bu kadar geminin taşıyacağı asker sayısı taarruz için yeterli olmayabilirdi.

Fakat gemileri bir değil de iki kez doldurmanın bir yolunu bulunca sevindi. Volga'daki yükleme bölgesine gelen ge-
443
milere Büyük Prensin askerleriyle yakınlardaki bölgelerden toplanmış siviller ve köleler bindirilecekti. Toplanacak askerlerin çoğunun Hazar olmasını umut ediyordu, çünkü bunlar Hazar Beyinin de aralarında olduğunu ve seferin amacını öğrenirlerse çok daha iyi savaşırlardı.
Eğer bu gönüllülerin içinde Rus ve Slav baskılarından kaçmak isteyen ve hâlâ Yahudi dinini muhafaza edenler varsa İshak karaya çıktıklarında onları komuta mevkilerine getirebilirdi. Onlara ayrıca planlama ve savaş eğitimi vermeyi düşünüyordu İshak. Rus gemi komutanlarının savaş eğitimine ihtiyaçları yoktu. Fakat İshak bu askerlere fazla da güvenmek istemiyordu, çünkü çoğu kendilerine söz verilen altınların hatırı için gelmişlerdi orduya. 100 gemiyi dolduracak kadar asker bulabilirlerse şansları var demekti.
Gemiler boylarına göre, kürekçiler dahil 35-50 arasında asker taşıyabiliyordu. İshak'ın yeni planına göre gemiler Vol-ga'dan Hazar Denizi'ne çıkıp Polovtsi'nin Hazar'ı işgal etmek için aştığı Kuma Nehri'ne gireceklerdi. Askerler nehrin güney yakasına indirilecek ve kuzeyden gelebilecek bir Po-lovtsi taarruzunu önleyeceklerdi.
Askerler nehir kıyısında konuşlandıktan sonra gemiler sadece kürekçilerle Hazar Denizi güneyine, Derbent'e inecek ve orada Davut'un Hazar birliğiyle Gürcistan ordusu askerlerini alacaklardı. İshak'ın planına göre taarruza tüm birlikler katılacak ve Polovtsi kovulduktan sonra eski Hazar toprakları Georgi adına kontrol altına alınacaktı.
Gemiler daha sonra askerleri alıp Derbent'in kuzeyine, geçide yakın olan Polovtsi birliklerinin arkasına indireceklerdi. Polovtsi Derbent yönünden, karadan gelecek bir saldırıya karşı geçidi savunabilirdi belki, ama iki düşman ordu arasında kalınca şaşıracaklardı. Gürcistan ordusu geçitten geçerek saldırırken gemilerden inen birlikler de kuzeyden taarruza geçecekti.
Geçit alındıktan sonra müttefik orduları kuzeye doğru ilerleyecek ve yine İshak'ın planına göre Balanjar ve Saman-dar da alınacaktı. İshak'ın tahminine göre geriye kalan Po-
444
lovtksi birlikleri kuzeye kaçacak ve orada, Kuma'nm güney kıyısında bekleyen Rus askerlerinin tuzağına düşeceklerdi.
İshak planı açısından pek rahat değildi, ama başka çaresi yoktu. Planın zayıf yanı, Gürcistan desteğine dayanmasıy-dı. Ayrıca Rus ve Gürcü birliklerinin çoğu piyadeydi. Sayılarının Polovtsi süvarilerinden çok fazla olması gerekiyordu, çünkü süvariler onları ok yağmuruna tutacak ve sonra da hızla uzaklaşarak onların silah menzili dışına kaçacaklardı. Georgi'nin de ordusunu taarruza vermesini umut ediyordu, yoksa ellerinde yeterli sayıda asker olmayacaktı.
. /*rx.
Büyük Prens Andrei Bogoliubsky İshak'ın planını çok beğenmiş ve fikrini değiştirip oğlunu da sefere göndermeye karar vermişti. Bu savaşın zaferle sona ereceğini anlamıştı. Eğer seferin başında oğlu olursa bu onların zaferi olacak ve oğlunun veliaht olarak yeri daha güçlenecekti. Büyük Prens halka, sefere çıkacak orduyu ve onun başındaki oğlunu yolcu etmek, onlara moral vermek için sokaklarda toplanmaları emrini verdi, halk da hiç kuşkusuz emre uydu.
Jurij'in atı Constantinople'dan getirdiği takımlarla, Batı şövalyelerinin atları gibi süslenmişti ve genç Prens de zırhla-rıyla muhteşem görünüyordu. Bağırıp alkışlayan halkın önünden geçerken bir elinde miğferini, diğerinde de mızrağını tutuyordu. Şehir dışına çıktıklarında Jurij üzerindeki ağırlıkları çıkardı ve küçük teknelerden birine gönderdi.
Son birlik de ilerde Volga'ya karışan Klyazma Nehri kıyısından geçip ilerlediğinde Jurij, atından inmiş onu bekleyen İshak'a, "Hazar!" diye seslendi. "Seninle filonun beklediği Volga'da buluşuruz. Sen şimdi bu birliğin başına geç." Bunu söyledikten sonra daha önce zırhlarını gönderdiği küçük tekneye bindi.
İshak onun bu davranışını iyiye yormadı, genç Prens ona pek yardımcı olmayacak gibi görünüyordu. Fakat o kadar
445
endişeli değildi, yüksek rütbeli Rus subaylarıyla iyi ilişkiler kurmuş ve onlar arasında görev dağıtımı yapmıştı. Jurij küçük tekneye atlayıp nehir yoluyla giderken İshak da atma atladı ve birliğinin önüne geçip sürdü atını.
Birlikler bir süre sonra Volga'nın kıyısında bekleyen gemilerin bulunduğu bölgeye geldiler, bu sularda yüzlerce yıl yaşamış Rus Vikingler'in teknelerine benziyordu bunlar, sağlam, hafif ve süratli gemilerdi. Askerleri taşıyacak olan uzun gemilerin aralarında ayrıca onlara ikmal yapacak küçük tekneler de bulunuyordu. Ama etrafa bakınınca dehşete düştü. Bunların arasında hiç at yoktu, demek süvari birliği olmayacaktı.
En büyüğünün boyu yaklaşık 20, orta yerinde eni 5 ve güverte yüksekliği 2 metre kadar olan gemiler askerlerin kolayca binmesi için kıyıya çekilmişlerdi. Tam yüklü olduklarında su içine en fazla 1 metre batıyor ve hemen her yere kolayca gidiyorlardı. Tekneler elle bükülebilecek incelikte tahtalardan inşa edilmişti. Tahta plakalar birbirine eklenerek pruva ve kıç taraftaki kalın kalaslara bağlanmıştı ve geminin inşa yöntemi

kolaydı. Kalasların araları katranla karıştırılmış hayvan kıllarıyla kapatılmış, kalafat edilmişti. Tahta plakalar birbirlerine ve gerekli yerlere demir çivilerle çakılmıştı.
Her teknenin U şekilli gövdesi esnek bağlantılarla güvenceye alınmıştı. Kirişler güverte zemininin sağlamlığını artırıyordu ve ağaç çivilerle çakılıydı. Güverte kenarlarında yürüme yerleri vardı.
Her geminin dibinde yaklaşık 12 metre yüksekliğinde bir yelken direği ve kare şeklinde bir yelken vardı ve bunlar rüzgârlı havalarda ve gerektiğinde hemen yerlerine takılıp yel-.ken açılıyor ve geminin hızı artırılıyordu.
Büyük teknelerde her iki yanda 16 kürek bulunuyordu. Kürekçiler silahlarını ve malzemelerini sakladıkları sandıkların üzerinde oturuyorlardı. Askerler ise kürekçilerin arasına dağılıp oturmaktaydı.
İshak birliğiyle beraber gemilerin bulunduğu bölgeye geldiğinde, daha önce gelmiş olan birlikler binecekleri gemilerin yanında oturmuş en son gelecek grubu bekliyorlardı. Hangi birliklerin hangi gemiye bineceğini planlamak ve silah ve malzemelerin yüklenmesini tamamlamak birkaç gün sürdü. İshak birlik komutanlarıyla konuşuyor, onlarla birlikte gemilerine gidiyor ve askerleriyle tanışıyordu. Jurij ise zamanını yakındaki ormanda avlanarak geçiriyordu.
Her şey hazır olunca tekneler suya indirildi. Müthiş bir ekip çalışmasıydı bu. Kürekçiler ve askerler kaim dalları kesip yontarak kütükleri teknelerin önüne belirli aralıklarla yerleştiriyorlardı. Adamlar sonra geminin iki yanma geçip arka arkaya diziliyorlardı'
Sonra yaklaşık 6 metre boyundaki küreklerin uçlarmı kürek deliklerinden dışan uzatıyorlar, her küreğin altına 4 kişi giriyor ve verilen emirle herkes birden gemiyi kaldırıp burnunu ilk ağacın üstüne oturtuyordu. Tekne böylece silindir şeklindeki ağaçların üzerinden kaydırılarak suya indiriliyordu.
Daha önce de Polovtsi ya da başka düşmanlara karşı yapılan seferlere katılmış olan kürekçiler bu filo görevlerinde çok ustaydılar. Nehrin daraldığı ya da hassas manevralar gerektirdiği yerlerde tekneler tek sıra halinde seyrediyorlardı. Geniş olan Volga'da ise 2 ya da 3 tekne yan yana geliyor ve sadece dışta kalan kürekçiler çalışıyordu. Yaklaşık 4000 asker taşıyan 100 gemi böylece Volga'nın yaklaşık 1.500 mil mesafede olan ağzına ve Hazar Denizi'ne doğru yola çıktılar.
Gündüzleri devam eden nehir yolcuğunda geceleri karaya çıkılıp kamp kuruluyordu ve günler geçerken bu mono-
447
tonluk herkesi sıkmaya başladı. Polovtsi ya da başkalarıyla karşılaşmalardan kaçınılıyordu. Herhangi bir yabancı birlikle çatışarak asker kaybetmek istemiyorlardı, sayıları zaten yetersizdi.
İshak bir süre sonra iyice sıkıldı ve hava kararmadan kamp yaptıkları yerlerde o da Jurij'le beraber ava çıkmaya başladı. Avlanmak ve sabah gemilere binmeden önce yapılan savaş eğitimleri askerlerin hamlaşmasını engelliyordu. Uzun ve sıkıcı nehir yolculuğundan sonra Hazar Denizi'ne çıktıklarında İshak eski neşesine kavuştu.
Planın ilk aşaması 200 yıl önce yaşamış Vikingler'i bile hayran bırakacak kadar başarılı olmuştu. Rus ve Hazar kökenli 4000 asker yakınlardaki Polovtsi askerlerini saf dışı bırakarak Kuma'nm kıyısına konuşlandılar. Görevleri güneydeki Polovtsi birliklerine destek verecek düşman kuvvetlerinin yolunu kesmekti.
Nehrin kuzey yakasındaki Polovtsi kampına yapılan taarruzlardan birinde düşmanın verdiği kayıplar arasında Çelik Bey adında bir komutan da bulunuyordu.
Askerlerini boşaltan gemiler şimdi İshak planının ikinci aşaması ve yeniden asker almak için Derbent'e gideceklerdi. Gemiler Rus kürekçiler dışında boş olarak ve sadece İshak ve Jurij'i alarak yola çıktılar.
Uzun bir nehir ve deniz yolcuğundan sonra yine deniz yolculuğuna çıkmışlardı, ama İshak şimdi sadece, Davut'un, Kral Georgi'nin ordusuyla beraber Derbent'te bekleyip beklemediğini düşünüyordu. Ama bir diğer üzüntüsü ve endişesi daha vardı ki o da atlarının ya da süvari birliklerinin olmamasıydı.
448
BÖLÜM 32 TEKRAR BİRLEŞME
İshak ve Jurij Bogoliubsky gittikten birkaç gün sonra Davut, Leyla, bebek ve Aaron'un bineceği Bizans gemisi de yelken açmaya hazırdı. Gemi Gürcistan'ın Karadeniz'deki limanı Poti'ye gidecekti ve bu liman Geguti'ye yakın sayılırdı.
İshak yola çıkmadan önce son görevlerinden biri, Manu-el'in ordusundan 100 Hazar askeri almak olmuştu. Hazar askerleri gemiye binmek için limana geldiklerinde biraz sıkıntı yaşadılar. Gönüllülerin arasında Amadiyah'tan dönmüş birkaç asker vardı. İshak onlara gemide kimlerin olacağını söylemediği için askerler Davut'u gördüklerinde hortlak görmüş gibi oldular, Davut el-Roy yeniden canlanmıştı ya da bu onun hayaletiydi.
Halep'te onun hayatını kurtaran ve Haham Ezra ile Re-becca'nm Amadiyah'a gelişlerinde onlara refakat eden süvari subayı Yakup bin Moses ve birkaç asker Davut'un ölümü konusunda aldatıldıkları için öfkeliydiler. Fakat Davut onlara peşine düşen katilleri ve bu oyunu neden oynadığını anlatınca sakinleştiler.
Yakup, "Senin öldüğünü duyunca çok üzüldük, çaresiz kaldık," dedi. "Sanki dünyanın sonu gelmişti."

Davut içini çekti. "Dünyanın sonu gerçekten geldi," dedi. "Hepiniz benim Meşin olmadığımı anlamalısınız. Ben hiçbir zaman kutsal bir adam olduğumu söylemedim. Ama başkalarının söylemesine de ses çıkarmadım -ve bunun için çok pişman oldum sonradan. Bunu yapmakla günah işledim, ama geç anladım ne yaptığımı."
Yakup üzgün bir ifadeyle başını salladı. "Bunu senin ağzından hiçbir zaman duymadım, doğru bu, ama ben bile
»t
449
inanmaya başlamıştım senin Mesih olduğuna, çünkü herkes istiyordu bunu. Mesih ol ya da olma, Halep'ten ayrılıp senin peşinden geldim, çünkü sen Hazar Hakanı'ydın ve ülkeyi Polovtsi'den kurtaracaktın. Şimdi de aynı nedenle arkandan geliyorum senin."
Bütün süvari askerleri neşe içinde bağırıp alkışladılar onu. Hepsi gemiye binince herkese şarap dağıtıldı ve neşe içinde yiyip içtiler.
. /y\ .
Bizans gemisi Rioni Nehri ağzına demirleyince Poti Limanı karıştı, halk telaşlanmıştı. Davut, Aaron, Yakup ve onun birkaç askeri bir sandala binip karaya çıktılar. Davut Yakup'u, Manuel'in ordusundan gelen Hazar gönüllülerinin komutanı yaptı. Leyla ve bebeği Yusuf diğer süvarilerle birlikte gemide kaldılar.
Sandalla nehirden biraz yukarı çıktıklarında Davut'un yaklaşık 15 yıldan beri görmediği Geguti'ye geldiler, Georgi IH'ün sarayı da oradaydı. Kısa bir süre sonra Davut ve Aaron Georgi'nin muhteşem dairesine götürüldüler. Georgi onlar için mükellef bir ziyafet sofrası hazırlatmıştı ve büyük bir sevinçle karşıladı onları.
Neşe dolu bir sesle, "Hoş geldiniz dostlarım," dedi. "Özellikle de ölümden dönmüş olan sen, Davut. Eğer seni ta-nımasaydım sana yeniden dirilen peygamber, bir Mesih gibi davranabilirdim dostum."
Davut şaşırdı, dindar Georgi bunu şaka olsun diye mi söylemişti, yoksa şikayette mi bulunuyordu? Onun şaşırdığını gören Georgi güldü, bu bir şakaydı, ama kaynağı onu şaşırttı. Davut, "Lütfen," dedi. "Bu konuyu kapatalım, olur mu? O günleri yaşadığıma pişman oldum ve unutmak istiyorum."
Georgi, "Ama yapma!" dedi. "Ben o hikayeyi senin ağzından dinlemek istiyordum. 10 yıl önce Manuel'in sarayı kanalıyla duyduğum hikaye çok karışıktı -ama herkes senin öldüğünü
»™ ¦ °"H*H KEMAL
II MU KÜTÜPHANESİ
söylüyordu. Fakat şu anda karşımdasm. Bundan sonra senin öldüğünü duyarsam eskisi kadar üzülmeyeceğim."
Uzun süren yemek ve içki faslından sonra, Davut Georgi'nin ısrarı karşısında dayanamadı, Amadiyâh, Bağdat ve Kahire'de yaşadıklarını anlattı ona ve sonunda ziyaretin gerçek nedenine geldiler; Davut Hazarya'yı Polovtsi'den kurtarmak istiyordu.' ¦
Davut samimi ve dostça konuşmaya bir son vererek, "Majeste," dedi. "Geguti'ye seni görmeye geldim, ama kalmayacağım burada. Aaron bana senin Derbent'i tuttuğunu söyledi ve ben oraya gideceğim. Tek istediğim halkımı Polovtsi'den kurtarmak. Bunu yapabilmem için yardımına ihtiyacım var."
Georgi kadehini masaya bıraktı ve ona baktı, şimdi bir dost olarak değil, bir Kral olarak konuşmalıydı. "Ülkeni ve halkını kurtarmak istemen "beni şaşırtmadı," dedi. "Uzun yıllar önce, danışmanım olduğun zaman isteseydin bunu benden hiç şaşırmazdım, ama reddederdim talebini."
Davut, "Ben de bunun için o zaman istemedim bunu senden," dedi. "Çünkü reddedeceğini biliyordum. Şimdi istiyorum, çünkü bu talebimi şimdi çok daha kolayca karşılayabilirsin ve bunu yaparsan kazancın kaybından büyük olacaktır."
Georgi başını hafifçe yana eğdi ve gülümsedi. "Pekala söyle bakalım benim akıllı danışmanım, ne kazanacağım, ne kaybedeceğim?"
Davut onun bu alaycı tavrını görmezden geldi. Georgi en azından dinliyordu kendisini, ikna edebilirdi belki onu.
"Ordun şimdi Derbent'te ve kuzeyinde Polovtsi ordusu var. Bizim sınırımızda iken biz onlardan nasıl korktuysak şimdi siz de korkuyorsunuzdur. Hazar kurtulursa sınır komşunuz yine sakin bir ülke olacak ve savunmayı düşünmenize gerek kalmayacak. Hazar yine sizin ülkenizle Polovtsi arasında bir tampon bölge oluşturacak. O zaman Derbent de güvenli ve kazançlı bir liman olacak, her ülkeden gelen ve sizden rahatça giden mallarla ticaretiniz artacak."
451
Georgi onun durumu bu kadar güzel özetlemesine şaşırdı. Kral yıllarca Hazar Denizi kıyılarında bir limanı olsun istemiş ve bunu Davut'la da tartışmıştı o zamanlar. Bu nedenle 3 yıl önce Derbent'i ele geçirmiş, ama Polovtsi'yi de yakınında bulmuştu. Polovtsi Hazar balıkçı filosunu bir korsan filosuna dönüştürmüştü, şimdi Derbent suları çok tehlikeliydi, ticaret gemileri gelmiyordu artık."
Derbent boğazını kapayarak Polovtsi'yi kuzeyde tutmuşlardı, ama bu yetmiyordu. Düşman ordusu çok yakmla-rmdaydı.
Kral, "Haklısın Davut," dedi. "Derbent'i elimde tuttuğuma göre kazanacağım çok şey var, ama kaybım ne olacak? Kuzeye taarruz eden ordumun kaybı büyük olacaktır ve o dar geçitten başarılı bir geçiş

yapabileceğimizden kuşkuluyum ben. Eğer riskin ve kayıpların küçük olacağını bilseydim şimdiye kadar taarruza geçerdim zaten."
Davut, "Pekala," dedi. "Polovtsi'ye kuzeyden taarruz edecek başka bir ordu olsa ne yaparsın?"
"O zaman durum farklı olurdu elbet. Polovtsi ordusunu aramızda sıkıştırıp mahvederdik. Sen Polovtsi'nin burnunun dibinde bir Hazar ordusu kurabileceğini mi sanıyorsun yoksa?"
Davut ve Aaron gülümseyerek birbirlerine baktılar. Georgi'nin desteğini alacaklarını anlamışlardı.
Davut, "Hazar ordusu değil. Rus gemilerinin Derbent'ten alıp kuzeye götüreceği Gürcü ordusu," derken Georgi'nin yüzündeki şaşkınlık ifadesine bakıp güldü.
Georgi, "Delirdin mi sen?" dedi. "Ruslar bize neden yardım etsin ki?"
"Çünkü senin ordun da onların savaşma destek verecek. Çünkü onlar da Hazar Denizi'nde ticaretin gelişmesini istiyorlar. Ayrıca bu desteği onlardan Bizans İmparatoru Manu-el istedi."
Georgi yıllar önce iyi tanıdığı bu iki Hazar'ın yüzlerine baktı ve Davut'un söylediğinin doğru olduğunu anladı. O zaman o da gülümsedi.
452
Kraliçe Nino yatak odasında aynaya baktı. Davut 15 yıl sonra tanıyacak mıydı onu acaba? Kendisi onu tanıyacak mıydı peki? Bu daha büyük bir olasılıktı, çünkü kızı Tamar'm yüzüne ne zaman baksa babasının yüzünü görüyordu. Bu sır hâlâ saklanıyordu, ama şimdi Davut geri dönmüştü, gizliliği sürdürebilecek miydi acaba? Onun geri döndüğünü duyunca şok olmuş, fakat daha sonra fazla kalmayıp gideceğini öğrenince rahatlamıştı. Davut'un şimdi evli ve baba olduğunu da öğrenmişti. Yeni karısı Yochebed hakkında bir şeyler biliyor muydu acaba?
Peki ama Tamar onlarla tanışırsa ne olacaktı? Tamar küçük çocukları çok severdi ve Davut'un bebeğini görünce hiç kuşkusuz onlara yakınlık duyacaktı. Tamar aslında evlenme çağma gelmişti, ama Georgi onu evlendirmek istemiyordu. Onu oğlu olarak kabul etmişti ve Gürcistan'ın Kraliçesi olmasını, ülkeyi yönetmesini istiyordu. Davut dönerse Nino onun karısından ve kendisinden mümkün olduğunca uzak durmaya karar verdi. Ama Tamar farklıydı, onlara yaklaşabilirdi.
Tiflis'ten Kura Nehri yoluyla Hazar Denizi'ne çıkmak uzun ve monoton bir yolculuktu. Konvoy arada bir durup yiyecek içecek buluyor ve adamların Gürcistan topraklarında biraz hareket etmelerine izin veriliyordu. O bölgeden ayrılınca molaları da olabildiğince azalttılar. Bazı topraklardan geçerken Müslüman yöneticilere geçiş vergisi ödemek zorunda kaldılar.
Küçük teknelerden oluşan konvoy sonunda nehrin Hazar Denizi'ne açılan çamurlu deltasına vardı. Oradan kuzeye, Baku Limanı'na gittiler. Davut Hazar Denizi'nin batı kıyısın-
453
da yaklaşık 120 mil kuzeyde bulunan Derbent'e gitmeden önce Bakü'de biraz kalmak istiyordu. Sebt gününden bir gün önceydi ve orada bir sinagog bulabilmeyi umut ediyordu -Haham Ezra'nın kurduğu sinagogdu bu.
Baku Limanı çok kalabalıktı, Hazar Denizi'nin doğu sahillerinden gelen gemilerden başka, Derbent yakınındaki Po-lovtsi korsanlarından korkup güneye, Bakü'ye gelen birçok ticaret gemisi vardı. Fakat Davut Baku Limanı'nda da başka bir tehlike olduğunu çok geçmeden öğrendi. Teknelerden biri yemek ocağında işi biten ve hâlâ yanmakta olan kömürleri denize atınca deniz suyu yanmaya başladı ve tekne de alevlerin arasında kalıp tutuştu.
Tekneden kurtarılan adamların üzerleri, suyun üzerinde birikmiş siyah renkli ve yapışkan bir maddeyle kaplanmıştı. Karaya çıktıklarında Davut karada da bazı yerlerde aynı kara ve koyu sıvının küçük gölcükler halinde birikmiş olduğunu gördü. Davut yoldan geçen birkaç kişiye bunun ne olduğunu sordu, ama adamlar omuzlarını silktiler ve sadece bu şeyin yanıcı olduğunu söylediler. Davut, bu madde Damiet-ta'da Bizans gemilerini yakan Yunan ateşinde kullanılan madde mi acaba? diye düşündü.
Baku ve çevresinde hüküm süren Selçuklu Hanı limanına küçük teknelerle gelen Hazar askerlerinden hoşlanmamıştı. Fakat Davut'un Gürcistan Kralı III. Georgi'den getirdiği mektup onu yumuşattı. Gürcistan ordusuna yenilen eski Derbent Hanının durumuna düşmek istemiyordu. Süvarilere hak ettikleri kıyıya çıkma izni verildi.
Davut Bakü'de birkaç sinagog olduğunu öğrendi, ama özel bir sinagog arıyordu o. Haham Ezra'nın, Amadiyah'a gelirken annesiyle beraber kayaların altında kalıp ölmeden önce kurduğu sinagogdu onun aradığı.
454
Aaron'la beraber şehrin sokaklarında uzun süre dolaştılar. Davut sonunda Ezra'nın sinagoguna nirengi noktası olacak yüksek binayı gördü; çünkü Ezra ona sinagogun Bakire Kulesi denen eski ve yüksek bir bina harabesinin yakınında olduğunu söylemişti.
Küçük sinagog kuleye çok yakındı, adeta onun gölgesinde kalıyordu. Vakit öğleden sonra ayini Minhah ile Sebt akşam ayini arasında bir saat olduğundan boştu sinagog. Kapıdan geçip büyük bir salona girdiler, Samandar'daki sinagoga benziyordu burası. Benzerlik o kadar çarpıcıydı ki, burayı tasarımlayan ve döşeyen

kişi Samandar'daki sinagogu görmüş ve biliyor olmalıydı. Hahamın çalışma odasına giden kapı bile aynıydı. Kapıyı açıp içeri girdiler.
Davut o sırada kapıya bakarak onlara doğru ağır adımlarla yürüyen yaşlı adamı görünce şok oldu, olduğu yerde donup kaldı. Sessizliği bozan Aaron oldu, "Haham Ezra!" diye bağırdı. "Aman Tanrım, Haham Ezra'nın ta kendisi bu! Nasıl oluyor bu Davut? Sen bana onun öldüğünü söylemiştin."
Yaşlı adam onlara baktı ve, "Belki de hepimiz ölüyüz ve yakında Tanrı'ya kavuşacağız," diye konuştu. "Bu mümkün değil, çünkü Davut el-Roy'un öldüğünü biliyorum ve sen oydun Davut. Şimdi de karşıma geçmiş yıllar önce ayrıldığın arkadaşın Aaron'la birlikte orada duruyorsunuz." Üçü birden kollarını açıp kucaklaştılar ve birbirlerinin sırtlarına vurmaya başladılar. Bir süre sonra Davut birden durgunlaştı ve güçlükle konuşarak, "Annem?" dedi.
Rahip Ezra hâlâ gülüyordu, neşeli bir sesle, "Annen sağ ve iyi," diye cevap verdi. "Şu anda evde, buradan birkaç metre ilerde. Hadi gelin, hemen gidelim eve."
Haham Ezra büyük bir heyecan içinde küçük evin kapısını açtı ve, "Rebecca!" diye bağırdı. "Çabuk gel, koş! Tanrı bize bir mucize gösterdi!"
455
Davut'un annesi oldukça değişmişti, eskiden tapar gibi sevdiği kadının sapsarı saçları bembeyaz olmuş, yumuşak teni kırışmıştı. Hafif kambur ve ağır adımlarla yürüyordu. Bir kraliçe iken etrafında uşaklara, hizmetçilere alışık olan kadın basit bir ev kadını olunca yıpranmış, gençliğini hızlı yitirmişti.
Rebecca kocasının neden bağırdığını anlayamamıştı, ama oraya gelip başını kaldırınca karşısında Davut'u gördü ve o anda olduğu yerde kaldı, gözlerini ona dikmiş konuşmadan bakıyordu. Büyülenmiş gibiydi Rebecca, sonra birden toparlandı, değişiverdi, kamburu yok oldu, Hazar Hakanı olan oğluna bakan gözlerinde ışıl ışıl parıltılar belirdi ve yüzü birden aydınlandı, canlandı. Sonra yüzü birden sarardı ve gözlerini kapayarak yere yığıldı.
Rebecca ayıldıktan sonra misafirlerini en iyi halısının üstüne oturttu ve onlara önemli günler için sakladığı çayı çıkardı ve hazırlayıp ikram etti. Artık birbirlerine yaşadıklarını anlatmanın zamanı gelmişti.
En önemli konu hiç kuşkusuz Amadiyah'ta olanlardı. İlk konuşan Haham Ezra oldu ve Rebecca ile beraber Baku'den ayrılıp Davut'a giderken başlarına gelenleri anlattı.
Tepelerden yuvarlanıp geçtikleri geçidi kapatan kayaları anlatırken yüzünde yine bir korku ifadesi belirdi. "Annenin ve benim o kayaların altında yaşamamız yine Tanrı'nm bir mucizesiydi/'dedi. "Sağlam bir arabadaydık, ama kayalar düşünce at kaçtı ve araba devrildi, ama bizi ezmedi de üzerimize kapak gibi kapandı ve korudu. Taş parçaları arabanın üzerine düşerken arkamızdan gelen iki atlı yaralandılar, hiçbir şey yapamadılar.
"Kayalar düşerken Yakup ve diğerleri geçidin diğer tarafına geçmişlerdi, ve taşlar geçidi tamamen kapadığı için gelip bize yardım edemediler. Saatler sonra arkamızda kalan iki atlının yardımıyla üzerimize kapanan arabanın altından çıkınca öndekilerin kayaların altında kalıp öldüklerini sandık. Sonradan öğrendik ki arkadaşın Yakup da bizim için aynı şeyi düşünmüş ve kayaların altında kalıp öldüğümüzü sanmış.
456
"Kendimize geldikten sonra toparlanıp yola çıktık ve 3 günlük bir yolculuktan sonra başka bir geçitten geçerek Amadiyah'a vardık. Araba olmadığı için süvarilerin atlarını paylaştığımız halde çok yorulduk elbet.
"Amadiyah'ta herkes senin ölümüne ağlıyor, yasını tutuyordu. Kurduğun ordunun çoğu dağılmış, süvari Yakup gitmişti, ama Haham Solomon'un söylediğine göre sen ölmeden önce bizim öldüğümüzü öğrenmiştin. Biz de Amadiyah'ta senin ve Menachem'in yasını tuttuk. Sonra da buraya döndük ve sakin yaşamımıza devam ettik. Ama sen ölmemişsin!"
Davut hem öfkeli ve hem de şaşkındı. Kesin olarak bilmeden, emin olmadan Rebecca ve Ezra'nın öldüğünü söylemiş olan Yakup'a kızıyordu. Şaşkındı, çünkü sandığı gibi Tanrı onu cezalandırmamış, annesiyle Ezra'yı yaşatmıştı. Ona ceza olarak sadece uzun bir yolculuk yaptırmıştı. Tanrı gerçekten merhametliydi, affediciydi. Sevdiklerine kavuşan Davut çok mutluydu. Bu mucize de onun Tanrı'run izniyle Hazar'a döneceğini doğruluyordu.
Davut da onlara yaşadıklarını anlatıp sözünü bitirdiğinde sinagoga dönme' zamanı gelmişti. O akşam ayininde Ezra ve Davut, Tann'ya uzun süre dualar edip şükrettiler, O'nun anlaşılmaz ve harika gücüne sığındıklarını tekrarladılar.
457
BÖLÜM 33 DERBENT
Rebecca Sebt mumlarını yaktı ve Davut'u kendisine bağışlayıp gönderdiği için dualar etti. Bunu yaklaşık 2 aydan beri yapıyordu, ama mutluluğu o kadar büyüktü ki daha sık yapması gerektiğini düşünüyordu. O akşam oğlunu koruması için Tanrı'ya tekrar dua etti. Davut'un Samandar'a dönme zamanı gelmişti.
O sabah Derbent'ten Aaron'un mesajı gelmişti. Rus gemileri küçük deniz limanına varmışlardı ve taarruz hazırlıklarının artık tamamlanması gerekiyordu.
Konvoyun Geguti'den Derbent'e varışından sonraki aylarda Davut ve Aaron için zaman çok ağır geçmiş, Rus filosunun kendilerine destek vermek üzere gelip gelmeyeceğini bilemeden kuşku içinde beklemişlerdi. Rus

gemileri geldiği takdirde onlara bindirecekleri Gürcistan birliklerini hazırlamakla geçiriyorlardı zamanlarını. Kral Georgi gemilere binecek askerlerin gönüllüler olmasını istemişti.
Gürcü askerlerin çoğu eski komutanları olan Aaron'u tanıyorlardı ve Aaron onlara Hazar seferine katıldıkları takdirde kazançlı çıkacakları garantisini vermiş ve gönüllü sayısını artırmayı başarmıştı. Birlikler hazırdı, ama gemiler hâlâ görünürde yoktu. Aaron Davut'a, burada boşuna beklememesini ve Baku'ye gidip annesi ve Ezra ile bir süre daha kalmasını ısrarla söylemişti. Gemiler geldiğinde onu hemen çağıracaktı.
Gemilerin gecikmesi Rebecca'nm işine yaradı ve kadın oğluyla 2 harika hafta geçirdi. Oğluna eski Hazar Hatununun nasıl iyi bir aşçı ve ev kadını olduğunu gösterme fırsatı buldu. Bakü'deki yaşlı Hazar kadınlarından öğrendiği tariflerle Davut'e 15 yıldan beri yemediği leziz Hazar yemekleri
458
pişirdi. Davut'un o yemekleri yerken yüzünde beliren mutluluk ifadesi Rebecca'ya, gelecekte yaşanacak tehlikeli günleri bile unutturdu. <
Fakat bazı günler Davut evde onunla kalmak yerine sinagoga gidip Ezra ile daha fazla vakit geçirdiğinden Rebecca bir ara oğlunu kocasından kıskandı bile. Şimdi de Sebt akşam ayini için yine sinagogdaydılar. Ama bu gece onun gecesiydi, Sebt akşamında mumları yakmak sadece onun göreviydi ve bu görevini de yerine getirmiş, onları beklemeye başlamıştı.
Masanın üstüne şarap sürahisini ve onun yanma da beyaz bir örtü altına iki somun şallah ekmeği koydu; bu iki somun etmek İsrailliler7 e Sina çölünde her Sebt akşamında Tanrı tarafından gönderilen iki öğün ruhani gıdayı temsil ediyordu. Rebecca bu hazırlıkları tamamladıktan sonra oturup kocasıyla oğlunu beklemeye başladı.
Sinagogdan dönen Davut ve Ezra eve girerken, "Mutlu Sebtler olsun!" diye seslendiler. Davut annesini kucakladı ve evin içindeki Sebt akşamı havasını mutlu gözlerle seyretti, biraz sonra şarap yudumlayacak ve Kiddush duasını okuyacaklardı. Davut o anda Leyla ile minik oğlunu düşündü, Leyla da hiç kuşkusuz Geguti'de mum yakmış ve onun için dua etmişti. Bir gün Tanrı'nın izniyle tüm sevdiklerimi bir araya toplayacağım, diye düşündü.
Haham Ezra, "Davut, Kiddush'u sen oku," dedi. Rebecca mutlu bir gülümsemeyle kocasına baktı. Bu gece evin reisi görevini oğlu yapacaktı. Ezra onun anlamlı bir hareketle onurlandırıyordu.
Davut şarap sürahisini ve gümüş Kiddush kupasını alarak şarap koydu, sonra annesiyle Ezra'nın normal kupalarını doldurdu. Ve Yahudilere haftanın yedinci gün çalışmamalarını hatırlatan duayı okudu, çünkü Tanrı da yedinci günde yaratıcılığını kesmişti. Bu dua onlara aynı zamanda, Mısır'da
459
köle iken yedinci gün de zorla çalıştırıldıklarını hatırlatıyordu. Onlar artık yedinci günde dinlenebiliyorlardı, çünkü Tanrı onları kölelikten azat etmişti.
Dua bittikten sonra hepsi birden, "Amin," dediler ve şaraplarından birer yudum aldılar. Daha sonra, adet olduğu üzere ellerini yıkadılar, Davut ekmek duasını okudu, somunu üçe bölerek herkese dağıttı ve yemeğe başladılar.
Sebt yemeğinde genellikle, o hafta sinagogda okunan Tevrat bölümüyle ilgili konular konuşulurdu. O akşam da Musa'nın Kutsal Topraklara girişinin engellenmesi konusuyla başladılar konuşmaya, ama bir süre sonra Davut'un Hazar topraklarına dönüşünden söz etmeye başladılar, bu konuda endişeleniyorlardı.
Davut yumuşak bir sesle, "Ben doğru olanı yaptığımı biliyorum anne," dedi. "Tanrının bana yol gösterdiğine inanıyorum. Dünyada yeniden bir Yahudi ulusu doğacak. Tanrı beni yenilmem için getirmemiştir buraya kadar."
Ezra, gözlerini Rebecca'dan kaçırarak, "Belki öyledir," dedi. "Ama annen ve ben senin güvenliğini düşünüyoruz. Tanrı Musa'yı Kutsal Topraklara kadar götürdü, ama oraya girmesine izin vermedi. Tanrının niyetini bilemeyiz."
Bu ciddi ihtimal Davut'u da düşündürüyor, rahatsız ediyordu. Ama nedense ölümü ve ölürse Leyla ve çocuğuna ne olacağım hiç getirmiyordu aklına.
Davut Sebt günü sona erdikten sonra annesi ve Ezra'ya veda ederek, haberciyle beraber kendisini filonun bulunduğu yere götürecek olan küçük tekneye bindi ve yola çıktı. Rus filosunun geldiği haberini aldığında artık umudunu yitirmek üzereydi.
Davut Derbent'e geldiğinde kıyıda onu bekleyenlerin başında Aaron vardı ve Davut, Hazar Denizi kıyısına dizilmiş 100 tane Rus gemisini görünce şaşkına döndü. Her geminin
460
yakınında, karada Rus kürekçiler için çadırlar kurulmuştu ve adamlar uzun ve yorucu günlerden sonra dinleniyorlardı. Davut bu manzarayı görünce Hazar'ı kurtarma planının gerçekleşeceğine biraz daha inandı.
Davut,'un neşesini paylaşanlar arasında ne yazık ki İshak yoktu. Davut ona İshak'ın sağlığını ve nerede olduğunu sorunca Aaron, "Bir sorun var," dedi.
"Bir şey mi oldu? İshak hasta ya da yaralı mı?" "Hayır öyle bir şey yok. Sağlığı iyi ve her zamanki gibi savaşa hazır bir asker o." "O halde nedir mesele?"

"Mesele Jurij Bogoliubsky. Genç Prens taarruzda sadece filoya değil, Gürcü ordusuna da kumanda etmek istiyor. Taarruz planını bile kendisi hazırlayacakmış. Benim komutan olduğum dönemde yardımcım olan Gürcü komutan da aynı şeyleri yapmak istiyor. Jurij kumanda kendisinde olmazsa Gürcü askerlerini gemilerine almayacağını söylüyor."
Davut içini çekti, şaşırmamıştı buna. İshak'dan ayrılmadan önce Rus gemilerine Gürcü ordusunu bindirme planının yürüyüp yürümeyeceğini sormuştu ona. Gürcü komutanları Rus gemilerindeki mürettebatla kolay ilişki kuramayacaktı. Ama İshak ona sorun çıkmayacağını ve adamların işaretle bile olsa anlaşabileceğini söylemişti o zaman. Rus kürekçilerin tüm yapacağı, onları alıp Derbent'e çıkarmak olacaktı.
İnsanların tartışma konusu yaratmakta çok başarılı olduğunu düşünen Davut yine arabuluculuk rolü oynayacağını düşündü. Ama bu kez Aaron da da ona yardımcı olacaktı, çünkü Derbent'teki Gürcü askerleri eski komutanlarına karşı çok saygılıydılar.
İshak'ın da yardımı gerekecekti. Jurij Yunanca konuşuyordu, bunu Constantinople'da görmüştü Davut. Gürcü ordusu komutanı da Yunanca biliyorsa şansı artacaktı. Fakat daha sonra Rus mürettebat ve Gürcü askerleri arasındaki anlaşmazlığı çözmek için Rus diline ihtiyaç olacaktı ve İhsak Rusça bilen ve güvendiği tek insandı.
461
Davut, "İshak bu anlaşmazlığı halletmeye mi çalışıyor?" diye sordu.
Aaron öfkeli bir ifadeyle, "Hayır," dedi. "Rus Prensi İshak'm kendi yaveri olduğunu söylüyor. Bu nedenle Gürcü komutan da İshak'ı dinlemiyor. İshak da çaresiz kalınca içmeye başladı ve şu anda sarhoş."
Davut can sıkıntısı içinde hemen İshak'm çadırına gitti. 20 yıldır beraberlerdi ve onu hiç bu kadar sarhoş görmemişti. Bu kadar çok içmesini anlayamamıştı. Böyle bir savaş öncesinde hem en iyi dostunu ve hem de en iyi komutanını böyle berbat bir şekilde kaybedemezdi.
İshak'm yüzüne sürekli soğuk su serperek biraz olsun kendine getirdi ve Aaron'un da yardımıyla ayağa kaldırdı onu. İkisi onun koltuk altlarına girdiler, çadırın içinde uzun süre bir aşağı bir yukarı yürüttüler ve İshak homurdanmaya, öksürmeye ve öğürmeye başladı.
Bir süre sonra yere oturttular onu, İshak başını elleri arasına aldı ve bir süre daha homurdandı. Davut onu bu halde görmeye dayanamıyordu. Bu adam onun dostu ve hocasıydı ve şimdi karşısında çaresiz, önü kusmuk içinde oturuyordu.
Davut o anda onun artık yaşlandığını anladı. İshak'm saçları artık sarı değildi, iyice beyazlanmıştı. Çenesi gevşemiş, omuzları düşmüştü. Hafifçe göbeklenmişti, gözlerinin altında kırışıklıklar vardı, sanki günlerdir uyumamış gibi görünüyordu. Bu değişiklikler bir gecede olmamıştı elbette, ama Davut bunlara ilk kez dikkat ediyordu.
İshak kelimeleri yutarak ve dudaklarındaki tükürüğü yalayarak, "Seni tekrar görmek çok güzel Hakanım," dedi.
Davut, "Ben de seni gördüğüme sevindim," dedi ama yüzündeki ifade onu yalanlar gibiydi. "Önce bir banyo yap da toparla kendini İshak. Sonra konuşuruz." Aaron'a başıyla işaret etti ve çadırdan çıktı Davut.
462
Akşam yemeğinde durum biraz düzelmiş, İshak kendini toparlarnıştı, ama yaşını iyice gösteriyordu artık. Pek çok^ki-şinin -ve özellikle de savaşçıların- 54 yaşından sonra pek uzun yaşamadıkları düşünülürse biraz yaşlanmak erken ölmekten iyiydi elbet. Ama Davut şimdiye kadar İshak'ı yaşlı bir adam olarak hiç düşünmemişti.
İshak'ı tekrar üzmemek için Davut önce komuta konusunu açmaktan kaçındı ve İmparator Manuel'le görüşmesinden sonra neler olduğunu anlattı ona. İshak da ona Vladimir'e gidişini ve Volga yoluyla Hazar Denizi'ne inişinin hikayesini anlattı. Ama Davut ona Jurij'i sorunca İshak yine bozuldu.
İshak ona uzun süre cevap vermedi ve yüzündeki ifade, içinde fırtınalar koptuğunu belli ediyordu. Müthiş öfkeli olduğu hemen belli oluyordu.
Sonunda, "O genç adam bir şeytan, bir canavar!" dedi ve ayağa fırladı. "Küçücük bir suç yüzünden bir düzine insanı öldürttüğünü gördüm onun. Bir Polovtsi askerine benim bile dayanamayacağım işkenceler yaptı. Ama hepsinden kötüsü, yaşı çok küçük kızlara ve oğlan çocuklarına tecavüz ve işkence ediyor."
Bunu duyunca Davut ve Aaron'un lokmaları boğazlarında düğümlendi sanki. Önce öfkeden kıpkırmızı olan İshak'm ve sonra da birbirlerinin yüzlerine baktılar.
Davut güçlükle konuşarak, "Nereden biliyorsun bunu peki?" diye sordu.
"Gözlerimle gördüm, bunu yaparken yanında kalmamı istedi." İshak'm gözleri dolmuştu, ağlamamak için kendini güçlükle tutuyordu. Davut onun bu halde ilk kez görüyordu, yaşlı savaşçının ağlayabileceğim asla düşünemezdi.
İshak onlara Jurij'in kendisini yemeğe davet edişini ve sonra olanları anlattı. Jurij küçücük kıza tecavüz ederken ne hale geldiğini onlar anlatırken Davut ve Aaron donmuş gibi dinliyorlardı onu.
463
İshak, "Volga'daki nehir yolculğu sırasında aynı şey oldu." diye devam etti. "Bazı köylerde duruyorduk ve muhafızlarını gönderip kendine küçük kızlar ya da oğlan çocukları getirtiyordu. Beni birkaç kez yine davet

etti, ama bahaneler bulup gitmedim, sonunda vazgeçti beni çağırmaktan. Şimdi de benden her emrini dinlememi istiyor ve dediğini yapmazsam gemilerini alıp gideceğini söylüyor."
Davut bunu duyunca dayanamayıp ayağa fırladı ve masaya çarparak birkaç yemek tabağını devirdi. "Tanrım!" diye inledi. "Nasıl bir adamla müttefik olduk biz?"
İshak, "Söylediğim gibi. Şeytanla," diye mırıldandı.
Aaron, "Şimdi neden sarhoş olduğunu anladım dostum," dedi. "Ben sadece kumanda konusuna kızdığını sanmıştım."
İshak başını iki yana salladı. "Eğer Jurij Gürcü komutanla kavga edip gemilerini de alarak giderse suçu bende aramayın sakın. Ama ahlaksızlığına katılmadığım için kızıp giderse o zaman suç benim sayılır. Fakat onun dediklerini yapamam."
Davut elini onun omzuna koydu ve, "Merak etme, hiçbir zaman bunu yapmak zorunda kalmayacaksın," dedi. "Onun boğazını kesmek zorunda kalsam bile yapmayacaksın bunu."
İshak ondan bu sözleri duyunca şaşırdı. Yavaşça döndü ve Davut'u kucakladı. "Beni bundan kurtarmak için adam bile öldürebilir misin yani?"
Davut, "Elbette," diye cevap verdi, kimseyi öldüremeye-ceğini düşünen genç Davut değildi artık, olgunlaşmıştı. O anda o genç prensi rahatça öldürebilirdi -ve Tanrı da onun bu yaptığını affederdi, emindi bundan.
Ertesi sabah Davut yanma İshak ve Aaron'u da alarak genç Prens Jurij'le Gürcü komutanın toplantısına gitti. Şimdi kafasında bambaşka düşünceler vardı. Artık Rus Prensi ile
"464
Gürcü komutanın arasını bulmayı, onları anlaştırmayı değil, bu savaşı Rus Prensi Jurij olmadan nasıl yapabileceğini düşünüyordu. .
Davut çadıra girince Jurij, "Selam Hakan," dedi ve hafifçe eğildi.
Davut kendini zorlayarak gülümsedi ve onun selamına karşılık verdi, ama İshak Rus Prensin bu nazikçe davranışına şaşırmıştı. Davut ise onun bu davranışını doğal buldu. Genç adam ne de olsa hüküm süren bir Prensin oğluydu ve kral kanı taşıyan birine karşı nasıl davranılacağını biliyordu. Da-vut'a 'Hakan' diye hitap etmesi bunun bir belirtisiydi. İshak ise sadece bir savaşçıydı ve savaşçılar efendilerine itaat ederler, onların her türlü kaprislerine katlanırlardı.
Davut rahatladı, Jurij'e bir eşiti, hatta avantaj sağladığı takdirde kendinden üstün biriymiş gibi davranabilirdi. Döndü ve Gürcü ordusunun kpmutanıyla da selamlaştı. Komutan oldukça gençti ve Davut onu tanımıyordu.
Gürcü komutan Davut'u selamlarken, "Hoş geldiniz efendim," dedi. "Beni hatırladığınızı sanmıyorum, siz Gegu-ti'de sarayda iken ben küçük bir çocuktum, ama ben sizi çok iyi hatırlıyorum. Babam sizinle beraber Trabzon'a gitmişti. Gemiye binerken Rioni rıhtımında görmüştüm sizi."
"Öyle mi? Neydi babanın adı?"
"Dimitri Kashvili efendim. Ben de onun adını taşıyorum, Küçük Dimitri benim adım."
"Davut onun babasını tanıyordu, ticaret bakanlığındaki küçük memurlardan biriydi. "Evet, hatırladım onu. Peki baban nasıl?"
"Geguti'de son gördüğümde iyiydi, teşekkür ederim."
Davut şimdi bu görüşmeler konusunda kendinden daha emin görünüyordu. Her iki taraf da onu bir arabulucu olarak kabul edecekti. Jurij'i ikna etme konusunda belki Dimitri ona yardımcı da olabilirdi.
Davut, "Baban Yunanca konuşurdu Dimitri," dedi. "Sen de biliyor musun bu dili?"
Dimitri hemen Yunanca cevap verdi ona, "Evet efendim."
"Güzel, o halde hepimiz Yunanca konuşalım."
465
Taraflar çadır zeminine serilen halıların üstüne oturup bir daire oluşturdular. Davut, Jurij'i gemilerin komutasını almaktan vazgeçirmek için bir yol arıyor ama bulamıyordu.
Bir süre düşündükten sonra, "Polovtsi ordusunu ülkemden kovabilmem için bana verdiğiniz desteğe çok teşekkür ederim," diye konuştu. "Umarım sizlerin ve askerlerinizin bu fedakarlığı karşılıksız kalmayacak, herkes ödüllendirilecektir."
Jurij ve Dimitri önce ona bakarak gülümsediler ve sonra da birbirlerine baktılar. Şimdiye kadar iyi gitmişti işler. Davut açık konuşmaya kararlıydı.
"Hazar'ı kurtaracak olan birliklere Hakan ve eğitimli bir savaşçı olarak ben komuta edeceğim, orada olanlar benim halkım ve bu da benim sorumluluğum."
Dimitri bir an düşündü ve başını sallamak üzereydi ki Jurij buna fırsat vermeden konuştu.
"Komutayı neden almak istediğini anlıyorum Hakan Davut. Ama bu taarruz benim gemilerim sayesinde gerçekleşecek. Babam bu gemilerin ve mürettebatın komutasını bana verdi ve onlardan ben sorumluyum. Babam ayrıca Polovtsi'ye karşı yapılacak bir taarruzun da benim komutam altında gerçekleşmesini istedi, onun emrine karşı gelemem."
Jurir kesin kararlı görünüyordu, komutayı almadığı takdirde gemilerini alıp buradan gidebileceğini söyler gibiydi.

Davut, "Sanırım bunun bir orta yolunu bulabiliriz," dedi. "Gemilere sen kumanda et ama askerler karaya çıktıktan sonra da komuta bende olsun."
O anda Dimitri, "Özür dilerim efendim," diyerek araya girdi. "Kral Georgi'den emir almadığım takdirde Gürcü ordusunun kumandasını size devredemem."
Davut güç durumdaydı, "Ama Kral Geguti'de..." dedi.
Rus Prensi ayağa kalktı ve, "Komutan ben olmalıyım," diye bağırdı. "Ben filoma dönüyorum, kumandayı bana vermeye hazır olduğunuzda gelip haber verin. Fazla da beklemeyin, yoksa yelken açıp gideriz buradan."
466
Rus Prensi çadırdan çıkıp gidince diğerleri birbirlerinin yüzüne baktılar, harekat şimdiden başarısızlığa uğramış gibi görünüyordu.
Dimitri ayağa kalkınca Davut da hemen' kalktı ve onun karşısına geçti.
Dimitri, "Özür dilerim," dedi. "Yardım etmek istiyoruz, ama Kral emri, olmadan komutayı size bırakamam. Kraldan gelen mektupta sadece Polovtsi'ye karşı girişilecek savaşta size yardımcı olmam yazılıydı, komuta devri konusunda hiçbir şey yoktu."
Davut bir an düşündü ve sonra, "Pekala," dedi. "Sana bir yetki verilmiş, istediğini yapabilirsin, komutanın kim olacağı senin için önemli mi yani?"
"Ben Kralın emirlerine göre hareket ederim."
"Eğer Kral sana Gürcü ordusunun komutasını Jurij'e vermeni söylese yapar mısıri bunu peki?"
"Elbette yaparım, ama Kral Geguti'de. Oraya gidip dönmek bir ay sürer."
Davut gülümsedi. "Bak bu doğru. Fakat genç Prens kumandayı almak istiyorsa bu yolculuğu yapmak zorunda, öyle değil mi?"
Dimitri de gülümsedi, "Evet efendim, doğru," dedi. "Gürcü ordusunun komutasını almak için Geguti'ye giderek bunu Kralın kendisinden alması gerekir."
Birkaç dakika içinde ve Jurij oradan fazla uzaklaşmadan hemen bir haberci gönderip onu geri çağırdılar. Jurij zafer kazanmış gibi gülümseyerek yeniden çadıra girdi ve, "Çabuk karar verdiniz," dedi. "Komuta bende."
Dimitri ona baktı ve, "Size komutayı bırakırım efendim," dedi. "Ama Kralın emri olmadan mümkün değil bu ve Kralın önüne çıkıp bunu ondan istemeniz ve almanız gerekir."
Prens yüzünü astı. "Ama haftalar sürer bu."
"Birliklerimin komutasını ancak bu şekilde devredebilirim. Harekatı siz geri dönene kadar erteleriz. Ben yaverimi de sizinle beraber göndereceğim."
467
Jurij bir süre düşündü, komutayı almazsa babasını çok kızdıracaktı ve bunu hiç istemiyordu. Fakat filoyu buralara kadar getirdikten sonra Polovtsi taarruzunu gerçekleştirmeden geri dönerse babası yine kızacaktı. Babası öfkelenip onu halkın önünde cezalandırabilirdi bile.
Genç Prens bunları düşününce fazla beklemeden, "Pekala, yarın sabah çıkarım yola," dedi ve çadırdan çıkmak üzere geri döndü.
Davut, "Bir dakika dur," dedi. "Madem ki Geguti'ye gidiyorsun ve Baku yoluyla döneceksin senden bir iyilik isteyeceğim.
Jurij gülümsedi, ona bir iyilik yaparsa Davut ona borçlanmış olacaktı. "Elbette, ne istiyorsun?"

"Karımı ve çocuğumu Geguti'de bıraktım ve daha sonra da tesadüfen Baku'de yakınlarımı buldum. Onları daha önce bulsaydım karımı ve çocuğumu onların yanma bırakırdım. Onları gemine alıp Baku'ye getirebilirsen çok sevinirim. Sana karıma yazılmış bir mektup veririm."
Jurij bunun kolay olacağını düşünerek, "Senin için memnuniyetle yaparım bunu Davut," dedi. "Mektubu yazdığın zaman gönder bana."
Jurij gittikten sonra Dimlitri, "Onun dönüşünü gerçekten bekleyecek miyiz efendim?" diye sordu ama gelecek cevabı tahmin edebiliyordu.
"Elbette hayır. O yola çıktıktan sonra askerlerini sefere hazırla. Sanırım Rus kürekçiler İshak'dan emir alacaklardır, çünkü buraya gelirken Jurij adına o konuşup emir veriyordu onlara. Eğer İshak'ı dinlemek istemezlerse o zaman senin askerlerin onları zorlayabilir. Orduna sen kumanda edeceksin. Sadece benimle beraber gelen Hazar birliği benim emrimde olacak. Samandar'a da ilk giren biz olacağız."
İshak bunu duyunca şaşkın gözlerle baktı Davut'a. Onun planında denizden Samandar'a çıkmak yoktu - Davut planı ve kendini riske atmıyor muydu bu şekilde?
468
Genç Prens kendisini önce Bakü'ye ve sonra da Kura Nehri yoluyla hedefine götürecek güzel donanımlı gemiye binerken hiç de mutluymuş gibi görünmüyordu. Prensin muhafız kıtasını taşıyacak olan iki küçük gemi de daha önceki yolculuklarda olduğu gibi onun gemisinin ön ve arkasına geçmeye hazırlanıyordu.
İshak Prensin söylediklerini ve verdiği emirleri büyük bir ciddiyetle dinliyordu, ama gemi Hazar Denizi'ne açılır açılmaz hepsini unutacağından emindi.

Prens İshak'a, üst rütbeli gemi komutanlarının yanında, "Gürcü askerlerini benim gemilerime zorluk çekmeden binip inebilecekleri şekilde eğitmelisin," dedi. "Ben yokken komuta sende ve geri döndüğüm zaman herkes harekata geçmek için hazır olmalı."
İshak, "Başüstüne efendim," dedi. Jurij, kendisinin yokluğunda kumandayı ona verdiğini Rus subaylarm yanında söylediği için sevinmişti. Artık Rus kürekçilere rahatça emir verebilirdi.
O sırada Davut ve Aaron da Dimitri'nin yaverine ve Ju-rij'le beraber gidecek olan Yakup'a gerekli talimatları veriyorlardı. Davut, "Yakup, sana zaten hayatımı borçluyum," dedi. "Şimdi de karımı ve çocuğumu korumanı istiyorum. Bu Rus'a güvenmiyorum ve filonun onsuz gittiğini öğrendiğinde neler yapacağmı kimse bilemez."

Yakup, "Eğer karma dokunmaya kalkarsa ölür," dedi. Yanında duran Gürcü teğmeni de başını sallayarak onu destekledi. Jurij'in ahlaksız davranışlarını ikisi de İshak'dan duymuşlardı.
Planda önemli bir nokta daha vardı ve Aaron Gürcü teğmene dönerek, "Beni iyi dinle," dedi. "Geguti'ye vardığınızda iyi tanıdığın ve güvendiğin bir Gürcü askerine özel bir görev vereceksin. Jurij'in oraya varışından birkaç gün sonra bu
469
asker onun yanma gidecek ve Derbent'ten yeni geldiğini ve bir mesaj getirdiğini söyleyecek."
Gürcü subayı başını salladı ve Aaron gülümseyerek devam etti, "Bu asker aynı zamanda iyi bir yalancı olmalı ve Rus'un kötülüğünden sakınmak için de yanında silahlı birkaç arkadaşını bulundurmalı. Asker ona, Polovtsi'nin Derbent Geçidi'ne saldırdığını ve Dimitri'nin de, Prensin geri dönüşünü beklemeden, filoyu riske sokmamak için harekatı başlattığını söyleyecek."
Davut bu yalanın Prensi ikna edeceğini ve müttefiklerinden ya da onunla birlikte Bakü'ye gidecek olan Leyla ve oğlu Yusuf dan intikam almayı düşünmeyeceğini sanıyordu.
Jurij Geguti'ye gitmek üzere yola çıktıktan sonra Davut, İshak, Aaron ve Dimitri savaş planlarını gözden geçirmek üzere savaş konseyi olarak toplandılar. Dimitri o zamana kadar onlardan sakladığı sürprizi toplantıya getirip hepsini şaşırttı; eski bir Hazar balıkçı teknesiyle korsanlık yaparken yakalanan iki Polovtsi askeriydi bunlar.
Sorgu için İshak ve Aaron'un sert ellerine teslim edilen bu Türkçe konuşan iki asker onlara oldukça değerli bilgiler verdiler. Geçidin arkasındaki Polovtsi askerlerinin sayısını kesin olarak bilmiyorlar, ama birkaç bin asker olacağını tahmin ediyorlardı. Balanjar ve Samandar'da az sayıda Polovtsi askeri olduğundan emindi ikisi de. Oradaki Hazar Hakanı onların komutanları gibi davrandığı için kasabalarda fazla Polovtsi askerine ihtiyaç yoktu.
Davut denizden Samandar'a çıkma konusunda İshak'ı şimdiye kadar pek ikna edememişti ama bu bilgiler bunun yapılabileceğini gösteriyordu. Haham Ezra'nın onlara Ama-diyah'ta söyledikleri de doğrulanmıştı böylece.
Davut 100 Hazar askeriyle yakın sahile çıkarak Saman-da^ı kolayca ele geçirebileceğini düşünürken İshak bunu
470
kuşkulu buluyordu. Davut'a defalarca, sorunun atsız olmaları olduğunu söylemişti. Vikingler tarafından sadece piyadeler için tasarımlanmış gemiler at taşıyamıyordu ve bu da Po-lovtsi'ye avantaj sağlayacaktı. Fakat Davut kesin kararlıydı, Samandaki düşmanın elinden alacaktı.
Jurij gidince harekatın başarısına göle düşürebilecek olan tartışma da ortadan kalkmıştı, ya da Davut öyle umut ediyordu. Dört adam İshak'm orijinal planı üzerinde tartışılar ve hiçbir değişiklik yapmadan kabul ettiler, sadece Samandar çıkarması ilave edilmişti.
Önce 100 Hazar askerini taşıyacak olan üç gemi Samandar'a doğru yola çıkacak ve kıyıdaki Polovtsi askerlerine görünmemek için gece karanlığında seyredeceklerdi. Polovtsi birlikleri güneydeki taarruzu öğrenmeden önce saldırmalıy-dılar Samandar'a, aksi takdirde oradaki askerler Samandar halkını öldürebilirdi.
Derbent'e gelen Rus gemilerine Gürcü ordusunun gönüllüleri bindirilecek ve bunların komutanı Aaron olacaktı. Dimitri onları eski komutanlarının emrine vermekte sakınca görmemişti, kendisi Derbent'te kalacak ve geçitten başlayacak taarruza kumanda edecekti.
Davut'un Samandar'a varabilmesi için filo iki gün sonra denize açılacaktı. Gürcü ordusunun büyük bölümü, geçidin yakınlarında konuşlanmış olan Polovtsi birliklerinin kuzeyine çıkarma yapacaktı. Sonra taarruza geçecekler ve Polovtsi kuvvetleri onlarla, güneyden, geçitten gelecek olan Dimitri kuvvetleri arasında sıkışıp kalacaktı. Daha küçük bir kuvvet biraz daha kuzeye çıkıp Balanjar'ı kurtaracak ve sonra kuzeye yürüyerek Samandar'daki birlikle birleşecekti.
Gemilerde birkaç gün eğitim yapan askerler artık savaşa hazır hale gelmişlerdi. Gemiler de tüm ikmallerini yapmış, harekete hazır durumda bekliyorlardı. Hava koşullarında
471
planları olumsuz şekilde etkileyebilecek bir değişiklik yoktu. Bu durumda Davut, İshak ve 100 Hazar askerini götürecek olan üç geminin ertesi gece denize açılmasına karar verildi.

Dimitri geçitteki Gürcü birliklerine katılmak üzere hemen yola çıktı. İki gün sonra Polovtsi'yi şaşırtmak amacıyla taarruza geçeceklerdi. O gece geriye kalan Rus gemileri de Gürcü birlikleriyle dolu olarak kuzeye çıkacaklardı. Şansları yaver giderse kıyıya yaklaşana kadar Polovtsi askerleri görmeyecekti onları. Savaş hilesi bazı Polovtksi birliklerini daha güneye, çıkarma sahillerinden uzağa da çekebilirdi.
Davut'un emrindeki küçük birlik akşam karanlığında yola çıktı, böylece geçidin diğer tarafındaki düşman kuvvetlerini gece karanlığında geçeceklerdi. Görülseler bile üç gemi, büyük filo kadar büyük bir alarma'neden olmayacaktı. Rus kürekçiler yorulmamak için nöbetleşe kürek çekiyor, tekneler hiç yavaşlamıyordu. Yelkenleri şişiren sert rüzgâr da onlara yardımcı oluyor ve Davut Tanrı'nm onun yanında olduğuna inanıyordu.
Davut kürekçilerin müthiş bir tempoyla kürek çekişlerine hayran olmuştu. İshak ve şimdi Kuma Nehri'nin kıyılarını tutmuş olan Rus askerleri de Volga Nehri'nde bu gemilerle haftalarca yolculuk yapmışlardı. Samandar yolunda birkaç saat seyrettikten sonra Davut, bu şekilde kürek çekebilmek için müthiş bir disipline gerek olduğunu düşündü. Gemilerde hareket alanları çok dardı.
Askerlerden bazıları uyuyordu. Davut da uyumak istedi, ama Samandar'a gitmenin verdiği heyecan uykusunu kaçırmıştı. Gemilerde iki gece geçirdikten sonra, o sabah güneşin ilk ışıkları Hazar Denizi'nin sularını aydınlatırken Davut ve askerleri çabuk uyandılar. Rus kürekçiler müthiş bir performans göstermiş, gece karanlığında kıyıya iyice yaklaşmışlardı. Şafakla beraber karşılarında gördükleri küçük koy Da-vut'a hiç yabancı değildi.
Samandar çok yakındaydı artık!

BÖLÜM 34 TAMAR'IN PRENSİ
Jurij Bogoliubsky kendisini Volga'daki yolculuktan kısa ama daha güç bir yolculuğa zorladığı için Derbent'teki Gürcü komutanı Dimitri'ye çok kızıyordu. Yanındaki küçük birlik onun karaya çıkıp halkın arasına karışarak eğlenmesini engelliyor ve canını sıkıyordu. Onunla birlikte gelen Gürcü teğmeni ve Yakup'u yol boyunca her fırsatta azarlamaktan geri kalmamıştı.
Genç Rus Prensinin saraya gelişi tamamen sürpriz olmuş, saray yetkilileri ona uygun bir daire bulma telaşına düşmüşlerdi. Daha da kötüsü, genç adam bir şeye kızmış olmalıydı, öfkeliydi ve Kral Georgi ile en kısa zamanda görüşmek istiyordu. Saray teşrifatçısı Kralın bu ani ve habersiz ziyaretten hoşlanmayacağını düşünüyor, onu kızdırmaktan korkuyordu.
Jurij Kralla görüşmek için banyo yapmak ya da tıraş olmak gerektiğini düşünmüyordu. Sadece en sevdiği üniformasını giydi ve kendisini herkesten uzun boylu gösteren kürklü kalpağını başına geçirdi. Sonra da teşrifatçıyı çağırdı.
Teşrifatçı bu kadar çabuk çağırılacağını düşünmediği için telaşla geldi ve, "Efendim," dedi. "Kral bir ziyaret için gittiği Gelati'deki manastırdan henüz dönmedi. Saraya döner dönmez sizin kendisiyle görüşmek istediğinizi bildireceğim. O zamana kadar bir emriniz var mıydı acaba?"
Jurij kaşlarını çattı, her şey gecikiyordu. O anda Davut'un karısına getirdiği mesajı hatırladı ve yapacak başka işi olmadığı için o konuyu halletmeyi düşündü. "Hakan Davut'un karısı Leyla için bir mektup getirdim," dedi. "Bu sarayda kalıyormuş, nerede bulabilirim onu acaba?"

Teşrifatçı rahatladı ve, "Uzakta değil efendim," diye cevap verdi. "Leyla Hanım'm dairesi koridorun sonundadır. Arzu ederseniz sizi oraya götürebilirim."
Jurir başını salladı ve onun açtığı kapıdan çıkıp bekledi. Teşrifatçı kapıyı kapadıktan sonra hızlı adımlarla onun yanından geçti ve Leyla'nın odasına doğru yürürken Jurij de onu izledi.
Teşrifatçının vurduğu kapıyı bir kadın açtı. Teşrifatçı, kadına, "Madama söyle," dedi. "Vladimir -Suzdal Prensi Jurij Bogoliubsky kendisini görmeye geldi. Madama kocasından bir mektup getirmiş."
Başlangıçta Leyla'nın sarayda çektiği en büyük sıkıntı hizmetçilerle konuşamamasıydı, çünkü onlar sadece Gürcü dili konuşuyorlardı. Ama bir süre sonra Arapça bilen bir kadın geldi ve Leyla da rahatladı. Kadın, Kraliçe Nino tarafından gönderilmişti ve Leyla için hem tercümanlık yapıyor, hem de bebeğine bakıyordu.
30 yaşında olan kadının adı Deena idi ve ebeveyni onu 10 yaşında iken Geguti'ye getirmişti. Deena 13 yaşında iken Kraliçeye hizmetçilik yapmak üzere saraya alınmış, sonra da Prenses Tamar'm dadısı olmuştu. Bekardı ve sadece göreviyle ilgileniyordu. Kısa boylu, tombul bir kadındı ve erkekler de ilgilenmezdi onunla.
Kraliçe Deena'ya önemsiz yabancı bir kadının çocuğuna bakacağını söylediğinde kadın şaşırdı. Fakat Kraliçe Nino'yu çok sever, onun sözünden çıkmazdı ve onun dediğini yaptı. Leyla ona tercümanı olmasını ve onu hizmetçilerinin başı yaptığını söyleyince kadın biraz yumuşadı. Hayatında ilk kez kendini önemli biri gibi görmeye başladı. Şimdi diğer hizmetçilere emir veriyor, hanımı görmek isteyen olursa, ilk olarak ona sormak zorunda kalıyordu.
Deena Jurij'e baktı, başını salladı ve hanımına haber vermek için içeri girdi. Birkaç saniye sonra gülümseyerek geri geldi ve içeri aldı onu. Teşrifatçı Leyla'nın dairesine girmedi, genç Prensi selamladı ve çekilip gitti.

Jurij Leyla hakkında hiçbir şey bilmiyor, onun eski Hazar Hatunu olduğunu düşünüyordu. Dimdik duruyor, kendi annesi ya da Constantinople'da rastladığı kraliyet kanı taşıyan kadınlar gibi biriyle karşılaşacağını sanıyordu. İçeri gelen kadının baştan, aşağı örtünmüş ve yüzü peçeli biri olduğunu görünce şaşırdı. Ama hemen toparlandı ve eğilerek selamladı Leyla'yı. Sohfa Yunanca, "Sizinle tanıştığıma sevindim Majesteleri," dedi. Leyla başını iki yana salladı ve Arapça olarak, "Özür dilerim, sizin dilinizi bilmiyorum," dedi.
Jurij şaşırdı ve o da başını iki yana sallayarak Deena'ya baktı. Ama kadın da Yunanca bilmiyor ve baş sallıyordu. Deena Gürcü dili ve Arapça bilirdi. Kapıya koşup teşrifatçıya baktı, ama adam gözden kaybolmuştu. Ama o sırada Prenses Tamar koridorda onların kapısına doğru yürüyordu.
Deena hemen onun yanma gitti ve içerde Prens Jurij adında biri olduğunu ve yabancı dil sorunu yaşadıklarını anlattı. Tamar gülümsedi. Demek bir Prensle tanışacaktı.
Jurij basit ve sade giyinmiş Tamar'ın içeri girdiğini görünce onu hizmetçilerden biri sandı, kız onun tecavüz ettiklerinden biraz daha büyük yaşta görünüyordu, ama hiç de fena sayılmazdı, oldukça güzel bir şeydi. Derbent'ten ayrıldığından beri bir kızla yatmamıştı ve mektubu sahibine verir vermez bu kızı alıp kendi dairesine götürebileceğine emindi.
Tamar da bu uzun boylu, şık üniformalı genç adamı beğenmişti. Son aylarda karşısına çıkan genç adamlara daha bir anlamlı bakmaya başlamıştı zaten.
Prense yaklaştı ve Yunanca, "Saraya hoş geldiniz Prens Jurij," dedi. "Ben Tamar, Kral Georgi'nin kızı ve Madam Leyla'nın arkadaşıyım. Yunanca bilirim ve Deena sayesinde Arapça da öğrendim, size tercümanlık yapabilirim."
Jurij bir anda şok oldu, çok şükür ki saçma bir hareket yapmadan önce konuşmuştu kız. Aslında kızın üstündeki kıyafet basitti, ama yine de bir asaleti vardı ve onun bir hizmetçi olmadığını anlaması gerekirdi. Şaşkınlığını gizlemek için eğilerek selamladı Tamar'ı. "Prenses, sizinle tanıştığıma sevindim. Böyle küçük bir mesele yüzünden sizi meşgul et-
475
mek istemem. Eminim hizmetçi bize başka bir tercüman bulacaktır."
"Benim için mesele değil bu Prens. Dediğim gibi Leyla arkadaşımdır ve ben de zaten buraya geliyordum."
Jurij başındaki koca kalpağı çıkarıp tekrar eğildi ve, "Nasıl isterseniz Prenses," dedi. Ona tekrar gülümsedi, genç kızın çekiciliği şimdi daha da artmıştı gözünde. Onun birkaç dil bilmesi de etkilemişti onu, belki Gürcü dilini de biliyordu. Tamar'a dikkatle bakınca sanki onu daha önce başka bir yerde görmüş gibi geldi ona, ama imkansızdı bu.
Tamar ve Prens birlikte Leyla'nın yanına gittiler. Leyla Prensesin geldiği görünce rahatlamıştı, bir yabancı ile aynı odada yalnız kalmayacaktı artık. Davut gittiğinden beri Tamar ile iyi arkadaş olmuşlardı. Leyla Davut'un mektubunu bir an önce görmek istiyordu, ama bunu bu yabancıya bir türlü söyleyememişti, aynı dili konuşmuyorlardı.
Jurij Leyla'ya bakarak eğildi ve, "Madam," dedi. "Hakan Davut'un karısıyla tanıştığıma çok sevindim. Kocanız size bu mektubu gönderdi."
Leyla mektubu alırken Tamar ona Jurij'in söylediğini tercüme etti. "Teşekkür ederim efendim. Kocam iyi mi? Topraklarını kurtarmayı başarabildi mi?"
Jurij bu cümlenin tercümesini duyunca az kalsın gülecekti. "O çok iyi Madam, çünkü savaşı henüz başlatmadık. Büyük bir savaş olacak bu ve oldukça uzun sürecektir. Ben savaş başlamadan önce bazı konuları Kralla konuşmak için geldim buraya."
Leyla hayal kırıklığına uğramış gibiydi. "Oh, anlıyorum," dedi. "Takdir edersiniz ki kocamı çok merak ediyor ve sağ salim dönmesini bekliyorum."
"Elbette Madam, ama korkmayın. Benim filomla zaferi kazanacağız. Mektubu okuyunca göreceksiniz ki kocanız sizin benimle beraber Baku'ye dönmenizi istiyor, orası Hazar'a daha yakın. Ben fazla gecikmek istemiyorum, onun için lütfen hazırlanmaya başlarsanız iyi olur. Meseleyi Kralla halletmem fazla uzun sürmeyecektir."
476
Tamar bunu Leyla'ya tercüme ederken Jurij onun yüzündeki hayal kırıklığı ifadesini fark etmedi. Leyla Jurij'in son söylediğini anlayıp başını sallayınca Jurij her iki kadını da yine eğilerek selamladı ve gitmek üzere döndü.
Tamar, "Ben de sizinle birlikte çıkayım Prens," dedi. "Leyla kocasmm mektubunu yalnız okumak isteyecektir."
Leyla mektubu büyük bir heyecanla açtı ve okumaya başladı. Savaşla ilgili ve diğer haberlerin yanında büyük bir sürpriz de vardı mektupta. Davut Bakü'de annesini sağ olarak bulmuştu. Onun Prensle birlikte Bakü'ye gelmesini istiyordu. Rebecca ve Ezra onu ve bebeklerini Bakü'de bekliyorlardı. Davut hepsini çağırıncaya kadar Leyla ve bebek onlarla beraber kalacaktı.
Leyla heyecandan ne yapacağını şaşırmıştı, bir süre sonra kendini topladı ve Deena'yı çağırıp hazırlanmasına yardım etmesini istedi ondan. -Davut'un zafer kazanacağından öylesine emindi ki onun

savaşta ölebileceğim aklına bile getirmiyordu, onu meraklandıran konu, annesinin ondan hoşlanıp hoşlanmayacağıydı.
Kral Georgi Kraliçe Nino ile birlikte gittiği Gelati ziyaretinden birkaç gün geçtiği halde dönmedi. Tamar ebeveyninin yokluğunda ev sahipliği yaptı ve yakışıklı, ama sabırsız Prensi Geguti'de gezdirdi. Annesiyle babasının bir prensi gezdirdiği, ona ev sahipliği yaptığı için kendisine kızacaklarını sanmıyordu.
Prens ve Prensesin birbirlerinden hoşlandıklarını anlamaları pek uzun sürmedi, ama ikisinin de diğerinden hoşlanma nedeni farklıydı. Tamar ondan hoşlanmıştı, çünkü Prens yakışıklıydı, çekiciydi ve ona genç bir kız gibi değil, bir ka-dmmış gibi davranıyordu. Prens ise babasının tahtına oturmak için uzun yıllar bekleyeceğini biliyordu ve Gürcistan'ı yönetme düşüncesi -Georgi'nin yaşı nedeniyle yakında ola-
477
bilirdi- ona çok daha çekici gelmişti, böylece babasının başındaki Boyarlarla -büyük toprak sahipleri- uğraşmaktan da kurtulmuş olacaktı.
Annesi orada olmadığı için Tamar en yakın arkadaşı olan Leyla'ya açılmaya karar verdi. Deena ile konuşamazdı, çünkü o kadın erkekler konusunda hiçbir şey bilmezdi.
Leyla'ya, "Gördün onu," diyerek kıkırdadı, "Gördüğün en yakışıklı erkeklerden biri değil mi Prens?"
Leyla gülümsedi, ama Tamar'ın davranışı konusunda ne diyeceğini bilemiyordu. Bir köle olarak yetiştirildiği için erkekler konusunda konuşmaya alışık değildi ve Tamar'a da umudunu kıracak bir şeyler söylemekten çekiniyordu. Gülümsedi ve, "Ah," dedi. "Sen bir de benim Davut'umu görsen." İkisi birden kahkahayla gülmeye başladılar.
Tamar birden ciddileşti ve, "Leyla," dedi. "Ne yapacağımı bilemiyorum. Ben Jurij'i istesem bile babam benim evleneceğim adamı kendi seçecektir, biliyorum bunu. Jurij de beni ister gibi görünüyor, ama ya babama açılıp da beni istemezse? Ya ister de babam onu reddederse?"
Eski köle kadın şaşkın bir ifadeyle başım iki yana salladı. Kontrol edemeyeceği konular hakkında hiç düşünmemişti şimdiye kadar. Her zaman kaderine razı olmuş ve Ohr-mazd'dan ve Tanrı'sından -şimdi adı ne olursa olsun Tanrı'nm tek olduğunu öğrenmişti- yardım beklemişti.
Tamar ondan yardım istiyordu ve Leyla da bir şeyler yapmalıydı. Kendini güvencede hissederek, "Belki bu duygularını annene açmalısın," dedi.
Tamar içini çekti. "Annem de babamın sözünden çıkmaz, benim de onun gibi yapmamı isteyecektir."
"Evet ama en azından Rus Prensine karşı hissettiklerini öğrenmiş olur. Belki bunun bir yararı olur sana."
Kraliçe Nino kızının Rus Prensini överek anlatışını dinledi ve onun Kralla görüşmek için beklediğini öğrendi. Bu duygu-
478
lan bilirdi o. Tamar'ın yaşında iken o da soylu babasının muhafızlarından biri olan genç ve yakışıklı bir askere âşık olmuş, aylarca onu nöbet tutarken gizlice izlemişti. O tek taraflı aşkın sonu gelmemişti elbette, gelemezdi de. Fakat kızının durumu farklıydı. Tamar'ın âşık olduğu erkek bir Prensti ve kızı da böyle biriyle evlenmeliydi. Nino George ile konuşacağını söyledi, ama Tamar'a hiçbir konuda söz vermedi.
Georgi, Jurij'in geliş nedenini Gelati'den döner dönmez öğrendi. Derbent'ten Prensle birlikte gelen Gürcü teğmen ona Davut ve Dimitri tarafından imzalanmış olan bir mektubu hemen vermişti. Mektupta Jurij'in Gürcü ordusunun kumandasını almak istediği yazılıydı. Georgi'ye, o mektubu okurken taarruzun başlamış olacağını ve sorunun büyümemesi için teğmenin, bunu Rus Prense bildirmek üzere Geor-gi'den emir bekleyeceğini de yazmışlardı.
Ne yazık ki mektupta Jurij'in karakteri hakkında bilgi yoktu ve sadece ısrarla komutayı almak istediği yazılmıştı ki savaş başladığına göre zaten mümkün olmayacaktı bu. Georgi, Prensi taarruz konusunu öğrendikten önce mi, yoksa sonra mı görmesinin daha iyi olacağını düşünürken yandaki odadan Nino geldi yanma.
Kraliçe hemen konuya girdi ve, "Öğrendiğime göre seninle görüşmek isteyen bir Rus Prensi varmış sarayda," dedi. Mektubu hâlâ elinde tutan Georgi şaşkın gözlerle karısına baktı.
"Tamar ne biliyor bu konuda?"
"Prens Davut'un karısına bir mektup getirmiş ve onu verirken Tanıarla tanışmışlar. Biz burada olmadığımız için Tamar da ona ev sahipliği yapmış."
Nino, "Tamar onunla 3 gün boyunca meşgul olmuş görünüyor," diye devam ederken Georgi kaşlarım çatarak dinledi onu. "Tamar'ın söylediğine göre çok yakışıklıymış. Belki de bu nedenle ilgilenmiştir onunla."
"Bu bir skandal! Ona yabancı erkeklere yaklaşmamasını öğretmedin mi sen?"
"Sevgili kocam, o bir prenses, basit bir sokak kızı değil ki. Günün birinde kraliçe olacak. Nasıl davranacağını biliyordur, eminim bundan."
479
Georgi karısının yüzüne baktı ve sonra başını salladı. "Sanırım haklısın, onu benden iyi eğittiğine eminim. Eğer kızımız değil de bir oğlumuz olsaydı ve Tamar'ın yaptığını yapmasaydı cezalandırırdım onu."
Nino bir an düşündü ve sonra ciddi bir ifadeyle, "Düşünmemiz gereken bir konu daha var," dedi. 'Tamar'ın söylediğine göre birbirlerinden hoşlanmışlar. Kızımızın, Rus Prensin gösterdiği ilgiyi abartıp abartmadığını

bilmiyorum elbet. Fakat biliyorsun -iki yıldan beri Gürcistan'ın gelecekteki kraliçesinin kiminle evlenmesi gerektiğini düşünüp duruyoruz. Belki de bu Rus Prensi bu sorumuza bir cevap olabilir."
Georgi dudaklarını büzerek bir süre düşündü bunu. Tamar'ın Rus Prensiyle evlenmesi mi? Kızı 14 yaşındaydı ve evlenme çağma gelmiş sayılırdı. Bazıları evlenme yaşının geçmekte olduğunu bile söyleyebilirlerdi. Aslında Prens üzerinde durulacak bir damat adayı sayılırdı. Karşılarına her gün bir Prens çıkmıyordu ve ayrıca, Rus Prensin damat olması Rusya ile olan ilişkileri, ticareti artırır, Polovtsi ve Bizans'a karşı da güçlü bir müttefik kazanmış olurlardı.
Georgi Tamar'ın geleceğini düşünürken Nino sessizce bekliyordu, gerçi Tamar aslında onun kızı değildi, ama Kral bunu hiçbir zaman düşünmemiş, onu kendi kızı kabul etmişti. Georgi için önemli olanın aslında Tamar değil, Gürcistan olduğunu biliyordu Nino. Tamar'ın bir Rus'la birleşmesi Gürcistan için iyi mi olur, kötü mü? bunu düşünüyordu şimdi Georgi.
Georgi bu birleşmeye evet derse Tamar da mutlu olacaktı, ama cevap hayır olursa kızlarının mutsuz olacağı, onlara küseceği belliydi. Kızları lider olacak şekilde yetiştirilmişti ve bir kadın için olağan değildi bu. Ve yakışıklı bir koca onun gelecekteki kraliçelik görevini elinden alabilir, kendisi Kral olmak isteyebilirdi. Eğer böyle bir şey olursa damadın bir Prens olması iyi olurdu.
Kral Georgi birden gülümsedi. Elindeki mektuba baktı ve Jurij'e taarruzun onsuz başlamış olduğunu bildirmenin kritik bir konu olduğunu düşündü. Eğer Rus Prensi Tamar'la

gerçekten ilgileniyorsa iki sorunu bir arada çözümleyebilirdi. Teşrifatçıyı çağırdı ve ona Prens Jurij'i bir saat sonra taht salonuna getirmesini söyledi. -
Prensle Kralın tanışma ve selamlaşma süreci tamamlandıktan sonra Jurij, "Majesteleri," diye konuştu. "Hazar topraklarının Polovtsi ordusundan kurtarılması içini planladığımız harekatta Rus ordusu yanında Gürcü ordusuna da kumanda edebilmem için gerekli olan izninizi istiyorum."
Georgi şaşırmış gibi yaptı, Davut ve Dimitri'den gelen mektubu gizliyordu. "Ordumun kumandasını neden size vereyim ki?" diye sordu.
Jurij bu sorunun geleceğini biliyordu ve cevabı hazırdı. "Majesteleri, askerleriniz bizim gemilerimizle Derbent Geçi-di'nin kuzeyine taşınmadığı takdirde çok askeriniz ölecek ve harekat da tehlikeye girecektir. Filoyla ordu arasındaki işbirliği çok önemli, bunun için tek komutan olmalı ve ben hem bir Prens ve hem de filonun başında olarak bu komutanlık için en uygun kişiyim."
Kral Georgi onu dikkatle dinledi ve güvendiği Dimitri ve Davut'un taarruza başladıklarını bildiği halde ciddi bir ifadeyle ona baktı. Jurij sözünü bitirince Georgi başını salladı ve, "Hiç kuşkusuz haklısınız Prens Jurij," dedi. "Söylediklerıniz çok doğru ve Derbent'teki Gürcü ordusuna kumanda etmenizi kabul ediyorum. Komutanım Dimitri'ye bu konuda bir emir yazacağım."
Jurij bunu duyunca çok sevindi, gülümsedi ve eğilerek selamladı onu. "Teşekkür ederim Majesteleri, yazılı emrinizi alır almaz hemen Derbent'e döneceğim."
"Kraliçe bu akşam sizi yemeğe davet etmemi istedi, sanırım kızım Tamar sizi annesiyle tanıştırmak istemiş. Harekatı hemen başlatmak isteyeceğinizi biliyorum, ama herhalde bir gece daha kalırsınız burada."

Genç Rus Prensi şaşırdı ve içini çekti, Prensesle olan ilişkileri düşündüğünden daha hızlı bir gelişme göstermeye başlamıştı. Gürcistan Kralı olma hayali gerçekleşeceğe benziyordu. Tamar'la evlenirse gelecekte hem onun ve hem de ülkenin kontrolünü eline geçirebilecekti. Tekrar eğilerek selamladı Kralı ve neşeli bir ifadeyle, "Kraliçeyle tanışmak bana gurur verecektir Majesteleri," dedi. Taht salonundan çıktığında sevinç içinde ellerini ovuşturuyordu.
Boşalan son altın tepsiler de masadan kaldırılırken Jurij böyle bir ziyafet görmediğini düşünüyordu. Gerçekten de krallara layık bir yemek yemişlerdi; artık kendisini de bir kral olarak görüyordu. Ona babası Büyük Prens ve kendisi hakkında birçok soru sormuşlar, gelecekle ilgili planlarını öğrenmek istemişlerdi. Kral onun, Bizans İmparatoru Manuel ile olan iyi ilişkilerini duyunca çok sevinmişti. Fakat ona bir süre sonra katılacağı savaşla ilgili hiçbir şey sormamışlardı ve bu da şaşırtmıştı Jurij'i.
Bir süre sonra Kral ve Kraliçe bakıştılar ve Kraliçe başını salladı. Georgi ciddi bir ifadeyle Jurij'e döndü ve, "Burada daha çok kalamadığınız için üzgünüz Prens," dedi. "Sizinle konuşmak istediğim bazı meseleler vardı, ama savaşta Tann korusun başınıza bir şey gelir ya da başka nedenlerle buraya dö-nemezseniz bu konuştuklarımızın hiçbir anlamı kalmayacaktır. Jurij kaşlarını çattı. Ordu ve filo onun dönüşünü bekliyordu, eğer gecikirse rezil olurdu. Babasının onu reddetme olasılığı bile vardı. Acaba Kral Georgi ve Kraliçe kızlarını onunla evlendirmeyi mi düşünüyorlardı?
Georgi'ye baktı ve, "Babama ordumun başında savaşa gideceğime söz verdim," diye konuştu. "Gitmek zorundayım, ama ölmezsem döneceğim buraya. Çok açık konuşacağım, sizin hangi konuda konuşmak istediğinizi bilemiyorum, ama ben kızınızla evlenmek istediğimi söyleyebilirim size."

Georgi ayağa kalktı ve ellerini onun omuzlarına koydu. "Bunu söylediğine sevindim," dedi. "Geri döndüğünde bu talebini düşüneceğim. Ama sen geri dönmeden önce kızım için uygun bir başka evlenme talebi gelirse bilemem, söz veremem yani."
Jurij derin bir nefes aldı ve tekrar eğilip selamladı onu. "Yemek çok güzeldi, teşekkür ederim Majesteleri. Komutayı almam konusundaki yazılı emrinizi de aldığıma göre sabah erkenden yola çıkmalıyım." Bunu söyledikten sonra onlarla vedalaştı ve odadan çıktı.
Nino, "Geri dönecek mi dersin?" dedi. "Dönmezse Ta-mar çok üzülecektir."
Derbent'ten gelen mektubu karısına da söylememiş olan Georgi gülümsedi. "Karıcığım, o genç adam buradan giderse çok şaşırırım."
Constantinople'den Gürcistan'a aynı gemiyle geldikleri için Yakup Leyla'yı tanıyordu. Daha önce de konuşmuşlardı, ama Leyla yine de adetlere uyarak onu çağırmadan önce peçesini taktı.
Yakup Arapça konuşarak, "Madam, sizi tekrar görmek çok güzel," dedi. "Davut, Bakü'de yaşayan annesinin evine gidene kadar sizi ve çocuğunuzu korumamı istedi benden."
"Seni gördüğüme sevindim Yakup. Uzun yolculuk sırasında yanımda tanıdığım birinin olmasına çok sevindim elbette. Davut'un mektubu büyük sürpriz oldu benim için. Hâlâ şaşkınım, onun gibi ben de annesinin öldüğünü sanıyordum."
Yakup, "Ah Madam," dedi. "Yarama dokundunuz, annesinin öldüğünü Davut'a söyleyen bendim." Bunu söyledikten sonra Rebecca ve Ezra ile birlikte Amidayah'a giderken geçirdikleri kazayı anlattı ona. "Keşke kapalı geçidin diğer tarafına geçebilseydim de onları kayaların altından çıkarabil-seydim."
483
Leyla, Amadiyah, Rebecca, Ezra ve Yochebed konularında çok az şey biliyordu. Bir köle efendisinin geçmişiyle ilgili sorular soramazdı. Davut'un karısı olduktan sonra da bu konularla ilgilenmemiş ve soru sormamıştı ona. Artık gelecekleri daha önemliydi onlar için.
Yan odada onları dinleyen ve o sırada kucağında Yusuf la odaya giren Deena'yı görmeden, "Ben yola çıkmaya hazırım Yakup," dedi. "Sen ne zaman istersen gidebiliriz."
Deena, "Madam, ben de sizinle gelmek istiyorum," dedi. "Siz gittikten sonra sanırım burada bana uygun bir iş kalmayacak. Beni de alırsanız Yusuf a çok iyi bakarım, söz veriyorum size." Bunları söylerken kadının gözleri dolmuştu.
"Fakat benim geleceğim belirsiz Deena. Kocamın ülkesine dönebilme şansımız zayıf ve Baku yolculuğu bile tehlikelerle dolu."
Deena bir an düşündü ve Leyla'ya iyice sokularak, "Size söylemek istediğim bir şey var Madam," diye fısıldadı. "Bu sırrı yıllardan beri saklıyordum. Kral ya da Kraliçe bunu bildiğimi bilselerdi beni hemen kovarlar, belki de öldürtürlerdi. Kraliçenin size karşı davranışıyla da ilgili olabilir bu. Bu sırrı size söylersem saklar mısınız? Bunu kocanıza bile söyleme-melisiniz."
Leyla şaşırdı, Kraliçenin ondan kaçınması için bir neden mi vardı yani? Meraklanmıştı, öğrenmek istiyordu bunu, ama Deena'nm bundan çok korktuğu da belliydi.
Bir süre düşündü ve sonra, "Beni düşündüğün için teşekkür ederdim Deena," dedi. "Bana söyleyeceğin bu sır bir şeyleri değiştirecek mi? Ya da bana herhangi bir konuda yardımı olacak mı bunun?"
Deena onun bu söylediğini düşündü ve, "Hayır," diye cevap verdi.
Leyla, "O zaman bilmek istemiyorum," dedi ve Deena'nm yüzündeki rahatlama ifadesini görünce doğru şeyi söylediğine inandı.
"Kral ve Kraliçe günün birinde bu sırrı bildiğimi öğreneceklerdir, onun için Gürcistan'dan ayrılmam iyi olacak. Sizin
484
de güvenebileceğiniz bir dadıya ihtiyacınız olacak. Bundan sonra sarayda kalmaya korkacağım ve bunun gibi bir iş bulabilmem de zor olacak. Yaşlı hizmetçiler pek takdir edilmezler. Sanırım siz beni diğerleri gibi acımasızca kovmazsınız."
Leyla du,dağmı ısırdı, köleliğin ve hizmetçiliğin ne olduğunu çok iyi biliyordu o. "Yakup," dedi. "Gemi bir yolcu daha alabilir mi?" '
Yakup güldü. "Elbette Madam, siz istedikten sonra."
. sj\ -
Jurij Kral'la yemek yedikten sonra odasına döner dönmez, teşrifatçı Gürcü teğmene gitti ve Derbent mesajının verilmesi için zamanın uygun olduğunu söyledi. Teğmenin seçtiği sahte haberci asker hemen Jurij'e gitti ve Polovtsi taarruzu ve buna karşı yapılan harekat konusundaki yalan haberi ona verdi. Haberci asker bu mesajı Prense verirken Gürcü teğmen ve Yakup da onun yanmdaydılar.
Asker kasten Yunanca bilmeyenler arasından seçilmişti ve bunun için iyi bir yalancı olmasına da gerek yoktu. Mesaj sanki bunu kendisi de yeni öğrenmiş gibi rol yapan Dimit-ri'nin teğmeni tarafından Jurij'e tercüme edildi.
Jurij/'Nee!" diye bağırdı. "Filoya kim emir verdi? Onun kafasını keseceğim."

Teğmen bu soruyu yine cevabını bilerek askere sordu ve haberci asker de İshak'ın adını verdi. İsmin tercüme edilmesi gerekmiyordu zaten.
Konuşmaları dinleyen Yakup kendini tutamadı ve güldü.
Jurij öfkeyle ona baktı ve, "Neden gülüyorsun sen?" dedi.
"Kafasını kesmek için İshak'a saldırırsanız acaba kimin kafası kesilir diye iddiaya girmeyi düşünüyordum efendim."
Jurij'in suratı kıpkırmızı kesildi. Saray içinde kimse kılıç takmıyordu beline, ama teğmen, ikisinin de ellerini kılıçları varmış gibi bellerine attıklarını görünce havayı yumuşatmak için hemen konuştu.
485
I
"Sabah yola çıkacak mıyız efendim? Sanırım yolcularımızın hepsi yolculuk için hazırlar."
Jurij, "Harekete hazır olun! Şimdi defolun gidin başımdan!" diye bağırdı. Üç adam dışarı çıkarken gülümsemelerini ondan saklamaya çalışıyorlardı.
Jurij hırsını alamadı ve yanındaki masaya bir yumruk indirdi. Taarruzu o olmadan başlatmışlardı. Vladimir'e döndüğü zaman babasına bunun hesabını nasıl verecek, ne söyleyecekti ona? Babası bu haberi çok geçmeden alacaktı. Masaya tekrar vurdu. O anda aklına bir şey geldi. Vladimir'e dönmese ne olurdu? Geguti'de kalsa ve her şey yoluna girip hazırlıklar tamamlandıktan sonra Tamar'la evlense ne olacaktı? Babası onun geleceğin bir kraliçesiyle evlenmesine asla itiraz etmezdi. Hatta sevinirdi bile buna. Kararrnı hemen ve kolayca verdi.
Geguti'den, onları getiren gemiyle iki küçük refakat teknesinin beklediği Kura Nehri kıyısına kadar olan kara yolculuğu hiç de rahat bir yolculuk değildi. Durmadan yağmur yağdı ve her yer çamur ve bataklıktı. Ama bu kötü hava ve yağmur bile onların neşesini bozmadı.
Leyla ve Deena, Kral muhafızlarının korumasında giden bir arabayla yolculuk yapıyorlardı. Yakup ve Gürcü teğmen de at üstünde arabayı izliyorlardı. Dönüş yolculuğuna çıkan küçük kafilede Geguti'ye gelen Ruslar'm hiçbiri yoktu. Prens Jurij ve muhafızları orada kalmışlardı. Yakup ve Gürcü teğmeni olayların gelişmesinden son derece memnun görünüyorlardı.
Gemilere vardıkları zaman Yakup, Rus gemi komutanına Jurij'in yazdığı mektubu verdi. Mektupta Jurij komutana, yolcuları Baku ve sonra da Derbent'e götürmesini ve daha sonra da filoya katılmasını emrediyordu.
Jurij mektubunda, Geguti'de belirsiz bir süre kalabileceğini de belirtiyordu. Rus gemi komutanı önce tereddüt için-
486
de kaldı, Büyük Prensin oğlunu buralarda bırakmak istemediği belliydi, ama mektubu bir daha okuyunca emre itaat etmek zorunda olduğunu anladı. Mektupta Kraliyet Mührü vardı ve Jurij'i kendi isteğiyle burada bıraktığı için hiç kimse suçlayamazdı onu.
Gemi Kura Nehri'nden aşağıya, Gürcistan topraklarını geride bırakarak bölge emirliklerinin topraklarına girdi. Leyla ve Deena Jurij'in kamarasını almışlardı ve çok rahattılar. Bu kamara o kadar büyük değildi, ama neredeyse saraydaki daireleri kadar lükstü.
Leyla bir akşam peçesini takarak Yakup ve teğmenle akşam yemeği yemeye karar Verdi. Deena bir süre önce durdukları köyden aldıkları malzemeyle onlara güzel bir yemek pişirecekti.
Geguti'den aynlalı birkaç hafta olmuştu ve iki erkeğin taze balık, et ve sebzelerden oluşan yemekten hoşlanacaklarına emindi, uzun zamandır yememişlerdi bunları. Daha güvenli ve hızlı bir yolculuk yapmak için nehirde pek sık durmuyorlardı. Yemek sırasında Prens Jurij'den söz ettiler.
Yakup Leyla'ya, Prensin Geguti'de kalmasının iyi olduğunu söyledi ve teğmen de bunu mırıldanarak onayladı. Yakup, "Prens filonun o olmadan harekata katıldığını öğrenince kızacağı için Davut onun size bir kötülük yapabileceğini düşündü ve beni, sizi korumam için gönderdi," diye devam etti. "Onun Geguti'de kalacağını bilseydik ben de şimdi Da-vut'un yanında, Hazar'da olurdum."
O sırada yemek servisi yapmakta olan Deena bunu duyunca birden durdu. Bir şey sormak istiyor, ama cesaret edemiyordu. Onun sormak istediği soruyu Leyla sorunca kadın rahatladı.
"Bize neden kötülük yapmak istesin ki Prens? Çok nazik bir adamdı."
487
Yakup birden sinirlendi ve, "Bilmiyorsunuz, o bir canavardır!" dedi. "İshak onun küçük kız ve oğlan çocuklarına tecavüz ettiğini gözleriyle görmüş. Bir hiç yüzünden insanları öldürmüş. Korkunç, zalim bir adam o!"
Leşyla şaşkına döndü. Deena elindeki tepsiyi bıraktı ve elleriyle yüzünü kapadı. Yakup ve teğmen kadınların bu tepkisini beklemiyorlardı. İkisi birden ayağa fırladılar. Yakup, "Ne var? Nedir bu haliniz, adam gitti işte, güvendesiniz," dedi.
İki kadın aynı anda, "Ama Prenses Tamar güvende değil!" dediler.
Leyla, Prensesi büyüten Deena'dan biraz daha sakindi ve, "Prenses biz yola çıkmadan önce odama geldi," diye anlattı. "Onunla iyi arkadaştık, hem bana ve hem de kendisini büyüten Deena'ya veda etmek istiyordu.

Çok heyecanlıydı, annesi ona Jurij'in onunla evlenmek istediğini söylemiş ve babası da buna evet demişti. Zavallı kız! Halbuki ne kadar nazik görünüyordu Prens."
Deena bir köşede sızlanıp duruyordu, yemeğin zevki kaçmıştı ve iki adam onların yanından ayrıldılar. Leyla peçesini çıkardı ve teselli etmek için Deena'nm yanına gitti. Kadının duygularını anlayabiliyordu. Jurij gibi bir adamla evlenmek, zalim bir efendinin kölesi olmaktan bile beterdi.
Sonunda Deena sakinleşti ve, "Madam beni affedin," dedi. "Ama ben yola devam etmeyip burada kalsam daha iyi olacak. Tamar'ın bana ihtiyacı olabilir. Geri dönüp onu bu adam konusunda uyarmak için çok mu geç acaba? Buna ya-pabilsem çok mutlu olurdum."
Leyla kaşlarını çattı ve, "Neler hissettiğini biliyorum Deena," dedi. "Ama artık mümkün değil bu, kocamın istediği gibi Bakü'ye gitmek zorundayız."
Deena bir süre onun yüzüne bakıp düşündü ve sonra, "Belki kocanız da oraya dönüp Prensesi uyarmamı ister," dedi. "Bakın, daha önce duymak istemediğiniz o sırrı size açıklamak zorundayım. Prenses Tamar sizin kocanızın kızı, ama bunu kendisi de bilmiyor."
488
Bakü'ye vardıklarında, daha önce planlandığı gibi Yakup, Leyja, Deena ve bebekle beraber kalırken teğmen Der-bent'e gitti. Yakup daha önceki Amadiyah seyahatinde öğrendiği için Ezra'nın evini biliyordu. İki kadını ve bebeği alıp hiç vakit geçirmeden hahamla Rebecca'mn evine götürdü.
Davut Samandar seferine çıkmadan önce Leyla ile oğlunun geleceğini bir haberciyle onlara bildirmişti. Ezra ve Re-beca bir oda hazırlamış, onları bekliyorlardı.
Yakup, Ezra'nın evine vardığında, kapıyı açan Ezra gözleri iyice bozulduğu için ilk anda tanıyamadı onu. Fakat Leyla ile oğlunun geleceğini bildiği için gelenlerin kim olduğunu hemen anladı ve onları büyük bir sevinçle içeri davet etti.
Rebecca torununu kucağına aldı ve Leyla'nın gülen gözleri önünde onunla odanın içinde dans eder gibi dolaşmaya başladı. Sonra onu Leyla'ya ayrılan odaya götürdü ve Leyla ile Deena da Rebecca'yı izlediler. Çok güzel donatılmış aydınlık bir odaydı b*urası. Leyla bir köşede duran beşiği görünce çok sevindi.
Rebecca bebeği beşiğe yatırdı ve sonra Leyla'ya sarılarak öptü onu. "Hoş geldin kızım. Kutsal Kitaptaki Ruth gibi sen de dinimizi kabul ettin. Senin doğurduğun bu çocuğun da bir gün Kral Davut gibi bir Yahudi Krallığını yöneteceğini umuyor, bunun için dua ediyorum."
Leyla onu hemen sevdi ve içinden, kendisine İbranice öğrettiği için Davut'a teşekkür etti. "Ben sadece onun babasının savaştan sağ salim dönmesi için dua ediyorum. Oğlum bir gün kral olabilir. Ama eğer Davut geri dönmezse..."
Rebecca başını salladı ve Leyla'yı tekrar kucakladı, Deena da bir köşede durmuş, biri eski bir kraliçe, diğeri ise eski bir köle olan iki kadının, sanki pazarda karşılaşan iki eski arkadaş gibi konuşmalarını anlamadan dinliyordu, çünkü İbranice bilmiyordu. Biraz sonra onları bıraktı ve kendi düşüncelerine daldı o da - Tamar'ı düşünüyordu.
489
Yakup Ezra ile yalnız kalınca, onun kendisini yine tanımadığını gördü ve kendini tanıttı. Ezra o zaman, "Elbette ya!" dedi. "Yüzün aslında hiç yabancı gelmedi bana, ama sen nasıl bizim öldüğümüzü sandıysan biz de senin kayaların altında kalarak öldüğünü sandık. Seni sağ salim gördüğüme çok sevindim Yakup."
Yakup, "Teşekkür ederim," dedi. "Gelip sizi kayaların altında aramadığımız için bana kızacağınızı sanıyordum ben de."
"Oh, hayır! Senin elinden geleni yaptığını biliyordum, çok kötü bir kazaydı o. Üstümüze kapanarak bizi koruyan arabanın altında saatlerce kaldık, ama sonuçta kurtulduk. Neyse, kötü anılar için bu kadarı yeter. Davut nasıl peki? Savaş başladı mı?"
"Eminim başlamıştır Haham. Ama ben uzun zamandır Gürcistan'daydım, Leyla'yı getirmek için gittim oraya, onun için Davut şu anda ne yapıyor bilmiyorum."
"Başarılı olacak mı dersin?"
"Tanrı'nm yardımıyla evet, olacaktır."
"Benimle beraber sinagoga gel, öğleden sonrası ayininin saati geliyor. Ben Davut'a hep dua ediyorum, sen de gel ve cemaatle beraber dua et."
i
Rebecca ve misafir iki kadın, habersiz gelen Deena için de Leyla'nın odasında bir köşe hazırladılar. Rebecca ona bir hizmetçi değil de bir misafirmiş gibi davrandığı için Deena çok mutluydu. İlk saatlerin heyecanı içinde Tamar'ı bir süre unutur gibi oldu, ama ortalık sakinleşince yine onu düşünmeye başladı.
490
Rebecca odadan çıkınca Deena Tamar konusunu tekrar açtı ve, "Kocanız Geguti'deki kızını öğrenmek isteyecektir sanıyorum," dedi. "Acaba annesi bu konuda ne diyecek, sorup öğrenelim mi bunu?"
;
Baküjye gelirken Deena Leyla'ya, Kraliçenin özel hizmetçisi olarak, onun hamile kalması için Davut'la yatışının hikayesini birgün onlar konuşurken nasıl duyduğunu anlatmıştı. Fakat Leyla, Davut'un bu konuyu

öğrenmesini istemiyordu ve Deena'ya bunu kimseye anlatmamasını söyledi. Ama Deena'nm, Tamar'ı Prens Jurij'den kurtarmak için bir şeyler yapmak istediği belliydi.
Leyla Deena'nm söylediğini düşündü ve Rebecca'nm, bu sırrı öğrenirse nasıl bir tepki göstereceğini tahmin etmeye çalıştı. Rebecca torununu görüp bu kadar mutlu olduktan sonra, tehlikede olan bir de kız torunu olduğunu öğrenince ne yapardı acaba? Leyla bunu tahmin bile edemiyordu.
Bunları düşündükten sonra Deena'ya, "Belki de haklısın," dedi. "Belki de bir kızı olduğunu Davut'tan saklama-malıyız. Fakat onun Geguti'ye dönerek hayatını riske atmasından korkuyorum. Ülkesini kurtarmak için zaten tehlikeye atıyor hayatını, ayrıca Tamar için de mi yapmalı bunu?"
Deena onun bu sözlerine karşı söyleyecek bir şey bulamadı ve sustu.
Leyla bir süre daha düşündü ve sonra, "Bunu Rebecca'ya anlatacağız," dedi. "Fakat bana söz ver, kararı ona bırakacağız ve eğer bana hak verirse bu konuyu kapatacağız."
Rebecca biraz sonra odaya döndü ve beşiğinde uyumakta olan torununa bir kez daha baktı. Sonra odadaki iki kadının ciddi ve suskun halini görünce meraklandı. Tedirgin bir halde, "Bir şey mi oldu?" diye sordu.
"Deena sana Davut'la ilgili bir hikaye anlatacak. Ben bunu yeni öğrendim ve Davut bu konuda hâlâ bir şey bilmiyor."
Rebecca divana oturup onlara baktı ve, "Anlatın bakalım," dedi.
Deena Tama/m doğumunu tekrar anlattı ve kızın babasının kim olduğunu söyledi. Rebecca'nm şaşkınlığı yüzün-

den okunuyordu, ama Deena ona Rus Prensi hakkında duyduklarını ve Tamar'ın tehlikede olduğunu anlatınca tamamen şok oldu.
Deena, "Sanırım oğlunuz orada bir kızı olduğunu öğrenmeli ve Geguti'ye giderek Kral Georgi'yi bu Rus canavarı konusunda uyarmalı," diye ekledi.
Leyla, "Ama ben Davut bunu bilmezse daha iyi olur diye düşünüyorum," dedi. "Son kararı sana bıraktık Rebecca."
Rebecca bir süre sesini çıkarmadan düşündü ve sonra oğlunun yeni Yahudi olan karısına ve Leyla'nın hizmetçisine baktı, Leyla belki durumu tam olarak kavramamıştı ve diğeri de bir Müslüman'dı.
Biraz daha düşünüp içini çeken Rebecca, "Burada önemli olan Kraliçe Nino'nun bir kocasının olması," diye konuştu. "Oğlum bu kızın bir zina çocuğu olduğunu öğrenirse hiç iyi olmaz, çünkü Davut zinadan nefret eder. O bunu bilmeden yapmış olsa bile günah işlediğini düşünecektir. Aynı durumda olacak başkaları gibi çocuğunu inkar da edemeyecek ve çok acı çekecektir.
"Oğlum bir gün bana, iyi bir Yahudi olmak için başkalarına zarar vermemek gerektiğini söyledi. Eğer Tamar ve başkaları da Davut'un onun babası olduğunu öğrenirlerse o kız da çok acı çeker. Bana sorarsanız Tamar'ın kaderini kendisiyle Tanrı'ya bırakalım, onun yaşamıyla ilgili kararı hepimizi yaratan Tanrı versin. Davut'a kızından söz etmeyin."

BÖLÜM 35 KAPLUMBAĞA KOYU
Yüz Hazar askerini taşıyan üç gemi şafaktan hemen önce Samandar'm kuzeyindeki küçük koya girdiler ve askerler karaya çıktı. Sahile ilk çıkan Davut oldu, yerden bir avuç kumla karışık toprak aldı ve onu parmaklarının arasından yavaşça yere dökerken İshak da kılıcını çekip çevreyi gözetledi, etrafta Polovtsi askeri olabilirdi.
Biraz ilerde Samandaki gözden saklayan alçak tepeler görünüyordu ve sahil bomboştu. Onları gören olmamıştı, İshak memnundu. Atları olmadığı için üzülüyordu, ama yaptığı plan başarılı olursa Samandar garnizonuna yapacakları sürpriz bir saldırıyla Polovtsi'nin atlarını alarak onları atsız bırakacaklardı.
İshak riski bilmesine rağmen, Samandar kıyılarına Da-vut'un istediği gibi çıkarma yapmayı iki nedenle kabul etmişti. Buraya çıkarma yaparak, güneyde Gürcü kuvvetlerinden kaçarak kuzeye çıkan Polovtsi kuvvetlerinin kasaba halkına zarar vermesini ve aynı zamanda Daniel'in bozkıra kaçarak ortadan kaybolmasını önleyeceklerdi. Davut da zaten Samandar'a gitmeyi aynı nedenlerle istemişti.
Teknelerdeki süvari askerleri sahile çıkarken güneş de yavaşça yükselmeye başlamıştı. Yanlarına güneyden Gürcü kuvvetleri gelene kadar yetecek miktarda yiyecek ve su almışlardı. Çıkarma harekatı tamamlandıktan sonra gözlerden uzak bir yer buldular ve kamp kurdular.
Davut bu bölgeyi çok iyi tanıyordu, kaplumbağa koyuna yakındı burası, çocukken koya gelir ve kaplumbağaların sahili kazarak yumurtlamalarını seyrederlerdi, genç bir Hakan olarak da birçok kez gelmişti buralara.

Davut ve İshak etrafa nöbetçiler yerleştirip kampı güvenceye aldıktan sonra kumların üzerine oturup Samandar'daki düşman garnizonuna karşı yapacakları sürpriz saldırıyı planladılar.
Davut biraz tedirgin bir tavırla, "Ya Polovtsi askerleri atlarını artık Ezra'nın söylediği yerde tutmuyorlarsa?" dedi. "O atları orada 14 yıl önce görmüş o."

İshak kaşlarını çattı ve, "Planın zayıf noktası da bu işte," dedi. "Ama atların yerini neden değiştirsinler ki? Eskiden toplantı evinin bulunduğu yerin arsası atlar için mükemmel bir yer. Köyün tam ortasındaki meydanda ve sarayla sinagogun tam karşısında bir yerde."
Davut, "Umarım haklısmdır," dedi. "Her neyse, bu gece keşif için birini gönderir yeri tam olarak öğreniriz."
"Keşfe iki asker göndereceğiz. Eğer atlar oradaysa askerlerden biri geri dönüp bize haber verecek. Diğeri herkes ahırdan ayrılana kadar bekleyip gözetleyecek orayı. Nöbetçi varsa susturacak ve atları sessizce çıkaracağız oradan, yoksa tüm Polovtsi askerleri üzerimize gelir."
"Atlar ürküp gürültü yaparak uyandırmayacak mı onları peki?"
İshak başını iki yana salladı. "Unutma, bizim askerlerimiz atsız, ama süvari askerleri. Atları iyi tanırlar, ürkütmezler."
Davut başını salladı. "Bu kadar endişe etmemeliyim zaten. Tanrı bizim başarılı olmamızı istiyor, eminim bundan. Aksi takdirde bizi buralara kadar getirtmezdi."
İshak arkadaşı Davut kadar inançlı bir insan değildi. Ahıra yapılacak sürpriz saldırı planın en zayıf noktasıydı ama yapılması gerekiyordu. Hazar süvari askerleri atları olmadan düşman süvarileri karşısında tutunamazlardı. Eğer Polovtsi atlarını alır ve onları atsız bırakırlarsa o zaman Sa-
494
mandar7m alınması çok kolay olacaktı. Aksi takdirde, ancak filoyla gelecek askerler gelir ve sayıca üstünlük sağlarlarsa zafer kazanabileceklerdi; o zamana kadar, da Samandar tahrip edilir, halkı öldürülür, Daniel de kaçar ya da Polovtsi askerleri pnu da öldürürlerdi.
İshak Daniel ile karşılaşmayı çok istiyordu. Davut'in Sa-mandar'a çikma planını kabul etmesinin birinci nedeni de buydu.
Güneş tam tepeye vardığında Hazar askerleri yüksek kum tepelerinin arasına gizlenerek gece karanlığını beklemeye başladılar. Martılaj cırtlak sesleriyle bağırıyor, sahildeki kaplumbağalar yumurta bıraktıkları çukurlardan denize doğru o kadar ağır gidiyorlardı ki askerler yürürken bazen onların üstünden atlıyor, bazen de üzerlerine basıyorlardı.
İshak tedirgindi, sinirliydi, o sırada kumsalda dolaşan birkaç başıboş at bulsa sinirlerinin yatışacağını biliyordu. Zaferin mucizeyle geleceğine inanmıyordu o, ama Davut'un inancı tamdı ve o da bundan korkuyordu.
Denizden esen serin rüzgâr olmasa yaşlı savaşçı ter içinde kalacaktı. Gemide uzun süre hareketsiz kalmanın sonucu olan bacak ağrıları artık gençliğinde olduğu gibi çabuk geçmiyordu. Davut'la yarışması gittikçe zorlaşıyordu.
Yaşlı savaşçının kulakları hâlâ çok iyi işitiyordu ve nöbetçilerden birinin yaklaşan atlılar konusunda yaptığı uyarıyı duydu. Onun eliyle yaptığı işareti gören askerler kendilerini yere atarak kumlara yapıştılar. Birkaç saniye sonra 100 tane yay gerilmiş, oklarını fırlatmaya hazır bekliyordu. Onlarla nöbetçilerin bulunduğu kum tepeleri arasında hiç kimse yoktu. Kum tepeleri yaklaşmakta olan atlıları görmelerini de engelliyordu. İshak sayılarının az olmasını umut ediyordu.
495
Aynı sabah Samandar'da Jeremiah sabah karanlığında kalktı yatağından. Yapacak hiçbir işi yoktu ve canı çok sıkılıyordu. Artık en yakın arkadaşı ve muhafızı olan idik bu sabah kuzeye, kaplumbağaların yumurta bıraktıkları koya gitmelerini teklif etmişti ona. idik onu ilk kez olarak 10 yıl önce götürmüştü oraya ve Jeremiah o günden sonra oraya gitmekten hep zevk almıştı, idik bir gün önce yine komutana gitmiş ve koya gitmek için izin istemişti.
10 yıldan beri yakın dost olan iki atlının kıyafetleri çok farklıydı, birinin üstünde Polovtsi asker üniforması, diğerinde ise Hazar soylularının kıyafeti vardı. Askerin kılıcı ve mızrağı vardı ve yayı da atın torbasında duruyordu, ama Hazar genci silahsızdı.
İki atlı kendileriyle sahil arasındaki yüksek bir kum tepesine tırmandıklarında koyun sularını görünce birden irkildi-ler ve atlarını öyle sert dizginlediler ki hayvanlar tökezledi. Küçük koyda gemiler vardı.
İki atlı kendilerini toparlayamadan uzanan eller onları atlarından aşağı düşürdü ve kumların üzerine yatırdı, idik silahlarına sarılmak için boşuna uğraştı. Jeremiah da aniden saldırıya uğrayan herkesin yapacağı gibi direnmeye çalıştı, ama üzerine yüklenen bir adamın altında hareketsiz kaldı.
İki adam Jeremiah'm yanına geldiler ve meraklı gözlerle baktılar ona. Kıyafetleri bir garipti, ne Hazar ne de Polovtsi kıyafetlerine benziyordu. Yaşlı olan uzun boylu ve açık tenliydi, diğeri ise Jeremiah'a babasının gençliğini hatırlattı.
Uzun boylu adam Hazar diyalekti konuşunca Jeremiah şaşırdı, bu adamlar Hazar olabilirdi. Ama uzun boylu adamın söylediğini anlayınca paniğe kapıldı.
Uzun boylu adam, "Bu Polovtsi serserisi işimize yarar mı, yoksa öldürelim mi?" demişti.
Jeremiah, "Hayır, lütfen!" diye bağırdı. "Öldürmeyin onu. Benim arkadaşım o."
496
Davut, "Kimsin sen Hazar?" diye sordu. "Samandar'ı yağma eden Polovtsi askerleri senin nasıl arkadaşın olabiliyor?"

Jeremiah derin bir nefes aldı. Yıllardan beri beklediği kurtarıcılar olabilir miydi bu adamlar acaba? Gemiyle gelmişlerdi, ama nereden geldiklerini bilmiyordu.
"Ben Jeremiah/ Hazarya Hakanı Daniel'in oğluyum. Siz kimsiniz?"
Davut genç adama şaşkın gözlerle baktı. İshak duyduğuna inanamıyormuş gibi başını iki yana salladı. Belki de mucizeler olabiliyordu. Hep atları olsun istiyordu ama iki at ve esir olarak da Daniel'in oğlunu asla beklemiyordu.
İshak askerlerine, "Kaldırın onu," diye emir verdi. "Polovtsi'yi de kaldırın, silahlarını alın ve bağlayın."
Jeremiah ayağa kalkınca Davut, "Demek sen Daniel'in oğlusun ha!" dedi. "Pekala, ben de Davut bin Yusuf um, senin kuzenin yani, ve de Hazar'ın gerçek Hakanı!"
Şaşırma sırası Jeremiah'taydı. Gözlerini hayretle açarak, "Ama sen ölmüştün!" dedi. "Polovtsi geldiği zaman öldüğünü söylediler, idik! Babam gibi sen de bana onun öldüğünü söylemiştin."
Polovtsi askeri üstündeki kumları silkiyor ve hâlâ yaşadığına şaşıyordu. Elleri bağlanırken durdu ve sessizce Jeremiah ve Davut'a baktı. Sonra omuzlarını silkti ve, "Senin baban pek çok konuda yalan söyledi, bunu biliyorsun," dedi. "Ama belki bu konuda doğru söylediğini sanıyordu. Çelik Bey bile bu adamın öldüğüne inanmıştı."
Jeremiah sanki onun bir hayalet olmasından korkuyor-muş gibi, "Ağabeylerim de sağ mı peki?" diye sordu.
İshak kaşlarını çattı. "Senin ağabeylerin vatan hainiydi, tıpkı baban gibi. Onlar öldüler ve yakında baban da ölecek."
İshak'm yüzündeki nefret ifadesini gören Jeremiah ür-perdi. "Beni de öldürecek misiniz?"
Davut, "İshak!" diye bağırdı. "Polovtsi saldırdığında bu genç adam çocuktu. Onun hakkında daha fazla bilgi edinmeden hüküm vermeyelim."

I
Jeremiah derin bir nefes aldı ve Davut'a bakarak, "Sen bizim Musa'mız mısın?" diye sordu.
"Ne?"
"Musa'nın İsrail çocuklarını kölelikten kurtardığı gibi sen de bizi kurtarmaya mı geldin?"
Davut gözlerini devirerek İshak'a baktı ve yaşlı savaşçı gülerken birden ciddileşti. Davut, "Önce Mesih, şimdi de Musa mı? Genç adam, bu saçmalık fazla büyümeden bitirelim bunu, ben sizleri kölelikten kurtarmak için gelen Musa olmadığımı şimdi ve burada açıklıyorum. Ben krallığımı geri almak için gelmiş olan Hazar Hakanıyım."
Jeremiah gülümsedi ve, "Bu aynı anlama gelir," dedi. Eğilip Davut'u selamladı. "Şu arkadaşım idik sayesinde babamın Polovtsi ile işbirliği yaparak Hazar ve sana nasıl ihanet ettiğini uzun yıllar önce öğrendim. Gerçeği öğrenmek bana büyük acılar yaşattı. Düşmanın istediğini yaparak benim hayatımı kurtarmış olmasına rağmen babamı savunamam size karşı. Hazar'ı Polovtsi'den kurtarmayı hep umut ettim. Babamı öldürmek için gelmiş olsanız bile size yardım edeceğim. O ölmeyi çoktan hak etti zaten."
Davut babasının aleyhine konuşan genç adamın sözleri karşısında şaşkına dönmüştü. Demek Daniel kendi kanından olanlara karşı bile şeytanca davranıyordu. Jeremiah'a, "Senin bizden yana olduğunu anladım," dedi. "Peki ama bu Polovtsi'yi ne yapacağız?"
"idik benim muhafızım, onunla arkadaş olduk, ama her şeyden önce bir Polovtsi askeri o. Elinden gelse sizi öldürür ya da arkadaşlarına haber verir geldiğinizi. Ama yine de kötü bir adam değildir. Onun yaşamasına izin veremez misiniz?"
İshak hançerini çekmişti bile, ama Davut daha önce birçok kez yaptığı gibi bu kez de kolunu tuttu onun. "Bize yararı dokunabilir. Onu gemiye götür ve kaçamayacak şekilde sıkıca bağla."
İshak yüzünü buruşturup hançerini kınına soktu ve iki askere, esiri gemiye götürüp bağlamalarını söyledi. Sonra, "Bu adam bize hiçbir şey söylemez," dedi. "Öldürmeliydik onu!"

Davut onu duymazdan geldi ve Jeremiah'a döndü. "Arkadaşın şimdilik yaşıyor, ama ondan belki işkenceyle bile alamayacağım bilgileri senden alabilirim diye düşündüm de ondan. Senin sayende şimdi iki atımız var. Çok ata ihtiyacımız var. Polovtsi garnizonunun atlarını nerede bulabiliriz?"
"Bu iki'atı aldığımız ahırda çok at vardı ama şu anda pek çok asker devriyeye çıkmıştır ve ahırda fazla at olacağını sanmam. Askerler akşam yemeği için güneş batmadan önce geri dönerler. Ahır onların çadırlarına yakındır, saray ve sinagogun karşısında."
İshak, "Bu ikisi hava kararmadan önce geri dönmezlerse adamlar bir şey olduğunu anlayacak ve bunları aramak için buralara geleceklerdir. Onun için, planladığımız gibi Polovtsi askerlerinin uyumasını bekleyemeyiz."
Davut başını salladı, ona hak veriyordu. "Devriye görevi için bütün atları kullanırlar mı Jeremiah?"
"Hayır, ahırda her zaman birkaç at vardır. Polovtsi askerlerinden bazdan sarayla diğer binaların çevresinde ve çadırlarla yurtların civarında nöbet tutarlar. Çoğu devriyeye çıkar."
"Köyde kaç asker var?"
"Bdemiyorum, hepsini bir arada hiçbir zaman görmedim."

"Elli kişiden fazla mıdır?"
"Olabilir."
"Yüzden fazla?"
"Sanmıyorum, burada onlar için bir tehlike olacağını düşünmüyorlar. Samandaki aldıklarından beri onlara saldıran olmadı. Genç Hazar erkekleri buraya gelmiyor, dağlarda yaşıyorlar. Üzerinde silah bulunan tüm gençleri öldürdüler, idik bana gençlerin kolay teslim olmadığını söyledi."
İshak bunu duyunca çok sevindi. "Yani Polovtsi gelmeden önce olduğu gibi bozkırda ve istasyonlarda hâlâ silahlı adamlar var mı?"
Jeremiah, "Bilmiyorum," diye cevap verdi. "Gelmeme izin verdikleri en uzak yer burası."
Davut başını iki yana salladı. "Polovtsi geldiğinden beri esir misin yani?"

Jeremiah içini çekerek başını salladı. "Esiriz elbette, halkımızın çoğu köle gibi yaşıyor. Polovtsi askerleri istediklerini alıyorlar. İstediklerini öldürüyor, ya da kamplarına götürüyorlar. Babam onların her dediğini yapıyor. Hatta Balan-jar'dan kız alıp komutana gönderiyor."
Davut'un yüzü sarardı. "Demek duyduklarımız doğru. Onlara Hazar kızları ya da kadınları gönderdiğinden emin misin?"
"10 yıldır babamın bu sırrıyla beraber yaşadım. Nereden mi biliyorum, çünkü Balanjar'lı kızları önce saraya getiriyor, önce kendi yatağına alıyor, onların ırzına geçiyor ve sonra da Polovtsi'ye gönderiyor."
İshak kendini tutamadı ve Jeremiah'm üstüne atılıp boğazına sarıldı. Davut, "Yapma İshak!" diye bağırdı. "Bizim istediğimiz o değil, Daniel."
"Belki bu da babasına yardım ediyordur."
İshak elini boğazından çekince Jeremiah derin bir nefes aldı ve, "Hiç etmedim," dedi. "Babam korkak bir zalim! Bunu benim gibi annem ve ablam da biliyor. Yapabileceğimiz hiçbir şey yok."
İshak önce Davut'a ve sonra Jeremiah'a baktı ve, "Pekala, artık dokunmam ona," dedi.
Jeremiah, Davut'a, "Lütfen efendim," dedi. "Annemi ve ablamı da kurtarın ondan. Onlar da yıllardan beri sarayda hapisler. Ablam bir gün bana seninle evlenmesinin söz konusu olduğunu ve seni çok beğendiğini söyledi. Onun en güzel anılarından biri de bu."
Davut bunu duyunca birden irkildi, kuzeniyle evlenmeyi reddettiğini yıllardan beri kafasından silip atmıştı, hatırlamıyordu bile. Fakat birbirlerini hiç görmemişlerdi. "Ablan da mı esir gibi yani? Evlenmedi mi peki?"
"Hayır, birkaç kişi evlenmek istedi onunla, ama babam hepsini reddetti."
Davut kuzenle evlenmeyi neden reddettiğini şimdi iyi hatırlıyordu. O olayın başka bir kurbanı olacağını hiç sanma-mıştı o zaman ve bunu hatırlayınca yüzünü buruşturdu.

"Ablanın hayatının bu şekilde ziyan olmasına üzüldüm," dedi. "Hatırladığıma göre adı Deborah idi, ama onu gördüğümü sanmıyorum, herhalde o da beni görmemişti."
"Ablam bana bu olayı birkaç kez anlattı. Sen beyaz ata bindikten fysa bir süre sonra babamın yurduna gelmişsin. Babam seninle tanışması için annemi çağırmış ve Deborah da annemin yanındaymış."
Davut bir süre düşündü ve sonra başını iki yana salladı. "Üzgünüm ama hatırlamıyorum bunu."
"Ablam senin yaşadığını ve bizi kurtarmak için geldiğini duyunca çok sevinecektir."
Davut, "Henüz kurtulmuş sayılmaz," dedi. "Önce Samanda/ı Polovtsi birliğinden temizlememiz gerekiyor."
"Elbette, ben artık düşünemiyorum, size nasıl yardımcı olabilirim acaba?"
Davut başını salladı ve", "Bize yardımcı olmak için bir şey yapabilirsin," dedi. "Bir fikrim var."
Davut önündeki iki atlıya baktı ve gülümsedi. Gerçeği bilmese onların bir süre önce esir alman iki atlı olduğuna yemin edebilirdi. Bunlardan biri zaten Jeremiah'tı, ama diğeri, boyu ve ten rengi Idik'le aynı ve onun asker üniformasını giymiş olan bir Hazar askeriydi. Saçlarını idik gibi kesmişler, onun başının yanındaki uzun saç örgülerini keserek Idik'in şapkasına bağlamış ve şapkayı Hazar askerine giydirmişlerdi.
Davut, "Ne yapacağmı anladın, değil mi, Jeremiah?" dedi.
Jeremiah başını salladı. "Zor olmayacak bu. Polovtsi askerlerinin hepsi tanıyor beni, ben önden gideceğim. Akşam karanlığında yanımdakini idik sanacaklardır. Biz ahıra girdiğimizde Polovtsi devriyelerinin çoğu dönmüş ve yemekte olacaklar. Senin askerin ahır nöbetçisini kolayca öldürebilir ve onun yerine nöbete geçebilir."

Davut at üzerindeki Hazar askerine bakınca asker ne yapacağını bildiğini göstermek için başını salladı.
Jeremiah, "Ben ondan sonra saraya gireceğim," diye devam etti. "Ve herkes geri döndüğümü görecek. Hava kararınca siz ahıra girip atları alacaksınız."
İshak'a göre bu genç adam her şeyi çok kolay olacakmış gibi anlatıyordu. Bunları yapmak isterken pek çok şey ters gidebilirdi. Jeremiah'a, "Sana verdiğim hançerleri iyi sakladın mı?" diye sordu.
Jeremiah eliyle kuşağını ve çizmesini okşadı ve, "Evet," dedi.
İshak onun elini tutup sıktı ve, "Gerekirse bunları kullanmaktan sakın çekinme," dedi.

"Denerim."
"Denemekten fazlasını yapmalısın evlat. Hepimizin hayatı buna bağlı olabilir."
Jeremiah yutkundu ve başını salladı. Sonra iki atlı Sa-mandar'a döndüler ve atlarını mahmuzladılar. Onların gidişinden kısa bir süre sonra, güneş kum tepelerine doğru alçalırken Davut, İshak ve askerlerin hepsi yaya olarak onların arkasından yola çıktılar. Gemilerdeki Rus kürekçiler teknelerini korumak için orada kalmışlardı. Davut onlara tekneleriyle beraber, bir süre sonra getirilecek olan atlara da dikkat etmelerini söyledi, ama buna gerek yoktu aslında. Bundan sonra görecekleri atların üstünde Polovtsi değil, Hazar süvarileri göreceğini umuyordu. Bu olmazsa zaten hepsi ölmüş olacaktı.
Daniel önündeki sepetin içinde duran altın ve gümüş sikkelere hırsla parlayan gözlerle baktı. Paraların bazısı Bizans, bazıları ise İran sikkesiydi. Hatta aralarında Büyük İskender resimli eski Yunan sikkeleri de vardı. Paraların üstündeki resimlerin çoğunu tanımıyordu.
502
Bu paraların, üzerindeki resimlerin hiçbirini tanımayan Polovtsi'ye gitmesi ne kadar saçma bir şeydi. Onlar için önemli olan sadece paraların altın ve gümüş olmasıydı. Barbardı bu adamlar. O da yıllardan beri onların piyonuydu. Her şey bir hata yüzünden olmuştu. Davut'u uyurken öldürmenin bir yohınu bulmuş olmalıydı. Polovtsi'ye gitmek bir hataydı ve bunu yaptığına pişman olmuştu.
Jeremiah'm taht salonuna girdiğini görünce başını kaldırıp ona baktı. Oğlunun yüzünde garip bir ifade vardı. Jeremiah, "İyi akşamlar baba," dedi. Daniel, "Demek döndün ha," diye karşılık verdi. "Komutan buradaydı, seni sordu, vakit geç oldu."
"Idik'le beraber koca kaplumbağaları seyrettik." "Onlarda ne buluyorsun anlamıyorum, çirkin hayvanlar onlar." "Burada kapalı kalıp can sıkıntısı çekmektense oralara gitmek çok daha iyi baba."
Uzun süre konuşmadılar1, sonra genç adam babasına baktı ve, "Hakan Davut'i iyi tanır miydin baba?" diye sordu.
Daniel birden irkildi, başını incelemekte olduğu sikkeden kaldırıp ona baktı ve, "Bu da nereden çıktı şimdi, neden sordun?" dedi.
"Koyda bir adam gördüm, onu tanıdığını söyledi. Dediğine göre beni de Davut'un gençliğine benzetmiş."
Daniel düşünceli bir ifadeyle, "Belki biraz benziyorsun," dedi. "Bana da benzediğin gibi yani, biliyorsun biz akrabayız." "Evet biliyorum. Davut nasıl öldü baba?" Daniel başını çevirip gözlerini ondan kaçırdı. "Sana anlatmıştım bu hikayeyi. Kuma yakınlarında arkadaşlarıyla avlanırken Polovtsi yakaladı onu. Onu öldüren kişi buradaki Polovtsi birliğinin komutanıydı. Bunu bana kendisi söyledi." "Davut ve arkadaşları savaşarak mı ölmüşler yani?" Daniel bu konuyu kapamak istiyordu. "Nereden bileyim bunu? Eğer o kadar merak ediyorsan komutana kendin sor." Jeremiah, "Belki de sorarım baba," dedi ve çıkıp odasına gitti. Tören zırhı ve kılıcı odadaki bir sandıkta duruyordu, ama onları sadece sarayın içinde ve törenlerde giyinip kuşanabiliyordu.
503
Bar Mitzvah'tan sonra ona verilen bu takım kendisi zamanla büyüyüp geliştikçe vücuduna göre değiştirilirdi. Şimdi bu takımı belki de amacına layık bir şekilde kullanabilecekti. Savaşta yani!
I
Jeremiah'm zırhını giyip kılıcını kuşandığını gören Debo-rah yemek salonuna girmek üzereyken şaşkın bir ifadeyle durup ona baktı. "Biraz sonra yemek yiyeceğiz/' dedi. "Askercilik oynamanın zamanı mı şimdi?"
Jeremiah'm Bar Müzvah'mdan sonra abla kardeş arasına sanki bir soğukluk girmiş gibiydi, eskisi kadar samimi değillerdi artık. Delikanlı ablasını yine eskisi kadar seviyordu, ama bir erkek arkadaş ona daha uygun gibi geliyordu, Polovtsi muhafızı Idik'le iki erkek olarak daha iyi anlaşıyorlardı.
Deborah ise kardeşinin erkek arkadaşından hoşlanmıyor gibiydi, idik ne de olsa bir düşman askeriydi ve Polovtsi saldırısını kardeşinden daha iyi hatırlıyordu o. Ayrıca Jeremiah gibi istediği zaman saraydan çıkamıyordu Deborah, sadece sinagoga gitmesine izin verilmişti. Ama Haham Elijah genç kıza fazla önem vermiyordu, çünkü o hâlâ bekardı ve Deborah Haham Ezra'yı çok arıyordu.
Şimdi de Jeremiah'a biraz sertçe söylediği sözler aradaki soğukluğu gösterir gibiydi. Ama kardeşinin yine her zamanki gibi kendisini umursamayacağını biliyordu Deborah. Bu kez gülümsedi Jeremiah.
Genç adam ablasına yaklaştı ve, "Bu kez bunları giyinip kuşanmamın ciddi bir nedeni var abla," dedi. "Şimdilik bir sır bu. Öğrendiğin zaman çok şaşıracaksın. Ama haklısın, yemek için uygun bir kıyafet değil bu, şimdilik çıkaracağım."
Deborah kardeşinin bu garip davranışı karşısında ne diyeceğini şaşırdı ve gözlerini açarak ona baktı kaldı. Jeremiah onunla bir oyun mu oynuyordu acaba? Onun ne yaptığını hiç anlamamıştı, hiçbir fikri yoktu bu konuda.
504
BÖLÜM 36
TAARRUZ

Davut Samandar'a bakan tepede güneşin bat şmı ve karanlığı beklerken köyü gözetliyordu. Saray ve sinagog aynen duruyordu, hiç değişmemişlerdi, ama seyahatlerinde gördüğü saray ve sinagoglardan çok daha küçük oldukları belliydi.
Viking görüşme (ya da toplantı) evi gitmişti ve onun yerinde şimdi Polovtsi çadırlarıyla atların ahırı vardı. Her zamanki yerlerinde duran Hazar çadırları ve yurtlarının sayıları eskiye kıyasla azalmıştı. Ama burası hâlâ Samandar'dı. Mısır'da iken köyünü bir daha asla göremeyeceğini düşünürdü.
İshak da Davut'un yanındaydı ve gönderdikleri iki atlının nöbetçinin yanından geçerek ahıra girdiğini gördüler. Nöbetçi o sırada ahır kapısının önündeki ateşe odun atmakla meşguldü, hava karardıktan sonra gelecek olan devriyelerin karanlıkta kalmaması için ateşi canlandırmaya çalışıyordu.
Ahırdaki atların sayısı artıyordu. İshak tüm Polovtsi devriyelerinin dönmüş olmasını umut ediyordu, ama onların sayılarını ve daha geç vakitlerde gelenler olup olmayacağını bilemiyorlardı.
Davut ahırdan çıkan birinin ateşte bir meşale yakarak karanlıkta yürüdüğünü görünce İshak'ı dürttü, adam meydanı geçmiş ve biraz sonra saraya girmişti. Bu bir sinyaldi. Jeremiah onlara ahır nöbetçisinin öldüğünü ve Hazar askerinin onun yerini aldığını bildiriyordu.
Ayın gökyüzünde görünmesine daha bir saatten fazla zaman vardı ve o zamana kadar her taraf tamamen karanlık olacaktı. Ama ay ışığında yapılacak bir saldırı askerler tarafından rahatça görülebilirdi. Bir saatlik tam karanlık Hazar süvarilerinin nöbetçilere görünmeden ahıra girmeleri için yeterliydi.
505
Ahır kapısındaki nöbetçinin üniformasını giyerek kıyafet değiştirmiş olan Hazar askeri ateşi mümkün olduğunca söndürerek ahıra giren arkadaşlarının görünmesini önledi. Hazar askerleri ikişer üçer kişilik küçük gruplar halinde sessizce gelip ahıra giriyorlar ve her biri birer Polovtsi atı alıp çıkıyorlardı. Atların kişneyip horuldayarak yandaki çadırlarda yemek yiyen düşman askerlerini uyarmaması için dua ediyorlardı.
İshak'ın planına göre atlar her seferinde birkaç tane olmak üzere köyün dışına çıkarılacaktı. Köyden uzaklaştıktan sonra Hazarlar atlarına atlayıp sahile gidecek ve gemilerdeki uzun mızrak ve diğer süvari ekipmanlarını alacaklardı. Koydan ahıra giderken sadece kılıç ve yay alabilmişlerdi yanlarına.
Herkes tam olarak silahlandıktan sonra Samandar'a dönecek ve şafak sökerken Polovtsi'ye saldıracaklardı. Aslında güzel bir savaş planlamasıydı bu, ama ne yazık ki her şey yolunda gitmedi.
Samandar'daki Polovtsi garnizonu komutanı yine iştahla yemeğini yerken göbeğini okşadı. Son gerçek Hazar Hakanını öldürdüğü için kendisine ödül olarak verilen bu hafif görevde 16 yıldır rahatına bakıyordu. Adam artık bu işi gerçekten başardığına kendisi bile inanmaya başlamıştı.
Komutan bir süre sonra ahırdan gelen hafif ve garip sesler duydu, ama yerinden kımıldamadı, askerlerinden birine işaret etti ve gidip ahıra bakmasını söyledi. Sonra yine önündeki yemek tepsisine daldırdı ellerini.
Ama gönderdiği asker hemen geri dönmeyince komutan meraklandı ve bu kez bir başka askeri gönderdi oraya. Birkaç
506
dakika sonra ikinci asker koşarak çadıra döndü, omzundaki bir yaradan kan akıyordu ve, "Saldırıya uğradık!" diye bağırdı. "Atlar! Atlarımızı alıyorlar!" ,;
Komutan ayağa fırladı, ama göbeği artık eskisi gibi çevik hareket etmesin} engelliyordu. Askerlerden birine, "Alarm ver!" diye bağırdı ve asker hemen koşarak dışarı çıktı. Komutan diğer iki askere, "Hemen kılıçlarınızı çekin ve benimle gelin," diye seslendi. "Saraya gidiyoruz."
Bir atın üstüne atlayan İshak yaraladığı ikinci askerin kaçmayı başararak çadırlara doğru koştuğunu görünce yüzünü buruşturdu, adam şimdi tüm Polovtsi askerlerine alarm verecekti. Eliyle verdiği işareti gören diğer Hazar süvarileri artık çıkacak gürültüyü umursamadan ahıra daldılar ve herkes birer at yakalayıp götürmeye başladı.
Davut ve İshak hemen yan yana gelip planda değişiklik yapmak gerektiğine karar verdiler. Aslında orijinal planda Samandar halkı için tehlike vardı ve Davut bunu geç anlamıştı. Eğer ilk plandaki gibi karanlıktan yararlanarak atları köy dışına sessiz ve onlardan habersiz çıkarsalardı, Polovtsi askerleri onlar şafakta saldırıya geçene kadar atsız olarak köyde kalacak ve atların çalındığını öğrenir öğrenmez köyde kim varsa öldürmeye başlayacaklardı. Şimdi düşmanın, atların çalındığını zamanından önce öğrenmesi iyi olmuştu ve bu durumda köyden ayrılmayıp orada kalmak ve saldırıyı hemen başlatmak zorundaydılar.
İshak düşman kendini toparlamadan önce, çadırlardan çıkan Polovtsi askerlerine saldırı emrini verdi. Saldırıya katılan Hazar süvarilerinin sayısı 50'nin altındaydı, diğerleri atları daha önce alıp gemilerin bulunduğu koya götürmüştü. Davut bu işi başaramayacaklarını düşünüyordu, ama İshak onunla aynı fikirde değildi. Hazar süvarileri artık atlıydı ve düşman ise yaya kalmıştı.
507
Daniel, Jeremiah, Judith ve Deborah akşam yemeğini bitirmek üzereydiler ki komutan 2 askerle beraber koşarak yemek odasına daldı. Onların ellerindeki kılıçları gören Judith ve Deborah korkuyla oturdukları minder üzerinde büzüldüler. Daniel ve Jeremiah yerlerinden fırlarken önlerindeki yemek tepsilerini devirdiler.
Daniel titrek bir sesle, "Bu da ne demek oluyor?" diye
sordu.

Komutan, "Saldırıya uğradık!" diye bağırdı. "Sizin halkınızdan olmalı bunlar. Ne biliyorsun bu konuda?"
Daniel'in ağzı açık kalmıştı, şaşkın gözlerle ona baktı ve, "Hiçbir şey!" diye kekeledi. "Hiçbir şey bilmiyorum."
Komutan biraz sakinleşti, Daniel'i iyi tanırdı, bu korkak herif yalan söylemiyordu. Jeremiah'a hiçbir şey sormadı, onu hâlâ işe yaramaz bir erkek bozması sanıyordu. Komutan her zaman yaptığı gibi Daniel'le biraz eğlenmek istedi ve "Belki de birkaç Hazar seni öldürmek için gelmiştir Daniel," dedi. "Bu garnizona saldırmak onlara hiçbir şey kazandırmaz, Kuma'dan takviye kuvvet geldiğinde hepsi ölecek. Ama seni öl-dürürlerse bir iş başarmış olacaklar, rahatlayacaklardır."
Daniel'in yüzünde korku ifadesi belirdi ve benzi sararırken Polovtsi komutanı güldü. "Korkma," diye devam etti. "Askerlerim seni koruyacak. Bu iş bitene kadar ayrılma buradan sakın." Gülerek giderken iki askerine kapının dışında nöbette kalmalarını emretti.
Daniel yavaşça yerine otururken Jeremiah ayakta kaldı. Judith ve Deborah hâlâ minderlerinin üstünde büzülmüş oturuyorlardı.
Jeremiah artık sırrını saklayamazdı. Babasının yüzünde gördüğü korku ifadesi zevk vermişti ona. Yakınlarında Polovtsi askerleri olduğu zaman, onların anlamaması için kullandık' lan Ibranice diliyle konuşarak, "Senin için geliyor!" dedi.
508
Judith ve Deborah, Sebt ve diğer ayinlerde kadınlara düşen görevlerin yapılabilmesi için gerektiği kadar Ibranice öğrenmişlerdi. Saraya kapandıktan sonra da onlara hizmet eden Polovtsi casuslarından korunmak için bu dili geliştirmişlerdi.
Daniel ve iki kadın Jeremiah'm söylediğini duyunca şaşkın gözlerle onun yüzüne baktılar. Daniel de yine Ibranice olarak, "Kim geliyor? Neler oluyor burada? Ne biliyorsun bu konuda?" diye bağırdı.
Jeremiah garip bir gülümsemeyle babasına baktı ve yumuşak bir sesle, "Hakan Davut seni almaya geliyor baba," dedi.
Daniel, "Delirdin mi sen?" diye haykırdı. O sırada nöbetçilerden biri başını içeri uzatıp baktı ve Daniel ona Türkçe olarak, "Bir şey yok," deyince asker başını salladı ve çekildi.
Judith, "Ne demek istiyorsun sen?" diye sordu. "Davut'un hayaletini mi gördün yoksa?"
Jeremiah tekrar gülümsedi ve/'Hayaletini değil, kendisini gördüm," diye konuştu. Davut, İshak ve ben babam hakkında konuştuk. Onlar ihanetin için ölmen gerektiğini düşünüyorlar."
Daniel'in yüzü İshak adını duyar duymaz bembeyaz oldu ve ayağa fırladı. Jeremiah'a şimdiye kadar Bey'den hiç söz etmemişti. Ama oğlu şimdi, ölmüş olan iki adamdan sanki yaşıyorlarmış gibi söz ediyordu. Bir kara büyü mü vardı yoksa bu işin içinde?
"Onlar öldüler!"
"Hayır baba, ikisi de yaşıyor, 17 yıl sonra buraya geri döndüler işte. Hazar'ı Polovtsi'den kurtaracaklar. Ve seni de öldürecekler, çünkü sen bir vatan hainisin!"
Daniel boş gözlerle oğluna baktı, dişlerini sıkıp duruyordu. Sonra aniden fırladı ve koşarak çıktı odadan, ama kapıdaki iki asker sadece kapıda beklemeleri için emir almışlardı ve onun arkasından gitmediler.
Judith ve Deborah o sırada gülmekte olan Jeremiah'a baktılar. Genç adam bir süre sonra onlara döndü ve, "Ben Da-

509
vut ve Bey İshak'la beraberdim/' diye açıkladı. "Onlar yaşıyorlar ve vatanına ihanet ettiği için Daniel'i de öldürecekler." İki kadın şok olmuşlardı, Jeremiah delirmiş olmalıydı. Genç adam yavaşça yerine oturdu ve Polovtsi geldiği zaman aslında neler olduğunu ve o anda da neler yaşandığını sakin bir ifadeyle anlattı onlara. Anne kız ağlamaya başladılar. Neden ağladıklarını bilmiyorlardı, ama Daniel için ağlamadıkları kesindi.
Yaralı Polovtsi askerini ellerinden kaçırdıktan kısa bir süre sonra Davut, yükselen ayın ışığında silahlı düşman askerlerinin kendilerine doğru koşarak geldiklerini gördü. Ve hemen İshak'ı uyardı.
İshak hâlâ ahırda atları almaya çalışan Hazar süvarilerine, "Çadırlara saldırın! İleri!" diye bağırdı. Fakat atlara binen süvariler ahırın dar kapısından çıkarken birbirleri üzerine yığıldılar ve çıkış hızları düştü. Süvarilerden biri bir Polovtksi okuyla vuruldu ve atından yere düştü.
Hazar süvarileri çok geçmeden ahırdan çıkıp çadırlara saldırdılar. Yaya olarak kaçmaya çalışan Polovtsi askerleri Hazar süvarilerinin kılıçlarıyla yere devriliyordu. Düşman askerlerinin boyunlarından fışkıran kanlar yer yana fışkırı-
yordu.
İshak aradığı savaş ortamını bulmuş çılgın gibi saldırıyor, önüne çıkan Polovtsi askerini kılıcıyla kesip biçerek yere deviriyordu. Davut ise sadece kendini savunmakla meşguldü. Davut ve İshak'm askerleri artık at üzerinde oldukları için avantajlıydılar. Bir süre sonra Polovtsi askerleri iyice tükendiler ve çarpışma sona erdi.

Davut ve İshak mehtabın aydınlattığı köy meydanında birbirlerine sarılıp başarının mutluluğunu paylaşırken, Hazar süvarileri onların çevresinde toplanmış zafer çığlıkları atıyorlardı. Ölenler ve ölmekte olanların çoğu Polovtsi çadır-
510
larına ve ahıra yakın olan yerlerdeydi. Samandasın Hazar halkından kimse görünmüyordu ortalarda. Sinagog karanlıktı, ama sarayın bazı pencerelerinde görünen titrek ışıklar orada olanların hâlâ uyanık olduğunu gösteriyordu.
O sırada bir boru sesi duyuldu ve hemen arkasında nal sesleri geldi kulaklarına. Köye geç dönen yaklaşık iki düzine kadar Polovtsi süvarisi aniden köyün meydanını doldurdu. Hazar süvarilerinden kaçmayı başaran bir düşman askeri onlara haber vermiş ve Polovtsi süvarileri dört nala köye gelmişlerdi.
Köy meydanının ortasında zafer kutlaması yapan Hazar süvarileri bu sürpriz saldırı karşısında şaşırdılar, atlarını döndürüp düşmana karşı savunmaya hazırlandılar.
Hazarlar'ın düşmana karşı savunmaya geçmesinden yararlanan Davut ve İshak hemen tekrar atlarına atladılar ve çatışmaya katıldılar. Köyün meydanı şimdi tam bir savaş alanına dönmüştü. Bir süre sonra çatışma köy meydanının dışına taştı, halkın çadırlarından ve yurtlarından öteye, sinagog ve saray arasındaki alana yayıldı. Yaralanan ve ölen askerler atlarından yere yuvarlanıyor, toz toprak içinde kayboluyorlardı.
Davut bir ara iki kerpiç binanın arasında mızrağı ile saldıran bir Polovtsi askeriyle karşı karşıya kaldı, onda sadece kılıç ve yay olduğu için mızraklı saldırıya karşı gerektiği gibi savunamıyordu kendini. Bir ara iki at birden gerileyip tökezlediler.
Davut'un atı yere yıkılırken Davut atından fırladı, başını bir taşa çarptı ve hareketsiz kaldı. Polovtsi askeri mızrağını kaldırıp yaklaştı, ona son ve öldürücü darbesini indirmeye hazırlandı. Ama Davut'un yanına gidebilmesi için düştüğü çukurdan çıkmaya çalışan Davut'un atının etrafından dolanması gerekiyordu.
İshak o sırada başka bir düşman askeriyle savaşıyordu, ama gözünü de Hakanından ayırmıyordu, onun başına geleni hemen görmüştü. Fırlatılan bir hançer tam hedefe saplandı. Davut'a saldırmaya hazırlanan Polovtsi süvarisi eyerinin üstünde sendeledi ve yere yuvarlandı.
511
İshak hemen atından aşağı atladı, yerde baygın yatan Davut'u iki bileğinden tuttu ve sarayın kapısına doğru sürükleyerek götürdü. Onun hareketsiz vücudunu çatışma ortamından kurtarıp sarayın avlusuna sokmak üzereydi ki arkasında bir ses duydu.
Saraydan çıkmakta olan komutan işemek için binanın yan tarafında durmuştu. Savaşmak için can atmıyordu, ama askerleri o kadar kısa zamanda savaş dışı olmuştu ki karşı tarafın askerleri köyün meydanını doldurmuşlardı bile. Düşmana esir düşmek istemiyordu ve dönüp kaçmaya, oradan uzaklaşmaya hazırlanıyordu ki devriyeden dönen kendi süvarilerinin meydana saldırdığını gördü. Hemen yön değiştirdi ve tekrar sarayın kapısına, savaş alanına doğru koştu.
Baygın olan Davut'u sürükleyerek avluya sokmaya çalışan İshak'ı görünce, düşmanın kim olduğunu bilmediği için, "Kimsiniz siz?" diye bağırdı.
"Ben İshak, Hazar Beyi!"
Komutan şaşkın bir ifadeyle ona baktı, bu adı ömür boyu tekrar duyacağını hiç sanmıyordu. Onların kim olduğunu hemen anladı, hareketsiz yatan diğeri de Hakan Davut olmalıydı, ölüler geri dönmüştü. Hiç düşünmeden İshak'a saldırdı, bu kez gerçekten öldürecekti onları.
İki adam sarayın avlusunda, duvarın dibinde birbirleri çevresinde dönmeye başladılar. Etrafta, yerde hareketsiz yatan Davut'tan başka kimse yoktu. Saray kapısında bekleyen Polovtsi askerleri savaşa katılmış ve ölmüşlerdi.
İshak ve komutan acımasızca saldırdılar birbirlerine, çarpışan kılıçların sesi kulaklarında çınlıyordu. İshak düşmanından yaşlı, ama idmanlı, komutan ise ondan gençti fakat hamlaşmış, tembelleşmişti. İlk darbeyi İshak indirdi, onun kılıç darbesinden çevik bir hareketle kaçındı ve eğilerek dizinin altından yaraladı onu. Fakat komutan onun yere doğru eğildiğini görünce başından hızla itti.
İshak geriye doğru sendeledi, dengesini kaybetti ve komutan bundan yararlanıp onu kaburgaları üstünden yaraladı. İshak kılıcını düşürdü ve yere yuvarlandı.
512
I
Komutan durup Davut'a baktı ve onun yerden kalkmaya çalıştığını gördü. İshak'a sırtını döndü ve Davut'a doğru ilerledi. Ama büyük hataydı bu. İshak yarasının acısına aldırmadan çizmesine gizlediği hançerini çıkardı, fırlatılan hançer komutanı ikinci adımında yakaladı ve Davut'i o gün ikinci kez olarak ölümden kurtardı.
Bir süre üç adam da yerde yattılar. Avlunun dışında savaş devam ediyordu. Askerlerin birbirlerini öldürmeleri için komutanların orada bulunmasına ve emir vermelerine gerek yoktu artık.
Jeremiah Judith'le Deborah'm ağlaştıkları yemek odasından çıktı ve kapının dışındaki nöbetçilere gülümseyerek başını salladı. Babasının sarayda nereye gittiğini bilmiyordu; ama, kendisi zırhlı gömlek ve kılıcının bulunduğu odasına gidiyordu.

Odasına girince, o anda artık başlamış olması gereken savaşı görmek için pencereden dışarı baktı. Ay ışığında, kapının yanında iki adam birbirleri etrafında dönüyor, bir başkası da yerde yatıyordu. Komutanla İshak'ı tanıdı, ama yerde yatanın kim olduğunu bilmiyordu. Fakat onun Davut -kurtarıcı ve gerçek Hakan- olabileceğini düşündü ve korktu. Hemen sandığını açıp zırhlı gömleğini giydi ve başına miğferini geçirdi, bunu yaparken bir yandan da avludaki düelloyu gözlüyordu. Biraz sonra düellonun sonunu gördü ve içini çekti, iki adam da yere düşmüştü.
Hemen kılıcını kınından çıkarıp koridora fırladı ve yemek odası kapısında bekleyen nöbetçilere görünmemek için ters yönden dışarı çıktı. Avluya çıktığında üçüncü adamın, Davut'un, İshak'm başında diz çökmüş durduğunu gördü. Jeremiah önce komutanın yanına gitti, adam hâlâyaşıyordu.
Kılıcını kaldıran Jeremiah onu hayatında ilk kez gerçek olarak kullandı ve komutanın başını uçurdu. Bunu bu kadar kolayca yaptığına kendisi de şaşırmıştı.
513
Diğer iki adamın yanına gittiğinde yine şaşırdı. Hakan Davut ağlıyor ve göz yaşları yerde hareketsiz yatan İshak'm üstüne düşüyordu
Davut İshak'm yarasını ay ışığında incelemiş, ama iyice göremediği halde yaranın kokusundan bağırsakların delinmiş olduğunu anlamıştı. İshak ölecekti. Doktor Davut bile onu kurtaramazdı. Hakan Davut ise en iyi dostu ve koruyucusunun ölümüne ancak ağlayabilirdi.
İshak güçlükle konuştu ve, "Bırak beni Davut," diye fısıldadı. "Söz ver bana, Daniel'i bulacak ve öldüreceksin o vatan haini ahlaksızı."
Davut onun acı veren sözlerini duydu ve sessizce inledi. Şimdiye kadar ona baba gibi davranan adamdan duymak istedikleri bunlar değildi. Onun hiçbir arzusunu reddedemezdi. Ama İshak gibi, amcasının hayatına son vermek için sabırsızlanmıyordu o.
Bugün, gerektiğinde düşmanını öldürebileceğini kendine kanıtlamıştı Davut. Kılıcıyla birçok Polovtsi askeri öldürmüş ve bundan hiç pişmanlık duymamıştı. Savaşta düşman öldürmenin, "Öldürmeyeceksin" öğretisine ters düşmediğini de biliyordu, aksi olsaydı eski İsrailliler Jericho'yu alamaz ya da Tanrı'nm gazabına uğramadan Filistinlileri yenemezlerdi.
Yasalar sadece cinayet işlemeyin diyordu. Amcası savaşır ya da savaşmaz, onu öldürmek cinayet olur muydu peki? Bunu sadece Tanrı söyleyebilirdi, ama Davut bu konuda Tanrı'nm da kendisine bir şey söyleyeceğini sanmıyordu.
Davut gözlerini indirip ölmekte olan İshak'a baktı. Bu noktada dinî düşüncelerin işe yaramayacağını biliyordu. İshak'a istediğini yapacağı konusunda söz vermeliydi. Cinayet anlamına gelse bile yapmalıydı bunu.
"Onu bulacağım İshak," dedi. "Ve öldüreceğim onu, söz veriyorum sana."
İshak gülümsedi ve gözlerini kapadı. Davut onun böyle bir yarayla günlerce ölmeden acı çekebileceğini biliyordu. Ama İshak orada son nefesini verdi, duymak istediğini duymuştu o.
514
Davut ayağa kalktı ve orada sessizce duran Jeremiah'a baktı. "Duydun, değil mi?" dedi.
Jeremiah, "Duydum," diye cevap verdi. "Seni anlıyorum, sanırım babamı sarayda bir yerlerde bulursun. Kısa bir süre önce yemek odasından koşarak çıkıp bir yerlere gitti, ama nerede olduğunu bilemiyorum."
"Davut, "Sarayda başka kim var?" diye sordu.
"Yemek odasının kapısında iki nöbetçi vardı, annemle ablam da odadaydılar. Onlara babamın ihanetini anlattım. Hiçbirimiz onun ölümüne üzülmeyeceğiz." Davut başını salladı ve o anda Jeremiah'm kılıcından damlayan kanı gördü. Kılıcı işaret ederek, "Kimi öldürdün?" diye sordu. Genç kuzeni kılıcıyla komutanın gövdesinden ayırdığı başını ve vücudunu gösterince içini çekti Davut. Aslında İshak'm yapması gereken bir şeydi bu. Kuzen Jeremiah gerçek bir Hazar'dı.
Davut birden, keşke Tevrat ve Talmud eğitimi için İspanya'ya gönderilmemiş olsaydım, diye düşündü. O zaman o da bu kadar yumuşak bir adam değil, sert ve gerçek bir Hazar olurdu. Ama bunu düşününce hemen dudağını ısırdı ve içinden Tanrı'dan af diledi.
Jeremiah sarayın kapısına doğru yürürken Davut da attan düşünce kaybettiği kılıcının yerine İshak'm kılıcını aldı ve onu izledi. Daniel'i çok geçmeden bulacaklar ve onu İshak'm kılıcıyla öldürecekti.
515
BÖLÜM 37 ADALET
Alarm verilmeden önce atları ahırdan alıp sahile götüren Hazar süvarileri savaşın başladığını haber alıp köye dönünce çatışma kısa sürede sona erdi ve savaş çığlıkları kesildi. Sahildeki Hazarlar Polovtsi devriyelerinin köye döndüğünü haber veren boru sesini duyar duymaz hemen silahlanıp atlarına atlamış ve köyün meydanındaki savaşa katılmışlardı.
Sarayda ise Davut ve Jeremiah, iki kadının bulunduğu yemek odasının kapısında nöbet tutan iki Polovtsi askerinden kaçınmak gereğini hissetmediler. Yemek odasının bulunduğu koridora sessizce yaklaştılar.
Jeremiah koridora yalnız girdi, ama onun zırhlı gömlek giydiğini ve kılıç kuşandığını gören iki nöbetçi tedirgin oldular. Genç adam onları başıyla selamladı ve aralarından geçip yemek odasına girdi.

Kuşkulanan nöbetçiler onun odada ne yapacağını merak ediyorlardı. Jeremiah'm hiç silah eğitimi almadığını biliyorlardı, ama yine de silahlı bir Hazar'a sırtlarını dönemezlerdi. İdik yıllardan beri Jeremiah'a verdiği savaş eğitimi konusunda hiç kimseye bir şey söylememişti.
Kısa bir süre sonra bir yandan Jeremiah ve diğer taraftan da Davut'un saldırısına uğrayan iki nöbetçi hiç karşı koya-madan saf dışı oldular. Davut İshak'm ölümü nedeniyle öylesine öfkeliydi ki iki Polovtsi askerini hiç acımadan öldürdü ve pişmanlık da duymadı bu yaptığından. Fırsat bulsalardı onlar da kendisini öldürürlerdi. Şimdi sadece Daniel'i bulmak istiyordu o.
Judith ve Deborah hâlâ şoktaydılar ve oturdukları yerden kımıldamamışlardı. Daniel'in ihanetini öğrendikten sonra iki nöbetçinin de gözleri önünde Jeremiah ve bir yabancı
516
tarafından öldürülmeleri onları iyice şaşkına çevirmiş, müthiş korkutmuştu.
İki kadm gözlerini yerde yatan iki cesetten kaçırmaya çalışarak yabancıya bakınca onun kim olabileceğini tahmin ettiler. Jeremiah'm anlattıkları olmasaydı, bu yabancının, 20 yıl önce kısa bir süre için küçük bir çocuk olarak görmüş oldukları Hakan olduğunu anlayabilmeleri imkansız olurdu.
Deborah ona dikkatle baktı ve kafasının içinde özlemle yarattığı imajla karşılaştırdı Davut'u. Kafasındaki imajdan biraz daha kısa boyluydu, tıknazdı Davut. Ve hiç kuşkusuz onun kafasındaki genç Davut değildi, biraz yaşlanmış, olgunlaşmıştı.
Davut, "Judith Yenge ve Kuzin Deborah, sizi selamlarım," dedi. "Lütfen korkmayın, Jeremiah'a da söylediğim gibi ben sadece Daniel'i arıyorum. Artık Polovtsi'den de kurtuldunuz."
Davut ve Jeremiah kadınların konuşmasına fırsat vermeden, Daniel'i aramak için çıktılar odadan. Fakat odaların hepsini dolaştıkları halde bulamadılar onu, tüm odalar boştu.
İshak'm ölümüyle duyduğu müthiş üzüntü yavaşça kaybolmaya başlamış ve kendini çok yorgun hissetmeye başlamıştı Davut. Daniel'i bulamamak daha da çok üzüyordu onu. Birden köy meydanındaki savaş geldi aklına, sonuçta neler olduğunu bile bilmiyordu.
Jeremiah kadınların yanma dönerken Davut da koşarak sarayın avlusuna çıktı, ne kadar yorgun olursa olsun, gidip askerlerinin savaşma katılmalıydı. Avlunun kapısına gelince İshak'ın naaşı yanında başları önünde duran Hazar askerlerini gördü. Askerler onu görünce biraz canlanır gibi oldular, onu sağ gördüklerine sevinmişlerdi. Çünkü o da ölmüş olsaydı, savaşı kazanmış olmalarına rağmen amaçlarına ulaşamamış olacaklardı.
Davut askerlere, "İshak hayatımı son kez kurtardı ve son nefesini verdi," dedi. "Polovtsi birliği yenildi mi? Şimdi onun yasını tutalım mı, yoksa hâlâ savaşmamız mı gerekiyor?"
517
Hazar subaylarından biri, "Eğer kaçıp gizlenen yoksa Sa-mandar Polovtsi'den kurtarıldı efendim," dedi. "Biz de çok askerimizi kaybettik, ama onların, sonradan gelen devriyeleri de dahil olmak üzere tüm kuvvetleri yok edildi. Sonradan gelen devriyeler olmasaydı savaş çok daha önce bitecekti."
Davut rahat bir nefes aldı ve tekrar İshak ile onun savaş planını düşündü. Şimdilik köyü kurtarmışlardı, ama Hazar hâlâ düşman elindeydi. Balanjar'dan takviye Gürcü kuvvetleri zamanında gelmezse zaferi garanti edemezlerdi. Güneydeki savaştan kaçan Polovtsi askerleri buraya gelir ve Sa-mandar halkını yine öldürebilirlerdi.
Davut bir süre sonra İshak'm son arzusunu hatırladı ve, "Biriniz burada kalın," dedi. "Saray dışına kimseyi bırakmayın, diğerleriniz de benimle beraber gelir. Her tarafı arayıp şu vatan haini Daniel'i bulmalıyız."
Daniel'in ortadan kaybolmasına sevinsin mi, üzülsün mü bilemiyordu Davut. Onu bulamazsa öldürmekten kurtulacaktı, ama İshak'a verdiği sözü de yerine getirmemiş olacaktı. Dostuna verdiği sözü yerine getirmeli, onu bulup öl-dürmeliydi.
Davut sonunda çok yoruldu ve uyumak için Daniel'in odasına gitti, aslında Hakana, yani kendisine aitti bu oda ve o hain bulunana kadar burada kalacaktı, hiç belli olmaz, Da-niel odasına geri dönebilirdi.

Ertesi sabah tekrar Daniel'i aramaya başladılar, ama bir süre arama çalışmalarına ara verip İshak'ı ve diğer ölenleri gömdüler. Davut mezarların yanına gidip Hazar'ı kurtarmak için ölen, Yahudi olan ya da olmayan tüm askerler için dua etti.
İshak'ı öldüğü saray avlusuna gömdüler. Davut tüm Hazar vatandaşlarının hatırlaması için onun mezarını işaretlemek istiyordu -eğer Hazar kurtulup yeniden özgürlüğüne kavuşursa yapacaktı bunu.
518
Davut daha sonra köy meydanına gitti, sinagog ye saray arasındaki bölgede savaşın izleri hâlâ duruyordu. Polovtsi askerlerinin cesetlerini yakındaki bir toplu mezara gömeceklerdi. Köyün dışında toplu mezar olarak kullanabilecekleri büyük bir çukur buldular.
Fakat Davut bu büyük çukura bir süre baktıktan sonra bu fikirden vazgeçti; bu toplu mezar sinagoga çok yakın olacaktı, inançsız insanların sinagog yakınında bir yere gömülmesini uygun görmemişti.

Davut saraya dönerken savaş sırasında attan düşüşü geldi aklına. Orada atının içine düştüğü bir çukur vardı. Onun attan düşüp başını taşa çarparak bayılmasına ve de İshak ile düşman komutanının savaşma neden olmuştu o çukur. Sonra bir şey daha hatırladı.
Saraya gitti ve Jeremiah'm annesi ve ablasıyla oturduğu yemek odasına girdi. İki kadın ve Jeremiah o sırada öğle yemeği yiyorlardı. Köyde yaşamakta olan birkaç Hazar hizmetçi hiçbir şey olmamış gibi saraya gelmiş, onlara hizmet ediyorlardı.
Judith ve çocukları onu görünce çekingen bir tavırla selamladılar. Davut artık onların gerçek hükümdarıydı. Kapının önündeki kan lekeleri bir gün önce orada yaşananları hatırlatıyordu insana, ama aslında Daniel'in ailesi için dünya değişmişti.
Üçü birden başlarını eğerek Davut'u selamladılar ve, "Ülkene hoş geldin Hakan Davut," dediler. Bunu sanki* daha önce provasını yapmış gibi, hep bir ağızdan söylemişlerdi, ama Davut bunu neden yaptıklarını anlayamadı.
Judith ve çocukları saraydaki pozisyonları ve Davut'a karşı nasıl davranacakları konusunda konuşmuş olacaklardı. Davut isterse onları saraydan kovabilirdi, ama gidecek hiçbir yerleri yoktu. En iyisi yeni Hakan'ın emirleri altında sarayda kalmaları olacaktı.
Davut, "Daniel'i henüz bulamadık," dedi. "Ama bulacağız, bütün köy aranıyor, başka bir yere kaçmasına imkan yok."
519
Diğerleri başlarını salladılar ve yemeklerine devam ettiler. Davut da onlara katıldı, çok acıkmıştı. Deborah'ın sürekli olarak ona baktığının farkında değildi ve genç kadının gözlerindeki ifadeyi görse de anlamını bilemezdi.
Bir süre sonra saraya neden aceleyle geldiğini hatırladı ve, "Daniel tüneli biliyor mu?" diye sordu.
Deborah birden başını kaldırdı, içini çekti ve, "Evet, biliyor," dedi. "O tüneli hepimiz biliyoruz. Hatta ben bir gün, Haham Ezra ortadan kaybolmadan önce onu gizlice görmek için oradan geçip gittim sinagoga."
Davut gülümsedi, Daniel'in gizlendiği yeri bulduğunu sanıyordu. Ama o şimdi bekleyebilirdi. Önce Daniel'in ailesine iyi bir haber vermek istiyordu, böylece yeni Hakan konusunda biraz daha rahat olabilirlerdi. Çünkü sarayda rahat olmadıkları belli oluyordu.
"Evet, Haham Ezra birden ortadan kaybolmuştu, değil mi? Ama şimdi çok iyi ve Bakü'de yaşıyor. Ve annem Rebec-ca ile evli."
Fakat Judith ve Deborah, Daniel'in tünelde saklanmış olması ihtimaline öylesine dalmışlardı ki Davut'un söylediğini pek anlayamamış gibi baktılar ona. Ama Davut'un gülümse-diğini görünce doğru duyduklarını anladılar.
Judith şaşkın bir ifadeyle, "Ezra ve Rebecca yaşıyorlar ve evliler, öyle mi?" dedi.
Deborah, "İnanamıyorum!" dedi. "Mucize bu!"
Davut onlara hahamla annesinin kaçış hikayelerini ve onları Bakü'de nasıl bulduğunu anlattı. Fakat ona kendinden, uzun yolculuklarından ve Leyla'dan söz etmedi. Belki daha sonra anlatabilirdi onları. Orada bulacağı adamı öldürmek zorunda olduğunu bildiği halde tüneli aramaktan vazgeçemezdi.
Konuşmaları sona erince, "Şimdi beni tünele götürün," dedi. "Daniel ile karşılaşma zamanı geldi."
Ezra ve Rebecca'yı pek hatırlamayan Jeremiah, Davut konuşurken sessizce dinlemişti onu. Davut tünele gitmek isteyince başını salladı ve onu alıp Hatun odasına, orada bîr perde altında gizlenmiş olan tünel kapağına götürdü.
520
Perdeyi gösterdi ve, "Kapak onun altında," dedi. "Onu , hemen öldürecek misin, yoksa dışarı mı çıkaracaksın?"
"Bu biraz da ona bağlı." ,
"Seninle savaşacağını sanmıyorum."
Davut kaşlarını çattı. O da bundan korkuyordu zaten. Daniel kendini savunmaya kalkmasa bile öldürecek miydi onu? İshak'a onu öldüreceğine dair söz vermişti.
"Annenle ablan onunla son bir kez görüşmek, konuşmak isterler mi acaba?" diye sordu.
"Ben onu tekrar görmek istemiyorum. Onlar da görmese daha iyi olur."
Davut kılıcını çekti ve, "Pekala," dedi.
Jeremiah perdeyi yana çekti ve duvarın dibindeki kapağı gösterdi ona. Davut Bakü'de Ezra ve Rebecca'yı bulmasaydı bu tünelin varlığından haberdar olmayacaktı. Onların evinde kaldığı zaman Polovtsi geldiğinde bu tünele nasıl saklandıklarını üç kez anlatmışlardı ona.
Düşündükçe bunların Tanrı planı olduğuna daha çok inanıyordu Davut. Tanrı onun bu tüneli Ezra'dan öğrenmesini istemişti. Tanrı ona Daniel'i bulması için böyle yardım ediyordu. Tanrı adaletinin yerine getirilmesine yardımcı olacaktı Davut. Bir cinayet değildi bu.
Tünelin içi çok karanlıktı, Davut bacaklarını kapaktan aşağı sarkıttı ve Jeremiah'dan bir kandil getirmesini istedi. Bu daracık tünelde kılıç kullanması kolay olmayacaktı, ama yine de eline aldı, İshak'm kılıcıydı bu. Bir

eline yağ kandilini ve diğerine de kılıcı alarak tünelin içine bıraktı kendini. Daniel'in ona saldırabileceğini aklına bile getirmiyordu.
Deborah'ın ona tarif ettiği gibi kısa bir süre yokuş aşağı ilerledikten sonra çömeldi Davut. Lambanın aydınlattığı kısa mesafede bir şey görünmüyordu. Başını birkaç kez tünelin tavanına çarptıktan sonra tekrar çömeldi ve kılıcını önüne uzatarak yavaşça ilerledi.
Lamba şimdi tünelin biraz daha ilerisini gösteriyordu, ama birkaç adım daha attıktan sonra tünel sanki birden bitmiş gibi geldi ona. Önüne birden toprak bir duvar çıkmıştı, tünelin zemininden tavanına kadar toprak dolmuştu buraya.
521
Tünel çökmüştü burada, atının içine yuvarlandığı çukur da bunun tam üstünde olacaktı. Zaten yukarda o çukuru görünce Ezra'nın anlattığı sinagog ve saray arasındaki tüneli hatırlamıştı.
O zaman Daniel tünelin sinagog tarafında kalmış olacaktı. Ya da diğer uçtan çıkıp kaçmıştı. Sinagogda nöbetçi olup olmadığını bilmiyordu. Daracık tünelde geri dönmek üzereyken elindeki yağ kandilini yere düşürdü, gazyağı yere döküldü ve kandilin aleviyle tutuştu. Davut aceleyle alevden kaçıp geriledi.
Tünel şimdi alevlerin aydınlığında daha aydınlık olmuştu ve geldiği mesafeyi çok daha kısa zamanda katederek geri döndü. Aceleyle yukarı çıktı ve kendini tekrar Hatun odasında buldu. Bir minder üzerinde oturan Jeremiah onu görünce yerinden heyecanla fırladı, Davut'un bu kadar kısa zamanda geri dönebileceğini hiç düşünmemişti.
Davut, "Tünel kapanmış!" diye bağırırken kendinden önce kapaktan içeri attığı kılıcını yerden aldı. "Daniel ya sinagog tarafında, ya da kaçtı. Gel benimle."
Davut ve Jeremiah tünele gidince Judith ve Deborah yemek odasında kalmışlardı. Deborah bir süre sonra onları beklemekten sıkıldı ve Davut'un dönüşünden beri aklından çıkmayan bir şeyi annesine açmaya karar verdi.
"Davut iyi bir koca olur anne."
Judith bunu duyunca birden şaşırdı, ama başını salladı. "Ben o konuyu nerdeyse unutuyordum. Gerçekten de iyi bir koca olur o. Eğer o zaman seninle evlenseydi belki de bunların hiçbirini yaşamazdık. O Hakan, sen de Hatun olurdun. Isaiah ve Joshua yaşıyor olurlar ve baban da vatan haini olarak aranmazdı."
Deborah düşüncesini annesine açtığı için seviniyordu, gülümsedi. "Kararının neden olduğu korkunç sonuçları düşününce belki fikir değiştirir ve evlenir benimle. Ne dersin anne?"
522
Judith birden şiddetle öksürmeye başladı, sinirli bir şe- ¦ kilde ağzına atıp çiğnediği bir ekmek parçası boğazına kaçmıştı. Durmadan öksürürken elini boğazına götürdü.
Deborah içini çekti ve, "Galiba sen böyle düşünmüyorsun," dedi. Judith güçlükle nefes alarak başını evet anlamında salladı.
"Bize ne olacak anne?"
Judith yüzünü buruşturdu ve, "Davut bizim güvende olduğumuzu söyledi," dedi. "Bir ara keşke baban gibi bizi de öldürseydi diye düşündüm, bomboş bir yaşantımız var. Belki de bir çadırda birinin hizmetçisi olarak öleceğiz. Babanın yaptıklarını öğrenilince rezil olacak, aşağılanacağız, Rebecca hiç olmazsa kimseden hakaret görmedi."
"Rebecca bizi burada ziyarete geldiğinde zaten kötü durumda değildi ki, hayatından hiç şikayet etmedi."
Judith içini çekti. "-Bir çadırda kadın arkadaşlarıyla birlikte yaşıyordu o. Hakan Yusuf un ona bıraktığı mücevherleri satarak istediğini yiyip içebiliyor, istediği giysiyi alabiliyordu. Benim hiç mücevherim yok, Polovtsi geldiğinde hepsini aldılar benden. Şimdi hiçbir şeyimiz yok ve Daniel'in ihaneti öğrenilince hiçbir dostumuz da kalmayacak."
Deborah, "O zaman Davut'a benimle evlenmesini söylersen kaybedeceğimiz hiçbir şey olmayacak."
Judith korkulu gözlerle baktı kızma, Deborah delirmiş miydi acaba?
Davut ve Jeremiah içeri girdiğinde sinagog yaşlı erkeklerle doluydu, dua ediyorlardı, ama onları görünce hepsi durup onlara baktılar. Ezra'dan sonra buraya gelen Haham Eli-jah, köy meydanındaki savaşın ertesi sabahı cemaatinin birden arttığını görmüştü. Bazıları savaşın devam edeceğini sanarak sığınmak için gelmişlerdi sinagoga. Diğerleri Saman-dar'm kurtuluşu için Tanrı'ya dualar ediyorlardı. İçeri iki silahlı adamın girdiğini görünce hepsi aniden sustular.
523
Jeremiah, "Haham," dedi. "Bimah'm altında bir tünel girişi var, oraya girmek zorundayız. Lütfen Tevratı'ı sandığa koy. Ayine sonra devam edersiniz."
Haham, Polovtsi geldiğinden beri en iyi öğrencisi olan genç adama baktı. Jeremiah'in çok heyecanlı olduğu belliydi. Onun ve yanındaki yabancının ellerindeki kılıçlar meselenin çok ciddi olduğunu söylüyordu. Haham hemen isteneni yaptı.
Davut bimah'm durumunu görünce Daniel'in buradan çıkıp kaçmış olamayacağını düşündü. Tünel kapağının üstünde ağır bir kürsü ve onun üzerinde de ağır olduğu belli olan kalın Talmud parşömenleri duruyordu.

Davut yerdeki kapağı görebiliyordu, ama onun orada olduğunu bilmeyen birinin kapağı fark etmesi imkansızdı.
Tevrat ruloları dualar okunarak sarılıp kabının içine konurken Davut ve Jeremiah sabırla beklediler. Onlar da cemaatle birlikte aynı duaları okudular.
Yaşlı adamlardan bazıları Davut'u tanıdılar, bazıları onun yeniden canlandığı sanarak gelmişlerdi sinagoga. Birkaç tanesi ona yaklaşmak istedi, ama Davut başını şiddetle iki yana sallayınca vazgeçtiler.
Sonunda bimah boşaltıldı ve onlar kapağı kaldırıp tünelin girişini ortaya çıkardılar. Davut bir lamba istedi ve getirilince kılıcını çekti ve lambayla kılıcı yere, kapağın yanma bıraktı. Jeremiah'in yardımıyla tünelin içine bıraktı kendini ve ayaklarını zemine bastı. Sonra kılıçla lambayı aldı ve tünelin içine girdi.
Jeremiah cemaate baktı, köyde yaşayan hemen her erkek oradaydı sanki. Böyle kalabalık bir cemaat varken bazı şeyleri onlara açıklasa iyi olur diye düşündü.
"Samandar halkı," diye konuştu. "Gördüğünüz bu adam Hakan Davut'tur, Hakan Yusuf un oğlu ve Beyaz Ata binen son gerçek Hakandır. Bizi Polovtsi boyunduruğundan kurtarmak için geldi buraya."
Herkes heyecan içinde konuşmaya başladı ve Jeremiah ellerini kaldırıp susturdu onları. İlk konuşan Haham Elijah oldu ve, "Ama biz Polovtsi onu öldürdü sanıyorduk," dedi.
"Bu uzun bir hikaye Haham. Bunu anlatacak zamanımız yok şimdi. Burasıyla saray arasında uzun yıllardan beri ora-
524
da duran tünele girdi. Bir vatan haini ve zalim olan babam Daniel'i arıyor orada."
Bu kez cemaati susturması daha zor oldu ye uzun sürdü.
Cemaatten biri, "Vatan haini mi? Polovtsi'ye boyun eğ-meyip de ne yapacaktı yani?" diye bağırdı. "Onu da bizi de öldürürlerdi."
Jeremiah, "Bu dediğin doğru," diye devam etti. "Ama hain olmasının nedeni bu değil. Samandasın düşman eline geçmesinin nedeni odur. Babam Davut'u devirip Hakan olmak istedi ve yardım istemek için Polovtsi'ye gitti. Ama onlar bundan yararlandılar ve tüm Hazar'ı işgal ettiler."
Şimdi herkes susmuş dikkatle onu dinliyordu. Jeremi-ah'm konuşmasını duyanlar arkada olup da duymayanlara aktardılar ve herkes gözlerini Jeremiah'a dikerek sustu.
"Daniel bulunursa öldürülecek, onun tünelde saklandığını sanıyoruz."
Yine herkes birden konuşmaya başladı. Bazıları Daniel'in vatan hainliğini onaylıyor, bazıları buna karşı çıkıp itiraz ediyordu. Bu kez onları Haham Elijah susturdu.
"Baban hakkında bunları söyleyen başka biri olsaydı ona inanmazdım Jeremiah. Ama şu anda buna inanıyor olsam bile onun sinagogun altında öldürülmesi doğru olmaz. Senin yanındaki bu adamın da Hakan Davut olduğundan kuşkuluyum. Ben hatırlıyorum onu - çok nazik ve dindar bir adamdı o. Bu adam bir cinayet işlemek üzere."
Cemaatten yine itiraz sesleri yükselmeye başladı. Jeremiah başını iki yana salladı ve onları susturmak için bağırdı. "Bakalım neler olacak tünelde. Bu konuda daha sonra konuşuruz."
Davut gözlerinin lambanın loş ışığına alışması için bir süre bekledi. Sol elindeki lambayı ileri doğru uzatırken sağ elindeki kılıcın kabzasını sıkıyordu. Başını tünelin tavanm-daki kalaslara çarpmamak için tekrar çömelmek zorunda
525
kaldı. Yavaşça ilerlerken bir taşın üzerine bastı, ayağı burkuldu ve canı yandı. Ayağı taşın üstünden tünelin zeminine, toprağa kaydı.
İlerden, tünelin karanlığından gelen hafif ve ne olduğunu anlayamadığı bir ses duyunca, "Daniel!" diye bağırdı. "Orada olduğunu biliyorum, kaçamazsın buradan. Teslim ol, bu cehennemde değil de cemaatin gözleri önünde hesaplaşalım."
Cevap gelmedi, Davut biraz daha ilerledi. Sonra diğer taraftaki aynı durumu gördü, tünelin diğer yanında olduğu gibi burası da toprak çöküntüsüyle kapanmıştı.
Davut lambayı önüne, toprağın üstüne bıraktı ve tünelin zeminine oturdu. Lambanın ışığı tünelin içini hafifçe aydınlatıyordu. Daniel bir yolunu bulup kaçmış olacaktı herhalde. Belki de hayatının sonuna kadar arasa bile bulamayacaktı onu. Belki de Tanrı böyle istiyordu.
O anda bir şey çarptı gözüne, daha önce oraya baktığı halde dikkat etmediği, görmediği küçücük bir şeydi bu. Evet, orada bir şey vardı işte! Tüneli kapamış olan toprak yığının, toprağın oluşturduğu duvarın dibinde, loş ışıkta bir şey parlıyordu! Bir insan tırnağına benziyordu bu!
Hemen oraya gidip toprağı biraz eşeleyince bir insan eli çıkardı ortaya. Daniel ölmüştü! Onu öldürmek zorunda kalmayacaktı artık!
Tünelin daracık ve loş boşluğunda başını önüne eğdi ve dua etmeye başladı. Ama duasında Daniel'in adını anmadı. Davut'u hiç kullanmadan adaletini yerine getiren yüce ve merhametli Tanrı'ya şükranlarını sundu.
Yüce Tanrı gücünü ve akıl ermez adaletini bir kez daha göstermişti işte. Davut'un atı çukura düşünce tünelin tavan kirişlerini kırmış ve tam o sırada oradan geçmekte olan Daniel de çöken tünelin toprak yığını altında kalıp ezilmiş ve ölmüştü, Tanrı'nm adaletiydi bu işte.

Bütün bunlar bir rastlantı olabilir miydi yani? Bundan böyle Tanrı'ya olan inancı güçlenecekti.
526
BÖLÜM 38 YOM KİPPUR
Davut sarayın taht salonunda oturmuş düşünüyordu. Birkaç gün sonra Yom Kippur'du, Yahudi Yılının en kutsal günü olan Kefaret Günüydü. M.S. 1170 yılının sonbaharıydı ve İbrani takviminin 4931. yılma gireceklerdi.
İshak ve Daniel öleli 2 ay geçmişti ve olaylar bitmemişti. İlk sorunu, Daniel'in ölümünden sonra kendini Samandar halkına tekrar Hakan olarak kabul ettirmesiydi. Haham Eli-jah bile tünele inip Daniel'in Yahudi Yasalarına göre cinayete kurban gitmediğini, bir kaza sonucu öldüğünü görmese kabul etmeyecekti Davut'un Hakanlığını.
Haham ona inanınca cemaat özel olarak tekrar toplandı ve Daniel'in ihanet hikayesi onlara tekrar anlatıldı. Davut artık gerçek Hakan olduğunu herkesin kabul edeceğini sanıyor, umuyordu. Ama çok geçmeden yanıldığını anladı.
Davut 17 yıl süreyle ülkesi dışında dolaşıp dururken halk Polovtsi zulmü altında yaşadığı yılları unutamıyordu. Davut buraya daha önce gelip köyü kurtarmasına Tanrı'nm izin vermediğini söylemesine rağmen yaşlılar suskun kaldılar. Bazıları lider olarak Jeremiah'ı görüyorlardı. Davut ise, Jeremiah'm da bir süre sonra babası gibi Hakan olmak için kötü yollara sapmasından korkuyordu.
Diğer yandan Judith, Jeremiah ve Deborah'm sarayda kalmaları sorunu vardı. Davut onların Daniel konusunda kendi yanında olduklarını biliyordu ve ilk günlerde iki kadının sarayda kalmalarına izin vermişti ama zaman geçtikçe onları saraydan çıkarması güçleşiyordu.
Saray, Hakan ve istediği takdirde, dört karısının yaşayabileceği büyüklükte inşa edilmişti. Leyla ve oğlu geldiği zaman onlara da bol yer vardı ve bu nedenle bu konu üzerinde durmamıştı.
527
Davut, Judith ve kızından mümkün olduğunca uzak duruyor, yemeklerini sadece Jeremiah'la birlikte yiyordu ve Jeremi-ah sarayın avlusuna, İshak'ın mezarının karşında bir yere inşa edilen bir yurda taşınmıştı. Onun da sarayın avlusunda yaşaması Hakanlık konusunda insanların kafasını karıştırıyordu.
Ama güzel şeyler de olmuştu elbet. Balanjar'a çıkarma yaptıktan sonra Samandar'a gelen Gürcü kuvvetleri köyü Hazar kontrolünde bulmuşlardı. Orada durumu görünce kuzeye ilerlemişler, Samandar ve Kuma arasındaki bölgeyle batı bölgesini Polovtsi kuvvetlerinden temizlemişlerdi.
Aaron kumandasındaki Gürcü birliği daha sonra güneye inerek, Derbent Geçidini tutmaya çalışan ve Dimitri kuvvetlerinin güneyden saldırdığı Polovtsi kuvvetlerini kuzeyden sıkıştırmış ve yenmişlerdi. Bu savaş bir aydan az sürmüştü. Kuzeyden hiçbir Polovtsi takviye kuvveti gelmemişti. Daha önce bölgeye gelip Kuma Nehri kenarlarını tutan birlikler savunmayı iyi yapıyorlardı.
Davut Hazar'ın kurtulmuş olduğunu düşünürken, bu savaşta büyük rol oynamış olan adamın geldiğini haber verdiler ona. Aaron, kuzey ve güney Gürcü kuvvetleri birleşip bölgeyi Polovtsi'den tamamen temizleyene kadar Derbent bölgesinde kalmıştı.
Davut ve Aaron kucaklaşıp birbirlerini kutladılar ve bir süre konuştuktan sonra İshak'ın mezarını ziyaret ettiler. Mezarın başında şimdi bir mezar taşı dikiliydi. Daha sonra saraya dönüp yediler içtiler ve Davut arkadaşına İshak'ın kahramanlıklarını bir kez daha anlattı.
Yemeğin sonunda Aaron, "Sana iyi bir haberim var Hakanım," dedi. Bu haberi sürpriz olarak uygun bir anda söylemeyi düşünmüştü. "Sen tekrar Yahudi Hazar Hakanısın."
Davut şaşkın gözlerle ona baktı. "Yani Polovtsi'nin tamamen yenildiğini söylemek istiyorsan bunu senden duymak sevindirdi beni. Ama bu zaferi Kral Georgi'ye borçluyuz. Bu topraklar onun artık."
Aaron mutlu bir gülümsemeyle ona baktı ve, "Hayır efendim!" dedi. "Ben işte bunu sana söylemek için geldim buraya. Georgi, Komutan Dimitri'ye tüm Gürcü kuvvetlerini
5OQ
Terek'in güneyine çekmesi emrini verdi. Mektupta, bir zamanlar Davut bin Yusuf un ait olan toprakların yine ona ait olacağı yazılmıştı. Sen tekrar Hakansın."
Davut böyle bir haberi hiç beklemiyordu, uzun süre konuşamadı ve Aaron'un yüzüne bakıp kaldı. "Georgi'nin bunu istediğine emin misin?"
"Elbette eminim. Mektupta yazdığına göre, sen bir gün Krala, Hazar'ın, Gürcistan'la Polovtsi toprakları arasında bir tampon bölge görevi yapabileceğini söylemişsin. Şimdi topraklarını kurtardığına göre bunu yapmanı bekliyor senden Georgi. Bir mektup da sana yazmış, Dimitri'nin mektubuyla birlikte geldi, ben de sana getirdim bunu."
Davut onun verdiği mektubu okudu ve doğru söylediğini anladı, Yahudi Hazarya tekrar onundu ve yine Hakandı. Gözlerini kapadı ve Tanrı'ya tekrar dua etti, bu da ona Tanrı'nm bir ödülüydü* Sevinç içinde tekrar kucaklaştılar ve şaraplarını yudumladılar.
Davut bir süre sonra, kendisine Hazar'ın bağımsızlığını korumak için nelerin gerek olduğunu söyleyen adama kafasının içinden geçeni söyledi ve, "Aaron," dedi. "Artık Hazar özgürlüğüne kavuştuğuna, düşmandan temizlendiğine göre senin Bey olmanı istiyorum."

İshak'ın ölümünden sonra Aaron'un bu teklifi severek kabul edeceğini düşünüyordu, ama onun yüzündeki garip ifadeyi görünce şaşırdı. Aaron bir an düşündü ve sonra, "Hakanım," diye cevap verdi. "Bu teklifin beni gururlandırdı. Ama ben Constantinople'daki durumumdan memnunum, mutluyum orada. Karım ve çocuklarım orada, orası onların vatanı, Yahudi değil onlar, burada mutlu olamazlar. Çocuklarım buraya gelse herkes onlara yabancı diyecek, öyle görecek onları. Bu nedenle teklifini kabul edemeyeceğim, özür dilerim."
Aaron'un gidişinden sonraki birkaç gün içinde Davut başka sevindirici olaylarla beraber başka hayal kırıklıkları da
529
yaşayacaktı. Süvari subayı Yakup, Leyla ve küçük Yusuf u Baku'den getirmişti ve onların Rosh Hashanah ve Yom kipur tatillerine yetişmeleri Davut'u çok sevindirdi. Davut için Hazar semalarında güneş tekrar parlamaya başlamıştı, ama bu sevinci ne yazık ki uzun sürmedi. Annesiyle Hamam Ezra'yı da yanında görmek istiyordu o, ama onlar gelmemişti.
Davut onlara mektup yazmış ve Yakup Leyla ile oğlunu getirirken onların da Samandar'a gelmelerini istemişti. Fakat Yakup, onların gelmek istemediklerini söyledi. Ezra yazdığı mektupta onu kutluyor, başarılar diliyor, ama Rebecca ile Ba-kü'de mutlu olduklarını ve orada yaşamaya devam edeceklerini söylüyordu. Oradaki cemaatini terk edemeyecekti ve Rebecca da onunla beraber kalacaktı.
Aaron'un Samandar'da kalmak istememesi zaten çok üzmüştü Davut'u ve Ezra ile annesinin de gelmekten kaçınması üzüntüsünü daha da artırdı. Ülkesini Polovtsi'den kurtarmıştı, ama topraklarını ve halkını eski haline getirmek, insanlarını tekrar mutlu görmek için yardımına ihtiyaç duyacağı kişiler yanında olmayacaktı. Leyla'nın ve küçük oğlunun gelişi onu çok sevindirmişti, ama diğerlerinin eksikliğini duyuyordu.
Rosh Hashanah'dan birkaç gün önceydi, Davut eski hayatına kavuşmak için neler yapması gerektiğini düşünürken bir darbe daha yedi. Deborah, Leyla ve küçük Yusuf un varlığını öğrenince yüzüne peçe takıp örtünmüş ve Davut'a görünmemek için elinden geleni yapmaya başlamıştı. Artık Ju-dith bile Davut'un yanında peçe takıyordu. Anne kız yemeklerini kendi odalarında yiyorlardı.
Davut onların yas tuttuklarını ve o nedenle böyle davrandıklarını düşünüyordu. Ama 7 gün süren Shiv'ah dönemi bitince de aynı davranışların devam ettiğini görünce omuz silkti ve alıştı buna. Aslında Hazar toplumunda kadınların böyle davranması gerekirdi zaten. Onların bu durumu saray-
530
daki yaşamı zorlaştırıyordu, ama Davut iki kadına gitmelerini söyleyemiyordu.
Leyla Bakü'de Rebecca ile çok iyi dost olmuş ve onun da Samandar'a gelmemesine çok üzülmüştü, ama şimdi sarayda Judith ve Deborah'm varlıkları onu daha çok üzüyor ve endi-şelendiriyoVdu. Onu sadece Deena'nm yanında bulunması teselli ediyor, huzursuzluğunun artmasını engelliyordu.
Judith ve Deborah yeni Hatunun gelişini doğal karşılamışlardı, ona karşı geleneklere göre davranıyorlardı. Bakü'de dil ve kültür farklılıklarının insan yaşamındaki önemini daha iyi öğrenen Leyla, Rebecca'dan Hazar dilini ve Samandar sarayındaki yaşam tarzını öğrenmek için çok çalışmıştı. Judith ve Deborah ilk tanıştıklarında, Leyla'nın mükemmel olmasa da Hazar dilini ve Ibraniceyi konuştuğunu görünce sevinmişlerdi. Leyla da mutlu olmuştu onların bu davranışlarına. Kadmlar için iyi bir başlangıçtı bu.
Leyla bir süre sonra, Geguti'de yaptığı gibi, geçmiş yaşamını onlara anlatmaya ve sordukları sorulara cevap vermeye başladı. Ama bunun sonucu da iyi olmadı. Hizmetçilerden biri Leyla'nın konuşmalarını duymuş, onun eski bir köle ve Zerdüşt olduğu öğrenerek herkese anlatmış ve köyde herkes öğrenmişti bunu.
Yaşlılar teker teker ya da küçük gruplar halinde Davut'a gelmeye başladılar. Haham Elijah bile gelip şikayette bulundu. Onlar bazı sakıncaları olduğu halde bir yabancıyı kabul edebilirlerdi, çünkü atalarından çoğu göçmendi. Ama bir köle^ ve din değiştirmiş bir kadın farklıydı. Samandar'da zaten bir sürü böyle kadın vardı -hepsinin adı da Ruth idi. Kökeni bu kadar basit olan bir kadın nasıl Hatun olurdu?
Sinagogdaki Rosh Hashanah ayini sona erdikten sonra arka tarafta bir perdeyle ayrılmış bir bölümde bekleyen Judith, Deborah ve Leyla, yeni Hatun hakkında söylenen aleyhte sözleri dinlemek zorunda kaldılar, konuşanlar da onların orada olduğunu biliyor ve kasten yüksek sesle konuşuyorlardı. Leyla saraya dönerken ağlamaya başladı, Judith ile Deborah onu teselli etmek için hiçbir şey söylemediler.
531
Rosh Hashanah'dan bir gün sonra Judith peçesini taktı ve taht odasındaki Davut'a gitti. Önünde eğilerek onun Hakan olduğunu kabul ettiğini gösterdi, ama sonra asabmı bozmak için yapacağını yaptı.
"Ekselans," diye konuştu. "Yedi günlük yas sürecinde ve daha sonra da bana ve kızıma sarayda kalma izni verdiğiniz için teşekkür ederim. Ama artık gitsek iyi olacak. Hatun ve çocuğunuz buradayken bizim de sarayda kalmamız hoş olmaz."
Davut yaşadığı ülkelerde bazı hallerde sosyal nezaketlerin ve hatta Tanrı emirlerinin bile dikkate alınmadığını görmüştü, biliyordu.
Cömertliğini, iyiliğini göstermek için, "Gitmek zorunda değilsiniz," dedi. "Burada sizin için de yeterince yer var. Siz de saray ailesinin birey üyesi olacaksınız."
"Çok naziksiniz Ekselans, ama burada kalmamız özellikle Deborah için utanç verici bir durum yaratacaktır. İnsanlar onun, sizin cariyeniz olduğunu söyleyebilirler."

"Saçmalık bu."
"Hiçbir erkek evlenmek istemeyecektir onunla. Zaten şimdiye kadar evlenmemiş olması da sizin hatanız. Onun bir koca bulmasını hâlâ engelleyecek misiniz?"
"Ne?" Davut, kızının bekar kalmasının suçunu onun üzerine atan kadına baktı, şaşırmıştı. Kuzini ile evlenmeyi Musevi yasalarındaki tartışılır bir madde yüzünden istememişti o, ve şimdi bu yüzden tekrar suçlanıyordu, Jeremiah da koyda bu konuya girmiş ve onu üzmüştü zaten. Önünde duran kadına ne söyleyeceğini bilemiyordu.
Judith onun yüzünde gördüğü şaşkınlık ifadesinden cesaret aldı. Bunu Daniel'e söylemiş olsaydı hiç kuşkusuz onu müthiş öfkelendirir ve sonunda dayak yerdi.
Davut'un şaşkın halini görünce,"Ama sarayda bir şartla kalabiliriz," diye devam etti Judith, "Ve böylece siz de durumu düzeltmiş olursunuz."
"Nasıl olacak bu?"
532
"Deborah'ı ikinci karınız olarak alabilirsiniz."
Davut bunu duyar duymaz yüzündeki ifade değişti, Judith korkarak geri çekildi, yüzü bembeyaz plmuştu. Davut belki de dövecekti onu -hatta öldürebilirdi bile.
Davut birden ayağa kalktı ve boğuk bir sesle, "Lütfen -hemen çekil git!" dedi.
Judith zaten gerilemeye başlamıştı ve eğilip onu selamladıktan sonra başka hiçbir şey söylemeden çıkıp gitti oradan.
Davut aradan geçen bu kadar uzun yıllardan sonra yine aynı kararı vermek durumunda kalıyordu. 18 yıl önce Deborah ile evlenmeyeceğini söylemişti. Ama bu kez karşısındaki kadına hayır dememiş, sadece onu kovmakla yetinmişti. Ona neden kesin olarak hayır demediğini de bilemiyordu.
Davut'un kafası karışmıştı ve ne yapması gerektiğini düşünüyordu ki süvari subayı Yakup girdi salona. Davut gelenin bir dost olduğunu gprünce, rahatladı, derin bir nefes aldı ve, "Hoş geldin Yakup," dedi. "Nasılsın dostum, bir şeye ihtiyacın var mı?"
"Hayır Ekselanları!"
"Buna hiç gerek yok Yakup, biz eski dostuz, ve ben yine eski Davut'um."
Yakup gülümsedi ve başını salladı. "Ben buraya sağ kalan Hazar süvarileri ve Rus gemileriyle Vladimir'den gelen Hazar Yahudileri hakkında konuşmak için geldim. İshak'm subaylarından bazıları Kuma'dan Samandar'a geldiler ve bazı sorunları var."
Davut yine dostlarından bazılarını ve belki Yakup'u bile kaybedebileceğini düşündü ve, "Ülkelerine mi dönmek istiyorlar?" diye sordu.
Onun bu sorusu karşısında şaşıran Yakup, "Hazar'ı kurtarıp burada yeni bir Yahudi devletinin kuruluşunu gördükten sonra buradan ayrılmak olur hu hiç?" dedi. "Bu durumda neden dönmek istesinler ki? Vladimir'de Ruslar'dan yeterince çektiler ki gönüllü olarak geldiler buraya. Benim Pera'lı adamlarım da artık özgür Yahudiler olarak yaşamak istiyorlar. Burada dul ya da bakire genç kız olarak pek çok Yahudi kadını var. Hepsi mutlu olabilirler. Bazıları karılarını aldı bile."
533
Davut gülümsedi, bunlar güzel haberlerdi işte. "Fakat hepsi de burada nasıl geçineceklerini soruyorlar, sorunları bu. Onların hayvanları olmadığı gibi hayvan alacak paralan da yok. Ben onlara, bazılarının senin orduna katılabileceğini söyledim."
Davut bir süre konuşmadan düşündü, Itil'in düşman eline geçtiği günlerden beri düzgün ve devamlı bir Hazar ordusu olmamıştı. Hazar askerlerin bildiği Bizans gibi bir ülke değildi. Soylulara ve göçebelere savaş eğitimi veren küçük bir muhafız grubu vardı ve tehlike zamanında bu eğitimi görenler silahlanarak bir ordu oluştururlardı. Bu insanların hepsi savaşa hazır yedek askerlerdi, ama hiçbiri hayatını ordudan maaş alarak kazanmazdı, eğitim veren muhafızlar bile çok düşük maaşlar ve kendilerine verilen yemek ve gerekli silahlar karşılığında askerlik yapıyorlardı.
Davut yeni kurulan Hazar devleti için daha iyi bir savunma gücü fikrini kendisine veren Yakup'un omzuna vurdu. "Elbette, Hazar'a hizmet verebilirler," dedi. "Orduda olanlara iyi maaş vereceğim ve Hazar birliğindeki askerlerin de benim ordumda subay olacaklar."
Yakup onun bu cevabına sevindi ve gülümsedi.
Davut, "Bunu bana söylediğin için teşekkür ederim Yakup," diye devam etti. "Aslında çok iyi bir zamanda geldin. Evet onlara Hazar ordusunda yer var. Ve Aaron Gürcistan'a döndüğüne göre komutan sen olacaksın. İshak kendisinden sonra senin Bey olduğunu duysaydı sevinirdi."
Kır saçlı süvari bunu duyunca birden şaşırdı ve, "Hakanım!" diye bağırdı. "Bu şerefli mevki için Hazar'da başka kimse yok mu? Ben Hazar kökenliyim, ama bu ülkede yabancıyım. Senin halkın kabul edecek mi beni?"
"Ben bu görev için başka kimseyi tanımıyorum. Beye güvenmeliyim ben."
"Peki ama Polovtsi atlarını almamıza yardımcı olan şu genç adam var."

Davut birden irkildi, Jeremiah'a görev vermeyi hiç aklına getirmemişti. "Senin askerlerine komutanlık yapabilir mi acaba o? İnanıyor musun buna?"
534
Yakup, "Benim askerlerimle beraber haftalardan beri savaş eğitimi yapıyor," diye cevap verdi. "Çok yetenekli bir genç adam ve gelecekte iyi bir savaşçı olacağını gösteriyor. Bence iyi bir Bey olur o. Samandar'da herkes tanıyor onu ve Polovtsi, hatta babasına karşı halkın yanında olduğunu gösterdi."
Davut o anda Jeremiah'm, saray avlusunda düşman komutanının başını uçurup kanlı kılıcıyla yanında durduğunu hatırladı. "Haklı olabilirsin," dedi. "Ama yine de biraz düşünmeliyim bu konuyu. Pekala, sen şimdilik Bey unvanını almadan askerlerin komutanı olmaya devam et. Jeremiah'm eğitimini sürdür. Zamanı geldiğinde bana onun Bey olup olamayacağını söyle, İshak'in Aaron'un fikirlerine saygı gösterdiği gibi, ben de sana güveniyor, fikirlerine saygı gösteriyorum. Halep'i ve hayatımı sana borçlu olduğumu unutmadım Yakup."
Yakup gittikten sonra Davut uzun süre düşündü. Birkaç gün sonra Yom Kippur'du, Kefaret Günü geliyordu. Düşünmesi gereken çok şey vardı.
Davut, dostunun öldüğü günden beri her sabah yaptığı gibi İshak'm mezarı başında durdu. Kendisi yerde çaresiz yatarken dostunu kaybetmesi yaşamının en acı verici olaylarından biri olmuştu. İshak onu 20yıl korumuş ve yine Davut'u korurken ölmüştü.
O sırada arkasında bir ses duydu, başını çevirince sarayın avlusunda, mezarın karşısında bulunan yurdundan çıkan Je-remiah'ı gördü. Genç adamın arkasında Polovtsi askeri idik vardı. Rus gemileri Kuma'daki gönüllülerden dönmek isteyenleri de alarak Vladimir'e geri dönerken, bir gemide esir olarak tutulan idik, Jeremiah'm ısrarıyla serbest bırakılmıştı. Polovtsi askeri Jeremiah'm hizmetinde çalışmak istediğini söylemiş ve Jeremiah da onun sorumluluğunu üstlenmişti.
Jeremiah yanma gelince Davut onun, İshak'm öldüğü gün de aynı şekilde yanma geldiğini hatırladı ve, "İshak'm
535
I
öldüğünü, onu kaybettiğimi hâlâ kabul edemiyorum," dedi. "Benim hayatımı kurtardığını biliyorum, ama o sırada baygındım ve onun son savaşını hatırlamıyorum. Sadece öldüğü an aklımda, bir şeyler eksik gibi geliyor bana."
Jeremiah onun yüzüne baktı ve, "Ben sana olanları anlatabilirim," dedi. "Dışarı çıkıp senin yanma koşmadan önce pencereden neler olduğunu gördüm."
"İshak'ın son savaşını gördün mü? Anlat bana." "Pencereden baktığımda İshak ve Polovtsi komutanının kılıçlarını çekmiş birbirleri etrafında döndüklerini gördüm. Bir süre birbirlerine üstünlük sağlayamadılar. Bir ara İshak aniden eğildi, bu oyunu ben de Hazar askerlerinden öğrendim. İshak'ın kılıcı rakibinin bacağını kesti. Fakat o koca göbekli domuz, İshak'ı göbeğiyle geriye doğru itti, dengesini bozdu. Sonra da onun sendelemesinden yararlandı ve yaraladı onu, İshak'ın yaralanmış halini sen de gördün.
"Komutan sonra sana döndü, sen o sırada yerde yatıyor ve kendine gelmeye çalışıyordun. İshak'ın fırlattığı hançer onun sırtına saplanmamış olsaydın adam gelip seni öldürecekti. Ben onun, o yaralı haliyle hançeri nasıl fırlattığını görünce şaşırdım, çünkü ağır yaralıydı İshak. Gerisini sen de biliyorsun. Komutanın ölmediğini görünce kafasını kestim ve sonra senin yanma geldim."
Onların arkasında duran idik Jeremiah'm bu son sözlerini duyunca birden irkildi ve bir anda atılıp Davut'un belindeki kılıcı çekti. Davut ne olduğunu anlamak için aniden arkasına dönünce Idik'in kılıcı kaldırdığını gördü, adam saldıracaktı.
Davut'un davranışını gören Jeremiah da aynı anda döndü ve Idik'in elindeki kılıçla saldırmaya hazırlandığını görünce şok oldu.
Polovtsi askeri, "Çek kılıcını Jeremiah!" diye bağırdı. "İkimizden biri ölecek!"
Jeremiah güçlükle konuşarak, "idik!" dedi. "Neyin var senin? Ne oluyor?"
"Çek kılıcını! Kafasını kestiğin o koca göbekli domuz be- . nim ağabeyimdi."
536
Jeremiah şaşkındı, "Ne? Bunu bilmiyordum," diye kekeledi.
"Komutanın sana bu kadar iyi davranmasının ve benimle gezmene izin vermesinin nedenini düşünmedin mi hiç? Benim yaptığımı başka hiçbir asker yapamazdı. Ben onun İs-hak'la yaptığı düelloda öldüğünü sanıyordum. Ama senin yaptığının'intikamını almam gerek. Bunu öğrendiğime üzüldüm, çünkü seni dost kabul etmiştim. Ama sen ağabeyimi aşağıladın, kafasını kestin ve ben de seni öldüreceğim. Koru kendini!"
Jeremiah, Polovtsi askerinin ciddi olduğunu anlayınca hemen geri sıçradı ve kılıcını çekti, idik kılıcını aldığı için Davut hiçbir şey yapamıyor, olanları sadece seyrediyordu.
idik ve Jeremiah sarayın avlusunda kılıç düellosuna başladılar. Ağabeyi olan komutanın ses çıkarmamasıyla Jeremiah'a yıllarca kılıç eğitimi vermiş olan idik onun hareketlerini çok iyi tahmin ediyor ve savunmasını ona göre yapıyordu. Ama Jeremiah bir ara Idik'in hiç tahmin etmediği bir hareket yaptı, Hazar askerlerinden

öğrendiği ve İshak'ın da yaptığı gibi aniden yere doğru eğildi. Idik'in diz üstünde büyük bir yara açıldı ve kılıcı elinden fırlayan Polovtsi askeri yere düştü.
Jeremiah yere düşen Idik'in yanma giderken Davut nefesini tuttu ve ona baktı. Ağabeyini öldürdüğü gibi onu da öldürecek miydi acaba Jeremiah?
idik, "Öldür beni!" diye bağırdı. "Bir savaşçı gibi ölmek istiyorum!"
Jeremiah yere düşen arkadaşına baktı, kılıcını yavaşça havaya kaldırdı, ama bir süre indiremedi, havada tuttu ve sonra yavaşça aşağıya aldı. "Yapamayacağım," dedi.
idik yerde sürünerek yere düşen kılıcına doğru gitti, Davut ve Jeremiah'm şaşkın bakışları altında kılıcı aldı, tam ortasından iki eliyle kavradı ve bütün gücüyle göğsüne sapladı.
Jeremiah ölen arkadaşının yanma gitti ve hafif bir sesle, "Güle güle dostum," dedi. "Tanrı günahlarını bağışlasın!"
Davut onun yanma gitti ve bir elini kuzeninin omzuna koydu. Bu genç adam bugün kendini her konuda kanıtladı, diye düşündü. Mükemmel bir Bey olacaktı Jeremiah. Çok iyi bir savaşçı ve aynı zamanda da merhametli bir insandı Jeremiah.
537
Bir zamanlar Rebecca'nm olan oda şimdi yeni Hatun Leyla'ya aitti. Davut odaya girerken İspanya'ya gidişi öncesinden başlayan, sonra da Beyaz Ata binişiyle devam eden anıları düşündü. Güzel anılar da vardı elbet, ama şimdi hepsi acı geliyordu ona. Annesi evine dönmüyordu.
Davut onu Kutsal Günler geçene kadar sarayda kalması için ikna etmiş ve Judith'in eşyaları başka bir odaya taşınmıştı. Deborah da annesinin odası yanındaki bir odada kalıyordu.
Leyla'nın odasındaki her şey yeniydi. Duvarlara asılan perdelerde rengarenk egzotik bitki ve hayvan resimleri, dağ ve şelale manzaraları vardı. Bunlar Cathay'dan getirilmişti. Geçmiş haftalarda Polovtsi'nin kovuluşu ve gerçek Hakanın tahta yeniden oturuşunu kutlamak ve Kutsal Günleri geçirmek için kırsal kesimlerden gelmiş olan Yahudi soyluları getirmişti bunları.
Bozkırların uçsuz bucaksız düzlüklerinde ya da Kafkas dağlarında yaşamakta olan silahlı Hazar gençleri 17 yıldan beri ilk kez olarak geldiler Samandar'a. Pek çoğu Kutsal Günler nedeniyle ve ilk kez olarak giriyorlardı bir sinagoga. Kaybedilen çok şey vardı, ama ailelerinden, Hazar ve Yahudi kökenlerini unutmayacakları kadar bir şeyler öğrenmişler ve zor bir dönemden daha sağ salim kurtulmuşlardı. Birçok ailenin ipek kumaşlar ve halılar gibi eşyaları da düşmandan kaçırılmıştı ve bunlardan bazıları şimdi hediye olarak Hakana getiriliyordu.
Leyla ve Deena, bir süre önce Hatuna hediye edilmiş olan güzel bir İran halısının üstünde oturuyorlardı, ama Da-vut'un kafası meşguldü ve halıyı görmedi. Leyla, "Hoş geldin Davut," dedi. "Bu geceki Yom Kipur ayinini dört gözle bekliyorum. Rosh Hashanah'da olduğu gibi bu gece de çalacaklar mı boynuzdan yapılmış boru Shofar'ı? Kahire'deki Yom Kipur"dan farklı mı olacak buradaki?"
"Hayır, Shofar bu gece değil, yarın ayin sonunda çalınacak, tıpkı Kahire'de olduğu gibi. Dualaların sözleri Kahire'de olduğu gibi, aynı sözler, ama ilahilerin melodisi farklıdır."
538
Davut Deena'nm boş gözlerle kendisine baktığını görün-, ce bunun anlamını açıkladı ona. "Yahudilerin, işledikleri günahları affettirmek için Tanrı'ya dualar etme zamanıdır bu, herkes Tanrı'dan af dilemeli, ibadet için gerekenleri yapmalı-dır." t
Deena Kutsal Günün anlamını öğrendikten sonra Davut'a bir soru sormak istedi. Samandar'a geldiği günden beri Davut'la bir köle gibi değil, özgür bir insan gibi konuşabileceğini öğrenmişti. "İnsanlara bilmeden, farkına varmadan kötülük yapsanız, bunun için de af diler misiniz?" diye sordu.
Davut iki kadının bakıştığını görmedi -Leyla'nın bakışını gören Deena sarayda, ancak Tamar sırrını sakladığı sürece kalabileceğini anlamıştı.
Deena'nın sorusu Davut'u şaşırttı, bu kadın onun düşüncelerini okuyordu sanki. "Bizim dinimizde insanlara karşı işlediğimiz günahlardan sadece dua ederek kurtulamayız," diye cevap verdi. "Sadece zarar gören insan tarafından affedilir, ya da onun zararını ödersek Tanrı siler bizim günahımızı."
Deena soruyu Tamahı düşünerek sormuştu ama Davut da cevabını başka birini ve uğraşmaktan korktuğu bir durumu düşünerek vermişti.
Davut, "Deena, Leyla ile yalnız konuşmak istiyorum," deyince Deena kalktı, onu başıyla selamladı ve çıktı odadan.
Leyla onun Tamar'la ilgili bir şeyler öğrenmiş olmasından korkuyordu ve, "Bir şey mi oldu?" diye sordu.
Davut, "Kefaret Günü geliyor," dedi. "Tanrı Yasalarına göre yaptığım ya da yapmadığın birçok şey var, sinagogda günahlarımın affı için dua etmeliyim. Savaşta birçok adam öldürdüm, gerçi bu cinayet sayılmıyor, ama öldürme ve yaşatma gücü sadece Tanrı'da vardır. Ayrıca Tanrı'nm bazı emirlerine karşı geldim. Her zaman Sebt'e uymadım. Koşer olmayan yemekler yedim. Annemin her istediğini yapamadım, ve buraya, benim yanıma dönmüyor. Başka günahlar da işlemiş olabilirim, çünkü Tevrat'ta bir Yahudi'nin yapması ya da yapmaması gereken şeylerle ilgili 613 emir var."

Leyla kocasını çok iyi tanıyordu ve Rebecca da ona Da-vut'un Tann ve Tann'run Yasalan ile ilgili konuları çok ciddiye
539
aldığını söylemişti. Kocasının en sevdiği yanlarından biri de buydu -iyi bir insandı Davut, Tanrı korkusu olan bir adamdı.
Davut, "Daha da kötüsü, yapmak istemediğim şeyleri yapmamak için bahane olarak Tanrı adını ya da Kutsal Sözcükleri kullandım," diye devam etti. "Tanrı Yasalarını onlar gibi yorumlamadığım için çok acı çekmiş olan insanlar var Samandar'da. Doğru değildi bu yaptıklarım ve inatçılığımın sonuçları da bunu gösterdi bana. insan Tanrı'nm yasalarını fazla kurcalamamak, çok derinlere inmemeli."
Davut sustu ve Leyla'nın elini tuttu. "Şimdi yaptıklarımı düzeltmeliyim. Bunun seni inciteceğini bilsem bile yapmak zorundayım."
Leyla dudağını ısırdı ve endişeli bir ifadeyle onun yüzüne baktı. Hiç sesini çıkarmadan onun söyleyeceğini bekledi. "İnatçılık etmeseydim başımıza bu Polovtsi felaketi gelmeyebilirdi. Yasalarda yakın akraba evliliği yasaklandığı için Daniel'in kızı DeborahTa evlenmek istemedim, halbuki yasalarda kuzenlerden söz edilmiyor ve burada her zaman yapılan bir şey bu. Onunla evlenmiş olsaydım Daniel Polovtsi'ye gitmeyecek ve ben de halkım burada 17 yıl süreyle acı çekerken başka ülkelerde dolaşıp durmayacaktım."
Leyla başını öne eğdi ve, "Benimle de tanışıp evlenmeye-cektin elbette," diye mırıldandı.
Davut dudaklarını kıstı ve, "Seninle evlendiğime pişman değilim," diye devam eti. "Seni ve Yusuf u seviyorum. Ama yaptığım hataları elimden geldiğince düzeltmeye çalışmalıyım. Kuzinim Deborah'ı ikinci karım olarak alacağım ve eğer o da bir erkek çocuk doğurursa benden sonra Hakan bizim küçük Yusuf'umuz değil, onun doğurduğu çocuk olacaktır, özür dilerim."
Leyla hiç sesini çıkarmadan dinledi onu ve konuşmasının bittiğini anlayınca güldü. "Bütün mesele bu ikinci eş alma meselesi mi yani?" dedi. "İran'da evli kadınların hemen hepsi ister bunu ve kocası başka kadın getirinceye kadar ihmaline kızar onun. Senin karın olarak kaldığım ve senden ayrılmadığım sürece Deborah'la evlenmen incitmez beni."
Davut birden rahat bir nefes aldı, sevindi ve, "Ben yaşadığım sürece sen benim karım olarak kalacaksın," dedi ve bir an durup, "Elbette Tanrı'nın izniyle," diyç ekledi.
Sonra Leyla'yı kollarına aldı ve öpüp okşamaya başladı. Leyla çpk iyi bir kadındı, çünkü Davut'un ikinci evliliğine itiraz etmeye kalksaydı Davut onu kırmak zorunda kalacak ve ilişkileri eskisi gibi olmayacaktı. Leyla onun yapması gereken şeyi yapmasına izin verirken sevgisini de kaybetmemişti.
Yıllarca unutulmayacak bir Yom Kipur oldu bu. Davut hemen Haham Elijah'a gitti ve Jeremiah ve Deborah konusunda verdiği kararları bildirdi ona. Haber tüm cemaate bildirildi ve herkes tarafından sevinçle karşılandı. Davut'la halkı arasındaki engel yıkılmıştı. Davut artık onların gerçek Hakanı oluyordu.
Sinagogda bir perdeyle ayrılmış olan kadınlar bölümünde Judith ve Deborah Leyla'yı kucaklayıp birbirlerini kutladılar ve cemaatten önce Tanrı'ya şükürler ederek onlara mutlu bir yaşam ihsan etmesi için dua ettiler.
Yom Kipur bittikten birkaç gün sonra ketubah hazırlandı ve Deborah'la Davut'un evlenmesi resmen kabul edildi. Yahudi erkeklerinin çoğu tek kadınla evliliği yeğliyordu ama Yasalar birden fazla kadınla evliliğe izin veriyordu. Müslüman ülkelerde erkekler dört kadınla bile evlenebiliyor ve boşanmak çok kolay olduğu için, bir erkeğin hayatmdaki kadın sayısı bundan da fazla olabiliyordu. Hazar'da Hakanın, bir veliahda sahip olana kadar evlenebilmesine izin vardı.
Davut ve Deborah için muhteşem bir düğün yapıldı. Yahudi soyluları aileleriyle birlikte Hazar'ın her yanından geldiler. Herkes bir yandan da Yahudi Hazar'ın kurtuluşunu
540
541
kutluyordu. Fakat Hakanın kuzini ile evlenmesi ve onun erkek kardeşini de Bey olarak ataması herkesin mutluluğunu, coşkusunu kat kat artırmıştı. İki kardeş düşman işgali altındaki ülkelerinde uzun yıllar acı çekmişlerdi, ama Tanrı artık onlara mutlu bir yaşam sunuyordu.
Haham Elijah, Davut ve Deborah'm nikahlarını sinagogun önündeki meydanda, bir tente altında kıydı. Cemaat evli çiftin çevresinde hoplayıp zıplayarak dans ederken Davut başını kaldırıp sarayın bir penceresine baktı, Leyla ve Yusuf un olanları oradan seyrettiğine emindi.
Davut her şeyin 20 yıl önce bu meydanda, Beyaz At üzerinde başladığını hatırladı ve hem Hakan ve hem de Ezra'nın istediği gibi Baş Haham olarak kendisi ve herkese mutlu bir yaşam vermesi için Tanrı'ya dua etti. Ama Tanrı hiç kuşkusuz onun bundan böyle halkı için iyi bir doktor olmasını da isteyecekti. Onlara aydınlık, inançlı ve sağlıklı bir gelecek sağlamalı, iyi bir lider olmalıydı.
Fakat Davut o sırada binlerce kilometre doğuda, ilerde pek çok ülkenin geleceğini değiştirecek Timuçin adında 8 yaşında bir çocuğun büyüdüğünü bilmiyordu elbet. Yaklaşık 42 yıl sonra Yahudi Hazar'ın varlığına son verecek olan bu hükümdar tarihe Cengiz Han olarak geçecekti.

TARİHÎ SON SÖZ

Bu romanda bir kurgu kahraman olan Hakan Davut'un yaşamı Hazar Yahudi Krallığı'nm sadece küçük bir bölümünü anlatır. Aslında bu krallık Itil'in M.S. 967'de düşüşünden sonra varlığını sürdürmüş olabilir de, olamaz da. Tel Aviv Üniversitesi'nden Profesör Abraham N. Poliak, Yahudi Hazar Krallığı'nm bir parçasının Moğolların 1224'te gelişine kadar varlığını sürdürdüğünü söylemiştir. Julius Brutzkus ve İsak Ben-Zvi gibi bilim adamları da onunla aynı fikirdedirler. Ama tarihî belgeler bunu kesin olarak göstermez.
Bu romanda adı geçen kahramanlardan çoğu gerçekten de hikayenin bitiş tarihi olan 1170 yılının ötesinde yaşamışlardır. Bunlardan bazılarının daha sonraki yaşamlarına ait bazı bilgiler aşağıda verilmiştir.
Davut bin Maimon, gemisi 1171'de batınca boğulmuştur. O sırada Hindistan'daki Yahudi yerleşim bölgelerini ziyarete gitmekteydi. Ağabeyi Moses (Musa) bin Maimon (Maimonides) onun ölümüne çok üzüldü. Yaşamını Kahire yakınlarında sürdürdü ve Hıristiyan ve Müslüman düşünürlerini bile etkileyen büyük bir Yahudi filozofu oldu. Aynı zamanda Salahaddin'in (Salahaddin) oğlunun doktoru oldu ve 1204'te öldü.
Tudela'lı Haham Benjamin 1173'te ülkesine döndü ve seyahatleri hakkındaki ünlü kitabını yazdı.
Salahaddin Kudüs'ü ve diğer bazı bölgeleri Haçlıların elinden aldı. 1193'te öldüğü zaman Mısır ve Suriye Sultanıydı. Hıristiyanlar'dan ve Müslümanlardan büyük saygı gördü.
Haşşaşinler Kültü 13. yüzyılda Moğollar tarafından yok edilene kadar varlığını sürdürdü.

Bizans İmparatoru Manuel Comnenus 1180'de ölene kadar tahtta kaldı, hüküm sürdü. 1176'da Kılıç Aslan yönetimindeki Selçuklu ordusuyla Myriokephalon'da savaştı ve korkunç bir yenilgiye uğradı, ondan sonra Bizans zayıflamaya başladı.
Kral Baldvvin III 1162'de ölünce Prenses Theodora Com-nena dul kaldı ve sevgilisi Andronicus Comnenus onunla birlikte yaşamak için Kutsal Topraklardan ayrıldı. Yıllar sonra Constantinople'u ele geçirdi ve Bizans İmparatoru oldu.
Gürcistan Krallığında Prenses Tamar Vladimir-Suzdal Prensi Jurij Bogoliubsky ile evlendi, ama bir süre sonra kocasının cinsel sapıklığı yüzünden boşandı. 1184'te Georgi III ile birlikte hüküm sürmeye başladı, kral naibi oldu. Daha sonra tekrar evlendi ve Gürcistan'ın en güçlü döneminde, 1213'e kadar Kraliçe olarak hüküm sürdü.
Hazarlar'ın Yahudi krallığı onuncu yüzyıldan sonra varlığını sürdürmüş olabilir, ya da olmayabilir, ama Yahudi ya da değil, Hazar halkının Kafkaslarda ve ötesindeki topraklarda yaşamaya devam ettiği bilinmektedir.
Hiç kuşkusuz Yahudi Hazarlar'ın soyundan gelen insanlar uzun süre yaşamıştır, ülke ve ulus yok olmuş olabilir, ama halk yaşamaya devam etmiştir. Avrupa ya da başka bölgelerde onların soyundan gelen Yahudi ya da başka kökenli insanlar bulunabilir.

Hazar Devleti VI. ve X. yüzyıllar arasında Rusya'nın güneyinde hüküm sürmüştür. VIII. yüzyıl ortalarında Jlazar Hakanı ve soyluları din olarak Museviliği kabul mislerdir.
Haham Kral Hazarlı Davut romanı Hazar Devleti'nin son {""Dâvut'u anlatır. Yazar Monroe S. Kuttner uzun bir araştırma j sürecinden sonra bu romanı yazmıştır. Yazar, hayal gücüyle birçok tarihî İgerçeği birleştirerek heyecanlı bir serüven ortaya koymuştur. i Davut, din eğitimi almak üzere Kafkaslar'daki Hazar ülkesinden İspanya'ya gönderilir. Babası Hakan Yusuf'un ölümünden sonra eğitimi yarıda kesilerek apar topar ülkesine getirilir. Henüz 17 yaşındadır... Önünde zorlu bir sınav vardır, çeşitli din ve kültürlerin kaynaştığı ulusunu Haham bir kral olarak yönetmek durumundadır. Hakanlığının ikinci e senesinde ihanete uğrar ve ülkesi, Polovtsiler tarafından istila edilir. Davut îülkesini barbarlardan kurtarmak için hem fiziksel hem de ruhani olarak bzun bir yolculuğa çıkar.
j Kafkaslar'da başlayan heyecanlı yolculuk İstanbul ve Ortadoğu'ya kadar Juzanır. Gürcü İmparatoru III. Georgi, Bizans İmparatoru Manuel Comnenus, Emir Salahaddin ve Selçuklu Sultanı Aslan Şah gibi önemli şahsiyetlerin hizmetinde bulunur.
Hazar, Gürcistan, İstanbul, Kudüs, Halep, Bağdat ve Mısır sokaklarında yaşanan soluk soluğa bir macera